

RUSIJOS KARIUOMENĖS IŠVEDIMAS 1990 – 1993

Gintautas SURGAILIS

Monografija

Vilnius 2005

UDK 327(470+571:474.5)
Su75

Atsakingasis redaktorius *plk. Jurgis Norgėla*

Recenzentai: *ats. plk. dr. Stasys Knezys*
dr. Rimantas Zizas

Stilistė *Laura Lapkūnaitė*
Maketuotoja *Ramunė Lukštienė*
Viršelio dailininkė *Inga Dambrauskienė*
Viršelyje panaudota R. Jurgaičio nuotrauka iš knygos: Lietuva laisva.– V., 2001.

© Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija
© Gintautas Surgailis

ISBN 9955-423-42-0

TURINYS

Įvadas	5
1. Okupacinė kariuomenė Lietuvoje	8
2. Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimas ir pirmieji žingsniai bandant išspręsti okupacinės kariuomenės buvimo Lietuvoje problema	16
3. Derybos dėl sovietinės (Rusijos) kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos bei šios kariuomenės išvedimo pradžia	20
3.1. Pasirengimas deryboms	20
3.2. Derybos su SSRS	27
3.3. Derybos su Rusija	50
4. Lietuvos piliečių, tarnaujančių sovietinėje kariuomenėje, problemos sprendimas	83
5. Sovietinės (Rusijos) kariuomenės buvimo Lietuvoje keliamos problemos bei jos išvedimo procesas iki išvedimo grafiko pasirašymo (1990-03-11 – 1992-09-08)	98
5.1. Rusijos kariuomenės karinių dalinių blokada siekiant neleisti jų papildyti naujokais	116
6. Rusijos kariuomenės organizuoto išvedimo laikotarpis	133
6.1. Pirmasis etapas (1992-09-08 – 12-31)	133
6.2. Antrasis etapas (1993-01-01 – 03-31)	158
6.3. Trečiasis etapas (1993-04-01 – 06-30)	174
6.4. Ketvirtasis etapas (1993-07-01 – 08-31)	184
6.5. Rusijos kariuomenės likučių išvedimas	205
7. Perimtas iš Rusijos kariuomenės turtas	209
Išvados	226
Pabaiga	229
Reziume	230

PRIEDAI:

1. Rusijos kariuomenės karių, pageidaujančių persikelti į kitas buvusios SSRS respublikas, suvestinė	236
2. Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos techninių ir organizacinių klausimų sprendimo tvarkos protokolas	239
3. Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos susitarimas dėl išvedamų Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų dalių, dalinių bei kariškių elgesio ir funkcionavimo taisyklių	241
4. Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos grafikas	244
5. Lietuvos Respublikoje dislokuotų ir Rusijos jurisdikcijoje esančių karinių dalinių autotransporto priemonių judėjimo laikinosios taisyklės	251
6. 1992 m. rugsėjo 21 d. Rusijos AT Užsienio reikalų ir tarptautinių ekonominių ryšių komiteto nutarimas dėl susitarimų, reglamentuojančių Rusijos karinių pajėgų išvedimą iš Lietuvos Respublikos teritorijos	253
7. Rusijos Federacijos Prezidento Boriso Jelcino 1992 m. spalio 29 d. potvarkis	254
8. Išvedamų Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų užimamų teritorijų, pastatų ir įrengimų perėmimo tvarka	256
9. Rusijos kariuomenės atskirų dalinių, padalinių ir įstaigų išvedimo sąrašas	260
10. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro Audriaus Butkevičiaus 1993 m. rugpjūčio 22 d. pareiškimas „Dėl Rusijos Federacijos Užsienio reikalų ministerijos pareiškimo“	274
11. SSRS karinių objektų, esančių Lietuvos Respublikos teritorijoje, perėmimo tvarka	276
12. Perimtų Rusijos kariuomenės objektų sąrašas	277
13. Perduodamų buvusių Rusijos Federacijos kariuomenės objektų, esančių Lietuvos Respublikos teritorijoje, paskirstymas ministerijoms ir savivaldybėms	286
14. „Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos atminimo ženklų“ apdovanojami už nuopelnus išvedant Rusijos Federacijos kariuomenę iš Lietuvos Respublikos teritorijos	305
Šaltiniai ir literatūra	322
Pavardžių rodyklė	323

IVADAS

2009 m. iškilmingai švęsime Lietuvos vardo paminėjimo rašytiniuose šaltiniuose tūkstantmetį. Tūkstantį metų siekiančioje Lietuvos istorijoje šlovės ir pergalių metus keitė netekčių ir nuopolių, naujų pakilimų ir žlugimo metai. Tai milžiniškos valstybės klestėjimo ir jos sunaikinimo metai. Tačiau, ko gero, permainingiausias ir skaudžiausias Lietuvai buvo 20-asis amžius. 1918 m. paskelbusi apie Nepriklausomybės atkūrimą, kovos frontuose ją apgynusi, po dvidešimties laimingo gyvenimo ir klestėjimo metų 1940 m. birželio 15 d. Sovietų Sąjungos buvo okupuota. 1941 m. prasidėjus Vokietijos – SSRS karui, buvo blykstelėjusi kibirkštėlė vilties, kad bus atkurta Nepriklausoma valstybė, tačiau tos viltys greitai žlugo. Sovietinius okupantus pakeitė vokiškieji, o jiems atsitraukus į Vakarų, 1944 m. Lietuvoje vėl įsitvirtino sovietinė okupacinė kariuomenė. Lietuva buvo sovietizuota, jai primesta sovietinė santvarka.

1990 m. demokratiškai išrinkta Lietuvos Aukščiausioji Taryba kovo 11 d. atkūrė nepriklausomą Lietuvos valstybę. Vienas iš svarbiausių naujos valstybės uždavinių tapo pasiekti nepriklausomos valstybės pripažinimą, o tam viena iš pagrindinių kliūčių buvo okupacinės kariuomenės buvimas Lietuvos teritorijoje. Šioje monografijoje ir bus pabandyta aptarti okupacinės kariuomenės išvedimo iš Lietuvos procesą; parodyti pirmuosius Nepriklausomos Lietuvos Respublikos vadovybės žingsnius, siekiant atkreipti Sovietų Sąjungos vadovybės ir pasaulio visuomenės dėmesį į būtinumą išvesti okupacinę kariuomenę, priversti Sovietų Sąjungą pradėti derybas; atskleisti pasirengimą deryboms su Sovietų Sąjunga ir, jai žlugus, su Rusija ir šių derybų sudėtingumą; panagrinti sovietinės kariuomenės elgesį Lietuvoje bei su jos buvimu susijusias problemas ir kt.

Sovietinės kariuomenės išvedimo iš Lietuvos problema dar nėra sulaukusi pakankamų tyrinėjimų. Nemažai to laikotarpio dokumentų bei tam tikrų apibendrinimų galima surasti Vytauto Landsbergio knygoje „Laisvės byla“¹, „Sunki laisvė“², „Nauji dokumentai apie Sausio 13-ąją“³.

¹ Landsbergis V. Laisvės byla– K., 1992.

² Landsbergis V. Sunki laisvė, I–III knygos– V., 2000.

³ Landsbergis V. Nauji dokumentai apie Sausio 13-ąją – V., 2003.

Ypač vertinga buvusio Valstybinės derybų delegacijos dėl Rusijos kariuomenės išvedimo pirmininko Česlovo Stankevičiaus monografija „Derybos su Rusija dėl kariuomenės išvedimo iš Lietuvos“⁴. Joje ne tik aprašytos pačios derybos dėl kariuomenės išvedimo, bet atskleistas ir tarptautinis derybų aspektas. Būtent šis aspektas ir yra dominuojantis, skiriant mažiau dėmesio pačių derybų techniniams klausimams. Be to, knygoje atskleistos bei aptartos ir kitos Lietuvos ir Rusijos santykių problemos. Monografijos autorius tų problemų, kurios išsamiai išnagrinėtos ambasadoriaus Česlovo Stankevičiaus monografijoje, stengsis plačiau nenagrinėti.

Atskirai reikėtų paminėti Ramintos Kšanytės straipsnį „Okupacinė kariuomenė Lietuvoje 1990–1991 m.: problemos ir sprendimai“⁵. Straipsnyje autorė analizuoja sovietinės kariuomenės teisinį ir faktinį statusą atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, aptaria kai kurias bandymų pradėti derybas su Sovietų Sąjungos vadovybe dėl kariuomenės išvedimo problemas, parodo Lietuvos politinės vadovybės požiūrį į sovietinę kariuomenę ir jo keliamas problemas, šio požiūrio formavimosi bei kai kurių pasikeitimų problemas.

Daug informacijos paimta iš Aukščiausiosios Tarybos stenogramų, Seimo dokumentų bazės. Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo stenogramose atsispindi beveik visa Aukščiausiosios Tarybos veikla, siekiant priversti Sovietų Sąjungą pradėti derybas dėl sovietinės kariuomenės išvedimo, pasirengimo deryboms klausimai, pačių jau prasidėjusių derybų problemos, bandymai apsaugoti Lietuvos jaunuolius nuo tarnybos sovietinėje kariuomenėje, sovietinės kariuomenės buvimo Lietuvoje problemos ir kiti klausimai.

Svarbiausias šaltinis, rašant šią monografiją, buvo dokumentai, sukaupti Lietuvos archyvuose.

Lietuvos Respublikos Seimo archyve sukaupta Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos susirašinėjimas su SSRS valdžios ir valdymo institucijomis, Baltijos Tarybos dokumentai, susirašinėjimas su kitomis Europos ir pasaulio valstybėmis. Ypač vertingas rašant monografiją buvo Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko Vytauto Landsbergio susirašinėjimas su SSRS Prezidentu Michailu Gorbačiovu dėl sovietinės kariuomenės išvedimo ir kt.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos archyve sukaupta daug gerai sutvarkytų dokumentų. Juose atsispindi visas Lietuvos santykių su SSRS, vėliau su Rusija spektras, Lietuvos Respublikos Vyriausybės veikla siekiant išvesti okupacinę kariuomenę iš Lietuvos, kariuomenės išvedimo procesas.

Krašto apsaugos archyve prie Krašto apsaugos ministerijos sukaupta didžiulė medžiaga apie praktinį sovietinės, vėliau Rusijos kariuomenės išvedimą.

Užsienio reikalų ministerijos archyve esančiuose palyginti negausiuose dokumentuose atsispindi politiniai derybų dėl sovietinės kariuomenės išvedimo bei tos kariuomenės išvedimo aspektai.

⁴ Stankevičius Č. V. Derybos su Rusija dėl kariuomenės išvedimo iš Lietuvos – V., 2002.

⁵ Kšanytė R. Okupacinė kariuomenė Lietuvoje 1990–1991 m.: problemos ir sprendimai // Genocidas ir rezistencija, 2003, Nr. 2(14), P. 51–68.

Krašto apsaugos savanorių pajėgų archyve naudotasi medžiaga apie Rusijos karinių dalinių blokadą 1992 m.

Kaip atskirą šaltinį reikėtų išskirti periodinę spaudą bei kitas žiniasklaidos priemones. Jose atspindėjo aktualiausi su okupacine kariuomene bei su jos išvedimo procesu susiję klausimai.

Tačiau reikia pažymėti, kad daug be galo svarbių pirmųjų nepriklausomos Lietuvos metų dokumentų, tarp jų apie derybas su Sovietų Sąjunga, vėliau su Rusija dėl okupacinės kariuomenės išvedimo, paties išvedimo proceso į archyvinius fondus dar nėra perduota arba jie nėra tinkamai sutvarkyti. Tai faktas, kuris turėtų priversti rimtai susirūpinti už archyvų veiklą atsakingus pareigūnus. Pagaliau nemažai dokumentų nepateko ir jau niekada nepateks į archyvus, nes buvo sunaikinti 1991 m. sausio įvykių bei rugpjūčio pučo įvykių Maskvoje metu. Esant tokiai situacijai, autoriui teko naudoti savo, kaip buvusio valstybinės derybų delegacijos dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos eksperto, išsaugotomis dokumentų kopijomis.

Be to, nemažai Sovietų Sąjungos, vėliau Rusijos kariuomenės išvedimo įvykių apskritai nebuvo dokumentuota, todėl autorius nepretenduoja į visapusišką šio proceso analizę bei absoliučiai išsamų įvykių išdėstymą. Tegu tai bus nedidelis indėlis į šio sudėtingo proceso tyrimą.

1. Okupacinė kariuomenė Lietuvoje

20 a. ketvirtojo dešimtmečio viduryje padėtis Europoje ėmė komplikuo­ti­si. Dėl Vakarų Europos lyderių nuolaidžiavimo politikos hitlerinė Vokietija be kliūčių už­gro­bė Austriją, 1938 m. rugsėjo mėn. Anglija ir Prancūzija Miunchene sutiko, kad nuo Čekoslovakijos būtų atplėšta Sudetų sritis. Miuncheno sąmokslu 1939 m. kovo 15 d. ir visa Čekoslovakija, kaip valstybė, buvo likviduota. Tų pačių metų kovo 23 d. nuo Lietuvos buvo atplėštas Klaipėdos kraštas. Beje, Anglija ir Prancūzija buvo Klai­pėdos krašto garantai. Tai paaiškintina tuo, kad Europos politikai visomis priemo­nėmis kreipė Vokietijos dėmesį į Rytus. Reikia pripažinti, kad Sovietų Sąjungai iški­lo realus agresijos pavojus, tuo labiau kad jau 1938 m. liepos mėn. Japonijos kariuo­menė įsiveržė į SSRS teritoriją prie Chasano ežero.

Susidarius tokiai padėčiai, 1939 m. birželio 17 d. SSRS Vyriausybė pasiūlė An­glijai ir Prancūzijai sudaryti savitarpio pagalbos sutartį. Vasarą Maskvoje vyko po­litinės ir karinės derybos, tačiau jos nebuvo vaisingos, o vėliau ir visai nutrūko pir­miausia dėl to, kad 1939 m. antroje pusėje ėmė keistis Sovietų Sąjungos užsienio politikos kryptis. Galimybių suartėti su Sovietų Sąjunga pradėjo ieškoti ir Vokietija, todėl, Josifo Stalino nurodymu, buvo nutrauktos derybos su Anglija ir Prancūzija.

1939 m. rugpjūčio 4 d. Vokietijos pasiuntinys Maskvoje Verneris fon Šulen­burgas priėjo prie išvados ir pranešė į Berlyną, kad SSRS ir Vokietija turi geras gali­mybes pasiekti susitarimą, atsižvelgiant į abiejų pusių interesus.

Rugpjūčio 14 d. Vokietijos ambasadorius Maskvoje pranešė SSRS Vyriausy­bei, kad, jo Vyriausybės nuomone, tarp Baltijos ir Juodosios jūrų nėra klausimų, kurių nebūtų galima išspręsti, visiškai patenkinant abiejų pusių interesus.

Pradėjus derybas dėl sutarties, rugpjūčio 18 d. SSRS Liaudies komisarų tary­bos pirmininkas ir užsienio reikalų liaudies komisaras Viačeslavas Molotovas pa­žy­mėjo, kad nepuolimo sutarties neatskiriamai dalimi privalo tapti papildomas proto­kolas, kuriame turi būti užfiksuoti besitariančių valstybių interesai.

Rugpjūčio 20 d. Adolfas Hitleris siunčia Josifui Stalinui tokią telegramą: „*Esu įsitikinęs, jog Sovietų Sąjungos Vyriausybės pageidaujama papildoma protokolą galima pa­ruošti per trumpą laiką*“.

Rugpjūčio 23 d. jau būdamas Maskvoje Reicho užsienio reikalų ministras Jo­achimas Ribentropas gauna iš Berlyno instrukciją: fiureris būtų patenkintas, jeigu pasirašomoje sutartyje Rytų Europa būtų padalyta tik į Vokietijos ir Rusijos intere­sus sferas.

Ta diena tapo lemtinga Pabaltijo valstybių istorijoje. Per kelias valandas visi klausimai buvo išspręsti kaimyninių valstybių sąskaita. Vienintelė vieta, kur išsisky­rė nuomonės, – kaip pasidalyti Latviją. J. Ribentropas siūlė Latviją skaldyti, o V. Molotovas reikalavo jos visos. Tada J. Ribentropas pasiuntė į Berlyną telegramą, kurioje pranešė apie numatytą pasirašyti papildomą protokolą, jeigu vokiečiai pa­darys nuolaidą Latvijos klausimu. Nepraėjo nė pusė valandos, kai atėjo lakoniškas fiurerio atsakymas – vos du žodžiai: „*Taip, sutinku*“.

J. Ribentropas ir J. Stalinas 1939-09-28 pasirašius Vokietijos – SSRS draugystės sutartį

Taigi 1939 m. rugpjūčio 23 d. pasirašyta SSRS – Vokietijos nepuolimo sutartis. Sutarties tekstas buvo paskelbtas spaudoje. Šalys įsipareigojo susilaikyti viena prieš kitą nuo bet kokių agresyvių veiksmų, nedalyvauti jokiose koalicijose, nukreiptose viena prieš kitą, kilusius nesutarimus spręsti tik taikiai ir pan. Sutartis nedaug kuo skyrėsi nuo panašaus tipo sutarčių. Tačiau šalia jos buvo slaptasis protokolas dėl įtakos sferų tarp Sovietų Sąjungos ir Vokietijos pasidalinimo Rytų Europoje. Jame sakoma:

„Pasirašant Vokietijos ir Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjungos Nepuolimo sutartį, pasirašiusieji abiejų pusių įgaliotiniai griežtai konfidencialiai apsvarstė klausimą dėl abipusių interesų sferų pasidalinimo Rytų Europoje. Šiuo aptarimu buvo nutarta:

1. Sričių, įeinančių į Pabaltijo valstybių sudėtį (Suomija, Estija, Latvija, Lietuva), teritorinio politinio pertvarkymo atveju Lietuvos šiaurinė siena bus kartu ir siena tarp Vokietijos ir SSRS interesų sferų. Tuo pat metu Lietuvos interesai Vilniaus srities atžvilgiu pripažįstami abiejų pusių.

2. Sričių, įeinančių į Lenkijos valstybės sudėtį, teritorinio padalinimo pertvarkymo atveju Vokietijos ir SSRS interesų sferų siena eis maždaug Narevo, Vyslos ir Sano upių linija.

Klausimas, ar abipusiai interesai laiko pageidautinu nepriklausomos Lenkijos valstybės išlaikymą ir kokios bus šios valstybės sienos, gali būti galutinai išaiškintas tik toliau vystantis politiniams įvykiams.

Bet koku atveju abi Vyriausybės spręs šį klausimą abipusio draugiškumo tvarka.

3. Kalbant apie Pietryčių Europą iš sovietinės pusės, pabrėžiami SSRS interesai Besarabijoje. Iš Vokietijos pusės pareiškama apie jos visišką politinį nesuinteresuotumą šiomis sritimis.

4. *Abi pusės saugos šį protokolą griežtoje paslapyje*⁶.

Nepuolimo sutartimi ir papildomu protokolu buvo pradėtas naujas SSRS ir Vokietijos santykių etapas. Tai rodė, kad Josifo Stalino ir Adolfo Hitlerio nuomonė, sprendžiant Rytų bei Vidurio Europos ir Baltijos valstybių likimą, tuo momentu iš principo nesiskyrė, kad šios abi valstybės nepaisė kitų valstybių interesų, kad joms negaliojo jokios tarptautinės teisės normos.

Pasirašius sutartį, abi šalys ir toliau slaptai derino įtakos sferų ribą Lenkijoje. Rugsėjo 25 d. Viačeslavas Molotovas pasiūlė Vokietijos pasiuntiniui SSRS Vernerui fon Šulenburgui pasikeisti notomis ir patikslinti rugsėjo 23 d. papildomojo protokolo 2-ame straipsnyje esamus netikslumus. Vietoje „*Narev, Visla ir San*“ reikia skaityti „*Pissa, Narev, Visla ir San*“. Vokietijos Vyriausybė su tokiais patikslinimais sutiko.

O kaip reagavo į paskelbtą SSRS – Vokietijos nepuolimo sutartį didžiosios pasaulio valstybės? Vakarai žaibiškai ėmėsi kontrpriemonių. Jau kitą dieną JAV Prezidentas F. Ruzveltas kreipėsi į A. Hitlerį ir Lenkijos Prezidentą I. Moscickį siūlydamas „*susilaikyti nuo bet kokių priešiško akcijų*“. Tą pat dieną susirinko ir Didžiosios Britanijos Atstovų rūmai, kur išklaušė Ministro Pirmininko V. Čemberleno pranešimą. Savo kalboje jis pabrėžė, kad iškilo „*betarpiškas karo pavojus*“, kad Anglija rems Lenkiją ir kad būtina suteikti vyriausybei ypatingus įgaliojimus. Šį siūlomą įstatymo projektą tą pačią dieną priėmė bendruomenių rūmai, patvirtino lordai ir sankcionavo karalius.

Tačiau viskas apsiribojo tik žodžiais.

Vokietija, diplomatinėmis priemonėmis užsitikrinsi sau palankią tarptautinę situaciją, 1939 m. rugsėjo 1 d. užpuolė Lenkiją. Prasidėjo Antrasis Pasaulinis karas. Ir nors Anglija ir Prancūzija paskelbė Vokietijai karą, tačiau Lenkijai jos nesuteikė jokios paramos. Kodėl taip įvyko? Matyt todėl, kad Lenkijos sąjungininkai dar nebuvo pasiruošę pereiti prie puolamųjų veiksmų. Jie patys tuo metu dar bijojo išprovokuoti tiesioginį Vokietijos smūgį į save ir dėjo visas pastangas pasiruošti rimtiems karo veiksams. O tai ir buvo palanku Vokietijai.

Tuo tarpu Lietuvos Vyriausybė itin pavojingu kraštui momentu priėmė sprendimą likti neutrali kilusiame kare. Teisingas tai buvo žingsnis ar ne, matyt, viena-reikšmiškai nei šiandien, nei rytoj, nei po metų neatsakysime. Buvo kaip buvo, tačiau, nepaisydama, kad Lietuva pasiskelbė neutralia valstybe vykstančiame kare, Vokietija stengėsi patraukti Lietuvą į savo pusę. Iki pat rugsėjo 16 d. Vokietijos Vyriausybė įvairiais būdais siūlė savo pagalbą Lietuvai, atsiimant Vilniaus kraštą.

Rugsėjo 17 d. Sovietų Sąjungai pradėjus karo veiksmus prieš Lenkiją, Lenkijos kariuomenės pasipriešinimas greitai buvo palaužtas ir Lenkija, kaip valstybė, buvo likviduota.

Rugsėjo 23 d. SSRS Komunistų partijos Centro Komiteto leidinyje „*Pravdoje*“ paskelbtas bendras komunikatas „*Vokietijos Vyriausybė ir SSRS Vyriausybė nustatė tarp vokiečių ir sovietinės armijos demarkacinę liniją*“. Kaip matyti iš spausdinamo žemėlapių, demarkacinė linija padalijo Lenkiją ne pagal armijų išsidėstymą priešakinėse pozicijose, bet pagal iš anksto nustatytas įtakos sferų ribas. Demarkacinė linija kaip tik ir atitiko rugsėjo 23 d. papildomame protokole nustatytą Vokietijos – SSRS

⁶ Surgailis G. Lietuvos ir TSRS santykiai 1939–1940 m.– V., 1989, P. 4–5.

sferų ribą Lenkijoje. Tuo tarpu sovietiniai kariniai daliniai, remiantis rugsėjo 29 d. „Pravdos“ pranešimu, dar žygiavo demarkacinės linijos link.

1939 m. rugsėjo 28 d. tarp Vokietijos ir SSRS buvo pasirašyta nauja sutartis „Apie draugystę ir sienas tarp SSRS ir Vokietijos“. Šia sutartimi abi valstybės pasidalijo Lenkijos žemę, nustatydamos sieną Bugo ir Sano upėmis.

Šalia sutarties dar buvo pasirašyti trys slapti protokolai, iš kurių mus domina susitarimas dėl įtakos sferų pakeitimo. Jame rašoma:

„Pasirašiusieji įgaliotiniai pareiškia, kad vokiečių Reicho Vyriausybė ir SSRS Vyriausybė susitarė taip:

Slaptojo papildomo protokolo, pasirašyto 1939 m. rugpjūčio 23 d., 1 punktas pakeičiamas taip, kad Lietuvos valstybės teritorija įeina į SSRS įtakos sferą, o iš kitos pusės Liublino vaivadija ir dalis Varšuvos vaivadijos įeina į Vokietijos įtakos sferą (žr. žemėlapi, pridėtą prie šiandien pasirašytos sutarties „Apie draugystę ir sienas“). Kai tik SSRS Vyriausybė imsis **specialių priemonių** (paryškinta mano – G. S.) Lietuvos teritorijoje savo interesams apsaugoti, dabartinė Vokietijos – Lietuvos siena jos suprastinimo tikslu bus pakeista taip, kad Lietuvos teritorija, esanti į pietvakarius nuo linijos, nurodytos pridėdamajame žemėlapyje, teks Vokietijai. Taip pat pareiškama, kad dabar veikiantys ekonominiai susitarimai tarp Vokietijos ir Lietuvos dėl minėtų priemonių nebus pažeisti“⁷.

Pagal šią sutartį Vokietijai turėjo atitekti Kudirkos Naumiestis, Pilviškiai, Vilkaviškis, Suvalkų Kalvarija, Lazdijai, Veisiejai, ir Kapčiamiestis. Numatyta atiduoti teritorija iš pietų į vakarus turėjo apie 50 km. ir iš šiaurės į pietus apie 100 km., ten gyveno apie 184 tūkst. žmonių.

Lietuvis kariuomenė prieš žengiant į Vilniaus kraštą. 1939 spalio

⁷ Ten pat, P. 7.

Vadinasi, Vokietija atsisakė savo politinių interesų beveik visoje Lietuvoje, dar pasilikdama dalį Užnemunės. Už tai Sovietų Sąjunga turėjo atiduoti dalį Lenkijos teritorijos. Štai kodėl Raudonoji armija, dar nepriejusi iki pirmaisiais susitarimais nustatytos demarkacinės linijos Lenkijos teritorijoje, turėjo pasukti atgal. Kadangi iš Kremliaus toks įsakymas buvo duotas be jokių paaiškinimų, tai buvo galvosūkis ne tik pasaulio visuomenei, bet ir Raudonosios armijos generaliniam štabui.

Tačiau istorija taip jau susiklostė, kad Lietuvą okupavus sovietams, jiems atiteko ir Užnemunė. Vokietija ją paprasčiausiai pardavė.

Sovietų Sąjunga greitai ėmė vykdyti slaptajame protokole numatytas „specialiąsias priemones“. Stipraus politinio spaudimo būdu Sovietų Sąjunga 1939 m. spalio 10 d. Lietuvą priverstė pasirašyti „*Vilniaus ir Vilniaus srities perdavimo Lietuvai ir Lietuvos – Sovietų Sąjungos savitarpio pagalbos sutartį*“.

Vadovaujantis šia sutartimi, lapkričio 15 d. į Lietuvą buvo įvestos šios pajėgos: 16-asis ypatingasis korpusas: apie 20 000 karių, 250 lengvųjų tankų, 34 šarvuočiai, apie 200 artilerijos pabūklų, 120 lėktuvų. Įvesti sovietiniai kariniai daliniai buvo dislokuoti Naujojoje Vilnioje, Alytuje, Prienuose ir Gaižiūnuose. Beje, bazių išdėstymo vietas irgi pasirinko Sovietų Sąjunga.

Bazės tarpusavyje ir su Sovietų Sąjunga turėjo laisvą ryšį ir susisiekimą – Lietuvos Vyriausybė jų nekontroliavo. Prie sovietų įgulų Lietuvos karinės vadovybės buvo paskirti tik ryšių karininkai: plk. Juozas Skorulis, plk. lt. Kostas Raibikis ir mjr. Juozas Jurkūnas.

1940 m. birželio 14 d. 23 val. Sovietų Sąjunga įteikė Lietuvai ultimatumą, kuriame apkaltino Lietuvą spalio 10 d. sutarties nesilaikymu ir pareikalavo išleisti į Lietuvą „pakankamai gausius“ sovietų karinius dalinius.

Birželio 15 d. apie 14 val. Lietuvos užsienio reikalų ministras Juozas Urbšys, tuo metu buvęs Maskvoje, į Kauną atsiuntė telegramą, kurioje nurodė, kad sovietinė kariuomenė pereis Lietuvos valstybės sieną birželio 15 d. 15 val. Telegramoje buvo nurodytos 6 perėjimo vietos: Eišiškės, Druskininkai, Gudagojo stotis, Druskininkėliai, Dūkštas ir Pabradė. Perėjusios sieną, sovietiniai daliniai įžengs į Vilnių, Kauną, Raseinius, Panevėžį ir Šiaulius. Kitus sovietinės kariuomenės išdėstymo punktus nustatys susitikę gen. D. Pavlovas ir gen. V. Vitkauskas. Jų susitikimas Gudagojo stotyje turi įvykti birželio 15 d. 20 val. (Tuo tarpu Maskvos radijas 12 val. pranešė, kad toks susitikimas įvyks 16 val.)

Prieš išvykdamas į susitikimą Gudagojo stotyje, V. Vitkauskas Lietuvos kariams įsakė prieš žygiuojančią sovietų kariuomenę „*taikyti visas mandagumo ir draugiškų santykių taisykles panašiai, kaip jos buvo taikomos anksčiau įvestai kariuomenei*“.

Div. gen. Vinco Vitkausko vadovaujama delegacija, vykdamą į nurodytą susitikimo su D. Pavlovu vietą, apie 15 val. pakeliui tarp Kauno ir Jonavos jau sutiko sovietinių tankų koloną, važiuojančią iš Gaižiūnų Kauno link. Delegacijai važiuojant per Vilnių, mieste prie tiltų stovėjo sovietiniai šarvuočiai, gatvėmis žygiavo jų karių kolonos. Išvažiavus iš Vilniaus, jie sutiko žygiuojančius stambius sovietinės kariuomenės dalinius.

V. Vitkauskui atvykus į Gudagojo stotį, jam buvo pateiktas pasirašyti jau parengtas protokolas dėl papildomų sovietinės kariuomenės dalinių įvedimo. Nors V. Vitkauskas nesutiko su kai kuriais protokolo punktais, tačiau vis tiek buvo priverstas jį pasirašyti, nes sovietiniai daliniai jau veržėsi gilyn į Lietuvą.

Taigi nors sovietinė vadovybė atvirą Lietuvos okupaciją stengėsi pridengti „abipusio susitarimo protokolais“ ir „sutartimis“, okupacija buvo tokia akivaizdi, kad niekam nekėlė abejonių.

Kaipgi vyko Lietuvos okupavimas?

Okupacinė kariuomenė žygiuoja Vilniaus gatvėmis. 1940 m. birželio 15 d.

Pirmiausia pajudėjo sovietiniai kariniai daliniai, buvę sovietinėse bazėse Lietuvoje. Birželio 15 d. apie 18 val. Gaižiūnų bazėje stovėjusi sovietinė įgula užėmė Kauną. Prienų ir Alytaus bazių įgulos atžygiavo iki Nemuno pakraščio ties Kaunu ir išsidėstė ten. Matyt, jiems buvo duota užduotis užkirsti galimybę Lietuvos kariuomenės Kauno įgulos kariams pasitraukti į Vokietiją. Naujojoje Vilnioje stovėjusi įgula jau apie 10 val. užėmė Vilnių.

Kiek sovietinės kariuomenės birželio 15 d. peržengė Lietuvos sieną?

Istoriko Arvydo Anušausko surinktais duomenimis, be jau minėtų 1939 m. lapkričio mėn. įvesto 16-ojo ypatingojo šaulių korpuso, okupuojant Lietuvą dalyvavo 11-tosios armijos 6-ojo kavalerijos korpuso 4-oji V. Vorosilovo, 6-oji S. Budiono ir 29-oji kavalerijos divizijos, taip pat 23-ioji, 126-oji, 128-oji ir 188-oji šaulių divizijos, 6-oji tankų brigada, 3-iosios armijos 10-a šaulių divizija. Yra nuomonių, jog okupuojant mūsų valstybę dalyvavo ir 11-tos armijos 33-ia šaulių divizija, 21-a tankų brigada bei 3-ios armijos 22-a tankų brigada, taip pat nežinomo numerio šaulių divizija ir tankų brigada. Pastarieji daliniai Lietuvoje neužsibuvo⁸.

⁸ Anušauskas A. Lietuvos okupavimas 1940 m. birželio 15–18 d. // Karo archyvas, 1997, T. 14, P. 180.

Taigi prieš 3 nepilnas Lietuvos pėstininkų divizijas, 4 artilerijos, 3 kavalerijos pulkus bei kitus smulkesnius dalinius buvo mestas ypatingasis šaulių korpusas, kavalerijos korpusas, 4 tankų brigados ir 7 šaulių divizijos. Iš viso apie 150 000 karių. Žinant, kad tada Lietuvos kariuomenę tesudarė truputį daugiau kaip 31 tūkst. karių, toks mūsų valstybės užimti atsiųstas kariuomenės skaičius rodo, kaip Lietuvos kariuomenė okupantų buvo vertinama.

Lietuvą užimti buvo numatyta pradėti trimis pagrindinėmis kryptimis:

Kryptis A: Švenčionys–Utena–Panevėžys–Šiauliai. Šiais keliais žygiuojanti kariuomenė didesniuose miesteliuose paliko savo įgulas. Šiauliuose grupė „A“ dar buvo padalyta į 3 dalis. Viena pasiliko Šiauliuose, kita nužygiavo į Mažeikius, trečia – Telšių ir Kretingos kryptimi ir sustojo vakarinėje Lietuvos dalyje.

Kryptis B: Iš Ašmenos–Molodečno rajono daliniai žygiavo Vilniaus–Kauno kryptimi. Pagrindinės šios grupuotės pajėgos sustojo Kaune, viena tankų divizija iš Kauno vėliau persidislokavo į Šiaulius, iš kur birželio 17 d. anksti ryte patraukė į Jelgavą. Grupės „B“ šarvuoti ir motorizuoti daliniai iš Kauno nuvažiavo į Tauragę ir išsidėstė palei Vokietijos Lietuvos sieną.

Kryptis C: Iš Lydos rajono kariuomenė žygiavo Vilniaus ir Varėnos–Alytaus kryptimis.

Be šių minėtų stambių sovietinės kariuomenės karinių dalinių, kiti smulkesni kariniai daliniai veržėsi į Lietuvą pagal savo numatytus planus, visai nepaisydami Gudagojyje pasirašyto protokolo.

Birželio 16 d. sovietų kariuomenė jau buvo okupavusi visą Lietuvą. Kai kurie Lietuvos okupacijoje dalyvavę kariniai daliniai pasiliko Lietuvoje, kiti, „įvykdę savo pareigą“, buvo gražinti į savo ankstesnes dislokacijos vietas. Dauguma okupacinių dalinių pasiliko naujai įsteigtoje Pabaltijo karinėje apygardoje.

Užėmusi Lietuvą Sovietų Sąjunga likvidavo Lietuvos kariuomenę, jos likučius įjungdama į Raudonosios armijos sudėtį – kaip 29-ąją šaulių teritorinį korpusą. Likvidavusi Lietuvos kariuomenę SSRS perėmė ir visą Lietuvos kariuomenės turtą bei Lietuvos kariuomenei priskirtas karines teritorijas.

1941 m. kilus Vokietijos SSRS karui, Raudonoji armija buvo priversta Lietuvą palikti, tačiau 1944 m. triuškindama Vokietijos kariuomenę ir slinkdama į vakarus vėl okupavo Lietuvos teritoriją. SSRS jau net nebandydama dangstyti sutartimis ar kažkaip diplomatiškai įteisinti savo buvimo užgroboje teritorijoje, Lietuvoje šeiminkavo taip, kaip jai buvo naudinga. Kremliaus statytiniai LSSR Vyriausybėje savo nutarimais įformindavo kariuomenės reikmėms visas teritorijas, kurios tik kariuomenei buvo reikalingos, visai neatsižvelgdama nei į gyventojų, nei į Lietuvos ekonomikos, nei į gamtos saugos ar kitus reikalavimus. Okupacinė sovietinė kariuomenė Lietuvoje šeiminkavo nevaržoma.

Kiek Sovietų Sąjunga, atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, Lietuvoje turėjo kariškių tikslų duomenų nėra, tačiau 1992 m. sausio 1 d. jų, Rusijos Federacijos Šiaurės Vakarų grupės pateiktais duomenimis, buvo 34,6 tūkst. karių. Iš viso galėjo būti apie 7,3 tūkst. karininkų, 3,6 tūkst. praporščikų, 22,2 tūkst. kareivių ir seržantų, virš 1,4 tūkst. kursantų, apie 1000 tankų, apie 180 lėktuvų, 1901 šarvuotis. Tačiau iš tikrųjų kariškių galėjo būti kokiais 10 tūkst. mažiau. Tai penkios divizijos, 295 atskiri koviniai bei aptarnaujantys daliniai ir padaliniai.

3-oji pakrančių apsaugos divizija Klaipėdoje, kurią sudarė 9-asis motorizuotasis šaulių pulkas Klaipėdoje, 22-asis artilerijos pulkas Klaipėdoje, 86-asis atskirasis žvalgybos batalionas Klaipėdoje, 126-asis atskirasis tankų batalionas Klaipėdoje, 273-asis motorizuotasis šaulių pulkas Telšiuose, 277-asis tankų pulkas Klaipėdoje, 287-asis motorizuotasis šaulių pulkas Telšiuose;

7-oji oro desanto divizija Kaune, kurią sudarė 6-asis atskirasis remonto batalionas Kaune, 97-asis oro desanto pulkas Alytuje, 108-asis oro desanto pulkas Kaune, 119-asis oro desanto pulkas Marijampolėje, 143-asis atskirasis inžinerijos batalionas, 185-oji atskiroji karo transporto aviacijos eskadrilė, 173-asis atskirasis batalionas Kaune, 744-asis batalionas Kaune, 114-asis artilerijos pulkas Kalvarijoje;

53-asis naikintuvų–bombonešių pulkas Šiauliuose;

66-oji radijo techninė brigada Žagarėje;

107-oji motorizuotoji šaulių divizija Vilniuje, kurią sudarė 660-asis – motorizuotasis šaulių pulkas Ukmergėje, 664-asis motorizuotasis šaulių pulkas Vilniuje, 695-asis atskirasis raketinis divizionas Ukmergėje, 980-asis atskirasis prieštankinis artilerijos batalionas Vilniuje, 1400-asis atskirasis ryšių batalionas Vilniuje, 304-asis atskirasis pagalbinis batalionas Vilniuje, 640-asis atskirasis žvalgybos batalionas Vilniuje;

242-oji mokomoji oro desantinė divizija Jonavoje;

367-asis sraigtasparnių pulkas Kaune;

384-asis sunkiosios artilerijos pulkas Plungėje;

918-asis reaktyvines artilerijos pulkas Telšiuose;

232-asis atskirasis civilinės gynybos pulkas Tauragėje;

1044-asis desantinis šturmo batalionas Tauragėje;

148-asis atskirasis sunkiojo transporto mokomasis batalionas Kaune;

143-osios ginklų remonto dirbtuvės Kaune;

346-osios ginklų remonto dirbtuvės Kaune;

5191-asis užnugario sandėlis Pabradėje;

Aviacijos remonto dirbtuvės Panevėžyje;

Aviacijos remonto dirbtuvės Šiauliuose.

Užnugario tarnyboje buvo šešios didelės degalų, aprangos, maisto ir šaudmenų bazės, dislokuotos Valčiūnuose, Kazlų Rūdoje, Pagėgiuose, Kaune ir Klaipėdoje, keturios karo ligoninės ir kiti aprūpinimo ir aptarnavimo padaliniai.

Federalinės Vyriausybės ryšių ir informacijos agentūrai prie Rusijos Federacijos Prezidento pavaldi 6-oji radijo žvalgybos bazė buvo dislokuota Linksmakalnyje.

Pasienio kariuomenė – 6 kariniai daliniai ir padaliniai, iš viso apie 400 karių.

SSRS Vidaus reikalų ministerijos Vidaus kariuomenės 3404 junginys:

Karinis dalinys 3700 Sniečkuje;

Karinis dalinys 7574, Vilniaus milicijos pulkas;

Karinis dalinys 5204, Mokomasis pulkas Šiauliuose;

Karinis dalinys 6509, Kaune;

Karinis dalinys 7574.

Sovietiniai kariniai daliniai Lietuvoje užėmė 68 000 ha, arba 1,2 %, Lietuvos teritorijos. Jos buvo dislokuotos visuose didžiuosiuose miestuose ir sostinėje Vilniuje.

je⁹. Vilniuje buvo dislokuoti 32 stambūs kariniai objektai ir net sprogmenų sandėliai tankiai apgyvendintuose Vilniaus rajonuose.

Naujai atsikūrusiai valstybei vienu iš svarbiausių uždavinių tapo pasiekti, kad jos teritoriją paliktų okupacinė kariuomenė. Be abejo, tam reikėjo politinio Maskvos sprendimo, juo labiau, kad pasaulyje pasibaigė Šaltasis karas, sužlugo Varšuvos paktas ir šie faktai vertė Sovietų Sąjungą mažinti kariuomenės skaičių. Naujos politinės situacijos sąlygomis atsirado „nebereikalingų“, nebeatliekančių savo paskirties dalinių, karinių įstaigų, kurias reikėjo likviduoti. Ir tai buvo daroma. Lietuvai, be abejo, tai buvo naudinga.

Kita priežastis, dėl kurios iš Lietuvos buvo išvedami sovietinės kariuomenės daliniai, – tai Lietuvos paskelbimas Nepriklausoma valstybe ir naujos vyriausybės, kaip matysime vėliau, veiksmai, „paskatinę“ išvesti iš Lietuvos vidaus kariuomenės bei kitokius specialiosios paskirties (pvz., geležinkelių brigada) dalinius. Kai kuriuos dalinius ir įstaigas ar bazines SSRS buvo priversta išvesti ar likviduoti nesant sąlygų joms veikti dėl Lietuvos valdžios įgyvendinamų priemonių (pvz., kariniai komisariatų, karo mokykla Vilniuje) ir kt.

Taigi sovietinės (vėliau Rusijos) kariuomenės išvedimą iš Lietuvos galima suskirstyti į du etapus:

1. Iki Rusijos kariuomenės išvedimo grafiko pasirašymo (1992 m. rugsėjo 8 d.);
2. Rusijos kariuomenės organizuoto išvedimo laikotarpis.

Reikia pažymėti, kad pirmasis sovietinės kariuomenės išvedimo laikotarpis glaudžiai siejasi su Lietuvos Nepriklausomybės įtvirtinimu, prasidėjusiomis derybomis dėl kariuomenės išvedimo. Šį laikotarpį dar sąlyginai irgi galima skirstyti į du etapus. Tai Sovietų Sąjungos irimo laikotarpis ir laikas po jos iširimo, kada Lietuvoje esanti sovietinė kariuomenė perėjo į Rusijos Federacijos jurisdikciją.

2. Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimas ir pirmieji žingsniai bandant išspręsti okupacinės kariuomenės buvimo Lietuvoje problemą

Kaip jau minėjome, 1990 m. kovo 11 d. susirinkusiai naujai išrinktai Lietuvos Aukščiausiajai Tarybai, priėmus Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo aktą, reikėjo, kad iš Lietuvos būtų pradėta išvesti okupacinė kariuomenė, norint pasiekti pasaulio bendrijos pripažinimą. Todėl jau kitą po Nepriklausomybės paskelbimo dieną, t. y. kovo 12 d., Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba priėmė nutarimą „Dėl 1967 m. spalio 12 d. TSRS visuotinės karinės prievolės įstatymo negaliojimo Lietuvos Respublikos teritorijoje“, kuriuo paskelbė, kad SSRS visuotinės karinės prievolės įstatymas Lietuvos Respublikos piliečiams negalioja¹⁰.

⁹ Butkevičius A. Nacionalinis saugumas ir Baltijos regionas // Karys.– 1992, Nr. 2, P. 5–6; Lietuva laisva nepriklausoma, P. 37; Vidaus reikalų ministerijos Bendrojo departamento archyvų skyrius.– Ap. 1, B. 25, L. 110.

¹⁰ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios.– 1990, Nr. 9, P. 315.

Paskelbus Lietuvos Nepriklausomybę. 1990 m. kovo 11 d.

Kovo 13 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko Vytauto Landsbergio kreipimesi į SSRS Aukščiausiosios Tarybos Pirmininką buvo pabrėžta: „Nuo 1940 m. birželio 15 d. SSRS ginkluotųjų pajėgų dalinių buvimas Lietuvos teritorijoje neturėjo ir dabar neturi teisinio pagrindo. Vadovaudamasi tebegaliojančios 1920 m. liepos 12 d. Lietuvos Taikos sutarties su Tarybų Rusija pirmojo ir antrojo straipsnių nuostatomis, Lietuvos Aukščiausioji Taryba kviečia SSRS Vyriausybę pritarti jos pasiūlymui artimiausiu ir abiem šalims palankiu metu pradėti derybas dėl minėtų dalinių statuso, dislokavimo ir visiško išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos.

Kol tatai nebus išspręsta, SSRS ginkluotosios pajėgos, vidaus, valstybės saugumo ir pasienio kariuomenė neturėtų vykdyti Respublikos teritorijoje manevrų, perdislokavimo ir esamo kontingento didinimo“¹¹.

Kovo 14 d. Aukščiausioji Taryba nutarė nutraukti SSRS Gynybos ministerijos karinių komisariatų, kaip svetimos valstybės įstaigų, esančių Lietuvos Respublikos teritorijoje, veiklą¹².

Priimant šį nutarimą buvo vadovaujama nuostata, kad, sustabdžius šių įstaigų veiklą, galima bus teisiškai ginti ir pašauktus į sovietinę kariuomenę Lietuvos jaunuolius ir sustabdyti pavasarinį šaukimą. Tačiau praktiškai šis nutarimas tuo metu nebuvo įvykdytas.

¹¹ Kreipimasis į SSRS Aukščiausiosios Tarybos pirmininką // Lietuvos Respublikos Seimo archyvas.– F. 2, A. 6, B. 10, L. 28 (toliau – LRSA).

¹² Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. kovo 14 d. nutarimas „Dėl TSRS gynybos ministerijos karinių komisariatų, esančių Lietuvos Respublikos teritorijoje, veiklos nutraukimo“ // Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios.– 1990, Nr. 9, P. 320.

Vytautas Landsbergis

1990 m. kovo 19 d. Aukščiausioji Taryba žengė naują žingsnį paskelbdama pareiškimą „Dėl Tarybinių ginkluotųjų pajėgų Lietuvoje statuso“ Jame rašoma:

„Tarybinė armija įžengė į Lietuvą 1940 m. birželio 15 d. kaip TSRS agresijos įrankis ir okupuojanti jėga. Ligi šiol jos daliniai naudojami Lietuvos Respublikos teritorija, akvatorija bei oro erdve be reikiamų susitarimų su Lietuvos Respublikos vyriausybe, todėl piliečiai daugiau kaip 1,5 mln. parašų išreiškta valia reikalavo tos kariuomenės išvedimo. Ši teisiškai neapibrėžto statuso kitos valstybės kariuomenė, įskaitant Valstybės saugumo komitetą ir Pasienio kariuomenę, pavaldi tik savo karinei ir savosios valstybės politinei vadovybei.

Toks TSRS kariuomenės buvimas Lietuvoje, žalingas ekonominiu, ekologiniu, psichologiniu ir politiniu požiūriu, sudaro vyriausybių problemą, kuri, tikimės, netrukus bus sprendžiama.

Tuo tarpu patys kariškiai ir jų šeimos čia niekuo dėti. Jų nedera užkabinėti, įžeidinėti, reikšti jiems

kokio nors priešiško. Būkime jiems draugiški ir mandagūs, tada ir išsiskirsime, nemindami vieni kitų bloguoju“¹³.

Kreipimosi projektą parengė Vytautas Landsbergis¹⁴, galutinį – redakcinė komisija, į kurią, be V. Landsbergio, buvo įtraukti deputatai Zigmas Vaišvila, Valerijonas Šadreika, Eugenijus Gentvilas, Mečys Laurinkus ir Kazys Saja¹⁵. Kreipimasis buvo priimtas vienbalsiai.

Tačiau į šiuos Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos veiksmus faktiškai niekaip ne-

¹³ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios.– 1990, Nr. 9, P. 326.

¹⁴ Vytautas Landsbergis gimė 1932 m. spalio 18 d. Kaune. Baigė vidurinę ir J. Gruodžio muzikos mokyklą. 1950 m. įstojo į Valstybinę konservatoriją Vilniuje, ją baigė 1955 m. 1952–1990 m. vertėsi pedagoginiu darbu. Dėstė fortepijoną Vilniaus M. K. Čiurlionio muzikos mokykloje, Valstybinėje konservatorijoje, jos Klaipėdos fakultetuose, Vilniaus pedagoginiame institute. 1969 m. apgynė disertaciją „M. K. Čiurlionio kompozitoriaus kūryba“. 1978–1990 m. – Lietuvos muzikos akademijos profesorius. Čia 1994 m. apgynė habilituoto daktaro disertaciją. 1988 m. birželio 3 d. išrinktas į Lietuvos Sąjūdžio iniciatyvinę grupę, o Sąjūdžio Steigiamajame suvažiavime spalio 22–23 d. – į jo Seimą ir Seimo Tarybą. Nuo 1988 m. lapkričio 25 d. iki 1990 m. balandžio 21 d. – Sąjūdžio Seimo Tarybos Pirmininkas, o nuo 1991 m. gruodžio 15 d. – Sąjūdžio garbės pirmininkas. 1989 m. kovo 26 d. panevėžiečiai išrinko SSRS liaudies deputatu, o 1990 m. vasario 24 d. – Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deputatu. 1990 m. kovo 11 d. buvo išrinktas LR AT Pirmininku, tapo valstybės vadovu ir vadovavo parlamento sesijai, kurioje paskelbta atkuriamą Lietuvos Respublikos nepriklausomybę. 1992 m. buvo išrinktas Seimo nariu ir nuo tada Seimo jungtinės opozicijos – Tėvynės Santaros balsuotu sprendimu veikė kaip parlamento opozicijos vadovas. Buvo Lietuvos delegacijos Europos Tarybos Parlamentinėje Asamblėjoje bei Lietuvos delegacijos Baltijos Asamblėjos narys. 1990–1992 m. – vienas iš Baltijos valstybių Tarybos vadovų, o 1990–1991 m. – LR Konstitucijos metmenų rengimo komisijos pirmininkas. 1990–1991 m. – Valstybinės derybų su SSRS delegacijos pirmininkas.

¹⁵ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmoji sesija. VIII–XIII posėdžiai. Stenogramos.– V., 1990, P. 217.

buvo reaguojama. Jie, be abejo, sukeldavo šioki toki sovietinės pusės susierzinimą. Į Lietuvos teritoriją buvo pradėta pervesti naujus karinius dalinius, tuo demonstruojant savo jėgą ir nesiskaitymą su Lietuvos Respublikos Vyriausybe¹⁶.

Brutalios sovietinės karinės jėgos demonstracija tikrai įvyko kovo 27-ąją, kada sovietiniai kariškiai pagrobė Naujosios Vilnios ligoninėje slėptus savavališkai pasitraukusius iš sovietinės kariuomenės jaunuolius. Dėl šio įvykio Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas Vytautas Landsbergis ir Ministrų Tarybos Pirmininkė Kazimiera Prunskienė SSRS Prezidentui bei SSRS Vyriausybei pareiškė protesto notą. Notoje buvo nurodoma, kad „Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas ir Vyriausybė kategoriškai protestuoja prieš TSRS ginkluotųjų pajėgų veiksmus Lietuvos Respublikos teritorijoje, šiurkščiai pažeidžiančius jos suverenitetą. Nuolat demonstruojama karinė jėga, šantažuojama ginkluotu įsikišimu, kariškiai, laužydami įstatymus, užima civilinius objektus: tai, o ypač Lietuvos piliečių, buvusių Valstybės ir Raudonojo Kryžiaus globoje, pagrobimas naktį į 1990 metų kovo 27-ąją, praliejant jų kraują, aiškiai rodo, kad Lietuva tebelieka šalis, kurios teritorijoje okupantas gali siautėti nebaužiamas.

Tai niekuo nepateisinama agresija ir drauge 1940 m. agresijos prieš Lietuvos valstybę tęsinys.

Remdamasi išdėstytais dalykais, Lietuvos Respublikos Vyriausybė reikalauja sugrąžinti pagrobtus piliečius, atšaukia iš Maskvos savo delegatus, buvusius TSRS liaudies deputatus ir reikalauja vesti derybas su TSRS Vyriausybe neutralioje teritorijoje.

Lietuva – beginklė taiki valstybė, agresoriui ji gali pasipriešinti tik moraline jėga ir nesipriešindama smurtu blogiui¹⁷.

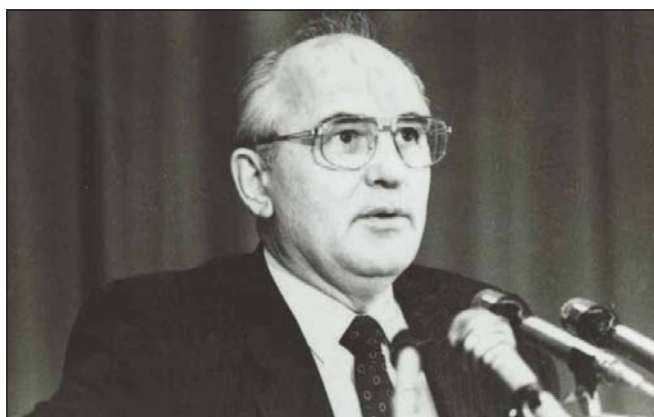
Tačiau SSRS vadovybė nereagavo ir į šį Lietuvos žingsnį. Buvo aišku, kad, siekiant išspręsti okupacinės kariuomenės buvimo bei jos išvedimo iš Lietuvos klausimus, reikalingos derybos, todėl pradėta joms ruošti.

¹⁶ V. Landsbergio 1990 m. kovo 24 d. vyriausybinių telegrama A. Lukjanovui // LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 10, L. 59.

¹⁷ LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 10, L. 70.

3. Derybos dėl sovietinės (Rusijos) kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos bei šios kariuomenės išvedimo pradžia

3.1. Pasirengimas deryboms

Michailas Gorbačiovas

1990 m. balandžio 2 d. Vytautas Landsbergis išsiųstoje vyriausybinėje telegramoje Michailui Gorbačiovui, be kita ko, dar kartą pasiūlė pradėti derybas su Lietuvos atstovais¹⁸.

1990 m. balandžio 3 d. į Maskvą išvyko Lietuvos Respublikos Ministrų Tarybos Pirmininko pavaduotojas Romualdas Ozolas¹⁹, Aukščiausiosios Tarybos deputatai Romualdas Gudaitis ir Mečys Laurinkus. Prie jų Maskvoje prisijungė Lie-

tuvos igaliojinis Sovietų Sąjungoje Egidijus Bičkauskas. Delegacijos tikslas buvo pradėti pokalbį su Sovietų Sąjungos vadovais apie sovietinės kariuomenės padėtį Lietuvoje ir Lietuvos jaunuolių tolesnę tarnybą joje. Neoficialiam pokalbiui jie susitiko su SSKP CK biuro nariu Aleksandru Jakovlevu²⁰. Pokalbis buvo neformalus ir draugiškas, tačiau susitikti su SSRS Prezidentu Michailu Gorbačiovu nepavyko ir klausimas iš vietos nepajudėjo²¹.

¹⁸ LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 10, L. 77.

¹⁹ Romualdas Ozolas gimė 1939 m. sausio 31 d. Pasvalio raj. Joniškėlio miestelyje, tarnautojų šeimoje. 1957 m. baigė Bazilionų vidurinę mokyklą Šiaulių rajone, 1962 m. – Vilniaus valstybinį universitetą. Filologas. 1965–1968 m. „Kultūros barų“ žurnalo redakcijos atsakingasis sekretorius, skyrių redaktorius. 1968–1973 m. Vilniaus universiteto aspirantas. 1973–1989 m. Vilniaus universiteto dėstytojas. 1975–1980 m. dirbo LSSR Ministrų Tarybos sekretoriato. 1980–1989 m. dirbo „Minties“ leidyklos vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoju. 1989 m. LSSR Aukščiausiosios Tarybos deputatas, SSRS liaudies deputatas, 1990 m. – Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deputatas. Lietuvos Nepriklausomybės akto signataras. 1990–1991 m. Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko pavaduotojas. 1990–1993 m. Lietuvos valstybinės regioninių problemų komisijos pirmininkas, Lietuvos Respublikos valstybinių derybų su SSRS, vėliau su Rusija delegacijų narys.

²⁰ Aleksandras Jakovlevas gimė 1923 m. Partinis veikėjas nuo 1946 m. Nuo 1985 m. KPSS CK Ideologijos skyriaus vedėjas, „perestroikos“ ideologas.

²¹ Baltijos kraštų kelias į Nepriklausomybę 1990 – 1991 metais. Įvykių kronika.– V., 1997, P. 62–63.

1990 m. balandžio 4 d. Lietuvos Respublikos Ministrė Pirmininkė Kazimiera Prunskienė išsiuntė laišką SSRS Ministrų Tarybos Pirmininkui Nikolajui Ryžkovui, pranešdama, jog Lietuvos Respublikos Vyriausybė, vykdydama Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. kovo 14 d. nutarimą, įpareigojo miestų ir rajonų vykdomuosius komitetus nutraukti veiklą, susijusią su naujokų šaukimo organizavimu, taip pat kariinių komisariatų ūkinį aptarnavimą. Ministrė Pirmininkė dar kartą pasiūlė pradėti derybas ir rengti atitinkamus susitarimus dėl klausimų, susijusių su SSRS ir Lietuvos gynybos interesais, visumos²².

1990 m. balandžio 10 d. Ministrė Pirmininkė K. Prunskienė išsiuntė telegramą SSRS Prezidentui M. Gorbačioviui ir SSRS Ministrui Pirmininkui N. Ryžkovui, siūlydama pradėti rengti derybas bei atitinkamus nutarimus dėl viso su SSRS ir Lietuvos Respublikos interesais susijusių klausimų kompleksu²³.

1990 m. gegužės 17 d. Kazimiera Prunskienė Maskvoje susitiko su SSRS Prezidentu Michailu Gorbačiovu. K. Prunskienė jam perdavė V. Landsbergio ir jos pačios pasirašytus pareiškimus, kuriuose buvo siūloma pradėti derybas dėl santykių normalizavimo.

Kadangi SSRS į 1990 m. kovo 13 d. Vytauto Landsbergio kreipimąsi dėl derybų bei kitus raginimus ir kvietimus nereagavo, o ir toliau reikalavo sustabdyti kovo 11 d. Akto veikimą ir Lietuvos teritorijoje atkurti SSRS Konstitucijos veikimą, todėl Lietuva, kol kas viena, darė tolesnius žingsnius derybų link.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos uždaramame posėdyje 1990 m. gegužės 16 d. svarstant politinę padėtį ir pasiūlymą laikinai pristabdyti kai kurių Aukščiausiosios Tarybos sprendimų įgyvendinimą, pirmą kartą buvo pavartota „pereinamojo laikotarpio“ sąvoka. Anot V. Landsbergio, „pirmą kartą oficialiame dokumente kalbame apie garantijas einant į derybas ir pereinamąjį laikotarpį, per kurį ne iš karto atgausime visas nepriklausomos valstybės valdžios vykdymo funkcijas“. Buvo suformuluoti pasiūlymai ieškoti išeities opiausiu ir skaudžiausiu klausimu – dėl šaukimo į tarybinę kariuomenę. Problemą tuomet ketinta spręsti įvairiais būdais: ir laikinai susitariant dėl tarnybos Lietuvos teritorijoje, ir įvedant savanorišką karinę tarnybą ar alternatyvią karinę tarnybą. Lietuvai išipareigojant pereinamuoju laikotarpiu palikti SSRS karines bazines savo teritorijoje, deputatas Albertas Šimėnas pasiūlė sudaryti su SSRS ekonominę ir karinę sutartį (mainais už nepriklausomybės pripažinimą) ir netgi Lietuvai įstoti į Varšuvos sutarties paktą²⁴. Tačiau tą kartą svarstymas tuo ir baigėsi.

Kazimiera Prunskienė

²² Ten pat, P. 63–64.

²³ Ten pat, P. 75.

²⁴ Kšanytė R. Okupacinė kariuomenė Lietuvoje 1940 – 1990 m.: problemos ir sprendimai // Genocidas ir rezistencija.– 2003, Nr. 2(14), P. 59.

Kadangi okupacinės kariuomenės išvedimo klausimai buvo aktualūs ne tik Lietuvai, todėl buvo stengiamasi šią problemą svarstyti kartu su Latvijos ir Estijos atstovais, formuojant kiek įmanoma vieningesnę poziciją. 1990 m. gegužės 28–29 d. Vilniuje įvykusiame Estijos, Latvijos ir Lietuvos Respublikų Aukščiausiųjų Tarybų Užsienio reikalų komisijų konsultaciniame pasitarime nutarta, kad „SSRS ginkluotųjų pajėgų buvimas Baltijos valstybių teritorijose, teritorijų neliečiamybė ir sienų klausimas, SSRS piliečio statusas bus sprendžiami suderinus pozicijas ir po konsultacijų“. Pagaliau 1990 m. birželio 30 d. buvo priimta Baltijos Valstybių Tarybos deklaracija dėl valstybinės nepriklausomybės. Joje pažymėta, kad SSRS Konstitucija (kartu ir karo prievolės įstatymas) neveikia Baltijos valstybių teritorijoje, ir paraginta pradėti tarpvalstybines derybas²⁵.

Siekdama, kad būtų tinkamai pasirengta deryboms su SSRS ir jos respublikomis, ministerijomis bei žinybomis, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1990 m. birželio 13 d. nutarė sudaryti Pasirengimo deryboms su TSRS ir jos respublikomis koordinavimo komisiją:

komisijos pirmininke paskirta K. Prunskienė;

pirmininko pavaduotojas – A. Merčaitis;

nariai: L. Ašmantas, A. Butkevičius²⁶, R. Grižas, R. Kozyrovičius, P. Kūris, M. Laurinkus, R. Purtulis, B. Povilaitis, R. Sikorskis, A. Sinevičius, K. Šeputis, B. Zaiuskas.

Vyriausybė pavedė Užsienio reikalų ministerijai kartu su Lietuvos Respublikos Vyriausybės Ekonominių ryšių su užsieniu departamentu, Krašto apsaugos, Valstybės saugumo departamentais prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Lietuvos muitinė ir suinteresuotomis ministerijomis, departamentais bei kitomis valstybinėmis tarnybomis iki 1990 m. birželio 18 d. parengti Lietuvos Respublikos ir SSRS politinių bei teisinių santykių sureguliuavimo sutarčių projektus ir su tuo susijusią medžiagą.

Ekonomikos ministerija kartu su Finansų ministerija, Materialinių išteklių ministerija, Prekybos ministerija ir kitomis ministerijomis, departamentais bei valstybinėmis tarnybomis turėjo iki 1990 m. birželio 20 d. parengti Lietuvos Respublikos ir SSRS ekonominio bendradarbiavimo bendrųjų principų sutarties projektą bei Lietuvos Respublikos ir SSRS ekonominio bendradarbiavimo sutarčių sudarymo principus.

²⁵ Ten pat.

²⁶ Audrius Butkevičius gimė 1960 m. rugsėjo 24 d. Kaune. 1978 m. baigė Kauno Aušros vidurinę mokyklą, 1986 m. Kauno medicinos institutą. Gydytojas.

1980–1986 m. dirbo Kauno Z. Januškevičiaus širdies ir kraujagyslių sistemų fiziologijos ir patologijos mokslinio tyrimo instituto Psichologijos ir sociologijos laboratorijoje jaunesniuoju moksliniu bendradarbiu, 1986–1987 m. – Anykščių raj. Viešintų ambulatorijos vyriausiuoju gydytoju, 1988–1989 m. – Kauno raj. centrinėje ligoninėje gydytoju. 1988 m. buvo Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio Kauno tarybos narys, atsakingas už organizacijos saugumą, LPS Seimo narys, LPS politinio komiteto narys, LPS suvažiavimo delegatas.

Nuo 1990 m. balandžio mėn. – Krašto apsaugos departamento generalinis direktorius, nuo 1991 m. spalio 10 d. – krašto apsaugos ministras. 1990–1991 m. – LR Laikinosios gynybos vadovybės narys, atsakingas už valstybės gynybos organizavimą. 1990–1993 m. – Valstybinės derybų su Rusija delegacijos narys. 1992–1993 m. – LR Vyriausybės vyriausiasis įgaliotinis Rusijos kariuomenės išvedimo klausimais, 1992 metais pasirašęs Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos protokolą dėl kariuomenės išvedimo ir vykdęs protokolo įgyvendinimo priežiūrą.

Ministerijos, departamentai ir kitos valstybinės tarnybos iki 1990 m. birželio 25 d. buvo įpareigotos parengti sutarčių su atitinkamomis SSRS ministerijomis ir žinybomis projektus²⁷.

1990 m. birželio 19 d. Aukščiausiajai Tarybai buvo pristatytas Lietuvos Vyriausybės siūlymas, kad Lietuvos Respublika derybų su SSRS laikotarpiu skelbia laikiną moratoriumą 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos aktui dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo²⁸. Tai buvo tarsi 1990 m. gegužės 16 d. svarstymų Aukščiausiojoje Taryboje tęsinys, kuris birželio 26 d. buvo svarstytas Aukščiausiojoje Taryboje. Pasiūlymas susilaukė audringų diskusijų, kurios ir toliau buvo tęsiamos birželio 29 d. Po svarstymų Aukščiausiosios Tarybos pareiškimas buvo priimtas. Už balsavo 69 deputatai, prieš 35, 2 susilaikė.

Aukščiausiosios Tarybos pareiškimas skelbė:

„Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, būdama ir likdama Tautos ir Valstybės suverenių galių reiškėja, atkurdama nepriklausomą Lietuvos valstybę ir visų tų galių vykdymo tikslu siekdama tarpvalstybinių Lietuvos Respublikos derybų su TSR Sąjunga, skelbia nuo tokių derybų pradžios 100 dienų moratoriumą 1990 m. kovo 11 d. Aktui dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo, t. y. sustabdo iš jo kylančius teisinius veiksmus.

Lietuvos Respublikos – TSR Sąjungos derybų pradžia, jų tikslai ir sąlygos fiksuojami šalių įgaliotųjų delegacijų specialiu protokolu.

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba gali moratoriumą pratęsti arba atšaukti. Moratoriumas savaimė netenka galios, nutrūkus deryboms.

Jeigu dėl kurių nors įvykių arba aplinkybių šio šaukimo Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba negali normaliai vykdyti valstybinės valdžios funkcijų, moratoriumas tuo pačiu momentu netenka galios“²⁹.

Tai buvo efektyvus veiksmas. Paskelbus šį pareiškimą, Sovietų Sąjunga atšaukė taikytą Lietuvai ekonominę blokadą, o jos Premjeras Nikolajus Ryžkovas³⁰ prabilo apie derybų galimybę, todėl Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba 1990 m. liepos 5 d. priėmė nutarimą dėl pasirengimo tarpvalstybinėms deryboms su Sovietų Sąjunga. Nuspręsta sudaryti politinio, teisinio ir diplomatinio pasirengimo komisiją, pavedant jai parengti Lietuvos Respublikos ir Sovietų Sąjungos savitarpio santykių principų projektą.

Deryboms pradėjo rengtis ir Sovietų Sąjungos pusė. Liepos 9 d. TASS paskelbė, kad Sovietų Sąjungos Prezidentas Michailas Gorbačiovas³¹ deryboms su Lietuva sudarė valstybinę delegaciją, vadovaujamą SSRS Ministrų Tarybos Pirmininko Nikolajaus Ryžkovo³², tuo netgi pralenkdama Lietuvos veiksmus. Į delegacijos su-

²⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1990 m. birželio 13 d. nutarimas Nr. 207 „Dėl valstybinių sutarčių su TSRS projektų rengimo“ // <http://www3.lrs.lt>.

²⁸ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos (pirmojo šaukimo) pirmoji sesija. Stenogramos.– V., 1991, T. 10, P. 51.

²⁹ Ten pat, T. 11, P. 105–106.

³⁰ Nikolajus Ryžkovas gimė 1929 m. Donecko srityje. Inžinierius, partinis ir sovietinis veikėjas. 1985–1990 m. SSRS Ministrų Tarybos Pirmininkas.

³¹ Michailas Gorbačiovas gimė 1931 m. Nuo 1966 m. aukštas SSKP funkcionierius. 1978–85 m. KPSS CK sekretorius, 1989–90 m. SSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo pirmininkas, 1980–91 m. KPSS CK Politinio biuro narys, 1985–91 m. KPSS CK generalinis sekretorius, 1990–91 m. SSRS Prezidentas.

dėtį buvo įtraukta 12 ministrų ir jų pavaduotojų, 11 kitų aukštas pareigas užimančių pareigūnų.

Liepos 10 d. Lietuvos derybų delegacijos sudarymo klausimai buvo skubiai svarstomi Aukščiausiosios Tarybos posėdyje. Buvo siūloma sudaryti pasirengimo deryboms delegaciją, tačiau, kilus audringai diskusijai dėl derybų delegacijos sudarymo principų, prie sutarimo nebuvo prieita ir nutarimo projektas buvo gražintas Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui pataisyti atsižvelgus į svarstymo metu pareikštas pastabas³³.

Prie šio klausimo svarstymo buvo grįžta liepos 11 d. Tą dieną be didesnių svarstymų buvo priimti du nutarimai. Tai „Dėl Valstybinės delegacijos tarpvalstybinėms Lietuvos Respublikos ir TSR Sąjungos deryboms formavimo“, kuriuo Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkui Vytautui Landsbergiui ir Ministrėi Pirmininkei Kazimierai Prunskienei buvo pavesta pradėti formuoti Valstybinę delegaciją tarpvalstybinėms Lietuvos Respublikos ir SSRS deryboms vesti, ir antras „Dėl Politinio, teisinio ir diplomatinio pasirengimo deryboms su TSR Sąjunga komisijos“. Pastarasis nutarimas skelbė:

„Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, siekdama įgyvendinti savo 1990 m. liepos 5 d. nutarimą „Dėl pasirengimo tarpvalstybinėms deryboms su TSR Sąjunga“, nutaria:

1. Sudaryti šios sudėties Politinio, teisinio ir diplomatinio pasirengimo komisiją:
B. Kuzmickas, P. Kūris, K. Lapinskas, K. Motieka, R. Ozolas, A. Rudys, A. Sakalas, A. Saudargas³⁴, G. Šerkšnys, G. Vagnorius.

2. Politinio, teisinio ir diplomatinio pasirengimo komisijai, bendradarbiaujant su Vyriausybės sudaryta Pasirengimo deryboms su TSRS ir jos respublikomis koordinavimo komisija, pavesti:

2.1. Sudaryti atitinkamas ekspertų ir specializuotas parlamentines – vyriausybines darbo grupes, nustatyti jų įgaliojimus ir pateikti jas tvirtinti Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui.

2.2. Svarstyti pagrindines politines, teisines ir ekonomines Lietuvos Respublikos ir TSR Sąjungos derybų nuostatas, savitarpio santykių principus ir pateikti šiuos dokumentus Lietuvos Respublikos Aukščiausiajai Tarybai iki 1990 m. liepos 25 d.

2.3. Svarstyti Lietuvos Respublikos ir TSR Sąjungos derybų pradžios, tikslų ir sąlygų protokolo (akto) projektą ir pateikti jį Lietuvos Respublikos Aukščiausiajai Tarybai.

³² Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos (pirmojo šaukimo) pirmoji sesija. Stenogramos.– V., 1991, T. 11, P. 404.

³³ Ten pat, P. 453.

³⁴ Algirdas Saudargas gimė 1948 m. balandžio 17 d. Kaune. 1972 m. baigė Kauno medicinos institutą, biofizikas. 1972–1977 m. Matematikos ir informacinės technologijos instituto mokslinis bendradarbis. 1977–1982 m. dėstė matematiką Žemės ūkio akademijoje. 1982–1990 m. – Kauno medicinos instituto mokslinis bendradarbis. Aktyvus Sąjūdžio narys nuo pat jo įsikūrimo. 1988–1990 m. – Sąjūdžio Seimo politinio komiteto pirmininkas. Vienas iš Lietuvos krikščionių demokratų partijos atkūrėjų. 1990 m. išrinktas į Aukščiausiają Tarybą – Atkuriamąjį Seimą, 1990 m. paskirtas užsienio reikalų ministru.

2.4. *Analizuoti ir apibendrinti Lietuvos Respublikos ir TSR Sąjungos žinybų pasitarimų ir kontaktų metu sukauptą informaciją. Apie tai periodiškai pranešti Lietuvos Respublikos Aukščiausiajai Tarybai.*

3. *Pavesti Politinio, teisinio ir diplomatinio pasirengimo komisijai koordinuoti Lietuvos institucijų ir pareigūnų skelbiamą medžiagą, susijusią su Lietuvos Respublikos ir TSR Sąjungos tarpusavio santykių problemomis.*

4. *Pažymėti, kad nė viena iš šio nutarimo 2 punkte paminėtų pasirengimo deryboms komisijų ir darbo grupių jokia forma neveda tarpvalstybinių Lietuvos Respublikos ir TSR Sąjungos derybų*³⁵.

Vykdydamas Aukščiausiosios Tarybos nutarimus, Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas sudarė 9 ekspertų grupes, tarp kurių buvo ir TSRS ginkluotųjų pajėgų padėties Lietuvoje grupė³⁶.

Liepos 20 d. Maskvoje SSRS Prezidentas M. Gorbačiovas, susitikęs su Lietuvos Respublikos Ministre Pirmininke K. Prunskiene³⁷ ir Aukščiausiosios Tarybos Pirminko pavaduotoju B. Kuzmicku, paragino nedelsiant pradėti derybas³⁸.

1990 m. rugpjūčio 3 d. Vytautas Landsbergis išsiuntė telegramą Nikolajui Ryžkovui, kurioje jį informavo, kad Lietuva parengė derybų pradžios ir sąlygų protokolo projektą. Telegramoje taip pat nurodyta, kad Lietuva sudarė grupę šio protokolo projekto svarstymui su Sovietų Sąjungos atstovais, ir prašoma pranešti, kada ir kur minėta grupė gali susitikti su Sovietų Sąjungos atstovais ir suderinti minėtą protokolą³⁹.

Patvirtinus minėtą komisiją ir oficialiai pakvietus SSRS delegaciją į susitikimą, prasidėjo intensyvus darbas. Per palyginti trumpą laiką buvo parengti derybų tarp Lietuvos Respublikos ir SSRS pagrindinių nuostatų bei tikslų projektas, kuris 1990 m. rugpjūčio 7 d. buvo pateiktas svarstyti Aukščiausiajai Tarybai. Aukščiausioji Taryba savo posėdyje parengtam projektui pritarė⁴⁰. Reikia pažymėti, kad čia didžiausią įdirbį padarė Kazimieros Prunskienės vadovaujama Vyriausybė. Vienas iš Aukščiausiosios Tarybos patvirtintų tikslų buvo susitarti dėl SSRS ginkluotųjų pajėgų išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos terminų ir etapų. Posėdyje taip pat buvo aprobuoti Politinio, teisinio ir diplomatinio pasirengimo deryboms su Sovietų Sąjunga komisijos sudarytų parlamentinių – vyriausybinių ekspertų grupių vadovai⁴¹.

³⁵ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos (pirmojo šaukimo) pirmoji sesija Stenogramos.–V., 1991, T. 11, P 521–522.

³⁶ Ten pat, T. 13, P. 221.

³⁷ Kazimiera Prunskienė gimė 1943 m. Habilituota ekonomikos mokslų daktarė. Į politinę veiklą įsijungė 1988 m. Nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo akto signatarė, pirmoji Nepriklausomos Lietuvos valstybės Ministrė Pirmininkė (1990–1991 m.).

³⁸ Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo akto signatarai 1990.– V., 2000, P. 304.

³⁹ 1990 m. rugpjūčio 3 d. V. Landsbergio telegrama N. Ryžkovui // LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 10, L. 237.

⁴⁰ Dėl derybų tarp Lietuvos Respublikos ir TSR Sąjungos pagrindinių nuostatų ir tikslų. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. rugpjūčio 7 d. nutarimas Nr. 1 – 467 // <http://www.lrs.lt>.

⁴¹ Dėl politinio, teisinio ir diplomatinio pasirengimo deryboms su TSR Sąjunga komisijos sudarytų parlamentinių vyriausybinių ekspertų grupių vadovų. Protokolinis Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. rugpjūčio 7 d. nutarimas Nr. 1 – 468 // <http://www.lrs.lt>.

Pagal 1990 m. rugpjūčio 21 d. Aukščiausioji Taryba nutarė patvirtinti tarpvalstybinių derybų su SSRS Sąjunga Lietuvos Respublikos Valstybinės delegacijos narius. Jais buvo patvirtinti Aukščiausiosios Tarybos deputatai:

Aleksandras Abišala⁴²,
Kazimiera Prunskienė,
Pranas Kūris,
Algirdas Saudargas,
Vytautas Landsbergis,
Česlovas Vytautas Stankevičius⁴³,
Romualdas Ozolas,
Emanuelis Zingeris.

Delegacijos vadovu buvo paskirtas Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas Vytautas Landsbergis.

Priimtas Aukščiausiosios Tarybos nutarimas numatė, kad į delegaciją stebėtojų teisėmis bus kviečiami Estijos ir Latvijos Respublikų atstovai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Aukščiausioje Taryboje.

Delegacija buvo įgaliota pasirašyti derybų pradžios ir sąlygų protokolą, kuris turėjo būti ratifikuojamas Aukščiausiojoje Taryboje, bei vesti tarpvalstybines derybas su SSRS delegacija, laikantis Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. rugpjūčio 7 d. aprobuotų derybų pagrindinių nuostatų ir tikslų⁴⁴.

Nors derybos dar nebuvo prasidėjusios, 1990 m. rugpjūčio 6 d. vykusiame pasitarime Vyriausybėje, kuriame buvo aptartos Rusijos kariuomenės išvedimo galimybės, Krašto apsaugos departamentas buvo įpareigotas pateikti Vyriausybei pasiūlymus dėl Pabaltijo karinės apygardos žemės sklypų bei atskirų pastatų, esančių Lietuvos Respublikos teritorijoje, ir juose esančio turto perėmimo.

⁴² Aleksandras Abišala gimė 1955 m. gruodžio 28 d. RTFSR, Intos mieste (Komijos ATSR). 1978 m. baigė Vilniaus valstybinį universitetą, fizikas. Fizikos matematikos mokslų kandidatas. 1978–1980 m. tarnavo tarybinėje armijoje. 1980–1981 m. dirbo Kauno politechnikos institute vyresniuoju inžinieriumi. 1981–1990 m. – Kauno radijo matavimų technikos mokslinio tyrimo institute vyresniuoju inžinieriumi, moksliniu bendradarbiu. Nuo 1991 m. – Lietuvos Respublikos ministras be portfelio. 1988–1990 m. Lietuvos persitvarkymo Sąjūdžio Seimo narys, Seimo seniūnas.

⁴³ Česlovas Vytautas Stankevičius gimė 1937 m. vasario 27 d. Vilkaviškio apskrities Šeštinių kaime. 1956 m. baigė Kauno politechnikumą ir įgijo statybos techniko kvalifikaciją. 1965 m. – Kauno politechnikos instituto Statybos fakultetą, įgijo pramoninės ir civilinės statybos inžinieriaus kvalifikaciją. 1959–1974 m. dirbo Miestų statybos projektavimo instituto Kauno filiale: grupės vadovu, vadovaujančiu konstruktoriumi, vyriausiuoju specialistu konstruktoriumi, techninio skyriaus viršininku. 1974–1990 m. Miestų statybos projektavimo instituto Kauno filialo (vėliau Kauno miestų statybos projektavimo instituto) vyriausiasis inžinierius.

1988 m. įsijungė į Sąjūdžio veiklą, buvo išrinktas Sąjūdžio Kauno tarybos pirmininku ir Sąjūdžio Seimo nariu. 1990 m. vasario 24 d. išrinktas LR Aukščiausiosios Tarybos Atkuriamojo Seimo nariu. Dalyvavo rengiant Kovo 11-osios dokumentus. 1990–1992 m. LR Aukščiausiosios Tarybos atkuriamojo Seimo Pirmininko pavaduotojas. 1990–1991 m. Valstybinės derybų su Sovietų Sąjunga delegacijos narys. 1990–1992 m. Lietuvos valstybinės delegacijos Baltijos Taryboje nuolatinis narys. 1991–1992 m. Lietuvos parlamentinės delegacijos Šiaurės Atlanto asamblėjoje vadovas. 1991–1992 m. Lietuvos valstybinės derybų su Rusija delegacijos vadovas. Vadovavo deryboms dėl Lietuvos ir Rusijos valstybinių santykių pagrindų sutarties ir deryboms dėl okupacinės kariuomenės išvedimo.

⁴⁴ Dėl Lietuvos Respublikos Valstybinės delegacijos narių patvirtinimo. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. rugpjūčio 21 d. nutarimas Nr. 1 – 494 // <http://www3.lrs.lt>.

Vykdydamas pasitarimo nurodymus, KAD generalinis direktorius Audrius Butkevičius 1990 m. rugpjūčio 10 d. sudarė komisiją šiems pasiūlymams parengti. Į komisiją buvo įtraukti: Algimantas Vaitkaitis, KAD generalinio direktoriaus pavaduotojas (pirmininkas), Jonas Paužolis, KAD I skyriaus viršininkas, Algirdas Kairys, KAD III skyriaus viršininkas, Antanas Pakalka, KAD IV skyriaus viršininkas, Eduardas Bilevičius, KAD IV skyriaus viršininko pavaduotojas⁴⁵.

Komisija pradėjo sisteminti jau turimą medžiagą apie sovietinę kariuomenę, rinkti naują bei rengti konkrečius pasiūlymus.

3.2. Derybos su SSRS

Sovietinei pusei aiškiai delsiant pradėti oficialias derybas su Lietuva, 1990 m. rugsėjo 13 d. Vytautas Landsbergis išsiųstoje telegramoje Nikolajui Ryžkovui pasiūlė suorganizuoti derybų delegacijų vadovų neoficialų susitikimą ir jame apsvarstyti Lietuvos siūlomo derybų pradžios protokolo projektą⁴⁶.

Pasiūlymas buvo priimtas ir pirmasis Lietuvos Respublikos ir SSRS valstybių delegacijų, vadovaujamų Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko Vytauto Landsbergio ir SSRS Ministrų Tarybos Pirmininko Nikolajaus Ryžkovo, susitikimas įvyko 1990 m. spalio 2 d. Maskvoje. Prieš susitikimą, t. y. spalio 1 d., Vytautas Landsbergis perdavė Nikolajui Ryžkovui „Derybų tarp Lietuvos Respublikos ir Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos pradžios ir sąlygų protokolo“ projektą⁴⁷.

Susitikimas, kaip jau minėta, dar nebuvo derybos, o tik konsultacinis pasitarimas, kuris tęsėsi 4 valandas. Susitikime buvo pasikeista nuomonėmis apie būsimųjų derybų problematiką ir procedūras.

Susitikimo metu buvo susitarta konkrečių klausimų paruošimui sudaryti bendrą darbo grupę, kuriai vadovautų SSRS Ministrų Tarybos Pirmininko pavaduotojas Vitalijus Dogužijevas⁴⁸ ir Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko pavaduotojas Romualdas Ozolas. Grupei buvo pavesta parengti pasiūlymus dėl neatidė-

Romualdas Ozolas

⁴⁵ KAD generalinio direktoriaus 1990 m. rugpjūčio 10 d. įsakymas Nr. 7 // Krašto apsaugos departamento generalinio direktoriaus įsakymai.– V., 2003, P. 11.

⁴⁶ V. Landsbergio 1990 m. rugsėjo 13 d. telegrama N. Ryžkovui // LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 10, L. 301.

⁴⁷ LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 10, L. 314.

⁴⁸ Vitalijus Dogužijevas gimė 1935 m. Ukrainoje. 1988 m. SSRS mašinų pramonės ministras, 1991 m. paskirtas SSRS Ministro Pirmininko pirmuoju pavaduotoju.

liotinių praktinių, tarp jų finansinių, Didžiojo Tėvynės karo dalyvių, gyvenančių Lietuvoje, pensinio aprūpinimo bei kitų klausimų.

Susitikimas baigėsi bendro komunikato pasirašymu. Jame buvo užfiksuota, kad susitikimas vyko dalykiškai ir abi pusės konstatavo jį buvus naudingą⁴⁹.

Kartu buvo suformuota bendra darbo grupė, vadovaujama SSRS Ministrų Tarybos Pirmininko pavaduotojo Vitalijaus Dogužijevio ir Lietuvos Ministro Pirmininko pavaduotojo Romualdo Ozolo. Jai buvo pavesta per 2 savaites parengti atitinkamus pasiūlymus dėl būsimų derybų problematikos ir procedūrinių klausimų bei susitikimų grafiką⁵⁰.

Kaip viena iš svarbiausių ir pirmiausia svarstytinų problemų Lietuvos pusė įvardijo Lietuvos jaunuolių prievartinę tarnybą sovietinėje kariuomenėje bei patį šios kariuomenės buvimą Lietuvoje⁵¹.

Spalio 11 d. įvyko pirmasis Lietuvos ir SSRS darbo grupės posėdis, kuriame visi numatyti klausimai buvo suderinti ir susitarta kitame posėdyje tvirtinti darbo grupės projektus, aptarti kariuomenės ir sienų klausimus.

1990 m. spalio 18 d. 10 val. SSRS Ministrų Taryboje įvyko pasitarimas Lietuvos Respublikos ir SSRS konsultacinių grupių armijos ir gynybos klausimais. Lietuvos konsultacinę grupę sudarė Audrius Butkevičius, Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deputatas, Krašto apsaugos departamento generalinis direktorius, Jonas Liaučius, AT deputatas, Krašto apsaugos ir vidaus reikalų komisijos narys, bei Algimantas Vaitkaitis, KAD generalinio direktoriaus pavaduotojas. SSRS konsultacinę grupę sudarė V. Puzakovas, SSRS Ministrų Tarybos gynybinių klausimų skyriaus vyriausiasis specialistas, gen. mjr. V. Nikitinas, SSRS Gynybos ministerijos atstovas, ir V. Golikas, Teritorinio vystymosi skyriaus vyriausiasis specialistas.

Lietuvos Respublikos konsultantų pasiūlymu iš pradžių buvo išsiaiškinta kaip Lietuvos Respublikos ir SSRS santykiai suprantami abiejose grupėse, iš kokių pozicijų bus kalbama ir kokie yra šio konsultacinio pasitarimo tikslai.

Lietuvos Respublikos konsultantai Lietuvos Respublikos ir SSRS santykius apibūdino kaip dviejų nepriklausomų valstybių. SSRS konsultantai tiesaus atsakymo į klausimą vengė. Komisijoje išaiškėjo jų dvilypumo pozicija šiais klausimais:

- SSRS konsultantai manė, kad Lietuvos Respublikoje galioja SSRS karinės prievolės įstatymas ir SSRS Ministrų Tarybos nutarimas dėl rudeninio šaukimo pradžios;

- SSRS konsultantai pripažino, kad iki įsigaliojant kovo 11 d. Akto moratoriumui Lietuvos Respublikoje veikia Lietuvos Respublikos įstatymai, tarp jų ir krašto apsaugos prievolės įstatymas.

Abi grupės sutarė, kad konsultacijų tikslas – aptarti klausimus, kuriuos būtina išspręsti iki derybų pradžios, norint sudaryti derybose abiem pusėms lygiavertes sąlygas.

⁴⁹ Susitikimo komunikatas // LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 15, L. 7.

⁵⁰ Knezys S. Išėję negrižkite // Karys.– 1997, Nr. 10, P. 18.

⁵¹ Ten pat.

Savo ruožtu SSRS konsultantai pripažino, kad jie specialiai šių klausimų svarstyti nepasiruošę.

Lietuvos Respublikos konsultantų nuomone, iki prasidedant deryboms turi būti susitarta, kad:

- SSRS ginkluotosios pajėgos, dislokuotos Lietuvos Respublikos teritorijoje arba už jos ribų, taip pat Valstybės saugumo komitetas bei kitos specialiosios tarnybos jokia forma nesikiš į Lietuvos Respublikos vidaus reikalus ir nepažeis Respublikos suvereniteto;

- SSRS Ministrų Taryba sustabdys rudeninį karo prievolininkų šaukimą į SSRS ginkluotąsias pajėgas Lietuvos Respublikos teritorijoje;

- SSRS jokia forma nepersekios Lietuvos Respublikos gyventojų, apsisprendusių nutraukti tarnybą SSRS ginkluotose pajėgose ir sugrįžusių į Lietuvą;

- SSRS sugrąžins į Lietuvą jos gyventojus, šiuo metu atliekančius tarnybą SSRS ginkluotosiose pajėgose, ir užtikrins jų fizinį bei moralinį saugumą. Grąžinimo procesas turi būti pradėtas iki prasidedant deryboms;

- SSRS pripažins, kad iki prasidedant deryboms ir jų metu SSRS kariškiams, esantiems Lietuvos Respublikos teritorijoje, galioja ir veikia Lietuvos Respublikos įstatymai, kuriems jie privalo paklusti;

- SSRS ginkluotosios pajėgos dislokuotos Lietuvos Respublikos teritorijoje, nebus papildomos ir nebus keičiama jų struktūra lyginant su 1990 m. sausio 1 d.;

- SSRS ginkluotosios pajėgos, dislokuotos Lietuvos Respublikos teritorijoje, nevykdys jokių apmokymų, manevrų, tranzitinių ir kitokių vežimų, statybų, dalinių judėjimo ir kitokios veiklos nesuderinę su Lietuvos Respublikos Vyriausybe.

SSRS konsultantai įvertino šiuos siūlymus kaip ultimatumą ir labai kietą poziciją. Jų nuomone, iki prasidedant deryboms su SSRS ir jų metu šaukimas į SSRS ginkluotąsias pajėgas Lietuvos Respublikos teritorijoje turi vykti pagal SSRS karo prievolės įstatymą ir jokių suvaržymų SSRS ginkluotosioms pajėgoms, dislokuotoms Lietuvos Respublikos teritorijoje, negali būti.

SSRS konsultantai išsakė pageidavimą, kad Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba ir Vyriausybė paskatintų Lietuvos Respublikos piliečius atlikti tarnybą SSRS ginkluotose pajėgose.

Abi konsultacinės grupės išipareigojo pateikti aptartus klausimus savo valstybių delegacijoms.

SSRS konsultacinė grupė savo teiginiams pagrįsti dažniausiai naudojo šiuos argumentus:

1. SSRS ginkluotąsias pajėgas šiuo metu labai sunku sukomplektuoti, todėl būtinas Lietuvos Respublikos karo prievolininkų dalyvavimas.

2. Lietuvos Respublikos karo prievolininkai, kaip gerai fiziškai ir intelektualiai parengti asmenys, būtinai reikalingi komplektuojant SSRS ginkluotąsias pajėgas.

3. Lietuvos Respublika ir SSRS yra bendroje gynybinėje sistemoje, todėl turi būti ir Lietuvos Respublikos indėlis į ją.

4. Jeigu šaukimas Lietuvos Respublikoje būtų sustabdytas, tai būtų netinkamas pavyzdys kitoms respublikoms ir sritims.

5. Radikali armijos reforma nevyksta, todėl būtina tvarkytis pagal šiandien galiojančius įstatymus.

6. Reikia taikyti Lietuvos išstojimo iš SSRS mechanizmą ir orientuotis į 5 metų pereinamąjį laikotarpį.

7. Prasidėjus deryboms įsigalios moratoriumas kovo 11 d. Aktui ir tada Lietuvoje turi veikti SSRS įstatymai.

8. Gynybinė funkcija yra Centro prerogatyva.

SSRS konsultantų naudoti argumentai rodė, kad jų ir Lietuvos konsultantų nuostata Lietuvos – SSRS santykių klausimu yra absoliučiai skirtinga.

SSRS konsultantai bandė išsiaiškinti, kur galėtų būti būsimų susitikimų „sąlyčio taškai“. Jų supratimu, tai galėjo būti SSRS ginkluotųjų pajėgų negerovių koregavimas, o apie žmonių grobimo atvejus Lietuvoje, įvykdytus SSRS kariškių (turima omenyje savavališkai pasitraukusių iš sovietinės kariuomenės jaunuolių gaudymas ir gražinimas atgal į karinius dalinius – G.S.), jie apskritai nesą girdėję⁵².

Spalio 20 d. Maskvoje įvyko SSRS ir Lietuvos Respublikos derybų delegacijų, vadovaujamų N. Ryžkovo ir V. Landsbergio, antrasis konsultacinis susitikimas. Susitikimo metu buvo apsikeista nuomonėmis daugeliu klausimų. Buvo konstatuota, kad sudaryta bendra konsultacinė grupė padarė didžiulį darbą rengdama medžiagą deryboms: sutarta dėl tematikos, išspręsta nemažai procedūrinių klausimų, iš esmės suderintas būsimų derybų organizacinis planas.

Sutarta, kad oficialios derybos turi prasidėti kaip galima greičiau, nes atitinkamų klausimų kuo greitesnis sprendimas atitinka abiejų pusių poreikius.

Kadangi susitikimo metu V. Landsbergis primygtinai siūlė pasirašytą derybų pradžios protokolą, buvo nutarta pavesti darbo grupei išnagrinėti protokolo projektą ir per 10 dienų pateikti derybų delegacijos oficialius siūlymus.

Buvo susitarta, kad oficialios derybos turi prasidėti ne vėliau kaip 1990 m. lapkričio mėn. trečiąjį dešimtadienį.

Susitikimo pabaigoje buvo pasirašytas bendras komunikatas. Jame Lietuva įvardijama jau kaip Lietuvos Respublika⁵³.

Tačiau lapkričio mėn. ėmė keistis Sovietų Sąjungos pozicija. Šio pasikeitimo priežastis tiksliai nusakyti sunku. Matyt, Sovietų Sąjungos vadovybėje po tam tikrų svyravimų nugalėjo reakcingoji grupuotė, kuri pasisakė už Sovietų Sąjungos ir jos teritorijos nedalomumo išsaugojimą bet kokiomis priemonėmis, pirmenybę teikiant jėgos panaudojimui. Nugalėjo nuomonė, kad susiklosčiusią Lietuvoje padėtį galima pakeisti tik jėgos pagalba, – tai ir buvo pabandyta 1991 m. sausio mėn.

Spalio 31 d. SSRS gynybos ministras Dmitrijus Jazovas⁵⁴ ir Generalinio štabo viršininkas Michailas Moisejevas išsiuntė raštą „Lietuvos SSR Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkui“ V. Landsbergiui su pridėtais naujais SSRS įstatymais, tarp jų ir „Dėl visuotinės karinės prievolės ir karinės tarnybos“ projektu, ir paprašė pateikti jam pasiūlymus bei pastabas⁵⁵. Šiuo raštu vėl aiškiai buvo pademonstruota, kad Maskva Lietuvą tebelaiko SSRS Respublika.

⁵² Pažyma dėl konsultacijų su SSRS armijos ir gynybos klausimais // Autoriaus archyvas (toliau AA).

⁵³ Susitikimo komunikatas // LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 15, L. 8.

⁵⁴ Dmitrijus Jazovas gimė 1924 m. Omsko srityje. Profesionalus kariškis, SSRS maršalas. 1987–1991 m. SSRS gynybos ministras, aktyvus 1991 m. rugpjūčio pučo Maskvoje dalyvis.

⁵⁵ LRSA.– F. 2, A. 6, B. 10, L. 328.

Ėmė keistis ir Lietuvoje dislokuotų karinių dalinių elgesys. Lapkričio 5 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba ir Ministrų Taryba buvo priversti pareikšti, kad pastaruoju metu SSRS kariuomenė Lietuvoje vėl ėmė savivaliauti ir imasi naujų prievartos aktų. Kariniai daliniai, ignoruodami Lietuvos įstatymus ir Vyriausybės potvarkius, siekia išprovokuoti atsakomuosius piliečių veiksmus ir sutrukdyti numatytoms SSRS ir Lietuvos Respublikos deryboms⁵⁶.

Šis pozicijos pasikeitimas akivaizdžiai buvo matyti ir iš rusų derybininkų užimtų pozicijų. Lapkričio 19 d. Maskvoje, SSRS ginkluotųjų pajėgų Generaliniame štabe, susitiko Lietuvos Respublikos ir SSRS derybų delegacijų ekspertų grupės. Lietuvos ekspertų grupę sudarė A. Abišala, A. Butkevičius, J. Liaučius, A. Vaitkaitis ir J. Gečas⁵⁷. SSRS – armijos gen. M. Moisejevas, gen. plk. G. Krivošejevas, du generolai leitenantai, generolas majoras ir pulkininkas (jie susitikimo nariams nebuvo pristatyti).

Minėtos grupės svarstė būsimums Lietuvos ir SSRS santykius gynybos srityje, Lietuvoje esančios sovietinės kariuomenės laikinąją padėtį bei Lietuvos piliečių, atsisakančių tarnauti sovietinėje kariuomenėje, klausimus. Konsultacijų metu gana kategoriškai buvo pasakyta, kad SSRS kariuomenės išvesti iš Pabaltijo nesiruošiama. Tiesa, buvo bandoma sutarti, kad Lietuvos jaunuolių, atsisakančių tarnauti sovietinėje kariuomenėje, atžvilgiu prievarta nebus naudojama, bet ir Lietuva savo ruožtu nedarys kliūčių tiems jaunuoliams, kurie pageidaus tarnauti. Tačiau dauguma lietuvių siūlymų rusų ekspertai atmetė arba paliko tolesniems svarstymams⁵⁸.

Ypač griežta Sovietų Sąjungos atstovų pozicija buvo pademonstruota lapkričio 20 d. Kremliuje įvykusiame derybų delegacijų susitikime. Delegacijoms vadovavo Vytautas Landsbergis ir Nikolajus Ryžkovas. Derybų metu buvo tartasi dėl derybų problematikos, procedūrų, ypač dėl Lietuvos siūlomo protokolo deryboms pradėti. Svarstyti jaunuolių šaukimo į SSRS kariuomenę, Lietuvos muitinių kontrolės, vizų į Lietuvą išdavimo klausimai. Nors susitikime paaiškėjo, kad abi pusės suinteresuotos pradėti derybas, tačiau SSRS delegacijos vadovas N. Ryžkovas pateikė netikėtus ultimatyvius reikalavimus, atmetė beveik visus Lietuvos pusės siūlymus⁵⁹.

Lapkričio 30 d. įvykusiame posėdyje Lietuvos ir SSRS bendra darbo grupė vienos nuomonės dėl galimo bendradarbiavimo protokolo, kuri turėtų svarstyti delegacijos, nepriėmė. Lietuvos delegacijai vadovavo Ministro Pirmininko pavaduotojas Romualdas Ozolas. Kiekviena pusė rėmėsi suteiktais jai įgaliojimais ir visus Lietuvos pusės pasiūlymus sovietų pusė atmetė kaip netinkančius. Nuspręsta apie rezultatus informuoti savo derybų delegacijas⁶⁰.

⁵⁶ Baltijos kraštų kelias į Nepriklausomybę 1990–1991 metais.– P. 238.

⁵⁷ Jonas Gečas gimė 1953 m. kovo 29 d. Šilalės raj. Taujėnų kaime. 1971 m. baigė Panevėžio sporto mokyklą, 1974–1980 m. mokėsi Vilniaus pedagoginiame institute. 1973–1974 m. dirbo Šilalės vidurinės mokyklos mokytoju, 1976–1978 m. karinio parengimo mokytoju, 1978 m. Vaikų orientacinio sporto mokyklos direktoriumi. Nuo 1978 iki 1985 m. dirbo Švietimo ministerijoje inspektoriumi, 1985–1990 m. Ministrų Tarybos vyresniuoju referentu. Nuo 1988 m. Jonas Gečas aktyviai įsijungė į Sąjūdžio veiklą, padėjo atkurti Šaulių sąjungos organizaciją. 1990 m. liepos 1 d. priimtas dirbti į Krašto apsaugos departamentą, nuo 1991 m. gruodžio – krašto apsaugos ministro pavaduotojas. 1991–1992 m. derybų dėl Rusijos kariuomenės išvedimo ekspertų grupės koordinatorius.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos – Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos valstybinių delegacijų Armijos ir gynybos ekspertų grupių konsultacinio susitikimo stenograma (atpasakojimas) // AA.

⁵⁹ Baltijos kraštų kelias į Nepriklausomybę 1990–1991 metais.– P. 252.

⁶⁰ Ten pat., P. 236; Knezys S. Išėję negrįžkite // Karys.– 1998, Nr. 48, P. 9.

Oficialių delegacijų susitikimų data buvo nuolat atidėliojama. Gruodžio 4 d. planuotas susitikimas buvo atidėtas motyvuojant tuo, kad ekspertams nepavyko susitarti dėl derybų pradžios protokolo. Susitikimas buvo nukeltas į gruodžio 14 d. V. Landsbergis pasiūlė šį susitikimą surengti Lietuvos atstovybėje Maskvoje⁶¹.

Gruodžio 13 d. SSRS Ministrų Tarybos Pirmininko pavaduotojas Vitalijus Dogužijevs atsiuntė Lietuvos valstybinės delegacijos vadovui Vytautui Landsbergiui telegramą, kad numatytos gruodžio 14 d. Sovietų Sąjungos ir Lietuvos delegacijų derybos negali įvykti. Priežastys nebuvo nurodytos, nebuvo nurodyta ir kita susitikimo data. Telegramoje buvo teigiama, kad dėl naujos susitikimo datos bus tariamasi papildomai⁶².

МОСКВА 73/43054 48 13/12 1424=

ВЫСШАЯ ПРАВИТЕЛЬСТВЕННАЯ УВЕДОМЛЕНИЕ ТЕЛЕГРАФОМ
ВИЛЬНЮС ВЕРХОВНЫЙ СОВЕТ ЛАНДСБЕРГИСУ=

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ СОВМИНА СССР УПОЛНОМОЧИЛ МЕНЯ ИЗВЕСТИТЬ ВАС О
НЕВОЗМОЖНОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ 14 ДЕКАБРЯ СЕГО ГОДА ПЕРЕГОВОРОВ ДЕЛЕГАЦИЙ
СОВЕТСКОГО СОЮЗА И ЛИТВЫ ТЧК
НОВУЮ ДАТУ ПЕРЕГОВОРОВ ДЕЛЕГАЦИЙ ОН ОБСУДИТ С ВАМИ ДОПОЛНИТЕЛЬНО
ТЧК=НР ВД-5342 ЗАМЕСТИТЕЛЬ ПРЕДСЕДАТЕЛЯ СОВЕТА МИНИСТРОВ СССР
ДОГУЖИЕВ-

(LRSA. F. 2., Ap. 6., B. 11., L. 250.)

Tuo tarpu sovietų kariškiai Lietuvoje, ir kitose Baltijos valstybėse, matyt, ne be Maskvos pritarimo, ėmė elgtis vis įžūliau. Gruodžio 19 d. Klaipėdoje prasidėjo kariškių patuliavimas. Gruodžio 21 d. Rygoje įvyko Pabaltijo karinės apygardos karininkų atstovų suvažiavimas, kuriame dalyvavo 452 delegatai iš dalinių, dislokuotų Pabaltijo respublikose ir Kaliningrado srityje. Susirinkime priimtoje rezoliucijoje karininkai griežtai reikalavo, kad Lietuvos, Latvijos ir Estijos Respublikų Aukščiausiosios Tarybos sustabdytų „armijai priešišku“ įstatyminių aktų galiojimą, tučtuoju nutrauktų žiniasklaidos priemonių varomą armijos ir laivyno šantažavimo ir šmeižto kampaniją. Delegatai paskelbė pareiškimą, kad „jei Aukščiausiosios Tarybos deputatų suvažiavimas, dabar posėdžiaujantis Kremliuje, nesiims konkrečių priemonių krašto tvarkai ir politiniam stabilumui išlaikyti, tai jie Pabaltijo respublikose imsis visų galimų priemonių, taip pat ir karinės padėties įvedimą, savo teisėms ir garbei saugoti“. Pabaltijo karinės apygardos vadas pareiškė, jog „kariuomenė yra vienintelė jėga, kuri išsaugos Sovietų Sąjungą“. Suvažiavimas išrinko koordinacinį centrą⁶³. Visa tai aiškiai rodė, kad sovietinė vadovybė ruošiasi situaciją pakeisti savo naudai. Buvo dirbta pagal sovietinį

⁶¹ V. Landsbergio 1990 m. gruodžio 3 d. telegrama N. Ryžkovui // LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 11, L. 159.

⁶² V. Dogužijevs 1990 m. gruodžio 13 d. telegrama V. Landsbergiui // Ten pat, L. 250.

⁶³ Baltijos kraštų kelias į Nepriklausomybę 1990–1991 metais.– P. 284.

metodą, kada, nurodžius iš „aukščiau“, „masės“ ima reikalauti „įvesti tvarką“, ir SSRS vadovybei nieko kito nebelieka, kaip tik „vykdyti liaudies valią“.

1990 m. pab. situacija Lietuvoje buvo įtempta. Vos prasidėjusias derybas SSRS pradėjo vilkinti. Norėdama jas paskatinti Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba 1990 m. gruodžio 28 d. priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos ir TSR Sąjungos tarpvalstybinių derybų“, kuriame paskelbė, kad Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, siekdama sudaryti kuo palankiausias sąlygas deryboms tarp Lietuvos Respublikos ir TSR Sąjungos, atsižvelgdama į tai, kad SSRS delegacija nesutinka pasirašyti tarpvalstybinių derybų pradžios protokolo, kurio principus 1990 m. birželio 29 d. pareiškimu ir keliais nutarimais patvirtino Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, nutarė:

1. Pripažinti netekusiomis galios tarpvalstybinių derybų pradžios nuostatas, apibrėžtas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. birželio 29 d. pareiškime (nuo žodžio „skelbia“), Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. liepos 11 d. nutarime „Dėl Valstybinės delegacijos tarpvalstybinėms Lietuvos Respublikos ir TSR Sąjungos deryboms formavimo“ (žodžius „pasirašyti protokolą dėl derybų pradžios, tikslų ir sąlygų“) ir Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. rugpjūčio 21 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos Valstybinės delegacijos narių patvirtinimo“ (4 punkte žodžius „pasirašyti derybų pradžios ir sąlygų protokolą, kuris bus ratifikuotas Aukščiausiojoje Taryboje, bei“).

2. Leisti Lietuvos Respublikos Valstybinei delegacijai pradėti tarpvalstybines derybas su TSRS be anksčiau nustatyto derybų pradžios protokolo, bet nepažeidžiant Lietuvos valstybės suvereniteto.

3. Nutarimas įsigalioja nuo priėmimo dienos⁶⁴.

Šis nutarimas buvo priimtas pasiūlius derybų su Sovietų Sąjunga delegacijos pirmininkui Vytautui Landsbergiui. Jis savo siūlymą motyvavo tuo, kad oponuojanti pusė, pasirėmusi minėtais dokumentais, teigėdavo, kad Lietuvos delegacija yra nelanksti, kelia išankstines sąlygas ir pan.⁶⁵.

1991 m. sausio 7 d., Lietuvoje jau esant įtemptai padėčiai, Vytautas Landsbergis telegrama kreipėsi į SSRS Prezidentą Michailą Gorbačiovą, teiraudamasis, į ką kreiptis dėl derybų klausimų, kadangi SSRS delegacijos vadovas Nikolajus Ryžkovas serga, ir prašė duoti nurodymą SSRS derybų delegacijai pratęsti darbą. Be to, telegramoje V. Landsbergis teigė esąs visada pasirengęs atvykti į Maskvą, jeigu SSRS Prezidentas pareikštų pageidavimą dėl neformalaus susitikimo⁶⁶.

Deja, vietoje atsakymo buvo sulaukta bandymo Lietuvoje įvykdyti ginkluotą valstybinį perversmą, nušalinti teisėtai išrinktą Lietuvos Respublikos Aukščiausiąją Tarybą, pakeisti vykdomąją valdžią ir atstatyti Sovietų Sąjungos Konstitucijos veikimą Lietuvos teritorijoje. 1991 m. sausio 6 d. Ruklos kariniame aerodrome ėmė leisti Pskovo desantinės divizijos elitinius padalinius skraidinantys lėktuvai. Sausio 8-osios

⁶⁴ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos (pirmojo šaukimo) antroji sesija. Stenogramos.– T. 23, P. 554.

⁶⁵ Ten pat, P. 57–58.

⁶⁶ V. Landsbergio 1991 m. sausio 7 d. telegrama M. Gorbačioviui // LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 20, L. 4; Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos (pirmojo šaukimo) antroji sesija. Stenogramos.– T. 25, P. 377.

СССР, МОСКВА
КРЕМЛЬ
ПРЕЗИДЕНТУ СССР
М. ГОРБАЧЕВУ

МНОГОУВАЖАЕМЫЙ ПРЕЗИДЕНТ,

НАСТУПИВШИЙ НОВЫЙ ГОД ПРИЗЫВАЕТ НАС ИСКАТЬ ПРОГРЕССА В РЕШЕНИИ ЗАДАЧ ПО НОРМАЛИЗАЦИИ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ ЛИТВОЙ И СССР. НА ЭТОМ ПУТИ, КОТОРЫЙ МЫ СТАРАЛИСЬ ОБЛЕГЧИТЬ, НЫНЧЕ ВСТАЕТ ВОПРОС, СВЯЗАННЫЙ С БОЛЕЗНЬЮ ГЛАВЫ ДЕЛЕГАЦИИ СССР, Н. РЫЖКОВА. ЖЕЛАЯ ЕМУ ПОЛНОГО И СКОРЕЙШЕГО ВЫЗДОРОВЛЕНИЯ, МЫ ТЕМ ВРЕМЯМ ХОТЕЛИ БЫ ЗНАТЬ, С КЕМ ТЕПЕРЬ КОНТАКТИРОВАТЬ ПО ЧАСТИ ДАЛЬНЕЙШИХ ВСТРЕЧ ДЕЛЕГАЦИЙ И ВОЗМОЖНЫХ ПЕРЕГОВОРОВ. МЫ БЫЛИ БЫ ПРИЗНАТЕЛЬНЫ ЗА СООТВЕТСТВУЮЩУЮ ИНФОРМАЦИЮ.

В СВОЮ ОЧЕРЕДЬ, ЕСЛИ БЫ ВЫ, МИХАИЛ СЕРГЕЕВИЧ, СЧИТАЛИ ПОЛЕЗНОЙ ЛЮБУЮ НЕФОРМАЛЬНУЮ ВСТРЕЧУ, Я ГОТОВ СНОВА ПРИЕХАТЬ К ВАМ В МОСКВУ.

НАДЕЖУСЬ, ЧТО ВЫ СОГЛАСНЫ ПРИНЯТЬ МОИ ЛУЧШИЕ ПОЖЕЛАНИЯ, СВЯЗАННЫЕ С СЕГОДНЯШНИМ ПРАЗДНИКОМ.

В. ЛАНДСБЕРГИС
ПРЕДСЕДАТЕЛЬ ВЕРХОВНОГО СОВЕТА
ЛИТОВСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Вильнюс, пр. Гядимино, 53

№ _____

7 января 1991 г.

Председатель Верховного Совета
Литовской Республики

В. Ландсбергис

(LRSA. F. 2., Ap. 6., B. 20., L. 4)

naktį šios divizijos padaliniai priartėjo prie Vilniaus. Buvo tikimasi, kad desantininkai iš karto šturmuos svarbius Lietuvos objektus, tačiau jie tą naktį pasuko į Šiaurės miestelį.

Sausio 13-osios naktis buvo visų Lietuvos laisvę mylinčių žmonių bei Aukščiausiosios Tarybos gynėjų išbandymas. Sovietų tankai pradėjo šturmuoti Vilniaus Televizijos bokštą. Jį gindami žuvo 13 beginklių žmonių, šimtai buvo sužeista.

Lietuvos žmonių ryžtingo pasipriešinimo bei tarptautinės paramos Lietuvai dėka perversmo bandymas buvo nesėkmingas. Lietuvos laisvė ir nepriklausomybė buvo apginta.

Sausio įvykiuose dalyvavo šie Lietuvoje dislokuoti sovietiniai kariniai daliniai:

1. Karinė dalis 22238⁶⁷ – motošaulių divizija. Einantis divizijos vado pareigas plk. A. Garkuša. Divizijos teritorija buvo naudojama Pskovo desantinių dalių dislokacijai Vilniuje.

2. Karinė dalis 73890 – motošaulių pulkas. Vadas plk. A. Garkuša. Motošaulių pulko pajėgos dalyvavo Televizijos bokšto šturme.

3. Karinė dalis 78018 – tankų pulkas. Vadas plk. Astachovas. Pulko tankai buvo panaudoti užimant Krašto apsaugos departamento būstinę, Spaudos rūmus, Televizijos bokštą.

Kiti daliniai, dalyvavę veiksmuose Vilniuje, priklausė Vidaus reikalų ministerijai. Tai:

1. Karinė dalis 3404, SSRS VRM konvojinė divizija, vadas gen. A. V. Zutnikovas. Divizijos daliniai dalyvavo užimant techninės organizacijos „Vytis“ patalpas Vilniuje, Kosčiuškos g. 36.

2. Karinė dalis 7574 – konvojinis pulkas, priklausantis konvojinei divizijai. Vadas Fiodorovas⁶⁸.

3. Karinė dalis 5458 – milicijos pulkas, priklausantis konvojinei divizijai. Vadas pplk. S. Stančikas.

4. Karinė dalis 3416 – specialiosios paskirties dalinys. Dalinys priklausė konvojinei divizijai.

Vidaus reikalų ministerijai priklausę daliniai taip pat saugojo užgrobtus Radijo ir televizijos rūmus, Televizijos bokštą ir kitus objektus.

Sausio įvykiuose, nors ir netiesiogiai, taip pat dalyvavo:

1. Karinė dalis 74995 – mokomasis centras Gaižiūnuose. Vadas gen. Staskovas. Šios dalies teritorija buvo panaudota Pskovo desantinės divizijos poilsiui ir pasiruošimui prieš vykstant į Vilnių.

2. Karinė dalis 06965 – transporto aviacijos pulko aerodromas. Vadas plk. I. G. Sniegeriovas. Į šį aerodromą aviaciniu transportu buvo perverstos Pskovo desanto divizijos daliniai.

3. Karinė dalis 06922 – atskirasis sraigtasparnių pulkas. Šio pulko sraigtasparniai skraidė virš Vilniaus ir virš vykstančių mitingų Vingio parke⁶⁹.

⁶⁷ Archyvinuose dokumentuose sausio įvykiuose dalyvavusios dalys pateikiamos užmaskuotais numeriais. Kadangi visų dalinių visiškai išskleistų numerių nustatyti nepavyko, pateikiame taip, kaip jie nurodyti dokumentuose – G. S.

⁶⁸ Karinio laipsnio nustatyti nepavyko – G. S.

⁶⁹ TSRS ginkluotųjų pajėgų dalinių dalyvavusių 1991 metų sausio mėnesį vykdytose akcijose, sąrašas // Krašto apsaugos archyvas prie Krašto apsaugos ministerijos. – F. 7, Ap. 1, B. 8, L. 16–17. (toliau KAA)

Po kruvinųjų 1991 m. sausio 13 d. įvykių Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba 1991 m. sausio 14 d. priėmė nutarimą „Dėl TSRS ginkluotų pajėgų neteisėtų veiksmų“. Nutarime rašoma:

„TSRS ginkluotosios pajėgos 1991 m. sausio mėn. pr. Vilniuje smurtu užgrobė Spaudos rūmus, Lietuvos radijo ir televizijos rūmus, Televizijos bokštą, Vilniaus radijo mazgą bei kai kurių kitų įstaigų pastatus, suniokojo patalpas, įrengimus, plėšikavo. Priešišku akcijų metu buvo žiauriausiu būdu nužudyti ir sužaloti pastatus saugoję taikūs žmonės. Tokiais veiksmais, kaip ir juos lydintį fiktyvių valdžios struktūrų kūrimu arba skelbimu bei planinga dezinformacija, siekiama sukelti politinio, ekonominio ir kultūrinio gyvenimo suirutę Lietuvoje, palikti Lietuvos ir tarptautinę visuomenę be teisingos ir laisvos informacijos, galų gale nuversti teisėtą Lietuvos valdžią.

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, griežtai protestuodama prieš brutalius TSRS Ginkluotųjų pajėgų veiksmus, reikalauja, kad Tarybų Sąjunga nedelsdama nutrauktų agresiją, išvestų karinius dalinius iš užgrobtųjų patalpų ir atlygintų padarytą materialinę žalą bei kitus nuostolius, taip pat išaiškintų ir patrauktų atsakomybėn kaltininkus, kad ir kokio aukšto rango jie būtų“⁷⁰.

1991 m. sausio 15 d. Aukščiausioji Taryba sudarė Valstybinę komisiją TSRS ginkluotųjų pajėgų nusikaltimams, padarytiems 1991 m. sausio 11–13 d. ir toliau tebedaromiems Lietuvoje, ištirti:

pirmininkas – Gediminas Vagnorius⁷¹,
pirmininko pavaduotojas – Kazimieras Motieka,
nariai – Pranas Kūris,
Juozas Olekas,
Artūras Paulauskas,
Jonas Prapiestis,
Zigmas Vaišvila⁷².

Savaime suprantama, kad dėl minėtų įvykių derybos dėl sovietų kariuomenės išvedimo kuriam laikui buvo nutrūkusios.

1991 m. vasario pr. buvo gauta informacija, kad vasario 1 d. Michailas Gorbačiovas sudarė naują SSRS delegaciją pokalbiams su Lietuva. Vietoje buvusios 22 delegacijos narių buvo sudaryta nauja delegacija, vadovaujama SSRS Ministro Pirmininko pavaduotojo Vitalijaus Dogužijevo. Delegacijos narių skaičius buvo sumažintas.

Delegacijos nariais buvo paskirti:

Jurijus Kalmikovas – SSRS Aukščiausiosios Tarybos Teisėsaugos komiteto pirmininkas;

Jurijus Masliukovas – SSRS Ministro Pirmininko pavaduotojas;

⁷⁰ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos (pirmojo šaukimo) antroji sesija. Stenogramos.– T. 24, P. 521.

⁷¹ Gediminas Vagnorius gimė 1957 m. Inžinierius ekonomistas, socialinių mokslų daktaras. Nepriklausomybės akto signataras. 1991 m. sausio mėn. paskirtas Lietuvos Respublikos Ministru Pirmininku.

⁷² Dėl valstybinės komisijos TSRS ginkluotųjų pajėgų nusikaltimams, padarytiems Lietuvoje 1991 m. sausio 11–13 d., ištirti // Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos (pirmojo šaukimo) antroji sesija. Stenogramos.– T. 24, P. 525.

Michailias Moisejevas – pirmasis SSRS gynybos ministro pavaduotojas, SSRS ginkluotųjų pajėgų Generalinio štabo viršininkas;

Sergejus Luščikovas – SSRS teisingumo ministras;

Sergejus Šuvalovas – l. e. SSRS Aukščiausiosios Tarybos Tautybių tarybos pirmininko pareigas kultūros, kalbos, nacionalinių ir internacionalinių tradicijų, istorinio paveldo apsaugos klausimais;

Viktoras Gruško – pirmasis SSRS Valstybės saugumo komiteto pirmininko pavaduotojas⁷³.

Vasario 5 d., reaguojant į SSRS Prezidento sprendimą, Vytauto Landsbergio siūlymu Aukščiausiojoje Taryboje buvo svarstomas klausimas dėl Lietuvos derybų delegacijos sudėties pakeitimo. V. Landsbergis siūlė vietoje Kazimieros Prunskienės delegaciją papildyti Gediminu Vagnoriumi, taip pat įtraukti Audrių Butkevičių ir Kęstutį Glavecką. Laikiniai, vietoje išvykusio į užsienį Algirdo Saudargo, įtraukti Valdemarą Katkų⁷⁴.

Tą pačią dieną Aukščiausioji Taryba priėmė nutarimą papildyti derybų delegaciją šiais nariais:

- 1) Gediminu Vagnoriumi – Lietuvos Respublikos Ministru Pirmininku;
- 2) Audriumi Butkevičiumi – Krašto apsaugos departamento generaliniu direktoriumi;
- 3) Kęstučiu Glavecku – Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deputatu;
- 4) Valdemaru Katkumi – Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro pavaduotoju.

Iš delegacijos sudėties buvo atšaukta Kazimiera Prunskienė⁷⁵.

1991 m. vasario 19 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba pateikė pasiūlymus SSRS Aukščiausiajai Tarybai. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, be kita ko, siūlė:

1) įvertinti neseniai įvykdytus neteisėtus SSRS ginkluotųjų pajėgų veiksmus Lietuvos Respublikoje, o ypač – susidorojimą su taikiais ir beginkliais žmonėmis 1991 m. sausio 13 d.;

2) įgalioti Sovietų Sąjungos valstybinę delegaciją pradėti derybas su Lietuvos Respublikos valstybine delegacija dėl Lietuvos Respublikos nepriklausomybės pripažinimo atnaujinimo ir atitinkamos sutarties tarp abiejų valstybių sudarymo.

„Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba tikisi,– rašoma pasiūlymuose,– kad į šiuos pasiūlymus Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos Aukščiausioji Taryba atsižvelgs ir juos apsvaistys geranoriškai, su klausimo svarbą atitinkančiu dėmesiu“⁷⁶.

⁷³ Delegacijos, patvirtintos SSRS Prezidento įsaku svarstyti politinių, socialinių ir ekonominių klausimų kompleksui su Lietuvos SSR, sąrašas // LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 20, L. 96.

⁷⁴ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos (pirmojo šaukimo) antroji sesija. Stenogramos.– T. 25, P. 378–379.

⁷⁵ Dėl Lietuvos Respublikos valstybinės delegacijos tarpvalstybinėms deryboms su TSR Sąjunga papildymo // Ten pat, P. 492.

⁷⁶ Ten pat, T. 26, P. 485.

1991 m. vasario 27 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko pavaduotojas Česlovas Stankevičius Maskvoje susitiko su SSRS Ministro Pirmininko pavaduotoju Vitalijum Dogužijevu. Susitikimas įvyko Lietuvos iniciatyva, nes derybų su SSRS delegacija buvo nutarusi, kad toks susitikimas yra reikalingas, kadangi buvo daug klausimų, kilusių dėl Sovietų Sąjungos Prezidento paskirtos naujos derybų delegacijos. Buvo neaišku, ar derybas reikės vėl pradėti nuo nulio, ar toliau tęsiami su ankstesne derybų delegacija pasiekti susitarimai.

Susitikimas įvyko vėlai vakare ir užtruko beveik valandą. Susitikimo metu V. Dogužijevas pareiškė, kad nauja delegacija tęs ankstesnės delegacijos, vadovaujamos Nikolajaus Ryžkovo, pradėtą darbą. Beveik buvo susitarta, kad ankstesnių delegacijų susitikimų metu visi susitarimai dėl bendrų darbo grupių sudėties, tų grupių nagrinėjamos problematikos ir kitais klausimais galioja.

V. Dogužijevas pažadėjo, kad bus kaip galima greičiau sprendžiamas klausimas dėl sovietinių kariškių užgrobtų pastatų, siekiant atnaujinti derybų delegacijų sudarytų darbo grupių susitikimus⁷⁷.

1991 m. kovo 22 d. SSRS derybų su Lietuva delegacijos vadovas V. Dogužijevas atsiuntė V. Landsbergiui kvietimą kitą savaitę susitikti Maskvoje⁷⁸.

Atsakydamas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas ir derybų su SSRS vadovas V. Landsbergis V. Dogužijevui nusiųstoje telegramoje siūlė susitikti kovo 27 ar 28 d., bet ne Maskvoje, o Vilniuje, nes visai Lietuvos delegacijai atvykti į Maskvą reikalingos oficialios saugumo garantijos, ir priminė, kad derybų delegacijos narys Audrius Butkevičius sovietinių kariškių buvo sulaikytas netgi Vilniuje⁷⁹.

Kovo 26 d. suderinti derybų tarp Lietuvos Respublikos ir SSRS pradžios klausimų į Maskvą atvyko Lietuvos derybų delegacijos nariai Česlovas Stankevičius, Aleksandras Abišala ir Audrius Butkevičius. Tačiau SSRS derybų delegacijos vadovas jų nepriėmė, nes tarp atvykusiųjų nebuvo Lietuvos delegacijos vadovo Vytauto Landsbergio⁸⁰.

Gana intensyvios Lietuvos pusės pastangos atnaujinti derybas balandžio mėn. davė teigiamų rezultatų. 1991 m. balandžio 3 d. Maskvoje įvyko Lietuvos Respublikos ir SSRS delegacijų darbo grupių susitikimas. Lietuvos delegacijos darbo grupę sudarė ministras Aleksandras Abišala, KAD generalinis direktorius A. Butkevičius, Konstitucijos ir valstybės atkūrimo komisijos pirmininkas G. Šerkšnys⁸¹, užsienio reikalų ministro pavaduotojas V. Katkus, buvęs vicepremjeras R. Ozolas, Lietuvos nuolatinis atstovas Maskvoje E. Bičkauskas, O. Volungevičiūtė ir R. Krukauskas – sekretoriai⁸².

⁷⁷ Ten pat, T. 27, P. 314–315.

⁷⁸ Baltijos kraštų kelias į Nepriklausomybę 1990 – 1991 metais.– P. 457.

⁷⁹ 1990 kovo 25 d. telegrama V. Dogužijevui // LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 20, L. 166.

⁸⁰ Baltijos kraštų kelias į Nepriklausomybę. 1990 – 1991 metai.– P. 460.

⁸¹ Gediminas Šerkšnys gimė 1948 m. vasario 11 d. Kaune. 1972 m. baigė Kauno medicinos institutą, biofizikas. Dirbdamas Kauno fizikinių techninių energetikos problemų institute 1979 m. apgynė technikos mokslų kandidato disertaciją iš techninės kibernetikos. Nuo 1981 iki 1988 m. buvo Kauno kardiologijos instituto vyriausiasis mokslinis bendradarbis, vėliau – BĮ „Baltic Amadeus“ skyriaus vadovas. Mokslinio darbo kryptis – optimizacijos teorija, dirbtinis intelektas.

1990 m. išrinktas LR Aukščiausiosios Tarybos Atkuriamojo Seimo deputatu, buvo Valstybės atkūrimo komisijos pirmininku. Nuo 1991 m. rugpjūčio iki 1993 m. sausio buvo LR užsienio reikalų ministro pavaduotoju. 1992 m. buvo LR Vyriausybės ministru be portfelio, Valstybės derybų su Rusijos Federacija dėl kariuomenės išvedimo ir kitų klausimų delegacijos koordinatoriumi ir nariu.

⁸² Baltijos kraštų kelias į Nepriklausomybę. 1990 – 1991 metai.– P. 467.

Šio susitikimo metu apčiuopiamų rezultatų nebuvo pasiekta, tačiau tai reiškė, kad yra vilties derybas tęsti toliau, juo labiau, kad kitą, t. y. 1991 m. balandžio 4 d. Maskvoje, Kremliuje, įvyko Lietuvos ir Sovietų Sąjungos delegacijų oficialus susitikimas. Lietuvos delegacijai vadovavo Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko pavaduotojas Česlovas Stankevičius, Sovietų Sąjungos – SSRS Ministrų Tarybos Pirmininko pavaduotojas Vitalijus Dogužijevs. Be Č. Stankevičiaus, Lietuvos delegacijos sudėtyje buvo Aukščiausiosios Tarybos deputatas K. Glavecikas, Aukščiausiosios Tarybos užsienio reikalų komisijos pirmininkas E. Zingeris, Vyriausybės patarėjas P. Kūris, užsienio reikalų ministras A. Saudargas ir delegacijos darbo grupės nariai A. Abišala, A. Butkevičius, R. Ozolas, E. Bičkauskas, G. Šerkšnys, O. Volungevičiūtė ir R. Krukauskas.

Susitikimo metu iš esmės buvo suderinti reglamento ir procedūrų klausimai, bet nepavyko suderinti svarbiausių pozicijų. Svarbiausias klausimas buvo – oficialių Lietuvos Respublikos ir Sovietų Sąjungos derybų pradžia. Lietuvos pusė ne kartą buvo pareiškusi, kad Lietuvos delegacija turi visus įgaliojimus deryboms pradėti tarp valstybių. Tuo tarpu Sovietų Sąjungos delegacija pripažino, kad ji tokių įgaliojimų neturi ir negali vesti derybų tarp valstybių. Ji turėjo įgaliojimus tik vesti derybas tarp delegacijų, bet ne tarp Lietuvos Respublikos ir Sovietų Sąjungos.

Pokalbių metu buvo pripažįstama, jau greitu laiku turėtų prasidėti derybos tarp valstybių, tai balandžio pabaiga, ar gegužės pradžia. Buvo svarstomi ir fiksuojami kai kurie būsimųjų derybų principai. Tačiau Sovietų Sąjungos pusė atsisakė fiksuoti atsisakymą naudoti jėgą bei fiksuoti grasinimo jėga principą, paaiškindama, kad teisės saugos sumetimais jėga gali būti naudojama.

Delegacijų susitikimo pradžioje Sovietų Sąjungos pusė bandė įrodyti, kad Lietuvoje turi galioti SSRS Konstitucija, Lietuvos pusė nesutiko ir savo ruožtu kėlė reikalavimą atsisakyti naudoti jėgą, kad būtų neatidėliojant grąžinti užgrobti pastatai, nutrauktas žmonių gaudymas, grobimas ir užpuldinėjimai.

Diskusijos šiuo klausimu buvo sunkios, nes Sovietų Sąjungos atstovai turėjo savo išankstinę nuomonę ir nenorėjo įsiklausyti ir suprasti lietuvių dėstomų argumentų, kad Lietuva niekada savo noru nebegrįš į SSRS sudėtį, kad ji, paskelbusi apie nepriklausomos valstybės atkūrimą, niekada nesutiks su Nepriklausomybės suvaržymu.

Derybų pabaigoje buvo užfiksuota, kad derybų tikslas yra santykių tarp Lietuvos Respublikos ir Sovietų Sąjungos suregulavimas⁸³.

Aleksandras Abišala

⁸³ Č. Stankevičiaus kalba LR AT posėdyje // Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos (pirmojo šaukimo) antroji sesija. Stenogramos.– T. 29, P. 414–415.

Minėtų susitikimų rezultatai buvo svarstyti Baltijos Valstybių Tarybos posėdyje. Jo metu priimtame kreipimesi į SSRS Prezidentą pažymėta, kad susitikime su Lietuvos derybų delegacija SSRS delegacija atsisakė užfiksuoti jėgos nenaudojimo principą, susitikimuose su visų trijų Baltijos valstybių derybų delegacijomis SSRS derybų delegacija visokiais būdais vengė netgi naudoti „derybų“ sąvoką, kadangi SSRS Prezidento įsake šiai delegacijai buvo suteikti igaliojimai tik aptarti politinių, socialinių ir ekonominių klausimų kompleksą. Baltijos Valstybių Taryba dar kartą kreipėsi į SSRS Prezidentą, kviesdama jį pademonstruoti gerą valią ir suteikti SSRS delegacijai mandatą vesti su Baltijos valstybėmis rimtas derybas⁸⁴.

Tačiau balandžio vid. Lietuvoje prasidėjo sovietinės kariuomenės judėjimas, aukštų kariškių vizitai, visiškai nepaaiškinant jų vizito tikslų, pradėta Pabaltijo kariuonę apygardą vaizduoti kaip visuomenės politinę jėgą. Buvo matyti ir kitų nerimą keliančių reiškinių. Atsižvelgdama į tai, 1991 m. balandžio 18 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba priėmė kreipimąsi į Lietuvos Respublikos teritorijoje dislokuotos SSRS ginkluotųjų pajėgų bei SSRS vidaus ir VSK kariuomenės karininkus ir kareivius. Kadangi šis kreipimasis turėjo tam tikrą įtaką sovietiniams kariškiams, pateiksime jo nesutrumpintą tekstą.

„Buvo si TSR Sąjunga stovi didžiųjų permainų akivaizdoje. Nė viena sąjunginė respublika, įskaitant Rusijos Federaciją, nebenori toliau būti centro žinybų apiplėšiama kolonija. Visos respublikos ir tautos nori, kad žodžiai apie suverenių respublikų – valstybių federaciją, apie laisvai apsisprendusių šalių konfederaciją arba nepriklausomų valstybių bendriją nevirstų dar viena didžiule apgaule, kad tautų valia, o ne Centro valdininkų projektai lemtų šios pasaulio dalies ateitį.

Tautos išreiškia savo valią rinkimuose, kai yra iš ko rinktis, ir dalyvaudamos arba nedalyvaudamos plebiscituose, referendumuose. Baltijos šalys ir Gruzija jau pareiškė savo valią tokiu neatšaukiamu ir nenuginčijamu būdu. Todėl TSR Sąjungos vadovai ir valdininkai, nors ir patys aukščiausi, neturi igaliojimų kalbėti arba įsakinėti šių tautų ir šalių vardu. Kyla klausimas, kas šiandien toji bankrutavusio „socializmo“ valstybė – dar ne valstybių sandrauga, kurios vardu vis dar kalbama, grasinama, išpareigojama ir laužomi išpareigojimai, kuriai reikalaujama prisiekti ir tos priesaikos laikytis. Ar ją sudaro dvylika ar vienuolika respublikų, ar jos yra sąjungininkės ar kolonijos? Jeigu Jūs manote, kad prisiektė Sąjungai, kurią kada nors gera valia sudarė penkiolika respublikų, žinokite – tai netiesa. Tokios gera valia sudarytos Sąjungos niekad nebuvo, juolab jos nėra šiandien. Kai iš jūsų reikalavo arba siūlė prisiekti tokiai Sąjungai – jus paprasčiausiai apgavo. Kai sąjunginis ministras ar kitas aukštas viršininkas iš televizijos ekrano begėdiškai meluoja apie įvykius Lietuvoje, tai nėra jūsų Tėvynės balsas ir sąžinė, veikiau priešingai. Taip pat jūsų priesaika ginti Tėvynę nėra priesaika ginti vieną ar kitą partokratų grupę, kuri įsakinėjo ir gali vėl įsakyti šaudyti beginklius žmones ne tik Tbilisyje, Baku, Vilniuje, bet ir Maskvoje, Leningrade, Donecke, Kuzbase. Ir Vorkutoj, Kijeve, Minske, ir Sverdlovske žmonės pavargo nuo septyniasdešimties metų apgaulės ir niekieno nerinktos, apsišaukusios bolševikų valdžios nusikaltimų. Tų dabar kovojančių už savo teises žmonių darbai, viltys ir troškimai yra tikroji ir jūsų Tėvynė, o ne carų, genialaus generalisimo, maršalų ir generolų užkariavimai. Nei su Tėvynės, nei su

⁸⁴ Baltijos Valstybių Tarybos kreipimasis į TSR Sąjungos Prezidentą. 1991 m. balandžio 13 d. // LRSA.– F. 2, Ap. 10, B. 2, L. 19.

liaudies interesais nieko bendra neturi partsekretorių norai toliau valdyti viduramžiška kumiščio teise.

Ir jūs neturite būti tie, kurie užpuola laisvės trokštančią Lietuvą, besiveržiančią iš Stalino – Berijos laikų kalėjimo; jūs neturite būti tie, kurie nesusimąstę ar neturėdami išeities prisiekė nežinia kam, o dabar, aiškindami apie „priesaikos šventumą“, galite būti stumiami prieš greta gyvenančius žmones, kad juos priverstumėte vėl nuleisti galvas ir nebedainuoti laisvės dainų. Jeigu tebemanote, kad prisiekėte nežinia kelių respublikų Sąjungai, kurios vardu vis dar įsakinėja melagiai generolai ir fašistiškai nusiteikę pulkininkai, supraskite, kad Lietuva seniai apsisprendė kaip nepriklausoma valstybė, ji niekad savo noru neįstojo į Sąjungą, o dabar dar sykį patvirtino – ji nėra toje Sąjungoje. Todėl ir jūs čia galite būti paversti (kaip sausio mėnesį) tik svetimos valdžios parankiniais, tik užpuolikais, tik užkariautojais.

Kokios nors, tarkim, Pabaltijo, karinės apygardos vadų mėginimai pavaizduoti armiją kaip visuomeninę – politinę jėgą yra dar pavojingesnis rengimasis pateisinti galimą ginkluotą kruviną diktatūrą. Nepamirškite, kad kiekvienas jūsų, nors ir įsakymą gavęs, pats atsako už savo veiksmus ir pirmiausia – prieš savo sąžinę.

Priesaika, išgauta prievartos arba „visasąjunginės“ apgaulės keliu, nieko neįpareigoja.

Kuomet laisvai prisieksite jūsų gera valia pasirinktai ir tikrai esančiai Tėvynei – ar ji būtų Lietuva, ar Rusija, ar Ukraina, – tik tokia priesaika padarys jus piliečiais, pareigūnais, Tėvynės gynėjais⁸⁵.

Šis kreipimasis daugiausia buvo platinamas tarp Sovietų Sąjungos kariškių, esančių Lietuvoje. Jis sukėlė gana ryškų karinės vadovybės nepasitenkinimą.

Esant tokiai įtemptai padėčiai Lietuvoje, 1991 m. balandžio 20 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas V. Landsbergis pasirašė memorandumą SSRS Prezidentui M. Gorbačioviui dėl būtinumo atnaujinti Lietuvos Respublikos ir SSRS teisinius tarpvalstybinius santykius. SSRS vadovybė buvo kviečiama pavesti SSRS derybų delegacijai pradėti konstruktyvias derybas su Lietuvos delegacija ir paskelbti, jog SSRS vadovybė iš principo atsisako naudoti jėgą ir ja grasinti, tuo sudarydama normalias sąlygas deryboms⁸⁶.

Kaip jau minėta, balandžio 4 d. vykusiose derybose buvo sutarta, kad derybos tarp valstybių prasidės balandžio pab. ar gegužės pr. Tačiau laikas ėjo, o derybos neprasidėjo. Dėl to gegužės 10 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko pavaduotojas Česlovas Stankevičius savo telegramoje SSRS Ministrų Tarybos pirmininko pavaduotojui Vitalijui Dogužijevui pareiškė nepasitenkinimą, kad nesilaikoma pasiektų susitarimų⁸⁷.

1991 m. gegužės 24 d. Lietuvos Ministrų Tarybos Pirmininkas Gediminas Vagnorius savo iniciatyva Maskvoje susitiko su SSRS Ministrų Tarybos pirmininko pavaduotoju Vitalijum Dogužijevu. Jie susitarė, jog delegacijų darbo grupės susitiks kitą savaitę. Jos tarsis dėl delegacijų oficialaus susitikimo birželio pr. Susitikime dalyvavo SSRS vidaus reikalų ministras B. Pugo ir Lietuvos ministras A. Abišala⁸⁸.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos stenogramos.– T. 30, P. 562–564.

⁸⁶ Baltijos kraštų kelias į Nepriklausomybę. 1990 – 1991 metai.– P. 480.

⁸⁷ Ten pat, P. 504.

⁸⁸ Ten pat, P. 524–525.

BALTIJOS VALSTYBIŲ TARYBOS

S U S I T A R I M A S

DĒL BENDRADARBIAVIMO KELYJE Į DERYBAS SU TSR SĄJUNGA

Baltijos Valstybių Taryba paveda Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos valstybinėms delegacijoms, susitinkančioms su TSR Sąjungos delegacijomis, toliau dėti pastangas, kad būtų pagreitinta tikrųjų derybų pradžia, ir nuodugniai informuoti viena kitą apie kiekvieno tokio susitikimo turinį ir rezultatus. Tai turi padėti koordinuoti dabartines pozicijas ir pasiruosti glaudžiau bendradarbiauti būsimose derybose su TSR Sąjunga.

LIETUVOS RESPUBLIKOS
AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS
PIRMININKAS

V. LANDSBERGIS

ESTIJOS RESPUBLIKOS
AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS
PIRMININKAS

A. RIUITELIS

LATVIJOS RESPUBLIKOS
AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS
PIRMININKAS

A. GORBUNOVAS

Vilnius, 1991 m. gegužės 30 d.

(LRSA. F.2, Ap. 10., B. 2., L. 43)

Gegužės 27 d. G. Vagnorius vėl susitiko su V. Dogužijevu. Susitikimo metu buvo patikslinta, kad delegacijų darbo grupės susitiks birželio pr. ir aptars delegacijų oficialių susitikimų, vykiančių birželio pirmojoje pusėje, klausimus⁸⁹.

Tačiau numatytu laiku darbo grupės nesusitiko. Susitikimas įvyko birželio 18 d. Lietuvos grupei vadovavo ministras Aleksandras Abišala, joje dalyvavo Krašto apsaugos departamento generalinis direktorius A. Butkevičius ir Aukščiausios Tary-

⁸⁹ Ten pat, P. 529.

bos deputatai K. Glaveckas ir E. Bičkauskas⁹⁰. SSRS į savo delegaciją paskyrė 14 ekspertų. Susitikimas buvo konstruktyvus. Sutarta, kad artimiausiu metu turi prasidėti ekspertų susitikimai⁹¹.

1991 m. liepos 17 d. Lietuvos Ministras Pirmininkas G. Vagnorius gavo gana netikėtą telegramą iš SSRS Generalinio štabo viršininko armijos gen. M. Moisejevo. Joje jis siūlė sudaryti bendrą komisiją Pabaltijyje, kuri kontroliuotų civilių ir kariškių tarpusavio santykius. M. Moisejevas Pabaltijo karinių įgūlių vadams išakė tartis su Pabaltijo valstybių vyriausybėmis, kad būtų pašalinta įtampa⁹². Kieno nurodymu ir kodėl gen. M. Moisejevas taip darė, duomenų surasti nepavyko. Tačiau tai, be abejo, sumažino įtampą tiek Lietuvoje, tiek kitose Baltijos valstybėse.

Naujas didelis žingsnis normalizuojant santykius su kaimynais buvo 1991 m. liepos 29 d. pasirašyta Lietuvos ir Rusijos valstybinių santykių sutartis. Sutarties tekstas nebuvo toks, kokio norėjo Lietuvos atstovai, tačiau tai buvo Lietuvos nepri-

Gediminas Vagnorius

klausomybės pripažinimo sutartis, laukiama Lietuvoje ir Vakaruose. Svarbu, kad 1991 m. sutartimi Rusija pripažino suverenią Lietuvos valstybę ir jos padėtį pagal 1990 m. kovo 11 d. aktą. 1991 m. liepos 29 d. sutartimi Rusija taip pat pripažino 1940 m. SSRS įvykdytą Lietuvos aneksiją ir pasisakė už SSRS pareigą jos pasekmėms pašalinti⁹³.

O derybos su SSRS nevyko, todėl 1991 m. rugpjūčio 3 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas V. Landsbergis pasiuntė SSRS Ministrų Tarybos Pirmininko pirmajam pavaduotojui, SSRS delegacijos vadovui V. Dogužijevui telegramą, kurioje buvo abejojama SSRS ketinimais vesti derybas su Lietuva⁹⁴.

Gana sudėtinga situacija Lietuvoje susidarė rugpjūčio pučo Maskvoje dienomis. Sovietinė kariuomenė vėl grobė pastatus, terorizavo gyventojus. Tačiau pučas žlugo – demokratinė Rusija sugebėjo duoti reikiamą atkirtį pučistams.

Po nepavykusio 1991 m. rugpjūčio pučo Maskvoje 1991 m. rugpjūčio 21 d. Aukščiausiosios Tarybos posėdžio metu kilo klausimas dėl derybų su SSRS. Pirmininkaujantis Eugenijus Gentvilas pasiūlė paruošti pareiškimą dėl derybų su SSRS, siūlė išsakyti nuomonę dėl SSRS delegacijos vadovo Vitalijaus Dogužijevo. Pasikeitus nuomonėmis, buvo priimtas protokolinis nutarimas, įpareigojęs Lietuvos derybų delegaciją parengti pareiškimą dėl derybų plėtotės⁹⁵.

⁹⁰ Egidijus Bičkauskas gimė 1955 m. Teisininkas. Nepriklausomybės akto signataras. 1990 m. balandžio mėn. paskirtas Lietuvos nuolatinis atstovas SSRS, 1991–1993 m. Lietuvos Respublikos diplomatinės misijos Rusijos Federacijoje vadovas.

⁹¹ Baltijos kraštų kelias į Nepriklausomybę. 1990 – 1991 metai. – P. 563, 565.

⁹² Ten pat, P. 595.

⁹³ Stankevičius Č. V. Derybos su Rusija dėl kariuomenės išvedimo iš Lietuvos. – P. 29.

⁹⁴ Baltijos kraštų kelias į Nepriklausomybę. 1990 – 1991 metai. – P. 603.

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos stenogramos. – T. 39, P. 51–53.

1991 m. liepos 29 d. sutartį tarp Lietuvos ir Rusijos valstybių pasirašo Vytautas Landsbergis ir Borisas Jelcinas.

Kitą, t. y. rugpjūčio 22 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba priėmė nutarimą „Dėl Sovietų Sąjungos karinių – represinių struktūrų Lietuvoje“, kuriame, be kita ko, vėl buvo pareikalauta, kad SSRS Vyriausybė, prisimindama ankstesnius išipareigojimus didinti pasitikėjimą tarp Lietuvos Respublikos ir Sovietų Sąjungos, tuoj pat pradėtų išvesti ir nedelsdama išvestų iš Lietuvos Respublikos teritorijos visas įvestas ar sukurtas Sovietų Sąjungos karines–represines struktūras: visus KGB organus ir padalinius; visus desantinius ir specialiosios paskirties dalinius; visus SSRS vidaus kariuomenės dalinius⁹⁶.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė savo ruožtu, siekdama sumažinti visuomenės įtampą, kurią sukėlė SSRS kariškių bandymas įvykdyti perversmą savo šalyje, taip pat kėsinimasis ginkluota jėga pakeisti santvarką Lietuvos Respublikoje, nutarė įpareigoti SSRS karinių dalinių, dislokuotų Lietuvos Respublikos teritorijoje, vadovybę SSRS ginkluotųjų pajėgų nustatyta tvarka nedelsiant informuoti Respublikos vietos savivaldybes (policijos komisariatų) apie bet kurių karinių dalinių judėjimą. Apie šių dalinių judėjimą iš vienos savivaldybės teritorijos į kitą turėjo būti informuotas ir Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos Policijos departamento generalinis komisaras⁹⁷.

⁹⁶ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios.– 1991, Nr. 25, P. 1145.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. rugpjūčio 23 d. nutarimas Nr. 352 „Dėl informacijos apie TSRS karinių pajėgų judėjimą“ // Ten pat.– Nr. 26, P. 1238.

Siekiant priversti Sovietų Sąjungos vadovybę rimtai derėtis dėl kariuomenės išvedimo, 1991 m. rugpjūčio 27 d. Aukščiausioji Taryba priėmė dar vieną nutarimą dėl visiško SSRS ginkluotųjų pajėgų dalinių išvedimo iš Lietuvos Respublikos. Nutarime rašoma:

„Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba,

– remdamasi daugumos Lietuvos žmonių aiškiai išreikštais reikalavimais nedelsiant išvesti iš Lietuvos Sovietų Sąjungos kariuomenę,

– vertindama SSRS ginkluotųjų pajėgų buvimą Lietuvos Respublikos teritorijoje kaip Antrojo pasaulinio karo relikto,

– dar kartą patvirtindama savo nekintamą nuostatą dėl SSRS ginkluotųjų pajėgų išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos, nutaria:

1. Pareikalauti iš Sovietų Sąjungos, kad ji, suderinusi su Lietuvos Respublika terminus, visiškai išvestų iš Lietuvos Respublikos teritorijos SSRS sausumos kariuomenės, karinio jūrų laivyno, karinių oro pajėgų, raketinės ir visų kitų kariuomenės rūšių dalinius.

2. Prašyti Jungtinių Amerikos Valstijų, Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos karalystės bei Prancūzijos Respublikos vyriausybių ryžtingai paremti Lietuvos Respublikos reikalavimą visiškai išvesti SSRS ginkluotąsias pajėgas iš Lietuvos Respublikos teritorijos.

3. Prašyti visų pasaulio valstybių – Jungtinių Tautų narių – reikalauti, kad Sovietų Sąjunga besąlygiškai įvykdytų teisėtą Lietuvos Respublikos reikalavimą visiškai išvesti SSRS Ginkluotąsias pajėgas iš Lietuvos Respublikos teritorijos“⁹⁸.

Be abejo, tokio nutarimo priėmimas ir išplatinimas visoms pasaulio valstybėms turėjo tam tikrą reikšmę SSRS pripažįstant Lietuvos nepriklausomybę. Po rugpjūčio pučo Maskvoje, pasikeitus SSRS vidaus jėgų balansui, 1991 m. rugsėjo 6 d. SSRS Vyriausybė oficialiai pripažino Lietuvos Respubliką. SSRS Valstybės Tarybos nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Nepriklausomybės pripažinimo skelbė:

„Atsižvelgdama į konkrečią istorinę ir politinę padėtį, buvusią prieš įsijungiant Lietuvos Respublikai į TSRS, TSRS valstybės taryba nutaria:

1. Pripažinti Lietuvos Respublikos nepriklausomybę.

2. Remiantis TSRS liaudies deputatų V (nepaprastojo) suvažiavimo nutarimu, surengti derybas su Lietuvos Respublika išspręsti visam kompleksui klausimų, susijusių su piliečių teisių ir ekonominius, politinius, karinius, pasienio, humanitarinius bei kitus klausimus liečiančių TSRS ir ją sudarančių valstybių interesų užtikrinimu.

Sudaryti TSR Sąjungos valstybinę derybų su Lietuvos Respublika delegaciją, suteikti jai reikiamus įgaliojimus.

Atsižvelgiant į tai, kad savų interesų turi RTFSR ir BTSR, kurios ribojasi su Lietuvos Respublika, įtraukti jų atstovus į minėtą TSR Sąjungos valstybinę delegaciją.

Sprendžiant klausimus, susijusius su Lietuvos Respublikos nepriklausomybės pripažinimu, atsižvelgti į tai, kad būtinai reikia įvykdyti TSRS įsipareigojimus pasaulio bendrijai, taip pat laikytis visuotinai pripažintų tarptautinės teisės normų, žmogaus ir tautinių

⁹⁸ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos stenogramos.– T. 39, P. 471.

mažumų teisių ir laisvių, įtvirtintų tarptautinėse sutartyse ir kituose aktuose, kurių dalyvė yra TSRS.

Remiantis Žmogaus teisių ir laisvių deklaracija, kurią priėmė TSRS liaudies deputatų V (nepaprastasis) suvažiavimas, pripažinti, jog TSRS piliečiai, pareiškę norą likti Lietuvos Respublikoje arba persikelti į TSRS, turi būti juridiskai ginami TSR Sąjungos ir tos respublikos, kurios pilietybę jie priims.

TSRS URM turi pareikšti, jog remia Lietuvos Respublikos kreipimąsi dėl įstojimo į Suvienytųjų Nacijų Organizaciją, taip pat pareikšti, kad yra už jos prisijungimą prie Europos saugumo ir bendradarbiavimo pasitarimo.

*TSRS valstybės taryba*⁹⁹.

Šis pripažinimas buvo didžiulis tiek Lietuvos, tiek visų Sovietų Sąjungos pažangiųjų jėgų laimėjimas. Iš esmės pasikeitus tarptautiniam Lietuvos statusui, Lietuva įgijo ir rimtus svertus derybose dėl sovietinės kariuomenės išvedimo.

1991 m. rugpjūčio mėn. SSRS gynybos ministru buvo paskirtas maršalas Eugenijus Šapošnikovas. Rugpjūčio 27 d. ryte telefonu su juo kalbėjosi Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas Vytautas Landsbergis. Pokalbio metu, be kita ko, buvo aptarta SSRS kariuomenės išvedimo iš Lietuvos ir Lietuvos jaunuolių tarnybos sovietinėje kariuomenėje klausimai.

1991 m. rugsėjo 7 d. Lietuvos Respublikos vyriausybinių delegaciją, vadovaujamą Ministro Pirmininko pavaduotojo Zigmo Vaišvilos, Maskvoje priėmė SSRS vidaus reikalų ir gynybos ministrai. Susitikimo metu SSRS gynybos ministras Eugenijus Šapošnikovas pažadėjo imtis priemonių, kad būtų nubauti tiesioginiai pučistų nurodymų Lietuvoje vykdytojai V. Ovčiarovas ir O. Pikauskas.

Su ministru buvo aptarti ir Lietuvos jaunuolių paleidimo iš karinės tarnybos klausimai. E. Šapošnikovas taip pat pažymėjo, kad karininkams ir praporščikams, norintiems grįžti į Lietuvą, nebus trukdoma.

Susitikimo metu buvo tartasi dėl karinių komisariatų, civilinės gynybos struktūrų, karinių girininkijų, SDAALR ir jų turto perdavimo Lietuvos Respublikai. Susitarta, kad šie klausimai gali būti pradėti spręsti jau rugsėjo 10 d.

Taip pat buvo aptartos SSRS kariuomenės išvedimo iš Lietuvos perspektyvos. Buvo konstatuota, kad artimiausiu metu bus išvedami desanto pajėgų daliniai, neatidėliojant pradėtas spręsti Šiaurės miestelio, esančio Vilniuje, išformavimo klausimas. Sutarta, kad būtina sudaryti dvišalę komisiją Šiaulių karinio aerodromo ekologiškai būklei ištirti ir ją išskeldinti.

Pažymėtina, kad pokalbio metu ministras E. Šapošnikovas net neužsiminė, kad tarybinės kariuomenės daliniai galėtų būti palikti Lietuvoje.

SSRS vidaus reikalų ir gynybos ministrai sutiko, kad SSRS VRM ir tarybinės armijos daliniai, dar esantys Lietuvos teritorijoje, turi laikytis Lietuvos Respublikos įstatymų¹⁰⁰.

⁹⁹ 1991 m. rugsėjo 6 d. TSRS Valstybės Tarybos nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Nepriklausomybės pripažinimo“ // <http://www3.lrs.lt>.

¹⁰⁰ Sovietų kariuomenė jau gali būti išvedama // Lietuvos aidas.– 1991, rugsėjo 10 d.

1991 m. rugsėjo 10 d. Maskvoje įvyko Lietuvos, Latvijos ir Estijos Respublikų atstovų susitikimas su SSRS Gynybos ministerijos vadovais.

Lietuvai atstovavo vicepremjeras Z. Vaišvila¹⁰¹, KAD generalinis direktorius A. Butkevičius, Vyriausybės vadovybės valdybos atstovas Z. Rinkevičius, KAD generalinio direktoriaus pavaduotojas N. Vidrinskas ir KAD Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos štabo viršininkas J. Gečas.

Latvijos grupei vadovavo Premjeras I. Guodmanis, Estijos – ministras Vare.

Rugsėjo 10 d. ryte Baltijos valstybių atstovai svečių teisėmis dalyvavo SSRS respublikų atstovų susitikime su Gynybos ministerijos vadovais. Jo metu gynybos ministras maršalas E. Šapošnikovas supažindino su planuojama kariuomenės reforma. Baltijos atstovai susitikime nekalbėjo.

Po pietų jie susitiko su SSRS gynybos ministru E. Šapošnikovu¹⁰². Pokalbis užtruko apie dvi valandas. Buvo sutarta, kad iki 1991 m. pab. visi Baltijos valstybių jaunuoliai, šiuo metu tarnaujantys SSRS ginkluotuosiose pajėgose, bus paleisti namo. Taip pat bus atleisti iš šių respublikų kilę karininkai, pareiškę norą netarnauti SSRS ginkluotuosiose pajėgose.

Susitarta dėl buvusios SSRS civilinės gynybos sistemos, karinių komisariatų turto bei karinių girininkijų, esančių Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje, perdavimo šių respublikų žinion.

Nutarta sudaryti mišrias SSRS – Lietuvos, Latvijos ir Estijos komisijas visiems SSRS ginkluotųjų pajėgų dalinių išvedimo iš Baltijos valstybių klausimams spręsti.

Pokalbyje buvo gana plačiai aptartos SSRS ginkluotųjų pajėgų išvedimo iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos problemos. SSRS gynybos ministras E. Šapošnikovas ir mi-

Jonas Gečas

¹⁰¹ Zigmas Vaišvila gimė 1956 m. gruodžio 20 d. Šiauliuose. 1979 m. baigė Vilniaus valstybinio universiteto Fizikos fakultetą (teorinė fizika), pusantrų metų studijavo Maskvos universiteto Branduolinės fizikos MTI Dubnoje (Maskvos sr.). 1979 m. – stažuotojas LSSR Mokslų Akademijos Fizikos instituto Atomo branduolinės teorijos skyriuje, 1979–1981 m. Branduolinių tyrimų jungtinio instituto Teorinės fizikos laboratorijoje Dubnoje, 1984 m. apgynė fizikos matematikos mokslų kandidato disertaciją. 1981–1988 m. dirbo mokslinį darbą Fizikos institute. 1988–1989 m. – LSSR valstybinio gamtos apsaugos komiteto Mokslo valdybos viršininkas, Liaudies ūkio specialistų kvalifikacijos kėlimo instituto Ekologijos katedros vyr. dėstytojas.

1989 m. sausį, kaip Sąjūdžio kandidatas, išrinktas LTSR AT deputatu Šiauliuose, 1989 m. kovo mėn. – SSRS liaudies deputatu, 1990 m. vasarį – LSSR AT deputatu. Aukščiausioje Taryboje dirbo Krašto apsaugos ir Vidaus reikalų komisijos pirmininku, 1991 m. sausio 13 d. paskirtas Ministro Pirmininko pavaduotoju (iki 1992 m. liepos), kuravusiu Vyriausybės aparato, saugumo, krašto apsaugos, muitinės, teisėsaugos, gamtos apsaugos, susisiekimo, ryšių, energetikos, santykių su bažnyčia ir kt. klausimus. 1991 m. rugsėjį paskirtas Valstybės saugumo departamento gen. direktoriumi.

¹⁰² Šapošnikovas Eugenijus gimė 1942 m. Rostovo srityje. Profesionalus kariškis. Aviacijos maršalas. 1991 m. SSRS gynybos ministras, 1992–1993 m. NVS jungtinių ginkluotųjų pajėgų vadas.

nisterijos atstovai, dalyvavę susitikime, teigė, kad kariuomenės išvedimo iš Baltijos valstybių klausimas yra išspręstas, – ji bus išvesta, tačiau tam reikia pasirengti: pastatyti naujus karinius miestelius, butus karininkams ir t. t. Ne kartą buvo pareikšta: galima išvesti kariuomenę nors ir rytoj, tačiau reikia pastatyti už savo lėšas reikiamus objektus.

Dėl SSRS karinio turto, esančio Baltijos valstybėse, E. Šapošnikovo pozicija buvo tokia: tai, kas buvo respublikos arba įgyta už respublikos lėšas, lieka respublikoje; kas pastatyta ar įrengta už SSRS lėšas – respublika išperka.

Kalbėta dėl karinės ginkluotės, technikos ir šaudmenų išsigijimo. Principinių prieštaravimų iš E. Šapošnikovo pusės nebuvo.

Po dviejų valandų pokalbio buvo padaryta pertrauka. Svarstyti klausimus E. Šapošnikovas suderino su SSRS Prezidentu M. Gorbačiovu ir apie rezultatus pranešė delegacijoms.

Vakare Lietuvos atstovybėje susitikusios visos trys delegacijos aptarė susitikimo rezultatus, suderino pozicijas svarbiausiais klausimais. Pasirašytas susitikimo su SSRS Gynybos ministerijos atstovais protokolas ir perduotas ministrui E. Šapošnikovui¹⁰³.

Susitikimo rezultatai buvo aptarti visose trijose Baltijos respublikose ir 1991 m. spalio 5 d. apsvarstyti Baltijos Valstybių Tarybos posėdyje. Posėdyje buvo priimti svarbūs dokumentai dėl nedelsiamo SSRS kariuomenės išvedimo iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos. Juose išdėstyti konkretūs reikalavimai Sovietų Sąjungai dėl karinių dalinių išvedimo, karinių struktūrų panaikinimo, išvedamos kariuomenės socialinių problemų sprendimo. Tačiau svarstant šiuos dokumentus šalių nuomonės skyrėsi. Lietuva buvo parengusi savo dokumento projektą „Dėl Sovietų kariuomenės Baltijos valstybėse nebuvoimo“, Latvija – „Dėl TSRS armijos išvedimo“. Lietuvos delegacija, vadovaujama V. Landsbergio, laikėsi nuostatos, kad sovietinės kariuomenės padėtis Baltijos valstybėse negali būti derybų objektu, jos buvimas yra nelegalus ir derybos tik legalizuotų SSRS armijos buvimą. Armijos išvedimas turi prasidėti tuoj pat ir tęstis ne ilgiau kaip iki metų pab. Latvijos atstovų nuomone, sovietinės armijos statuso klausimas gali būti derybų objektu ir būtina nustatyti realų išvedimo terminą. Anatolijus Gorbunovas pasiūlė dvejus metus, Gediminas Vagnorius – nustatyti visiško kariuomenės išvedimo terminą iki 1993 m. Estų delegacija taip pat pritarė latvių variantui. Estijos Ministras Pirmininkas Edgaras Savisaras jau buvo sudaręs sutartį su SSRS Gynybos ministerija iki lapkričio 3 d. nustatyti kariuomenės išvedimo grafiką, uždrausti visus kariuomenės judėjimus be Estijos Vyriausybės leidimo, visus karinius manevrus, pradėti inventorizuoti kariuomenės valdomus objektus. Nors V. Landsbergis priekaištavo estams, kad jie rengiasi įteisinti tarybinės armijos statusą, vis dėlto buvo sutarta laikytis suderinto išvedimo principo: neleisti karinių dalinių papildymo šaukiamaisiais, išvesti kariuomenę iš sostinių (iki 1991 m. gruodžio 1 d.), neleisti išformuoti karinių dalinių vietoje ir derėtis dėl socialinių garantijų kariškiams, nesiejant to su išvedimo procesu, reikalauti Pabaltijo karinės apygardos ir jos struktūrų panaikinimo Baltijos valstybių teritorijose, palikti

¹⁰³ J. Gečo Pro memoria //AA.

Baltijos šalių gynybos pajėgoms kurti ginklų ir karinės technikos, atsižvelgiant į 1940 m. užgrobtą karinį turta¹⁰⁴.

Tačiau nepaisant teigiamų poslinkių dėl sovietinės kariuomenės rimtos derybos su Sovietų Sąjunga ir toliau nevyko, kadangi pradėjo irti pati Sovietų Sąjunga.

1991 m. lapkričio 19 d. SSRS užsienio reikalų ministerija Lietuvos užsienio reikalų ministerijai išsiuntė notą, kurioje nurodė, kad 1991 m. rugsėjo 25 d. SSRS Prezidento Michailo Gorbačiovo įsaku SSRS valstybinės delegacijos derybos su Lietuvos Respublika vadovu paskirtas Politinės konsultacinės tarybos prie SSRS Prezidento narys Eduardas Ševarnadzė¹⁰⁵. Notoje buvo išreikštas derybų delegacijos pageidavimas kaip galima greičiau pradėti tarpvalstybines derybas¹⁰⁶.

Tačiau 1991 m. gruodžio 12 d. jau SSRS užsienio ryšių ministerija (nors spaudas tebebuvo SSRS užsienio reikalų ministerija – G. S.) atsiuntė naują notą, kurioje nurodyta, kad derybų delegacijos vadovu deryboms su Lietuvos Respublika M. Gorbačiovo gruodžio 10 d. įsaku paskirtas ypatingasis ir įgaliotasis pasiuntinys Viktoras Vasiljevičius Smolinas. Daugiau jokios informacijos notoje nebuvo pateikta¹⁰⁷. Faktiškai tai buvo paskutinis SSRS dokumentas dėl derybų dėl SSRS kariuomenės išvedimo iš Lietuvos. 1991 m. gruodžio 24 d. Sovietų Sąjunga juridškai nustojo egzistavusi.

Beveik visuose Lietuvos ir SSRS atstovų susitikimuose, pradėjus kalbėti apie kariuomenės išvedimą, kaip vienas iš argumentų dėl kariuomenės išvedimo iš Lietuvos atidėjimo priežasčių buvo nurodoma tai, kad perkeltų dalinių karininkai bei kariai neturės tinkamų gyvenimo sąlygų. Siekiant išsiaiškinti tikrąjį gyvenamojo ploto poreikį ir turėti reikiamus argumentus derybose, 1991 m. gruodžio 19 d. Aukščiausioji Taryba priėmė nutarimą „Dėl pavedimo Vyriausybei ištirti išvedamos iš Lietuvos Respublikos teritorijos SSRS kariuomenės karininkų buitines reikmes“, kuriame Aukščiausioji Taryba pavedė Lietuvos Respublikos Vyriausybei:

- 1) ištirti, kiek Sovietų Sąjungos kariniuose daliniuose Lietuvos Respublikoje tarnaujančių karininkų šeimų aprūpinta Lietuvoje suteiktais butais;
- 2) ištirti karininkų šeimų ketinimus dėl persikėlimo, turimų butų pirkimo –

Eduardas Ševarnadzė

¹⁰⁴ Kšanytė R. Okupacinė kariuomenė Lietuvoje 1940–1990 m.: problemos ir sprendimai // Genocidas ir rezistencija.– 2003, Nr. 2(14), P. 62–63.

¹⁰⁵ Eduardas Ševarnadzė gimė 1928 m. Gruzijoje. Nuo 1946 m. komjaunimo veikėjas, nuo 1951 – partinis darbuotojas. 1972–85 m. Gruzijos kompartijos CK pirmasis sekretorius, 1985–91 m. SSRS užsienio reikalų ministras.

¹⁰⁶ 1991 m. lapkričio 19 d. SSRS užsienio reikalų ministerijos nota // Užsienio reikalų ministerijos archyvas.– F. 1, Ap. 2, B. 49, L. 9–10.(toliau URMA)

¹⁰⁷ SSRS užsienio ryšių ministerijos 1991 m. gruodžio 12 d. nota // Ten pat, L. 14.

pardavimo ar jų keitimo. Jeigu karininkų šeimos būtų apklausiamos anketomis, dėl tų anketų projekto turėtų būti pareikšta Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo nuomonė;

3) pateikti apibendrintus šio darbo rezultatus Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui iki 1992 m. sausio 31 d.¹⁰⁸.

Tačiau šis nutarimas dėl to, kad keitėsi Lietuvoje esančios SSRS kariuomenės padėtis, iš esmės nebuvo įvykdytas.

3.3. Derybos su Rusija

Sovietų Sąjungai juridiškai nustojus egzistuoti, Rusijos Federacijos Vyriausybė 1991 m. gruodžio 24 d. paskelbė, kad ji perima ir toliau tęsia visas SSRS teises ir pareigas¹⁰⁹.

Vos tik Rusijos Federacija padarė šį oficialų pareiškimą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė oficialia nota kreipėsi į Rusijos Federacijos Vyriausybę ragindama spręsti klausimą dėl visos buvusios SSRS kariuomenės išvedimo iš Lietuvos. Notoje buvo priminta, kad su šiuo reikalavimu Lietuvos Respublikos Vyriausybė į SSRS Vyriausybę kreipėsi dar 1991 m. spalio 31 d. nota, tačiau jokie atsakymo negavo. Be to, notoje buvo nurodyta, kad, nepaisant daugkartinių Lietuvos Respublikos Vyriausybės reikalavimų bei pasiektų Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro A. Butkevičiaus susitarimų su buvusios SSRS gynybos ministru E. Šapošnikovu, kad bet koks Lietuvos teritorijoje esančios kariuomenės kontingento papildymas bus suderintas su Lietuvos Vyriausybe, tai nevykdoma. Notoje buvo nurodyta, kad 1991 m. gruodžio 20 ir 21 d., nesuderinus su Lietuvos Respublikos Vyriausybe, geležinkeliiu buvo atvežta apie 1000 naujokų. Dėl šio įvykio Lietuvos Užsienio reikalų ministerija pareiškė susirūpinimą ir išreiškė viltį, kad ateityje tokie konfliktai nepasikartos¹¹⁰.

Sovietų Sąjunga iširo, o buvusi jos kariuomenė pasiliko Lietuvoje. Dėl jos išvedimo reikėjo pradėti derybas su Sovietų Sąjungos teisių perėmėja – Rusijos Federacija. Tačiau, nors Lietuvoje buvusi SSRS kariuomenė ir perėjo į Rusijos jurisdikciją, jokių esminių pokyčių dėl to neįvyko. Todėl kalbėti, kad tai kažkokia kita kariuomenė, nėra pagrindo. Iš esmės ją reikėtų vadinti buvusios SSRS kariuomene, nors mes ją vadinsime Rusijos kariuomene.

1992 m. sausio vid. Aukščiausiojoje Taryboje kilo klausimas, ar bereikalinga derybų su SSRS delegacija, nes jos derybų partnerio nebėra. Buvo palaikyta Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko V. Landsbergio nuomonė, kad delegacijos nereikia jokiais aktais paleisti, o laikyti ją savaiame nebedirbančia. Jos sukauptą medžiagą, turimas struktūras panaudoti deryboms su SSRS teisių perėmėjomis.

¹⁰⁸ Dėl pavedimo Vyriausybei ištirti išvedamos iš Lietuvos Respublikos teritorijos SSRS kariuomenės karininkų buitines reikmes. LRAT 1991 m. gruodžio 19 d. nutarimas 1–2124 // <http://www.lrs.lt>.

¹⁰⁹ Stankevičius Č. V. Derybos su Rusija dėl kariuomenės išvedimo iš Lietuvos.– P. 29.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos 1991 m. gruodžio 24 d. nota // URMA.– F. 1, Ap. 2, B. 49, L. 30–31.

Ypač didelė paskata derybose dėl okupacinės kariuomenės išvedimo įvyko 1992 m. sausio 17 d., kai Rusijos Federacijos Aukščiausioji Taryba ratifikavo Lietuvos ir Rusijos 1991 m. liepos 29 d. sutartį dėl tarpvalstybinių santykių pagrindų. Tą pačią dieną Maskvoje įvykusiame Vytauto Landsbergio ir Boriso Jelcino susitikime buvo pasirašytas dvišalis komunikatas, kuriame buvusios SSRS kariniai daliniai Lietuvos teritorijoje buvo oficialiai apibrėžti kaip išvedami kariniai daliniai, priklausantys Rusijos jurisdikcijai. Buvo susitarta, kad visi šie daliniai bus išvesti pagal atskirą susitarimą bei kad iki išvedimo pabaigos šie daliniai nesiims jokių veiksmų, kurie galėtų pažeisti Lietuvos suverenitetą ir įstatymus¹¹¹.

Komunikate buvo įrašyta, kad susitarimas dėl šios kariuomenės išvedimo tvarkos ir terminų turi būti parengtas per mėnesį. Be to, B. Jelcino ir V. Landsbergio susitikime buvo akcentuota, kad pirmiausia kariuomenė turi būti išvesta iš Lietuvos sostinės Vilniaus.

1992 m. sausio 27 d. B. Jelcinas pasirašė įsaką, kad Šiaurės Vakarų karinė grupuotė ir Baltijos laivynas pereina į Rusijos Federacijos jurisdikciją. Tuo pačiu įsaku B. Jelcinas pavedė Rusijos Federacijos valstybinei delegacijai nedelsiant pradėti derybas su Lietuvos, Latvijos ir Estijos respublikų delegacijomis dėl Rusijos ginkluotųjų pajėgų dalinių nustatymo ir išvedimo iš šių valstybių klausimais. Be to, Šiaurės Vakarų grupuotės vadas gen. plk. V. Mironovas buvo paskirtas Rusijos Federacijos įgaliotiniu laikino buvimo ir kariuomenės išvedimo iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos klausimais¹¹².

Tačiau reikia pažymėti, kad ir patys dabar jau Rusijos kariškiai jaudinosi dėl savo ateities. Štai 1992 m. sausio pr. Lietuvoje įvyko du oro desanto karininkų susirinkimai. Jie kreipėsi į Rusijos Prezidentą Borisą Jelciną bei NVS ginkluotųjų pajėgų vadą aviacijos maršalą Eugenijų Šapošnikovą, kuriame buvo reiškiamas susirūpinimas tolesniu Lietuvos teritorijoje dislokuotų oro desanto divizijų likimu. Desantininkai reikalavo iki vasario 1 d. „išspręsti Šiaurės Vakarų kariuomenės grupės ginkluotųjų pajėgų statuso klausimą“¹¹³. Tačiau visus šiuos klausimus buvo galima išspręsti tik derybomis.

Reikalai pajudėjo. Buvo susitarta, kad Lietuvos ir Rusijos derybų delegacijos susitiks Vilniuje 1992 m. sausio 31 d.

Česlovas Vytautas Stankevičius

¹¹¹ Stankevičius Č. V. Derybos su Rusija dėl kariuomenės išvedimo iš Lietuvos.– P. 31.

¹¹² Knezys S. Išėję negrižkite // Karys.– 1997, Nr. 9, P. 21.

¹¹³ Desantininkai reikalauja garantijų // Lietuvos rytas.– 1992, sausio 17.

Beveik paskutinę minutę prieš derybų delegacijų susitikimą, t. y. 1992 m. sausio 30 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko potvarkiu buvo sudaryta delegacija atstovauti Lietuvai derybiniam susitikime su Rusijos Federacijos delegacija. Delegacijai vadovauti buvo paskirtas Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko pavaduotojas Česlovas Stankevičius.

Delegacijos nariais buvo paskirti:

ministras be portfelio Aleksandras Abišala,

krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius,

Aukščiausiosios Tarybos deputatai Egidijus Jarašiūnas, Mečys Laurinkus, Saulius Pečeliūnas¹¹⁴,

užsienio reikalų ministro pavaduotojas Gediminas Šerkšnys,

Ministro Pirmininko pavaduotojas Zigmas Vaišvila¹¹⁵.

Pirmasis oficialus Lietuvos derybų delegacijos, vadovaujamos Česlovo Stankevičiaus, ir Rusijos Federacijos derybų delegacijos, vadovaujamos Rusijos Federacijos vicepremjero Sergejaus Šachrajaus, susitikimas įvyko 1992 m. sausio 31 d. Vilniuje „Draugystės“ viešbučio salėje.

Rusijos delegaciją sudarė:

delegacijos vadovas – Rusijos Federacijos valstybės patarėjas teisinės politikos klausimais, Rusijos Federacijos Vyriausybės Pirmininko pavaduotojas Sergejus Šachrajus.

delegacijos nariai:

komisijos pilietybės klausimais prie Rusijos Federacijos Prezidento pirmininkas Jurijus Zaicevas,

Rusijos Federacijos Aukščiausiosios Tarybos Gynybos ir saugumo komiteto pirmininkas Aleksandras Konenkovas,

Rusijos Federacijos ministras Vladimiras Mašicas,

pirmasis Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministro pavaduotojas Fiodoras Šelovas – Kovediajevas,

Rusijos Federacijos Aukščiausiosios Tarybos Tarptautinių reikalų ir užsienio ekonominių ryšių komiteto pirmininko pavaduotojas Eugenijus Kožokinas.

Delegaciją lydėjo gausi ekspertų grupė. Tai Leonidas Zlomanovas, Michailas Aleksandrovas, Viktoras Avdejevas, Nikolajus Bajus, Viktoras Bogdanovas, Valentinas Gaponenko, Nikolajus Grigorukas, Anatolijus Jegupovas, Michailas Jermilovas, Romanas Ivanovas, Ivanas Kapitanecas, Anatolijus Kleimionovas, Valentinas Kostenko, Eugenijus Kočegarovas, Jurijus Lazarevas, Valerijus Markovas, Dmitrijus Oniščiukas, Viktoras Prudnikovas, Anatolijus Rudenia, Vladimiras Semionovas, Aleksandras Čindarovas, Olegas Tulinovas, Romanas Kolodkinas, Jurijus Muravjovas, Eugenijus Zvedrė, Aleksandras Chodakovas, Vladislavas Potapovas¹¹⁶.

Susitikimo metu Rusijos vicepremieras iškėlė klausimą dėl galimybės kai kuriuos Rusijai svarbius buvusios SSRS karinius objektus (pvz., kosminę ryšių pasi-

¹¹⁴ Saulius Pečeliūnas gimė 1956 m. sausio 19 d. Druskininkuose. 1979 m. baigė Vilniaus inžinierinį statybos institutą, inžinierius. 1979–1990 m. dirbo Miestų statybos projektavimo institute inžinieriumi. 1988–1990 m. Lietuvos persityvarkymo Sąjūdžio Seimo narys. Lietuvos demokratų partijos tarybos pirmininkas.

¹¹⁵ Stankevičius Č. V. Derybos su Rusija dėl kariuomenės išvedimo iš Lietuvos.– P. 20.

¹¹⁶ 1992 m. sausio 30 d. Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijos nota // URMA.–F. 1, Ap. 2, B. 103, L. 18–20.

Pirmasis Lietuvos ir Rusijos derybų delegacijų susitikimas 1992 m. sausio 31 d.
(Stankevičius Č. Derybos su Rusija dėl kariuomenės išvedimo iš Lietuvos. – P. 31)

klausymo stotį Linksmakalnyje, Kaune) kuri laiką palikti Lietuvos teritorijoje. Lietuvos derybų delegacija šį pageidavimą atmetė nesvarstydamą ir pareikalavo, kad visi okupacinės kariuomenės daliniai būtų išvesti dar 1992 m. Rusijos delegacija su šiuo terminu nesutiko¹¹⁷ – jie siūlė svarstyti 1994 m. datą.

Valstybinių delegacijų susitikimo metu buvo susitarta, kad toliau dirbs ekspertai ir bus rengiami būsimų susitarimų dokumentai, būsimų tarpvalstybinių susitarimų projektai.

Sausio 31 d. (tiksliau, vasario 1 d. naktį) Vilniuje derybų delegacijos vadovai Č. Stankevičius ir S. Šachrajus pasirašė pirmąjį bendrą komunikatą. Komunikatas skelbė:

„Kaip buvo susitarta Rusijos Federacijos Prezidento B. Jelcino ir Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko V. Landsbergio darbo susitikime, 1992 m. sausio 31 d. Vilniuje įvyko Rusijos Federacijos valstybinės delegacijos, vadovaujamos Rusijos Federacijos Vyriausybės pirmininko pavaduotojo, valstybės patarėjo teisės politikos klausimais S. Šachrajaus, ir Lietuvos Respublikos valstybinės delegacijos, vadovaujamos Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko pavaduotojo Č. Stankevičiaus, darbo susitikimas. Svarstyti buvusios SSR Sąjungos Ginkluotųjų pajėgų dalių, esančių Rusijos Federacijos jurisdikcijoje, išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos klausimai.

Atviro ir konstruktyvaus dialogo metu šalys patvirtino, jog yra pasiryžusios plėtoti lygiateisius geros kaimynystės ir abipusiškai naudingus Rusijos Federacijos ir Lietuvos Respublikos santykius pagal JTO Įstatų principus ir kitas visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas, griežtai laikydamosi išsipareigojimų, prisiimtų sutinkamai su Europos saugumo ir bendradarbiavimo pasitarimo principais, ir pagal Sutarties dėl Rusijos Federacijos ir

Lietuvos Respublikos tarpvalstybinių santykių pagrindų nuostatas. Šalys pabrėžė, kad šios Sutarties ratifikavimas pakėlė į visai naują lygį abiejų valstybių santykius ir padėjo tarptautinės teisės pamatą tolesnėms tarpvalstybinėms deryboms svarstomais kariniais, politiniais, taip pat ekonominiais, humanitariniais ir kitais klausimais, sudarė geras prielaidas Rusijai ir Lietuvai konstruktyviai dalyvauti toliau plėtojant visos Europos procesą, stiprinant stabilumą ir bendradarbiavimą Europoje ir pasaulyje.

Rusijos delegacija pabrėžė, kad kariuomenės išvedimo klausimai bus sprendžiami gerbiant Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, valstybės suverenitetą ir griežtai laikantis jos įstatymų ir šalių susitarimų. Lietuvos delegacija pareiškė, kad yra pasirengusi gerbti Rusijos Federacijos interesus, susijusius su kariuomenės išvedimu iš Lietuvos teritorijos.

Šalys susitarė nedelsdamos pradėti rengti susitarimą dėl planingo šios kariuomenės išvedimo, kuriame bus nustatytas išvedimo terminas ir tvarka, taip pat teisinė padėtis laikotarpiui iki galutinio jos išvedimo. Delegacijos susitarė šį susitikimą laikyti pradžia derybų, kurių tikslas yra parengti tokį susitarimą. Kartu šalys konstatavo, kad esama veiksnių, darančių įtaką kariuomenės išvedimo terminams ir grafikui, tarp jų – Lietuvos Respublikos saugumo ir kariškių socialinės apsaugos veiksniai, ir susitarė atsižvelgti į juos, svarstydamos kariuomenės išvedimo klausimus. Šalių supratimu, Rusijos jurisdikcijoje esančios kariuomenės išvedimas iš Lietuvos Respublikos teritorijos bus indėlis į saugumo ir strateginio stabilumo užtikrinimą Europos žemyne ir pasaulyje.

Susitarta, kad karinių dalinių išvedimas iš Lietuvos Respublikos teritorijos prasidės 1992 m. vasarį.

Patvirtintas šalių susitarimas, kad opiausi klausimai, susiję su karinių dalių Lietuvos teritorijoje aprūpinimu, bus sprendžiami operatyvine tvarka.

Šalys ketina apsvarstyti, kokiomis sąlygomis Rusijos Federacija galėtų perduoti tam tikrą kiekį ir tam tikrų rūšių ginklų, karinės technikos ir šaudmenų Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos daliniams apginkluoti.

Šalys susitarė, kad jos nustatys inspektavimo tvarką, paskirs inspektorius ir dvišaliu pagrindu atliks Lietuvos Respublikos teritorijoje esančių išvedamos kariuomenės užimamų objektų inspekciją.

Šalys susitarė sudaryti ekspertų grupes, būtinas susitarimui parengti, ir nutarė, kad šios grupės pradės darbą Vilniuje 1992 m. vasario 10 d.¹¹⁸

Iš Vilniaus derybų delegacija išvyko į Rygą, po to į Taliną. Komentuodamas Rusijos Valstybinės delegacijos derybas Vilniuje, Rygoje ir Taline, Rusijos viceprem-

¹¹⁷ Okupacinės kariuomenės kelias atgal // Karys.– 1999, Nr. 20, P. 11; Stankevičius Č. V. Derybos su Rusija dėl kariuomenės išvedimo iš Lietuvos.– P. 32.

¹¹⁸ Rusijos Federacijos ir Lietuvos Respublikos valstybinių delegacijų darbo susitikimo komunikatas // AA.

ieras S. Šachrajus pabrėžė, kad kariuomenė iš Baltijos valstybių turi būti išvesta „civilizuotai“. Jis pripažino, kad šių valstybių teritorijoje esančios kariuomenės likimas nebuvo išspręstas, tai ir buvo šio vizito tikslas. Pasak Rusijos delegacijos vadovo, labai svarbu tai, kad pusės, nustačiusios išvedimo pradžią, susitarė kol kas nefiksuoti jo pabaigos. Tuo tarpu Vilniuje buvo nutarta ši – išvedimo pabaigos – klausimą svarstyti ekspertų susitikime vasario 10 d¹¹⁹.

1992 m. vasario 6 d. Lietuvos Vyriausybė paskyrė naują valstybinę derybų su Rusijos Federacija delegaciją ir suteikė jai įgaliojimus derėtis su Rusijos Federacija dėl buvusios SSRS kariuomenės, perėjusios į Rusijos Federacijos jurisdikciją, visiško išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos terminų bei tvarkos. Delegacija taip pat buvo įgaliota parengti ir parafuoti susitarimą šiuo klausimu.

Delegacijos sudėtis:

Česlovas Vytautas

Stankevičius

– Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko pavaduotojas (delegacijos vadovas, turintis Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko įgaliojimus);

Aleksandras Abišala

– Lietuvos Respublikos ministras be portfelio (delegacijos koordinatorius);

Audrius Butkevičius

– Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministras;

Egidijus Jarašiūnas

– Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deputatas, Teisinės sistemos komisijos narys;

Vladimiras Jarmolenka

– Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deputatas, Piliečių teisių ir tautybių reikalų komisijos narys;

Romualdas Ozolas

– Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deputatas, Krašto apsaugos ir vidaus reikalų komisijos narys;

Saulius Pečeliūnas

– Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deputatas, Krašto apsaugos ir vidaus reikalų komisijos pirmininkas;

Algirdas Saudargas

– Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministras;

Gediminas Šerkšnys

– Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro pavaduotojas;

Zigmas Vaišvila

– Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko pavaduotojas.

Naujai sudarytai derybų delegacijai Vyriausybė pavedė sudaryti ekspertų grupę, kuri rengtų deryboms reikalingą medžiagą bei dokumentus ir aptartų juos su Rusijos Federacijos delegacijos ekspertais.

Finansų ministerija buvo įpareigota skirti iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės rezervo fondo lėšas (pagal ministro A. Abišalos paraišką) ekspertų darbui ir kitoms delegacijos išlaidoms finansuoti.

¹¹⁹ S. Šachrajus apie derybas Baltijoje // Lietuvos aidas, 1992, vasario 5.

Visos valstybinės valdžios ir valdymo įstaigos buvo įpareigosios teikti delegacijai reikiamą informaciją bei kitą paramą¹²⁰.

Valstybinė delegacija parengė ir priėmė savo vidaus reglamentą, kuriuo vadovaujantis visi projektai bendrai buvo rengiami ir svarstomi. Delegacija sprendavo klausimus dėl ekspertų pasitelkimo ir, jei reikalinga, sutarčių su jais sudarymo. Taip pat delegacija buvo aprobavusi savo politines teises nuostatas derybose, kurių privalėjo laikytis visi delegacijos nariai¹²¹.

1992 m. vasario 12–14 d. Vilniuje, Užsienio reikalų ministerijoje, įvyko derybų delegacijos ekspertų pirmasis susitikimas.

Į Vilnių atvyko šie Rusijos ekspertai:

grupės vadovas – ypatingasis ir įgaliotasis ambasadorius, Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijos vyriausiasis patarėjas Viktoras Isakovas;

grupės vadovo pavaduotojai – ypatingasis ir įgaliotasis pasiuntinys, vyriausiasis Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijos patarėjas Rudolfas Aleksejevas ir Šiaurės Vakarų kariuomenės grupės pirmasis vado pavaduotojas gen. ltn. Fiodoras Melničiukas.

nariai: Rusijos Federacijos valstybės patarėjo ekonominio bendradarbiavimo ir tarprespublikinių ryšių grupės vyriausiasis patarėjas Viačeslavas Konopliovas,

NVS ginkluotųjų pajėgų štabo atstovai gen. mjr. Viktoras Avdejevas, plk. Nikolajus Kirilovas, plk. Nikolajus Ivanovas, plk. Nikolajus Balikovas,

Užsienio reikalų ministerijos valdybos pirmasis sekretorius Andrejus Vorobjovas,

Užsienio reikalų ministerijos valdybos antrasis sekretorius Ilja Rogačiovas,

NVS karinių pajėgų vadovybės valdybos karininkas Sergejus Žadanas¹²².

Lietuvos ekspertų grupei vadovavo ministras be portfelio Aleksandras Abišala¹²³.

Nors buvo numatyta, kad ekspertų susitikimo metu bus dirbama su konkrečiais dokumentais ir pagrindinė susitikimo tema turėjo būti susitarimo dėl teisinio Rusijos kariuomenės statuso ir jos planuoto išvedimo, tačiau įvyko taip, kad didesnę susitikimo laiko dalį buvo keičiamasi nuomonėmis. Tiksliau, Lietuvos delegacijos nariai ir ekspertai išsamiai išdėstė Lietuvos poziciją, pateikė daug klausimų Rusijos delegacijai. Tačiau Rusijos delegacija ne į visus klausimus sugebėjo atsakyti ar pateikti savo nuomonę. Vėliau ekspertai dirbo kartu¹²⁴.

Esant tokiai situacijai, be to, Rusijos siūlomiems standartiniams projektams, pritaikytiems NSV šalims, nepritarus, Lietuvos delegacija pati parengė būsimų susi-

¹²⁰ Dėl valstybinės delegacijos paskyrimo ir suteikimo jai įgaliojimų derėtis su Rusijos Federacija dėl buvusios TSRS kariuomenės visiško išvedimo iš LR teritorijos terminų ir tvarkos.– Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. vasario 6 d. potvarkis Nr. 124P // <http://www.lrs.lt>.

¹²¹ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos stenogramos.– V., 1995, T. 55, P. 94.

¹²² 1992 m. vasario 10 d. Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijos nota // URMA.– F. 1, Ap. 2, B. 103, L. 23–25.

¹²³ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos 1992 m. vasario 12 d. pranešimas spaudai // Ten pat, Ap. 1, B. 32, L. 25.

¹²⁴ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos stenogramos.– T. 55, P. 94.

tarimų projektus ir pasiuntė Rusijos valstybinei derybų delegacijai. Svarbiausias projektas buvo susitarimo tarp Rusijos Federacijos ir Lietuvos Respublikos dėl buvusios Sovietų Sąjungos kariuomenės visiško išvedimo iš Lietuvos teritorijos terminų ir tvarkos. Projekte buvo fiksuota nuostata, kad Rusija įsipareigoja išvesti visą kariuomenę, numatyti labai konkretūs terminai – visos kariuomenės išvedimą baigti 1992 m. rugsėjo 1 d. Kariuomenę iš Vilniaus išvesti iki 1992 m. balandžio mėn., o visus oro desanto dalinius, parašutininkų dalinius – gegužės mėn. Projekte buvo numatyta, kad Lietuvos pareigūnai gali netrukdomi tikrinti visus buvusios SSRS kariuomenės dalinius, kad iki kariuomenės išvedimo kariuomenės pratybos, manevrai, įvairūs judėjimai, lėktuvų skrydžiai, laivų plaukiojimas Lietuvos teritoriniuose vandenyse yra galimi tik gavus Lietuvos kompetentingų institucijų leidimą. Savo ruožtu Lietuva įsipareigojotų dar esamiems daliniams teikti visą reikalingą produkciją dalinių gyvybingumui palaikyti. Projekte taip pat buvo fiksuotas žalos atlyginimo klausimas, tiesa, su nuoroda, kad konkrečios detalės bus aptartos atskiru susitarimu, ir kt.¹²⁵.

Rengiant šiuos projektus, Lietuvos delegacija išnagrino dar SSRS pasirašytus susitarimus su Vokietija ir Vengrija dėl kariuomenės išvedimo iš šių valstybių. Šiais susitarimais Lietuvos delegacija iš dalies naudojosi kaip precedentu, galinčiu palengvinti derybų procesą ir susitarimų derinimą¹²⁶.

1992 m. kovo 10 d. Lietuvos delegacijos deryboms su Rusijos Federacija dėl buvusios SSRS kariuomenės, perėjusios į Rusijos jurisdikciją, vadovas Česlovas Stankevičius Rusijos Federacijos delegacijos vadovui Sergejui Šachrajui išsiuntė keturių susitarimų projektus. Juose buvo siūlymai dėl kariuomenės išvedimo terminų bei tvarkos, kariškių elgesio taisyklės. Kartu su pasiūlymais buvo išsiųstas laiškas, kuriame buvo siūlymas susitikti derybų delegacijoms.

Rusijos delegacija, atsakydama į šį laišką, pasiūlė surengti ekspertų grupių susitikimą Maskvoje.

1992 m. kovo 18–19 d. Maskvoje įvyko antrasis ekspertų susitikimas. Lietuvos ekspertų delegacijai vadovavo ministras Aleksandras Abišala, Rusijos – ypatingasis ir įgaliotasis ambasadorius Viktoras Isakovas.

Susitikimo metu buvo svarstomi pateikti susitarimų projektai, tačiau susitarimų to svarstymo metu nebuvo pasiekta, o Rusijos delegacijos ekspertai pateikė alternatyvius projektus¹²⁷. Juose buvo užfiksuotas didžiulis Rusijos ir Lietuvos pozicijų skirtumas. Pats didžiausias skirtumas ir buvo derybų objektas. Lietuvos projektuose buvo fiksuotas visiškas kariuomenės išvedimas ir jos funkcionavimo apribojimas iki išvedimo momento, o Rusijos siūlomuose dokumentų projektuose buvo kalbama apie tos kariuomenės buvimą, to buvimo įteisšinimą ir garantijas, kad kariuomenė galės nevaržomai vykdyti kovines pratybas, tarp jų ir ne tik savo dislokavimo vietose¹²⁸. Dėl kariuomenės išvedimo galutinių terminų nesusitarta. Rusijos ekspertų nuomone, tai turi būti sprendžiama ne ekspertų, o delegacijų susitikime. Nebuvo gauta ir

¹²⁵ Ten pat, P. 95–96.

¹²⁶ Stankevičius Č. Apie derybas dėl okupacinės kariuomenės išvedimo iš Lietuvos // Rusijos kariuomenės išvedimas 1990–1993 metai.– P. 18.

¹²⁷ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos stenogramos.– T. 55, P. 94.

¹²⁸ Ten pat, P. 96.

pakankamai informacijos apie sovietinę kariuomenę, tuo metu esančią Lietuvoje¹²⁹.

A. Abišala kovo 27 d. spaudos konferencijoje šį ekspertų susitikimą įvardino kaip politinio veiksmo blokavimą. Po susitikimo tapo aišku, kad ekspertų grupės lygmenyje nebus įmanoma gauti pakankamai informacijos apie Lietuvoje dislokuotą kariuomenę, nebus nustatytas galutinis kariuomenės išvedimo terminas, nebus išspręstas žalos atlyginimo klausimas. Tai galės, anot A. Abišalos, padaryti tik derybų delegacijos.

Kovo 26 d. Lietuvos Užsienio reikalų ministerijoje įvyko Česlovo Stankevičiaus, delegacijos koordinatoriaus bei ekspertų derybų vadovo Aleksandro Abišalos bei delegacijos nario, užsienio reikalų ministro pavaduotojo Gedimino Šerkšnio susitikimas su Vilniuje esančių diplomatinių atstovybių vadovais. Susitikimo metu buvo išdėstyta Lietuvos delegacijos pozicija dėl nepatenkinamos derybų su Rusijos Federacija eigos jai pavaldžios kariuomenės klausimais¹³⁰.

Derybų tarp Rusijos ir Pabaltijo valstybių eigą vienaip ar kitaip veikė ir pasaulio valstybių nuomonė. Balandžio 1 d. Briuselyje vykusio Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo tarybos posėdžio metu, svarstant bendrą pareiškimą, Estijos gynybos ministras siūlė papildyti dokumentą formuluote, pagal kurią visos Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo tarybos valstybės išipareigoja visiškai ir besąlygiškai išvesti savo kariuomenes iš tų valstybių, kuriose jos yra neteisėtai. Rusijos delegacijos vadovas gen. plk. Pavelas Gračiovas pareiškė, kad jis nesupranta, ką reiškia žodžiai „visiškai ir besąlygiškai“ bei „neteisėtai“. Jis pareikalavo, kad išvedimas būtų civilizuotas. Už Estijos pasiūlymą balsavo Ukraina, Lietuva, Latvija, Moldova, Vokietija, Lenkija ir Danija. Kadangi sutarimo nebuvo, papildymas į tekstą neįtrauktas. NATO generalinio sekretoriaus siūlymu jo svarstymas atidėtas iki užsienio ministrų susitikimo. NATO pritarė Estijos ir Lietuvos pasiūlymui, kuriuo jos išreiškė pageidavimą, kad NATO struktūros būtų panaudotos išvedant svetimias kariuomenes iš Baltijos valstybių, ir paprašė pagalbos kuriant pasienio apsaugos struktūras ir gynybines pajėgas¹³¹.

1992 m. balandžio 4 d. Vilniuje įvyko Estijos Respublikos, Latvijos Respublikos ir Lietuvos Respublikos valstybinių derybų delegacijų vadovaujamo U. Vcerinogo, J. Dinevičiaus ir Č. Stankevičiaus, susitikimas su Rusijos Federacijos delegacija. Susitikimo tema – visiškai buvusios SSRS karinių pajėgų, esančių Rusijos Federacijos jurisdikcijoje, išvedimas iš Baltijos valstybių.

Susitikimo dalyviai svarstė derybų dėl kariuomenės, neteisėtai esančios Estijos, Latvijos ir Lietuvos teritorijose, išvedimo problemas. Buvo išreikštas susirūpinimas, kad realus išvedimo procesas užsitęsia¹³².

Norint padėti derybų su Rusija delegacijai kaupti ir sisteminti informaciją, 1992 m. balandžio 8 d. krašto apsaugos ministras sudarė derybų su Rusijos Federacija dėl

¹²⁹ Derybos vyksta sunkiai. Spaudos konferencija AT // Lietuvos aidas.– 1992, kovo 21.

¹³⁰ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos 1992 m. kovo 26 d. pranešimas spaudai // URMA.– F. 1, Ap. 1, B. 32, L. 97.

¹³¹ Estijos pasiūlymai Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo tarybos posėdyje // Estonia– 1992, balandžio 3.

¹³² Lietuvos aidas.– 1992, balandžio 7.

jai priklausančių karinių dalinių išvedimo ir išvedimo proceso fiksavimo informacinę aptarnavimo grupę. Grupės vadovu buvo paskirtas KAM Informacijos tarnybos Informacijos kaupimo skyriaus viršininkas Eitvydas Bajarūnas¹³³.

Grupė kaupė, registravo, saugojo ir esant reikalui išduodavo turimus dokumentus ir kitus informacijos šaltinius dėl derybų su Rusijos Federacijai priklausančių karinių dalinių išvedimo, išvedimo procesą fiksuojančius dokumentus, kaupė žiniasklaidos apžvalgas ir kt.

1992 m. birželio 12 d. ministras šiai grupei pavedė fiksuoti ir visą Rusijos kariuomenės dalinių neteisėtą veiklą. Visi krašto apsaugos sistemos pareigūnai buvo įpareigoti grupei teikti visą turimą informaciją apie neteisėtus Rusijos kariškių veiksmus¹³⁴.

1992 m. balandžio vid. Lietuvoje buvo sužinota, kad Rusijos Prezidentas Borisas Jelcinas savo 1992 m. kovo 18 d. įsaku paskyrė naują derybų su Lietuva delegaciją. Delegacijos vadovu paskirtas ambasadorius ypatingiems pavedimams, buvęs Rusijos derybų delegacijos ekspertų vadovas Viktoras Isakovas¹³⁵. Delegacijai pavesta derėtis su Lietuva visais santykių klausimais tarp valstybių. Viena vertus, tai buvo pažangus sprendimas, kita vertus, buvo pavojus, kad, pradėjus derėtis įvairiais klausimais, juose bus bandoma „paskandinti“ kariuomenės išvedimo klausimus.

Rusiją skubinti derybas savotiškai ragino ir Baltijos valstybėse dislokuotų karinių dalinių karininkai. Šiaurės Vakarų grupuotės karininkų susirinkimų taryba kreipėsi į VI Rusijos liaudies deputatų suvažiavimą, teigdama, kad Lietuvos ir Latvijos respublikose kariškiai yra diskriminuojami, pažeidinėjamos jų teisės. Kreipimesi sakoma, kad „Baltijos valstybių skleidžiamoje oficialiojoje propagandoje bei vadovų pasisakymuose reikalaujama greičiau išvesti kariuomenę iš jų teritorijos“, kaltinama Rusijos vadovybė, kad ji tyčia stabdo šį procesą. Karininkai reikalavo „kuo greičiau ir kuo tiksliau nustatyti kariuomenės išvedimo tvarką, terminus ir etapus“, siūlė priimti įstatymą, teisiškai nustatantį iš Baltijos šalių išvedamų ir paleidžiamų į atsargą karininkų socialinę apsaugą, ir pasirašyti su Baltijos valstybėmis susitarimą, kad kariškiai ir kariškiai pensininkai privatizuojamus butus galėtų įsigyti nemokamai¹³⁶.

1992 m. balandžio 21 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojoje Taryboje buvo svarstoma derybų su Rusijos Federacija eiga. Lietuvos derybų delegacijos vadovas Česlovas Stankevičius informuodamas Aukščiausiosios Tarybos deputatus apie derybų eigą nurodė, kad nesimato geranoriškumo iš Rusijos pusės. Rusija nekreipė jokio dėmesio į delegacijos bei Lietuvos Vyriausybės prašymus pateikti informaciją, kiek Lietuvos teritorijoje yra Rusijos kariuomenės, dalinių dislokacijos vietas, kokia laikoma ginkluotė, ar Lietuvos teritorijoje nelaikoma masinio naikinimo ginklų. Č. Stankevičius konstatavo, kad „šiuo metu derybose nėra jokios pažangos, nes jos tie-

¹³³ Krašto apsaugos ministro 1992 m. balandžio 8 d. įsakymas Nr. 236 // Krašto apsaugos ministro įsakymai T. 1. V., 2004. P. 276.

¹³⁴ Dėl informacijos apie neteisėtą Rusijos Federacijos priklausančių karinių dalinių veiklą rinkimo. KAM 1992 m. birželio 12 d. įsakymas Nr. 411 / / Ten pat, P.454.

¹³⁵ Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijos 1992 m. balandžio 8 d. nota // URMA.– F. 1, Ap. 2, B. 103, L. 88; Paskirta Rusijos delegacija // Lietuvos rytas.– 1992, balandžio 16.

¹³⁶ Rusijos kariuomenė Baltijos šalyse // Lietuvos aidas.– 1992, balandžio 22.

sio g dalykiškai nevyksta, neįmanoma pasiekti susitarimų dėl to, kad šalių pozicijos yra skirtingos, kad Rusijos ekspertų grupės nerodo jokių pastangų ieškoti sprendimų, valstybinių delegacijų susitikimai yra atidėliojami“¹³⁷.

Pagaliau po ilgos pertraukos, balandžio 23–24 d., Vilniuje vyko trečiasis ekspertų, vadovaujamų A. Abišalos ir V. Isakovo, susitikimas. Lietuvos ekspertų delegacijoje buvo 13 ekspertų:

Saulius Pečeliūnas – Aukščiausiosios Tarybos deputatas,
Gediminas Šerkšnys – užsienio reikalų ministro pavaduotojas,
Romualdas Ozolas – Aukščiausiosios Tarybos deputatas,
Egidijus Jarašiūnas – Aukščiausiosios Tarybos deputatas,
plk. Jonas Paužolis – krašto apsaugos ministro pavaduotojas,
plk. Norbertas Vidrinskas – krašto apsaugos ministro pavaduotojas,
Gintautas Surgailis – krašto apsaugos ministro patarėjas,
plk. Stanislovas Stančikas – Krašto apsaugos ministerijos Pasienio apsaugos tarnybos viršininkas,
plk. lt. Zenonas Vegelevičius – Krašto apsaugos ministerijos Aviacijos tarnybos viršininkas,
plk. Stasys Knezys¹³⁸ – Krašto apsaugos ministerijos Jungtinio štabo Operatyvinio skyriaus viršininkas,
Pranas Skaisgiris – Aukščiausiosios Tarybos juristas,
Vytautas Sinkevičius – Aukščiausiosios Tarybos Juridinio skyriaus viršininko pavaduotojas,
Rapolas Liužinas – Gamtos apsaugos departamento generalinio direktoriaus pavaduotojas,
Balys Statkevičius – Aukščiausiosios Tarybos konsultantas,
Stanislovas Valickas – Socialinės apsaugos ministerijos Pensijų, pašalpų ir stipendijų skyriaus viršininko pavaduotojas,
Juozas Galginaitis – Teisės instituto direktorius.
Rusijos pusei atstovavo 10 ekspertų:
gen. lt. F. Melničiukas – Šiaurės Vakarų karinės grupuotės pirmasis vado pavaduotojas,
gen. mjr. V. Avdejevas – Generalinio štabo Vyriausiosios valdybos krypties viršininkas,
gen. mjr. V. Rudakovas – Vyriausiosios komunalinių paslaugų eksploatacijos valdybos viršininko pavaduotojas,

¹³⁷ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos stenogramos.– T. 55, P. 98.

¹³⁸ Stasys Knezys gimė 1948 m. lapkričio 20 d. Margavonių kaime, Zarasų raj. 1966 m. baigė Zarasų internatinę vidurinę mokyklą, 1966–1969 m. mokėsi Opočkos (Pskovo sritis, Rusija) zenitinėje raketinėje karo mokykloje, 1977–1980 metais studijavo Tverės (Rusija) priešlėktuvinės gynybos vadų karo akademijoje, 1985–1988 m. – šios akademijos adjunktūroje, technikos mokslų daktaras. 1969–1977 m. – Zenitinio raketinio diviziono vyriausiasis technikas, diviziono vadas, 1980–1985 m. – Zenitinio raketinio pulko štabo (Ulan Udė, Buriatija) viršininkas, 1988–1991 m. – Priešlėktuvinės gynybos štabo Operatyvinių ir taktinių tyrimų centro vyriausiasis karininkas, grupės vadas, skyriaus viršininko pavaduotojas, 1992–1993 m. – LR KAM Jungtinio štabo Operatyvinio skyriaus viršininkas, štabo viršininko pavaduotojas, Vyriausybės įgaliotinis Rusijos kariuomenės išvedimo klausimais.

gen. mjr. V. Markovas – Oro desanto pajėgų štabo viršininko pavaduotojas,
plk. N. Ivanovas – NVS Darbo su personalu valdybos viršininko pavaduotojas,
pplk. S. Žadanas – NVS vyresnysis juriskonsultas,
pplk. A. Jegorovas – Generalinio štabo Vyriausiosios operatyvinės valdybos
vyresnysis karininkas–operatorius,
pplk. V. Potulovas – Vyriausiosios komunalinių paslaugų eksploatacijos val-
dybos vyresnysis karininkas,
V. Mizinas – Užsienio reikalų ministerijos darbuotojas,
G. Butovas – Rusijos Federacijos valstybės turto valdymo komiteto ekonomi-
kos patarėjas¹³⁹.

Susitikimo metu buvo toliau svarstomi klausimai, susiję su Rusijos kariuome-
nės išvedimu iš Lietuvos Respublikos teritorijos. Įvyko plenariniai posėdžiai, taip pat
ekspertai dirbo trijose grupėse. Be to, tomis dienomis įvyko Rusijos Šiaurės Vakarų
karinės grupuotės atstovų ir Krašto apsaugos ministerijos vadovybės susitikimas,
kurio metu buvo aptarti praktiniai Rusijos kariuomenės išvedimo klausimai.

Susitikimo metu Rusijos delegacija perdavė suvestinius duomenis apie Rusijos
kariuomenės kiekį Lietuvoje ir jos kovinę parengtį bei butų išvedamos kariuomenės
karininkams poreikį. Lietuvos pusė šiuo klausimu konstatavo, kad duomenys nėra
tikslūs ir pakankami. Kol kas, dar neminint konkrečių aplinkybių, šiandien jau galima
pasakyti, kad Lietuvos Krašto apsaugos ministerija iš Rusijos Federacijos Gynybos mi-
nisterijos buvo gavusi tikslūs duomenis apie visus Lietuvoje dislokuotus buvusios So-
vietų Sąjungos kariuomenės dalinius bei juose nustatytą etatinį karių skaičių.

Rusijos pusė taip pat perdavė savo susitarimo projektą dėl butų problemos išve-
damos kariuomenės karininkams, kuriame buvo numatyta, kad statant butus daly-
vautų ir Lietuva bei teiktų kompensacijas karininkų šeimoms. Šis projektas Lietuvai
nebuvo priimtinas.

Susitikimo metu jau anksčiau Lietuvos pateiktų susitarimų projektų suderinti
su Rusija nepavyko, nes pastaroji dar nebuvo pasirengusi sutikti su svarbiausiomis
Lietuvos nuostatomis ir joms priešinosi. Ypač buvo priešinamasi Lietuvos siūlymams
dėl paliekamo nekilnojamo turto, tikrinimo bei išvedimo kontrolės, galutinio Rusijos
kariuomenės išvedimo termino ir kt.¹⁴⁰.

Gegužės 4 d. į Vilnių atskrido Rusijos Federacijos Prezidento specialusis atsto-
vas, užsienio reikalų ministro pirmasis pavaduotojas Fiodoras Šelovas–Kovediajevas.
Jį lydėjo Rusijos delegacijos tarpvalstybinėse derybose su Lietuva vadovas Viktoras
Isakovas, NVS sausumos kariuomenės vadas gen. plk. Vladimiras Semionovas, Šiau-
rės Vakarų kariuomenės grupės vadas gen. plk. Valerijus Mironovas, Užsienio reika-
lų ministerijos darbuotojai Valentinas Koptelcevas, Romanas Kolodkinas, Vladislovas
Potapovas, Piotras Menšikovas ir Aukščiausiosios Tarybos deputatai Sergejus Bord-
nikovas, Pavelas Lisovas, Sergejus Nosovecas, Eugenijus Sergejevas ir Nelli Jakimen-
ko. Pagrindinis vizito tikslas buvo pasikeisti tarpvalstybinių santykių sutarties tarp
Rusijos Federacijos ir Lietuvos Respublikos ratifikavimo protokolais¹⁴¹.

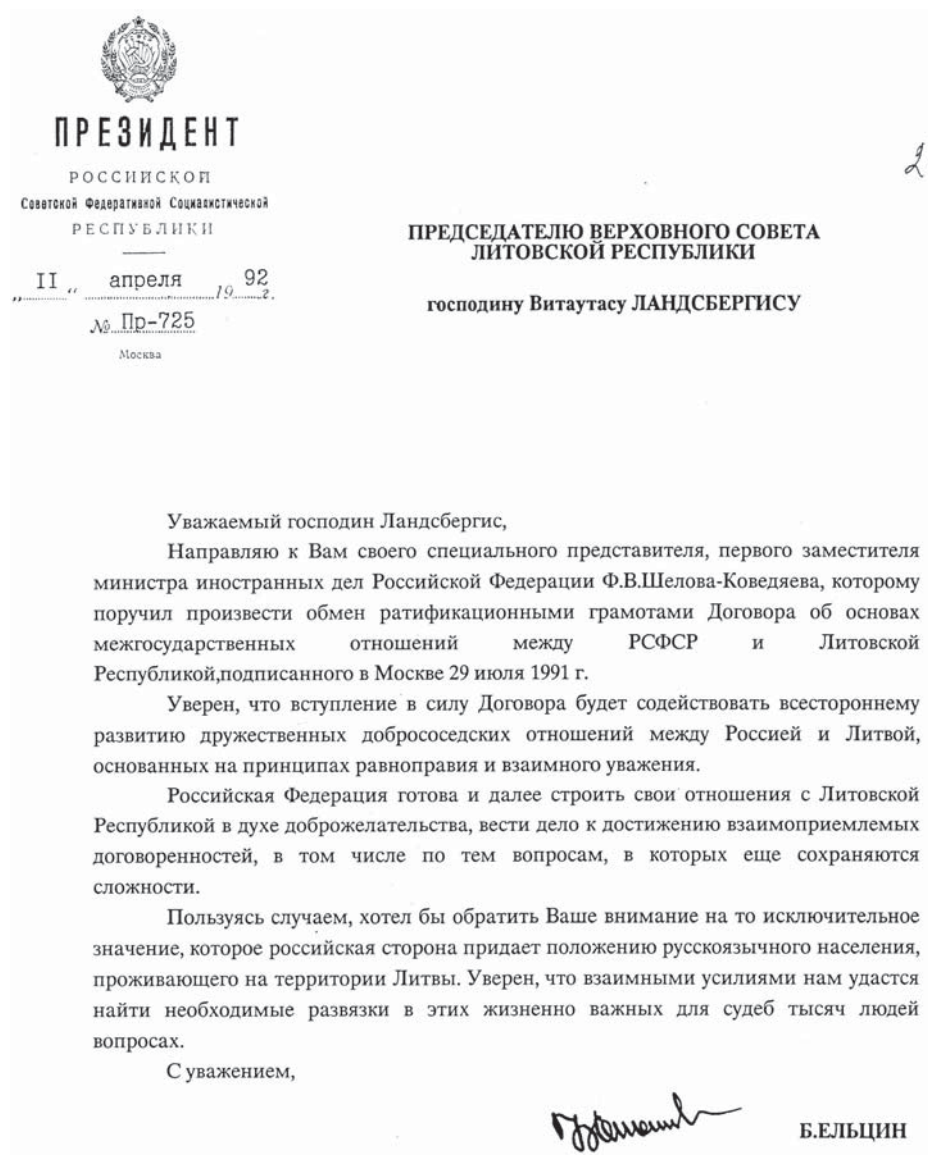
¹³⁹ 1992 m. balandžio 23–24 d. Rusijos Federacijos ir Lietuvos Respublikos derybų delegacijų posėdžio
protokolas // AA.

¹⁴⁰ Ten pat.

¹⁴¹ Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijos 1992 m. balandžio 29 d. nota // URMA.– F. 1, Ap. 2,
B. 103, L. 109–110, 115; Kada išeis Rusijos kariuomenė // Lietuvos aidas.– 1992, gegužės 5.

Nors oficialus vizitas buvo apsikeitimas ratifikacijos protokolais, tačiau susitikimų metu, be kitų klausimų, buvo aptarta ir Rusijos kariuomenės buvimo Lietuvoje bei jos išvedimo problemos. Tam gegužės 4 d. buvo skirtas atskiras susitikimas su Lietuvos užsienio reikalų ministro pavaduotoju Gediminu Šerkšniu¹⁴².

1992 m. gegužės 7 d., sutinkamai su Rusijos Federacijos Konstitucija, Borisas Jelcinas pradėjo eiti Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų vyriausiojo vado pareigas¹⁴³. Taigi situacija pasikeitė. Nuo šio momento jau daug kas priklausė tiesiogiai nuo Boriso Jelcino.

¹⁴² Užsienio reikalų ministerijos 1992 m. gegužės 4 d. pranešimas // Ten pat, Ap. 1, B. 33, L. 6.

¹⁴³ ITAR-TASS-ELTA 1992 m. gegužės 7 d. pranešimas.

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KRAŠTO APSAUGOS MINISTERIJA

Totorių 25/3, 2001 Vilnius

1992 05 d. Nr. 01-4802

Lietuvos Respublikos
Aukščiausiosios Tarybos
Pirmininkui
V. LANDSBERGIUI

Š.m. gegužės 22 d. norėčiau susitikti su
Rusijos Gynybos ministru generolu GRAČIOVU ir
aptarti Rusijos jurisdikcijoje esančios
kariuomenės kariškių veiksmus Lietuvoje bei
ginkluotės ir karinės technikos išsigijimą ar
perėmimą.

Prašau Jūsų sutikimo šiam mano vizitui į
Maskva.

Su pagarba,

MINISTRAS

A. BUTKEVIČIUS

Nurodytas užsienio korespondentų.

Vytautas Landsbergis

Be to, atskirai reikėtų paminėti 1992 m. gegužės 24 d. Tą dieną visu pasieniu nuo Baltarusijos sienos iki Kaliningrado pradėjo patruliuoti Lietuvos pasieniečiai¹⁴⁴.

1992 m. gegužės 26 d. Maskvoje įvyko naujos Rusijos derybų delegacijos ir Lietuvos derybų delegacijos susitikimas. Lietuvos delegacijai vadovavo ministras A. Abišala, Rusijos – ambasadorius ypatingiems pavedimams V. Isakovas. Delegacijų sudėtyje buvo abiejų šalių parlamentarai, ministrai, jų susitikime dalyvavo didelė ekspertų grupė. Šios derybos skyrėsi nuo ankstesnių ekspertų grupių susitikimų ir susitikimo su S. Šachrajaus vadovaujama delegacija, nes buvo kalbama ne tik apie kariuomenės išvedimą, bet ir apie tarpvalstybinius santykius. Tik apie ketvirtadalis laiko buvo paskirta dokumentams derinti, tačiau šis darbas pasistūmėjo labai nedaug. Lietuvos delegacijos koordinatoriaus A. Abišalos nuomone, Rusijos derybų delegacijos pakeitimas, siūlymas kariuomenės išvedimo klausimą svarstyti bendrame tarpvalstybinių santykių kontekste, pastangos demonstruoti, kad deramasi, iš tikrųjų nieko nedarant, akivaizdžiai rodė, kad Rusijos pusė, sekdamą įvykius Lietuvoje, tikėjosi, kad į valdžią Lietuvoje ateis naujos politinės jėgos, kurios užims ne tokias principingas pozicijas.

Be to, susitikimo metu Rusijos kariškiai buvo priversti pripažinti, kad, kol nebus susitarta dėl kariuomenės išvedimo grafikų ir terminų, kalbėti apie tolesnę realų kariuomenės išvedimo procesą yra beviltiška. Jie buvo priversti informuoti, kad iki šiol nežino apie išvedamos kariuomenės dalinių naujas dislokacijos vietas. Iš esmės tai ir buvo atsakymas į Lietuvos delegacijos reikalavimą pateikti bazinius duomenis, kuriais remiantis būtų galima kalbėti apie kariuomenės išvedimo tempų apskaičiavimo metodiką ir kitus panašius klausimus, – Rusijos derybų delegacijos ekspertai tikslių duomenų neturėjo¹⁴⁵.

Derybų metu Lietuvos delegacija įteikė Rusijos delegacijai preliminarius žalos, padarytos Lietuvos Respublikai, skaičiavimus – 146 mlrd. JAV dolerių. Susitikimo metu pateiktas žalos dydis nebuvo svarstomas. Rusijos pusė tik susipažino su pateikta Lietuvos pretenzija, kai kurie Rusijos delegacijos nariai bei ekspertai garsiai pasipiktino žalos dydžiu. Tuo viskas ir baigėsi¹⁴⁶.

Derybų metu delegacijos narys krašto apsaugos ministras A. Butkevičius buvo

Audrius Butkevičius

¹⁴⁴ Zalys K. Visas Lietuvos – Lenkijos pasienis – mūsų rankose // Krašto apsauga.– 1992, birželio 4.

¹⁴⁵ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos stenogramos.– T. 57, P. 389.

¹⁴⁶ Autoriaus prisiminimai.

susitikęs su Rusijos gynybos ministru Pavelu Gračiovu ir jo pirmuoju pavaduotoju Andrejum Kukušinu. A. Butkevičius informavo apie Lietuvoje esančios Rusijos kariuomenės įvairius elgesio aspektus, kriminalinius pažeidimus ir kt. Buvo sutarta, kad tarp Rusijos Gynybos ministerijos ir Lietuvos Krašto apsaugos ministerijos ims veikti tiesioginio ryšio telefonas ir visas rimtas problemas spręs tiesiogiai. Taip pat buvo aptartas naujokų įvežimo į Lietuvą klausimas. Čia bendro sutarimo nebuvo surasta, kiekviena pusė palaikė savo nuomonę. Be to, buvo kalbama apie technikos ir įrangos pirkimą¹⁴⁷.

Po derybų delegacijų susitikimo A. Abišala paskelbė Lietuvos Respublikos valstybinės delegacijos deryboms su Rusijos Federacija pareiškimą, kuriame buvo sakoma, kad delegacija „*apgailėstauja, kad vis dar nėra vykdomi Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos komunikatuose numatyti Rusijos Federacijos išpareigojimai: nuo 1991 m. vasario mėn. vykdyti kariuomenės išvedimą iš Lietuvos Respublikos teritorijos, pirmiausia iš jos sostinės Vilniaus; nepažeidinėti Lietuvos Respublikos suvereniteto; Rusijos kariuomenės daliniams iki jų visiško išvedimo griežtai laikytis Lietuvos Respublikos įstatymų ir Lietuvos Vyriausybės sprendimų*“¹⁴⁸.

Savo ruožtu birželio 2 d. Rusijos Užsienio reikalų ministerijos Informacijos ir spaudos departamento direktorius S. Jastržembskis spaudos konferencijoje, kalbėdamas apie gegužės 26–27 d. vykusias Lietuvos ir Rusijos derybas, pasakė, kad Lietuvos delegacija buvo joms nepasiruošusi, nes pareiškė, jog Lietuvai svarbiausia – kad būtų išvesta kariuomenė¹⁴⁹.

Susiklosčius tokiai padėčiai derybose su Rusija, esama situacija savaime kėlė įtampą Lietuvoje, birželio pr. Lietuvos laikinoji gynybos vadovybė¹⁵⁰ kreipėsi į Lietuvos pareigūnus ir piliečius kviesdama laikytis drausmės ir santūrumo Rusijos kariškių ir jų veiksmų atžvilgiu, nepasiduoti provokaciniams šūkiams, nukreiptiems prieš kitataučius Lietuvos piliečius¹⁵¹.

1992 m. birželio 5 d. Maskvoje, Kremliaus rūmuose, įvyko Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko V. Landsbergio ir Rusijos Federacijos Prezidento B. Jelcino neoficialus darbo susitikimas. Pokalbis dviese vyko valandą. Anot V. Landsbergio, pirmiausia kalbėta apie Rusijos armijos išvedimo principą. Rusijos Prezidento nuomone, armijos išvedimo pradinių veiksmų tvarkaraštis yra svarbesnis dalykas nei galutinis nustatymas. Vytautas Landsbergis pokalbyje ne kartą pabrėžė ankstesnį susitarimą – išvedimą pradėti nuo Vilniuje dislokuotos 107-osios divizijos, kuri jau ir tuo metu nebuvo pilna ir, nesiimant žygių ją papildyti, šią diviziją galutinai išvesti nebūtų buvusi didelė problema.

¹⁴⁷ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos stenogramos.– T. 57, P. 389.

¹⁴⁸ Rusija laukia sukalbamesnio partnerio // Lietuvos aidas.– 1992, gegužės 29.

¹⁴⁹ Rusija nepatenkinta Lietuvos elgesiu // Ten pat.– 1992, birželio 4.

¹⁵⁰ Lietuvos laikinoji gynybos vadovybė sudaryta Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 13 d. nutarimu. Į ją buvo paskirti: V. Landsbergis, A. Šimėnas, A. Butkevičius, Z. Vaišvila, V. Zabarauskas, M. Laurinkus, R. Ozolas, A. Abišala. Aukščiausioji Taryba įpareigojo Laikinąją gynybos vadovybę vadovauti fizinės (karinės), politinės, informacinės ir kitokios gynybos veiksams, kol SSRS puolimas ir karas prieš Lietuvą bus nutrauktas.

¹⁵¹ Laikinosios gynybos vadovybės pareiškimas dėl politinės padėties Lietuvoje stabilizavimo // Ten pat, 1992, birželio 4.

Vytauto Landsbergio tvirtinimu, Rusijos Prezidentas nutaręs nepildyti nauju kontingentu Rusijos kariuomenės dalinių, esančių už šalies ribų. „*Borisas Jelcinas irgi už armijos išvedimą ir nori, kad tas procesas vyktų*“, – pastebėjo Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas¹⁵².

1992 m. birželio 8 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba priėmė Lietuvos Respublikos konstitucinį aktą „*Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į posovietines Rytų sąjungas*“. Jis skelbė:

„*Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, remdamasi 1918 m. vasario 16 d. ir 1990 m. kovo 11 d. aktais dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimo ir 1991 m. vasario 9 d. visos tautos pareikšta valia ir matydama pastangas bet koku pavidalu išsaugoti buvusią SSR Sąjungą su visais jos užkariavimais ir ketinimus įtraukti Lietuvą į posovietinio Rytų bloko gynybines, ekonomines, finansines ir kitokias „erdves“,*

n u t a r i a:

1. *Puoselėti abipusiškai naudingus ryšius su kiekviena valstybe, anksčiau buvusia SSRS sudėtyje, tačiau niekada ir joku pavidalu nesijungti į jokias buvusios SSRS pagrindu kuriamas naujas politines, karines, ekonomines ar kitokias valstybių sąjungas bei sandraugas.*

2. *Veikla, kuria siekiama įtraukti Lietuvos valstybę į šio Konstitucinio akto pirmajame straipsnyje nurodytas valstybių sąjungas ar sandraugas, yra laikoma priešiška Lietuvos nepriklausomybei ir atsakomybė už ją nustatoma pagal įstatymus.*

3. *Lietuvos Respublikos teritorijoje negali būti jokių Rusijos, Nepriklausomų Valstybių Sandraugos ar į ją įeinančių valstybių karinių bazių ir kariuomenės dalinių*“¹⁵³.

Šis dokumentas buvo labai svarbus argumentas derybose su Rusija.

1992 m. kovo 3 d. Rusija, norėdama parodyti, kad vykdo savo pažadus pradėti kariuomenės išvedimą, demonstratyviai išvedė pirmąjį karinį dalinį iš Lietuvos – zenitinį raketinį divizioną, dislokuotą netoli Vilniaus, Mickūnuose.

Rusams geranoriškumui pademonstruoti buvo patogi dingstis: Mickūnuose dislokuotas zenitinis–raketinis divizionas, apginkluotas moderniausia ginkluote, jau seniai buvo numatytas perkelti kažkur prie Smolensko. Jį išskeldami pagal ankstesnį planą, rusai pavaizdavo, kad tai kariuomenės išvedimo pradžia, o lietuviai dėjosi tuo patikėję¹⁵⁴.

Taip, atrodytų, sklandžiai prasidėjęs parodomasis rusų kariuomenės išvedimas iš Lietuvos netrukus ėmė strigti, kadangi Rusijos karinė vadovybė, nepaisant, atrodytų, geranoriško Boriso Jelcino nusiteikimo dėl kariuomenės išvedimo, užėmė poziciją, kad ji išeis, bet tik per 4–5 metus – greičiau esą neįmanoma. Formaliai prieštarauti buvo gana sunku, nes Rusijos karinių dalinių išvedimas prasidėjo be jokios sutarties. Todėl derybos vėl įstrigo.

¹⁵² V. Landsbergis susitiko su B. Jelcinu // Lietuvos rytas.– 1992, birželio 6; Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Informacijos ir analizės centro Viešųjų ryšių grupės informacija.

¹⁵³ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos stenogramos.– T. 58, L 355.

¹⁵⁴ Ypač svarbi Lietuvos kariuomenės operacija // Veidas.– 1998, balandžio 2.

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KRAŠTO APSAUGOS MINISTERIJA

Totorių 25/3, 2001 Vilnius

1992 03 2 Nr. 01

L E I D I M A S

Vadovaujantis valstybinių Rusijos Federacijos ir Lietuvos Respublikos derybų delegacijų susitarimu dėl buvusios Sovietų sąjungos karinių dalių išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos pradžios, paskelbtu komunikate, leisti išvesti karinio dalinio 36839 padalinį dilokuotą Vilniaus raj. Mickūnų gyvenvietėje pagal pateikiamus išvedamų karių, karinės technikos, ginkluotės, amunicijos ir įrangos sąrašus.

Išvedimas leidžiamas maršrutu: Mickūnai-Utena-Zarasai pilnai perdavus teritoriją, objektus Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos atstovams.

Maršrutas derinamas turint leidimą kompetentingų Latvijos Respublikos valdžios atstovų leidžiantį kariniam padaliniui pravažiuoti Latvijos Respublikos teritoriją.

Lietuvos Respublikos
Krašto apsaugos ministras

A. Butkevičius

1992 m. kovo 2 d.

1992 m. kovo 2 d. pasirašant Priešlėktuvinės gynybos komplekso (Mickūnuose) perdavimo-priėmimo aktą. Kairėje – plk. Jonas Paužolis. *R Bagdono nuotrauka*

Įstrigusioms deryboms išjudinti buvo nuspręsta Lietuvoje surengti referendumą, kad tauta pati pareikalautų besąlygiškai išvesti buvusios SSRS kariuomenę ir atlyginti SSRS padarytą žalą. Tačiau reikia pažymėti, kad dėl šio nutarimo priėmimo Aukščiausiojoje Taryboje vyko labai įtempti debatai, kadangi kai kurie deputatai buvo prieš referendumą. Ypač didelės diskusijos vyko dėl referendumo datos¹⁵⁵.

Pagaliau 1992 m. balandžio 27 d. nutarimas „Dėl referendumo paskelbimo piliečių valiai pareikšti dėl buvusios SSRS kariuomenės besąlygiško ir neatidėliotino išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos 1992 m. ir žalos Lietuvai atlyginimo“ buvo priimtas.

Nutarimas skelbė, kad Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, pabrėždama, kad Lietuvos žmonės, dar 1989 m. surinkę per 1,5 mln. parašų, buvo išreiškę savo valią, jog SSRS kariuomenė turi būti išvesta iš Lietuvos Respublikos teritorijos, konstatuodama, kad šis Lietuvos žmonių reikalavimas iki šiol yra neįvykdytas, pabrėždama, kad delsimas išvesti neteisėtai Lietuvos Respublikos teritorijoje tebesančią buvusios SSRS kariuomenę yra šiurkštus Lietuvos Respublikos suvereniteto, Jungtinių Tautų Organizacijos įstatų bei Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos pagrindinių dokumentų nuostatų pažeidimas, įsitikinusi, kad pakartotinis ir sukonkretintas Lietuvos Respublikos piliečių valios pareiškimas dar iki Helsinkio susitikimo pabaigos paskatintų neteisėtai tebesančios kariuomenės besąlygišką ir visišką išvedimą dar 1992 m. bei palengvintų Helsinkio susitikimo darbą, būdama ypatingai susirūpinusi, kad užsitęsęs buvusios SSRS kariuomenės išvedimas sudaro nuolatinę grėsmę ne tik

¹⁵⁵ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos stenogramos.– T. 55.

Lietuvos Respublikos piliečių ir Lietuvos valstybės saugumui, bet ir taikai bei stabilumui Baltijos regione ir visoje Europoje,

n u t a r i a :

1. Paskelbti 1992 m. birželio 14 d. referendumą piliečių valiai pareikšti dėl buvusios SSRS kariuomenės, dabar priklausančios Rusijos Federacijai, besąlygiško ir neatidėliotino išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos 1992 m. ir dėl padarytos Lietuvai žalos atlyginimo.

2. Rašyti į slapto balsavimo biuletenį tokį Lietuvos Respublikos piliečių valios pareiškimui teikiamą tekstą:

„Aš reikalauju, kad buvusios SSRS kariuomenės išvedimas iš Lietuvos Respublikos teritorijos būtų pradėtas tuoj pat ir baigtas 1992 m. ir kad būtų atlyginta Lietuvos žmonėms bei Lietuvos valstybei padaryta žala.

Taip. Ne. “

Piliečio valią išreiškiantis atsakymas paliekamas neišbrauktas.

3. Pavesti Lietuvos Respublikos rinkimų komisijai vykdyti Lietuvos Respublikos referendumo komisijos įgaliojimus, o Lietuvos Respublikos Vyriausybei – pakviesti stebėti šį referendumą užsienio šalių ir tarptautinių organizacijų atstovus¹⁵⁶.

Referendumo išvakarėse trijų Baltijos valstybių vadovai Vytautas Landsbergis, Arnoldas Riutelis ir Anatolijus Gorbunovas Rio de Žaneire priėmė pareiškimą dėl Rusijos kariuomenės Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Pareiškime buvo sakoma:

„Trys Baltijos šalys, atgavusios nepriklausomybę po penkiasdešimt metų trukusios aneksijos, negali pasiekti, kad iš jų teritorijų išeitų buvusi SSRS, o dabar Rusijos jurisdikcijoje esanti kariuomenė. Trys Baltijos šalys – Lietuva, Estija, Latvija – yra įsitikinusios, kad vienos iš Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Konferencijos (CSCE) narių – valstybių kariuomenė negali būti laikoma kitos CSCE narės – valstybės teritorijoje, be tos kitos valstybės sutikimo. Jeigu tai būtų daroma, tai būtų tolygu ginkluotai prieveitai ir intervencijai, griautų Jungtinių Tautų Chartijos principus ir Helsinkio procesą.

Todėl Lietuva, Latvija ir Estija pareiškia:

• jų santykiuose Rusijos kariuomenės išvedimas ir tarpusavio pasitikėjimas yra svarbiausias klausimas;

REFERENDUMAS
DĖL SVETIMOS KARIUOMENĖS IŠVEDIMO

MIELI LIETUVOS PILIEČIAI ATEIKITE
Š.M. BIRŽELIO 14 dieną
NUO 8 IKI 20 VAL.
PASAKYTI SAVO NUOMONĘ

IŠANKSTINIS BALSAVIMAS
VYKSTA NUO Š.M. BIRŽELIO 2 DIENOS

RINKIMINĖS APYLINKĖS DIRBA
KASDIEN, IŠSKYRUS SEKMADIENĮ
NUO 16 IKI 20 VAL.

RINKIMINĖS APYLINKĖS NETURI PATIKSLINTOS
PILIEČIŲ APNEAUITOS. TODĖL

ATEIKITE PASITIKRINTI,
AR ESATE SARAŠUOSE.
SU SAVIMI TURĖTI ASMENS DOKUMENTĄ
IR PILIEČIO PAŽYMĖJIMĄ

.....
JŪSŲ RINKIMINĖ APYLINKĖ
NR. PATALPOSE
TEL.

UŽ TRUKDYMA PASINARBEVI KONSTITUCINE TEISE NUMATYTA
BAUGŽIAMOH ATSAKOMYBĖ.

¹⁵⁶ Valstybės žinios, 1992, Nr. 14–387.

• apgailėstauja, kad Rusijos delegacijos atsisako svarstyti svarbiausią šio klausimo aspektą – išvedimo tvarką.

Matyt, yra ryšys tarp derybų proceso žlugdymo ir Rusijos kariuomenės veiksmų Baltijos šalyse. Provokacinė Rusijos kariuomenės vadų laikysena ir piliečių saugumui pavojingųjų įsakymai, taip pat kaip nepaisymas Lietuvos, Estijos ir Latvijos įstatymų, verčia tų trijų valstybių vadovus reikalauti:

- kad visa Rusijos kariuomenė būtų išvedama iš Baltijos valstybių artimiausiu laiku;
- kad išvedimas prasidėtų tuoj pat;
- Vakarų šalių ekonominė pagalba Rusijos Federacijai būtų siejama su Rusijos politiniu ir kariniu elgesiu trijose Baltijos šalyse.

Mes įsitikinę, kad tai nėra ypatingas reikalavimas, o įtvirtinimas paprastų elgesio normų, kurių reikia laikytis tarptautiniuose santykiuose. Jos turi įpareigoti ir paskatinti pirmiausia valstybes – Jungtinių Tautų nares.

Mes tikimės, jog Rusijos kariuomenės dar neprasidedančio išvedimo iš Baltijos šalių problema susilauks Jungtinių Tautų Generalinio Sekretoriaus ir Saugumo Tarybos, taip pat ir Didžiojo septyneto šalių dėmesio¹⁵⁷.

Šis pareiškimas Lietuvą pasiekė birželio 14 d.

Referendumas įvyko, kaip ir buvo numatyta, 1992 m. birželio 14 d. Referendume teisę dalyvauti turėjo 2539433 Lietuvos Respublikos piliečiai. Referendume dalyvavo 1931578, arba 76,05 %. 1751026, arba 90,79%, piliečių pasisakė už Rusijos kariuomenės išvedimą iš Lietuvos Respublikos teritorijos 1992 m. Referendume teiginiui nepritarė 140077, arba 7,26 %. Negaliojančiais pripažinti 37617 biuletenių, o tai sudaro 1,95 %. Už tai, kad Rusijos kariuomenė būtų išvesta iš Lietuvos 1992 m. ir būtų atlyginta Lietuvai padaryta žala, pasisakė 68,95 % visų į referendumo sąrašus įtrauktų Lietuvos piliečių.

Nėra abejonių, kad šio referendumo rezultatai – vienas iš veiksnių, lėmusių palyginti greitą Rusijos kariuomenės išvedimą iš Lietuvos.

Kadangi derybų metu Rusijos delegacija, panašiai kaip ir derybose su SSRS delegacija, nuolat keldavo išvedamos kariuomenės karininkų ir praporščikų apgyvendinimo naujose dislokacijos vietose problemą, 1992 m. birželio 7 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas Vytautas Landsbergis išleido potvarkį, kuriuo Ministrą Pirmininką G. Vagnorių ir krašto apsaugos ministrą A. Butkevičių įpareigojo, kad Krašto apsaugos ministerija surinktų duomenis apie išvedamos kariuomenės karininkų ir praporščikų šeimų poreikius apgyvendinti jas naujose persikėlimo vietose. Dėl šių klausimų Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija dar 1992 m. sausio 29 d. nota kreipėsi į Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministeriją ir prašė pateikti duomenis, kuriose vietose Lietuvoje dislokuoti Rusijos Federacijos jurisdikcijai perėję kariniai daliniai, kiek juose karių, kiek karininkų, puskarininkų bei laisvai samdomų, kiek iš jų turi šeimas, gyve-

¹⁵⁷ Baltijos valstybių vadovų pareiškimas dėl Rusijos kariuomenės Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje // URMA.– F. 1, Ap. 1, B. 33, L. 50.

nančias Lietuvos teritorijoje, kiek iš jų turi butus, kiek neturi, kokios galimybės aprūpinti gyvenamuoju plotu išvedamos iš Lietuvos kariuomenės karininkus ir praporščikus ir kt.¹⁵⁸. Tačiau atsakymo nebuvo gauta.

Prie potvarkio buvo pridėtas ir kreipimosi į Rusijos karininkus ir praporščikus tekstas. Jame rašoma:

*„Rusijos ginkluotųjų pajėgų karininke arba praporščike,
tiriant iš Lietuvos išvedamų Rusijos ginkluotųjų pajėgų karininkų ir praporščikų šeimų apgyvendinimo Rusijoje, Ukrainoje ir kitur reikmes,
taip pat, norint sukaupti tarptautinių fondų, padedančių tokioms statyboms ir persikėlimui,*

prašau atsakyti į šiuos klausimus:

*Jūsų vardas (vardas, pavardė, tėvo vardas), laipsnis, adresas,
ar Jūs paliekate laisvą butą ir kokio ploto (atsižvelgiant ir į išpirkimo, keitimo, kompensacijos galimybes),*

kokioje Rusijos ar kitos NVS šalies srityje, mieste arba respublikoje Jūs norėtumėte apsigyventi išėidamas į atsargą?

Mes negavome tokių duomenų iš Rusijos delegacijos, todėl kreipiamės tiesiai į Jus.

Jūsų atsakymai padės mums visiems.

Su palankumu

Vytautas Landsbergis,

*Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas*¹⁵⁹.

Krašto apsaugos ministras organizuoti šio Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko potvarkio vykdymą ir surinkti duomenis apie Rusijos kariškių šeimas pavedė ministro pavaduotojui Šarūnui Vasiliauskui¹⁶⁰.

Buvo apklaustos 633 Rusijos kariškių šeimos: daugiausia Rusijos kariškių šeimų pageidavo išvykti į Rusijos Federaciją – 337 šeimos, į Ukrainą – 110, Baltarusiją – 47 ir kt. Tuo tarpu net 98 šeimos pageidavo pasilikti Lietuvoje¹⁶¹ (žr. Priedą Nr. 1).

1992 m. birželio 30 d. Lietuvos Respublikos laikinasis reikalų patikėtinis Maskvoje Egidijus Bičkauskas susitiko su Rusijos pasiuntiniu ypatingiems pavedimams, Rusijos delegacijos deryboms su Lietuva vadovu Viktoru Isakovu ir įteikė jam laišką, kuriame oficialiai buvo perduotas Lietuvos delegacijos siūlomo Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos grafiko projektas. Grafike, išsiųstame į Rusiją, buvo nu-

Egidijus Bičkauskas

¹⁵⁸ Lietuvos Respublikos usienio reikalų ministerijos 1992 m. sausio 29 d. nota // URMA.– F. 1, Ap. 2, B. 103, L. 15–16.

¹⁵⁹ Lietuvos aidas.– 1992, birželio 6.

¹⁶⁰ Dėl išvedamos Rusijos kariuomenės šeimų poreikio surinkimo. KAM 1992 m. birželio 10 įsakymas Nr. 400 // Krašto apsaugos ministro įsakymai., T. 1. – P. 425-426.

¹⁶¹ Rusijos armijos kariškių, pageidaujančių persikelti, suvestinė // KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 29, L. 48–50.

matyta, kad kariuomenė turi būti išvesta iš Lietuvos teritorijos iki 1992 m. gruodžio 31 d. Lietuvos karininkai iš įvairių šaltinių, įskaitant ir žvalgybinius, turėjo beveik tikslius duomenis apie esamus Lietuvoje Rusijos karinius dalinius, jų struktūrą, būklę, taip pat žinodami Rusijos karinius normatyvus, parengė tokių išsamų grafiką. Be to, grafikas buvo pagrįstas krovinių kiekio ir vagonų poreikio apskaičiavimais bei priderintas prie techninių Lietuvos geležinkelio galimybių¹⁶².

1992 m. liepos 10 d. vykstančiame ESBK Helsinkio Viršūnių susitikimo Deklaracijos 15 straipsnyje atsirado reikalavimas sudaryti susitarimus ir grafikus, pagal kuriuos būtų greitai, visiškai ir tvarkingai išvesta užsienio kariuomenė iš Baltijos šalių teritorijų. Priimant Helsinkio Viršūnių Deklaraciją, Lietuvos delegacijos vadovas Vytautas Landsbergis perskaitė Lietuvos Aiškinamąjį pareiškimą, kuris tapo oficialiu Viršūnių susitikimo dokumentu. Jame Lietuva, remdamasi birželio 14 d. referendumo reikalavimais, pareiškė, kad Rusija, kaip SSRS pareigų ir teisių perėmėja, privalo įvykdyti jai perėjusią pareigą pašalinti visas 1940 m. okupacijos pasekmes, įskaitant ir pareigą atlyginti okupacijos žalą.

Be abejo, tiek referendumo rezultatai, tiek ESBK Helsinkio Viršūnių susitikimo reikalavimas turėjo įtakos derybų dėl Rusijos kariuomenės išvedimo eigai.

1992 m. liepos 20 d. Vilniuje prasidėjo Lietuvos ir Rusijos valstybinių derybų delegacijų ekspertų susitikimas. Vėl svarstyti klausimai, susiję su Rusijos kariuomenės išvedimu iš Lietuvos teritorijos¹⁶³. Svarbiausias susitikimo klausimas buvo Lietuvos pateikto Rusijos kariuomenės išvedimo grafiko nagrinėjimas. Tačiau rusams jis atrodė nepriimtinas. Nepaisant to, kad grafikas buvo pagrįstas visapusiškais skaičiavimais, rusams jis atrodė neįgyvendinamas. Be to, kaip buvo konstatuota susitikime, tai buvo jau ne ekspertų lygio sprendimas.

Po ekspertų susitikimo Lietuvos derybų delegacijos vadovas Česlovas Stankevičius liepos 27 d. Rusijos valstybinės derybų delegacijos vadovui Viktorui Isakovui pasiuntė laišką, kuriame pranešė, kad Lietuva pasirengusi rugpjūčio 4 d. priimti Vilniuje jų valstybinę delegaciją ir galutinai suderinti pagrindinio susitarimo dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos tekstą, taip pat grafiką¹⁶⁴.

Tačiau po Helsinkio viršūnių susitikimo Rusija vėl griebėsi spaudimo Baltijos šalims taktikos. 1992 m. rugpjūčio 6 d. Rusijos užsienio reikalų ministras Andrejus Kozyrevas pakvietė į Maskvą visų trijų Baltijos valstybių užsienio reikalų ministrus ir, sutikdamas, kad Rusijos kariuomenė iš Baltijos valstybių būtų išvesta 1994 m., kaip išankstinę kariuomenės išvedimo sąlygą iškėlė 11 reikalavimų:

1. Pakeisti Baltijos šalių įstatymus, susijusius su rusakalbių teisėmis.
2. Atsisakyti Latvijos ir Estijos pretenzijų į kai kurias pasienio su Rusija teritorijas.
3. Rusijos kariuomenei suteikti laikinąją teisinę padėtį iki jos išvedimo.
4. Išsaugoti Rusijos strateginius karinius objektus Baltijos šalyse.
5. Baltijos šalims atsisakyti reikalavimų atlyginti SSRS 1940–1991 m. joms padarytą žalą.
6. Baltijos šalys turi įsipareigoti pastatyti gyvenamuosius namus išvedamų da-

¹⁶² Kariuomenę galima išvesti per keturis mėnesius // Lietuvos aidas.– 1992, liepos 3.

¹⁶³ Rusijos kariuomenė galėtų išeiti per keturis mėnesius // Ten pat.– 1992, liepos 21.

¹⁶⁴ Laiškas // Respublika.– 1992, liepos 29.

linių kariškiams pagal terminus, susijusius su išvedimo grafiku.

7. Rusijai turi būti suteiktos karinio tranzito į Kaliningradą garantijos.

8. Rusijai kompensuoti už Rusijos kariuomenės paliekamąjį nekilnojamą turta Baltijos valstybėse.

9. Garantuoti kariškių ir jų šeimų socialinę apsaugą Baltijos šalyse.

10. Baltijos šalims nesiimti jokių vienašališkų veiksmų Rusijos kariuomenės išvedimo laikotarpiu.

11. Rusijos juridiniai ir fiziniai asmenys Baltijos šalyse neturi būti diskriminuojami nuosavybės ir turtinių santykių srityje¹⁶⁵.

Lietuva visus reikalavimus įvertino kaip ultimatyvius, neteisėtus ir nepagrįstus, todėl nepriimtinius. Panašiai A. Kazvyrevo reikalavimus įvertino ir kitos Baltijos valstybės.

1992 m. rugpjūčio 11–12 d. Vilniuje įvyko derybų delegacijų susitikimas. Derybose Lietuvos delegacijai vadovavo Česlovas Stankevičius, Rusijos – Viktoras Isakovas. Rusijos pusė konkretizavo Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministro reikalavimus ir patvirtino pasirengimą baigti Rusijos kariuomenės išvedimą 1994 m. dvišalių susitarimų pagrindu. Be to, abi pusės apsikeitė šalis dominančiais ekonomikos, socialiniais ir humanitariniais klausimais. Pažymėta tam tikra pažanga rengiant susitarimus dėl Rusijos kariuomenės Lietuvoje. Ypatingas dėmesys derybose buvo skirtas Rusijos kariuomenės išvedimo grafikui svarstyti.

Lietuvos delegacija, grįsdama savo anksčiau pateiktus pasiūlymus dėl Rusijos kariuomenės išvedimo, laikėsi nuomonės, kad, derinant Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos grafiką, būtina gerbti ir atsižvelgti į lietuvių tautos valią, išreikštą 1992 m. birželio 14 d. referendume. Reikia pažymėti, kad apskritai derybos vyko atviroje ir dalykiškoje aplinkoje¹⁶⁶.

Susidarė tokia nuomonė, kad Rusijos užsienio reikalų ministro rugpjūčio 6 d. reikalavimai yra daugiau propagandiniai, o ne politinio pobūdžio. Susidariusi nuomonė greitai visiškai pasitvirtino. Jau 1992 m. rugpjūčio antroje pusėje Rusija atsiskė daugelio savo nepagrįstų sąlygų ir reikalavimų ir atsižvelgė į Lietuvos argumentus. Abiems šalims pavyko pasiekti kompromisą ir susitarti dėl daugumos susitarimo straipsnių. Pagrindinės Lietuvos nuostatos derybose buvo apgintos. Derybos palengvėjo, tapo konstruktyvesnės ir dėl to, kad Rusijoje iš Užsienio reikalų ministerijos iniciatyvą perėmė Gynybos ministerijos ekspertai, priklausę pažangiai „ŠČIT“ karininkų grupei¹⁶⁷.

Be to, 1992 m. vasarą Rusijos gynybos ministras P. Gračiovas į Lietuvos krašto apsaugos ministeriją atsiuntė du savo patarėjus – patarėją tarptautiniais teisiniais klausimais juridinių mokslų daktarą, profesorių Genadijų Melkovą ir technikos mokslų kandidatą Aleksandrą Jevstignejevą.

P. Gračiovas pageidavo, kad su patarėjais būtų aptarti tokie klausimai:

1. Realūs Rusijos kariuomenės visiško išvedimo iš Lietuvos terminai, vadovau-

¹⁶⁵ Stankevičius V. Č. Derybos su Rusija dėl kariuomenės išvedimo iš Lietuvos.– P. 39–40.

¹⁶⁶ Komunikatas apie Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos valstybinių delegacijų derybas // URMA.– F. 1, Ap. 1, B. 33, L. 94.

¹⁶⁷ Okupacinės kariuomenės kelias atgal // Karys.– 1999, Nr. 17, P. 3.

jantis numatytu grafiku ir turint omenyje ekonominius ir socialinius sunkumus, su kuriais susiduria Rusijos kariuomenė.

2. Kariuomenės išvedimo sąlygos.

3. Laikino Rusijos kariuomenės buvimo Lietuvos teritorijoje sąlygos.

4. Laikiniai esančių Lietuvos teritorijoje Rusijos karių bei jų šeimos narių socialinės garantijos.

5. Lietuvos Respublikos poreikiai karinei technikai ir ginklams, kuriuos iš Rusijos kariuomenės norėtų įsigyti Lietuva.

6. Rusakalbių gyventojų lygių sąlygų bei galimybių su kitais Lietuvos gyventojais problemos bei kiti klausimai¹⁶⁸.

Atvykusiems patarėjams buvo pateikti ir su jais aptarti Lietuvos pasiūlymai dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos terminų, taip pat svarstyti kitų susitarimų projektai, buvo svarstyti kai kurie Rusijos kariškių socialinių garantijų klausimai ir kt.¹⁶⁹.

1992 m. rugpjūčio 10 d. Lietuvos Vyriausybė patvirtino naują valstybinės delegacijos deryboms su Rusija sudėtį, ją išplėsdama. Į delegaciją buvo įtraukti:

Česlovas Vytautas Stankevičius – Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko pavaduotojas (delegacijos vadovas, turintis Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko įgaliojimus);

Gediminas Šerkšnys – Lietuvos Respublikos ministras be portfelio (delegacijos koordinatorius);

Audrius Butkevičius – Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministras;

Egidijus Jarašiūnas – Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deputatas;

Vladimiras Jarmolenka – Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deputatas;

Valdemaras Katkus – Lietuvos Respublikos ambasadorius specialiems pavedimams;

Vytas Navickas – Lietuvos Respublikos ekonomikos ministro pirmasis pavaduotojas;

Eugenijus Nazelskis – Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro pavaduotojas, Civilinės saugos departamento direktorius;

Romualdas Ozolas – Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deputatas;

Saulius Pečeliūnas – Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deputatas;

Vytautas Sinkevičius – Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Juridinio skyriaus viršininko pavaduotojas;

Stasys Stačiokas – Vilniaus universiteto docentas;

Vilenas Vadapalas – Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko patarėjas tarptautinių santykių klausimais;

Adolfas Venskus – Lietuvos Respublikos ambasadorius prie Europos Bendrijos.

Vyriausybė delegacijai suteikė įgaliojimus derėtis su Rusijos Federacijos dele-

¹⁶⁸ P. Gračiovo 1992 m. liepos 30 d. raštas A. Butkevičiui // KAA.– F. 2, Ap. 6 (nenumuota).

¹⁶⁹ 1992 m. rugpjūčio 8 d. A. Butkevičiaus raštas P. Gračovui // Ten pat, Ap. 1, B. 52, L. 65–66.

gacija dėl buvusios SSRS kariuomenės, dabar esančios Rusijos Federacijos jurisdikcijoje, visiško išvedimo iš Lietuvos Respublikos terminų ir tvarkos, parengti ir parafuoti susitarimus šiuo klausimu, taip pat koordinuoti susitarimų, susijusių su sutartimi tarp Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos dėl tarpvalstybinių santykių pagrindų, rengimą ir derinti pagrindinius jų principus¹⁷⁰.

Kadangi naujos derybų delegacijos sudarymas faktiškai jokių didesnių pakeitimų nedavė, greitai atsinaujino derybų delegacijų susitikimai bei kontaktai su Rusijos ginkluotųjų pajėgų generaliniu štabu. Abi pusės greitai sutarė dėl galutinės išvedimo datos – 1993 m. rugpjūčio 31 d. Buvo sutarta parengti išvedimo grafiką ir jį derinti su Rusijos generaliniu štabu.

Paskutinis įtemptų derybų etapas su Rusijos derybų delegacija bei Rusijos Užsienio reikalų ministerijos atstovais Maskvoje prasidėjo rugsėjo 7-ąją ir pasibaigė 1992 m. rugsėjo 8-osios rytą. Buvo suderinti, parafuoti ir parengti pasirašyti kompleksiško šalių susitarimo rezultatus įvertinantys septyni atskiri dokumentai. Lietuvos pusė sutiko eiti į kompromisą dėl Rusijos kariuomenės išvedimo pabaigos termino. Suderinto bendrojo susitarimo pirmasis straipsnis skelbė, kad Rusija išves savo kariuomenę iš Lietuvos ne vėliau kaip 1993 m. rugpjūčio 31 d.

Rugpjūčio 8 d. Lietuvos atstovybėje dar įvyko papildomas susitikimas su Rusijos Vyriausybės atstovais, kurių prašymu buvo padarytas bendrojo susitarimo straipsnių žalos klausimu pakeitimas ir susitarta, kad dėl to Lietuva pridės savo atskirą interpeliacinį pareiškimą¹⁷¹. Paskutinėse derybose, be Rusijos delegacijos vadovo Viktoro Isakovo, dalyvavo ir užsienio reikalų ministro pavaduotojas Vitalijus Čiurkinas.

Rugsėjo 8 d. vakare Kremliuje įvyko Lietuvos ir Rusijos vadovų baigiamasis susitikimas. Jo metu Rusija nusprendė pasirašyti tik tris suderintus dokumentus¹⁷². Tai „Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos techninių ir organizacinių klausimų sprendimo tvarkos protokolas“ (žr. Priedą Nr. 2), „Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos susitarimas dėl išvedamų Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų dalių, dalinių bei kariškių elgesio ir funkcionavimo taisyklės“ (žr. Priedą Nr. 3) bei pats kariuomenės išvedimo grafikas (žr. Priedą Nr. 4).

Pagal krašto apsaugos ministro Audriaus Butkevičiaus ir Rusijos gynybos ministro Pavelo Gračiovo pasirašytą grafiką Rusijos kariuomenė iš Lietuvos teritorijos turėjo būti išvesta iki 1993 m. rugpjūčio 31 d.

A. Butkevičiui pasirašyti šiuos dokumentus 1992 m. rugsėjo 7 d. įgaliojimus suteikė Lietuvos Respublikos Vyriausybė¹⁷³.

Pasirašant istorinius dokumentus Kremliuje Lietuvai atstovavo Vytautas Land-

¹⁷⁰ Dėl valstybinės delegacijos deryboms su Rusijos Federacija sudarymo. LRV 1992-08-10 potvarkis Nr. 796p // <http://www3.lrs.lt>.

¹⁷¹ Stankevičius Č. Apie derybas dėl okupacinės kariuomenės išvedimo iš Lietuvos // Rusijos kariuomenės išvedimas 1990–1993 metais.– P. 22.

¹⁷² Okupacinės kariuomenės kelias atgal // Karys.– 1999, Nr. 17, P. 3.

¹⁷³ Dėl įgaliojimų A. Butkevičiui pasirašyti susitarimą su Rusijos Federacija suteikimo. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. rugsėjo 7 d. potvarkis Nr. 879p // <http://www3.lrs.lt>.

Pasirašomi kariuomenės išvedimo dokumentai (LRSA)

sbergis, Česlovas Stankevičius, Audrius Butkevičius, Egidijus Bičkauskas, Gediminas Šerkšnys, Valdemaras Katkus, Egidijus Jarašiūnas, Vladimiras Jarmolenka, Romualdas Ozolas, Saulius Pečeliūnas, Stasys Stačiokas, Vilenas Vadapalas, Vytautas Sinkevičius, Vytas Navickas, Aleksandras Abišala, Algirdas Saudargas¹⁷⁴.

Bendrasis susitarimas dėl Rusijos kariuomenės pajėgų išvedimo iš Lietuvos, du susitarimai dėl Rusijos kariškių socialinių klausimų su-

reguliavimo, susitarimas dėl jurisdikcijos taikymo išvedamos kariuomenės asmenims nebuvo pasirašyti, nes Rusijos Aukščiausiosios Tarybos Užsienio reikalų ir tarptautinių ekonominių santykių komitetas priėmė sprendimą rekomenduoti Rusijos Prezidentui atidėti likusių susitarimų pasirašymą, kol jie nebus tinkamai parengti, atsižvelgiant į Rusijos ir jos piliečių teises bei interesus Lietuvos teritorijoje¹⁷⁵.

Šiuos pasirašytus tris susitarimus Lietuva įregistravo Jungtinių Tautų būstinėje Niujorke kaip tarptautinius dokumentus. 1992 m. lapkričio mėnesį Jungtinių tautų Generalinė Asamblėja vienbalsiai priėmė rezoliuciją, kurioje pripažino, jog pasirašytų susitarimų pakanka, kad Rusijos kariuomenė būtų išvesta¹⁷⁶.

Reikia pažymėti, kad Rusijos kariuomenės išvedimo grafiko sumanytojai ir rengėjai buvo plk. S. Knežio vadovaujama Lietuvos KAM Jungtinio štabo karininkų grupė. Iš pradžių Rusijos Generalinis štabas labai smarkiai priešinosi tokio grafiko sudarymui ir ypač priešinosi jo suskirstymui į ketvirčius, nes pagal juos labai gerai matyti kariuomenės išvedimo eiga ir būtų galima kontroliuoti visą kariuomenės išvedimo procesą. Tačiau vis tik tai pavyko pasiekti, kad toks grafikas būtų sudarytas.

Rengiant grafiką Lietuvos pusė stengėsi parengti jį taip, kad pirmiausia kariuomenė būtų išvesta iš sostinės Vilniaus. Tai nulėmė ne tik tam tikri politiniai motyvai – kariuomenė išvedama iš sostinės, bet ir tai, kad Vilniaus divizijos vadovybė buvo pakankamai agresyviai nusiteikusi prieš Lietuvoje vykstančius procesus, bandė kištis į Lietuvos vidaus reikalus, pagaliau 1991 m. sausio įvykių metu tai buvo pagrindinė bazė, iš kurios buvo bandoma įvykdyti valstybės perversmą Lietuvoje. Rusijos pusė iš esmės tam neprieštaravo, nes po Sovietų Sąjungos žlugimo divizija, jau nepilnos sudėties, Rusijai nebebuvo reikalinga.

Grafiko rengėjai stengėsi pasiekti, kad išvedimą pradėtų kaip galima daugiau

¹⁷⁴ Ozolas R. Derybos: subjektai ir objektai // Rusijos kariuomenės išvedimas 1990–1993 metai.– P. 32.

¹⁷⁵ Stankevičius Č. V. Derybos su Rusija dėl kariuomenės išvedimo iš Lietuvos.– P. 41.

¹⁷⁶ Jonušas K. Laisvės rugpjūtis // Karys.– 2000, Nr. 17, P. 4.

karinių dalinių, nes, pradėjus dalinių išvedimą, išvedimo procesą sustabdyti būtų gana sudėtinga.

Įvertinant oro desanto dalinių vaidmenį 1991 m. sausio įvykių metu ir vadinajamame rugpjūčio puče Maskvoje, taip pat atsižvelgiant, kad 1991 m. pab. – 1992 m. pr. Rusijos kariuomenė beveik nekontroliuojama pradėjo į Lietuvą įvesti naujus karinius kontingentus, kad papildytų esamas dalis kariais būtent per karinius aerodromus oro transporto lėktuvais, buvo siekta, kad Lietuvą kuo greičiau paliktų koviniai oro desanto pulkai bei kuo greičiau perimti karinius aerodromus.

Apskritai buvo siekta, kad pirmiausia Lietuvą paliktų kovinės dalys, galinčios perimti padėties Lietuvoje kontrolę.

Kaip matyti iš pasirašyto grafiko, Lietuvos pusė savo užsibrėžtus tikslus iš esmės pasiekė.

Tačiau rugsėjo 8 d. ne visi parengti Rusijos kariuomenės išvedimo grafikai buvo pasirašyti. Rusijos gynybos ministras P. Gračiovas pasirašė tik Gynybos ministerijai priklausiusių karinių dalinių išvedimo grafiką. Tuo tarpu Lietuvoje, kaip jau buvo minėta, buvo pasienio kariuomenės daliniai, Vidaus kariuomenės daliniai bei Federalinės Vyriausybės ryšių ir informacijos agentūrai prie Rusijos Federacijos Prezidento pavaldi 6-oji radijo žvalgybos bazė Linksmakalnyje. Jų išvedimo grafikai buvo pasirašyti vėliau. Rusijos Federacijos pasienio kariuomenės dalinių išvedimo grafiką A. Butkevičius ir Rusijos Federacijos pasienio kariuomenės štabo viršininkas gen. mjr. Aleksandras Tymko pasirašė rugsėjo 10 d., kitus dar vėliau.

Kitas klausimas, kurį būtų tikslinga paanalizuoti, kodėl Rusija apsisprendė pradėti savo kariuomenės išvedimą iš Baltijos šalių pirmiausia ir per palyginti trumpą laiką būtent iš Lietuvos.

Rusijos kariuomenės išvedimo data – 1993 m. rugsėjo 1 d. – buvo pirmą kartą paminėta 1992 m. gegužės mėn., kai Briuselyje vykusiame NATO ir kitų šalių gynybos ministrų susitikime buvo susitikę Rusijos gynybos ministras Pavelas Gračiovas ir Lietuvos krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius. Būtent P. Gračiovas ir pasiūlė šią išvedimo datą. Matyt, dėl to jau buvo apsisprendęs Rusijos Prezidentas Borisas Jelcinas, o tokį sprendimą padaryti skatino politinė situacija Rusijoje, Lietuvoje ir tarptautinėje arenoje, ypač siekiant pademonstruoti pasaulio visuomenei Rusijos geranoriškumą. Iš esmės vėliau vykusiose derybose ši data ir buvo patvirtinta.

Kodėl buvo pasirinktas kariuomenės išvedimas iš Lietuvos? Pabandžius paanalizuoti to meto situaciją, galima daryti prielaidą, kad tai galėjo lemti šios priežastys:

1. Lietuva ribojosi su Kaliningrado sritimi, todėl Rusijai palaikyti draugiškus santykius su Lietuva buvo naudinga, nes jai buvo reikalinga užtikrinti sąlygas kariuomenės tranzitui į šią sritį.

2. Lietuva didžiausia iš visų Baltijos valstybių. Latvija tam netiko, nes Rygoje buvo dislokuotas apygardos štabas, o vadovybę išvesti anksčiau, nei bus išvesta pati kariuomenė, buvo nelogiška.

3. Lietuvos teritorijoje iš esmės nebuvo dislokuota strateginės ginkluotės.

4. Lietuvoje buvo sutelkti elitiniai oro desanto daliniai. Pasikeitus Baltijos valstybių politiniam statusui, juos laikyti Lietuvoje buvo netikslinga, nes jų panaudojimas, pavyzdžiui, kylantiems konfliktams Kaukazo ar kituose regionuose būtų bu-

vęs sunkus arba net neįmanomas. Šių elitinių dalinių Maskvai reikėjo pačioje Rusijos teritorijoje, todėl juos iš Lietuvos reikėjo kaip galima greičiau išvesti.

5. Lietuvos vidaus politika, sudariusi lygias sąlygas visiems Lietuvos piliečiams, nepriklausomai nuo jų kalbos, religijos, politinių įsitikinimų, buvo paranki Maskvai, nes Lietuvoje neegzistavo labai jautri Rusijoje vadinama rusakalbių problema. Šį argumentą labai dažnai naudojo Rusijos politinė vadovybė, nors, reikia pažymėti, kariškiai šios problemos nekėlė.

Galbūt buvo dar ir daugiau priežasčių, tačiau faktas yra tas, kad 1993 m. rugpjūčio 31 d. Rusijos kariuomenė turėjo palikti Lietuvos teritoriją.

Maskvoje pasirašius minėtus susitarimus daugelio šalių žiniasklaida pranešė apie V. Landsbergio ir B. Jelcino susitikimą Maskvoje, komentavo šalių pasirašytus susitarimus, vertino bei prognozavo tolesnę Lietuvos ir Rusijos santykių raidą.

Štai kaip rugsėjo 8-osios susitarimus aprašė kai kurie užsienio laikraščiai (rugsėjo 9–10 d. publikacijos).

„LIDOVE NOVINY“ (Čekija ir Slovakija): *„Kariuomenės išvedimo terminas nustatytas tik susitikus abiejų valstybių vadovams. Prieš tai per kelis derybų raundus užsienio reikalų ministrai nepasiekė susitarimo. Lietuva, vienintelė iš Pabaltijo valstybių, nuosekliai reikalavo išvesti kariuomenę iki šių metų pabaigos.“*

Kiti Čekijos ir Slovakijos laikraščiai faktus komentavo labai trumpai. Pavyzdžiui, „TELEGRAF“ : *„Lietuvių atkaklumas ir ištvermė davė savo vaisius!“*. „POLITIKEN“ (Danija) susitikimo rezultatus įvertino kaip *„didelę Lietuvos pergalę ir žymią nuolaidą iš Maskvos pusės“*.

Danijos televizijos ir radijo laidose informacija apie nepasirašytą pagrindinę sutartį tarsi liko šešėlyje, todėl pranešimų tonas buvo labai optimistinis, tarsi visos problemos jau būtų išspręstos.

„GAZETA WYBORCZA“ (Lenkija) pasirašytus Maskvoje susitarimus laikė *„dovana V. Landsbergiui“*. Laikraštis rašė: *„Tai, dėl ko Kremliuje susitarė V. Landsbergis ir B. Jelcinas, be abejonių, yra jaunos lietuvių diplomatų laimėjimas. Tačiau, kaip teigia vietiniai stebėtojai, neaišku, kokia bus nuolaidų kaina“*.

„IZVESTIJA“ (Rusija): *„Rugsėjo 8 d. pagaliau pavyko išjudinti sudėtingą armijos išvedimo procesą iš mirties taško. Ši problema pastaruoju laiku kėlė nervingumą Vilniuje ir Maskvoje <...>. Po ilgų derybų ir ginčų tarp Maskvos ir Vilniaus V. Landsbergis pasiekė, kad dėl Rusijos kariuomenės išvedimo būtų priimtos jo sąlygos.“*

„LE MOND“ (Prancūzija) manė, kad tai, kas įvyko Maskvoje, yra *„abipusis“* kompromisas.

„LA LIBERATION“ (Prancūzija) teigė, jog *„po metų intensyvių derybų, kurios dar prieš mėnesį atrodė būsiančios nevaisingos, tai didelis žingsnis į priekį“*.

„LE FIGARO“ (Prancūzija) pasirašytus dokumentus vertino kaip *„Lietuvos pergalę ir Jelcino nuolaidą“*. Laikraštis nurodė tris faktorius, turėjusius įtakos susitarimui. Pirmas, stiprus tarptautinis spaudimas Rusijai. Antras, Lietuvoje nebuvo strastiškai svarbių Rusijos karinių bazių. Trečias, lanksti V. Landsbergio politika tautinių mažumų atžvilgiu“.

„CHICAGO SUN TIMES“ (JAV) pabrėžė, *„kad vis tik prezidentai pagrindinės*

sutarties dėl Rusijos kariuomenės išvedimo nepasirašė, ir todėl į gynybos ministrų pakta Lietuva žiūri šiek tiek atsargiai“.

„THE FINANCIAL TIMES“ (Didžioji Britanija): „Rusija padarė didelę nuolaidą Lietuvai, sutikdama daugiau negu metais pagreitinti kariuomenės išvedimą <...>. Reikalavimas išvesti kariuomenę iš Lietuvos buvo patvirtintas referendume, tačiau jis, atrodo, ponui Landsbergiui nekelia problemų po pasirašytų susitarimų“.

„FRANKFURTER ALLGEMEINE“ (Vokietija) skeptiškai žiūrėjo į susitikimo rezultatus ir teigė, kad „dar per anksti visus susitarimus vertinti visiškai rimtai. Susitarimai iš principo pasirašyti, tačiau dėl detalių derybos gali dar ilgai užtrukti“.

„GENERAL ANZEIGER“ (Vokietija): „Nors pagrindinė sutartis nepasirašyta, tačiau susitarimus galima vadinti posūkiu į gerą pusę (prisiminkime Kozyrevo žodžius prieš keletą savaičių apie tautines mažumas, strateginius interesus ir t. t.)“.

„THE AUSTRALIAN“ (Australija): „Susitarimas, kurį pasirašė ponai Jelcinas ir Landsbergis, – tai tik vienas viso susitarimo, numatomo pasirašyti po mėnesio, komponentas, bet vis dėlto tai ryškus poslinkis“.

„THE NEW YORK TIMES“ (JAV): „Lietuviškojo laimėjimo pagrindas – pragmatinis sandėris, bet ne reikalavimas visko arba nieko.“

„THE WASHINGTON POST“ (JAV): „Du prezidentai nepasirašė pagrindinio susitarimo, o tai privertė Lietuvą atsargiai priimti gynybos ministrų pasirašytus dokumentus¹⁷⁷“.

Iš pateiktų citatų matyti, kad tik keletas leidinių skeptiškai ar atsargiau traktavo rugpjūčio 8 d. Maskvos susitikimo rezultatus. Dauguma žiniasklaidos priemonių buvo linkusios Lietuvos ir Rusijos susitarimus laikyti teigiamu Lietuvos ir Rusijos santykių poslinkiu, Lietuvos laimėjimu, abiejų pusių kompromisu bei Rusijos nuolaidomis.

Visą derybų su Rusijos Federacija laikotarpį Lietuvos derybų delegacija užėmė nuoseklias ir nekintančias pozicijas. Pagrindinės Lietuvos delegacijos nuostatos buvo šios:

- Lietuva nebuvo SSRS Respublika, o buvo SSRS okupuota ir prievarta į ją inkorporuota valstybė. Lietuvos Respublikos teritorija nebuvo SSRS teritorijos dalis.
- LSSR institucijos nebuvo jokia Lietuvos valstybingumo forma, o buvo tik SSRS okupacinės administracijos struktūros, kurių sprendimai niekiniai, neturi teisinės galios ir teisinio tęstinumo.
- Lietuva neatsako už jokias SSRS skolas ir kitas prievoles, neturi jokių prievolių SSRS ar valstybei, jos teisių perėmėjai. SSRS sudarytos sutartys neturi jokios teisinės galios Lietuvos Respublikai.
- Rusija 1991 m. liepos 29 d. sutartyje su Lietuva pasisakė už tai, kad SSRS turi pašalinti Lietuvos inkorporavimo pasekmes.
- Rusija 1991 m. gruodžio 24 d. tapo SSRS teisių ir pareigų tęsėja, kuriai perėjo atsakomybė už SSRS nuo 1940 m. birželio 15 d. įvykdytus tarptautinius nusikaltimus – agresiją, okupaciją bei prievartinį Lietuvos inkorporavimą į SSRS, taip pat šios valstybės vykdytą Lietuvos piliečių genocidą ir kitus nusikaltimus prieš žmoniš-

¹⁷⁷ Pasaulio spauda apie rugsėjo 8-osios Lietuvos ir Rusijos susitarimus // URMA.– F. 1, Ap. 1, B. 33, L. 123.

kumą, o kartu perėjo ir pareigos atkurti pirmąją būklę, atlyginti žalą.

Iš bendrosios pareigos nutraukti tarptautinės teisės pažeidimus, atkurti pirmąją padėtį ir atlyginti padarytą žalą piliečiams ar jų palikuonims, valstybei ar juridiniams asmenims, gamtai. Atkurti pirmąją padėtį konkrečiu būdu, pavyzdžiui, gynybinę pajėgumą, pinigų sistemą, finansinius vertybinius rezervus, gražinti valstybės ir kitų subjektų nuosavybę, įskaitant nuosavybę užsienyje, kultūros vertybes, repatriuoti represuotus asmenis ir t.t. Patraukti teisminės atsakomybės asmenis, kaltus už nusikaltimų vykdymą.

Rusijos mėginimai aiškinti, kad atsakomybė už nusikaltimus tenka SSRS režimui, jo struktūroms, buvo atmetami kaip ignoruojantys realią teisinę padėtį. Tai, kas SSRS ar Rusijai buvo režimo, t. y. vidaus atsakomybės dalykas, Lietuvos atveju buvo tarptautinės atsakomybės dalykas. Atsakomybės subjektu yra valstybė – SSRS teisių ir pareigų tęsėja ar perėmėja.

- Penkiasdešimt metų Lietuvai buvo prievarta primestas neteisėtas kitos valstybės režimas ir administracija. Pookupaciniai santykiai su Rusija ir NVS yra kuriami iš naujo, o ne pertvarkomi. Todėl rengiamose sutartyse Lietuva negali priimti teiginių apie buvusių santykių tolimesnį plėtojimą, kaip paprastai siūlė Rusija savo projektuose, tuo siekdama parodyti buvus tariamą „valstybingumą SSRS sudėtyje“. Buvę ūkiniai ir kiti SSRS nustatyti ir prievarta primesti Lietuvos teritorijos valdymo ir administraciniai santykiai teisine prasme Lietuvai buvo ir yra niekiniai. Jie Lietuvos niekuo neįpareigojo ir neįpareigoja, negali būti pripažįstamas jų tęstinumas ar kokiu nors būdu jie įteisinti.

- Lietuvos – Rusijos 1991 m. liepos 29 d. sutarties preambulės žodžius apie tai, kad reikia priskirti praeičiai Lietuvos suverenitetą varžiusius įvykius ir faktus reikia suprasti taip, kad ne tik negalima pakartoti nusikalstamų veiksmų prieš Lietuvos valstybę, bet ir remtis okupaciniu režimu dabarties santykiuose.

- Lietuvos ir Rusijos geros kaimynystės ir pasitikėjimo pagrindas atsirado Rusijos Federacijai pašalinus Lietuvos inkorporavimo į SSRS liekanas, atkūrus teisingumą ir suregulavus praeities skriaudas. Tik kai Rusija, kaip SSRS teisių ir pareigų tęsėja, atliks iš SSRS įvykdyto tarptautinės teisės pažeidimo kylančias pareigas, pirmiausia pareigas išvesti kariuomenę ir atlyginti žalą, bus galima baigti šią 50 m. senumo Lietuvos ir Rusijos bylą ir perduoti ją istorijai.

- Lietuvos delegacija atmesdavo visus siūlymus kokiu nors pavidalu, tiesiogiai ar netiesiogiai įsijungti į kokias nors posovietines Rusijos ar NVS kuriamas kolektyvines struktūras, bendras erdves, priešinosi bet kokių buvusio inkorporavimo į SSRS liekanų įteisinimui.

- Buvo laikomasi nuostatos, kad nėra ir negali būti pripažinta teisėta jokia SSRS nuosavybė Lietuvoje, sukurta ar įgyta Lietuvoje okupacijos ir inkorporavimo periodu.

- Visas sukurtas nekilnojamas turtas su priklausiniais yra Lietuvos Respublikos nuosavybė ir negali būti pripažintas ginčo ar net derybų objektu.

- Negali būti pripažinta nei SSRS, nei Rusijos, nei bet kurios NVS šalies teisių į jokią turtą, jokią ūkinę ar ypatingą naudą, gautą Lietuvoje šiuo laikotarpiu. Nieko SSRS negalėjo Lietuvoje teisėtai investuoti ar sukurti.

- Sienos su Rusija ir NVS režimas artimiausiais metais – vizų režimas ir patiki-

ma sienos kontrolė pagal įstatymą. Rusijos ar kitų NVS šalių pasiūlymai įvesti suprastintą ar lengvatinių sienų režimą buvo laikomi nepriimtinais, kad Lietuva būtų apsaugota nuo: ardomųjų struktūrų, kriminalinių elementų ir nusikalstamų struktūrų skverbimosi, pabėgėlių antplūdžio grėsmės.

- Tiesiogiai ar netiesiogiai nesudaryti jokio karinio bendradarbiavimo su Rusija susitarimų nei dėl karinio tranzito (išskyrus išvedamos iš Vokietijos Rusijos kariuomenės tranzitą), nei dėl bendrų karinių gamyklų, nei dėl bendro kariškių parengimo ar mokymo, neleisti naudotis Lietuvos oro erdve ar teritorine jūra kariniams reikalams ir t. t.

- Rusijai priklauso mokėti senatvės pensijas, invalidumo pensijas ir pensijas netekus maitintojo arba proporcingą tarnybos stažui jų dalį Lietuvos piliečiams ir kitiems teisėtiems nuolatiniais Lietuvos gyventojams už tarnybą SSRS kariuomenėje karininkams ir puskarininkams, tarnybą SSRS vidaus reikalų organuose ir kariuomenėje.

- Rusija taip pat privalo mokėti invalidumo pensijas dėl suluošinimo ar pakenkimo sveikatai ar netekus maitintojo civiliams Lietuvos piliečiams ir kitiems teisėtiems nuolatiniais Lietuvos gyventojams, kai pakenkta sveikatai ar prarasta gyvybė dėl civilių asmenų priverstinės karinės tarnybos SSRS karinėse pajėgose ar vidaus reikalų kariuomenėje arba dėl paėmimo į mokymus, ūkio darbus, avarijų ir stichinių nelaimių likvidavimo darbus.

- Buvo atkakliai priešinamasi Rusijos spaudimui sudaryti dvišales sutartis dėl mažumų teisių apsaugos. Buvo bijomasi, kad sudarius tokias sutartis, Rusija turės teisę kištis į Lietuvos vidaus reikalus.

Tai buvo bendrosios derybų delegacijos nuostatos. Kariuomenės išvedimo iš Lietuvos klausimu Lietuvos delegacijos nuostatos buvo šios:

- Rusijos pareiga išvesti savo kariuomenę atsiranda ne iš kurios nors sutarties, bet iš tarptautinio nusikaltimo – visuotinai pripažinto okupacijos fakto. Okupacija turi būti nutraukta ir okupacinė kariuomenė išvesta nedelsiant ir besąlygiškai. Pagal Jungtinių Tautų agresijos apibrėžimą, kariuomenės neišvedimas ir jos neteisėto buvimo tęsimas kitos valstybės teritorijoje yra agresijos aktas.

- Nesutikti jokių būdu, tiesiogiai ar netiesiogiai, įteisinti kokio nors, net ir laikino Rusijos kariuomenės Lietuvoje statuso. Ši kariuomenė nuo 1940 m. okupavo Lietuvą, o nuo 1944 m. atnaujino ir tęsė okupaciją. Todėl ji yra ir iki išvedimo pabaigos liks okupacinė kariuomenė, o jai būti Lietuvoje neturi ir negali būti suteiktas joks teisinis pagrindas, nes tai būtų tolygu pačios okupacijos savanoriškam įteisinimui.

- Teisinė buvusios SSRS kariuomenės padėtis negali būti lyginama su jos padėtimi Vokietijos ar kitų Rytų Europos šalių teritorijose, kur jos buvimas buvo įteisintas prosovietinių režimų pasirašytomis sutartimis. Kad Rusija negalėtų kitaip interpretuoti, pasirašydama sutartis dėl kariuomenės išvedimo terminų, tvarkos, Lietuva turi oficialiai ir aiškiai pareikšti, kad šios sutartys nesuteikia jokio statuso išvedamai Rusijos kariuomenei.

Kariuomenės išvedimas nėra nei derybų, nei sutarties objektas. Lietuva neturi derėtis ir sudaryti jokios sutarties dėl kariuomenės išvedimo, kaip sutarties objekto, nei dėl išvedimą saistančių kokių nors tiesioginių ar netiesioginių sąlygų. Išvesti kariuomenę – Rusijos tarptautinė pareiga, kurią Rusija, kaip civilizuota tarp-

tautinės bendrijos narė privalo pripažinti ir vykdyti. Sutarties objektu gali būti tik išvedimo tvarka.

Buvo užimta kategoriška pozicija, kad koks nors kitas derybų objektas ar kitas Rusijos keliamas klausimas, išskyrus žalos atlyginimą, būtų pripažįstamas susijęs su kariuomenės išvedimu. Negalima sutikti, kad derybose dėl kariuomenės išvedimo tvarkos koku nors būdu, net ir netiesiogiai, kariuomenės išvedimas būtų siejamas su Rusijos kariškių socialiniais ar būtų statybos klausimais, pensijų mokėjimo Lietuvoje legaliai gyvenantiems buvusiems SSRS kariškiams reikalais. Šie dalykai Rusijoje turi būti sprendžiami pačios Rusijos valdžios.

- Visi Rusijos kariškiai ir jų šeimos nariai, išskyrus Lietuvos piliečius, priklauso išvedamos kariuomenės kontingentui ir jokių pretekstu ar būdu negali būti legalizuoti Lietuvoje, pavyzdžiui, būti įdarbinti Lietuvos tarnyboje, tapti teisėtais civiliais gyventojais.

- Visi kariškių nuomoti butai turi būti perduoti Lietuvos valdžiai ir panaudoti tremtiniais ir kitiems Lietuvos piliečiams aprūpinti.

- Kariškiams nuosavybės teise teisėtai priklausantis turtas būtinai privalo būti parduotas ir tik Lietuvos piliečiams.

- Pats neteisėtai dar esančios kariuomenės buvimo faktas teisine prasme negali varžyti suverenių Lietuvos teisių, t. y. Lietuva neprivalo gauti Rusijos sutikimo dėl su kariuomenės išvedimu susijusiais reikalais, o gali priimti ir vykdyti savarankiškus sprendimus, pavyzdžiui, perimti delsimus perduoti objektus¹⁷⁸.

1992 m. lapkričio 25 d. į savo pirmąjį posėdį susirinko naujos sudėties Lietuvos Respublikos Seimas. Jis jau pirmajame posėdyje, Vytautui Landsbergiui pasiūlius, vienbalsiai priėmė pareiškimą „Dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos“. Jame sakoma:

„Lietuvos Respublikos Seimas, 1992 m. lapkričio 25 d. susirinkęs į pirmąjį savo posėdį, remdamasis 1992 m. birželio 14 d. visos Lietuvos referendume pareikšta tautos valia dėl Rusijos kariuomenės išvedimo ir okupacijos bei aneksijos padarytos žalos atlyginimo, patvirtina šiuos reikalavimus ir dės visas pastangas, kad Lietuvos ir Rusijos susitarimai, tarp jų ir Rusijos kariuomenės išvedimo tvarkaraštis, pasirašyti 1992 m. rugsėjo 8 d. Maskvoje, būtų besąlygiškai įvykdyti.

Lietuvos Respublikos Seimas kreipiasi į Jungtinių Tautų Organizaciją ir demokratinių valstybių parlamentus, prašydamas paramos šiems teisėtiems Lietuvos reikalavimams“¹⁷⁹.

Šis nutarimas reiškė, kad Lietuvos pozicija dėl Rusijos kariuomenės išvedimo nesikeis, nors Seime ir pasikeitė politinė dauguma.

¹⁷⁸ Pagrindinių Lietuvos Respublikos nuostatų derybose su Rusija santrauka // AA.

¹⁷⁹ Lietuvos Respublikos Seimo pirmoji sesija. 1992 m. lapkričio 25 d. 1 posėdis.– V., 1992, P. 19.

4. Lietuvos piliečių, tarnaujančių sovietinėje kariuomenėje, problemos sprendimas

Kaip jau buvo minėta, antrą dieną po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba priėmė nutarimą, kad SSRS visuotinės karinės prievolės įstatymas Lietuvos piliečiams negalioja.

Jau minėtame Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko Vytauto Landsbergio 1990 m. kovo 13 d. kreipimesi į SSRS Aukščiausiosios Tarybos Pirmininką, be kita ko, buvo rašoma, kad Lietuvos žmonės ir Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba nori, kad už Lietuvos ribų esantys Lietuvos Respublikos piliečiai – kareiviai, karininkai ir jų šeimos – būtų apsaugoti ir nedelsiant sugražinti į Lietuvą¹⁸⁰.

1990 m. kovo 17 d. buvo sudaryta laikinoji komisija Lietuvos piliečių, tarnaujančių SSRS ginkluotuosiose pajėgose, grąžinimo klausimams spręsti. Į komisiją buvo įtraukti šie Aukščiausiosios Tarybos deputatai: Mečys Laurinkus (komisijos pirmininkas), Audrius Butkevičius, Arūnas Degutis, Vidmantė Jasukaitytė, Virginijus Pikturna, Jonas Šimėnas¹⁸¹.

Tą pačią kovo 17 d. Aukščiausioji Taryba kreipėsi į Lietuvos piliečius, tarnaujančius SSRS ginkluotuosiose pajėgose. Kreipimesi rašoma:

„1990 m. kovo 11 d. atkurta Lietuvos Respublikos nepriklausomybė. Lietuvos Respublikos piliečius, tarnaujančius TSRS ginkluotuosiose pajėgose, kviečiame pasilikti tarnybos vietose, kol derybose su TSRS Vyriausybe bus išspręstas jūsų sugražinimas į Lietuvą. Kviečiame savo elgesiu neduoti priežasties konfliktams.

Apie savo tarnybos vietą ir sąlygas prašome pranešti Lietuvos Respublikos Aukščiausiajai Tarybai“¹⁸².

Šis kreipimasis buvo parengtas deputato Vytauto Landsbergio pasiūlymu. Jis kovo 14 d. Aukščiausiosios Tarybos posėdyje informavo, kad į jį kreipėsi Kaliningrado karinės apygardos viršininkas generolas Kolesnikovas ir paprašė, kad būtų kreip-

Mečys Laurinkus

¹⁸⁰ Kreipimasis į SSRS Aukščiausiosios Tarybos Pirmininką // LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 10, L. 28.

¹⁸¹ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. kovo 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos laikinosios komisijos Lietuvos piliečių, tarnaujančių TSRS ginkluotuosiose pajėgose, grąžinimo klausimams spręsti sudarymo // Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios.– 1990, Nr. 9, P. 325.

¹⁸² Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmoji sesija. VIII–XIII posėdžiai. Stenogramos.– V., 1990, P. 306.

tasi į Lietuvos piliečius, tarnaujančius sovietinėje armijoje, kad jie kantriai palauktų, kol jų problemos bus išspręstos valstybiniu lygiu¹⁸³. Šis pasiūlymas buvo paremtas kitų deputatų.

Reaguodamas į šį kreipimąsi, SSRS Pabaltijo karinės apygardos vadas gen. plk. Fiodoras Kuzminas įsakė visiems Lietuvos „dezertyrams sugrįžti į savo karinius dalinius per 4 dienas“. Įsakyme buvo pasakyta, kad nepaklusę įsakymui po 4 dienų bus sugražinti jėga¹⁸⁴.

Kovo 20 d. Baltijos karinio jūrų laivyno karinis prokuroras justicijos plk. S. Bernackis kreipėsi į V. Landsbergį prašydamas per žiniasklaidos priemones sovietinėje kariuomenėje tarnaujantiems Lietuvos jaunuoliams išaiškinti, kad jų savavališkas pasitraukimas yra neteisėtas ir jie bus traukiami baudžiamojon atsakomybėn. Prokuroras V. Landsbergio prašė išaiškinti esamą padėtį, paraginti jaunuolius laikytis įstatymų, o pasitraukusius sugrįžti į savo karinius dalinius. Savo raštą prokuroras baigė mintimi, kad jei bus nuteistas už savavališką pasitraukimą bent vienas Lietuvos jaunuolis, tai bus dėmė visiems, kurie neužkirto kelio jų neteisėtiems veiksams. Prie rašto buvo pridėtas 14 karių, pasitraukusių vien tik kovo mėnesį, sąrašas¹⁸⁵.

Tiesa, reikia pasakyti, kad buvo ir kitokio pobūdžio raštų. Antai Vidaus reikalų divizijos (k.d. 3404) vado kovo 29 d. išsiųstame rašte buvo prašoma padėti, kad jaunuoliai savavališkai nepalikėtų divizijos, nes joje net 214 jaunuolių iš Lietuvos ir jiems pasitraukus divizijoje susidarytų sunki padėtis¹⁸⁶.

Tačiau, nepaisant nei prokurorų grasinimų ir raginimų, nei Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos kreipimosi, raginusio jaunuolius kol kas susilaikyti nuo savavališko pasitraukimo iš sovietinės kariuomenės, Lietuvos jaunuoliai ir toliau slapta bėgo iš sovietinės kariuomenės. Problema darėsi vis aštresnė, nes pagal SSRS įstatymus, kaip jau buvo minėta, jie buvo laikomi nusikaltėliais ir sugauti traukiami baudžiamojon atsakomybėn. Pagal tuo metu ir Lietuvos teritorijoje dar galiojusį LTSR baudžiamąjį kodeksą buvo numatyta, kad už savavališką pasitraukimą iš karinio dalinio ilgesniam kaip 3 parų laikotarpiui baudžiama laisvės atėmimu nuo vienerių iki penkerių metų, o už dezertyravimą – nuo trejų iki septynerių metų.

Esant tokiai situacijai, Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba šiuos vaikus pabandė apginti bent teisiškai. 1990 m. kovo 20 d. buvo priimtas nutarimas „*Dėl asmenų, palikusių TSRS ginkluotųjų pajėgų karinius dalinius, teisinio statuso*“. Nutarimas skelbė, kad „*siekiant apginti asmenis – Lietuvos Respublikos piliečius, palikusius TSRS ginkluotųjų pajėgų karinius dalinius, kuriuose jie tarnavo pagal TSRS visuotinės karinės prievolės įstatymą, įsteigti Lietuvoje jų valstybinę globą ir užtikrinti pilietinių teisių apsaugą.*

Šiuo tikslu:

1. *Asmenis, palikusius TSRS ginkluotųjų pajėgų karinius dalinius, registruoti Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiume ir nustatyta tvarka imti valstybės globon.*

¹⁸³ Ten pat, P. 12–13.

¹⁸⁴ Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo akto signatarai.– V., 2000, P. 298.

¹⁸⁵ LRSA.– F. 2, Ap 6, B. 10, L. 42–44.

¹⁸⁶ K. d. Nr. 3404 vado 1990 m. kovo 29 d. raštas V. Landsbergiui ir K. Prunskienei // Ten pat, L. 71.

2. Įpareigoti Lietuvos Respublikos Ministrų Tarybą spręsti šių asmenų apgyvendinimo, įdarbinimo ir asmens apsaugos klausimus¹⁸⁷.

Į šį nutarimą bei į kovo 23 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko Vytauto Landsbergio viešą pasisakymą jau kovo 26 d. sureagavo Baltijos laivyno karo taryba. Rašte, pasirašytame Baltijos karinio laivyno vado admirolo V. Ivanovo ir karo tarybos nario, Baltijos karinio laivyno politinės valdybos viršininko viceadmirolo A. Kornijenko, buvo reikalaujama tuoj pat baigti priiminėti panašius nutarimus bei daryti viešus pareiškimus ir imtis visų priemonių, kad savavališkai pasitraukę jaunuoliai būtų gražinti į karines dalis. „Priešingu atveju, – rašoma rašte, – mes insimės papildomų priemonių dezertyrų paieškai ir jų atidavimui Karinio tribunolo teismui“¹⁸⁸.

1990 m. kovo 22 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas nutarė įsteigti laikiną (iki 1990 m. gegužės 31 d.) darbo grupę, kuri kaupytų ir sistemintų informaciją apie Lietuvos piliečius, šiuo metu tarnaujančius SSRS ginkluotosiose pajėgose. Buvo patvirtinta grupės struktūra iš 7 etatinių darbuotojų ir jų mėnesio užmokestis¹⁸⁹.

Artėjo pavasarinis šaukimas į SSRS kariuomenę. SSRS karinė vadovybė Lietuvą ir toliau tebelaikė SSRS sudedamąja dalimi ir net girdėti nenorėjo, kad Lietuvos jaunuoliai nebūtų šaukiami į sovietinę kariuomenę, todėl 1990 m. kovo 31 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas paskelbė tokio turinio pareiškimą:

„TSR Sąjungos vadovybė ketina pradėti Lietuvos Respublikoje neteisėtą jaunuolių šaukimą į TSRS ginkluotąsias pajėgas. Tuo ši valstybė nusikalsta savo pačios pasirašytoms 1907 m. Hagos ir 1949 m. Ženevos konvencijoms, laužo visuotinai pripažintas žmogaus teises, agresyviai pamina Lietuvos suverenitetą, ignoruoja ir pažeidžia jos įstatymus.

Lietuvos Respublika neturi fizinės galios ginti savo piliečius nuo tokio smurto kitaip, tik kreipdamasi į tarptautines organizacijas bei pasaulio visuomenę ir pakartotinai kviesdama TSRS Vyriausybę pradėti derybas dėl viso santykių komplekso ar dėl atskirų klausimų – kariuomenės statuso, karinės tarnybos ir kitų konkrečių problemų.

Lietuvos Respublikos valdžia, įvertindama išdėstytas aplinkybes, nedraudžia Lietuvos piliečiams tarnauti kitos valstybės armijoje. Jiems nederėtų prieštarauti. Prievaratos aplinkybėmis duota priesaika jaunuolių niekuo neįpareigoja.

Lietuvos Respublika visais įmanomais būdais siekia ir sieks išspręsti šią primestą jai sunkią problemą, tačiau, neturėdama galimybių jėga atremti jėgą ir apginti jaunuolius nuo jų priverstinio ėmimo į svetimos šalies karines pajėgas, palieka kiekvienam jaunuoliui galimybę pačiam spręsti, kaip pasielgti – likti Lietuvoje, grindžiant savo gyvenimą Lietuvos Respublikos įstatymais, ar paklusti okupacinių įstatymų reikalavimams“¹⁹⁰.

¹⁸⁷ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios.– 1990, Nr. 11, P. 406.

¹⁸⁸ LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 10, L. 64.

¹⁸⁹ Dėl darbo grupės prie Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Laikinosios komisijos Lietuvos piliečių, tarnaujančių TSRS ginkluotosiose pajėgose, gražinimo klausimams spręsti, įsteigimo.– Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. kovo 22 d. nutarimas Nr. 1–65 // <http://www3.lrs.lt>.

¹⁹⁰ 1990 m. kovo 31 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiume pareiškimas // KAA.– F. 1, Ap. 2, B. 71, L. 94.

SSRS vadovybei paskelbus pavasario šaukimą į sovietinę kariuomenę, Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba 1990 m. balandžio 4 d. į Lietuvos jaunuolius parengė naują kreipimąsi. Jame buvo rašoma:

„Kelis dešimtmečius tautų apsisprendimo teisę skelbusi Maskva, kaip matome, nenori leisti Lietuvai gyventi laisvai ir nepriklausomai. Tačiau mūsų pusėje – visame pasaulyje pripažįstama Tiesa, Tėvynės meilė, ištvėrmė ir beginklis, bet vieningas pasipriešinimas.

TSRS Vyriausybė paskelbė pavasarinį jaunuolių šaukimą į savo kariuomenę. Sunerimę Lietuvos vaikinai, jų motinos ir visa Lietuva nežino kaip elgtis. Pirmasis per pusę amžiaus Jūsų demokratiškai išrinktas Lietuvos parlamentas, šių metų kovo 11 dieną atstatęs savo tėvynės garbę ir orumą, tiki, kad Jūs, neidami tarnauti į svetimos valstybės kariuomenę, stiprinsite Lietuvos nepriklausomybę. Visuotinis Lietuvos piliečių atsisakymas tarnauti būtų dar vienas žygis Lietuvos nepriklausomybės labui.

Nors Lietuvos valdžia negali jėga apginti jaunuolių nuo prievartinio rekrutavimo, tačiau ji imasi juridinės ir moralinės atsakomybės už savo valstybės piliečių atsisakymą tarnauti svetimiesiems. Ji dės visas įmanomas pastangas, kad apsaugotų Jus, Lietuvos sūnus. Aukščiausioji Taryba įstatymais panaikino Jūsų prievolę tarnauti TSRS kariuomenėje ir nutraukė karinių komisariatų veiklą. Lietuvos teismai neteis atsisakiusiųjų tarnauti svetimoje kariuomenėje. Mūsų Vyriausybė ieško galimybių karinę tarnybą pakeisti kitomis prievolėmis savajam kraštui.

Lietuvos Respublikos vadovybė stengiasi pradėti derybas su Tarybų Sąjunga, kad pagaliau būtų išspręstas šis mums nepaprastai svarbus ir skaudus klausimas. Ji jau kreipėsi į Tarptautinį Raudonąjį Kryžių, į visas žmogaus teisių gynimo organizacijas, prašydama paramos, jeigu kiltų konfliktai.

Lietuvos Aukščiausioji Taryba siūlo šaukiamojo amžiaus jaunuoliams registruotis punktuose prie savivaldybių, kad būtų žinomas jų nusistatymas ir pasiryžimas beginkliam pasipriešinimui. Kiekvienas iš Jūsų, prievarta paimtas į TSRS ginkluotąsias pajėgas, taptų ne tik tėvų, artimųjų, bet ir visų mūsų skausmu ir rūpesčiu“¹⁹¹.

Be abejo, šis kreipimasis padėjo daugumai Lietuvos jaunuolių apsispręsti.

Lietuvos jaunuoliai, kurie buvo paimti į sovietinę kariuomenę ir toliau iš jos bėgo, išleisti atostogų, nebegrįždavo į karinius dalinius ir pan. Tokių pabėgėlių buvo šimtai ir sovietinės karinės institucijos paskelbė juos dezertyrais pradėjo paiešką ir gaudymą. Šaukiamojo amžiaus jaunuoliai ir toliau gaudavo kvietimus prisistatyti į karinius komisariatų karo prievolei atlikti.

Sovietiniai kariškiai, naudodamiesi KGB, vietinių karinių komisariatų kai kurių darbuotojų paslaugomis, organizavo pasalas, įsilauždavo į butus, kur slėpdavosi pabėgėliai. Tačiau pabėgėlius gaudyti jiems gana sunkiai sekėsi – pavykdavo pagauti vieną kitą bėglį.

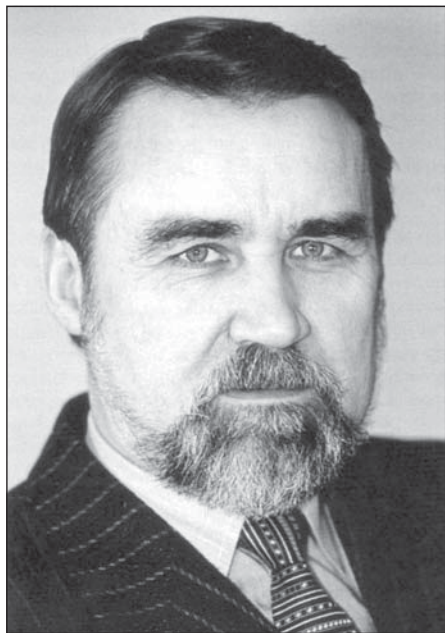
Sovietinė karinė vadovybė bei KGB tuo rimtai susirūpino. Tuo metu Lietuvos Sąjūdis kėlė idėją, kad pabėgėlius reikia suregistruoti, norint juos ginti, 38 vaikinai buvo paslėpti Naujosios Vilnios psichiatrinėje ligoninėje. Naiviai buvo tikima, kad juos gali apsaugoti Raudonojo Kryžiaus vėliava. Tai, matyt, buvo KGB inspiuruota

¹⁹¹ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmoji sesija. XXXII–XXXIX posėdžiai. Stenogramos.– V., 1991, P. 409–410.

akcija, nes ligoninė buvo ideali vieta sugauti didelį būrį jaunuolių, kas ir įvyko naktį į 1990 m. kovo 27-ąją. Specialusis desantininkų padalinys apsupo ligoninę, įsiveržė į palatas, kuriose buvo bėgliai, juos suėmė, o po to išvežė į Čiukotką. Nors kilo nemažas tarptautinis skandalas, bet lietuvių bėgimas iš sovietinės kariuomenės tuo metu beveik nutrūko. O to ir siekė sovietiniai generolai¹⁹².

Kaip jau buvo minėta, dėl šio įvykio Lietuvos vadovybė pareiškė protesto notą ir atšaukė iš Maskvos savo buvusius SSRS liaudies deputatus¹⁹³.

Nerimo ir šaukiamųjų bei tarnaujančių sovietinėje kariuomenėje tėvai. Į Aukščiausiąją Tarybą plaukė jų prašymai imtis konkrečių priemonių, kad apsaugotų jų vaikus nuo sovietinių kariškių galimo teroro. 1990 m. balandžio 5 d. V. Landsbergiui adresuotame 50 Pakruojo rajono gyventojų prašyme buvo rašoma:

Benediktas Rupeika

„Dabartiniu laiku nemažai jaunuolių palieka karinius dalinius, atsisako eiti tarnauti Tarybinėje armijoje. Respublikos parlamento deputatai taip pat ragina nepaklusti TSRS karinės prievolės įstatymui. Tačiau Respublikoje tokių jaunuolių iš esmės negina joks įstatymas. TSRS karinė vadovybė jų atžvilgiu imasi griežčiausių priemonių.

Prašome Jus, gerbiamas Pirmininke, imtis neatidėliotinų veiksmų sprendžiant šį svarbų klausimą, informuoti per Respublikos spaudą, radiją ar televiziją kaip mūsų vaikai turi pasielgti, kieno ir koks įstatymas gins jų teises ir pareigas, užtikrins jų saugumą“¹⁹⁴.

Šios problemos 1990 m. balandžio 3 d. buvo pradėtos svarstyti Aukščiausiojoje Taryboje, nes karių ir šauktinių motinos ėmė kreiptis į deputatus, prašydamos ką nors daryti. Svarstymų metu buvo pateikta įvairiausių pasiūlymų: nuo prašymo kreiptis į SSRS vadovybę prašant atidėti pavasarinį šaukimą iki visuotinės nepaklsumo kampanijos vykdymo, jaunuolių slėpimo miškuose ar kaimuose. Daugelio deputatų nuomone (G. Vagnoriaus, S. Šaltenio, B. Lubio, K. Prunskienės ir kitų), atsakomybę už šiuos jaunuolius turi prisiimti Aukščiausioji Taryba ir Vyriausybė ir daryti viską, kad jie būtų apsaugoti.

B. V. Rupeika siūlė priimti tokį sprendimą: *„Taryba negali nei kviesti jaunuolių tarnauti Tarybinėje armijoje, nei jos atsisakyti dėl ribotų savo įtakos galimybių. Pasakykime atvirai, kad tokių galimybių mes neturime, ir žmonės žinos, kad atidedame šį klausimą būtent dėl tokios priežasties“¹⁹⁵.*

¹⁹² Kriščiūnas E. Šaukimų į okupacinę armiją boikotas (1989-07-13 – 1990 m.) // Karo archyvas.– V., T. 14, Krašto apsaugos ministerija, 1997, P. 239.

¹⁹³ V. Landsbergio ir K. Prunskienės 1990 m. kovo 27 d. nota SSRS Prezidentui ir Vyriausybei // LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 10, L. 70.

¹⁹⁴ LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 10, L. 100–102.

¹⁹⁵ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmoji sesija. XXXII–XXXIX posėdžiai. Stenogramos.

Deputato A. Kumžos nuomone, „mes esame valdžia ir kada mes sakome, kad imamės atsakomybės, privalome žinoti, ar mes turime galią, ar mes turime tokią jėgą. Jokios papildomos jėgos šiandien neatsirado. Ir todėl aš galvoju visų pirmiausia apie atsakomybę. Mano siūlymas būtų susilaikyti nuo raginimo, patriotinių jausmų žadavimo. Mes tais jausmais turbūt neabejojame. Apsiribokime pritarimu toms akcijoms, kurios čia buvo paskelbtos. Galbūt susilaikykime nuo didesnių demonstracijų ir kalbėkime vien apie tai, kad mes stengiamės politinių derybų metu išspręsti pačią didžiausią politinę problemą...“¹⁹⁶

Deputatas K. Motieka savo kalboje pabrėžė žinąs, „kad mes stovime prieš didžiulę problemą ir kad tą problemą reikia spręsti, greitai spręsti, aiškiai, nedviprasmiškai, kad Lietuvos jaunuoliai žinotų ir Lietuvos Vyriausybės poziciją, ir savo padėtį. Lietuvos Vyriausybė yra neabejinga jų likimui ir ji yra atsakinga. Kokios atsakomybės gali imtis, tokios visos atsakomybės ji ir imasi prieš tuos jaunuolius“¹⁹⁷.

Kadangi bendro sutarimo tada surasti nepavyko, diskusijos buvo laikinai nutrauktos, atidedant kitiems Aukščiausiosios Tarybos posėdžiams.

Balandžio 4 d. Lietuvos Respublikos Ministrė Pirmininkė Kazimiera Prunskienė nusiuntė telegramas SSRS gynybos ministrui D. Jazovui, SSRS generalinio prokuroro pavadojui vyriausiajam kariniam prokurorui gen. plk. A. Katusevui, Leningrado karinės apygardos vadui gen. plk. Jarmakovui, karinių dalinių vadams. Telegramoje buvo rašoma, kad, atsakydama į telegramas, susijusias su Lietuvos jaunuolių tarnybos problemomis SSRS ginkluotosiose pajėgose, Lietuvos Vyriausybė praneša apie Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. kovo 12 d. priimtą nutarimą, kuriuo sustabdė Respublikos teritorijoje SSRS visuotinės karinės prievolės įstatymo galiojimą, todėl Lietuvos Respublikos piliečiai, kurie palieka karinę tarnybą ir grįžta namo, negali būti laikomi dezertyrais ir negali būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn. Klausimai, susiję su SSRS ir Lietuvos gynybiniais interesais, įskaitant tolesnę Lietuvos jaunuolių karinę tarnybą SSRS ginkluotosiose pajėgose, bus sprendžiami derybomis tarp SSRS Vyriausybės ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės¹⁹⁸.

Tačiau atsakymo iš Dmitrijaus Jazovo nebuvo sulaukta.

Po audringų diskusijų 1990 m. balandžio 9 d. Aukščiausioji Taryba pagaliau priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių šaukimo į TSRS ginkluotąsias pajėgas“. Šiame nutarime Aukščiausioji Taryba išaiškino, kad Lietuvos Respublikos įstatymai Lietuvos piliečiams nenustato pareigos tarnauti kitų valstybių ginkluotosiose pajėgose. Tačiau tokios tarnybos jie kol kas ir neuždraudžia. Todėl kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis, nelaukiantis savęs SSRS piliečiu, gali laisvai apsispręsti, stoti ar nestoti tarnauti ne Lietuvos Respublikos kariuomenėje. Remiantis visuotinai pripažintomis teisinėmis nuostatomis, negalima reikalauti priesaikos iš Lietuvos Respublikos piliečio, kuris verčiamas atlikti karinę tarnybą svetimai valstybei.

¹⁹⁶ Ten pat, P. 132.

¹⁹⁷ Ten pat.

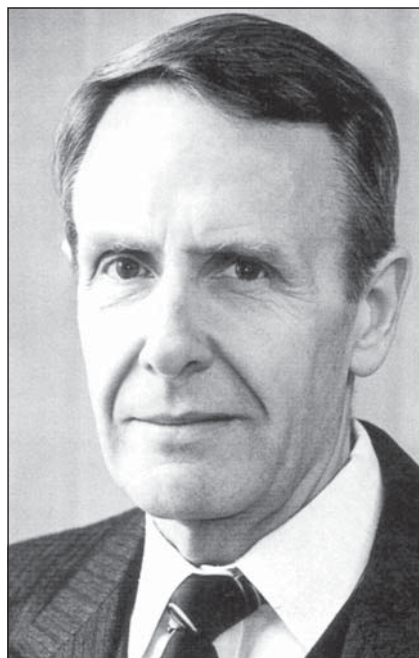
¹⁹⁸ Ten pat, P. 139.

Prievartinis Lietuvos Respublikos piliečių šaukimas į kitų valstybių ginkluotąsias pajėgas Respublikos įstatymų požiūriu yra neteisėtas, nes tai yra mėginimas jėga taikyti Lietuvoje negaliojančius svetimos valstybės įstatymus. Šių metų kovo 12 d. priėmus Lietuvos Respublikos įstatymą „Dėl kai kurių Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso ir Lietuvos TSR administracinių teisės pažeidimų kodekso straipsnių pripažinimo netekusiais galios“, atsisakymas paklusti šaukimui atlikti karinę tarnybą SSRS ginkluotosiose pajėgose neužtraukia jokios teisinės atsakomybės.

Mėginimai karinės tarnybos atsisakančius Lietuvos Respublikos piliečius priversti tarnauti ar traukti juos teisiškai atsakomybėn pagal SSRS visuotinės karinės tarnybos prievolės įstatymą neišvengiamai prieštarautų netgi ir šiam SSRS įstatymui, kadangi pagal jį SSRS karinės instancijos, šaukdamos į karinę tarnybą, gali veikti tik per sąjunginės respublikos valstybinius organus. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba 1990 m. kovo 14 d. nutarimu yra nutraukusi SSRS Gynybos ministerijos karinių komisariatų veiklą Respublikos teritorijoje, o Lietuvos Respublikos Vyriausybė savo potvarkiu įpareigojo miestų ir rajonų Liaudies deputatų tarybų vykdomuosius komitetus nedalyvauti vykdant 1990 m. šaukimą į Tarybinę Armiją, nutraukti karinių komisariatų ūkio aptarnavimą ir su tuo susijusį finansavimą. Tokiu būdu susidarė sąlygos, kai Respublikos valstybinių organų dalyvavimas ir parama šaukiant Lietuvos Respublikos piliečius į karinę tarnybą SSRS ginkluotosiose pajėgose tapo negalimi, o tiesioginis SSRS kariškių veikimas imant jaunuolius karinei tarnybai nėra leistas. Vadinasi, Lietuvos Respublikos piliečių paėmimas ir pristatymas į SSRS karines įstaigas karinei tarnybai atlikti akivaizdžiai pažeidžia ne tik Lietuvos Respublikos ir SSRS įstatymus, bet ir tarptautinės teisės aktuose įtvirtintas žmogaus ir piliečio teises¹⁹⁹.

1990 m. balandžio 15 d. SSRS kariškiai Lietuvoje pradėjo vykdyti šaukimą į sovietinę kariuomenę. Respublikos Aukščiausioji Taryba kreipėsi į Lietuvos gyventojus, prašydama padėti slapstytis jaunuoliams, atsisakiusiems tarnauti okupacinėje kariuomenėje²⁰⁰.

Į tai greitai sureagavo ir SSRS gynybos ministerija, apkaltindama Lietuvos Vyriausybę kišimusi į naujokų ėmimo reikalus ir pažeidinėjant sovietinius įstatymus²⁰¹. Gegužės 14 d. SSRS gynybos ministerijos Vyriausiosios valdybos viršininkas gen. ltn. A. Borovcevas ir tos pačios valdybos Politinio skyriaus viršininkas plk. V. Orlovas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkui atsiuntė teleg-

Kazimieras Motieka

¹⁹⁹ Ten pat, P. 417–418.

²⁰⁰ Baltijos kraštų kelias į Nepriklausomybę 1990–1991 metais.– P. 80.

²⁰¹ Ten pat, P. 74.

МИНИСТЕРСТВО ОБОРОНЫ
СССР

ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА
ЛИТОВСКОЙ ССР

14 " мая 19 90 г.

Копии: ВОЕННОМУ КОМИССАРУ ЛИТОВСКОЙ ССР

№ 189/6/317

МИНИСТРУ ВНЕШНИХ ДЕЛ ЛИТОВСКОЙ ССР

103160 г. Москва, К-160/189

При ответе указывайте наш
почтовый адрес и ссылаетесь
на номер

Военнослужащие, призванные из Литовской ССР, проходившие службу в частях, подчиненных Главному управлению Министерства обороны СССР, совершили дезертирство и до настоящего времени не задержаны и не отправлены к месту службы.

Неоднократные выезды офицеров частей по месту жительства дезертиров положительных результатов по их задержанию не дали.

Просим оказания Вашего содействия представителю Главного управления задержать военнослужащих для доставки их к месту службы.

НАЧАЛЬНИК ГЛАВНОГО УПРАВЛЕНИЯ
МИНИСТЕРСТВА ОБОРОНЫ
генерал-лейтенант

А. Боровцов

НАЧАЛЬНИК ПОЛИТЕХНИЧЕСКОГО ОТДЕЛА
ГЛАВНОГО УПРАВЛЕНИЯ МО
ПОЛКОВНИК

В. Станов

(LRSA. – F. 2, Ap. 6, -B. 10, L. 169)

ramą, kurioje skundėsi, kad nors pasitraukusių iš tarnybos vietų Lietuvos jaunuolių ieškoti buvo išvykę tų dalinių karininkai, tačiau paieškos nedavė jokių rezultatų. Telegramoje buvo prašoma padėti Gynybos ministerijos Vyriausiosios valdybos atstovui sulaikyti pabėgusiuosius ir pristatyti juos į tarnybos vietas²⁰².

²⁰² LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 10, L. 169.

Atsakydamas į šią telegramą V. Landsbergis nurodė, kad Lietuvos Respublikos įstatymai Lietuvos piliečiams nenumato tokios pareigos, kaip tarnyba svetimos valstybės kariuomenėje. O tokių asmenų suėmimas ir pristatymas į sovietinius karinius dalinius būtų ne tik Lietuvos įstatymų, bet ir žmogaus teisių pažeidimas²⁰³.

Kaip jau buvo minėta, 1990 m. gegužės 17 d. Lietuvos Respublikos Ministrė Pirmininkė Kazimiera Prunskienė susitikimo su SSRS Prezidentu Michailu Gorbačiovu metu, be kitų svarstomų klausimų, siūlė svarstyti ir klausimą dėl Lietuvos piliečių tarnybos sovietinėje kariuomenėje²⁰⁴.

Nors 1990 m. vasario šaukimas į SSRS kariuomenę, anot sovietinių kariškių, Lietuvoje įvyko, tačiau didelė dalis jaunuolių į karinius komisariatų neatvyko ir slapstėsi.

Savotišku 1990 m. pavasario šaukimo apibendrinimu galima laikyti SSRS gynybos ministro pavaduotojo, Generalinio štabo viršininko armijos gen. M. Moisejevo 1990 m. liepos 13 d. raštą Vytautui Landsbergiui. Jame generolas konstatavo, kad Lietuvoje demonstratyviai ignoruojamas SSRS įstatymas dėl visuotinės karinės tarnybos. Lietuvos vietinės valdžios institucijos savo nutarimais faktiškai blokuoja karinių komisariatų darbą. Generolo nuomone, ši veika yra destruktivi, dėl jos sužlugdytas Lietuvos jaunuolių šaukimas į sovietinę kariuomenę. Savo raštą generolas baigė viltimi, kad Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba bus išmintinga ir toliaregiška ir imsis visų priemonių, kad Lietuvos teritorijoje būtų vykdomi sąjunginiai įstatymai²⁰⁵.

1990 m. birželio 11–13 d. SSRS Ministrų Tarybos Pirmininko kvietimu Maskvoje lankėsi Lietuvos Ministrė Pirmininkė K. Prunskienė ir jos pavaduotojas A. Brazauskas²⁰⁶. Be kitų klausimų, galinčių padėti normalizuoti Lietuvos – SSRS santykius, Lietuvos atstovai kėlė ir klausimą, kad Lietuvos jaunuolių tarnybą sovietinėje kariuomenėje galima išspręsti susitarimais, o ne jėga²⁰⁷.

²⁰³ Ten pat, L. 170. ²⁰⁴ Baltijos kraštų kelias į Nepriklausomybę 1990–1991 metais.– P. 110.

¹⁰⁴ Baltijos kraštų kelias į Nepriklausomybę 1990– 1991 metais. – P. 110.

²⁰⁵ M. Moisejevo 1990 m. liepos 13 d. raštas V. Landsbergiui // LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 10, L. 219.

²⁰⁶ Algirdas Mykolas Brazauskas gimė 1932 m. Rokiškyje, tarnautojų šeimoje. 1951 m. baigė Kaišiadorių vidurinę mokyklą ir įstojo į Kauno politechnikos institutą, kurį baigė 1956 m. ir įgijo inžinieriaus hidrotechniko specialybę.

1965 m., sukaupęs darbo statybinėse organizacijose patirties, buvo paskirtas Statybinių medžiagų pramonės ministru. 1967 m. pradėjo dirbti Valstybės planavimo komiteto pirmininko pirmuoju pavaduotoju. 1974 m. jam suteiktas ekonomikos mokslų daktaro laipsnis.

1988 m. vykstant Lietuvos tautiniam atgimimui, A. Brazauskas buvo išrinktas Lietuvos komunistų partijos Centro komiteto pirmuoju sekretoriumi. Jo kandidatūrą į šį postą palaikiusi Lietuvos komunistų partija, A. Brazausko vadovaujama, 1989 m. atsiskyrė nuo Sovietų Sąjungos Komunistų partijos. 1990 m. gruodžio mėn. įvykusiame Lietuvos demokratinės darbo partijos steigiamajame suvažiavime buvo išrinktas jos pirmininku ir tapo didžiausios Lietuvos politinės partijos vadovu.

1990 m. išrinktas Lietuvos Respublikos Aukščiausios Tarybos nariu. 1990 m. kovo 11-osios Nepriklausomybės akto signataras.

1992 m. spalio mėn. išrinktas Lietuvos Seimo nariu, o Seime – jo Pirmininku, taip pat nuo 1992 m. lapkričio 25 d. pradėjo laikinai eiti Lietuvos Respublikos Prezidento pareigas.

1993 m. vasario 14 d. tiesioginių visuotinių rinkimų metu penkeriems metams išrinktas Lietuvos Respublikos Prezidentu.

²⁰⁷ Baltijos kraštų kelias į Nepriklausomybę 1990 – 1991 metais.– P. 132–133.

Tuo tarpu SSRS vadovybė apie jokių susitarimus kol kas net ir negalvojo. Atvirksčiai – 1990 m. liepos pab. tarybiniai kariai vėl pradėjo demonstratyviai jėga gaudyti lietuvius jaunuolius, kurie pasitraukė iš tarnybos sovietinėje kariuomenėje. Keli faktai: liepos 31 d. Ukmergėje būrys kareivių išlaužė L. Katinienės buto duris, sumušė ir išsivežė iš sovietinės armijos pabėgusį jos žentą Robertą Kasperavičių²⁰⁸; 1991 m. balandžio 3 d. Kaune keturi sovietiniai kariškiai, persirengę civilių rūbais, pagrobė Mindaugą Gedmintą, kuris 1990 m. pasitraukė iš sovietinės kariuomenės²⁰⁹. Panašių atvejų buvo ir daugiau.

Tačiau reikia konstatuoti, kad pasitraukusių iš sovietinės kariuomenės Lietuvos jaunuolių gaudymas nebuvo masinis reiškinys, o daugiau jėgos demonstravimas. Be jau minėtų 38 pabėgusių karių, paslėptų ir sovietų kariškių sulaikytų Naujosios Vilnios psichiatrinėje ligoninėje, nuo 1990 m. kovo 11 d. iki 1991 m. gruodžio mėn. yra užfiksuota, kad jėga buvo sulaikyti ir gražinti į sovietinę kariuomenę dar 34 pabėgę kariai²¹⁰.

1990 m. rugpjūčio pr. jau apie 700 jaunuolių buvo pasitraukę iš sovietinės kariuomenės ir slapstėsi²¹¹. Sovietiniai kariškiai grasindavo į karinius dalinius juos sugražinti jėga. Dėl to 1990 m. rugpjūčio 7 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba ir Vyriausybė bendru pareiškimu kreipėsi į SSRS Prezidentą Michailą Gorbačiovą ir SSRS Ministrų Tarybos Pirmininką Nikolajų Ryžkovą, protestuodami dėl iš sovietinės armijos pasitraukusių lietuvių jaunuolių gaudymo naudojant fizinę jėgą ir ginklus. Buvo reikalaujama nutraukti smurtą prieš Lietuvos Respublikos piliečius, o tarnaujančius sovietinėje kariuomenėje gražinti į Lietuvą. Buvo akcentuota, kad Lietuvoje dislokuota SSRS kariuomenė savo veiksmais prieš taikius Lietuvos Respublikos gyventojus didina įtampą ir mėgina derybų su SSRS išvakarėse bloginti santykius tarp Lietuvos Respublikos ir SSRS²¹².

Reikia pažymėti, kad 1990 m. rugsėjo 13 d. atsakydamas į šį pareiškimą SSRS gynybos ministras D. Jazovas nurodė, kad SSRS Gynybos ministerija vadovaujasi tik SSRS Konstitucija bei jos įstatymais, pareiškimė išdėstyti faktai, atlikus tyrimą, nepasitvirtinę, nes kariuomenės veiksmai buvo paremti SSRS įstatymais²¹³.

1990 m. rugsėjo 19 d. Lietuvos Vyriausybė žengė ryžtingą žingsnį padėdama tarnybos sovietinėje kariuomenėje vengiantiems jaunuoliams. Vyriausybė nustatė, kad

²⁰⁸ Ten pat, P. 165.

²⁰⁹ Ten pat, P. 467.

²¹⁰ Buvo sulaikyti: Kazys Senovaitis, Jonas Staniulis, Aldas Sakalauskas, Reimondas Keturakis, Dobrovolskis, V. Dukauskas, R. Bubuolis, V. Krikštopaitis, E. Nausėda, Andrius Kasperavičius, Vikūnas, Mimauskas, Tadas Leipus, Andrejus Fedorovas, Kniuba Vitalijus, Arūnas Šimkus, Ričardas Grigėnas, Evgenijus Golovač, Arvydas Efimenko, Arūnas Beloziorovas, Slavomir Tamoševsky, Vladimir German, Arūnas Žibūna, Andžei Sinkevič, Vytas Rudokas, Zenon Matulenec, Albertas Ugintas, Rolandas Patackas, Ričardas Abuoja, Mindaugas Gedmintas, Gintas Ramanauskas, Laimis Vaitiekūnas, Varnas, Edgaras Černiauskas // Užurka J. Lietuvos kariuomenės atkūrimas 1988–1991 metais.– V., Kronta, 2004, P. 337–340.

²¹¹ Ten pat, P. 170.

²¹² Ten pat, P. 171.

²¹³ 1990 m. rugsėjo 13 d. D. Jazovo raštas Lietuvos Respublikos Aukščiausiajai Tarybai ir Vyriausybei // LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 10, L. 302–303.

Lietuvos Respublikos įmonės, įstaigos ir organizacijos neturi teisės reikalauti iš piliečių karinių bilietų ir kitų dokumentų, susijusių su tarnyba SSRS ginkluotosiose pajėgose²¹⁴. Nuo šiol tiek besislapstantys nuo karinės tarnybos, tiek pabėgę jaunuoliai galėjo įsidarbinti, stoti į aukštąsias ir kitas mokyklas nerizikuodami, kad apie jų darbo ar mokymosi vietą bus pranešta sovietinėms karinėms institucijoms.

1990 m. spalio 2 d. Maskvoje susitikus Lietuvos ir SSRS derybų delegacijoms, kaip viena iš svarbiausių problemų buvo įvardinta Lietuvos jaunuolių prievartinė tarnyba sovietinėje kariuomenėje.

SSRS Vyriausybei paskelbus 1990 m. rudens šaukimą į sovietinę kariuomenę, 1990 m. spalio 30 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba paskelbė pareiškimą, kuriame Lietuvos jaunuoliams patariama nepaklusti rudeniniam šaukimui į sovietinę armiją, nes Lietuvos Respublikos piliečiams neprivaloma tarnauti kitos šalies kariuomenėje, nors pareiškimė buvo ir sakoma, kad „Lietuvos Respublika nedraudžia jaunuoliams savo valia eiti į tokią tarnybą, tačiau kviečia teisingai suvokti piliečio pareigą ir svetimos valstybės kariuomenėje netarnauti“²¹⁵.

Greitai paaiškėjo ir Pabaltijo karinės apygardos vadovybės nuomonė: rudens šaukimas į sovietinę kariuomenę neatšaukiamas, tačiau neatvykę į komisijas nebus gaudomi²¹⁶. Tačiau tai buvo tik Pabaltijo karinės apygardos vadovybės nuomonė, bet ne Maskvos. Todėl 1990 m. lapkričio 8 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba paskelbė nutarimą „Dėl TSRS okupacinės kariuomenės savivalės Lietuvoje“. Nutarime buvo rašoma:

„Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, vadovaudamasi 1990 m. kovo 12 d. nutarimu „Dėl 1967 m. spalio 12 d. TSRS visuotinės karinės prievolės įstatymo negaliojimo Lietuvos Respublikos teritorijoje“ ir 1990 m. balandžio 9 d. nutarimu „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių šaukimo į TSRS ginkluotąsias pajėgas“, nutaria:

1. Lietuvos Respublikos gyventojai, nutarę atlikti karinę tarnybą TSRS ginkluotosiose pajėgose, privalo apie tai pranešti Krašto apsaugos departamento teritoriniams skyriams.

2. Lietuvos valstybė negarantuoja kompensacijos asmenims, tapusiems nedarbingais tarnybos TSRS ginkluotosiose pajėgose metu.

3. Asmenims, kurie sava valia eina tarnauti į TSRS ginkluotąsias pajėgas, netaikomos butų ir darbo įstatymų nustatytos lengvatos bei garantijos.

4. Nutarimas netaikomas asmenims, jėga priverstiems tarnauti TSRS ginkluotosiose pajėgose.

5. Nutarimas įsigalioja nuo jo priėmimo dienos“²¹⁷.

Šis nutarimas jau skyrėsi nuo pavasarį priimto nutarimo: jei pavasarį jaunuoliams buvo leista patiems pasirinkti ir spręsti – eiti į sovietinę kariuomenę ar ne, šiuo nutarimu toks pasirinkimas jau buvo suvaržytas.

²¹⁴ Dėl draudimo reikalauti dokumentų, susijusių su tarnyba TSRS ginkluotosiose pajėgose. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1990 m. rugsėjo 19 d. nutarimas Nr. 288 // Valstybės žinios, 1990, Nr. 28–689.

²¹⁵ 1990 m. spalio 30 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pareiškimas // Ten pat, Nr. 32–766.

²¹⁶ Baltijos kraštų kelias į Nepriklausomybę 1990 – 1991 metais. – P. 236–237.

²¹⁷ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. lapkričio 8 d. nutarimas Nr. 1–796 „Dėl Lietuvos Respublikos gyventojų tarnybos TSRS ginkluotosiose pajėgose“ // <http://www.lrs.lt>.

1990 m. lapkričio 26 d. medžiagai deryboms tarp Lietuvos ir SSRS dėl jaunuolių, savarankiškai palikusių karinę tarnybą, rengti Lietuvos Vyriausybė sudarė komisiją. Jos pirmininku buvo paskirtas Krašto apsaugos departamento generalinio direktoriaus pavaduotojas Algimantas Vaitkaitis, nariais – V. Jurevičius, J. Liaučius, P. Navašinskas, A. Norvilas, V. Sviderskis, D. Tarailienė, Z. Vaišvila, V. Zabarauskas. Ministerijos, departamentai, miestų ir rajonų valdybos buvo įpareigosios šiai komisijai teikti visą reikalingą informaciją²¹⁸.

Lietuvos Vyriausybė ieškojo įvairių būdų, kaip galima būtų apsaugoti pasitraukusius iš sovietinės kariuomenės jaunuolius. Buvo neoficialiai tariamasi su atvykstančiais į Lietuvą Skandinavijos šalių politikais ir aptariamoms galimybės jaunuolius laikinai priglauti jų teritorijoje. Suomijos URM Politinio departamento direktorius Jaako Kaurinkoski per susitikimus su Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininku Vytautu Landsbergiu ir užsienio reikalų ministro pavaduotoju Valdemaru Katkumi, įvykusius 1990 m. lapkričio 28–30 d., pabrėžė, kad „TSRS nėra persekiojamų dėl politinių motyvų žmonių, todėl Suomija nesuteikia ir nesuteiks politinių pabėgėlių statuso emigrantams iš TSRS (ir Lietuvos)“. Po 1991 m. sausio įvykių tas pats J. Kaurinkoski jau teigė, kad „situacijai Baltijos šalyse pablogėjus, Suomijos Vyriausybė gali šį klausimą svarstyti“. Bet Suomijos vidaus reikalų ministras buvo pareiškęs, kad „tokie Baltijos jaunuolių prašymai, susiję su vengimu tarnauti tarybinėje kariuomenėje, nėra tas pagrindas, kuriuo remiantis galima būtų suteikti politinį prieglobstį“.

Norvegijos URM Rytų Europos ir SSRS skyriaus vedėjas O. Nordshlettenas 1991 m. balandžio mėn. išdėstė panašias oficialias URM ir Vyriausybės nuostatas dėl politinio prieglobsčio suteikimo Lietuvos jaunuoliams, atsisakiusiems tarnauti sovietinėje kariuomenėje: „Kiekvienas atvejis bus nagrinėjamas ir sprendžiamas atskirai, t. y. individualiai. Vienu atveju prieglobsčio prašymo motyvai gali pasirodyti pakankamai svarūs, kitu – ne“²¹⁹.

Taigi Lietuvos Užsienio reikalų ministerijos pastangos nedavė norimų rezultatų: politinio prieglobsčio suteikimas pasitraukusiems iš sovietinės kariuomenės jaunuoliams nebuvo garantuotas.

1990 m. pab. sovietinės karinės vadovybės pozicijose dėl jaunuolių neatvykimo tarnauti į sovietinę kariuomenę jautėsi tam tikras svyravimas bei neryžtingumas, o pačioje 1991 m. pr. padėtis iš esmės pasikeitė. 1991 m. sausio 7 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas V. Landsbergis telefonu gavo pranešimą iš SSRS Pabaltijo karinės apygardos vado gen. F. Kuzmino, kad SSRS gynybos ministro D. Jazovo įsakymu Lietuvoje jaunuoliai pradedami priverstinai imti į SSRS kariuomenę padedant specializuotiems desanto daliniams²²⁰.

Reaguodamas į tai, tą pačią dieną Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tary-

²¹⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1990 m. lapkričio 26 d. potvarkis Nr. 289p // Ten pat.

²¹⁹ Knašytė R. Okupacinė kariuomenė Lietuvoje 1990 – 1991 m.: problemos ir sprendimai // Genocidas ir rezistencija.– 2003, Nr. 2 (14), P. 56.

²²⁰ Baltijos kraštų kelias į Nepriklausomybę 1990 – 1991 metais.– P. 295.

bos Prezidiumas paskelbė pareiškimą. Jame buvo sakoma, kad „Lietuvos Respublika gins savo piliečius visais politiniais ir teisiniais būdais, kreipsis į Žmogaus teisių gynimo ir kitas tarptautines organizacijas, kad nauja sovietų agresija prieš laisvės siekiančią Lietuvą būtų ryžtingai pasmerkta“.

Pavojuje atsidūrusiems jaunuoliams patarta vengti sovietų kariškių, kurie gali būti pasirengę naudoti klastos būdus. Buvo siūloma nenakvoti namuose, o neteisėtai suimtiems ir jų tėvams atsiminti, jog Lietuvos Respublikos krašto apsaugos prievolės įstatymas leidžia reikalauti oficialiai pripažįstamo belaisvio statuso²²¹.

Atitinkamą pareiškimą 1991 m. sausio 8 d. padarė ir Baltijos valstybių taryba. Taryba pareiškė protestą dėl šio žingsnio, pareikalavo nedelsiant sustabdyti SSRS ginkluotųjų pajėgų akciją ir kreipėsi į pasaulio visuomenę, visų šalių parlamentus ir vyriausybes, kviesdama pasisakyti prieš jau prasidėjusią SSRS akciją²²².

Kruvini sausio įvykiai kuriam laikui prislopino Lietuvos jaunuolių ėmimo į sovietinę kariuomenę problemą, tačiau neilgam. 1991 m. gegužės 24 d. SSRS gynybos ministro pavaduotojas ir Generalinio štabo viršininkas M. Moisejevas išsiuntė Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkui V. Landsbergiui ultimatyvų laišką, kuriame pabrėžė, kad jei Lietuvos Vyriausybė nevykdys SSRS Ministrų Tarybos nutarimo dėl naujokų ėmimo į SSRS kariuomenę, SSRS karinė vadovybė pasilieka sau teisę padaryti viską, kad tai būtų vykdoma. Tačiau jaunuoliai gali būti atleisti nuo tarnybos, jeigu Lietuvos Vyriausybė už kiekvieną naujoką sumokės tam tikrą mokesť²²³. Tai tikriausiai buvo sovietinių kariškių bandymas pasipelnyti vengiančiųjų karo tarnybos sąskaita.

Be abejo, Lietuvai tai buvo nepriimtina.

1991 m. pavasarinis šaukimas į sovietinę kariuomenę beveik visai sužlugo. Jo metu į tarybinę kariuomenę išėjo tarnauti tik 1037 Lietuvos jaunuoliai. Iš jų 611 vilniečių, 113 klaipėdiečių, kiti iš Šalčininkų ir Vilniaus rajonų²²⁴.

Žlugus rugpjūčio pučui Maskvoje, 1991 m. rugpjūčio 27 d. Vytautas Landsbergis, kalbėdamas telefonu su nauju SSRS gynybos ministru E. Šapošnikovu, iškėlė klausimą dėl Lietuvos jaunuolių, tarnaujančių sovietinėje armijoje, likimo. Maršalas pažadėjo, kad Lietuvos vaikinai galės grįžti namo. Bus išspręsta ir iš Lietuvos kilusių sovietinės armijos karininkų problema. Jie, anot E. Šapošnikovo, taip pat galės vykti į savo tėvynę ir čia, jeigu norės, demobilizuotis²²⁵.

1991 m. rugsėjo 10 d. Maskvoje Lietuvos, Latvijos ir Estijos atstovų susitikime su SSRS gynybos ministru E. Šapošnikovu buvo susitarta, kad iki 1991 m. pab. visi Baltijos valstybių jaunuoliai, tarnaujantys SSRS ginkluotosiose pajėgose, bus išleisti namo²²⁶. Taip ir įvyko. SSRS Prezidento 1991 m. rugsėjo 19 d. įsako pagrindu rugsėjo 24 d. SSRS gynybos ministras E. Šapošnikovas paskelbė įsakymą „Dėl piliečių,

²²¹1991 m. sausio 7 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo pareiškimas // Valstybės žinios, 1991, Nr. 2–47.

²²²Baltijos valstybių tarybos 1991 m. sausio 8 d. pareiškimas // LRSA.– F. 2, Ap. 10, B. 2, L. 1–2.

²²³Kšanytė R. Okupacinė kariuomenė Lietuvoje 1990–1991 m.: problemos ir sprendimai // Genocidas ir rezistencija.– 2003, Nr. 2 (14), P. 57.

²²⁴Baltijos kraštų kelias į Nepriklausomybę. 1990–1991 metai.– P. 538.

²²⁵Kada išvažiuos tarybiniai tankai? // Tiesa, 1991, rugpjūčio 28.

²²⁶J. Gečo Pro memoria // AA.

pašauktų Lietuvos, Latvijos, Estijos teritorijose ir tarnaujančių tikrąją karinę tarnybą, paleidimo iš SSRS ginkluotųjų pajėgų“. Apie 16 000 Lietuvos jaunuolių spalio mėn. buvo paleisti į namus.

1991 m. lapkričio 27 d. krašto apsaugos ministro pavaduotojas Norbertas Vidrinskas Maskvoje susitiko su SSRS ginkluotųjų pajėgų Generalinio štabo viršininku armijos gen. Vladimiru Lobovu. Susitikimo metu N. Vidrinskas priminė, kad dar nėra iki galo išspręstas Lietuvos jaunuolių, tarnaujančių sovietinėje kariuomenėje, klausimas. V. Lobovui N. Vidrinskas įteikė du raštus: dėl Lietuvos jaunuolių atleidimo iš tarnybos sovietinėje kariuomenėje ir dėl nuteistų Lietuvos jaunuolių, kurie atlieka bausmę drausmės batalionuose, perdavimo Lietuvai.

V. Lobovas minėtus raštus iš karto vizavo ir garantavo, kad šios problemos bus išspręstos²²⁷.

Nors, kaip jau buvo minėta, pašauktais į sovietinę karinę tarnybą rūpinosi tiek Lietuvos politikai, tiek derybų su SSRS delegacijos nariai, tačiau praktinį darbą dirbo Aukščiausiojoje Taryboje sudaryta Respublikos jaunuolių karinės tarnybos komisija. Komisija buvo įkurta dar 1989 m. gegužės 3 d. Jos pirmininku buvo paskirtas J. Antanaitis²²⁸. Nuo įkūrimo dienos iki 1990 m. birželio 27 d., kai Lietuvos Respublikos Vyriausybės potvarkiu komisijos darbas buvo perduotas Krašto apsaugos departamentui, į komisiją kreipėsi ir buvo priimti 2067 žmonės. Per dieną į komisijos priimamąjį atvykdavo nuo 15 iki 40 asmenų. Gauti 982 pareiškimai ir laiškai iš įvairių Lietuvos ir SSRS vietovių, tarp jų iš Kauno, Panevėžio, Šilalės, Jonavos, Mažeikių, Alytaus, Maskvos srities, Leningrado, Estijos, Latvijos, Murmansko, Kaliningrado, Kazachijos, Baltarusijos ir kt.

Komisijos nariams dažnai teko ginti Lietuvos jaunuolius, atliekančius tarnybą SSRS ir užsienyje. 574 kartus buvo kreiptasi ir gauti atsakymai iš SSRS gynybos ministerijos, Centrinės politinės valdybos, Generalinio štabo, Maskvos, Leningrado, Pabaltijo, Sibiro, Užkaukazės, Kijevo, Užkarpatės, Vidurinės Azijos karinių apygardų, Sąjunginės karinės prokuratūros, iš karinių dalinių, Respublikinio karinio komisarato.

Dėl nestatutinių santykių, pasityčiojimų ir kūno sužalojimų 227 jaunuoliai buvo perkelti tarnauti iš Maskvos, Tolimųjų Rytų, Sibiro ir Vidurinės Azijos karinių apygardų į kitus dalinius.

Komisijai reikalaujant komisuoti buvo: 62 jaunuoliai dėl sveikatos būklės pakiitimų, 64 dėl ligos paūmėjimo bei susirgimų, 182 jaunuoliai dėl sveikatos būklės, 31 jaunuolis dėl įvairių kitų priežasčių.

63 jaunuoliai buvo atleisti nuo tolimesnės tarnybos gimus vaikams, mirus vienam iš tėvų arba tėvams tapus nedarbingiems.

68 jaunuoliai perkelti tarnauti į Lietuvą iš Leningrado, Maskvos, Sibiro, Užkaukazės, Tolimųjų Rytų karinių apygardų.

147 šaukiamojo amžiaus jaunuoliai, komisijai reikalaujant, dėl sveikatos būklės bei šeimyninių aplinkybių atleisti nuo karinės tarnybos. 13 neteisėtai nuteistųjų iš

²²⁷ N. Vidrinsko 1991 m. gruodžio 31 d. Pro memoria // Lietuvos Respublikos Vyriausybės Kanciliarijos archyvas (toliau LRVKA). – F. 4. Ap. 3 B. 692, L. 2.

²²⁸ J. Antanaičio 1989 m. spalio 16 d. raštas Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui // KAA.– F. 1, Ap. 2, B. 60, L. 7.

drausmės batalionų gražinti į karinius dalinius. Komisijos nariai 15 kartų dalyvavo atliekant ekspertizę žuvus Lietuvos jaunuoliams.

Iš viso teigiamai buvo išspęsti 950 kareivių likimai.

Šį sunkų darbą, be jau minėto J. Antanaičio, dirbo V. Jurevičius, D. Tarailienė, M. Kirdaitė²²⁹.

Kai vyko tarnauti į sovietinę kariuomenę paimtų Lietuvos jaunuolių teismai, Lietuvos atstovai stengėsi juose dalyvauti kaip gynėjai. Taip F. Vaitkaitis, turėdamas Vyriausybės įgaliojimus, dalyvavo 7 teismuose, kuriuose buvo išteisinti 6 kaltinamieji ir nutrauktos baudžiamosios bylos. Viena byla, dalyvaujant deputatei Zitai Šličkytei, irgi buvo išspręsta jaunuolio naudai.

Visos paminėtos priemonės turėjo naudą. Nuo 1990 m. kovo 11 d. SSRS teisme už dezertyravimą buvo nuteisti tik 5 Lietuvos jaunuoliai²³⁰.

1991 m. gruodžio 5 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba priėmė Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymą, pagal kurį asmenys, stoję į karinę kitos valstybės tarnybą be kompetentingų Lietuvos organų sutikimo, buvo laikomi netekę Lietuvos Respublikos pilietybės²³¹.

1992 m. sausio pab. Lietuvos Užsienio reikalų ministerija paskelbė, kad, vadovaujantis Pilietybės įstatymu, Lietuvos Respublikos piliečiai, tarnaujantys kitos valstybės kariuomenėje, išskyrus prievarta paimtus, arba einantys kitos valstybės valdžios ar valdymo organų pareigūnų pareigas, iki 1992 m. kovo 1 d. privalo nutraukti nurodytas tarnybas arba gali iki 1992 m. vasario kreiptis į Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos Konsulinį departamentą dėl leidimo laikinai tęsti šias tarnybas²³².

Taip iš esmės buvo padėtas galutinis taškas Lietuvos piliečių tarnybai sovietinėje kariuomenėje. Visi dar dvejojantys turėjo apsispręsti – ar likti sovietinėje kariuomenėje, ar netekti Lietuvos pilietybės.

²²⁹ Dėl jaunuolių karinės tarnybos reikalų komisijos darbo. A. Butkevičiaus 1990 m. rugpjūčio 1 d. raštas LR AT Pirmininkui V. Landsbergiui ir Ministrei Pirmininkei K. Prunskienei // LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 17, L. 3–4.

²³⁰ Buvo nuteisti: Staskovsky Andrej, Cirtautas Antanas, Bakšys Gintaras, Gajauskas, Vasiliauskas Erikas // Užurka J. Lietuvos kariuomenės atkūrimas 1988–1991 metais.– P. 343, 364.

²³¹ Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas. 1991 m. gruodžio 5 d. Nr. 1–2072 // <http://www.lrs.lt>.

²³² URM pranešimas // URMA.– F. 1, Ap. 1, B. 32, L. 13.

5. Sovietinės (Rusijos) kariuomenės buvimo Lietuvoje keliamos problemos bei jos išvedimo procesas iki išvedimo grafiko pasirašymo (1990-03-11 – 1992-09-08)

R. Bagdono nuotrauka

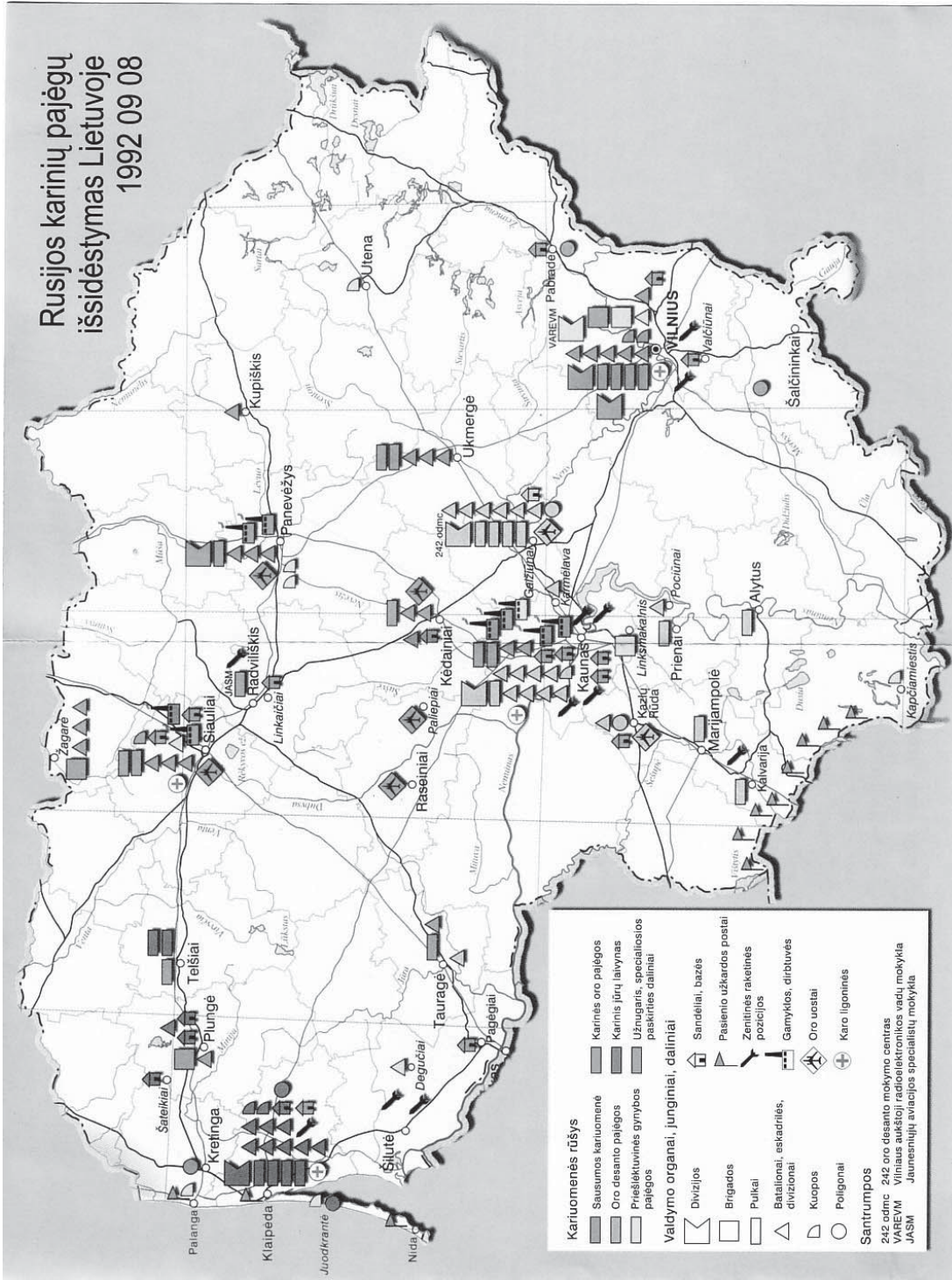
Lietuvos Nepriklausomybės paskelbimas kariniuose daliniuose, dislokuotuose Lietuvos teritorijoje, nieko kito, kaip tik nepasitenkinimo ir priešiško, nesukėlė. Karinių dalinių vadovybė nekreipė jokio dėmesio į priimtus Lietuvos įstatymus ir vykdė tik SSRS įstatymus, tuo akivaizdžiai demonstruodama savo okupacines nuostatas.

Į bet kokius Lietuvos žmonių ar valdžios institucijų veiksmus, tiesiogiai ar netiesiogiai nukreiptus prieš sovietinius karinius dalinius, buvo reaguojama priešišškai ir ultimatyviai. Jau kovo 29 d. Vilniaus karinės įgulos viršininkas plk. V. Uschopčikas V. Landsbergiui atsiuntė protesto raštą, kuriame išvardinti „neteisėti veiksmai Lietuvos SSR teritorijoje“. Vienu iš svarbiausių „neteisėtų“ veiksmų buvo įvardinta savanorių į būsimas krašto apsaugos struktūras registracija, karinių dalinių fotografavimas, karinių kolonų judėjimo stebėjimas ir kt. V. Uschopčikas reikalavo, kad būtų duotas nurodymas Vidaus reikalų ministerijai išaiškinti visų jo paminėtų faktų kaltininkus²³³. Panašių raštų buvo ir daugiau.

Po 1991 m. sausio įvykių Lietuvoje esančių sovietinių karinių dalinių vadovybės elgesys pasikeitė, jie tapo, matyt, jausdami tam tikrą moralinę kaltę mandagesni. 1991 m. vasario 7 d. Pabaltijo karinės apygardos vadas gen. plk. F. Kuzminas

²³³ Neteisėtų veiksmų Lietuvos SSR faktai // LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 10, L. 61–63.

Rusijos karinių pajėgų išsidėstymas Lietuvoje 1992 09 08

informavo V. Landsbergį, kad 1991 m. vasario 10–20 d. Lietuvos, Latvijos bei Estijos teritorijose vyks štabų, įtraukiant ir karinius dalinius, mokymai²³⁴.

Kaip jau buvo minėta, dėl neteisėtų sovietinės kariuomenės veiksmų Lietuvos valdžios institucijos reiškė protestus, ieškojo paramos tarptautinėse organizacijose ir kt.

1991 m. balandžio mėn. atsinaujinus deryboms tarp Lietuvos ir SSRS dėl sovietinės kariuomenės išvedimo, Lietuvos derybininkai pirmiausia išklė klausimą dėl sovietinės kariuomenės savivalės ir Lietuvos Respublikos įstatymų nepaisymo. Šį kartą sovietinė pusė garantavo, kad jos kariuomenė laikysis Lietuvos įstatymų. Deja, Sovietų Sąjunga savo įsipareigojimų ir toliau ne visada paisė.

Atrodytų, kad padėtis turėjo pasikeisti po nesėkmingo 1991 m. rugpjūčio pučo. Naujas SSRS gynybos ministras E. Šapošnikovas, kaip jau buvo minėta, užtikrino, kad sovietinė kariuomenė, esanti Lietuvoje, laikysis Lietuvos Respublikos įstatymų. Tačiau, nepaisant asmeniškų susitarimų su SSRS gynybos ministru apie galimybę suderinti su Lietuvos Respublikos Vyriausybe klausimus dėl papildomų kariuomenės kontingentų įvedimo į Lietuvos Respublikos teritoriją, 1991 m. gruodžio 20–21 d. į Gaižiūnų mokomąjį centrą atvyko 600 naujokų, lydimų kareivių ir karininkų. Naujokai atvyko traukiniais Maskva – Kaliningradas, gruodžio 20 ir gruodžio 21 d. po 300 karių, vėliau jie sunkvežimiais buvo nuvežti į minėtą dalinį. Jokios oficialios informacijos iš sovietinių kariškių apie šio kontingento atvykimą nebuvo gauta²³⁵.

Nepaisant, kad gruodžio pab. Sovietų Sąjunga juridškai nustojo egzistavusi, jos okupacinė kariuomenė, dabar jau perėjusi į Rusijos Federacijos jurisdikciją, liko Lietuvoje faktiškai be jokių pakitimų. Todėl 1992 m. sausio 8 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, atsižvelgdama į tai, kad, šiurkščiai pažeidus visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas ir nesuderinus su Lietuvos Respublikos Vyriausybe 1991 m. gruodžio mėn. į Lietuvą buvo įvestas papildomas buvusios SSRS kariuomenės kontingentas, uždraudė įvesti į Lietuvą pašauktus į karinę tarnybą naujokus ar kitą papildomą buvusios SSRS kariuomenės kontingentą be Lietuvos Respublikos Vyriausybės leidimo.

Krašto apsaugos ministerija buvo įpareigota išpėti buvusios SSRS kariuomenės dalinius, laikinai dislokuotus Lietuvoje, apie galimas sankcijas už nustatytos tvarkos nesilaikymą.

Vidaus reikalų ministerijai kartu su Susisiekimo ir Krašto apsaugos ministerijomis buvo pavesta kontroliuoti, kaip vykdomas šis nutarimas²³⁶.

Tačiau reikia iš karto pasakyti, kad šį nutarimą Rusijos pusė iš karto ėmė ignoruoti. Buvo ir toliau gaunama informacija, kad į dalinius atvyksta nauji kareiviai. Dėl to krašto apsaugos patruliai ėmė tikrinti atvykstančiųjų kariškių dokumentus. Jau sausio 16 d. Kauno geležinkelio stotyje buvo sulaikyti atvykę ir neturintys Lietuvos institucijų leidimų Rusijos kariuomenės vyr. lttn. A. Šichijevs, vyr. praporščikai V. Kulakovas ir A. Drenkovas, eiliniai A. Nizamovas ir A. Artemjevas. Jie buvo

²³⁴ F. Kuzmino 1991 m. vasario 7 d. raštas V. Landsbergiui // Ten pat, B. 20, L. 91.

²³⁵ Krašto apsaugos ministro 1991 m. gruodžio 21 d. raštas Lietuvos Respublikos Vyriausybei // KAMEA.

²³⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. sausio 8 d. nutarimas Nr. 13 „Dėl buvusios TSRS kariuomenės kontingento Lietuvoje“ // <http://www3.lrs.lt>.

patalpinti į išankstinio sulaikymo kameras. Kitą dieną, surašius protokolą, buvo paleisti ir išsiųsti į dalinį, iš kurio atvyko. Dėl šio įvykio Rusijos Federacijos Vakarų grupės vadas gen. plk. V. Mironovas Lietuvos Respublikos Ministrui Pirmininkui G. Vagnoriui atsiuntė protesto raštą išpėdamas, kad panašūs Lietuvos pareigūnų veiksmai gali išprovokuoti rimtus konfliktus.

Be to, V. Mironovas priekaištavo, kad Lietuvos pareigūnai, konkrečiai krašto apsaugos ministro pavaduotojas N. Vidrinskas, ėmė reikalauti, kad išvykstantis iš Lietuvos Rusijos kariuomenės transportas turėtų išduotus leidimus, o tai V. Mironovo nuomone, tik trukdo Rusijos kariuomenės išvedimui²³⁷.

Lietuvos Vyriausybei uždraudus įvesti į Lietuvą naujokus, Rusijos kariniai daliniai, norėdami papildyti karių skaičių, ėmė verbuoti Lietuvos piliečius tarnybai kariniuose daliniuose pagal kontraktą²³⁸.

Buvo pastebėta, kad labai padažnėjo sovietinės kariuomenės dalinių turto vežimas už Lietuvos ribų. Kadangi panašūs vežimai prieštaravo 1991 m. lapkričio 28 d. Lietuvos Respublikos įstatymui „Dėl SSRS karinių dalinių bei kitų karinių struktūrų neteisėtai valdomo turto ir sandorių Lietuvos Respublikos teritorijoje“, 1992 m. sausio 9 d. Krašto apsaugos ministerija kreipėsi į Susisiekimo ministeriją prašydama be derinimo su Krašto apsaugos ministerija neteikti rusų kariams geležinkelio vagonų ar platformų²³⁹.

Tačiau šis draudimas, iš vienos pusės apsunkinęs karinio turto neteisėtą išvežimą, sukėlė ir kai kurių sunkumų Lietuvoje esantiems kariniams daliniams. Dėl to NVS karinių oro pajėgų automobilių dalių bazėje Nr. 42794 susikaupė daug išsiuntimui parengtų detalių. Bazės vadas 1992 m. vasario pr. kreipėsi į krašto apsaugos ministrą, prašydamas padėti išspręsti minėtą problemą²⁴⁰.

Kauno įgulos daliniai mokymus ir pratybas dažniausiai vykdė Pariečės kariuomenės poligone Baltarusijoje. Pradėjus kontroliuoti Lietuvos sienas ir reikalauti leidimų pasunkėjo išvykusių į poligoną karių aprūpinimas²⁴¹.

Susikaupė ir daugiau klausimų, kuriuos reikėjo spręsti. Todėl 1992 m. vasario 20 d. krašto apsaugos ministras, suderinęs su Aukščiausiosios Tarybos komisija, savo pavaduotoją Joną Paužolį paskyrė Krašto apsaugos ministerijos įgaliotu atstovu sovietų kariuomenės išvedimo klausimams spręsti²⁴².

Kaip jau buvo minėta, tarp Lietuvos ir Rusijos vykstant deryboms dėl Rusijos

²³⁷ V. Mironovo 1992 m. sausio 21 d. raštas Ministrui Pirmininkui G. Vagnoriui // LRVKA.– F. 4, Ap. 3, B. 692, L. 143–145.

²³⁸ A. Butkevičiaus 1992 m. birželio 10 d. raštas Lietuvos Respublikos Vyriausybei „Dėl Rusijos kariuomenės veiksmų Lietuvos Respublikoje“ // KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 28, L. 4.

²³⁹ Dėl judamų geležinkelio sąstatų. 1992 m. sausio 19 d. Krašto apsaugos ministerijos raštas // Ten pat, Ap. 1, B. 4, L. 72.

²⁴⁰ 1992 m. vasario 5 d. karinės dalies Nr. 42794 raštas krašto apsaugos ministrui // Ten pat.– B. 42, L. 102.

²⁴¹ Kauno įgulos vado gen. mjr. V. Kackevičiaus 1992 m. sausio 30 d. raštas Ministrui Pirmininkui G. Vagnoriui // LRVKA.– F. 4, Ap. 3, B. 692, L. 79–80.

²⁴² Dėl ministro pavaduotojo J. Paužolio paskyrimo KAM įgaliotu atstovu. KAM 1992 m. vasario 20 d. įsakymas Nr. 100 // Krašto apsaugos ministro įsakymai, T. 1. – P. 162; L. e. krašto apsaugos ministro pareigas E. Nazelskio 1992 m. liepos 17 d. raštas Ministro Pirmininko pavaduotojui Z. Vaišvilai // KAA.– F. 2, Ap. 2, B. 35, L. 110.

kariuomenės išvedimo, 1992 m. kovo 3 d. oficialiai buvo išvestas pirmasis Rusijos kariuomenės dalinys – zenitinis raketinis divizionas, įsikūręs Vilniaus rajone.

Paraiška dalinio išvedimui buvo paduota dar 1992 m. sausio 19 d. Gavus paraišką Krašto apsaugos ministerijos įgaliotasis atstovas Rusijos Federacijos jurisdikcijoje esančios buvusios SSRS kariuomenės išvedimo klausimais plk. Jonas Paužolis²⁴³ 1992 m. vasario 24 d. išleido įsakymą Nr. 1, kuriuo sudarė pirmąją minėto karinio dalinio tikrinimo komisiją:

- J. Gečas – krašto apsaugos ministro pavaduotojas – komisijos pirmininkas;
- H. Narščius – Karinės administracijos departamento direktoriaus pavaduotojas – komisijos pirmininko pavaduotojas;
- A. Griška – Kapitalinės statybos ir remonto tarnybos viršininkas;
- V. Benediktavičius – SKAT²⁴⁴ štabo viršininko pavaduotojas;
- A. Čepulis – SKAT ryšių tarnybos viršininkas;
- V. Šriubša – KAM skyriaus viršininkas;
- J. Juodka – KAM skyriaus viršininkas;
- V. Brazauskas – KAM skyriaus viršininkas;
- P. Marozienė – KAM buhalterinės apskaitos poskyrio viršininkė;
- Z. Vegelevičius – KAM tarnybos viršininkas;
- Z. Pacevičius – KAM vyr. specialistas;
- R. Lapinskas – KAM tarnybos viršininko pavaduotojas;
- P. Dragunaitis – Pasienio apsaugos tarnybos štabo viršininkas;
- P. Stokė – Aplinkos apsaugos departamento Vandenių valdybos vyr. inžinierius;
- Z. Stanevičius – Respublikinio higienos centro direktorius;
- A. Šeštakauskas – Lietuvos Respublikos Urbanistikos ir statybos ministerijos vyriausias statybininkas;
- V. Sūdžius – Valstybinės statybos inspekcijos viršininkas;
- A. Rimkus – Komunalinių paslaugų departamento skyriaus viršininkas;
- Vilniaus rajono ryšių tarnybos atstovas.

²⁴³ Jonas Paužolis gimė 1954 m. gegužės 1 d. Joniškio raj. Kriūkų valsč., Lazdyniškių km. 1954 m. baigė Joniškio vidurinę mokyklą. 1957 m. baigė Kijevo artilerijos mokyklą. Tarnavo artilerijos daliniuose. Tarnybą sovietinėje kariuomenėje baigė 1986 m. Vilniaus raj. komisaru, turėdamas papulkininkio laipsnį. 1988–1989 metais aktyviai dalyvavo atkuriant Lietuvos atsargos karininkų sąjungą (LAKS), buvo išrinktas sąjungos Centro valdybos nariu. Tuo pačiu metu dirbo kariniu ekspertu jaunuolių, tarnaujančių sovietinėje kariuomenėje, gynimo komisijoje prie LR Aukščiausiosios Tarybos. Rengė krašto apsaugos atkūrimo programas. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę 1990 m. birželio 1 d. skiriamas Krašto apsaugos departamento (KAD) Mobilizacinio skyriaus viršininku. 1991 m. sausio 5 d. skiriamas KAD direktoriaus pavaduotoju. 1991–1992 m. derybų su Rusija dėl buvusios sovietinės kariuomenės iš Lietuvos karinis ekspertas, buvusių sovietinių karinių komisariatų likvidavimo komisijos pirmininkas. 1992 m. liepos 16 d. skiriamas Valstybės sienos apsaugos tarnybos (VSAT) viršininku.

²⁴⁴ SKAT – Savanoriškoji krašto apsaugos tarnyba.

Pirmąjį patikrinimą buvo nurodyta atlikti 1992 m. vasario 25 – 28 d.²⁴⁵.

Objekto patikra įvyko sklandžiai, jokių nesusipratimų nebuvo ir objektas buvo perduotas Lietuvos pareigūnams. Pirmąjį perdavimo – priėmimo aktą dėl perdavimo Rusijos 36839 karinio dalinio objekto pasirašė krašto apsaugos ministro pavaduotojas plk. Jonas Paužolis²⁴⁶.

Iš Kauno Rusijos kariuomenės dalinių išvedimas prasidėjo 1992 m. kovo 6 d. Į Pskovo sritį pajudėjo Rusijos kariuomenės fronto bazės 59838 karinio dalinio valdymo grupė ir šarvuotos technikos remonto pulkas (k. d. 01252) Tiesa, abiejuose kariniuose daliniuose tebuvo tik 9 kariai. Technikos daugiau – 24 sunkvežimiai ZIL–131, 3 sunkvežimiai GAZ–66, 4 sunkvežimiai ZIL–157, 5 sunkvežimiai URAL. Kolona pajudėjo maršrutu Kaunas – Ukmergė – Utena – Zarasai²⁴⁷.

Pasiruošę išvykti (LRSA)

²⁴⁵ Lietuvos Respublikos įgaliojimo Rusijos Federacijos jurisdikcijoje esančios buvusios SSRS kariuomenės išvedimo klausimais 1992 m. vasario 24 d. įsakymas Nr. 1 // KAA.– F. 2, Ap. 6 (byla nenumuruota).

²⁴⁶ Lietuva laisva ir nepriklausoma.– P. 14.

²⁴⁷ Namoi! // Lietuvos aidas, 1992, kovo 7.

Vertimas iš rusų kalbos

TVIRTINU

Rusijos Federacijos
įgaliotasis
generolas-pulkininkas

V. Mironov
V. Mironov
1992 m. kovo 9 d.

TVIRTINU

Lietuvos Respublikos
krašto apsaugos
ministras

M. Butkevičius
M. Butkevičius
1992 m. kovo 9 d.

A K T A S № 1

Mickūnų karinio miestelio
k/d 36839 perdavimas-priėmimas

Mes, žemiau pasirašiusieji, Lietuvos Respublikos inspekcinės komisijos pirmininkas - J. Paužolis, Rusijos Federacijos inspekcinės komisijos pirmininkas - F. Kisanov konstatuojame, kad 1992 m. vasario 25-26 dienomis pravesta bendra karinio dalinio 36839, dislokuoto Lietuvos Respublikos teritorijoje (Vilniaus raj., Mickūnų gyvenvietė) priklausančio Rusijos Federacijos jurisdikcijoje, inspekciją.

Inspekcijos metu patikrinti pastatai, teritorija, inžineriniai įrengimai, sudarytas inventoriaus sąrašas, įvertinta ekologinė, sanitarinė-epidemiologinė k/d 36839 teritorijos ir pastatų būklė: aktai pridedami (priedas lapai).

Remiantis inspekcinių komisijų darbo aktais Rusijos Federacijos Mickūnų k/d 36839 karinis miestelis perduodamas Lietuvos Respublikai. Atsiskaitymo tvarka pagal vertę bus nustatyta valstybinių susitarimų eigoje.

Lietuvos Respublika neprieštarauja, kad karinio miestelio gyventojai naudotųsi gyvenamuoju plotu, sudaris reikiamas komunalines sąlygas, kol nebus išspręstas klausimas dėl jų aprūpinimo gyvenamuoju plotu Rusijos Federacijoje.

Rusijos Federacijos
inspekcinės komisijos
pirmininkas

F. Kisanov
F. Kisanov

Lietuvos Respublikos
inspekcinės komisijos
pirmininkas

J. Paužolis
J. Paužolis

Karinio dalinio, dislokuoto Mickūnuose perdavimo aktas (KAA. F. 2., Ap. 6., B. 7., L. 2)

Iki tol buvę gana įtempti santykiai tarp Lietuvos valdžios institucijų ir sovietinės, vėliau Rusijos karinės vadovybės, trukdė normaliam Lietuvoje esančių Rusijos karinių dalinių funkcionavimui. Todėl pačių karinių dalinių vadovybė buvo suinteresuota gerinti santykius su atgavusiomis savarankiškumą Baltijos valstybėmis. 1992 m. vasario 25 d. Maskvoje Rusijos kariuomenės priešlėktuvinės gynybos vadovybės iniciatyva įvyko pasitarimas, kuriame dalyvavo Latvijos karinis atašė Rusijoje G. Alksnis, Lietuvos Krašto apsaugos ministerijos atstovas prie Lietuvos pasiuntinybės Maskvoje K. Kuckailis ir Rusijos priešlėktuvinės gynybos pajėgų atstovai P. Ščebetinas, V. Žižnevskis, B. Kulešovas, J. Kučerovas, V. Kuričevs ir V. Lazarevas. Pasitarimo metu buvo aptariama, kaip palaikyti priešlėktuvinės gynybos dalinių, esančių Latvijoje ir Lietuvoje, gyvybingumą.

Susitikime buvo konstatuota, kad nėra tarpvalstybinių susitarimų, reglamentuojančių kariškių atvykimo ir išvykimo iš Lietuvos ir Latvijos atvejus, karinės technikos įvežimo ir išvežimo tvarkos, taip pat nebuvo koordinacijos priešlėktuvinės gynybos uždaviniams spręsti su Latvijos ir Lietuvos atitinkamomis struktūromis. Pasitarimo pabaigoje buvo nuspręsta parengti reikiamų dokumentų projektus ir įteikti savo šalių vyriausybėms²⁴⁸. Tačiau ar buvo parengti kokie nors dokumentų projektai, duomenų surasti nepavyko.

Rusijos vadovybei oficialiai įvardijus Lietuvoje esančią kariuomenę kaip išvedamą, be to, vykstant intensyvioms deryboms, reikėjo tiksliai žinoti, kokį indėlį aprūpinant karinius dalinius įneša Lietuvos institucijos. Šiuo tikslu 1992 m. vasario 26 d. ministras A. Butkevičius KAM II tarnybos viršininkui P. Ivoškiui pavedė iki kovo 6 d. pateikti informaciją apie išvedamos Rusijos kariuomenės karinių dalinių aprūpinimą Lietuvos Respublikos biudžeto sąskaita:

- iš kur tiekama elektros energija, dujos, vanduo, kuras, organizuojamas karinių dalinių patalpų šildymas, koku būdu atsiskaitoma;
- kas kariškiams ir jų šeimų nariams teikia maistą, medikamentus, kaip atsiskaitoma;
- kokius kitus tiekimus gauna iš Lietuvos įmonių, įstaigų, organizacijų;
- karinių parduotuvių darbuotojų išlaikymas, parduotuvių aprūpinimas prekėmis, šių parduotuvių pelno skirstymas;
- kariškių ir jų šeimų butų, gyvenamųjų patalpų būklė, mokestis už butą, komunalines paslaugas, taikomos šioje srityje lengvatos;
- kito aprūpinimo Lietuvos Respublikos sąskaita būdai ir šaltiniai.

Ministras pasiūlė šį įsakymą vykdyti pateikiant oficialius užklausimus atitinkamoms ministerijoms²⁴⁹.

Deja, laiko šiam pavedimui įvykdyti buvo duota palyginti mažai, todėl surinkti ne visai tikslūs duomenys, tačiau ir jie tapo gana svarbiu argumentu kalbant su Rusijos derybininkais.

Kai derybos dėl Rusijos kariuomenės jau buvo išibėgėjusios ir kai paaiškėjo, kad Rusijos kariuomenė iš Lietuvos turės greitai būti išvesta, atsitiko taip, kad kari-

²⁴⁸ 1992 m. vasario 25 d. pasitarimo protokolas // KAA.– F. 2, Ap. 1, B. 43, L. 25.

²⁴⁹ Dėl informacijos apie Rusijos kariuomenės karinių dalinių aprūpinimą. KAM 1992 m. vasario 26 d. įsakymas Nr. 116 // Krašto apsaugos ministro įsakymai, T. 1. 1992 m.– P.176.

niai daliniai ėmė pardavinėti turtą bei kitą inventorių, prasidėjo iki tol neregėto masto grobstymai. Ypač pavojingu reiškiniu tapo prekyba ginklais. Ši prekyba pasiekė tokį mastą, kad Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba 1992 m. kovo 24 d. sudarė Laikiną deputatų komisiją NVS karinių dalinių neteisėtos prekybos ginklais faktams tirti. Į komisiją buvo įtraukti šie Aukščiausiosios Tarybos deputatai:

Rimantas Astrauskas,
Kęstutis Grinius,
Klemas Inta,
Leonas Jankelevičius,
Vytautas Kvietkauskas,
Liudvikas Narcizas Rasimavičius,
Benediktas Rupeika,
Saulius Šaltenis,
Petras Vaitiekūnas.

Komisija buvo įpareigota iki 1992 m. balandžio 15 d. Aukščiausiajai Tarybai pateikti savo išvadas²⁵⁰.

Kadangi nebuvo paskirtas komisijos pirmininkas, ši komisija faktiškai nieko nedirbo, todėl 1992 m. balandžio 14 d. ji buvo papildyta deputatais Valentina Suboč bei Egidijumi Klumbiu, o išbrauktas deputatas Kęstutis Grinius. Komisijos pirmininku patvirtintas Petras Vaitiekūnas²⁵¹. Deja, iš anksto reikia pasakyti, kad šios komisijos darbo rezultatai buvo kuklūs.

Tai, kas liko iš buvusio karinio pastato. R. Bagdono nuotrauka. KASP EA

²⁵⁰ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos stenogramos.– T. 53, P. 324–325.

²⁵¹ Ten pat, T. 54.– V., 1995, P. 382.

O Rusijos kariniai daliniai ir toliau savivaliavo. Pažeisdama Lietuvos Respublikos suverenitetą, Rusijai pavaldi kariuomenė nelegaliai vežė tranzitu per Lietuvos Respublikos teritoriją karinius krovinius, tarp jų ypač pavojingus. Be Lietuvos valdžios leidimo ir toliau buvo išvežamas pagal Lietuvos įstatymus Lietuvai priklausantis turtas, karinė technika. Keletas faktų: 1992 m. kovo 3 d. Vilkaviškio užkardos Kybartų poste sulaikytas vagonas su cementu, kurį Rusijos kariškiai nelegaliai bandė išvežti į Kaliningradą; kovo 10 d. be Lietuvos Respublikos valdžios leidimo į Sovietų Sąjungą buvo išvežta: 8 patrankos, 6 tanketės, 4 ryšių mašinos, 2 sistemos *Grad* ir 1 haubica. Į Lietuvos teritoriją ir toliau buvo savavališkai įvežami nauji kariškiai. Iš anksto nesuderinus su Lietuvos vadovybe, vykdomi nesankcionuoti dalinių perdislokavimai, kariuomenė be leidimo judėjo Lietuvos keliais ir gyvenvietėmis. Pavyzdžiui, Kauno mieste 1992 m. kovo 16 d. pastebėta 10 tankečių ir 4 tankai; kovo 17 d. iš Kauno Jonavos link nuvažiavo 40 kariškų mašinų.

Rusijai pavaldžios buvusios SSRS kariuomenės, dislokuotos Lietuvoje, vadovybė savavališkai vykdė akcijas sausumoje ir teritoriniuose Lietuvos vandenyse, pažeidinėjo oro erdvę. Nepaisydama pasiekto susitarimo tarp valstybinių delegacijų, Rusijai pavaldžių karinių dalinių vadovybė neleido Lietuvos Respublikos pareigūnams tikrinti buvusios SSRS karinių dalinių teritorijų. Iki 1992 balandžio pr. buvo užfiksuoti 32 atvejai, kai Lietuvos pareigūnams nebuvo leista tikrinti karinėse bazėse. Rusijos Federacijos, kaip buvusios SSRS teisių ir prievolių perėmėjos, institucijos vengė konkrečiai nagrinėti buvusios SSRS kariuomenės padarytos žalos gyventojams, valstybės ir gyventojų turtui bei Lietuvos gamtai atlyginimo klausimus ir delsė pradėti atlyginti žalą.

Lietuvos gamtai ir toliau buvo daroma didelė žala. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos departamento duomenimis, 1992 m. vasario 6 d. karinis dalinys Nemirsetoje, Klaipėdos rajone, motyvuodamas, kad neturi kuo kūrėti, kirto pušis – padarė 17 244 rb. žalą; Šateikiuose, Plungės rajone, esantis karinis dalinys kirto mišką, padarė 268 616 rb. žalą; kovo mėn. pr. Pabradės karinio poligono kariškiai sumėtė daugybę dūminių sprogmenų į šalia esančių tvenkinį ir kt.²⁵².

Rusijos kariuomenės atstovai nevensė ir tiesioginių provokacijų prieš Lietuvą. Panašiai kaip 1940 m., kai Lietuva buvo apkaltinta, kad grobiami sovietiniai kariškiai, 1992 m. kovo 19 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė gavo Rusijos Federacijos kariuomenės Šiaurės Vakarų grupuotės vado gen. plk. V. Mironovo protestą. Jame buvo teigiama, kad kovo 16 d. apie 12 val. netoli Palangos esančiame Nemirsetos mokomajame poligone buvo pagrobtas kareivis J. Repinas. V. Mironovas nurodė, kad kareivį per pratybas Nemirsetos poligone pagrobė nežinomi asmenys, iš kurių vienas vilkėjo Nepriklausomų Valstybių Sandraugos ginkluotųjų pajėgų praporščiko uniformą. Iki kovo 17 d. 3 val. nakties kareivis buvęs įžeidinėjamas, žeminamas, mušamas, verčiamas krauti ir iškrauti daiktus. Po to kareivis atvežtas į poligono teritoriją, kur buvo nurengtas ir pririštas prie metalinio vamzdžio apleisto pastato viduje. Jam rusų kalba buvę pasakyta: „*Perduok savo viršininkams, kad jeigu iki kovo 25 d. neišsinešdinsite, tai jus visus papjausime ir pakarsime*“²⁵³.

²⁵² 1992 m. balandžio 7 d. ELTOS pranešimas.

²⁵³ V. Mironovo 1992 m. gegužės 19 d. raštas Ministrui Pirmininkui G. Vagnoriui // LRVKA.– F. 4, Ap. 3, B. 693, L. 51.

Dėl šio įvykio Vidaus reikalų ministerijos pareigūnai atliko tyrimą. Buvo nustatyta, kad rusų kareivis J. Repinas nebuvo sumuštas, jam nebuvo padaryta jokių kūno sužalojimų. Kareivis buvo rastas ne tuščioje pastate, kaip teigė V. Mironovas, o karinio dalinio Nr. 42283, dislokuoto Nemirsetoje, štabo pastate esančioje katilinėje. Teritorija saugoma Rusijos kariškių ir pašaliniais ten vaikščioti draudžiama.

Vidaus reikalų pareigūnai padarė išvadą, kad tai buvo nestatutinių santykių tarp pačių Rusijos kareivių pasireiškimas. Matyt, iš kareivio buvo atimta nauja uniforma ir iškeista į svaigiuosius gėrimus, o pasiteisinimui sugalvota minėta istorija²⁵⁴.

1992 m. kovo 29 d. Rusijos gynybos ministras Pavelas Gračiovas pareiškė, kad stabdomas prasidėjęs kariuomenės išvedimas iš Baltijos valstybių. Į P. Gračiovo pareiškimą iš karto reagavo JAV, Didžiosios Britanijos, Norvegijos, Islandijos, Kanados gynybos ministrai. NATO ir Rytų Europos gynybos ministrų susitikime buvo palaikytas Baltijos valstybių siekimas, kad Rusijos kariuomenė būtų išvesta kaip galima greičiau.

Savo pasiaiškinimuose Rusijos Užsienio reikalų ministerijos pareigūnai teigė, kad kariuomenės išvedimas iš trijų Baltijos valstybių buvo sustabdytas dėl to, kad Baltijos šalys su Rusija nebuvo pasirašiusios sutarčių dėl kariuomenės išvedimo bei neišspręsti socialiniai kariškių klausimai²⁵⁵.

1992 m. balandžio pr. Lietuvoje įvyko incidentas. Balandžio 7 d. Lietuvos prokuratūros nurodymu buvo suimtas aktyvus 1991 m. rugpjūčio pučo Maskvoje rėmėjas, Klaipėdos garnizono vadas, plk. Ivanas Černychas. Jis buvo suimtas tiriant baudžiamąją bylą už veiksmus, nukreiptus prieš teisėtą Rusijos valdžią bei už Lietuvos Respublikos įstatymų pažeidimą. I. Černychas buvo apklaustas dalyvaujant Rusijos kariniam prokurorui²⁵⁶.

Dėl šio įvykio Rusijos Ministras Pirmininkas A. Ruckojus V. Landsbergiui atsiuntė telegramą. Joje buvo rašoma:

„Lietuvos Respublikos AT Pirmininkui.

Gerbiamas pone Pirmininke, šią naktį buvo neteisėtai sulaikytas ir nugabentas į Vilnių ginkluotųjų pajėgų kranto apsaugos divizijos vadas plk. Černychas. Šie veiksmai, kad ir kas juos būtų įvykdęs, Rusijoje kvalifikuojami kaip neteisėti ir provokaciniai. Rusijos Prezidento pavedimu įspėju dėl atsakomybės už šios akcijos padarinius. Turėkite omenyje, jog jeigu bus nors kiek delsiama paleisti Rusijos karininką, veiksmų įkaitui išlaisvinti gali imtis divizijos, kuriai vadovauja I. Černychas, kariškiai. Šiuo klausimu priimtas dalies karininkų susirinkimo sprendimas. Tokia įvykių raida yra neleistina. Raginu jus tuojau įsikišti – paleisti pulkininką Černychą, grąžinti jį į dalies dislokavimo vietą ir nubausti asmenis, kaltus dėl šio neteisėto akto. Suprantama, jog Rusija laukia, kad Lietuvos valdžia oficialiai paaiškintų šį atsitikimą. Reiškiu viltį, kad Jūs duosite nurodymą imtis priemonių, kad ateityje tokie incidentai nepasikartotų. A. Ruckojus“²⁵⁷.

²⁵⁴ Vidaus reikalų ministro P. Valiuko informacija dėl Šiaurės Vakarų kariuomenės grupės vado gen. plk. V. Mironovo protesto Lietuvos Vyriausybei // Ten pat, L. 54.

²⁵⁵ Lietuva laisva nepriklausoma.– P. 41.

²⁵⁶ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos stenogramos.– T. 54, P. 3–7.

²⁵⁷ 1992 m. balandžio 8 d. A. Ruckojaus telegrama V. Landsbergiui // LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 30, L. 21.

Tuo tarpu Klaipėdoje dislokuotos divizijos karininkai priėmė ultimatumą, kuriame pareikalavo paleisti plk. I. Černychą iki balandžio 8 d. 20 val. Kitaip jie grasi- no jo išlaisvinimui panaudoti jėgą²⁵⁸.

Dėl šio įvykio Lietuvos Respublikos Aukščiausiojoje Taryboje balandžio 8 d. vyko kariškių, kuriems atstovavo Šiaurės Vakarų karinės grupuotės vadas gen. plk. V. Mironovas, ir Lietuvos vadovybės susitikimas. Susitikimo metu V. Mironovas teigė, kad Klaipėdoje ramu, o tuo tarpu vienas iš Klaipėdos kariškių ultimatumo punktų skelbė, kad bus imami įkaitai, jei nebus paleistas pulkininkas.

21 val. su V. Mironovu susitiko V. Landsbergis. 23 val. Vilniaus oro uoste I. Černychą Užsienio reikalų ministerijos įgalioti atstovai Linas Kučinskas ir Riman- tas Šidlauskas perdavė Rusijos Federacijos Užsienio reikalų ministerijos Konsulinės tarnybos viršininko pavaduotojui Nikolajui Makarovui²⁵⁹.

Plk. I. Černychas buvo paleistas už užstatą.

Šis įvykis dar kartą visiems priminė, kad Rusijos kariuomenės buvimo Lietu- voje problema tebeegzistuoja.

Artėjant pavasariniam 1992 m. šaukimui į Rusijos kariuomenę, dar kovo mėne- sį krašto apsaugos ministras kreipėsi į Lietuvos Užsienio reikalų ministeriją, prašyda- mas parašyti notą Rusijos Federacijos Vyriausybei apie tai, kad be Lietuvos Respubli- kos Vyriausybės leidimo karinių kontingentų pakeitimas arba papildymas yra neleis- tinas²⁶⁰. Nors oficiali nota buvo įteikta, tačiau Rusijos karinė vadovybė darė savo.

1992 m. balandžio 15 d. į Pakrančių apsaugos pulką Telšiuose atvyko 24 ka- reiviai iš karinio dalinio 39864, dislokuoto Borisove (Baltarusija). Balandžio 17 d. Šiauliuose sulaikyta ir išsiųsta už Lietuvos ribų 12 kareivių grupė. Šešiais kareiviais, atvykusiais iš Kazachstano, papildytas karinis dalinys 06965 Panevėžyje²⁶¹.

Balandžio 21–23 d. trimis transporto lėktuvais IL-76 į Kazlų Rūdos karinį ae- rodromą atvyko daugiau kaip 600 kareivių naujokų, kurie buvo planuojami išsiųsti geležinkeliu ir tarp miestiniais autobusais į dislokuojamus artimiausiose apskrityse Rusijos karinius dalinius. Šis naujas kontingentas Krašto apsaugos ir Vidaus reikalų ministerijų jėgomis buvo užblokuotas aerodrome. Krašto apsaugos ministerija kreipėsi į užsienio reikalų ministrą A. Saudargą prašydama diplomatinėmis priemonė- mis padėti išspręsti šią problemą²⁶². Be to, balandžio 25 d. l. e. krašto apsaugos ministro pareigas N. Vidrinskas Lietuvos Respublikos Vyriausybės vardu dėl tokio elgesio visiems Rusijos karinių dalinių, dislokuotų Lietuvoje, vadams pareiškė pro- testą ir pareikalavo laikytis priimtų Lietuvos Vyriausybės nutarimų²⁶³.

1992 m. balandžio 24 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmi- ninkas V. Landsbergis kalbėjosi su jam paskambinusi Rusijos Šiaurės Vakarų kari-

²⁵⁸ Ultimatumas // KAA.– F. 2, Ap. 2, B. 32, L. 92.

²⁵⁹ Rusijos Federacijos piliečio perdavimo Rusijos Federacijos URM atstovui aktas // URMA.– F. 1, Ap. 1, B. 32, L. 129–130.

²⁶⁰ 1992 m. kovo 20 d. A. Butkevičiaus raštas Užsienio reikalų ministerijai // KAA.– F. 2, Ap. 1, B. 45, L. 13.

²⁶¹ 1992 m. balandžio 21 d. Krašto apsaugos ministerijos raštas Užsienio reikalų ministerijai // KAA.– F. 2, Ap. 1, B. 46.

²⁶² 1992 m. balandžio 24 d. KAM raštas URM // Ten pat, L. 129.

²⁶³ 1992 m. balandžio 25 d. protesto raštas // Ten pat, L. 154.

nės grupuotės vadu gen. plk. V. Mironovu dėl šios naujos kariškių grupės, Rusijos karo lėktuvais permetamos į Lietuvą, ir dėl Lietuvos Krašto apsaugos ministerijos vykdomos Rusijos sausumos karinio transporto kontrolės. V. Landsbergis priminė gen. V. Mironovui, jog Rusijos kariškių gabenimas lėktuvais į Kazlų Rūdą prie Kauno yra visiškai nesiskaitymas su Lietuvos suverenitetu bei jos įstatymais, ir pareiškė, kad Lietuvos Respublika neleis tų kelių šimtų kareivių išsklaidyti šalies teritorijoje, o priešingai – reikalauja juos tuoj pat išgabenti tuo pačiu keliu ir informuoti Vilnių apie incidento likvidavimą²⁶⁴.

Po šio pokalbio Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas V. Landsbergis nusiuntė Rusijos Prezidentui B. Jelcinui telegramą, kurioje sakoma: „*Pone Prezidente, Nepriklausomos Lietuvos teritorijoje esanti Rusijos jurisdikcijos kariuomenė, kuri turėtų gerbti šalies įstatymus, šiandien pažeidinėja tiek tarptautinius Rusijos įsipareigojimus, tiek ir elgesio šalyje, su kuria nekariauja, normas. Kariniai aerodromai Kazlų Rūdoje netoli Kauno ir Kėdainiuose dabar naudojami mūsų uždraustam naujų kariuomenės kontingentų įvedimui. Tai neteisėta ir pabrėžiamai įžūli akcija, nelyginant įsiveržimas. Mano reikalavimai šiuo klausimu, kuriuos pats išdėščiau gen. V. Mironovui, ignoruojami. Įtampa aplink aerodromus didėja. Prašau Jus, kaip Rusijos Prezidentą ir gynybos ministrą, duoti nurodymus nutraukti šias akcijas ir pirmiausia pašalinti iš Lietuvos teritorijos šiuos naujus Jums pavaldžios kariuomenės kontingentus*“²⁶⁵.

Balandžio 28 d. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija savo ruožtu siuntė protesto notą Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijai. Notoje, be kita ko, buvo pareikalauta išvežti nelegaliai atvežtus karius²⁶⁶. Ir nors gana sunkiai šie buvo gražinti atgal, tačiau naujokai slapta vyko ir toliau (Plačiau žiūrėti skyriuje „Karinių dalinių blokada, siekiant neleisti jų papildyti naujokais“ – G. S.).

Tarsi atsakas į Lietuvos vadovų protestus ir notas buvo 1992 m. balandžio 20 d. Rusijos Federacijos Vyriausybės priimtas nutarimas „*Dėl priemonių užkertant neteisėtus veiksmus prieš Rusijos Federacijos ginkluotąsias pajėgas*“. Vadovaujantis šiuo nutarimu, Šiaurės Vakarų karinės grupuotės vadovybė Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkui V. Landsbergiui atsiuntė pareiškimą, kuriame perspėjo, kad Rusijos kariškiai, laikinai dislokuoti Lietuvos teritorijoje, įpareigoti imtis visų priemonių prieš neteisėtus veiksmus, nukreiptus prieš juos iki ginklo panaudojimo. Pareiškime buvo išreikšta viltis, kad Lietuvos vadovybė imsis visų priemonių, kad nebūtų jokių veiksmų, nukreiptų prieš Rusijos kariškius²⁶⁷.

Nors šis pareiškimas buvo daugiau propagandinio pobūdžio, tačiau dar kartą priminė, kad, nors ir perėję į Rusijos pavaldumą, buvusios SSRS kariuomenės kariškiai tebėra pavojingi.

Lietuvai imantis priemonių, kad naujokai nebūtų įvesti, jų iš tikrųjų mažiau atvykdavo. Trūkstant kareivių, karinių dalinių veikla komplikavosi. Kai kurių karių dalinių vadai, matydami, kad kitomis priemonėmis papildyti karinius dalinius

²⁶⁴ 1992 m. balandžio 25 d. ELTA pranešimas.

²⁶⁵ 1992 m. balandžio 28 d. V. Landsbergio telegrama B. Jelcinui // LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 21, L. 18.

²⁶⁶ URMA.– F. 1, Ap. 2, B. 103, L. 107.

²⁶⁷ Šiaurės Vakarų kariuomenės grupės vadovybės pareiškimas // LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 21, L. 27.

Zenonas Juknevičius

reikiamu karių skaičiumi nepavyks, pradėjo oficialiai Lietuvos pareigūnų prašyti leisti įvesti naujokus. Taigi 1992 m. gegužės 15 d. Vilniaus garnizono vadas plk. Valerijus Frolovas kreipėsi į Ministrą Pirmininką Gediminą Vagnorių prašydamas leidimo įvesti 962 karius. Savo prašymą jis motyvavo tuo, kad, išleidus iš karo tarnybos Baltijos respublikų, Uzbekistano, Tadžikistano, Ukrainos jaunuolius bei jau atitarnavusius karius, Vilniuje dislokuotose daliniuose net nebėra kam eiti į sargybą, o tai lemia įtemptą kriminogeninę situaciją, sudaro sąlygas turto grobstymui, kuris po dalinių išvedimo turėtų atitekti Lietuvos institucijoms²⁶⁸.

Rusijai į Lietuvą nelegaliai įvedant karinių dalinių papildymus, 1992 m. pavasarį KAM Jungtinis štabas parengė Laikinasias dėl neteisėtai atvykusio Rusijos kariuomenės kontingento išaiškinimo ir išsiuntimo už Lietuvos Respublikos ribų taisykles. Taisyklės buvo išsiuntinėtoms derinti suinteresuotoms Lietuvos institucijoms. Parengtoms

taisyklėms pasipriešino teisingumo ministras Zenonas Juknevičius, nurodydamas, kad panašūs klausimai turi būti sprendžiami diplomatinėmis priemonėmis. Finansų ministerija abejojo taisyklių būtinumu ir jų įgyvendinimui siūlė neskirti papildomo finansavimo. Pastabų atsiuntė ir kitos ministerijos.

Taisyklės buvo pataisytos ir vėl išsiųstos derinti, tačiau ir vėl atėjo gana daug pastabų su siūlymais jų nepriimti. Taip jos ir liko tik projekte²⁶⁹.

Esant tokiai situacijai, krašto apsaugos ir vidaus reikalų ministrai bendru įsakymu pavedė apskričių komendantams kartu su Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos rinktinių apskričių teritorijoje dislokuotų Lauko kariuomenės brigados dalinių vadais bei miestų ir rajonų policijos komisariais parengti ir nuo liepos 1 d. pradėti vykdyti bendras priemones, siekiant išaiškinti neteisėtai atvykusius į Lietuvą (po 1992 m. sausio 8 d.) Rusijos jurisdikcijoje esančius kariškius ir taikyti jiems Lietuvos Respublikos įstatymais numatytas poveikio priemones.

Apskričių komendantai buvo įpareigoti komendantūrų patalpose organizuoti neteisėtai atvykusių Rusijos kariškių surinkimo punktus, numatant reikiamas jų laikymui iki išsiuntimo sąlygas, bei atitinkamų pareigūnų, vykdančių dokumentavimą, apsaugą bei palydėjimą, skaičių.

Migracijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos įpareigotas operatyviai spręsti neteisėtai atvykusių kariškių išsiuntimo iš Lietuvos klausimus ir užtikrinti priimtų nutarimų pateikimą apskričių komendantūroms.

²⁶⁸ V. Frolovo 1992 m. gegužės 15 d. raštas Ministrui Pirmininkui G. Vagnoriui // LRVKA.– F. 4, Ap. 3, B. 693, L. 219–220.

²⁶⁹ KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 28, L. 16–42.

Įsakymu buvo nustatyta neteisėtai atvykusių Rusijos kariškių išaiškinimo ir išsiuntimo iš Lietuvos tvarka:

1. Policijos ir krašto apsaugos pareigūnai, vykdydami savo tarnybines pareigas, privalėjo tikrinti Rusijos kariškių ir įtartinų civilių asmenų dokumentus, atkreipiant dėmesį į atvykimo į Lietuvą datą.

2. Išaiškėjus, kad kariškis atvyko į Lietuvą po 1992 m. sausio 8 d., jis turėjo būti sulaikytas ir pristatytas į apskrities komendantūros surinkimo punktą.

3. Komendantūroje sulaikytasis Rusijos kariškis turėjo parašyti paaiškinimą, turėjo būti padaromi asmens dokumentų nuorašai ir kreipiamasi į Migracijos departamentą prie VRM dėl išsiuntimo.

4. Gavus Migracijos departamento prie VRM nutarimą dėl išsiuntimo iš Lietuvos, tokie asmenys krašto apsaugos ir transporto policijos jėgomis palydimi geležinkelio transportu iki Lietuvos Respublikos sienos²⁷⁰.

1992 m. gegužės 14 d. krašto apsaugos ir vidaus reikalų ministrai, vykdydami Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. sausio 8 d. nutarimą Nr. 13 „Dėl buvusios TSRS kariuomenės kontingento Lietuvoje“ ir siekdami apriboti Rusijos kariuomenės dalinių autotransporto judėjimą bei užtikrinti viešąją tvarką ir eismo saugumą keliuose, bendru įsakymu patvirtino Lietuvoje dislokuotų ir Rusijos jurisdikcijoje esančių karinių dalinių autotransporto priemonių judėjimo laikinąsias taisykles. Šios taisyklės nustatė Lietuvos Respublikoje dislokuotų Rusijos karinių dalinių autotransporto priemonių judėjimo keliais tvarką, teisinę atsakomybę, policijos ir krašto apsaugos pareigūnų veiksmus, kontroliuojant, kaip laikomasi nustatytų taisyklių reikalavimų. Taisyklės numatė, kad Rusijos karinių dalinių transporto priemonių judėjimas keliais leidžiamas tik turint apskričių komendantų išduotą specialų leidimą (žr. Priedą Nr. 5).

Rusijos kariškiai ypač skausmingai reagavo į šias naujas autotransporto priemonių judėjimo taisykles. Pradžioje jas bandė ignoruoti, grasindavo policijos ir krašto apsaugos patruliams, dalinių vadai Krašto apsaugos ministerijai rašė protesto raštus. Tačiau Krašto apsaugos ministerijai pagrasinus, kad bus imtasi atitinkamų priemonių iki automašinių sulaikymo, pamažu buvo pradėta minėtų taisyklių laikytis.

Kadangi pagrindiniai Rusijos kariuomenės pervežimai vyko geležinkeliu, gegužės 21 d. A. Butkevičius sudarė laikinas karinių pervežimų geležinkeliais inspekcijas, kurias įsakė dislokuoti Vilniuje ir Šiauliuose, išvedamos iš Lietuvos Rusijos kariuomenės karinio susisiekimo komendantūrų patalpose. Laikinu inspekcijos viršininku Vilniuje buvo paskirtas – V. Kozlovas, Šiauliuose – V. Ožechauskas. Inspekcijų viršininkams buvo įsakyta organizuoti inspekcijų darbą nuo birželio 1 d.²⁷¹.

1992 m. birželio 9 d. krašto apsaugos ministras įsteigė Karinių ir pavojingų krovinių pervežimo inspekciją Krašto apsaugos ministerijos Civilinės saugos departamente. Inspekcijai priklausė jau esančios Laikinosios karinių pervežimų gele-

²⁷⁰ Dėl priemonių viešajai tvarkai stiprinti, užkertant kelią neteisėtiems Rusijos jurisdikcijoje esančių kariškių veiksams. Krašto apsaugos ir vidaus reikalų ministrų 1992 m. birželio 30 d. įsakymas Nr. 477/410 // Krašto apsaugos ministro įsakymai, T. 1. P. 478-479.

²⁷¹ Dėl išvedamos iš Lietuvos teritorijos Rusijos kariuomenės karinių pervežimų kontrolės. KAM 1992 m. gegužės 21 d. įsakymas Nr. 339 // Ten pat, P. 365-366.

žinkeliais inspekcijos. Laikiniai Vyriausioju karinių ir pavojingų krovinių pervežimų inspektoriumi – Civilinės saugos departamento direktoriaus pavaduotoju buvo paskirtas V. Ožechauskas. Inspekcijai pavesta kontroliuoti visus karinius vežimus per Lietuvos Respublikos teritoriją²⁷².

Tačiau nepaisant visų problemų ir nesklaidumų Rusijos kariuomenės išvedimas palengva vyko. 1992 m. birželio 17 d. buvo pasirašyta dviejų karinių objektų perdavimo – priėmimo aktai. Nuo to laiko nebeliko priešlėktuvinio zenitinio raketinio diviziono (Nr. 90450) už Palangos oro uosto, iki tol užėmusio 14 ha plotą, bei Nemirsetos priešlėktuvinės gynybos poligono (Nr. 42283), išsidėsčiusio 1300 ha plote²⁷³.

1992 m. liepos 2 d. buvo gauta Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijos nota, kurioje buvo prašoma leisti organizuoti Šiaurės Vakarų karinės grupuotės dalinių, dislokuotų Lietuvoje, štabų pratybas. Notoje buvo nurodyta, kad pratybos vyks tik karinių dalinių teritorijose²⁷⁴.

Lietuvos pusė, motyvuodama tuo, kad pratybų organizavimas prieštarauja Rusijos kariuomenės, kaip išvedamos iš Lietuvos teritorijos, padėčiai, kad pratybų metu kariniai daliniai gali būti papildyti nauju kontingentu, be to, nenurodyta pratybų tema, data bei trukmė, leidimą duoti atsisakė²⁷⁵. Tai motyvuotai buvo išdėstyta liepos 10 d. Lietuvos Užsienio reikalų ministerijos notoje²⁷⁶.

Be to, liepos 16 d. vicepremjeras Zigmas Vaišvila dar nusiuntė telegramą Rusijos Federacijos kariuomenės Šiaurės vakarų grupuotės vado pavaduotojui gen. ltn. F. Melničiukui. Telegramoje buvo reiškiamas kategoriškas protestas prieš numatomas Šiaurės Vakarų grupuotės pratybas Lietuvos teritorijoje. Telegramoje buvo pabrėžta, kad bet kokios svetimos valstybės kariuomenės pratybos suverenios Lietuvos Respublikos teritorijoje neleistinos²⁷⁷.

Plataus masto manevrų rusams teko atsisakyti.

1992 m. liepos 16 d. Krašto apsaugos ministerijoje įvyko susitikimas su NVS oro desanto pajėgų štabo viršininku gen. ltn. V. Beliajevu ir 242-osios mokomosios oro desanto divizijos vadu plk. V. Jevtuchovičium. Susitikime dalyvavo krašto apsaugos ministro pavaduotojai ir Jungtinio štabo atstovai.

Gen. ltn. V. Beliajevas NVS oro desanto pajėgų vado vardu įteikė prašymą dėl leidimo įvežti

Zigmas Vaišvila

²⁷² KAM 1992 m. birželio 9 d. įsakymas Nr. 394 // Ten pat, P. 422-423.

²⁷³ Lietuva laisva nepriklausoma.– P. 15

²⁷⁴ Rusijos URM 1992 m. liepos 2 d. nota Nr. 383/2e // KAA.– F. 2, Ap. 1, B. 50, L. 149.

²⁷⁵ Dėl Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijos notos Nr. 383/2e // Ten pat, L. 148.

²⁷⁶ URMA.– F. 1, Ap. 1, B. 41, L. 18–19.

²⁷⁷ Z. Vaišvilos telegrama // LRVKA.– F. 4, Ap. 3, B. 694.

paruošimo tikslu 5 mėnesiams į Jonavos mokymo centrą 1,5 tūkst. naujokų, šarvuotųjų vairotojų. Buvo pasiūlyta ruošti tokius specialistus ir Lietuvos Respublikos krašto apsaugos padaliniams. Tačiau šis klausimas nebuvo svarstytas pareiškus, kad tai yra Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės kompetencija.

Susitikimo metu Rusijos kariuomenės atstovai buvo išpėti dėl neteisėtų 7-osios oro desanto divizijos ir 242-osios mokomosios oro desanto divizijos veiksmų, tarp jų naujokų papildymo, karinių lėktuvų skrydžių Lietuvos Respublikos oro erdvėje, nustatytų taisyklių dėl karinės technikos judėjimo pažeidimų. Remiantis liepos 9 d. įvykiu Alytuje, kai šuoliuose su parašiuotais civilinio aerodromo teritorijoje dalyvavo iki 400 desantininkų, pareikalauta, kad būtų nutraukti mokymai už karinių miestelių ribų.

NVS oro desanto pajėgų štabo viršininkas pažadėjo, kad 7-oji oro desanto divizija ir 242-oji mokomoji oro desanto divizija gaus nurodymus griežtai laikytis Lietuvos Respublikoje nustatytos tvarkos dėl Rusijos kariuomenės dalinių²⁷⁸.

1992 m. liepos 10 d. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministras gavo Rusijos Federacijos oro desanto pajėgų vado gen. plk. E. Podkolzino prašymą leisti įvesti į Ruklos oro desanto pajėgų mokymo centrą 1500 naujokų. Prašymas buvo motyvuojamas tuo, kad toks siuntimas numatytas Rusijos gynybos ministro P. Gračiovo išleistoje direktyvoje. Šis raštas buvo persiūstas Lietuvos Respublikos Vyriausybei ir liepos 20 d. Ministro Pirmininko pavaduotojas Zigmąs Vaišvila Rusijos gynybos ministrui P. Gračiovui nusiūstojė telegramoje prašė oficialiai patvirtinti, kad Rusijos gynybos ministras išleido direktyvą dėl naujokų siuntimo į Pabaltijo valstybes nutraukimo, išskyrus oro desanto pajėgų Ruklos mokymo centrą²⁷⁹.

1992 m. rugpjūčio 4 d. į Vilnių buvo išsiūstas Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų Generalinio štabo viršininko gen. plk. V. Dubinino pasirašytas atsakymas, patvirtinantis Rusijos gynybos ministro direktyvos egzistavimą. Atsakyme buvo prašoma patenkinti oro desanto pajėgų vado prašymą ir įleisti į Ruklos mokymo centrą 1500 naujokų²⁸⁰.

Tačiau, nepaisant prašymų, leidimas nebuvo duotas, o jo vietoje Rusijai pareikštas oficialus protestas.

1992 m. birželio 25 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Lietuvos Respublikos valstybės sienos įstatymą. Jo 9 straipsnis numatė, kad oro laivai ir kiti skraidymo aparatai kerta Lietuvos Respublikos valstybės sieną specialiais oro koridoriais pagal šio bei kitų Lietuvos Respublikos įstatymų, Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių bei kompetentingų valstybės institucijų nustatytas taisykles.

Skraidymo aparatu bei oro laivu galima kirsti Lietuvos Respublikos valstybės sieną ne oro koridoriais tik iš anksto gavus Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotos institucijos leidimą. Įskridę į Lietuvos Respublikos oro erdvę, oro laivai gali nusileisti ir kilti iš Lietuvos Respublikos oro erdvės tik tarptautiniuose oro uostuose (aerodromuose)²⁸¹.

²⁷⁸ Dėl susitikimo su Rusijos kariuomenės atstovais. KAM 1992 m. liepos 17 d. raštas Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkui V. Landsbergiui ir Ministrui Pirmininkui G. Vagnoriui // AA.

²⁷⁹ Z. Vaišvilos 1992 m. liepos 20 d. telegrama P. Gračiovui // LRVKA.– F. 4, Ap. 3, B. 694, L. 249–250.

²⁸⁰ V. Dubinino 1992 m. rugpjūčio 4 d. raštas Z. Vaišvilai // Ten pat., L. 247.

²⁸¹ Lietuvos Respublikos valstybės sienos įstatymas. 1992 m. birželio 25 d. Nr. 1–2671 // <http://www.lrs.lt>.

Vykdydama šio įstatymo nuostatas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1992 m. liepos 20 d. patvirtino „Lietuvos Respublikos oro erdvės naudojimo laikinąsias taisykles“. Jose buvo numatyta, kad leidimus užsienio valstybių karo aviacijos oro laivų skrydžiams Lietuvos Respublikos oro erdve išduoda Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, suderinusi su Krašto apsaugos ministerija ir Valstybine skrydžių valdymo tarnyba²⁸².

Apie šiuos dokumentus Rusiją oficialiai 1992 m. liepos 29 d. nota informavo Lietuvos Užsienio reikalų ministerija. Notoje buvo pranešama, kad Rusijos kariniai lėktuvai ir kiti skraidymo aparatai gali kirsti Lietuvos valstybės sieną ir naudotis oro erdve tik pagal Lietuvos Respublikos valstybės sienos įstatymą ir Oro erdvės naudojimo laikinąsias taisykles. Notoje be kita ko, dar buvo pažymėta, kad minėtų įstatymo bei taisyklių nesilaikymas užtraukia baudžiamąją atsakomybę²⁸³.

Tačiau reikia pripažinti, kad ir po šių taisyklių patvirtinimo oro erdvės pažeidimų buvo nemažai, nes Lietuva neturėjo jokių priemonių savo oro erdvės kontrolei. Ir toliau teko apsiriboti tik pažeidimų fiksavimu ir protesto notų rašymu.

Kaip jau buvo minėta, Krašto apsaugos ministerijos įgaliotuoju atstovu Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos klausimais ministras A. Butkevičius buvo paskyręs plk. J. Paužolį. Tačiau jis iš esmės neturėjo reikiamų įgaliojimų. Padėtis iš esmės pasikeitė, kai Lietuvos Vyriausybė 1992 m. rugsėjo 7 d. potvarkiu Nr. 879p krašto apsaugos ministrui Audriui Butkevičiui suteikė įgaliojimus Vyriausybės vardu pasirašyti protokolus Rusijos kariuomenės išvedimo klausimais, o 1992 m. rugsėjo 21 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės posėdžio protokolu Nr. 61 Lietuvos Respublikos įgaliotiniu Rusijos kariuomenės išvedimo klausimais paskyrė KAM Jungtinio štabo operatyvinio skyriaus viršininką plk. Stasį Knežį²⁸⁴.

Tačiau reikia pastebėti, kad plk. S. Knežys Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotiniu Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos pareigas pradėjo eiti dar 1992 m. rugpjūčio 20 d. Į šias pareigas savo įsakymu jį buvo paskyręs ministras Audrius Butkevičius.

Plk. S. Knežį paskyrus Vyriausybės įgaliotiniu, krašto apsaugos ministras A. Butkevičius tuo pačiu įsakymu pavedė Jungtinio štabo viršininkui plk. ltn. Valdui Tutkui Jungtinio štabo etatų sąskaita sudaryti S. Knežiui pavaldžią keturių žmonių

plk. Stasys Knežys

²⁸² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. liepos 20 nutarimas Nr. 571 „Dėl Lietuvos Respublikos oro erdvės naudojimo laikinųjų taisyklių patvirtinimo“ // Ten pat.

²⁸³ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos 1992 m. liepos 29 d. nota Rusijos Užsienio reikalų ministerijai // URMA.– F. 1, Ap. 2, B. 103, L. 145–146.

²⁸⁴ KAA.– F. 2, Ap. 1, B. 39, L. 51.

darbo grupę, o iki tol ėjusiam tas pareigas Valstybės sienos apsaugos tarnybos viršininkui plk. Jonui Paužoliui perduoti plk. S. Kneziui visą su Rusijos kariuomenės išvedimu susijusią dokumentaciją.²⁸⁵

1992 m. rugpjūčio 28 d. A. Butkevičius į Rusijos kariuomenės išvedimo koordinavimo skyrių paskyrė šiuos darbuotojus:

skyriaus viršininku, o kartu ir Vyriausybės įgaliotinio Rusijos kariuomenės išvedimo klausimams pavaduotoju paskyrė J. Slavinską, perkeldamas jį iš Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos;

vyriausiais specialistais – V. Bukauską, perkeldamas jį iš Ginkluotės skyriaus, ir V. Gilį, perkeldamas iš Karinės administracijos departamento;

specialistu – V. Ničajų, perkeldamas jį iš Jungtinio štabo Operatyvinio skyriaus.

Tuo pačiu įsakymu A. Butkevičius Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotiniui Rusijos kariuomenės išvedimo klausimais plk. S. Kneziui pavedė iki rugpjūčio 30 d. parengti ir pateikti tvirtinti priemonių planą dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos²⁸⁶.

Sudarytas skyrius planavo, koordinavo ir kontroliavo Rusijos kariuomenės išvedimą.

5.1. Rusijos kariuomenės karinių dalinių blokada, siekiant neleisti jų papildyti naujokais

Kaip jau buvo minėta, nepaisant draudimų, Rusija visais būdais stengėsi papildyti savo dalinius naujokais.

Kovo pr. Krašto apsaugos ministerija gavo operatyvinių duomenų, kad išvedamą iš Lietuvos Respublikos Rusijos kariuomenę bus bandoma papildyti nauju kariniu kontingentu. Siekdamas užkirsti kelią minėtiems veiksams, krašto apsaugos ministras A. Butkevičius 1992 m. kovo 2 d. ministro pavaduotojui N. Vidrinskui įsakė iki kovo 6 d. parengti Respublikos kelių, geležinkelių, oro uostų, jūros uostų visapusiškos kontrolės ir kitokių patekimo, įvažiavimo į Lietuvos Respubliką būdų, kelių užkirtimo planus²⁸⁷.

1992 m. kovo 12 d. krašto apsaugos ministras A. Butkevičius praktiškam Vyriausybės 1992 m. sausio 8 d. nutarimo įgyvendinimui bei siekiant užkirsti kelią galimam išvedamos iš Lietuvos Respublikos Rusijos kariuomenės papildymui nauju kariniu kontingentu įsakė pradėti Rusijos karinių dalinių blokavimą.

²⁸⁵ Dėl S. Knezio paskyrimo. KAM 1992 m. rugpjūčio 20 d. įsakymas Nr. 583 // Ten pat, Ap. 5, B. 29, L. 6.

²⁸⁶ Dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos koordinavimo skyriaus sudarymo. KAM 1992 m. rugpjūčio 28 d. įsakymas Nr. 607 // Krašto apsaugos ministro įsakymų rinkinys. 1992, P. 210.

²⁸⁷ Krašto apsaugos ministro 1992 m. kovo 2 d. įsakymas Nr. 129 „Dėl kai kurių organizacinių priemonių“ // Krašto apsaugos ministro įsakymai. T. 1. – P. 184.

Lauko kariuomenės brigados vadui plk. lt. Č. Ježerskui įsakė paskirti iš brigados padalinių reikalingas pajėgas blokavimo grupėms sudaryti, kurias parengti iki kovo 20 d.

Apskričių komendantams iki kovo 16 d. įsakė parengti užkirtimo planus galimam Rusijos kariuomenės papildymui nauju kariniu kontingentu, panaudojant šiam tikslui rajonuose ir apskrityse turimas pajėgas, o būtinu atveju ir blokavimo grupes iš Lauko kariuomenės brigados padalinių.

Blokavimo grupių iššaukimą ir veiksmus įsakė derinti su Lauko kariuomenės brigados padalinių vadais²⁸⁸.

Siekiant koordinuoti veiksmus, norint sutrukdyti Rusijos kariuomenės papildymui nauju kariniu kontingentu, krašto apsaugos ministras įsakė sudaryti Operatyvinę grupę. Grupės vadovu paskyrė ministro pavaduotoją N. Vidrinską. Į grupę Jungtinio štabo, SKAT, II tarnybos, Pasienio ir Aviacijos tarnybų vadams įsakė skirti po vieną atstovą. Suderinus su Vidaus reikalų ir Susisiekimo ministerijomis bei Civilinės aviacijos vadovybe į Operatyvinės grupės sudėtį įtraukti šių organizacijų atstovus.

Operatyvinė grupė buvo įpareigota parengti ir iki kovo 13 d. pateikti ministrui tvirtinti priemonių planą dėl kelio užkirtimo galimam išvedamos Rusijos kariuomenės kontingento papildymui.

Ministras nurodė plane numatyti:

- tikslingas visapusiškos kontrolės priemonės pasienyje, keliuose, geležinkelio stotyse, oro ir jūros uostuose, taip pat prie karinių dalinių (padalinių) dislokacijos vietų;

- atvykusio naujo karinio kontingento grupių sulaikymo ir išsiuntimo už Lietuvos Respublikos teritorijos ribų bei tranzitinių karinių komandų pervaziavimo per Lietuvos Respublikos teritoriją palydos tvarką;

- informacijos surinkimo ir bendrų jėgų valdymo sistemą²⁸⁹.

1992 m. kovo 19 d. ministras apskričių komendantams įsakė nuo kovo 25 d. organizuoti karinį patruliavimą oro uostuose, geležinkelio ir autobusų stotyse bei keliuose, vedančiuose į Rusijos kariuomenės dislokavimo vietas.

Lauko kariuomenės dalinių vadams, dislokuotiems apskrityse buvo įsakyta komendantui po kreipimosi paskirti į Patruliavimo tarnybą atitinkamą karių kiekį.

Ministerijos Karinės administracijos departamento direktorius A. Dulevičius buvo įpareigotas iki kovo 25 d. parengti patruliavimo tarnybos instrukciją, nustatyti patrulio pareigas bei patrulio pažymėjimo formą ir jais aprūpinti apskričių komendantus.

Pastebėtas naujai atvykusias Rusijos kareivių grupes sulaikyti, nedelsiant informuoti KAM operatyvinį budėtoją ir veikti pagal duotus nurodymus²⁹⁰.

Siekdamas paaiškinti plačiajai visuomenei minėtų priemonių įvedimą, 1992 m. kovo 27 d. spaudos konferencijoje krašto apsaugos ministras A. Butkevičius informa-

²⁸⁸ Dėl blokavimo grupių sudarymo. KAM 1992 m. kovo 12 d. įsakymas Nr. 157 // Ten pat, P. 204.

²⁸⁹ Dėl Operatyvinės grupės sudarymo. KAM 1992 m. kovo 12 d. įsakymas Nr. 158 // Ten pat, P. 204-205.

²⁹⁰ Dėl karinio patruliavimo organizavimo. KAM 1992 m. kovo 19 įsakymas Nr. 173 // Ten pat, P. 229-230.

vo, kad buvusios Sovietų Sąjungos kariškiai vis dažniau pažeidžia Lietuvos Respublikos įstatymus ir šalies suverenitetą. Vis daugiau įvairių karinių krovinių jie nelegaliai perveža automobiliais ir geležinkeliu. Iš Lietuvos be dokumentų sovietų kariškiai mėgina išvežti statybines medžiagas, benzina, karinių dalinių turta. Didelių rūpestį kelia Lietuvoje dislokuotos Rusijos transporto aviacijos divizijos padaliniai Šiauliuose ir Panevėžyje. Per šiuos oro uostus į Lietuvą ir iš jos įvežama ir išvežama daug neapmokestintų prekių, nes nesažiningi Lietuvos verslininkai per minėtus oro uostus išveždavo daug vario. Sovietų kariškiai ir toliau be leidimų važinėja respublikos keliais²⁹¹. Norint užkirsti kelią, anot krašto apsaugos ministro, ir buvo pradėta Rusijos kariuomenės dalinių kontrolė.

Esant tokiai situacijai, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1992 m. kovo 30 d. išleido potvarkį Nr. 306p, kuriame nurodė, kad, įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. sausio 8 d. nutarimą Nr. 13 „Dėl buvusios TSRS kariuomenės kontingento Lietuvoje“ ir siekiant užtikrinti kontrolę, kaip laikomasi draudimo įvesti į Lietuvos Respubliką pašauktus karininkus tarnybon naujokus ar kitą papildomą buvusios SSRS kariuomenės kontingentą be Lietuvos Respublikos Vyriausybės leidimo, Vyriausybė sudaro operatyvinę koordinacinio darbo grupę:

N. Vidrinskas – krašto apsaugos ministro pavaduotojas (grupės vadovas);

A. Butiškis – Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo tarnybos (Valstybės saugumo departamento) Operatyvinės valdybos viršininkas;

S. Dailidka – susisiekimo ministro pavaduotojas;

J. Matonis – vidaus reikalų ministro pirmasis pavaduotojas;

V. Valickas – vyriausiojo muitininko pavaduotojas²⁹².

1992 m. balandžio vid. Krašto apsaugos ministerija gavo informaciją, kad Rusijos kariuomenę, esančią Lietuvoje, planuojama pradėti papildyti naujokais. Todėl balandžio 17 d. krašto apsaugos ministras, vykdydamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą dėl neteisėto Rusijos kariuomenės papildymo užkirtimo, Operatyvinės grupės viršininkui N. Vidrinskui bei apskričių komendantams įsakė nuo balandžio 18 d. pradėti vykdyti priemones, nustatytas „Galimo papildymo išvedamos iš Lietuvos Respublikos Rusijos kariuomenės nauju kariniu kontingentu užkirtimo plane“.

Atsakingais už minėto plano bei kitų krašto apsaugos ministro įsakymų vykdymą apskrityse buvo paskirti apskričių komendantai. „Patvirtinti faktai apie Rusijos kariuomenės papildymą nauju kariniu kontingentu, – rašoma įsakyme, – bus vertinami kaip kovinės užduoties neįvykdymas su visomis iš to kylančiomis išvadamis“.

SKAT štabo viršininkas plk. lt. Jonas Gečas buvo įpareigotas imtis reikiamų priemonių dėl savanorių panaudojimo užkirtimo plano vykdymui, siunčiant tokių savanorių kiekį, kuris numatytas pagal apskričių komendantų planus.

Atsižvelgdamas į ypatingą galimybę panaudoti Rusijos kariuomenės papildymui nauju kariniu kontingentu Kazlų Rūdos ir Kėdainių karinius aerodromus, asmeniškai atsakingais už jų blokavimą ministras paskyrė:

²⁹¹ 1992 m. kovo 27 d. ELTOS informacija.

²⁹² Dėl operatyvinės koordinacinio darbo grupės sudarymo, siekiant užtikrinti kontrolę, kaip laikomasi draudimo įvesti papildomą buvusios TSRS kariuomenės kontingentą be LRV leidimo. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. kovo 30 d. potvarkis Nr. 306p // <http://www3.lrs.lt>.

Kazlų Rūdos – ministro pavaduotoją plk. lt. Joną Gečą;
Kėdainių – Lauko kariuomenės brigados vadą plk. lt. Česlovą Jezerską;
atsakingu už pasienio kontrolės efektyvumą – Pasienio apsaugos tarnybos viršininką Stanislovą Stančiką²⁹³.

Kazlų Rūdos aerodromo, kaip vieno iš svarbiausių įvežamų Rusijos karių objektų, prieigos buvo pradėtos blokuoti balandžio 21 d., kadangi, kaip jau buvo minėta, balandžio 21 d. į Kazlų Rūdos aerodromą transporto lėktuvais pradėti gabenti naujokai. Kontrolei organizuoti buvo panaudota SKAT štabo sargybų kuopos, Kauno ir Marijampolės rinktinių savanoriai, jų transporto ir ryšių priemonės.

Tiesiogiai atsakingu už blokavimo organizavimą buvo paskirtas SKAT Kauno rinktinės vadas kpt. J. Juocevičius²⁹⁴.

Aerodromo prieigų blokada iš esmės buvo sėkminga ir dauguma atskraidintų naujokų nebuvo išskirstyti po Rusijos karinius dalinius, o tais pačiais lėktuvais išgabenti atgal.

Kiekvienoje apskrityje buvo parengti Apskrities komendantūros teritorinio blokavimo planai, kuriuose buvo numatyti konkretūs veiksmai karinių dalinių blokavimui. Vilniaus apskrities komendantūros plane, be kita ko, buvo numatyti tokie karinių dalinių blokavimo veiksmai: „*stebėjimui ir blokavimui skirtos KAM, pasienio, SKAT, komendantūrų, policijos tarnybos – tos tarnybos, kurios turi teisę tikrinti judėjimą savo teritorijose.*

Pasienio tarnybos sudėtis ir uždaviniai: Vilniaus r., Vilniaus m. ir Šalčininkų rajono užkardos – iš viso 8 postai, postuose po 5–9 žmones, išsidėstę pagrindinėse automagistralėse, geležinkelio stotyse, oro uoste. Jie tikrina visą transportą, judantį per sieną, sulaiko neteisėtai įvežamus karius, nepraleidžia per sieną.

Atvykusius geležinkeliu, lėktuvais išlaipina ir artimiausiu reisui siunčia atgal. Dirba kartu su policijos postais, vietine transporto valdžia. Apie viską praneša telefonu komendantūros budėtojiui. Kol atvyks, jei yra reikalas, vyresnysis, blokavimo grupei vadovauja posto viršininkas. Gavus leidimą arba jėga prasiveržus, atvykusius lydi du tam skirti pasieniečiai, jie perduos kitoms KAM tarnyboms.

Policijos pareigūnų veiksmai. Policijos postai tarnybą vykdo visuose apskrities rajonų keliuose, miestų gatvėse. Pagal budėjimo grafiką kasdien 25 Kelių policijos patrulių postai budi apskrities keliuose ir 36 postai – miesto gatvėse. Sustabdo visas autotransporto priemones, tikrina dokumentus, pastebėję krovinius, žmones, išsiaiškina jų tikslą, sulaiko, praneša radijo pagalba į miesto (rajonų) budinčiąją dalį, iš ten – į komendantūrą.

SKAT tarnyba jungia daug žmonių iš visų vietovių, įstaigų. Šie žmonės visą laiką stebi lentelėje nurodytus objektus, taip pat, plačios agentūros dėka, ir kitus objektus. Praneša telefonu į SKAT kuopas, iš ten – į komendantūras. Lauko kariuomenė paskiria operatyvinių būrių blokavimui (25 ginkluoti automatais žmonės, kurie atvyksta savo transportu), taip pat du patrulius, kurie viską stebi, į geležinkelio, autobusų stotis ir oro uostą po keturis

²⁹³ Dėl plano vykdymo. KAM 1992 m. balandžio 17 d. įsakymas Nr. 262 // Krašto apsaugos ministro įsakymai. T. 1. – P. 298.

²⁹⁴ Dėl Kazlų Rūdos aerodromo prieigų kontrolės // Krašto apsaugos savanorių pajėgų štabo einamasis archyvas, (byla nenumuruota) (toliau KASP EA).

žmones. Komendantūros formuoja visų šių rajone, mieste veikiančių tarnybų veiksmus, renka informaciją per operatyvinius budėtojus ir informuoja į apskrities komendantūrą budėtojui, taip pat tikrina šių tarnybų stebėjimų tarnybą, atvyksta į įvykio vietą ir vadovauja, sprendžiant visus klausimus kaip oficialios valdžios atstovai.

Sąveika: visos šios tarnybos palaiko nuolatinį ryšį (radijo, telefono) iš posto su savo budinčiąją dalimi, apie viską praneša ten. Iš budinčiosios dalies telefonu informacija tuoj pat perduodama į rajonų komendantūras budėtojui. Rajonų (miestų) komendantūrų budėtojai tuoj pat (priklausomai nuo informacijos svarbumo) perduoda į apskrities komendantūrą budėtojui ir savo komendantui, kuris imasi priemonių, kol gaus papildomus nurodymus. Apskrities budėtojas tuoj pat informuoja KAM operatyvinį budėtoją ir apskrities komendantą. KAM operatyvinis budėtojas turi teisę iškviešti operatyvinę grupę.

Sustabdant, sulaikant kariškius (papildymą), dalyvauja visos ten esančios tarnybos. Operacijai vadovauja to posto viršininkas, kurio teritorijoje buvo sulaikyta. Visi deda pastangas sulaikant ir išsiunčiant atgal atvykusius, kol atvyks oficialūs asmenys deryboms. Pasienyje sulaikoma nepraleidžiant per sieną; stotyje, oro uoste atvykusieji išlaipinami iš transporto, lydimi į laukiamąją salę ir išsiunčiami atgal artimiausiu transportu²⁹⁵.

Norėdami aptarti karinių dalinių blokavimą, pažvelkime į Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos savanorių veiklą. Kad įvykdytų aukščiau minėtą krašto apsaugos ministro 1992 m. balandžio 17 d. įsakymą, Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos štabo viršininkas plk. lt. Jonas Gečas gegužės 13 d. įsakė papildomai pašaukti į tarnybą savanorius:

- Alytaus rinktinėje – 27;
- Kauno rinktinėje – 23;
- Klaipėdos rinktinėje – 105;
- Marijampolės rinktinėje – 45;
- Panevėžio rinktinėje – 21;
- Šiaulių rinktinėje – 72;
- Utenos rinktinėje – 36.

Sargybos postus įsakė statyti nuo 1992 m. gegužės 15 d. Saugomuose postuose įsakė įrengti pakeliamas užtvaras, nudažytas juoda balta spalva, pritvirtinant standartinę „Stop“ ženklą. Taip pat buvo nurodyta sudaryti mobilias 10 – 15 savanorių grupes, aprūpintas automašinomis, kad sustiprintų sargybų postus ir spręstų kitus operatyvinius uždavinius²⁹⁶.

Savanoriškoji krašto apsaugos tarnyba Lietuvos teritorijoje iš viso pastatė 44 sargybos postus, kuriuose budėjo 608 savanoriai²⁹⁷.

²⁹⁵ Užurka J. Lietuvos kariuomenės atkūrimas 1988–1991 metais. P. 493–494.

²⁹⁶ Dėl uždraudimo įvesti į Lietuvos Respubliką pašauktus karininkus naujokus ar kitą papildomą buvusios TSRS kariuomenės kontingentą // KASPEA, Ap. 1, B. 43, L. 29–30.

²⁹⁷ Ten pat, B. 58, L. 9.

SKAT įsteigti sovietinių karinių dalinių blokavimo postai

Rinktinė	Postų Nr.	Budinčių poste žmonių skaičius	Pamainų skaičius	Visą parą budinčių skaičius	Iš viso	Pastabos
VILNIAUS	1	4	1	4	12	k.d. 29291 Vilčiūnai
	2	4	1	4	12	k.d. 36839 Visoriai
	3	3	1	3	9	k.d. 75285 Minsko plentas
	4	4	1	4	12	k.d. 45130 Lydos plentas
	5	4	2	8	24	k.d. 01348 Lentvaris
Iš viso	5	19	1-2	23	69	
KAUNO	1	3	3	9	27	Alytaus – Marijampolės sankryža
	2	3	3	9	27	Kauno – Rokelių sankryža
	3	4	3	12	36	Prienu – Marijampolės sankryža Garliavoje
	4	3	3	9	27	Kaunas – Požėrai
	5	4	3	12	36	Kaunas. Panemunė, Vaidoto g–vė
	6	3	3	9	27	Kauno HES
	7	2	3	6	18	Kaišiadorių gelež. stotis
	8	2	3	6	18	Jonava, Ruklos stotis
	9	2	3	6	18	Kėdainių gelež. stotis
Iš viso	9	26	3	78	234	
	1	2	1	2	6	Klaipėda, Mokyklos g– vė, tiltas per Danę

Rinktinė	Postų Nr.	Budinčių poste žmonių skaičius	Pamainų skaičius	Visą parą budinčių skaičius	Iš viso	Pastabos
KLAIPĖDOS	1	2	1	2	6	Klaipėda, Mokyklos g–vė, tiltas per Danę
	2	2	1	2	6	Klaipėda, Uosto g–vė, tiltas per Danę
	3	2	1	2	6	Klaipėda, Manto – Liepojos g–vių sankryža
	4	1	1	1	2	Stebėjimo postas
	5	1	1	1	3	Stebėjimo postas
	6	1	1	1	3	Stebėjimo postas
	7	1	1	1	3	Stebėjimo postas
	8	1	1	1	3	Stebėjimo postas
	9	1	1	1	3	Stebėjimo postas
	10	1	1	1	3	Stebėjimo postas
Iš viso	10	13	1	13	38	

Rinktinė	Postų Nr.	Budinčių poste žmonių skaičius	Pamainų skaičius	Visą parą budinčių skaičius	Iš viso	Pastabos
ŠIAULIŲ	1	3	2	6	18	Šiauliai, kelias į Rygą
	2	3	2	6	18	Šiauliai, kelias į Panevėžį
	3	3	2	6	18	Šiauliai, kelias į Kelmę
	4	3	2	6	18	Šiauliai, kelias į Telšius
	5	3	2	6	18	Radviliškio gelež. stotis
	6	3	2	6	18	Telšiai, įvažiavimas į kar. dalinį
	7	3	2	6	18	Radviliškis, Šiaulių – Panevėžio – Aukštadvario sankryža
	8	3	2	6	18	Telšių gelež. stotis
	9	3	2	6	18	Kelmė, tiltas ant kelio į Šiaulius
Iš viso	9	27	2	54	162	
ALYTAUS	1	3	1	3	12	Alytaus centras, Pramonės g–vė
	2	3	1	3	12	Alytus, Seirijų – Simno sankryža
Iš viso	2	6	1	6	24	

Rinktinė	Postų Nr.	Budinčių poste žmonių skaičius	Pamainų skaičius	Visą parą budinčių skaičius	Iš viso	Pastabos
MARIJAMPOLĖS	1	1	3	3	9	Kelias Kazlų Rūda – Ažuolų Būda
	2	1	3	3	9	Jūrės gelež. stotis
	4	1	3	3	9	Kelias Višakis – Rūda
	5	1	3	3	9	Sankryža į Bagotoji
	6	1	3	3	9	Sankryža 0,5 km į šiaurę nuo Bagotoji
Iš viso	5	5	3	15	45	
UTENOS	1	3	1	3	6	Utenos gelež. stotis
	2	3	1	3	6	Ignalinos gelež. stotis
	3	3	1	3	12	Pabradės gelež. stotis
	4	3	1	3	12	Joniškis, kelio sankryža
Iš viso	4	12	1	12	36	
Iš viso	44	108	1-3	201	608	

Lentelė sudaryta remiantis KASP EA (bylos nenumėtos).

Patvirtintoje Posto sargybos instrukcijoje buvo nurodyta, kad posto sargybinis privalo stabdyti Rusijos Federacijos kariuomenės automašinas ir tikrinti vežamų jose kariškių skaičių. Iš automašinos vyresniojo reikalauti leidimo vykti. Jei mašinos vyresnysis tokio leidimo neturi, reikalauti, kad mašina grįžtų į dalinio teritoriją. Jei automašina nepaklūsta ir nestoja, jai sustabdyti buvo draudžiama naudoti ginklą ir kitas prievartinio sustabdymo priemones, o faktą fiksuoti budėjimo žurnale ir apie tai pranešti SKAT rinktinės operatyviniam budėtojiui²⁹⁸.

Siekiant išvengti galimos konfrontacijos, problemą dar kartą buvo pabandyta išspręsti diplomatinėmis priemonėmis. Balandžio 28 d. Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas Vytautas Landsbergis išsiuntė telegramą Rusijos Federacijos Prezidentui Borisui Jelcinui, kurioje rašoma, kad Lietuvos teritorijoje dislokuota buvusios Sovietų Sąjungos kariuomenė, esanti Rusijos Federacijos jurisdikcijoje, pažeidinėja Rusijos tarptautinius įsipareigojimus – įvedami nauji kariuomenės kontingentai. Vytautas Landsbergis paprašė Boriso Jelcino, kad tokios akcijos būtų nutrauktos, o jau įvesti nauji kontingentai būtų nedelsiant išvesti. Balandžio 30 d. ir Lietuvos Užsienio reikalų ministerija įteikė Rusijos Užsienio reikalų ministerijai protesto notą dėl nelegalaus naujų karių gabenimo į Lietuvos teritoriją.

Tačiau, nesulaukus jokių teigiamų poslinkių, 1992 m. gegužės 14 d. buvo blokuoti Vilniaus karinio garnizono kariniai miesteliai. Apie tai Vilniaus įgulos garnizono vadas plk. A. Garkuša informavo NVS gynybos ministrą maršalą E. Šapošnikovą, Rusijos Šiaurės Vakarų karinės grupuotės vadą gen. plk. V. Mironovą, Lietuvos Respublikos Ministrą Pirmininką G. Vagnorių, krašto apsaugos ministrą A. Butkevičių. Be faktų išdėstymo, plk. A. Garkuša vienos dienos nuostolius, kuriuos dėl blokavimo patyrė Vilniaus garnizono kariniai daliniai, įvertino 25 tūkst. rublių, o Lietuvos kariškių veiksmus įvertino kaip provokacinius²⁹⁹.

Dėl minėto įvykio gegužės 18 d. gen. plk. V. Mironovas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkui Vytautui Landsbergiui bei Ministrui Pirmininkui Gediminui Vagnoriui pareiškė ryžtingą protestą. V. Mironovas tai įvertino kaip įtampos didinimą³⁰⁰. Į V. Mironovo raštą atsakyti buvo liepta krašto apsaugos ministrui A. Butkevičiui. A. Butkevičius savo atsakyme pažymėjo, kad rusai, pažeidinėdami susitarimus, papildė karinius dalinius naujokais, todėl daliniai ir buvo pradėti blokuoti³⁰¹.

Kaip į šias priemones reagavo Rusijos kariškiai bei kokie buvo Rusijos kariuomenės veiksmai, geriausiai iliustruoja paros įvykių suvestinės.

1992 m. gegužės 15 d. intensyviai skraidė lėktuvai: 9 val. 48 min. Rusijos lėktuvas iš Kėdainių oro uosto išskrido į Baku, 10 val. 20 min. lėktuvas pakilo iš Panevėžio ir išskrido į Rygą, 13 val. 18 min. ir 13 val. 42 min. lėktuvai pakilo iš Kauno; 16 val. 22 min. ir 16 val. 25 min. Panevėžyje nusileido lėktuvai iš Rygos.

²⁹⁸ KASP EA (byla nenumėruota).

²⁹⁹ LRVKA.– F. 4, Ap. 3, B. 693, L. 226.

³⁰⁰ KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 31, L. 2.

³⁰¹ A. Butkevičiaus 1992 m. birželio 12 d. raštas gen. plk. V. Mironovui // Ten pat, L. 3.

Rusijos kariškiai atvirai nepaisė Lietuvos pareigūnų reikalavimų sustoti. Pavyzdžiui, 19 val. 15 min. Kaune, Vaidoto gatvėje, SKAT posto budintys bandė sustabdyti 6 NVS karinių mašinų koloną. Joms sustabdyti buvo du kartus šauta į viršų ir keturis kartus į padangas. Pasirodė, kad net trys iš šešių mašinų neturėjo Lietuvos pareigūnų važiavimui išduotų specialiųjų leidimų. Deja, šiuo atveju tenka konstatuoti, kad tokiais veiksmais SKAT posto budintieji pažeidė Posto sargybos instrukciją, kuri draudė stabdant Rusijos kariuomenės transporto primones naudoti šaunamąjį ginklą.

Gegužės 16 d. taip pat intensyviai skraidė kariniai lėktuvai be Lietuvos tarnybų leidimo: 14 val. 30 min. lėktuvas iš Kauno išskrido į Vokietiją, 17 val. 25 min. ir 18 val. 20 min. Panevėžyje nusileido lėktuvas iš Latvijos ir Baltarusijos.

Oficialų nepasitenkinimą Lietuvoje įvesta tvarka reiškė desantinio pulko, dislokuoto Marijampolėje, vadas pplk. A. Degteriovas. Marijampolės komendantas plk. lt. V. Kadžys iš karinio dalinio Nr. 10075 gavo raštišką pplk. A. Degteriovo pasirašytą pranešimą apie tai, kad minėto karinio dalinio vadovybė gavusi iš oro desanto pajėgų vado įsakymą nepaklusti KAM tarnyboms, vykdančioms kontrolę Lietuvos keliuose, taip pat nurodymą aprūpinti ginkluota apsauga karinį transportą, vykstantį į reisus tam, kad būtų galima ginklu atsakyti į KAM patrulių ginkluotus veiksmus³⁰².

Gegužės 18 d. prie lietuvių posto Marijampolės raj. kelyje Kaunas–Marijampolė buvo pastatytas aštuonių Rusijos kariškių postas, ginkluotas neperšaukamomis liemenėmis, aprūpintas radijo ryšio priemonėmis. Tačiau 12 val. 30 min. postas buvo panaikintas.

Tuo metu vis dar intensyviai skraidė lėktuvai. 11 val. 10 min. Tauragėje nusileido lėktuvas iš Kaliningrado, 12 val. 56 min. Kėdainiuose nusileido lėktuvas iš Maskvos, 13 val. 37 min. iš Panevėžio lėktuvas išskrido į Sankt Peterburgą, 14 val. 55 min. Šiauliuose nusileido naikintuvas SU-24, atskridęs iš Lydos, 18 val. 55 min. Panevėžyje nusileido lėktuvas, atskridęs iš Briansko.

Kaip ir anksčiau, buvo nepaisoma nurodymo važinėti tik su leidimu. 15 val. 20 min. Radviliškyje sulaikyti du specialaus leidimo neturintys iš Dobelės (Latvija) į Kauną važiuojantys sunkvežimiai URAL-4320.

Panašūs įvykiai vyko ir gegužės 19 d. ryte, 7 val. 30 min., Garliavoje, šalia SKAT posto, buvo pastatytas Rusijos kariškių postas. Rusų posto kariškiai elgėsi įžūliai, vartojo įžeidžiančius žodžius, demonstratyviai žaidė automatiniais šautuvais. Apie 11 val. virš posto skraidė malūnsparnis, pro kurio atviras duris buvo pastebėtas kulkosvaidis. Į įvykio vietą buvo nuvykę Kauno komendantūros štabo viršininkas, SKAT rinktinės vadas ir rusų oro desanto divizijos štabo viršininkas plk. V. Orlovas. 12 val. 50 min. Rusijos kariškių postas buvo likviduotas. 9 val. taip pat Kaune, Vaidoto gatvėje, prie KAM posto, buvo pastatytas NVS karių postas. NVS kariškių postai taip pat buvo statomi ir kitur: prie Ažuolų Būdos, prie KAM posto, buvo pastatytas Rusijos kariškių postas, kuriame buvo 6 ginkluoti kariškiai; postas, kuriame buvo 4 ginkluoti kareiviai ir karininkas taip pat buvo pastatytas prie lietu-

³⁰² Ginkluoti Rusijos kariškiai išeina į gatves // Krašto apsauga, 1992, gegužės 21.

vių posto Kauno plente; 9 val. 38 min. pastatytas rusų postas Alytuje prie SKAT posto ties keliu į Seirijus, tokie pat postai pastatyti ir prie SKAT posto kelyje link Seirijų ir kelyje link Kauno.

Į Gaižiūnų desantinio pulko praporščikų mokyklą atvyko civiliai persirengę kariškiai iš Kazachstano ir Azerbaidžano.

Kauno raj. nuo Rokų pusės link Panemunės praėjo maždaug trys būriai ginkluotų kariškių su dujokaukėmis, o 15 val. 25 min. virš Rokų link Garliavos skraidė du sraigtasparniai.

Ir gegužės 19 d. Rusijos kariškiai ir toliau atvirai nepaisė reikalavimo turėti vykstančiam transportui specialiuosius leidimus. 11 val. į Molėtų pusę iš Pabradės važiuojo pilnas autobusas kareivių atsisakė sustoti. 21 val. 48 min. Kauno SKAT poste kelyje nuo Rokų link Panemunės buvo bandoma sustabdyti du karinius KAMAZ, bet jie nesustojo. Nesustojo ir iššovus išpėjamuosius šūvius į orą.

20 val. 30 min. Vaidotų muitinėje buvo sulaikytas be leidimo iš Baltarusijos į Kauno tankų remonto gamyklą vykstantis karinis 7 platformų sąstatas su tanketėmis³⁰³.

Taip pat Rusijos karo lėktuvai skraidė iš Panevėžio į Brianską, iš Kaliningrado į Ufą, iš Panevėžio į Čeliabinską. Intensyviai lėktuvai skraidė nuo 19 val. iki 20 val. Skuodo raj.

1992 m. gegužės 20 d. 7-osios oro desanto divizijos štabo viršininkas plk. V. Orlovas krašto apsaugos ministrui išsiuntė raštą, kuriame nurodė, kad dėl gegužės 15 d. įvykusio minėto ginkluoto incidento Kaune jis įsakė visas iš karinių teritorijų išvykstančias karines mašinas lydėti ginkluotiems sargybiniams.

Atsakydamas į šį plk. V. Orlovo raštą SKAT Kauno rinktinės vadas kpt. J. Juocevičius nurodė, kad incidentas įvyko tik dėl to, jog Rusijos kariškiai nesilaiko Lietuvos pareigūnų reikalavimų. Be to, jis išvardino dar keletą akivaizdžių pažeidimų³⁰⁴.

Gegužės 23 d. apie 11 val. Gaižiūnų aerodrome Jonavos rajone be Lietuvos tarnybų leidimų nusileido 2 karo transporto lėktuvai. Apie 13 val. iš aerodromo į karinį dalinį išvažiavo 3 dengti „Ural“ sunkvežimiai be numerių. Manyta, kad tuose sunkvežimiuose buvo naujokai. Gegužės 23 d. 12 val. 45 min. Trakų raj., kelyje Trakai – Aukštadvaris, netoli Trakų miesto, policijos komisariato patrulis sulaikė automobilį UAZ-3962, priklausantį daliniui Nr. 40978, dislokuotam Latvijos Respublikos Daugpilio mieste, kuris leidimo važiuoti neturėjo. VRM pranešė, kad gegužės 22 d. apie 13 val. Klaipėdoje, Taikos prospekto 45-to namo laiptinėje, vyriškis sumušė A. Bouną ir suplėšė striukę. Įtariamasis – Rusijos armijos karinio dalinio Nr. 38312 mjr. A. Ašikinas – atvežtas į blaivyklą³⁰⁵ ir kt.

Rusijos kariniai daliniai nevengė ir provokacijų prieš Lietuvos kariškius. Pavyzdžiui, 1992 m. gegužės 30 d. 21 val. 40 min. iš pravažiuojančio automobilio KAMAZ, priklausančio kariniam daliniui Nr. 95846, buvo iššauti Šiaulių Lauko kariuo-

³⁰³ Įvykių suvestinė // KAA.– F. 7, Ap. 1, B. 5, L. 17–18.

³⁰⁴ KASP EA (byla nenumeruota).

³⁰⁵ Rusijos kariškių savivalė // Lietuvos aidas.– 1992, gegužės 27.

menės brigados Šiaulių bataliono sargybos posto kryptimi du pavieniai šūviai. Po keleto minučių tas pats automobilis grįžo atgal, buvo iššauta penkis, o truputį vėliau dar du kartus. Visais atvejais kulkos lėkė lietuvių sargybos posto kryptimi ir tik atsitiktinai niekas nenukentėjo. Lauko kariuomenės sargybiniai provokacijai nepasidavė ir atsakomosios ugnies neatidengė.

Gegužės 22–27 d. paketais ir dūminėmis granatomis periodiškai buvo apmėtomas Krašto apsaugos savanorių kontrolės postas prie Rusijos karinio dalinio Nr. 36839, dislokuoto Visoriuose³⁰⁶. Nėgana to, į „Respublikos“ redakciją paskambinęs dalinio štabo viršininkas plk. A. Kolomijcevas pranešė, kad prie dalinio susidarė labai įtempta padėtis, galinti turėti sunkiai prognozuojamų padarinių. Pasak Rusijos kariškių, sudėtinga padėtis susidarė todėl, kad prie šio dalinio už kelių šimtų metrų stovi KAM postas ir kontroliuoja, kad mašinos važinėtų tik su KAM leidimais ir į dalinį neįvežtų naujokų³⁰⁷.

1992 m. gegužės 31 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas Vytautas Landsbergis gavo Rusijos gynybos ministro Pavelo Gračiovo telegramą, kurioje grasinama pristabdyti kariuomenės išvedimą iš Lietuvos teritorijos. Telegramoje buvo sakoma, kad Lietuvoje provokuojamas ir kurstomas atviras priešiškus Rusijos kariuomenės kariškiams, o Lietuvos vadovybė kaltinama bandymu sureguliuoti Rusijos kariuomenės judėjimą Lietuvos teritorijoje. Gen. P. Gračiovas perspėjo, kad Rusijos Federacija netoleruos „neteisetų ir įstatymams priešišku“ veiksmų kariuomenės ir kariškių atžvilgiu ir imsis visų priemonių „negatyviems“ reiškiniams pašalinti³⁰⁸.

Atsakyme P. Gračovui buvo paaiškinta, kad tai yra tik atsakomosios priemonės ir pasiūlyta užtikrinti, kad Rusijos kariškiai besąlygiškai laikytųsi Lietuvos Respublikos įstatymų.

Birželio 3 d. į Pabradės Rusijos karinių pajėgų bazę kariniais sraigtasparniais atskraidinta apie 50 naujokų. Tapo žinoma, kad jie atsiųsti tarnauti į Šiaurės miestelį. Šią naktį Krašto apsaugos ministerijos padaliniai blokavo kelius į Vilnių.

Birželio 4 d. prie buvusios SSRS vidaus kariuomenės bazės Rūdininkuose įvyko susišaudymas. Bazėje buvo dislokuoti Lietuvos kariuomenės daliniai. Rusijos kariškiams norint pakliūti į bazę, Lietuvos kariškiai pradėjo šaudyti. Aukų nebuvo³⁰⁹.

1992 m. birželio vid. Vilniuje dislokuotos Rusijos kariuomenės įgulos grupės vadas plk. V. Frolovas nusiuntė raštą Lietuvos krašto apsaugos ministru. Jame pranešta, kad po to, kai Armėnijoje žuvo Rusijos ginkluotųjų pajėgų kariškiai, o Estijoje buvo užpultos karinės mašinos, Šiaurės Vakarų kariuomenės grupės štabo viršininko potvarkiu automobiliais ir kita technika važiuojantys kariškiai nuo liepos 15 d. bus ginkluoti³¹⁰. Tai, be abejo, buvo tiesioginis grasinimas. Apie tai Krašto apsaugos ministerija pranešė visiems savo padaliniams bei patruliams ir sustiprino Rusijos kariuomenės automobilių ir kitos technikos judėjimo kontrolę, informavo

³⁰⁶ A. Butkevičiaus 1992 m. birželio 10 d. raštas Lietuvos Respublikos Vyriausybei „Dėl Rusijos kariuomenės veiksmų Lietuvos Respublikoje“ // KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 28, L. 4.

³⁰⁷ Parako kvapas // Respublika.– 1992, gegužės 28.

³⁰⁸ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Informacijos ir analizės centro Viešųjų ryšių grupės informacija.

³⁰⁹ Atvežti naujokai // Respublika.– 1992, birželio 5.

³¹⁰ Kariškiai grasina // Tiesa, 1992, birželio 17.

V. Frolovas Šiaurės miestelyje duoda interviu Lietuvos televizijos žurnalistams

Aukščiausiąją Tarybą bei Lietuvos Respublikos Vyriausybę, per spaudą ir televiziją buvo informuota Lietuvos visuomenė³¹¹.

1992 m. liepos 24 d. Lietuvos Užsienio reikalų ministerija išsiuntė notą Rusijos Užsienio reikalų ministerijai, kurioje buvo reiškiamas protestas dėl minėto sprendimo. Notoje buvo atkreiptas Rusijos dėmesys, kad tokiais veiksmais Rusija pažeidžia Lietuvos ir Rusijos susitarimą dėl santykių tarp valstybių, Helsinkio viršūnių susitikimo deklaraciją bei kitus susitarimus. Lietuvos užsienio reikalų ministerija pareikalavo atšaukti nutarimą dėl ginkluotos palydos³¹².

Šis klausimas buvo aptartas oficialaus Krašto apsaugos ministerijos vadovybės susitikimo su Rusijos Federacijos įgaliotiniu kariuomenei iš Lietuvos išvesti, Šiaurės Vakarų kariuomenės grupuotės vado pavaduotoju gen. ltn. F. Melničiuku. Susitar-ta 1992 m. liepos 29 d. anuliuoti minėtą Rusijos armijos Vilniaus įgulos viršininko plk. V. Frolovo liepos 15 d. nurodymą³¹³.

³¹¹ L. e. krašto apsaugos ministro pareigas E. Nazelskio raštas // LRVKA.– F. 4, Ap. 3, B. 694, L. 242.

³¹² Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos 1992 m. liepos 24 d. nota // URMA.– F. 1, Ap. 2, B. 103, L. 144.

³¹³ Pulkininko V. Frolovo nutarimas bus anuliuotas // Tiesa.– 1992, liepos 29.

Kai kurių karinių dalinių vadai naiviai gudravo, apsimesdavo nežiną apie uždraudimą įvežti naujokus. Kaip pavyzdį galima pateikti 242-osios mokomosios oro divizijos vado elgesį. Buvo pastebėta, kad į Ruklos aerodromą ėmė leisti transporto lėktuvai IL-76. 1992 m. liepos 2 d. į diviziją atvyko Jungtinio štabo operatyvinio skyriaus viršininkas plk. S. Knezys ir kartu su Jonavos rajono komendantūros darbuotojais apsilankė pas divizijos vadą plk. Gladiševą. Paprašytas paaiškinti, kodėl į mokomąją diviziją vežami naujokai, pulkininkas nutaisė nustebusią miną ir nusistebėjo, kad Lietuvos pareigūnai nežiną, jog tai Boriso Jelcino ir Vytauto Landsbergio susitarimas³¹⁴.

1992 m. liepos 13 d. krašto apsaugos ministras A. Butkevičius nusiuntė raštą l. e. Šiaurės Vakarų grupuotės vado pareigas gen. ltn. F. Melničiukui, kuriame dar kartą priminė gegužės 30 d. įvykį dėl apšaudyto lietuvių posto ir paprašė pranešti, kas konkrečiai padaryta tiriant šį įvykį ir ką Rusijos pusė ketina daryti, kad panašūs atvejai nepasikartotų³¹⁵. Tačiau ar buvo gautas atsakymas į šį raštą, duomenų surasti nepavyko.

Intensyviausiai Rusijos kariuomenės blokavimo postai dirbo gegužės ir birželio mėn., tuomet buvo daugiausia pažeidimų. O per tą laiką Rusijos kariškiai, supratę, kad lietuviai nenusileis ir reikalau paklusti Lietuvos Respublikos teisės aktams, pažeidimus ėmė daryti vis rečiau ir rečiau.

Blokuojant Rusijos karinius dalinius, aktyviai dalyvavo Lauko kariuomenės brigados, Pasienio apsaugos tarnybos, komendantūrų, Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos kariai, policijos darbuotojai. Reikia pastebėti, kad kai kur policijos darbuotojai atliko net didesnę darbą nei kariškiai. Pavyzdžiui, Vilniaus apskrityje kariškiai buvo pastatę 20 postų, o policininkai net 61³¹⁶. Visos tarnybos tarpusavyje turėjo ryšį, jų veiksmai buvo koordinuojami, tiesa, reikia pripažinti, kad pasitaikydavo ir tam tikrų nesusipratimų ar net priešiško apraiškų, tačiau tai nepakenkė.

Koks buvo atliktas milžiniškas darbas per šiuos mėnesius, galima pailustruoti pateikiamais SKAT postų veiklos skaičiais.

³¹⁴ Jakavonis G. Nemeluok, pulkininke // Krašto apsauga.– 1992, liepos 16.

³¹⁵ KAA.– F. 2, Ap. 1, B. 50, L. 167.

³¹⁶ KAA.– F. 18, Ap. 1, B. 41, L. 31.

**Rusijos kariuomenės autotransporto judėjimas 1992 m.
gegužės – liepos mėnesiais³¹⁷**

Rinktinės	Mėnuo	Patikrinta mašinų	Turėjo leidimus	Važiavo be leidimų	Gražinta į dalinį	Nestojo	Važiavo karių
Alytaus	Gegužė	288	260	28	14	-	1504
	Birželis	284	279	4	1	4	1077
	Liepa	-	-	-	-	-	-
	Iš viso:	572	539	32	15	4	2581
Kauno	Gegužė	3115	2939	205	4	20	6558
	Birželis	5811	5781	78	12	13	17033
	Liepa	339	332	15	8	3	788
	Iš viso:	9265	9052	298	24	36	24379
Klaipėdos	Gegužė	465	-	126	-	88	813
	Birželis	338	116	-	-	-	1943
	Liepa	47	47	-	-	-	479
	Iš viso:	850	163	126	-	88	3235
Marijampolės	Gegužė	444	419	20	12	16	1387
	Birželis	731	716	5	-	7	2428
	Liepa	231	222	10	3	1	684
	Iš viso:	1406	1357	35	15	24	4499
Šiaulių	Gegužė	546	488	58	1	7	756
	Birželis	2123	2086	38	6	11	4440
	Liepa	1326	1307	11	3	13	3271
	Iš viso:	3995	3881	107	10	31	8467
Utenos	Gegužė	149	145	4	4	7	68
	Birželis	114	110	4	4	3	171
	Liepa	-	-	-	-	-	-
	Iš viso:	263	255	8	8	10	239
Vilniaus	Gegužė	755	677	5	-	-	955
	Birželis	1235	1215	19	5	3	3455
	Liepa	-	-	-	-	-	-
	Iš viso:	1990	1892	24	5	3	4410
Visose rinktinėse	Iš viso:	18341	17139	630	77	196	47810

³¹⁷ Lentelė parengta pagal KASP EA medžiagą (bylos nenumėtos).

Kaip matyti iš lentelėje pateiktų duomenų, per tris mėnesius vien tik SKAT postuose budėję kariai patikrino 18 341 mašiną su jose važiavusiais 47 810 Rusijos kariškiais. 630 važiavo be leidimų, beveik 200 mašinų stabdomos nestojo.

1992 m. spalio 6 d. krašto apsaugos ministras, atsižvelgdamas į tai, kad 1992 m. rugsėjo 8 d. pasirašytas Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos grafikas, karinės administracijos departamento direktoriui, Lauko kariuomenės brigados vadui, Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos štabo viršininkui, Valstybės sienos apsaugos tarnybos viršininkui, apskričių komendantams įsakė Rusijos karinių dalinių, laikinai dislokuotų Lietuvos Respublikos teritorijoje, papildymo nauju kariniu kontingentu užkirtimo plano vykdymą sustabdyti³¹⁸.

Tuo pačiu įsakymu visoms krašto apsaugos tarnyboms buvo įsakyta Rusijos karinių dalinių išvedimo laikotarpiui sudaryti planus dėl šių uždavinių sprendimo:

1. kontrolės laikymosi išvedamų Rusijos ginkluotųjų pajėgų dalinių bei kariškių elgesio ir funkcionavimo taisyklių;
2. niokojimo ir grobstymo paliekamų karinių objektų ir įrengimų užkirtimo;
3. neteisėto Rusijos ginkluotųjų pajėgų dalinių ir kariškių technikos ir turto išpardavimo bei grobstymų užkirtimo.

Šiuos planus buvo įpareigota pateikti Jungtiniam štabui iki spalio 15 d., o iki spalio 25 d. parengti ir pateikti ministrui tvirtinti bendrą Krašto apsaugos ministerijos priemonių dėl neteisėtos išvedamų Rusijos ginkluotųjų pajėgų karinių dalinių ir kariškių veiklos užkirtimo planą.

Atsakingu už šio plano vykdymą buvo paskirtas Vyriausybės įgaliotinis Rusijos kariuomenės išvedimo klausimais Jungtinio štabo Operatyvinio skyriaus viršininkas plk. S. Knezys³¹⁹.

Planas buvo parengtas. Juo buvo vadovaujama praktiniame darbe.

³¹⁸ Dėl tolesnės Užkirtimo plano vykdymo eigos. KAM 1992 m. spalio 6 d. įsakymas Nr. 720 // Krašto apsaugos ministro įsakymų rinkinys. 1992, P. 273.

³¹⁹ Dėl tolesnės Užkirtimo plano vykdymo eigos. KAM 1992 m. spalio 6 d. įsakymas Nr. 720 // Ten pat.

6. Rusijos kariuomenės organizuoto išvedimo laikotarpis

Organizuotas Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos laikotarpis prasidėjo 1992 m. rugsėjo 8 d. Maskvoje Rusijos Federacijos gynybos ministrui Pavelui Gračovui ir Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministrui Audriui Butkevičiui pasirašius Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos grafiką.

Sovietinės kariuomenės sausumos pajėgų pulkai, oro desanto divizijos, priešlėktuvinės gynybos daliniai, karo ligoninės, kuro, maisto ir kiti sandėliai, buvo dislokuoti visoje Lietuvoje, o daugiausia jų buvo Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje. Visoje Lietuvos teritorijoje buvo dislokuotos karinės girininkijos, į kurias civiliams patekti buvo labai sudėtinga.

Pagal grafiką Rusijos kariuomenės išvedimo eiga buvo suskirstyta į 4 etapus, todėl ir šį Rusijos kariuomenės išvedimo laikotarpį irgi suskirstysime į keturis poskyrius ir pabandysime pateikti kaip vyko Rusijos kariuomenės išvedimas, su kokiomis buvo susidurta problemomis ir pan.

6.1. Pirmasis etapas (1992-09-08 – 1992-12-31)

1992 m. rugsėjo pr. Rusijos kariuomenė Lietuvos Respublikos teritorijoje turėjo 20–22 tūkst. kariškių. Jos sudėtyje – 5 divizijos. Įskaitant ir esančias divizijų sudėtyje, iš viso buvo 288 atskiri kovinės bei aptarnaujančios paskirties daliniai ir padaliniai.

Šiame etape buvo akcentuojamas Rusijos kariuomenės išvedimas iš Lietuvos Respublikos sostinės Vilniaus, išvedant 107 motošaulių diviziją, visišką karinių oro pajėgų kovinės bei aptarnaujančios paskirties dalinių bei padalinių išvedimą, išskyrus 405-ąją atskirą nepilotuojamų skraidymo aparatų pulką, dislokuotą Tauragėje, kovinės paskirties divizijų išvedimo pradžia.

Iki 1992 m. gruodžio 31 d. pagal grafiką turėjo būti išvesta 61 karinis dalinys: sausumos kariuomenės – 23, tarp jų:

107 motošaulių divizija (Vilnius, Ukmergė),

367 atskiras sraigtasparnių pulkas su aptarnaujančiais padaliniais (Kaunas),

384 didelio galingumo artilerijos brigada (Plungė),

434 atskiras pontoninių tiltų batalionas (Kaunas),

šeši atskiri aptarnaujantys padaliniai;

oro desanto pajėgų – 1:

119 oro desanto pulkas (Marijampolė),

priešlėktuvinės gynybos pajėgų – 4:

visi radiolokacijos padaliniai ir dalis zenitinių raketinių divizionų,

karinių oro pajėgų – 30:

visi, išskyrus 3 aviacijos remonto gamyklas.

Karinio jūrų laivyno – 3:

287 pakrančių apsaugos pulkas (Telšiai),

5316 mobili torpedų bazė (Plungė),

107 atskiras aviacijos inžinerinis batalionas³²⁰.

Pasirašius Rusijos kariuomenės išvedimo grafiką, prasidėjo rimtas darbas tiek Rusijos kariškiams, tiek Lietuvos įgaliotoms tarnyboms.

Tačiau, reikia pažymėti, kad Rusijos kariškiai iš pradžių neskubėjo vykdyti Maskvoje pasirašytame grafike numatytų dalinių išvedimo. Po poros savaitių paaiškėjo ir priežastis – karinių dalinių vadai gavo aukštesnės vadovybės paaiškinimus, kad pasirašyti grafikai negalioja, nes nepasirašytas pagrindinis politinis susitarimas dėl Rusijos kariuomenės išvedimo. Dėl to krašto apsaugos ministras A. Butkevičius susisiekė su Rusijos gynybos ministru bei Šiaurės Vakarų grupuotės vadu. Buvo atsakyta, kad tai priklauso nuo abiejų šalių derybų delegacijų. Kai tik bus pasirašytas susitarimas, iš karto bus galima išvesti ir karinius dalinius.

Tačiau visas pasaulis laukė Rusijos konkrečių žingsnių dėl kariuomenės išvedimo ir, matyt, Rusijos vadovybės buvo duotas nurodymas pradėti išvedimą. Paraiškas išvedimui pradėjo duoti 107 motošaulių divizijos daliniai.

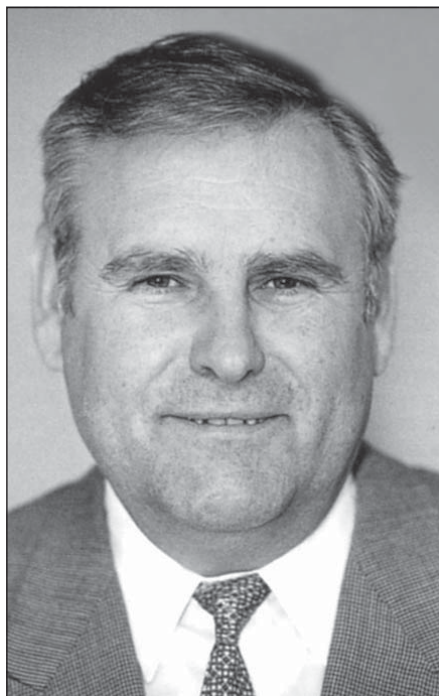
Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1992 m. lapkričio 20 d., remdamasi 1992 m. rugsėjo 8 d. Maskvoje pasirašytais Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos techninių ir organizacinių klausimų sprendimo tvarkos protokolu bei Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos susitarimu dėl išvedamų ginkluotųjų pajėgų dalių, dalinių bei karių elgesio ir funkcionavimo taisyklėmis, nutarė krašto apsaugos ministrą Audrių Butkevičių paskirti Lietuvos Respublikos Vyriausybės vyriausiuoju įgaliotiniu Rusijos kariuomenės išvedimo

³²⁰ 1992 m. lapkričio 27 d. informacija dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos // KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 3, L. 69–70.

klausimais, o Krašto apsaugos ministerijos Jungtinio štabo Operatyvinio skyriaus viršininką plk. Stasį Knežį – Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotiniu Rusijos kariuomenės išvedimo klausimais.

Vyriausybė krašto apsaugos ministrui A. Butkevičiui pavedė sudaryti reikiamus struktūrinius padalinius, kurie tvarkytų praktinius Rusijos kariuomenės dalių išvedimo, perimamų objektų ir turto inventorizavimo ir apsaugos reikalus³²¹.

Apie šį sprendimą Lietuvos Užsienio reikalų ministerija lapkričio 24 d. nota oficialiai informavo Rusijos Užsienio reikalų ministeriją, prašydama apie tai informuoti suinteresuotas institucijas³²².

Bronislovas Lubys

Šio nutarimo projekte dar buvo punktas, kad Krašto apsaugos ministerijai struktūrinių padalinių veiklos dėl Rusijos kariuomenės išvedimo bei objektų ir turto perėmimo finansavimui skirti 3,5 mln. rublių. Tačiau svarstymo metu šis punktas buvo išbrauktas³²³.

Reikia atkreipti dėmesį, kad Lietuvos pareigūnai, vykdantys Rusijos kariuomenės išvedimo darbą, visą laiką jautė didelį lėšų trūkumą. Dėl to, be abejo, nukentėjo pats išvedimo procesas. A. Butkevičius Vyriausybės dar 1992 m. rugsėjo 30 d. prašė Rusijos kariuomenės išvedimo grupės poreikiams skirti papildomai lėšų, tačiau prašymas tada grįžo su Ministro Pirmininko Bronislovo Lubio viza, kad tam turi būti naudojamos KAM skirtos biudžeto lėšos³²⁴.

1992 m. gruodžio mėn. krašto apsaugos ministras A. Butkevičius vėl kreipėsi į Vyriausybę, prašydamas papildomo finansavimo. Jis nurodė, kad, prasidėjus intensyviai Rusijos kariuomenės

išvedimo procesui, sudarytos struktūros dėl nepakankamo materialinio aprūpinimo yra nepajėgios atsakingai vykdyti jiems iškeltų užduočių. Kadangi trūksta automobilių, beveik nevykdoma karinių dalinių patikra, todėl sudaromos sąlygos karinių objektų grobstymui bei priverstinai užtęsiamas karinių objektų perėmimas. Praktiškai kiekvieną dieną karinių objektų tikrinimo ir perėmimo komisijos nariai turi dirbti keliuose kariniuose daliniuose, bet dėl transporto trūkumo to atlikti negali.

A. Butkevičius prašė paskirti 3,5 mln. talonų iš Vyriausybės rezervo arba skirti 3 lengvuosius automobilius, kompiuterį, dauginimo aparatą, faksą³²⁵.

³²¹ Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotinių Rusijos kariuomenės išvedimo klausimams paskyrimo. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. lapkričio 20 d. nutarimas Nr. 869 // <http://www3.lrs.lt>.

³²² Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos 1992 m. lapkričio 24 d. nota Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijai // URMA.– F. 1, Ap. 2, B. 103, L. 212.

³²³ KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 28, L. 42.

³²⁴ A. Butkevičiaus 1992 m. rugsėjo 30 d. raštas Vyriausybei // Ten pat, L. 12.

³²⁵ A. Butkevičiaus raštas Vyriausybei // Ten pat, L. 157.

Tačiau atsakymas buvo įprastas: pinigų nėra, todėl reikia aprūpinti iš bendrų krašto apsaugai skirtų asignavimų.

1993 m. kovo 31 d. A. Butkevičius vėl kreipėsi į Vyriausybę, prašydamas Rusijos kariuomenės karinių inspekcijų vykdymui papildomai skirti bent du automobilius, kopijavimo aparatą, kompiuterį, 6 kalkuliatorius, 4 dozimetrus, 3 spausdinimo mašinos rusišku šriftu bei 10,9 mln. talonų. Motyvuota buvo tuo, kad prasidėjo intensyviausias Rusijos kariuomenės išvedimo etapas ir Lietuvos pareigūnai, būdami prastai aprūpinti, tiesiog nespės laiku perimti visų paliekamų objektų, o tai gali sutrukdyti Rusijos kariuomenės išvedimą laiku. Tačiau Finansų ministerija pateikė vėl tą patį standartinį atsakymą: „Krašto apsaugos ministerijai tam yra skirtas finansavimas“³²⁶.

Krašto apsaugos ministras A. Butkevičius dar 1992 m. rugsėjo 25 d. išvedamos iš Lietuvos Respublikos teritorijos Rusijos kariuomenės karinių miestelių patikrai ir perėmimo klausimams spręsti sudarė komisiją:

komisijos pirmininku buvo paskirtas A. Pusvaškis, Kapitalinės statybos ir remonto tarnybos Planavimo skyriaus vyresnysis specialistas,

Nariai: S. Šulskus, Kapitalinės statybos ir remonto tarnybos Planavimo skyriaus vyresnysis specialistas,

E. Dobužinskas, Autotransporto tarnybos Eksploatacijos skyriaus specialistas,

A. Aleksas, Medžiaginio aprūpinimo tarnybos vyresnysis specialistas,

E. Petrauskas, KAM Jungtinio štabo Inžinerinio – topografinio poskyrio vyresnysis specialistas,

V. Motiejūnas, Civilinės saugos departamento Inžinerinio apsaugos ir mechanizacijos skyriaus specialistas ūkio mechanizacijai,

mjr. J. Silevičius, Karinės administracijos departamento Mobilizacinio skyriaus viršininko pavaduotojas,

A. Konteikis, Medicinos tarnybos vyresnysis specialistas.

Buvo patvirtinti nuolatinės Rusijos karinių objektų patikros ir perėmimo komisijos uždaviniai ir funkcijos³²⁷.

Svarbiausias uždavinys buvo vykdyti Rusijos karinių dalinių inspektavimą bei priimti Rusijos kariškių paliekamus objektus.

Tačiau pačios Karinių objektų inspekcijos struktūra ir etatai buvo patvirtinti tik 1992 m. gruodžio 29 d.³²⁸.

Siekdami užtikrinti sklandų išvedamos Rusijos kariuomenės dalinių judėjimą Lietuvos Respublikos teritorijoje, krašto apsaugos ir vidaus reikalų ministrai, remdamiesi Maskvoje pasirašytais dokumentais, 1992 m. spalio 29 d. bendru įsakymu pavedė apskričių komendantams kartu su Lauko kariuomenės brigados dalinių vadais bei miestų ir rajonų policijos komisarais organizuoti ir nuo 1992 m. spalio 31 d. vykdyti Rusijos kariuomenės karinių kolonų judėjimo kontrolę. Karinių kolonų judėjimo kontrolę vykdyti iki geležinkelio pakrovimo aikštelių bei valstybinės Lietuvos Respublikos sienos.

³²⁶ A. Butkevičiaus 1993 m. kovo 31 d. raštas Lietuvos Respublikos Vyriausybei „Dėl karinių objektų perėmimo komisijų materialinio aprūpinimo“ // Ten pat, Ap. 6, B. 26, L. 12–14.

³²⁷ Dėl nuolatinės komisijos Rusijos kariuomenės karinių miestelių inspektavimui ir perėmimui sudarymo. KAM 1992 m. rugsėjo 25 d. įsakymas Nr. 694 // Krašto apsaugos ministro įsakymų rinkinys. 1992 m.–P. 264.

³²⁸ S. Knezio 1993 m. sausio 7 d. tarnybinis pranešimas // KAA.–F. 2, Ap. 5, B. 66, L. 5.

Lauko kariuomenės brigados dalinių vadams buvo įsakyta skirti palydos grupes, aprūpinant jas autotransportu, o miestų ir rajonų policijos komisarams kolonų judėjimo maršrute steigti postus bei patrulius.

Apskričių bei rajonų komendantai turėjo organizuoti operatyvų informacijos apie Rusijos karinių kolonų judėjimo laiką ir maršrutus teikimą Lauko kariuomenės brigados dalinių vadams bei miestų ir rajonų policijos komisarams³²⁹.

Tačiau Rusijos kariuomenės išvedimas nuo pat jo organizuoto išvedimo pradžios nuolat susidurdavo su įvairiais sunkumais. Į Maskvoje 1992 m. rugsėjo 8 d. pasirašytus Rusijos kariuomenės išvedimo dokumentus Lietuvoje buvo sureaguota

Tikrinama 107-oji motošaulių divizija (Lietuva laisva, nepriklausoma. P. 40)

iš karto. Rugsėjo 11 d. Klaipėdoje pasirodė pogrindžio lapeliai, kuriais buvo raginama išduoti ginklus rusakabiams uostamiesčio gyventojams bei kurti sovietinę Klaipėdos respubliką. Kreipimasis buvo parašytas spausdinimo mašinėle rusiškai, su klaidomis ir skirtas Rusijos kareiviams bei karininkams. Protestuojama prieš neseniai Maskvoje pasirašytus susitarimus dėl Rusijos kariuomenės kontingento išvedimo iš Lietuvos³³⁰.

1992 m. rugsėjo 21 d. Rusijos Aukščiausiosios Tarybos Užsienio reikalų ir tarptautinių ekonominių ryšių komitetas priėmė nutarimą dėl susitarimų, reguliuojančių Rusijos armijos išvedimą iš Lietuvos Respublikos teritorijos. Nutarimo esmė buvo ta, kad rugsėjo 8 d. pasirašyti susitarimai su Lietuva dėl kariuomenės išvedimo neturi juridinio pagrindo, nes nepasirašytas pagrindinis politinis susitarimas. Be to, komiteto nuomone, pasirašant susitarimus buvo pažeistas Rusijos Konstitucijos 10 straipsnio 15 punktas³³¹ (žr. Priedą Nr. 6)

Į šį Rusijos Dūmos pareiškimą reagavo Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas Vytautas Landsbergis, paskelbdamas pareiškimą, kuriame buvo sakoma:

„Rusijos konservatoriai siūlys nutraukti sutartį su Lietuva. Prieš kurį laiką „Izvestijose“ buvo paskelbta apie Rusijos Parlamento Užsienio reikalų komisijoje parengtą dokumentą, kuriame siūloma Rusijai paaštrinti savo politiką Baltijos šalių atžvilgiu, traktuoti jas kaip Rusijos ypatingų interesų zona. 1992 m. rugsėjo 22 d. Lietuvos atstovas Maskvoje gavo informaciją, kad ta pati Rusijos Parlamento komisija siūlys Prezidentui rugsėjo 8 d. pasirašytas Rusijos – Lietuvos sutartis dėl kariuomenės išvedimo iš esmės nutraukti. Tai ne pirmas mėginimas sutrukdyti šių sutarčių pasirašymui ir įgyvendinimui. Užuo pasirašius tai, kas dar liko, siūloma sugriauti, kas jau pasiekta. Tą daro imperinio mąstymo atstovai,

³²⁹ Dėl Rusijos kariuomenės karinių kolonų judėjimo kontrolės. Krašto apsaugos ir vidaus reikalų ministrų 1992-10-29 įsakymas Nr. 784/627 // Ten pat, B. 28, L. 118.

³³⁰ Klaipėdoje – sovietiniai atsišaukimai // Respublika.– 1992, rugsėjo 15.

³³¹ Rusijos Dūmos pareiškimas // Krašto apsauga.– 1992, rugsėjo 24.

kaip ir anksčiau, nesuinteresuoti taika ir bendradarbiavimu, o tik įtampos didinimu ir ekspansija. Nemanau, kad jie pajėgtų taip sukompromituoti naujos demokratinės Rusijos politiką, kaip tą padarytų prieš dvi savaites pasirašytos sutarties nutraukimas. Tačiau visi, kurie dabar svarsto Rusijai pagalbos programas, be abejo, stebės įvykius, kad žinotų kokiais šaliai ruošiasi padėti“³³².

Tarsi savotiška Rusijos Dūmos veiksmų tąsa buvo 1992 m. rugsėjo 23 d. „Nezavisimaja gazeta“ paskelbtas 15-osios transporto aviacijos armijos, kurios padaliniai buvo dislokuoti Lietuvoje, karininkų kreipimasis į Rusijos Federacijos Konstitucinį teismą. Kreipimesi karininkai rašė:

„Skubotai ir nepasirengus išvedant kariuomenę mes esame priversti kreiptis į Aukščiausiąjį ir Konstitucinį Rusijos Federacijos teismus, iškelti ieškinį armijos gen. P. Gračiovui, atliekančiam perdislokavimą. Išvedimą mes pradėsime tik esant teisiniam pagrindui, išsprendus mūsų socialines problemas, sudarius sutartis su Baltijos valstybėmis ir įgyvendinus Rusijos piliečių, gyvenančių tose valstybėse, teisinį statusą“³³³.

1992 m. spalio 9 d. Šiaurės Vakarų karinės grupuotės karininkų susirinkimų taryba nutarė paskelbti Rusijos armijos išvedimo iš Baltijos šalių moratoriumą, kol Rusijos konstitucinis teismas priims sprendimą dėl Rusijos Gynybos ministerijos nutarimų greičiau išvesti kariuomenę iš Latvijos, Lietuvos ir Estijos³³⁴.

Po kelių dienų ir Rusijos Gynybos ministerijos kolegija pareiškė, kad sustabdomas tų Šiaurės Vakarų grupuotės dalinių bei karinio personalo išvedimas, kuriems naujose dislokacijos vietose nėra sudarytos sąlygos. Paskelbtame pareiškime buvo nurodoma:

„Situacija čia, žinoma, klostosi sudėtinga. Iš Pabaltijo reiks išvesti 40 tūkst. kariškių su šeimomis. Vien 1992 m. pagal planą šį regioną turi palikti 24 347 žmonės. Iš jų 10 382 – karininkai ir puskarininkiai. Karinėse apygardose, iš kurių teritorijos išvedama kariuomenė, neturinčių butų skaičius svyruoja nuo 22 tūkst. iki 18,2 tūkst. Tuo tarpu normaliam gyvenimui reikalingas ne tik gyvenamasis plotas, bet ir socialinės infrastruktūros objektai.

Ypač padėtį aštrina tai, kad aktyvūs kariuomenės išvedimas iš Lietuvos sutampa su žiemos sezonu. Visa tai negali neveikti Rusijos kariškių, kurie paliks arba jau palieka Pabaltijį, nuotaikų. Jų susirūpinimas visiškai paaiškinamas ir žmogiškai suprantamas. Tačiau egzistuoja tam tikros jėgos, suinteresuotos aistrų kurstymu, netikrumo jausmo skleidimu tarp karininkų, pasitikėjimo Rusijos ginkluotųjų pajėgų vadovybe žlugdymu. Taip siekiama politinių tikslų – vėl įtraukti armiją į politinių ginčų sprendimą.

Oficialiosios Baltijos valstybių valdžios atstovai laikosi kieto politinio kurso – išvesti Rusijos kariuomenę iš savo teritorijų. Buvo priimta keletas įstatyminių aktų, faktiškai paralyžavusių bet koki kovinį mokymą ir su juo susijusį gyvenimą. Uždraustas jaunojo kontingento į Rusijos garnizonus atvežimas, dėl to kariniai daliniai praktiškai nustos funkcionuoti jau iki 1993 m. pab.

³³² Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko pareiškimas // Ten pat.

³³³ Zalyš K. 15-os rusų armijos karininkai kreipis į Konstitucinį teismą // Ten pat.– 1992, spalio 1.

³³⁴ Skelbia kariuomenės išvedimo moratoriumą // Tiesa.– 1992, spalio 10.

Gynybos ministerijos kolegija patvirtina sprendimą dėl tų Šiaurės Vakarų kariuomenės grupės ir Baltijos laivyno junginių ir dalinių, kuriems nesudarytos atitinkamos sąlygos įsikurti išvedimo vietose, išvedimo pristabdymo.

Rusijos Federacijos gynybos ministerija pareiškia, kad jos pozicija yra tokia: kariuomenės išvedimas iš Pabaltijo šalių turi būti vykdomas tik turint paruoštus fondus ir visų pirma – gyvenamąjį plotą ir socialinę infrastruktūrą. Dalinių, kuriems atitinkamos sąlygos nesudarytos, išvedimas pristabdomas, kol bus išspręsti visi klausimai, susiję su jų įsikūrimu naujosiose dislokacijos vietose“³³⁵.

Komentuodami išdėstytus faktus BNS agentūrai Lietuvos krašto apsaugos ministerijos pareigūnai konstatavo, kad kol kas nesusiduriama su akivaizdžiu Rusijos armijos delsimu išeiti iš Lietuvos, tačiau neatmetė prielaidos, kad netrukus Rusijos kariškiai gali atsilikti nuo sutarto išvedimo grafiko. Pasak Lietuvos Vyriausybės įgaliotinio Rusijos armijos išvedimo klausimais plk. Stasio Knezio, stebino kai kurių dalinių delsimas pateikti atitinkamas paraiškas, pagal kurias kariškiams skiriamas transportas įrangai bei ginkluotei išgabenti.

Taip pat buvo pastebėta, kad, Rusijos kariniai daliniai pirmiausia stengiasi išvežti iš Lietuvos ne tik labiausiai vertingą ginkluotę ir techniką, bet ir materialines vertybes, tarp jų degalų bei techninių tepalų atsargas. Tai buvo aiškiai matyti iš paduodamų paraiškų išvežimui. Krašto apsaugos ministerija, manydama, kad ši problema nėra vien jos, 1992 m. rugsėjo 17 d. kreipėsi į Vyriausybę, kad ši priimtų sprendimą dėl leidimo išvežti degalus iš Lietuvos³³⁶.

Be to, Rusijos kariniai daliniai ir toliau savivaliavo, nekreipdami dėmesio nei į Lietuvos Respublikos įstatymus, nei į Maskvoje pasirašytus susitarimus. 1992 m. rugsėjo 15 d. į Klaipėdą be jokio Lietuvos pareigūnų leidimo buvo įvežti naujokai. Lietuvos Užsienio reikalų ministerijai dėl to pareiškus protestą tik po pusės metų buvo gauta Rusijos URM atsakomoji nota, kur nurodyta, kad apie Lietuvos ir Rusijos susitarimus nebuvo laiku pranešta kariniams daliniams³³⁷.

1992 m. rugsėjo 21 d. 7-osios oro desanto divizijos 108 pulko poligone, esančiame prie Rokų, buvo organizuotos šaudymo pratybos akumuliaciniais sviediniais, kurie krito už poligono ribų į Rokų keramikos gamyklos molio karjerą, kuriame tuo metu dirbo žmonės. Į karjerą buvo paleista apie 16 sviedinių.

Kitą, t. y. rugsėjo 22 d., į minėtą poligoną atvykus Kauno apskrities komendantui mjr. V. Vilkeiui, pratybos vyko visu tempu. V. Vilkeiui paprašius paaiškinti, kodėl pažeidžiamas Lietuvos ir Rusijos gynybos ministrų pasirašyto susitarimo 8-asis straipsnis, kuris skelbė, jog jokios Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų dalių ir dalinių kovinės parengties palaikymo ir patikrinimo priemonės už karinių miestelių ir karinių objektų ribų nevykdomos, buvo atsakyta, kad šiuo klausimu jokių nurodymų nebuvo gauta, išskyrus tai, ką skaitė laikraščiuose³³⁸.

³³⁵ Rusijos Federacijos gynybos ministerijos pareiškimas // Krašto apsauga.– 1992, spalio 22.

³³⁶ KAM 1992-09-17 raštas vicepremierui B. Lubiui // KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 28, L. 13.

³³⁷ 1993 m. vasario 17 d. Rusijos Federacijos URM nota Lietuvos Respublikos pasiuntinybei Maskvoje // Ten pat, B. 64, L. 7.

³³⁸ V. Vilkelio raportas // Ten pat, B. 28, L. 57.

Dėl šio įvykio pareiškus protestą, Rusijos pusė reagavo ir sutiko kompensuoti gamyklai padarytą žalą. 1992 m. gruodžio 7 d. Rusijos Užsienio reikalų ministerijos notoje buvo nurodyta, kad Rusijos Gynybos ministerija dėl minėto incidento atliko tyrimą ir uždraudė Rusijos kariniams daliniams mokomiesiems tikslams naudoti kovines granatas³³⁹.

Rugsėjo 23 d. Rusijos karinės aviacijos skrydžių valdymo centras uždraudė visus iki 7 km. aukščio ne savo lėktuvų skrydžius visoje Lietuvos Respublikos šiaurinėje dalyje.

Rusijos kariuomenės lėktuvai ir sraigasporniai reguliariai pažeidinėjo „Lietuvos Respublikos oro erdvės naudojimo laikinąsias taisykles“, o aviacijos dalinių vadai dėl šių pažeidimų aiškindavosi, neturį jokių nurodymų, kad privalo vykdyti minėtas taisykles.

1992 m. rugsėjo 28 d. Kaune, Lietuvos kariškiams perimant septintajai Rusijos oro desanto divizijai priklausiusį pastatą Gedimino gatvėje Nr. 27, įvyko incidentas su Rusijos kariškiais. Nors perėmimo laikas ir aplinkybės su jų vadovybe buvo suderintos, apie 17 val. 30 min. į pastatą įsiveržė maždaug 10 ginkluotų Rusijos kariškių. Jie išvarė čia budėjusius beginklius Kauno komendantūros pareigūnus ir užsibarikadavo pastato antrajame aukšte³⁴⁰.

Tuo tarpu Klaipėdoje situacija jau darėsi įtempta. Spalio 25 d. mieste dislokuotos Rusijos kariuomenės 3-osios pakrančių apsaugos divizijos karininkai pareiškė, jog neketina išeiti iš Lietuvos, nes „*naujoje dislokavimo vietoje jiems neparuoštos atitinkamos buities sąlygos*“³⁴¹.

Pagal rugsėjo 8 d. pasirašytą susitarimą 7-osios oro desanto divizijos 119-as parašiotinis desantinis pulkas, dislokuotas Marijampolėje, turėjo būti išvestas jau 1992 m. Lapkričio 4 d. jo tikrinti atvyko Inspektavimo ir objektų perėmimo komisijos pirmininkas J. Pusvaškis, taip pat Marijampolės KAM komendantūros, prokuratūros, policijos, savivaldybės, priešgaisrinės apsaugos ir gamtos apsaugos atstovai. Apie patikrą dalinio vadas plk. G. Kolobuchovas buvo informuotas iš anksto. Deja, atvykusi komisija į dalinio teritoriją nebuvo įleista. Plk. G. Kolobuchovas pareiškė, kad nėra gavęs jokio savo vadovybės nurodymo dėl rugsėjo 8-osios dienos susitarimo vykdymo, o paties pasirašyto grafiko jis nelaiko juridiniu dokumentu. Į komisijos narių pastabas, kad turima duomenų, jog dalinio teritorijoje niokojamas nekilnojamas turtas, buvo atsakyta, kad tai Rusijos nuosavybė ir su juo daroma tai, kas tinkama³⁴².

Tačiau greitai Lietuvą pasiekė žinia, kad spalio 29 d. Rusijos Prezidentas Borisas Jelcinas pasirašė įsaką, kuriuo laikinai sustabdė Rusijos kariuomenės išvedimą iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos. Įsake buvo iškeltas politinis reikalavimas kariuomenės išvedimą sieti su tariama žmogaus teisių problema Baltijos valstybėse³⁴³ (žr. Priedą Nr. 7)

³³⁹ Rusijos užsienio reikalų ministerijos 1992 m. gruodžio 7 d. nota Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijai // URMA.– F. 1, Ap. 2, B. 103, L. 233–234.

³⁴⁰ Incidentas su Rusijos kariškiais Kaune // Lietuvos rytas.– 1992, rugsėjo 29.

³⁴¹ Rusijos armija išeina, tačiau nuo grafiko nukrypti gali // Lietuvos rytas.– 1992, spalio 28.

³⁴² Dirbtinės kliūtys // Krašto apsauga.– 1992, lapkričio 19.

³⁴³ Rusijos Federacijos Prezidento įsakas // LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 21, L. 31.

Spalio 30 d. V. Landsbergis bandė susisiekti su Rusijos Prezidentu, kuris tuo metu buvo Astrachanėje, taip pat su viceprezidentu A. Ruckojumi, tačiau nesėkmingai.

Tą pačią dieną Aukščiausioje Taryboje įvykusioje spaudos konferencijoje buvo komentuojamas šis B. Jelcino įsakas. Aukščiausiosios Tarybos atstovas spaudai A. Ažubalis manė, kad toks reikalavimas nesuprantamas, nes kariuomenės išvedimo klausimu atitinkami susitarimai su Lietuva yra, kai kurie iš jų jau parafuoti. Susitarimus dėl Rusijos kariškių socialinių garantijų Lietuva jau buvo paruošusi B. Jelcino ir V. Landsbergio susitikimui rugsėjo 8 d., tačiau pati Rusija atsisakė juos pasirašyti. Be to, visai nesuprantama ta įsako dalis, kurioje kalbama apie rusakalbių teisių pažeidimus visose trijose Baltijos valstybėse.

Spalio 30 d. Ostankino telekompanija pateikė tokį komentarą: *„Baltijos šalims atgavus nepriklausomybę, jos pareikalavo, kad buvusi SSRS kariuomenė išeitų į Rusiją. Pagal planą iš Pabaltijo reikėtų išvesti 40 tūkst. kariškių, turinčių šeimas. Šiais metais – apie 24,5 tūkst. Visa Šiaurės Vakarų grupuotė turi atlaisvinti teritoriją iki 1994 m. pab. – tikslesnė data kol kas nenumatyta. Kariuomenė jau išvedama, nors išvedimo datos netenkina nei Vilniaus, nei Rygos, nei Talino. Baltijos šalys šiuo klausimu kreipėsi net į JTO. Tačiau pagreitinti išvedimo terminus Rusija neturi galimybių – nėra nei paruoštų dislokacijos vietų, nei karinių miestelių. Taip išvedami kariškiai tampa posūniais, o tai Rusijai gali turėti nenusakomų pasekmių. Be to, Baltijos šalyse masiškai pažeidinėjamos rusakalbių gyventojų teisės. Latvijoje dargi dirbo grupė JTO ekspertų. Dėl visų šių priežasčių atsirado spalio 29 d. B. Jelcino pasirašytas įsakas, kuriuo sustabdomas kariuomenės išvedimas iš Vakarų, kol tarp Rusijos ir Pabaltijo nebus pasirašyti tarpvalstybiniai susitarimai, numatantys rusakalbių gyventojų teisių garantijas tose šalyse. Visų kitų susitarimų laikymasis priklausys nuo to paties. Kalbama, kad kariuomenės išvedimo problemą, taip pat žmonių teisių pažeidimus Baltijos valstybėse svarstys Hagos tarptautinis teismas“.*

Ostankino TV pranešė, kad Baltijos valstybių reakcija į B. Jelcino įsaką priverstė Rusijos užsienio reikalų ministro pavaduotoją V. Čiurkiną pasiaiškinti žurnalistams. Jis sakė: *„Prezidentas tikrai pasirašė įsaką, kuriame sakoma, kad pristabdomas Rusijos kariuomenės išvedimas iki tarpvalstybinių susitarimų pasirašymo tarp Rusijos Federacijos ir Baltijos valstybių. Galima išvedinėti armiją ir baigti išvedimą per tam tikrą terminą, kurį dar reikės galutinai suderinti, tačiau svarbiausias dalykas, kuris mus jaudina, – tai socialiniai aspektai“³⁴⁴.*

Spalio 30 d. Rusijos gynybos ministro pavaduotojas Borisas Gromovas spaudos konferencijoje pasisakė dėl sunkumų išvedant iš Baltijos šalių Rusijos kariuomenę. Generolas davė interviu programai „Vesti“. Jis palaikė Rusijos Prezidento įsaką dėl kariuomenės išvedimo iš Baltijos šalių pristabdymo. B. Gromovo įsitikinimu, *„Rusijos kariškiai ir rusakalbiai gyventojai Baltijos šalyse laikomi ne antros, bet trečios rūšies žmonėmis“.* B. Gromovo nuomone, realiai kariuomenė bus išvesta 1995 m. pab., išimties atveju – 1994 m. Taip pat jis pranešė, kad bendros išlaidos Rusijos kariuomenei išlaikyti už Rusijos ribų siekia 594 mln. dolerių³⁴⁵.

³⁴⁴ Informacija pateikta per pirmąją Lietuvos radijo programą 1992 m. spalio 30 d.

³⁴⁵ 1992 m. spalio 30 d. Lietuvos radijo ir televizijos informacija.

Iš Šiaurės miestelio išvežama karinė technika. 1992 m. rugsėjis. A. Sabaliausko nuotrauka

Tuo tarpu Vilniuje dislokuotos 107-osios motošaulių divizijos vadas plk. V. Frolovas manė, kad Prezidento B. Jelcino nurodymas pristabdyti kariuomenės išvedimą iš Baltijos valstybių nepakeis Šiaurės miestelio išsikraustymo iš Vilniaus terminų. Pasak plk. V. Frolovo, 107-osios motošaulių divizijos tai nelielia – naujoje dislokacijos vietoje jiems jau įrengti arba baigiami rengti butai³⁴⁶.

Tačiau daugelis pasaulio informacijos priemonių savo komentaruose pažymėjo, kad Rusijos Prezidento potvarkis nutraukti kariuomenės išvedimą iš Baltijos valstybių yra tiesiogiai susijęs su susiklosčiusia situacija Rusijoje. Kaip pareiškė „BBC“ komentatorius, nutarimas, ko gero, yra Prezidento ir Parlamento kovos dėl valdžios sudedamoji dalis liaudies deputatų suvažiavimo išvakarėse. Šis žingsnis, jo nuomone, leido B. Jelcinui išvengti savo priešininkų priekaištų, jog jis nesiima priemonių rusakalbiams gyventojams ginti.

Į Rusijos žingsnį pristabdyti kariuomenės išvedimą labai neigiamai sureagavo pasaulio valstybės. JAV Valstybės departamento spaudos atstovas Dž. Snyderis pareiškė, kad Jungtinės Valstijos yra nusivylusios ir susirūpinusios dėl Rusijos sprendimo pristabdyti kariuomenės išvedimą iš trijų Baltijos valstybių.

Spalio 30 d. JAV ambasada Maskvoje šį klausimą aptarė su Rusijos Vyriausybės atstovais. „Mes išdėstėme jiems savo susirūpinimą ir labai atidžiai domėsime šiuo reikalu“, – sakė Dž. Snyderis.

³⁴⁶ 1992 m. spalio 30 d. V. Frolovo interviu Lietuvos radijui ir televizijai.

Pasak JAV valstybės departamento spaudos atstovo, „mes sveikinome ankstesnius Rusijos pareiškimus, kad kariuomenė iš Baltijos šalių bus išvesta, ir viliamės, kad Rusijos Vyriausybė įvykdys savo politinius įsipareigojimus“. Pasak jo, JAV „dabar nagrinėja Rusijos pareiškimo pasekmes“, atsižvelgdamos į sąlygas, numatytas finansinės pagalbos skyrimo užsieniui akto vadinamoje Berdo pataisoje. Pataisa numatė, kad tam tikromis sąlygomis pagalba buvusioms sovietų respublikoms gali būti apribota. Berdo pataisa draudė teikti NVS bet kokią pagalbą, išskyrus humanitarinę, kol JAV Prezidentas nepraneš Kongresui apie pažangą išvedant Rusijos kariuomenę iš Baltijos valstybių³⁴⁷.

Danijos užsienio reikalų ministras U. E. Jensenas išreiškė apgailestavimą, kad Rusijos Prezidentas B. Jelcinas davė nurodymą sustabdyti Rusijos kariuomenės išvedimą iš Baltijos šalių. „Šią naujieną aš sutikau su apgailestavimu ir susirūpinimu“, – pasakė U. E. Jensenas, kaip tik prieš savaitę lankęsis Rusijoje su oficialiu vizitu. – „Šis žingsnis prieštarauja mano pokalbio su Rusijos užsienio reikalų ministru rezultatams“. U. E. Jensenas pažymėjo, kad pokalbio su A. Kozyrevu metu pastarasis nesiejo Rusijos kariuomenės išvedimo iš Baltijos šalių su rusų tautybės žmonių padėtimi šiose šalyse. U. E. Jenseno nuomone, greitas Rusijos dalinių išvedimas prisidėtų prie įtampos tarp įvairių tautybių žmonių mažinimo Baltijos šalyse³⁴⁸.

Lapkričio 3 d. Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas V. Landsbergis telefonu kalbėjosi su Rusijos Prezidentu B. Jelcinu. Buvo kalbėtasi dėl spalio 29 d. Rusijos Prezidento įsako, kuriuo užšaldomas Rusijos kariuomenės išvedimas iš Baltijos valstybių.

Kaip spaudos konferencijoje informavo Aukščiausiosios Tarybos atstovas spaudai A. Ažubalis, pokalbio metu B. Jelcinas pasakė, kad galutinis armijos išvedimo iš Lietuvos grafikas nesikeičia: Rusijos kariuomenė bus išvesta iki kitų metų vidurio. Rusijos Prezidentas, kalbėdamas apie savo įsaką, pasakė, kad tai yra ne armijos išvedimo sustabdymas, o tik grafiko koregavimas. B. Jelcino teigimu, netikėtai atšalus orams, keičiasi kai kurios išvedamų dalinių naujos dislokavimo vietos (jos dar nėra galutinai paruoštos). Taip pat B. Jelcinas pažymėjo, jog Lietuvai neturįs jokių pretenzijų dėl tautinių mažumų teisių pažeidimo³⁴⁹.

Lapkričio 5 d. Vilniuje įvykusiame Baltijos Valstybių Tarybos posėdyje buvo konstatuota, kad Rusijos kariuomenės buvimas Baltijos valstybėse pažeidžia tarptautinę teisę. Reikalavimas visiškai ir nedelsiant išvesti Rusijos armiją yra besąlygiškas Rusijos, kaip SSRS teisių perėmėjos, įsipareigojimas. Buvo pabrėžta, jog kariuomenės išvedimas iš Baltijos valstybių neturi būti siejamas su jokiais politinėmis arba socialinėmis ekonominėmis aplinkybėmis, juo labiau su šalių ekonominiais santykiais.

Baltijos Valstybių Taryba atmetė Rusijos bandymus savo kariuomenės išvedimą sieti su neva Latvijoje ir Estijoje pasitaikančiais žmogaus teisių pažeidimais. Ne kartą šalyse atliktos tarptautinės ekspertizės parodė, kad įstatymai atitinka tarptautinės teisės normas.

³⁴⁷ JAV svarsto Rusijos sprendimą pristabdyti kariuomenės išvedimą // Tiesa, 1992, lapkričio 3.

³⁴⁸ 1992 m. lapkričio 3 d. Lietuvos radijo informacija.

³⁴⁹ Pažadai // Krašto apsauga.– 1992, lapkričio 11.

Baltijos Valstybių taryba priėmė kreipimąsi dėl Rusijos Prezidento 1992 m. spalio 29 d. įsako. Jis buvo išsiųstas Valstybių – Saugumo ir bendradarbiavimo Europoje pasitarimo dalyvių – vadovams, Europos Parlamento pirmininkui Egonui Klepschui, Europos Bendrijų komisijos pirmininkui Jacques'ui Delors'ui, Europos Tarybos generalinei sekretorei Catherine Lalumiere, NATO generaliniam sekretoriui Manfredui Viorneriui, Šiaurės Atlanto asamblėjos prezidentui Charlie'ui Rose'ui³⁵⁰.

Kilus pasaulio valstybių bei tarptautinių organizacijų nepasitenkinimui dėl Rusijos kariuomenės išvedimo pristabdymo, lapkričio 5 d. Rusijos Prezidentas B. Jelcinas pasirašė kreipimąsi į visus tris Baltijos valstybių vadovus, kuriame siūloma susitikti prie derybų stalo dėl kariuomenės išvedimo. B. Jelcinas pridūrė, kad armijos išvedimo jis tiesiogiai nesieja su kitomis problemomis, tačiau taip pat nori apsvastyti rusakalbių gyventojų teisių pažeidimus, nes, anot Prezidento, vyksta aiški diskriminacija. Tai, jo žodžiais tariant, XX amžiaus pab. neleistina nė vienoje pasaulio šalyje.

Kalbėdamas apie prasidėjusį kariuomenės išvedimą iš Lietuvos, B. Jelcinas pareiškė, kad Gynybos ministerija „*persistengė*“: kai prasidėjo žiema, kariškiai vagonais vežami į Rusiją, į lauką. Tai Rusijos vadovas pavadino žmogaus teisių pažeidimu, įrodančiu, jog socialinės apsaugos nėra. Pridurta, kad spalio 29 d. įsako nereikia laikyti politiniu sprendimu. Jis traktuotinas kaip priemonė, kuria siekiama sukurti deramą socialinę kariškių apsaugą. Anot B. Jelcino, galutinis kariuomenės išvedimo iš Lietuvos terminas nesikeičia – 1993 m. vidurys.³⁵¹

Norėdamas sumažinti neigiamą tarptautinę nuomonę dėl Rusijos kariuomenės išvedimo sustabdymo, 1992 m. lapkričio 5 d. Rusijos Prezidentas B. Jelcinas taip pat išsiuntė laišką ir Jungtinių tautų organizacijos (JTO) generaliniam sekretoriui B. Galiui.

Laiške sakoma: „*Gerb. p. generalinis sekretoriau, norėčiau Jus informuoti apie Rusijos Federacijos santykius su Latvijos, Lietuvos bei Estijos respublikomis ir apie mūsų susirūpinimą jų būseną. Rusijos Federacija suvaidino sprendžiamą vaidmenį gaunant šioms valstybėms nepriklausomybę. Mes esame pasiryžę ir toliau puoselėti su jomis bendradarbiavimą, lygiateisio bendradarbiavimo, tarpusavio pasitikėjimo santykius. Rusijos Vyriausybė, gerbdama tarptautinės teisės principus ir Latvijos, Lietuvos ir Estijos išreikštą valią, aiškiai ir nedviprasmiškai patvirtina savo ketinimą išvesti kariuomenę iš jų teritorijų. Nuo pat derybų šiuo klausimu pradžios mes ne kartą išdėstėme savo principinę poziciją, kurios esmė ta, kad kariuomenės išvedimas per trumpą laiką galimas tik susitarus dėl daugelio su juo susijusių klausimų. Pirma, kariuomenės normalaus funkcionavimo aprūpinimas išvedimo laikotarpiu, taip pat socialinės, asmeninės ir teisinės kariškių ir jų šeimų apsaugos garantijos. Apgailestaujant reikia konstatuoti, kad pastaruoju momentu šie gyvybiškai svarbūs klausimai neišspręsti. Tai rimtai komplikuoja Rusijos kariškių ir jų šeimų padėtį, negatyviai tai vertina ir Rusijos visuomenė. Esant tokiai situacijai mes buvome priversti laikinai pristabdyti kariuomenės išvedimą iš Baltijos šalių. Išvedimą atnaujinsime ir baigsime per*

³⁵⁰ Baltijos Valstybių Tarybos kreipimasis dėl Rusijos Prezidento 1992 m. spalio 29 d. potvarkio // LRSA.– F. 2, Ap. 10, B. 3, L. 68–69.

³⁵¹ Baltijos šalių dokumentai keliauja į pasaulį, Rusijos Prezidentas siūlo derėtis // Lietuvos rytas.– 1992, spalio 7.

trumpą, bet realų terminą, pasirašius tarpvalstybines sutartis, kuriose su Baltijos respublikomis bus aptartas visas kompleksas klausimų. Neturėtų būti abejonių dėl mūsų ketinimų pasirašyti tokias sutartis kuo greičiau“.

Laiške buvo rašoma, kad tolesnė Rusijos ir Baltijos valstybių santykių plėtra priklausys nuo rusakalbių gyventojų padėties šiose valstybėse. „Galvojame, kad toks požiūris teisėtas ir aiškus. Šiandien Latvijos ir Estijos valdžių diskriminacinė politika, įtvirtinta ir įstatymiškai, prieštarauja JTO pagrindiniams principams, pažeidžia žmogaus teisių deklaraciją, pilietinių ir politinių teisių tarptautinį paktą, užimtumo politikos konvenciją, diskriminavimo darbo srityje konvenciją, socialinio progreso ir vystymo deklaraciją. Mes manome, kad tokia padėtis turi būti JTO peržiūrėjimo objektu. Negalima leisti, kad Europoje formuotųsi sąlygos diskriminavimui ir kurtųsi nauji įtampos židiniai ir konfliktinės situacijos. Kreipiuosi į Jus, gerb. p. generalinis sekretoriau, prašydamas imtis visų priemonių JTO Saugumo tarybos ir Generalinės asamblėjos linija, kad būtų paveiktos Baltijos valstybės sąžiningai ir iki galo vykdyti tuos išpareigojimus, kuriuos jos pasižadėjo vykdyti žmogaus teisių ir laisvių srityje. Siūlau įtraukti klausimą dėl masinių pažeidimų žmogaus teisių ir laisvių srityje šiose valstybėse į JTO Generalinės asamblėjos 47-os sesijos dienotvarkę“³⁵².

Su šiuo laišku lapkričio 6 d. Rusijos Užsienio reikalų ministerijoje buvo supažindintas Lietuvos laikinasis patikėtinis Maskvoje Egidijus Bičkauskas. Jis jį įvertino kaip Rusijos pradėtos puolimo politikos tęsinį.

Atsakydamos į šį Boriso Jelcino žingsnį, trys Baltijos valstybės pateikė rezoliucijos projektą, kuriame buvo reikalaujama, kad JTO Generalinė asamblėja paragintų Rusiją išvesti savo kariuomenę iš šio regiono.

Rezoliucijos projekte raginama neatidėliojant pasirašyti atitinkamus susitarimus dėl kuo greičiausio ir visiško užsienio kariuomenės išvedimo iš Estijos ir Latvijos grafiko³⁵³.

Tą pačią 1992 m. lapkričio 5 d. Rusijos Prezidentas Borisas Jelcinas laiške Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkui Vytautui Landsbergiui garantavo, kad Rusijos kariuomenė iš Lietuvos bus išvesta laiku. Laiške B. Jelcinas siūlė greičiau pataisyti nepasirašytą bendrąjį susitarimą bei kitus susitarimus³⁵⁴.

Atsakomajame laiške V. Landsbergis nurodė, kad 1992 m. rugsėjo 8 d. susitarimuose buvo rasti „abipusiškai priimtini ir subalansuoti sprendimai“, o nauji Rusijos pasiūlymai (pateikti spalio mėn. – G. S.) yra „tokie reikšmingi, jog gali iš esmės paveikti su tokiu vargu pasiektų susitarimų visumą“³⁵⁵.

Nepaisant Rusijos pastangų pakeisti neigiamas pasaulio nuotaikas, protestai nesiliovė. Šiaurės Europos šalių ministrai pirmininkai Orhuse (Danija) vykusioje Šiaurės Tarybos sesijoje lapkričio 11 d. pareiškė protestą dėl Rusijos Prezidento nutarimo sustabdyti kariuomenės išvedimą iš Baltijos valstybių. Nurodoma, jog nepriimtini mėginimai šią problemą sieti su kitais klausimais.

Vyriausybių vadovai pabrėžė, kad labai svarbu visiškai įvykdyti Rusijos ir

³⁵² 1992 m. lapkričio 11 d. Lietuvos radijo informacija.

³⁵³ Baltijos šalys Jungtinėms Tautoms pateikė rezoliucijos projektą // Lietuvos rytas.– 1992, lapkričio 20.

³⁵⁴ B. Jelcino 1992 m. lapkričio 5 d. raštas V. Landsbergiui // LRSA.– F. 2, Ap. 6, B. 21, L. 34–35.

³⁵⁵ Stankevičius Č. Apie derybas dėl okupacinės kariuomenės išvedimo iš Lietuvos // Rusijos kariuomenės išvedimas 1990–1993 metais. P. 23.

Lietuvos pasirašytus susitarimus dėl kariuomenės išvedimo ir artimiausiu metu sudaryti panašias sutartis su Latvija ir Estija³⁵⁶.

Už Rusijos kariuomenės neatidėliotiną išvedimą pasisakė ir lapkričio pab. vykusio 28-oji NATO Asamblėjos sesija. Asamblėjos darbe dalyvavo ir asocijuotų šalių parlamentų atstovai. Lietuvos delegacijai (E. Jarašiūnas, V. Jarmolenka, A. Rudys, A. Račas), kuriai vadovavo specialiųjų misijų ambasadorius Č. Stankevičius, kartu su kitų Baltijos šalių delegacijomis pavyko pasiekti, kad Asamblėja priimtų specialią rezoliuciją „*Baltijos saugumas: naujas kontekstas*“.

Egidijus Jarašiūnas

Asamblėja patvirtino principą, kad Rusijos kariuomenės išvedimo iš Baltijos šalių negalima sieti su jokiais kitais klausimais, specialiai pažymėjo, kad remia Lietuvos ir Rusijos susitarimus dėl kariuomenės išvedimo, kvalifikuodama juos kaip tarptautines sutartis³⁵⁷.

Visus minėtus siūlymus JTO Generalinė asamblėja apsvarstė lapkričio pab.

JTO Generalinė asamblėja lapkričio 25 d. ne balsavusi, paprastu sutarimu, priėmė rezoliuciją Nr. 47/21 „*Dėl užsienio šalių Ginkluotųjų pajėgų visiško išvedimo iš Baltijos šalių teritorijų*“. Rezoliucija, kurios autorės buvo trys Baltijos šalys ir kurią oficialiai įteikė Asamblėjai Latvijos Ministras Pirmininkas Ivaras Guodmanis, specialiai atvykęs į Niujorką, savo turiniu buvo gana nuosaiki.

Be to, kaip ir kitos Asamblėjos rezoliucijos, ji nebuvo privaloma. Visų JTO narių nuomonė apie šį dokumentą buvo žinoma iš anksto. Jame kalbama, kad Generalinė asamblėja palaiko „*valstybių, esančių Europos saugumo ir Bendradarbiavimo pasitarimo*

dalyvėmis, pastangas dėl užsienio šalių Ginkluotųjų pajėgų taikaus išvedimo, numatyto derybų metu“. Buvo dar viena svarbi detalė, užfiksuota minėtoje JTO rezoliucijoje. Joje buvo pažymėta, kad Rusijos kariuomenės buvimo Baltijos šalyse problema yra „*paveldėta iš praeities*“. Vadinasi, pripažindama šį faktą, pasaulinė bendrija, tarsi skatindama Maskvą kuo greičiau išvesti kariuomenę, pripažino, kad Maskva čia neturi agresyvių tikslų.

Diskusijų Jungtinių Tautų Organizacijoje išvakarėse Prezidentas Džordžas Bušas į JAV kongresą nusiuntė pranešimą, kuriame buvo išdėstytas Vašingtono administracijos požiūris į Rusijos armijos problemą Baltijos šalyse. Pranešime aiškiai vyravo teigiami momentai. Baltieji rūmai buvo ypač patenkinti tuo, kad nuo 1992 m. vasario mėn. buvo pradėta išvesti Rusijos kariuomenę iš visų trijų Baltijos šalių ir kad Rusija „*turi norų ir galimybių*“ baigti armijos išvedimą iki 1993 m. pab.³⁵⁸.

³⁵⁶ Šiaurės šalių premjerai protestuoja dėl Rusijos kariuomenės išvedimo sustabdymo // Lietuvos rytas.– 1992, lapkričio 12.

³⁵⁷ Rusija spiria Baltijos šalis, NATO spiria Rusiją // Lietuvos aidas.– 1992, lapkričio 25.

³⁵⁸ е е Ъ е д й Ъ й х у е д е // е , 27 1992.

Gruodžio 18 d. NATO tarybos sesijoje buvo priimtas komunikatas, kuriame pabrėžiama, kad svarbu, jog Rusijos kariuomenė būtų greičiau išvesta iš Latvijos, Estijos ir Lietuvos teritorijos. „Mes suprantame, kad iškyla problemų, – sakoma dokumente, – tačiau laikini sunkumai neturi užvilkti šio proceso visiškai pabaigos. Proceso taip pat negalima sieti su jokiais kitomis problemomis“. NATO šalys paragino visas valstybes „veikti lanksčiau ir derybose sureguliuoti dar neišspręstus klausimus, taip pat materialinio ir socialinio pobūdžio sunkumus“³⁵⁹.

Siekiant parodyti, kad Rusija kariuomenės išvedimui iš Baltijos valstybių skiria didelį dėmesį, bei vykdant 1992 m. rugsėjo 8 d. susitarimus, 1992 spalio 29 d. Rusijos Prezidento įsaku gen. plk. Leonidas Sergejevičius Majorovas paskirtas Rusijos Federacijos įgaliotiniu kariuomenės bei jūrų pajėgų laikino buvimo ir išvedimo iš Latvijos, Estijos ir Lietuvos klausimais³⁶⁰.

Lapkričio 20 d. buvo planuojamas Rusijos Federacijos ir Lietuvos Respublikos įgaliotinių susitikimas Vilniuje. Tačiau į susitikimą su A. Butkevičium atvyko tik L. Majorovo įgaliotinis gen. mjr. S. Petrovas. Susitikimo metu S. Petrovas konstatavo, kad gali kilti sunkumų dėl priešlėktuvinės gynybos ir kitų strateginės reikšmės karinių dalinių, dislokuotų Lietuvoje, išvedimo³⁶¹. Be to, abi pusės viena kitai išsakė savo priekaištus. Daugiausia Rusijos pusės priekaištų buvo dėl kariškių socialinių garantijų apribojimo

Pats Rusijos Federacijos įgaliotinis gen. plk. L. Majorovas į Vilnių atvyko gruodžio 8 d. Jis susitiko su l. e. Respublikos Prezidento pareigas Algirdu Brazausku. Susitikime dalyvavo Vilniuje, Šiaurės miestelyje, dislokuotos divizijos vadas gen. mjr. V. Frolovas, krašto apsaugos ministras A. Butkevičius, plk. S. Knezys. Susitikimo metu gen. plk. L. Majorovas užtikrino A. Brazauską, kad Rusijos kariuomenė bus išvesta laiku. Atsakydamas į paklausimą, kaip vykdomas Rusijos Prezidento B. Jelcino įsakas dėl kariuomenės išvedimo iš Baltijos valstybių laikino sustabdymo, L. Majorovas paaiškino, kad atidedamas kelių dalinių išvedimas. Jis paminėjo sraigtasparnių pulką, dislokuotą Kaune, tačiau užtikrino, kad galutiniai grafiko terminai nesikeičia³⁶².

Be to, išskylant sudėtingoms ir rimtoms Rusijos kariuomenės išvedimo iš Baltijos valstybių problemoms, Rusijos Vyriausybė nutarė sudaryti darbo komisiją visiems Rusijos kariuomenės ir karo jūrų laivyno išvedimo iš Baltijos valstybių klausimams spręsti. Komisijos vadovu buvo paskirtas Rusijos vicepremjeras V. Šumeiko, komisijos nariais – Rusijos gynybos ministro pavaduotojas B. Gromovas, finansų ministro pavaduotojas A. Astachovas, ekonomikos ministro pavaduotojas Materovas, užsienio reikalų viceministras V. Čiurkinas³⁶³.

1992 m. lapkričio 17 d. krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius išsiuntė laišką Rusijos gynybos ministrui Pavelui Gračovui. Pasidžiaugęs, kad Rusijos ka-

³⁵⁹ NATO ragina Rusijos kariuomenės išvedimo nesieti su jokiais sąlygomis // Lietuvos rytas.– 1992, gruodžio 19.

³⁶⁰ Rusijos užsienio reikalų ministerijos 1992 m. lapkričio 4 d. nota // URMA.– F. 1, Ap. 2, B. 103, L. 193.

³⁶¹ Rusų kariuomenė trypčioja // Tiesa, 1992, lapkričio 21.

³⁶² Generolas L. Majorovas: išėjim laiku // Respublika.– 1992, gruodžio 9.

³⁶³ 1992 m. lapkričio 10 d. Lietuvos televizijos informacija.

KAM posėdžių salėje aptariami Rusijos kariuomenės išvedimo klausimai. 1992 m. gruodis. T. Dambrausko nuotrauka (KAA)

riuomenės išvedimas vyksta pagal pasirašytą grafiką, atkreipė ministro dėmesį į tai, kad yra ir Lietuvos Vyriausybei nerimą keliančių dalykų. Visų pirma daugelio dalinių, dislokuotų Lietuvoje, vadai pareiškia, kad rugsėjo 8 d. pasirašytas Rusijos kariuomenės išvedimo grafikas ir kiti dokumentai neturi juridinės galios iki tol, kol nebus pasirašyta sutartis dėl Rusijos kariuomenės išvedimo, todėl išvedimo grafiku negalima vadovautis. Be to, kariniai daliniai negavo jokių nurodymo dėl grafiko vykdymo.

Antra, tai Rusijos sprendimas sustabdyti karinių dalinių išvedimą, o dėl draudimo pastatus ir turtą perduoti Lietuvai šis yra grobstomas ir kitaip naikinamas.

Ministras A. Butkevičius išreiškė viltį, kad greitai bus atnaujintas kariuomenės išvedimo procesas, o iškilusios problemos sureguliuotos derybomis³⁶⁴.

Matyt dėl pasaulyje kilusio nepasitenkinimo dėl kariuomenės išvedimo pristabdymo, lapkričio pabaigoje karinių dalinių išvedimas iš Lietuvos suaktyvėjo. Pradėjo išvykti 107 motošaulių divizijos daliniai, Marijampolėje dislokuotas oro desanto pulkas, nors apie išvedimo atnaujinimą oficialiai nebuvo pranešta.

1992 m. gruodžio 7 d. Rusijos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Lietuvoje Nikolajus Obertyševas³⁶⁵ susitiko su l. e. Lietuvos Prezidento pareigas Algirdu

³⁶⁴ KAA.– F. 2, Ap. 1, B. 56, L. 116–117.

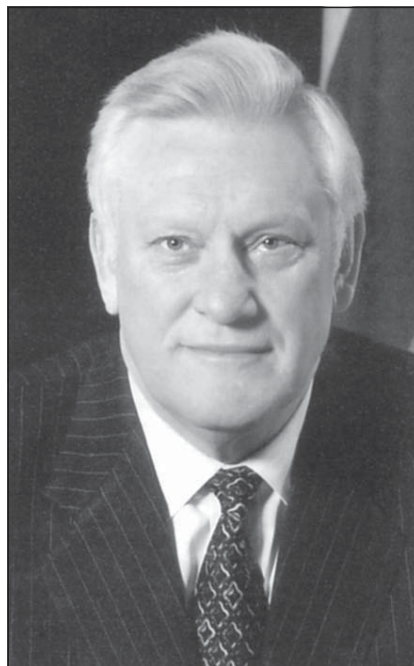
³⁶⁵ Obertyševas Nikolajus, diplomatas, ypatingasis ir įgaliotasis pasiuntinys, gimė 1934 m., dirbo įvairiose pareigose Rusijos Užsienio reikalų ministerijoje ir užsienyje.

Brazausku. Rusijos ambasadorius siūlė galimybę pasirašyti bendrą Baltijos valstybių ir Rusijos kreipimąsi į kitas šalis dėl pagalbos įkurdinant naujose vietose išvedamus Rusijos dalinius. A. Brazauskas iš esmės tam neprieštaravo, tačiau pasiūlė svarstyti ir Lietuvos statybinių organizacijų dalyvavimą įgyvendinant šiuos planus³⁶⁶.

Pradėjus išvesti Rusijos kariuomenę pagal patvirtintą grafiką, iškilo geležinkelio transporto problema. Lietuvos geležinkelininkų vadovybė, deja, ne visai rimtai žiūrėjo į užsakymus išvedamai kariuomenei, buvo susidurta su įvairiais nesklaidumais. Nemažai pateiktų vagonų buvo techniškai netvarkingi, trūko keleivinių vagonų, o tai sudarė prielaidas pažeidinėti išvedimo grafikus³⁶⁷. Ir tik 1993 m. balandžio 16 d. Vyriausybei nurodžius, kad Susisiekimo ministerija privalo nuolat turėti parengtą ne mažesnę kaip 10 vagonų rezervą³⁶⁸, problema iš esmės buvo išspręsta.

Pradėjus oficialų Rusijos kariuomenės išvedimą, lapkričio pr. Lietuvos pareigūnai konstatavo, kad išvedimas vykdomas neorganizuotai. Praktiškai nevykdomas protokolas dėl techninės išvedimo tvarkos: Rusijos Federacijos Vyriausybės įgaliotinis nepateikė nė vienos paraiškos dėl karinių dalinių ar dalių išvedimo. Paraiškas teikė karinių dalinių vadai atskirai dėl kiekvieno karinio sąstato (transporto), autokolonos. Kariniai daliniai tikrinimui nebuvo pateikiami, išskyrus smulkius dalinius. Nebuvo laikomasi susitarime nustatytų karinių dalių, dalinių ir kariškių elgesio ir funkcionavimo taisyklių³⁶⁹.

Rusija, pažeisdama susitarimus, ir toliau paslapčia įvedinėjo naujus kareivius. Pavyzdžiui, 1992 m. lapkričio 30 d. iš tranzitinio traukinio, vykusio iš Kaliningrado, Telšiuose buvo išlaipinti 23 kareiviai, skirti pakrančių apsaugos 3-ajai divizijai. Dėl šio įvykio A. Butkevičius pareiškė protestą Rusijos įgaliotiniui gen. plk. L. Majorovui³⁷⁰ bei apie tai raštu informavo Rusijos gynybos ministrą Pavelą Gračiovą. Be kita ko, laiške P. Gračiovui jis pareiškė, kad tokie Rusijos veiksmai kelia nepasitikėjimą ir Lietuvą verčia sustiprinti Rusijos karinių dalinių, dislokuotų Lietuvoje, kontro-

Algirdas Mykolas Brazauskas

³⁶⁶ Lietuvos Rytų politika: šypsena, aptakios formuluotės ir miglota ateitis // Lietuvos rytas.– 1992, gruodžio 8.

³⁶⁷ 1992-11-12 Krašto apsaugos ministerijos raštas Susisiekimo ministerijai // KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 28, L. 138.

³⁶⁸ Dėl išvedamos iš Lietuvos Respublikos Rusijos Federacijos kariuomenės aprūpinimo vagonais. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. balandžio 16 d. potvarkis Nr. 275p // <http://www3.lrs.lt>.

³⁶⁹ 1992 m. lapkričio 3 d. informacija „Dėl Rusijos Federacijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos eigos“ // KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 3, L. 65.

³⁷⁰ A. Butkevičiaus 1992 12 14 raštas L. Majorovui // Ten pat, B. 31, L. 3.

lę. A. Butkevičius išreiškė viltį, kad P. Gračiovas ims atitinkamų priemonių ir panašūs pažeidimai nebus pasikartoję.³⁷¹

Tačiau reikia pažymėti, kad per pirmąją Rusijos kariuomenės išvedimo laikotarpį daugiausia pažeidimų padarė karo aviacija: nuo 1992 m. gegužės iki lapkričio 24 d. buvo užfiksuota 2112 Lietuvos oro erdvės pažeidimų. Kariniai lėktuvai skraidė

Išsivežti viską kas galima. Ziganrenko nuotrauka (KAA)

negavę tam leidimo, dažniausiai skrisdavo išjungę atpažinimo aparatūrą, neužmegzdavo ryšio su Lietuvos Respublikos skrydžių valdymo centrais, o tai sudarė nelaimingų atsitikimų pavojų.

Apie visus didesnius pažeidimus Lietuvos pusė informuodavo Rusijos karo aviacijos vadovybę. Šie pažeidimai detalai buvo išnagrinėti 1992 m. spalio 5 d. Vilniuje įvykusiame susitikime su Šiaurės Vakarų karinės grupuotės atstovais, vadovaujamais aviacijos gen. mjr. Lomako.

Tačiau, nepaisant sutarimo civilizuotai spręsti visas iškylančias problemas, pažeidimai nesiliovė: po susitikimo iki lapkričio 24 d. jų buvo užfiksuota dar 233 pažeidimai.

Dėl išdėstytų pažeidimų, krašto apsaugos ministras A. Butkevičius gruodžio 3 d. gen. plk. L. Majorovui išsiuntė raštą, kuriame pareikalavo pateikti išankstines

paraiškas skrydžiams Lietuvos oro erdve diplomatiniais kanalais per Užsienio reikalų ministeriją ir griežtai laikytis Lietuvos Respublikos oro erdvės naudojimo taisyklių.³⁷²

Tačiau Maskva dėl minėtų pažeidimų apkaltino Lietuvą. 1992 m. gruodžio 7 d. Rusijos Užsienio reikalų ministerijos notoje nurodyta, kad Rusijos Gynybos ministerija reiškia susirūpinimą, kad Lietuvos skrydžių valdymo valdyba nuo 1992 m. gegužės mėn. nutraukė santykius su Rusijos Gynybos ministerijos skrydžių valdymo valdyba. Tačiau, anot notos, Rusijos skrydžių valdymo valdyba, norėdama išvengti nelaimingų atsitikimų, ir toliau teikianti informaciją apie skrydžius Lietuvos skrydžių valdymo valdybai.³⁷³

³⁷¹ A. Butkevičiaus 1992 12 14 raštas P. Gračovui // Ten pat, Ap. 1, B. 57, L. 140.

³⁷² Ten pat, L. 104–105.

³⁷³ Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijos 1992 m. gruodžio 7 d. nota // URMA.– F. 1, Ap. 2, B. 103, L. 233–234.

Pirmajame Rusijos kariuomenės išvedimo etape dar labiau sustiprėjo jau 1992 m. vasarą prasidėję neigiami reiškiniai. Tai išvedamuose daliniuose prasidėję grobstymai, pastatų griovimas, statybinių medžiagų pardavimas vietos gyventojams. Buvo pradėtos pardavinėti net Kėdainių aerodromo pakilimo tako gelžbetoninės plokštės. Kariniame dalinyje, dislokuotame Vilniaus raj., Valčiūnų gyvenvietėje, buvo demontuoti ir išvežti medžio apdirbimo įrengimai. Pabradės karinėje girininkijoje skubiai buvo pjaujami medžiai, maskuojant kelmus, išskleista karinė lentpjūvė ir pjaunamos lentos, nors pagal 1991 m. rugsėjo 16 d. Lietuvos Vyriausybės potvarkį karinių girininkijų veikla turėjo būti nutraukta.

Ypač sudėtinga situacija buvo susiklosčiusi Šiaulių kariniame garnizone. Čia Rusijos karinių dalinių vadai besąlygiškai ignoravo Lietuvos įstatymus bei Vyriausybės nutarimus. Santykiai tarp krašto apsaugos dalinių ir Rusijos karinių dalinių buvo labai įtempti.

Rusijos kariuomenės dalinių Šiaulių garnizono vadas P. Ijevlevas 1992 m. liepos mėn. buvo gavęs Rusijos Federacijos 15-osios oro armijos vado įsakymą ardyti Zoknių karinio aerodromo dirbtinį pakilimo nusileidimo taką ir parduoti betonines plokštes. Rugsėjo 23 d. krašto apsaugos Šiaulių apskrities komendantūros komendantinis būrys, patruliuodamas Zoknių aerodromo teritorijoje, sulaukė UAB „SAR“ darbuotojus, vežančius pakilimo tako plokštes.

1992 m. pavasarį išvestos aviacijos eskadrilės, dislokuotos Zoknių oro uoste pastatai buvo visiškai sugriauti, o medžiagos parduotos. Be to, buvo plėšiama viskas, kas galima. Rusijos karinių dalinių vadai skatino tokį elgesį. Pavyzdžiui, Aviacijos remonto bazės vadas Vorobjovas, surinkęs savo darbuotojus, jiems pareiškė,

A Bagdono nuotrauka. KASP EA

jog išvedus dalinį teritorijoje paliekamas turtas turi būti toks, kad tolimesnei eksploatacijai netiktų. Iš aerodromo lėktuvais užpylėjais pradėtos gabenti neliečiamos aviacinio kuro atsargos ir kt.³⁷⁴.

Pajuostės aerodrome iškomplektuotos beveik visos buksyravimo takų apšvietimo lempos, išplėsta apie 3000 m. požeminių kabelių, išardyta viena lėktuvų stovėjimo aikštelė.

Dėl šių ir kitų pažeidimų Karšto apsaugos ministerija informavo Lietuvos vadovus bei 1992 m. rugsėjo 23 d. kreipėsi į Generalinę prokuratūrą³⁷⁵. Apie tai spalio 5 d. raštu ministras A. Butkevičius informavo Rusijos gynybos ministrą P. Gračiova³⁷⁶.

Nesiliovė grobstymai ir Šateikiuose dislokuotuose artilerijos sandėliuose. 1992 m. lapkričio 13 d. Plungės policijos ir komendantūros darbuotojai karinio dalinio teritorijoje sulaukė 5 Šateikių kaimo gyventojus, pagrobusius 966 artilerijos sviedinius. 1993 m. sausio 3 d. sandėlių teritorijoje sulauktytas traktorius su priekaba ir 7 piliečiais. Šateikių girininkas L. Arlauskas ir eigulys J. Adomavičius aplinkiniuose miškuose surado surūšiuotus ir paruoštus vežimui 10 zenitinių sviedinių ir dvi dėžes su sprogdikliais. Taip pat rasta keletas tūkstančių zenitinių sviedinių galvučių ir priberto parako (žalvarinės artilerijos sviedinių gilzės buvo išvežtos).

Lietuvos pareigūnai įtarė, kad sandėlių vadovybė pardavinėja sprogmenis. 1993 m. sausio 22 d. į sandėlių teritoriją buvo įvažiavusi karinio dalinio mašina su kareiviais, kaip manoma, krauti šaudmenis. Sandėlius saugantis sargybinis sunkiai sužeidė du kareivius: D. Bereverencevą ir R. Chusmuidinovą, kurie paguldyti į Klaipėdos ligoninę.

Dėl šaudmenų grobstymo Plungės rajono prokuratūra buvo iškėlus keletą baudžiamųjų bylų.

Išmontuotų šaudmenų ir sprogmenų buvo randama ir kituose buvusių Rusijos Federacijos karinių miestelių teritorijose. Pavyzdžiui, 107 motošaulių divizijos karinio miestelio teritorijoje surasta daugiau kaip trijų tūkstančių artilerijos sviedinių galvučių (be gilzių), granatų, sprogdiklių ir mokomųjų minų³⁷⁷.

Susitarimų, pasirašytų Maskvoje, nesilaikė netgi patys aukščiausi Rusijos kariuomenės pareigūnai. Rusijos Federacijos Šiaurės Vakarų karinės grupuotės vadas gen. plk. L. Majorovas 1992 m. spalio 7 d. išleido įsakymą Nr. 247, kuriuo nustatė, kad karinių dalinių vadus, važiuojančius Lietuvos Respublikos teritorija, turi lydėti ginkluota sargyba, tuo pažeisdamas Lietuvos ir Rusijos susitarimo 4 straipsnio reikalavimus, kuris skelbė, kad panašūs sprendimai turi būti suderinti su Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotiniu Rusijos kariuomenės išvedimo klausimais³⁷⁸.

Be to, Lietuvos pareigūnai iš Rusijos kariškių ėmė gauti informaciją, kad uždraustas karinių objektų, netgi iš kurių išvesta kariuomenė, perdavimas Lietuvai motyvuojant tuo, kad nėra tarpvalstybinio susitarimo dėl karinių objektų perdavi-

³⁷⁴ Aviacijos bazės vado J. Marcinkaus 1992-09-24 raportas // KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 28, L. 56.

³⁷⁵ Ten pat, L. 43, 56, 72, 142.

³⁷⁶ A. Butkevičiaus 1992-10-05 raštas P. Gračioviui // Ten pat, B. 31, L. 32–33.

³⁷⁷ Plk. S. Knezio 1993 m. sausio 30 d. raštas A. Butkevičiui // Ten pat, B. 64, L. 37–38.

³⁷⁸ KAM 1992-12-12 raštas VRM // Ten pat, B. 28, L. 155.

Vytautas Landsbergis kalbasi su Rusijos 7-osios oro desanto divizijos 119 pulko vadais Marijampolėje. 1992 m. lapkričio 14 d. G. Svitojaus nuotrauka (LRSA)

mo. Lietuvos pareigūnai manė, kad tokiu elgesiu bus bandoma išlaikyti Rusijos kariuomenės žinioje Šiaurės miestelį Vilniuje, karinį miestelį Ukmergėje, aviacijos bei oro desanto objektus³⁷⁹. Apie esamą padėtį krašto apsaugos ministras A. Butkevičius 1992 m. lapkričio 17 d. raštu informavo Rusijos gynybos ministrą P. Gračiovą, išreiškdamas viltį, kad jis ims atitinkamų priemonių, padedančių užtikrinti normalią Rusijos kariuomenės išvedimo eigą³⁸⁰.

Nors ir netiesiogiai, tačiau tarytum teisinį pagrindą grobstymams sudarė 1992 m. lapkričio 30 d. Rusijos Prezidento Boriso Jelcino pasirašytas „*Įsakas dėl nereikalingo karinio turto realizacijos ir panaudojimo*“. Šiuo įsaku Prezidentas Gynybos ministerijai suteikė teisę pardavinėti kariniams daliniams nereikalingą turtą, išskyrus ginklus ir šaudmenis³⁸¹.

Kadangi Lietuvoje buvo priimtas įstatymas „*Dėl SSRS karinių dalinių bei kitų karinių struktūrų neteisėtai valdomo turto ir sandorių Lietuvos Respublikos teritorijoje*“ draudė bet kokius sandorius su Rusijos kariniais daliniais, todėl karinis turtas buvo perkamas nelegaliai arba kariniai daliniai turtą išveždavo iš Lietuvos ir pardavinėdavo kitose respublikose. Be abejo, tai kenkė Lietuvos interesams, nes dalį turto būtų galėję palyginti pigiai įsigyti Lietuvos asmenys.

Esamais Lietuvos pusės nesklaidumais, be abejo, daug karinių dalinių vadovybių naudojosi, tačiau buvo ir atvirkščių atvejų. Sąžiningi karinių dalinių vadai buvo susirūpinę tuo, kad negali laiku perduoti karinių objektų, o juos niokoja vietos

³⁷⁹ S. Knezio 1992-11-10 raštas A. Butkevičiui // Ten pat.– B. 30, L. 18–18.

³⁸⁰ A. Butkevičiaus 1992-11-17 raštas P. Gračiovui // Ten pat, B. 31, L. 43–44.

³⁸¹ Ten pat.– Ap. 1, B. 57, L. 143–144.

gyventojai, 1992 m. spalio 15 d. į plk. S. Knežį kreipėsi karinio dalinio Nr. 36839, dislokuoto Lentvaryje, vadas B. Grigorjevas, prašydamas kaip galima greičiau perimti Lentvario karinį miestelį, nes jis nebeturi pajėgų ir galimybių apsaugoti perduodamą Lietuvai turtą nuo vietos gyventojų grobstymų³⁸².

Paskutiniai kariai palieka Šiaurės miestelį. 1992 m. gruodis. T. Dambrausko nuotrauka (KAA)

metais turėjo būti išvesta 60 Rusijos kariuomenės karinių dalinių, o kol kas išėjo tik 45. Ministras pridūrė, kad nėra stipriai atsiliekiama ir dėl to neturėtų sutrikti visas išvedimo grafikas.

Rusijos ginkluotųjų pajėgų atstovas Šiaurės Vakarų karinei grupei iš Lietuvos išvesti gen. mjr. Sergejus Petrovas pasakė, kad baigtas vienas iš armijos išvedimo etapų. Pasak jo, Lietuva ir Rusija nepatiria kokių nors didesnių prieštaravimų, susijusių su kariuomenės išvedimu, o išskylantys klausimai sprendžiami geranoriškai. Gen. mjr. S. Petrovas pasidžiaugė, kad Lietuva, sudariusi galimybę karininkams privatizuoti butus, išsprendė vieną iš aktualiausių problemų. Į Rusiją išvykstančios karininkų šeimos turi galimybę pačios apsirūpinti butais. Jis apgailestavo, kad Latvijo-

Tačiau buvo ir Lietuvos pareigūnų aplaidumo. Iki 1993 m. balandžio mėn. Rusijos karinis jūrų laivynas privalejo perduoti visus hidrografinius objektus Lietuvos, Latvijos ir Estijos teritorijose šių valstybių hidrografinėms tarnyboms. Normaliai įvykių eigai trukdė nesuderintos bendros pastangos. Rusijos Gynybos ministerijos okeanografijos ir navigacijos valdyba iki lapkričio 15 d. turėjo gauti informaciją iš Talino, Rygos ir Vilniaus apie šių valstybių hidrografinių tarnybų numatomą struktūrą. Praėjus sutartam laikui, pagal „Krasnaja zvezda“ duomenis, atsakymas buvo gautas tik iš Estijos³⁸³.

Gruodžio 29 d. įvyko Lietuvai svarbus įvykis. Tą dieną Rusijos kariuomenės ir Lietuvos atstovai pasirašė Vilniaus Šiaurės miestelio, kuriame buvo dislokuota 107-oji Rusijos kariuomenės motošaulių divizija, perdavimo ir priėmimo aktą.

Iškilmingoje ceremonijoje krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius pažymėjo, kad Šiaurės miestelio perdavimas Naujųjų metų išvakarėse yra geras ženklas. Tačiau jis priminė, kad šiais

³⁸² Ten pat.– Ap. 5, B. 29, L. 83.

³⁸³ е д , 28 1992.

je ir Estijoje ši problema kol kas neišspręsta.

Beje, Rusijos atstovas Eltos korespondentui pasakė, kad daugelis nuo grafiko atsilikusių dalinių jau išvesti, teliko sutvarkyti oficialius dokumentus arba tokiuose kariniuose daliniuose likę po kelis karininkus ir kareivius ir jie bus išvesti artimiausiomis dienomis. S. Petrovo nuomone, visi Rusijos kariškiai iš Lietuvos bus išvesti numatytu laiku.

Perdavimo ir priėmimo aktai buvo pasirašyti draugiškai. Lietuvos atstovai ir Rusijos kariškiai pasirašymo ceremoniją baigė šampano šūviu, kariškiams buvo įteikta raudonų gvazdikų puokštė.

Gruodžio 29 d. iš Šiaurės miestelio išvyko paskutinė karinių sunkvežimių kolona, pakrauta karininkų ir kareivių asmeniniais daiktais. Beveik visa 107-oji motošaulių divizija persikėlė į naują dislokacijos vietą Pamaskvyje³⁸⁴.

Be abejo, tai buvo džiaugsmingas įvykis Lietuvai, tačiau tą pačią dieną Lietuvą pasiekė „Baltic News Service“ agentūros išplatintas Rusijos Gynybos ministerijos pareiškimas, kuriame buvo sakoma, jog Rusijos Gynybos ministerija yra priversta pareikšti, kad jeigu ir toliau bus tęsiami neteisėti veiksmai prieš Rusijos kariškius ir jų šeimas, remdamasi birželio mėn. Rusijos Vyriausybės nutarimu Nr. 407, Rusijos kariuomenė imsis ryžtingų veiksmų, įskaitant ir pasipriešinimą ginklu, kad apgintų savo garbę, orumą ir gyvybę. Apie tai buvo pranešta Rusijos Gynybos ministerijos pareiškime dėl už Rusijos teritorijos ribų dislokuotos kariuomenės statuso.

Dokumente buvo nurodoma, kad istoriškai taip susiklostė, jog Rusijos kariškiai buvo priversti tarnauti už savo šalies ribų ir kad dabartinė Rusijos kariškių karta nekalta, jog atsidūrė kitų valstybių teritorijoje. Niekas neturėtų abejoti, kad sukūrus tinkamas sąlygas, jie bus kuo greičiau išvesti į Rusijos teritoriją.

Tačiau, kaip sakoma dokumente, dabar Baltijos valstybėse, Užkaukazės respublikose, Vidurinėje Azijoje ir Moldovoje dislokuoti Rusijos kariškiai jaučia nuolatinį moralinį spaudimą ir tiesioginius grasinimus, o neretai ir užpuolami.

Rusijos Gynybos ministerija kreipėsi į visų valstybių ir vyriausybių vadovus, kurių teritorijoje laikinai yra Rusijos kariuomenė ir paragino imtis skubių priemonių, kad būtų nutraukti neteisėti veiksmai ir pasirašyti susitarimai dėl kariuomenės padėties³⁸⁵.

Nors tai buvo daugiau propagandinio pobūdžio pareiškimas, tačiau tuo jis priminė, kad Rusijos kariuomenė tebėra pavojinga, kurios nepaisyti negalima.

PIRMOJO Rusijos kariuomenės išvedimo etapo grafikas buvo įvykdytas 78 %, t. y. išvestos 49 dalys, tarp jų:

Sausumos pajėgų – 28:

107 motošaulių divizija (Vilnius),

77 motošaulių pulkas (Vilnius),

660 motošaulių pulkas (Ukmergė),

664 motošaulių pulkas (Vilnius),

401 atskiras medicinos batalionas (Ukmergė),

³⁸⁴ 1992 m. gruodžio 29 d. ELTA informacija.

³⁸⁵ 1992 m. gruodžio 29 d. „BNS“ pranešimas.

50 atskira medicinos kuopa (Vilnius),
geležinkelio brigada (Vilnius),
atskiras aerodromų statybos batalionas (Šiaulių raj.),
degalų tiekimo bazė,
1121 atskiras radiorelinis batalionas (Tauragė),
6447 remonto restauravimo bazės valdyba (Kaunas),
6460 remonto restauravimo bazės valdyba (Kaunas),
įgulos karininkų ramovė (Kaunas),
384 didelio galingumo artilerijos brigada (Plungė),
1014 atskiras raketų parko divizionas (Kėdainiai),
173 zenitinės artilerijos mokymo poligonas (Kėdainių raj.),
5191 saugojimo bazė (Pabradė),
434 atskiras pontoninių tiltų batalionas (Kaunas);

Oro desanto pajėgų – 1:
119 oro desanto pulkas (Marijampolė);

Karinių oro pajėgų – 8:
163 karininkų klubas (Šiauliai),
96 atskiras remonto batalionas (Šiauliai),
115 atskiras inžinerinis aerodromų batalionas (Vilnius),
349 atskiras inžinerinis aerodromų batalionas (Kupiškis),
5405 aviacijos technikos bazė (Šiauliai);

Priešlėktuvinės gynybos pajėgų – 3:
257 aviacijos valdymo punktas (Kaunas),
2307 atskiras radiolokacinis batalionas (Kaunas),
5880 cheminis sandėlis (Kaunas);

Karinio jūrų laivyno – 1:
63 aviacijos technikos komendantūra (Ariogala),
5316 mobili torpedų bazė (Plungė),
107 atskiras aviacijos inžinerijos batalionas (Plungė),
2070 bendras sandėlis (Klaipėda);

Užnugario bei specialiosios technikos daliniai – 6:
170 medicinos depas (Kaunas),
199 medicinos depas (Vilnius),
1801 apsaugos sargybos grupė,
37 savaeigis minų plaustas,
602 reido kateris,
67 jūrų narų laivas³⁸⁶.

³⁸⁶ 1992 m. gruodžio 30 d. ir 1993 m. sausio 22 d. informacija dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos // KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 3, L. 102; B. 33, L. 12–14.

Pagal grafiką vyko sausumos, oro desanto pajėgų bei priešlėktuvinės gynybos dalinių išvedimas. Labai lėtai vyko karinių oro pajėgų, nes Rusijai buvo reikalingi nekontroliuojami kariniai aerodromai. Taip pat lėtai vyko ir karinių jūrų pajėgų išvedimas.

Per pirmąjį etapą Lietuvos pareigūnai perėmė 52 karinius objektus, tarp jų paminėtini Vilniaus Šiaurės miestelis, kariniai miesteliai Ukmergėje, Pabradėje, Marjampolėje, pradėtas Pajuostės (Panevėžys) ir Zoknių (Šiauliai) aerodromų ir karinių miestelių perėmimas. Lietuvos pareigūnai patikrino 19 objektų³⁸⁷.

Apibendrinamas pirmojo Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos rezultatus, Rusijos Federacijos gynybos ministras armijos gen. P. Gračiovas savo rašte A. Butkevičiui rašė, kad iš esmės išvedimas vyksta pagal pasirašytus susitarimus, tačiau drauge pažymėjo, kad kariuomenės išvedimą sunkina susitarimo tarp Rusijos Federacijos ir Lietuvos Respublikos dėl Rusijos kariuomenės išvedimo nebuvimas.

Antru rimtu sunkumu P. Gračiovas įvardijo Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą, draudžiantį papildyti Rusijos karinius dalinius naujais kariais, kurie pakeistų atitarnavusius. Tai, P. Gračiovo nuomone, apsunkino karinių dalinių teritorijų, perduodamų Lietuvai, apsaugą bei dalinių išvedimą pagal nustatytą grafiką³⁸⁸.

Pasibaigus pirmajam Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos etapui ir išanalizavus ekologinės išvestų karinių dalinių paliktų objektų būklės aktus, buvo nustatyta, kad juose padaryta ekologinė žala nefiksuojama, nes tai padaryti neįmanoma, neatliekant specialių laboratorinių tyrimų. Specialistai, įėję į objektų perėmimo komisijos sudėtį, įvertindami ekologinę būklę, paprastai apsiribodavo rekomendacijomis, kokius laboratorinius tyrimus tikslinga atlikti, nenurodydami, kas apskaičiuos ekologinę žalą. Priežastis buvo, kad visapusiškam ekologinės žalos įvertinimui reikalingos nemažos lėšos. Vien tik už Vilniuje, Šiaurės miestelyje, padarytos ekologinės žalos įvertinimą Vilniaus miesto valdyba sumokėjo 70 tūkst. talonų, nors grunto pavyzdžiai laboratoriniams tyrimams buvo paimti tik iš keturių vietų.

Susidarius tokiai padėčiai Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliojimas Rusijos kariuomenės išvedimo klausimais plk. S. Knezys siūlė sudaryti specialią ekologinės žalos įvertinimo grupę, kuri veiktų prie Vyriausybės įgaliojimo Rusijos kariuomenės išvedimo klausimams. Tačiau tam buvo reikalingos lėšos ir S. Knezys siūlė kreiptis į Vyriausybę³⁸⁹.

Pirmajam etapui buvo būdinga, kad, perduodant Lietuvai karinius objektus, dažniausiai nebuvo perduodama techninė bei inžinerinių tinklų (elektros, komunikacinių tinklų, kanalizacijos, dujų vamzdynų, vandentiekio) dokumentacija. Nesant šios dokumentacijos, perimtų objektų eksploatacija tapo sudėtinga, o kartais iš viso negalima. Taip atsitiko todėl, kad dar nebuvo patvirtinta objektų perdavimo tvarka. Be to, kai kurie objektai buvo perduoti neatsiskaičius už komunalines paslaugas. Dėl to A. Butkevičius kreipėsi į Rusijos įgaliojimą gen. plk. L. Majorovą prašydamas karinius dalinius įpareigoti perduoti ir minimą dokumentaciją bei perduodant objektus pateikti pažymas, kad atsiskaityta už komunalines paslaugas³⁹⁰.

³⁸⁷ 1993 m. sausio 7 d. informacija dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos // Ten pat, B. 33, L. 4.

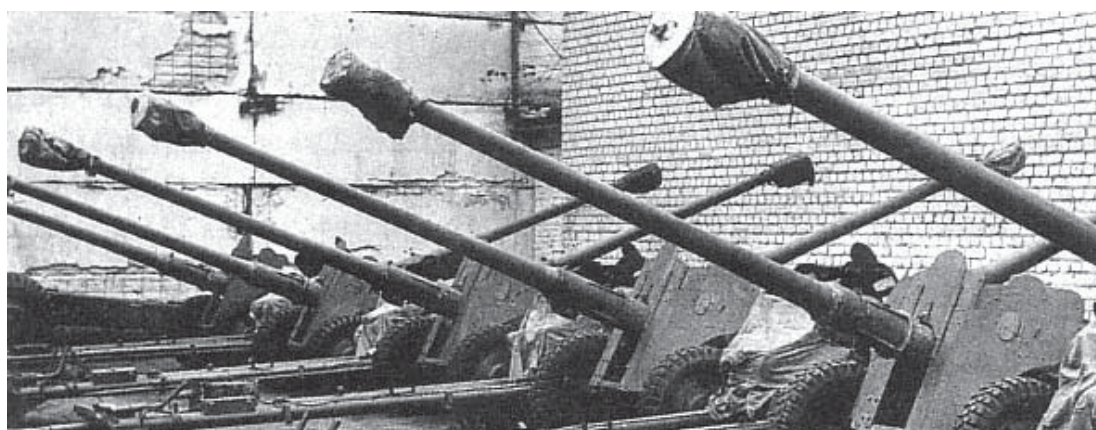
³⁸⁸ Rusijos gynybos ministro P. Gračiovo 1993 m. sausio 12 d. raštas A. Butkevičiui // Ten pat, B. 69, L. 31.

³⁸⁹ S. Knezio 1993 m. sausio 11 d. raštas krašto apsaugos ministrui A. Butkevičiui // Ten pat, B. 64, L. 9–10.

³⁹⁰ 1993 m. sausio 6 d. A. Butkevičiaus raštas L. Majorovui // Ten pat, Ap. 1, B. 117, L. 16.

Buvo ir dar viena problema. Perdavus karinius objektus Lietuvai, perdavimo aktai buvo patvirtinami Lietuvos Vyriausybės įgaliotinio, po to per karinių dalių atstovus perduodami tvirtinti Rusijos įgaliotiniui. Patvirtinus trys egzemplioriai gražinami Krašto apsaugos ministerijai ir, jais remiantis, objektas perduodamas tai organizacijai, kuriai Vyriausybės nutarimu jis buvo paskirtas. Priimančioji organizacija, remdamasi perdavimo aktu, atlikdavo objekto inventorizaciją ir pradėdavo eksploataciją. Tačiau Rusijos pusė šių patvirtintų aktų labai ilgai negražindavo, o be jų Lietuva praktiškai negalėjo pradėti eksploatuoti perimtų objektų. 1993 m. sausio vid. dar buvo negražinti 35 pirmajame etape perduotų objektų perdavimo aktai. Dėl to A. Butkevičiui vėl teko kreiptis į gen. plk. L. Majorovą prašant pagreitinti jų gražinimą³⁹¹.

6.2. Antrasis etapas (1993-01-01 – 1993-03-31)

Per šį laikotarpį turėjo būti tęsiamas pradėtų iš Lietuvos išvesti karinių dalių išvedimas, išvestos Rusijos Federacijos kariuomenės 46 kariniai daliniai ir įstaigos, tarp jų 38-ios, kurių išvedimas nebuvo baigtas pirmajame etape. Iš viso iki 1993 m. kovo 31 d. turėjo būti išvesti 92 kariniai daliniai ir įstaigos. Tarp jų:

Sausumos pajėgų:

Vilniaus įgulos komendantūra,
Vilniaus įgulos karinė prokuratūra,
203 karinės prekybos įstaiga (Vilnius),
Panevėžio įgulos karininkų namai;

Oro desanto pajėgų:

332 praporščikų mokykla (Gaižiūnai),
301 mokomasis oro desanto pulkas (Gaižiūnai),
300 atskiras mokomasis ryšių batalionas (Kaunas),
148 atskiras mokomasis sunkiosios technikos oro desanto batalionas (Gaižiūnai);

³⁹¹ 1993 m. sausio 19 d. A. Butkevičiaus raštas L. Majorovui // Ten pat, L. 124.

Priešlėktuvinės gynybos pajėgų:
1265 atskira radiolokacijos kuopa (Juodkrantė),
902 atskira radiolokacijos kuopa (Kapčiamiestis),
909 atskira radiolokacijos kuopa (Palanga);

Karinių oro pajėgų:
225 jaunesniųjų aviacijos specialistų karo mokykla (Radviliškis),
81 atskira nepilotuojamų žvalgybos lėktuvų eskadrilė (Šiauliai),
14 aviacijos remonto dirbtuvės (Panevėžys),
735 automobilių remonto dirbtuvės (Kėdainiai);

Užnugario ir specialiosios paskirties tarnybų:
Karinės prekybos įstaiga (Šiauliai)³⁹².

Antrasis Rusijos kariuomenės išvedimo etapas vyko esant gana įtemptai politinei padėčiai tiek Lietuvoje, tiek Rusijoje.

Kaip jau buvo minėta, Lietuvoje po Seimo rinkimų į valdžią atėjo LDDP vadovaujama kairioji dauguma. Labai daug kas baiminosi, kad gali pasikeiti Lietuvos pozicijos Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos klausimais. Ko gero, geriausiai ši situacija atsispindi 1993 m. sausio 15 d. Lietuvos Respublikos valstybinės derybų su Rusija delegacijos vadovo Česlovas Stankevičius pareiškime. Kadangi jame labai gerai matyti politinių jėgų, ypač dešiniųjų, pozicijos bei būgštavimai, pateiksime tekstą netrumpindami.

„Vadovaudamasis valstybės interesais ir atsižvelgdamas į Lietuvos valstybinės derybų su Rusija delegacijos vienbalsiai priimtas nuostatas bei vertinimus, išdėstytus delegacijos 1992 m. gruodžio 14 d. oficialiame Pranešime, atsižvelgdamas į naujas aplinkybes, turinčias svarbią reikšmę Lietuvos – Rusijos deryboms ir jų rezultatams, pabrėždamas Lietuvos Respublikos pareigūnų ypatingą pareigą ir atsakomybę už jiems suteiktus įgaliojimus Lietuvos Respublikos teisėms apginti, privalau pareikšti:

Derybose su Lietuva Rusija iš esmės pakeitė savo pozicijas, atsisako dviejų šalių suderėtų susitarimų, kelia Lietuvai naujas sąlygas ir ultimatyvius reikalavimus, kurių daugelis nesuderinami su tarptautinės teisės normomis ir principais. Rusijos atstovai atvirai grasina, kad, jeigu Lietuva nepriims naujų reikalavimų, Rusija nevykdys savo tarptautinės pareigos išvesti iš Lietuvos okupacinę Rusijos kariuomenę ir pažeis tarptautine sutartimi suderintą 1993 m. rugpjūčio 31 d. kariuomenės išvedimo terminą.

Rusijos delegacijos vadovas yra išreiškęs ketinimus ieškoti būdų, kaip reguliuoti Lietuvos – Rusijos santykius, apeinant Lietuvos valstybinę delegaciją, kurios pozicijos, esą gali sukompromituoti naująją Lietuvos vadovybę ir Vyriausybę. Vėliau kiti Rusijos derybų delegacijos ir Užsienio reikalų ministerijos atsakingi atstovai atvirai pareiškė, kad Rusija nusprendė padaryti derybose pertrauką, kol bus pakeista Lietuvos delegacija ir jos nuostatos.

³⁹² 1993 m. kovo 26 d. informacija dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos / Ten pat, Ap. 5, B. 34, L. 43.

Pagrįstai galima teigti, jog Rusijos Užsienio reikalų ministerija, pasinaudodama Lietuvos valdžios pasikeitimu, stengiasi pasiekti, kad Lietuva priimtų jos diktuojamus reikalavimus, ir jau mėgina įgyvendinti politiką, kurią ministras A. Kozyrevas 1992-12-14 deklaravo Stokholme.

Dabartinė Lietuvos Respublikos delegacija yra tvirtai nusprendusi, kad Lietuva negali priimti neteisėtų ir ultimatyvių Rusijos reikalavimų bei išankstinių sąlygų.

Derybose ir toliau būtina vadovautis tomis pačiomis Lietuvos Respublikos principinėmis nuostatomis, grindžiamomis tautos išreikšta valia, suverenios Lietuvos teisėmis, tarptautinės teisės normomis bei principais. Vadovaujantis tokiomis nuostatomis buvo pasiekta teigiamų rezultatų reguliuojant Rusijos – Lietuvos santykius. Vienas iš svarbiausių rezultatų – 1992 m. rugsėjo 8 d. susitarimai dėl Rusijos kariuomenės išvedimo. Šios Lietuvos nuostatos susilaukė visuotinės tarptautinės paramos, kuri buvo išreikšta Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos, Jungtinių tautų, Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo tarybos, Šiaurės Atlanto asamblėjos ir Vakarų Europos sąjungos dokumentuose. Šie dokumentai buvo priimami Rusijos atstovams sutinkant.

LDDP – drauge ir Lietuvos – vadovybė ne kartą yra pareiškusi ketinanti peržiūrėti santykių su Rusija principus ir pertvarkyti derybų delegaciją.

Objektyviai nepagrįstą politinių ir teisinių Lietuvos pozicijų derybose su Rusija pakeitimą vargu ar suprastų tarptautinė bendrija. Toks pakeitimas būtų žalingas Lietuvai, tikrai nepasitarnautų teisingam Lietuvos – Rusijos santykių sureguliuavimui ir reikštų paramą ne demokratinėms, o imperinėms Rusijos jėgoms.

Neabejoju Lietuvos Vyriausybės teise politiniais ar kitais motyvais keisti valstybinę derybų delegaciją, tačiau esu įsitikinęs, kad jokiais atvejais susitarimų su Rusija negalima rengti paskubomis, neįsigilinus į ligšiolines Lietuvos nuostatas, argumentaciją bei sukauptą derybų patirtį.

Ypač privalau perspėti dėl neigiamų pasekmių Lietuvai, jei būtų pasirašyti Rusijos diktuojamo turinio susitarimai.

Lietuvos Respublikos valstybinės derybų su Rusija delegacijos vadovas, specialiųjų misijų ambasadorius Česlovas Stankevičius³⁹³.

Antrasis etapas prasidėjo 1993 m. sausio 5 d. Maskvoje įvykusių Rusijos Federacijos gynybos ministro pavaduotojo gen. plk. I. Toporkovo susitikimu su Danijos, Norvegijos, Latvijos, Estijos ir Lietuvos atstovais, kuriame buvo svarstomas būtų išvedamai iš Baltijos valstybių kariuomenei stovybos klausimas. Lietuvai susitikime atstovavo Lietuvos Respublikos įgaliotinis Rusijos kariuomenės išvedimo klausimais plk. Stasys Knezys ir nuolatinis atstovas prie Lietuvos pasiuntinybės Maskvoje, krašto apsaugos ministro patarėjas K. Kuckailis.

Gen. plk. I. Toporkovas pareiškė, kad išvedamos iš Baltijos valstybių Rusijos kariuomenės karininkų ir praporščikų aprūpinimo butais problema yra pagrindinė, lemianti galutinius kariuomenės išvedimo terminus. Rusijos karinė vadovybė išvedamai iš Baltijos valstybių kariuomenei suplanavusi 6 gyvenamųjų miestelių būtų stovybą. Iš viso butais turėtų būti aprūpinta išvedamų 1993 m. 16,5 tūkst. karininkų ir

³⁹³ Lietuvos Respublikos valstybinės derybų su Rusija delegacijos vadovo pareiškimas. ELTOS 1993 m. sausio 15 d. pranešimas.

praporščikų, 1994 m. – 9 tūkst. gyvenamųjų namų statybą numatoma atlikti kariuomenės lėšomis ir jėgomis, todėl galutinis išvedimo terminas negali būti anksčiau kaip 1994 m. pab. Išsprendus butų problemą, išvedimas galėtų būti gerokai paspartintas. Rusija šiuo klausimu sutinka su bet kokios formos užsienio valstybių pagalba.

Danijos atstovas informavo, kad ši problema užsienyje gerai žinoma, todėl tarptautiniuose susitikimuose Lisabonoje ir Vašingtone buvo bandoma sudaryti specialų fondą. Kadangi tai nepavyko, Danija vienašališkai surinko Rusijai 8 mln. JAV dolerių. Danijos parlamento sprendimu, šios lėšos skirtos Rusijos ginkluotųjų pajėgų sumažinimo procesui paremti.

Norvegijos atstovas Baltzersenas Rolfas pabrėžė, kad Norvegijos parlamentas, siekdamas paspartinti Rusijos kariuomenės išvedimo iš Baltijos šalių procesą, priėmė sprendimą skirti tam kasmet po 260 mln. Norvegijos kronų. Šių lėšų panaudojimas turi būti skirtas gyvenamųjų namų kariškiams statybai, investuojant lėšas į statybinių medžiagų gamybą ir statant gyvenamuosius namus vietinių firmų jėgomis.

Latvijos ir Estijos atstovai pareiškė, kad jų valstybės galėtų padėti Rusijai statybinėmis medžiagomis bei tiesiogiai dalyvauti gyvenamųjų namų statyboje, jeigu tai finansuotų užsienio valstybės.

Plk. S. Knezys savo pasisakyme pažymėjo, kad Lietuva jau tuo metu teikė pagalbą butų Rusijos kariškiams klausimu. Pirmiausia, kad Lietuvoje vykstanti butų privatizacija, kurią baigus apie 70 % Lietuvoje gyvenančių kariškių turės nuosavus butus ir, juos pardavę Lietuvoje, galės nusipirkti butus Rusijoje. Vykstanti gyvenamųjų namų statyba Kaliningrado srityje bei kitose Rusijos vietose. Be to, kaip pažymėjo S. Knezys, Lietuva galėtų plačiau įsijungti į namų statybos procesą tokiomis pat sąlygomis, kaip siūlė Latvija ir Estija.

Gen. plk. I. Toporkovas pažymėjo, kad kariškių butų klausimais su Lietuva yra pažengta gana toli, kad Lietuvos pagalba jiems yra labai reikšminga ir tai jie tinkamai vertina. Be to, jie labai vertina Lietuvos statybininkų patirtį³⁹⁴.

Atrodytų, vyksta rimti dalykiniai svarstymai. Tačiau sausio mėn. Rusija padarė didžiulį akibrokštą. 1993 m. sausio 21 d. Rusijoje buvo priimtas įstatymas apie papildomas jos kariškių garantijas ir kompensacijas. Be kita ko, įstatymas numatė, kad tie kariškiai, kurie „atlieka karo tarnybą Užkaukazės, Pabaltijo ir Tadžikistano Respublikos valstybių teritorijose, taip pat vykdo piliečių konstitucinių teisių gynimo užduotis tose valstybėse ypatingosios padėties sąlygomis ir vykstant ginkluotiems konfliktams“, gaus pensinių lengvatų.

Be to, įstatymą lydintis Rusijos Aukščiausiosios Tarybos nutarimas apie to įstatymo įgyvendinimą numatė, kad „ginkluotų konfliktų zonas“, kuriose Rusijos kariškiai, tarnaujantys ir Baltijos valstybėse, „vykdys užduotis“, kiekvienu atveju nustatys Rusijos Vyriausybė kartu su jos Aukščiausiaja Taryba³⁹⁵.

³⁹⁴ S. Knezio 1993 m. sausio 7 d. pažyma „Dėl Rusijos gynybos ministerijos, Danijos, Norvegijos, Estijos ir Lietuvos atstovų susitikimo“ // KAA.–F. 2, Ap. 5, B. 64, L. 4–6.

³⁹⁵ 1993 m. vasario 11 d. ELTA pranešimas.

Pirmasis į šiuos teisės aktus Lietuvoje sureagavo opozicijos lyderis Vytautas Landsbergis. Jis 1993 m. vasario 11 d. paskelbė pareiškimą. Jame, be kita ko, buvo sakoma kad „*nė viena Baltijos valstybė neprašė ir, neabejoju, niekada nesutiks, kad jos piliečių teises, net ir konfliktų ar ypatingosios padėties atvejais, gintų svetima kariuomenė. Tokie grėsmingi planai, jeigu jie nėra įstatymo rašytojų redakcinė klaida, liudija apie planuojamą provokaciją ir kišimąsi. Ten mes jau buvome – tai Sovietų Sąjungos 1990–1991 m. sąmokslai prieš Lietuvos nepriklausomybę ir demokratiją. Aš manau, kad Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencija, Europos Taryba ir kitos tarptautinės organizacijos susidomės ir gaus iš Rusijos valdžios jos ekspansionistinio įstatymo paaiškinimus*“³⁹⁶.

1993 m. vasario 12 d. Lietuvos Užsienio reikalų ministerija iškvietė laikinąją Rusijos reikalų patikėtinę Anatoliją Burlakovą ir įteikė protesto notą dėl aukščiau minėtų teisės aktų, prašydama oficialaus jų išaiškinimo. Užsienio reikalų ministro P. Gylio nuomone, tuo įstatymu Rusijos parlamentas nori išplėsti savo įstatymų veikimo zoną ir Baltijos šalims. Drauge Užkaukazė ir Tadžikistanas prilyginami Baltijos šalims, o tai, Užsienio reikalų ministerijos vadovybės nuomone, neturi jokio pagrindo³⁹⁷.

1993 m. kovo 15 d. buvo gauta Rusijos ambasados Vilniuje paaiškinimo nota, kurioje aptakiomis frazėmis buvo aiškinama lygiai tas pats, kas buvo kalbama Maskvoje. Skirtumas gal tik tas, jog šioje notoje buvo nurodyta, kad Rusija „*negins Lietuvos piliečių konstitucinių teisių*“ ir kad Rusija daro skirtumą tarp Pabaltijo ir Užkaukazės³⁹⁸.

Dėl minėtų Rusijos aktų 1993 m. kovo 19 d. ELTA išplatino Lietuvos Respublikos Seimo Užsienio reikalų komiteto pareiškimą „*Dėl kai kurių Rusijos ketinimų Baltijos šalių atžvilgiu*“. Jame, be kita ko, sakoma:

„*Kai kurie Rusijos Federacijos įstatymų leidėjų veiksmai bei aukštųjų pareigūnų pareiškimai prasilenkia su Rusijos ir Lietuvos geros kaimynystės ir lygiateisės partnerystės politika, kuri buvo ir tebėra grindžiama abiejų šalių 1991-07-29 Sutartimi tarp Lietuvos Respublikos ir Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos dėl tarpvalstybinių santykių pagrindų*“.

Pareiškime buvo nurodoma, kad vis dažniau pastebima tendencija prilyginti Lietuvą ir kitas Baltijos šalis, kurios niekad nebuvo teisėtos SSRS dalys, dabartinėms NVS šalims. Komitetą nustebino Rusijos įstatymas dėl kompensacijų Rusijos kariškiams, kurie dalyvaus Lietuvai nežinomuose, bet Rusijos numatomuose ginkluotuose susirėmimuose Baltijos valstybių teritorijoje. Rusijos ketinimai gauti oficialų Jungtinių Tautų mandatą „*palaikyti taiką ir stabilumą*“ kaimyninėse šalyse, kai pati Rusija stokoja taikingumo ir stabilumo, yra ypač keliantys nerimą ir atmetini tiek Jungtinėse Tautose, tiek ir visur kitur.

Visiškai nepriimtina yra Rusijos politikoje skelbiama užsienio šalių diferenciacija į „*tolimąjį*“ ir „*artimąjį*“ užsienį, teikiant šioms sąvokoms ne geografinį, bet politinį turinį, o „*artimojo užsienio*“ šalis traktuojant kaip Rusijos ypatingų interesų ir pretenzijų erdvę. Nepriimtinos ir grėsmingos yra Rusijos karinėje doktrinoje skelbiamos „*teisės*“ Rusijai veržtis į Baltijos jūrą, noras laikyti Baltijoje galingas ginkluotą-

³⁹⁶ Ten pat.

³⁹⁷ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos 1993 m. vasario 12 d. nota // URMA.– F. 1, Ap. 2, B. 176, L. 40; 1993 m. vasario 12 d. Lietuvos televizijos informacija.

³⁹⁸ Rusijos Federacijos pasiuntinybės Vilniuje 1993 m. kovo 15 d. nota // Ten pat, Ap. 1, B. 176, L. 65–66.

sias pajėgas. „Mes to negalime traktuoti kitaip, kaip imperinės politikos pagrindimą, vėl pavojingą taikai Europoje“, – pabrėžta pareiškimė. Pareiškimė buvo sakoma, kad „Užsienio reikalų komitetas vertina ištikimybę gerų lygiateisių santykių su Rusijos Federacija prioritetui, tačiau tikisi, kad tarptautinė bendrija gaus iš Rusijos reikiamus paaiškinimus dėl čia paminėtų įstatyminių veiksmų bei pareiškimų“³⁹⁹.

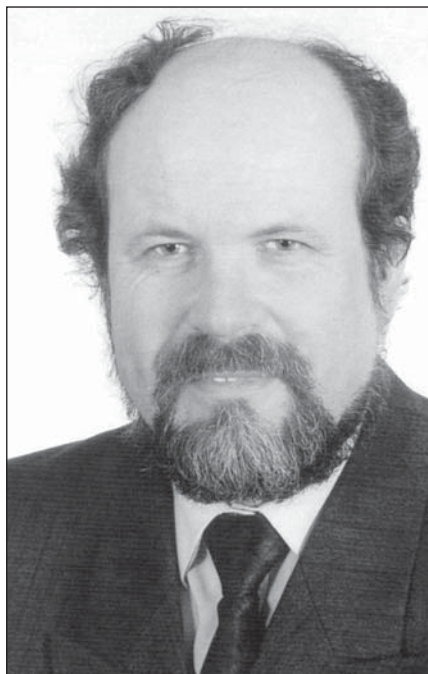
Be to, antrojo Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos laikotarpio pradžioje įvyko didelis skandalas. 1993 m. sausio 19 d. Rusija į Lietuvos teritoriją įvedė 930 kariškių. Leidimą įvesti 207 kariams padėti išvežti 242 mokymo centro ir 7-osios oro desanto divizijos turtą buvo davęs A. Butkevičius, tačiau rusai tuo pasinaudodami neteisėtai įvedė dar 723 žmones.

Dar 1992 m. lapkričio mėn. Rusijos Federacijos įgaliotinis gen. plk. L. Majorovas buvo pateikęs prašymą leisti įvežti 500 karių į 7-ąją oro desanto diviziją bei 3000 karių į 242-ąją oro desanto mokymo centrą, iš kurių 500 žmonių buvo planuojama mokymo centro papildymui, o 2500 – kovinių oro desanto mašinų vairuotojų paruošimui, kurie po apmokymo kurso turėjo būti sugražinti į Rusijos Federaciją. Vėliau 242-asis oro desanto mokymo centras pareiškė, kad nuo 2500 naujokų paruošimo atsisako.

Remiantis pasirašytais 1992 m. rugsėjo 8 d. tarp Lietuvos ir Rusijos dokumentais dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos, Lietuvos Respublikos vyriausiasis įgaliotinis A. Butkevičius tokio leidimo nedavė, tačiau nurodė, kad gali teigiamai spręsti klausimą dėl neginkluotų komandų įvežimo pakrovimo darbams vykdyti, pateikus paraiškas dėl išvedimo.

1992 m. gruodžio 21 d. 7-oji oro desanto divizija pateikė paraišką divizijos išvedimui iš Lietuvos bei dvi paraiškas įvežti 207 karius. A. Butkevičius tam leidimą davė, o 7-osios oro desanto divizijos vadovybė pažadėjo pranešti, kada šis įvedimas bus vykdomas, kad KAM darbuotojai galėtų atlikti kontrolę.

1993 m. sausio 15 d. 7-osios oro desanto divizijos štabo viršininkas informavo plk. S. Knezi, kad 100 kareivių bus įvežti per Kėdainių oro uostą, ir, kadangi oro sąlygos neleidžia lėktuvams skraidyti, prašė leidimo likusius 100 kareivių įvežti traukiniu. Tačiau sausio 19 d. vakare Rusijos kareiviai buvo atskraidinti į Kėdainių oro uostą, neinformavus Lietuvos įgaliotinio. Kaip buvo išaiškinta, buvo įvežta 930 karių. Iš jų 465 į 7-ąją oro desanto diviziją ir 465 į 242-ąją oro desanto mokymo centrą. Taigi pažeidžiant susitarimus neteisėtai buvo įvežta 730 kareivių⁴⁰⁰.

Gediminas Šerkšnys

³⁹⁹ Gera kaiminystė nesuderinama su imperiniais ketinimais // Lietuvos rytas.– 1993, kovo 22.

⁴⁰⁰ S. Knezio 1993 m. sausio 27 d. raštas A. Butkevičiui „Dėl 7 oro desanto divizijos ir 242 oro desanto mokymo centro papildymo“ // KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 6, L. 62–63.

Kitą rytą, t. y. sausio 20 d., apie tai buvo informuota Lietuvos Respublikos Vyriausybė. A. Butkevičius, kaip vyriausiasis įgaliotinis Rusijos kariuomenės išvedimo klausimais, išsiuntė protesto raštus Rusijos gynybos ministrui P. Gračiovui, Rusijos vyriausiajam įgaliotiniui kariuomenės išvedimo klausimais gen. plk. L. Majorovui, taip pat pasiuntė reikiamą informaciją Jungtinių tautų organizacijai, NATO Kooperacinei tarybai, taip pat Helsinkio Konfliktų prevencijos centrui Vienoje.

Sausio 21 d. Maskvoje vykusio derybų delegacijų ekspertų susitikime dėl šio

Interviu duoda RF ambasadorius Nikolajus Obertyšėvas.
E. Žygaičio nuotrauka. KASP EA

įvykio Lietuvos ekspertų grupės koordinatorius Gediminas Šerkšnys pareiškė protestą ir šis protestas buvo užfiksuotas susitikimo protokole.

Sausio 26 d. į Užsienio reikalų ministeriją buvo pakviestas Rusijos Federacijos ambasadorius N. Obertyšėvas, kuriam užsienio reikalų ministro pavaduotojas V. Papirtis pareiškė susirūpinimą dėl nesankcionuoto kariuomenės įvedimo ir paprašė oficialaus atsakymo⁴⁰¹.

Sausio 28 d. šis atsitikimas buvo svarstytas Lietuvos Seimo posėdyje⁴⁰².

Dėl šio įvykio iš Krašto apsaugos ministerijos gavusi oficialią informaciją, Lietuvos užsienio reikalų ministerija sausio 29 d. Rusijos Federacijos pasiuntinybei Vilniuje įteikė protesto notą⁴⁰³.

Kai buvo imtasi reikalingų priemonių, neteisėtai įvesti į Lietuvą kareiviai buvo sugražinti atgal į Rusiją, tiesa, ne visi. Dalis jų pasiliko Lietuvoje.

Antrajame etape sumažėjo kariuomenės išvedimas ir išvedimo tempai. Be to, Rusijoje prasidėjo politiniai procesai, nukreipti prieš kariuomenės išvedimą. Šį procesą oficialiai pradėjo Rusijos užsienio reikalų ministras Andrejus Kozyrevas. Jis 1993 m. kovo 15 d. kalbėdamas Baltijsko mieste (Kaliningrado sritis) Baltijos eskadros karininkams pasakė, kad nors Lietuvos ir Rusijos santykiuose nėra tokių rimtų problemų, kurios komplikuoja dialogą su Estija ir Latvija, neišspręstų klausimų pakanka. Tai pasakyta, anot A. Kozyrevo, apie lietuvių vengimą pasirašyti susitarimus dėl Rusijos kariuomenės išvedimo ir dėl socialinių garantijų kariškiams. O tai neleidžia įgyvendinti kariuomenės išvedimo iš Lietuvos grafiko⁴⁰⁴.

Tą pačią, t. y. kovo 15 d., Lietuvos Prezidentas Algirdas Brazauskas susitiko su iš Kaliningrado į Lietuvą atvykusiu Rusijos užsienio reikalų ministru Andrejumi Kozyrevu.

⁴⁰¹ Užsienio reikalų ministro P. Gylio 1993 m. sausio 30 d. raštas Seimo frakcijoms // URMA.– F. 1, Ap. 1, B. 85, L. 19.

⁴⁰² Lietuvos Respublikos Seimo pirmoji sesija. 1993 m. sausio 28 d. 33, 34 posėdžiai.– V., 1993, P. 63.

⁴⁰³ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos 1993 m. sausio 29 nota // URMA.– F. 1, Ap. 2, B. 176, L. 26.

⁴⁰⁴ 1993 m. kovo 15 d. ITAR–TASS–ELTA pranešimas.

Palydėtuvės (KAA)

Susitikimo pradžioje ministras A. Kozyrevas pažymėjo, kad pažinties periodas užsitęsė. Rusija laukia, kada bus baigta formuoti Lietuvos derybų delegacija, tačiau supranta objektyvius sunkumus šiame procese.

A. Kozyrevas pažymėjo, jog, lankydamasis Kaliningrade, jis juto karininkų nerimą. Jo nuomone, reikėtų palengvinti kariuomenės judėjimą per Lietuvą. Kartais nepraleidžiami kariniai kroviniai, sulaikomi vagonai. Kariškiai dėl to jaudinasi. (Tačiau nei ministras, nei Kaliningrado srities vadovas J. Matočkinas nepateikė konkrečių faktų.)

Rusijos užsienio reikalų ministras domėjosi, kaip išvedama Rusijos kariuomenė. A. Brazauskas konstatavo, kad patenkinamai, tikimasi, kad grafikas bus įvykdytas. Tačiau buvo kilęs nesusipratimas ir triukšmas dėl papildomo kareivių kontingento įvedimo į Lietuvą. Rusijos pareigūnai teisinosi, kad šiuo atveju kalčiausias Rusijos Generalinis štabas, laiku nepateikęs informacijos.

Po to A. Kozyrevas pareiškė, jog pagaliau reikia pasirašyti susitarimą dėl kariuomenės išvedimo. A. Brazauskas užtikrino Rusijos užsienio reikalų ministrą, kad per dvi savaites bus baigta formuoti nauja Lietuvos derybų delegacija ir bus galima konstruktyviai dirbti⁴⁰⁵.

Po A. Kozyrevo susitikimo su Lietuvos krašto apsaugos ministru A. Butkevičiumi, šis informavo, kad buvo aptarti Lietuvos ir Rusijos gynybos ministerijų tarpusavio santykiai. Ir nors A. Kozyrevas Kaliningrade buvo pareiškęs, kad Rusijos ka-

⁴⁰⁵ Lietuvos Respublikos Prezidento A. M. Brazausko susitikimo su Rusijos užsienio reikalų ministru A. Kozyrevu 1993 m. kovo 15 d. Pro memoria // Lietuvos Respublikos Prezidentūros archyvas (nenumuruota) (toliau LRPA).

riuomenės išvedimas gali būti sustabdytas, jei tarp Lietuvos ir Rusijos nebus pasirašyta sutartis, reguliuojanti Rusijos karininkų, esančių Lietuvoje, socialines garantijas, A. Butkevičius pareiškė, kad gavo atsakymą, jog Rusija nekeičia savo išsipareigojimų dėl kariuomenės išvedimo ir kad tarptautiniai susitarimai, tarp jų susitarimas tarp Rusijos ir Lietuvos, pasirašytas 1992 m. rugsėjo 8 d., turi būti vykdomas.

1993 m. kovo 21 d. kalbėdamas per Lietuvos radiją Rusijos ambasadorius N. Obertyševas akcentavo, kad susitarimai tarp Lietuvos ir Rusijos dėl kariuomenės išvedimo turi būti vykdomi, bet tik tam tikromis sąlygomis: jei artimiausiu metu bus pradėtos, sėkmingai vyks ir bus baigtos Rusijos ir Lietuvos valstybinių delegacijų derybos pagrindinės sutarties suderinimo klausimu ir kariuomenės išvedimo ekonominių bei socialinių klausimų išsprendimu. Tik esant tokioms sąlygoms Rusijos politika kariuomenės išvedimo klausimu nesikeis. Ambasadorius pabrėžė, kad, nepasirašius minėtų sutarčių, Rusijos politika gali pasikeisti.

Tačiau 1993 m. kovo 29 d. Briuselyje įvykusiame NATO ir Vidurio bei Rytų Europos valstybių gynybos ministrų posėdyje Rusijos gynybos ministras P. Gračiovas pareiškė, kad Rusijos kariuomenės išvedimas iš Baltijos valstybių yra pristabdomas⁴⁰⁶.

Audrius Butkevičius, kalbėjęs posėdyje iš karto po Rusijos Federacijos gynybos ministro, paminėjo, jog Lietuva ir Rusija sutartį dėl kariuomenės išvedimo sąlygų bei grafiko pasirašė pernai. Jis priminė, jog socialinių garantijų kariškių šeimoms Lietuva nežadėjo, bet šie klausimai, ministro nuomone, gali būti sprendžiami Rusijai prašius ir sumokėjus Lietuvos valstybinėms arba privačioms firmoms⁴⁰⁷.

Dėl P. Gračiovo pareiškimo Audrius Butkevičius tuoj po posėdžio susitiko ir su pačiu Pavelu Gračiovu. Apie ką jie kalbėjosi ir kokie buvo pokalbio rezultatai, duomenų, deja, surasti nepavyko. Apie tai galima spėti tik netiesiogiai, nes krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius, sugrįžęs iš Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo tarybos gynybos ministrų posėdžio, pareiškė esąs įsitikinęs, jog Rusijos kariuomenė iš Lietuvos bus išvesta pagal numatytus grafikus. Jis iš esmės paneigė spaudos pranešimus, kad Rusija ketina nevykdyti 1992 m. rugsėjo mėn. Maskvoje pasirašyto susitarimo dėl kariuomenės išvedimo iš Lietuvos teritorijos.

Audrius Butkevičius sakė, jog Pavelas Gračiovas savo pareiškime nekalbėjo apie Lietuvą. Jis minėjo Baltijos valstybes apskritai ir nurodė priežastis, dėl kurių Rusija negalinti išvesti kariuomenės. Pirmoji, Rusijos gynybos ministro žodžiais tariant, yra ta, kad Baltijos valstybės neturi sutarčių dėl Rusijos kariuomenės išvedimo. Antroji, kurią nurodė Pavelas Gračiovas, – nėra socialinių garantijų išvedamoms kariškių šeimoms. Trečioji priežastis taip pat susijusi su socialinėmis garantijomis karininkams.

Lietuvos krašto apsaugos ministras žurnalistams pasakė, kad JAV, Didžiosios Britanijos, Kanados, Norvegijos bei kitų šalių gynybos ministerijų vadovai sakė esą už tai, kad Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos sąlygos būtų vykdomos. Rusijos gynybos ministras, pabrėžė Audrius Butkevičius, turėjo pajusti, kad pasaulio nuomonė yra gerokai kitokia negu buvo, pavyzdžiui, prieš metus⁴⁰⁸.

⁴⁰⁶ 1993 m. kovo 29 d. ELTA pranešimas.

⁴⁰⁷ 1993 m. kovo 30 d. ELTA pranešimas.

⁴⁰⁸ 1993 m. kovo 30 d. ELTA pranešimas; Ramelienė R. Kariuomenė kol kas išvedama // Tiesa.– 1993, kovo 31.

Į P. Gračiovo pareiškimą iš karto buvo reaguota Lietuvoje ir kitose šalyje. Jau kitą dieną Lietuvos užsienio reikalų ministerija išreiškė susirūpinimą dėl P. Gračiovo pareiškimo. Kovo 30 d. į Užsienio reikalų ministeriją buvo iškviestas Rusijos Federacijos ambasadorius Lietuvoje N. Obertyševs. Jis buvo paprašytas paaiškinti, ar šis pareiškimas yra Rusijos oficiali nuomonė, ar paties ministro nuomonė.

Rusijos užsienio reikalų ministerijos atstovai bandė aiškinti, kad kariuomenės išvedimo grafikas dar ne tarpvalstybinė sutartis. Kaip teigė Rusijos URM pareigūnai, kariuomenės išvedimas iš trijų Baltijos valstybių buvo sustabdytas dėl to, kad iki šio laiko Baltijos šalys su Rusija nepasirašė sutarčių dėl socialinių garantijų rusų kariškiams, kaip reikalavo Rusijos Prezidento praėjusių metų spalio 29 d. įsakas.

Iš Maskvos taip pat buvo pranešta, jog Rusija ruošiasi toliau išvesti tik tuos kariškius, kuriems yra sudarytos gyvenimo ir socialinės infrastruktūros sąlygos naujose tarnybos vietose. Nebuvo slepiama, jog tokių aprūpintų vietų iš esmės nėra⁴⁰⁹.

Neigiamai Rusijos gynybos ministro P. Gračiovo pareiškimą Briuselyje įvertino ir Baltijos šalių atstovai.

„*Nezavisimaja gazeta*“ citavo Estijos delegacijos Estijos ir Rusijos derybose vadovo Jurio Luiko žodžius, jog ministro pareiškimas žlugdo Estijos ir Rusijos santykius. Pasak jo, tokie veiksmai rodo, kad sąmoningai vengiama vykdyti susitarimus, pagal kuriuos Rusija išsipareigojo per trumpą laiką išvesti savo kariuomenę. Estijos diplomato nuomone, Rusijos politikos posūkį sąlygojo pasikeitusi vidaus politinė padėtis Rusijoje.

Latvijos ambasados spaudos atašė Vinkelis Peteris, kaip pranešė laikraštis, pareiškė, jog kol nėra susitarimų dėl Rusijos kariuomenės išvedimo ir dėl jos buvimo Baltijos valstybių teritorijoje statuso, Latvija gali imtis tam tikrų sąlygų, kad būtų paspartintas Rusijos kariuomenės išvedimas iš jos teritorijos. Tačiau jis pažymėjo, jog, nepaisant tokių pareiškimų, kariuomenė išvedama. Iki tos dienos, jo duomenimis, iš Latvijos buvo išvesta apie 50 % Rusijos kariuomenės kariškių.

Kaip pranešė Estijos ambasada Maskvoje, P. Gračiovo pareiškimas nustebino net Rusijos delegaciją derybose su Estija. Iš Estijos Rusija jau buvo išvedusi apie 50 % savo kariuomenės⁴¹⁰.

Šis sprendimas buvo netikėtas net ir patiems Rusijos kariškiams. Pasak Lietuvos Vyriausybės įgaliotinio Rusijos kariuomenės išvedimo klausimais S. Knezio, pasukinėmis savaitėmis Rusijos daliniai iš Lietuvos judėjo gana sparčiai⁴¹¹.

Kovo 31 d. Lietuvos užsienio reikalų ministras pareiškė Rusijai protestą. Pasiitarime pas Prezidentą A. Brazauską buvo nuspręsta, kad A. Butkevičius ir S. Knezys turi vykti į Maskvą ir išsiaiškinti susidariusią padėtį bei kitos pusės ketinimus⁴¹² (apie vizitą žiūrėti žemiau – G.S.).

Kilus plačiam nepasitenkinimui, 1993 m. balandžio 3 d Rusijos užsienio reikalų ministerija išplatino pareiškimą. Jame buvo rašoma:

⁴⁰⁹ Rusija nesiruošia laikytis pažadų // Respublika.– 1993, kovo 31.

⁴¹⁰ 1993 m. kovo 31 d. ITAR–TASS–ELTA pranešimas.

⁴¹¹ Rusijos armijos išvedimas: niekas nieko nežino // Respublika.– 1993, balandžio 1.

⁴¹² Brazauskas A. Penkeri Prezidento metai.– V., 2000, P. 268.

R. Bagdono nuotr. KASP EA

„Šiuo metu Rusijos kariuomenės išvedimo iš Baltijos šalių klausimo sprendimą apsunkina tai, kad nėra tarpvalstybinių susitarimų, kurie reglamentuotų išvedimo procedūrą, tvarką ir terminus, taip pat kariškių ir jų šeimų narių socialinės apsaugos priemonės pagal tarptautinės teisės normas“.

„Pastarosiomis dienomis oficialūs Baltijos valstybių sluoksniai atkreipia pasaulio visuomenės dėmesį į situaciją, susijusią su Rusijos kariuomenės išvedimu“, – pažymima dokumente. Laikinau pristabdyti kariuomenės išvedimą iki atitinkamų susitarimų sudarymo numatoma 1992 m. spalio 29 d. Rusijos Prezidento įsake. Apie tai visų ESBP šalių vadovai buvo informuoti Boriso Jelcino laiškais. „Rygoje, Vilniuje ir Taline puikiai žinoma, kad iš tikrųjų kariuomenės išvedimas ne visiškai pristabdytas“, – sakoma pareiškimе. Rusijos Federacijos URM patvirtino, kad Rusijos vadovybės ketinimas išvesti kariuomenę iš Baltijos valstybių teritorijos per trumpą, įmanomą laiką nesikeičia. „Tam reikia bendromis pastangomis kuo greičiau suderinti seniai gulinčius ant derybų stalų susitarimų projektus, kurie gyvybiškai svarbūs ne tik Rusijos kariškiams, bet ir kariniams pensininkams, karinių įmonių Baltijos šalių teritorijoje civiliniam personalui“, – pabrėžta dokumente⁴¹³.

1993 m. balandžio 4 d. įvykusioje bendroje JAV ir Rusijos prezidentų spaudos konferencijoje Borisas Jelcinas buvo paklaustas, ar Maskva paspartins savo kariuomenės išvedimą iš Baltijos šalių. Rusijos Prezidentas pareiškė:

⁴¹³ 1993 m. balandžio 3 d. ITAR-TASS-ELTA pranešimas.

„Mes baigiame išvesti savo kariuomenę iš Lietuvos, kadangi ši šalis nepažeidinėja žmogaus teisių ir gerbia rusakalbius gyventojus. Tuo tarpu kariuomenės išvedimo iš Estijos ir Latvijos terminai priklausys nuo to, kaip jos spręs žmogaus teisių klausimus. Šiandien tautinės mažumos šiose šalyse yra persekiojamos“⁴¹⁴.

Tą patį B. Jelcinas pakartojė ir balandžio 10 d. pietų su Maskvoje dirbančiais užsienio šalių diplomatais metu⁴¹⁵.

Balandžio 4 d. Rusijos URM paskelbė naują pareiškimą, kuriame iš esmės buvo pakartoti balandžio 3 d. pareiškimo teiginiai.

Tačiau, nežiūrint minėtų pareiškimų, Rusijos kariuomenė, nors ir lėtai, tačiau vyko iš Lietuvos. Balandžio 9 d. Klaipėdoje įvyko spaudos konferencija, kurioje dalyvavo Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius, Klaipėdoje dislokuotos Rusijos trečiosios pakrančių apsaugos divizijos vadas Aleksandras Pustoutovas, Klaipėdos apskrities teritorinės gynybos vadas Cirilis Norkus.

A. Pustoutovas žurnalistams garantavo, kad iki rugpjūčio 31 d. uostamiestyje nebeliks jokių Rusijos kariuomenės formuočių. Išformuojami kariniai daliniai, pagal su Lietuvos pareigūnais suderintus tikslus grafikais perduodami kariniai objektai⁴¹⁶.

Balandžio 6–8 d. Lietuvoje lankėsi Rusijos Aukščiausiosios Tarybos gynybos ir saugumo komiteto pirmininkas dim. gen. ltn. Sergejus Stepašinas. Jis aplankė išvedamus iš Lietuvos karinius dalinius, susitiko su Lietuvos Seimo Nacionalinio saugumo komiteto nariais, krašto apsaugos, užsienio reikalų, vidaus reikalų ministrais, Lietuvos derybų delegacijos atstovais, Seimo LDDP frakcijos ir opozicijos nariais, Prezidentu Algirdu Brazausku. Visuose pokalbiuose ir spaudos konferencijose S. Stepašinas pabrėždavo, kad Rusijos kariuomenė iš Lietuvos išeis laiku, kaip numatyta grafike. O kitos problemos, jo nuomone, išsprendžiamos per laiką.

Antrajame etape susidarė tam tikros naujos problemos dėl vagonų užsakymo. Nuo 1993 m. sausio 1 d. Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija įvedė naujus vagonų krovimo normatyvus bei padidino baudas už vagonų prastovą. Kadangi kariniai daliniai buvo nepajėgūs pakrauti į vagonus, geležinkelio platformas karinę techniką, įrangą, šaudmenis ir kitą karinį turtą pagal naujus normatyvus, todėl kai kurie iš jų buvo priversti atsisakyti dalies užsakyto geležinkelių transporto, nes negalėjo sumokėti baudų už vagonų prastovas. Todėl buvo stabdomas Rusijos karinių dalinių išvedimas iš Lietuvos teritorijos. Dėl šios priežasties laiku nebuvo išvesta 81-oji atskira nepilotuojamų žvalgybos lėktuvų eskadrilė, su panašiomis problemomis susidūrė 53-asis naikintuvų – bombonešių pulkas ir kt.

1993 m. vasario 23 d. krašto apsaugos ministras A. Butkevičius kreipėsi į susisiekimo ministrą prašydamas išvestamai Rusijos kariuomenei taikyti iki tol buvusius geležinkelio sąstatų krovimo bei baudų taikymo normatyvus⁴¹⁷.

Be to, Lietuvos geležinkeliai ne visada laiku sugebėjo įvykdyti Rusijos dalinių užsakymus. 1993 m. sausio mėn. Rusijos kariuomenė išvedimo reikmėms buvo užsakiusi 141 vagoną ir platformas, arba 2 sąstatus ir 20 transportų, vasario mėn. –

⁴¹⁴ 1993 m. balandžio 5 d. ITAR–TASS–ELTA pranešimas.

⁴¹⁵ 1993 m. balandžio 10 d. „Baltic News service“ pranešimas.

⁴¹⁶ Rusijos armija iš Klaipėdos išvyks laiku // 1992 m. balandžio 9 d. ELTA pranešimas.

⁴¹⁷ 1993 m. vasario 23 d. A. Butkevičiaus raštas J. Biržiškiui // KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 64, L. 60.

Paskutinis paradas Visoriuose... 1993 m.

366 vagonus ir platformas (1 sąstatą ir 44 transportus), kovo mėn. – 655 vagonus ir platformas (10 sąstatų ir 43 transportus)⁴¹⁸.

Kaip jau buvo minėta, vagonų problema buvo išspręsta tik 1993 m. balandžio vid. Lietuvos Vyriausybei priėmus atitinkamą nutarimą.

1993 m. sausio 30 d. krašto apsaugos ministras A. Butkevičius patvirtino naują „Išvedamų Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų užimamų teritorijų, pastatų ir įrengimų perėmimo tvarką“. Joje buvo reglamentuota Rusijos perduodamų karinių objektų perdavimo tvarka, nustatyta, ką turi dirbti komisijos, atvykusios perimti objekto, kokie turi būti pateikti dokumentai, pastatų ir teritorijos perėmimo tvarka, padarytos žalos nustatymo, pastatų įkainojimo tvarka, nustatyti nusidėvėjimo koeficientai ir kt. (žr. Priedą Nr. 8).

Ministras A. Butkevičius įpareigojo Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotinį plk. S. Knežį iki 1993 m. vasario 5 d. patvirtintą tvarką perduoti Rusijos Federacijos įgaliotiniui, kad minėto dokumento pagrindu būtų parengtas bendrai suderintas protokolas dėl objektų perdavimo tvarkos⁴¹⁹.

⁴¹⁸ 1993 kovo 26 d. informacija dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos // Ten pat, B. 34, L. 44.

⁴¹⁹ KAM 1993 m. sausio 30 d. įsakymas Nr. 77 „Dėl išvedamų Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų užimamų teritorijų, pastatų ir įrengimų perėmimo tvarkos patvirtinimo // Ten pat.– A. 1, B. 73, P. 11.

Ši tvarka galutinai buvo suderinta 1993 m. balandžio 16 d. A. Butkevičiaus ir Rusijos Federacijos gynybos ministro P. Gračiovo susitikimo Maskvoje metu. Ji pašalino daug iki šiol buvusių nesklaidumų bei nesusipratimų.

Šiuo laikotarpiu buvo pastebėtas dar vienas reiškinys, lėtinęs kariuomenės išvedimo tempus. Rusijos kariškiams, jeigu bent vienas jo šeimos narys buvo Lietuvos pilietis, buvo suteikta teisė privatizuoti, o po to parduoti jų turimus butus. Pareiškimus privatizuoti butus nustatyta tvarka buvo padavę apie 70 %. Rusijos kariškių, tačiau šis klausimas buvo sprendžiamas labai lėtai ir daugelis kariškių tiesiog nespėjo privatizuoti butų iki dalinių išsikraustymo. Dėl šios priežasties dalinių vadai visai delsė baigti dalinių išvedimą. Pavyzdžiui, iš 1175 šeimų Gaižiūnų kariniame miestelyje (242 oro desanto mokymo centras), Jonavos raj., pareiškimus privatizuoti butams buvo padavę 800 turinčių tam teisę šeimų, tačiau dar 1993 m. kovo mėn. privatizavimas net nebuvo pradėtas. Panašių pavyzdžių buvo ir daugiau.

Dėl to 1993 m. kovo 15 d. krašto apsaugos ministras A. Butkevičius kreipėsi į Lietuvos Respublikos Ministrą Pirmininką prašydamas kariškių šeimų nariams, padavusiems pareiškimus ir turintiems teisę butų privatizavimui, išduoti tai patvirtinančias pažymas⁴²⁰.

Greitai išvažiuosime ir mes... 1993 m. R. Bagdono nuotrauka

Atsakymas buvo teigiamas ir gana greitai ši problema buvo išspręsta.

Kaip ir pirmajame etape, karinių objektų perdavimas buvo delsimas, grobstoma viskas, ką galima pagrobti, nes ir toliau buvo laikomasi nuostatos, kad prieš išeinant būtina parduoti viską, kas įmanoma.

⁴²⁰1993 m. kovo 15 d. A. Butkevičiaus raštas Ministrui Pirmininkui // Ten pat, B. 107, L. 138–139.

Be to, kartojosi tradiciniai pažeidimai. Tai bandymas nelegaliai įvesti kareivius, autotransporto vykimas be leidimų ir kt. Štai 1993 m. sausio 27 d. iš Latvijos teritorijos per Jonišio pasienio postą į Lietuvą bandė įvažiuoti dalinio Nr. 31794 karių grupė. Kadangi leidimo neturėjo, į Lietuvą nebuvo įleisti, todėl jie bandė įvažiuoti aplinkiniais keliais per miškus⁴²¹.

Pasitaikė ir daugiau smulkių pažeidimų tranzitiniuose traukiniuose per Lietuvą. Pagrindinis iš jų – kariškiai važiavo neturėdami leidimo vykti per Lietuvos teritoriją. Lietuvos pusė su tuo kovojo įvairiais būdais – nuo išlaipinimo pasienyje iki suėmimo⁴²².

Buvo ir išskirtinų pažeidimų. Pavyzdžiui, išvedant 107-osios motošaulių divizijos dalinius iš Lietuvos teritorijos, dislokuotos Ukmergėje, turėjo būti išvesta 1857 feldjėgierių ryšių pašto stotis, tačiau ji, pažeidžiant Lietuvos ir Rusijos susitarimus, buvo perdislokuota į Kėdainius. Apie šį perdislokavimą Lietuvos Respublikos Vyriausybė nebuvo informuota.

Dėl šio fakto krašto apsaugos ministras kreipėsi į Lietuvos užsienio reikalų ministeriją prašydamas pareikšti protesto notą⁴²³.

Ypač paaštrėjo jau pirmajame etape pradėjusi ryškėti problema – Rusijos kariuomenės išvedimui ėmė trūkti kareivių. Beveik visi kariniai daliniai buvo sukomplektuoti tik apie 50 %, todėl kariniai daliniai nuolat rašydavo prašymus leisti krovimo darbams įvesti kareivių.

(KAA)

Rusijos kariniai daliniai tai darė vadovaudamiesi 1992 m. rugsėjo 8 d. protokolo Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos organizacinių ir techninių klausimų sprendimo tvarkos 4 straipsnio nuostatomis, kad būtinais atvejais, suderinus su Lietuvos Respublikos vyriausioju igaliojiniu ir pagal šalių nustatytas sąlygas, išvedamų dalių ir dalinių kilnojamam turtui pakrauti gali būti komandiruotos

neginkluotos darbo komandos, ėmė prašyti leidimų tokioms komandoms įvesti. Lietuvos Respublikos Vyriausiasis igaliojintis pradėjo išduoti tokius leidimus, tačiau, neturėdamas tam oficialaus Vyriausybės leidimo, 1993 m. sausio 30 d. jis kreipėsi į Vyriausybę, prašydamas tokio leidimo⁴²⁴. Leidimas buvo gautas.

⁴²¹ 1993 m. vasario 3 d. A. Butkevičiaus raštas L. Majorovui // Ten pat, B. 119, L. 13.

⁴²² R. A. kariškių judėjimas be leidimų per LR teritoriją nuo 1993 m. sausio 1 d. iki 1993 m. vasario 9 d. / Ten pat, B. 122, L. 47–48.

⁴²³ 1993 m. kovo 15 d. A. Butkevičiaus raštas Užsienio reikalų ministerijai // Ten pat, L. 37.

⁴²⁴ A. Butkevičiaus 1993 m. sausio 30 d. raštas Vyriausybei „Dėl leidimų išdavimų tvarkos“ // Ten pat, Ap. 5, B. 64, L. 39.

Atsisveikina dar vienas Rusijos generolas
(kairėje plk. ltn. Jonas Gečas ir plk. Jonas Paužolis)
R. Bagdono nuotrauka. KASPA

Apibendrinant pirmųjų dviejų Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos etapų patirtį, buvo pastebėtos tam tikros tendencijos. Buvo dirbtinai sudaromos prielaidos uždelsti kariuomenės išvedimą ir jo užbaigimą iki išvedimo grafiko nustatyto termino. Vis labiau ėmė ryškėti Rusijos politikos bruožai – iki paskutinio momento laikyti savo rankose svarbiausius karinius objektus, tinkamiausius galimai karinei intervencijai kelius, paskutinius išvesti pajėgiausius karinius dalinius. Tai aiškiai rodo pateikiami faktai.

Jau 1993 m. pr. buvo galima perduoti Lietuvai Kazlų Rūdos ir Gaižiūnų aerodromus, esančius oro desanto pajėgų žinioje, tačiau, 1993 m. kovo 1 d. A. Butkevičiui susitikus su oro desanto pajėgų vado pavaduotoju gen. plk. O. Pikausku, tai padaryti buvo atsisakyta.

Neišvestas, pažeidžiant grafiką, 367-asis atskiras sraigtasparnių pulkas, dislokuotas Kaune. Apskritai, netgi nebuvo pateikiamas galimas jo išvedimo terminas.

18-osios transporto aviacijos divizijos aerodromai Panevėžyje ir Kėdainiuose anksčiau buvo planuojami perduoti 1993 m. gegužės mėn., tačiau po karo transporto aviacijos vado pirmojo pavaduotojo gen. ltn. Dirdino apsilankymo 1993 m. vasario 21 d. Panevėžyje buvo pareikšta, kad Panevėžio aerodromas su būtiniaisiais objektais bus perduotas tik rugpjūčio 31 d.

Nors 7-osios oro desanto divizijos pulkų išvedimas vyko pagal grafiką, tačiau, gen. plk. O. Pikausko nuomone, jų išvedimas galbūt bus ir uždelstas „dėl techninių kliūčių“.

Motyvuojant nepakankamu žmonių skaičiumi, būtent į oro desanto dalinius bei 367-ąjį sraigtasparnių pulką Kaune buvo pateiktos pagrindinės paraiškos papildomai įvesti karių. Iki 1993 m. kovo mėn. oro desanto pajėgos jau buvo papildomai įvedusios beveik 1000 karių, 7-oji oro desanto divizija buvo pateikusi paraišką dar 700 žmonių, 367-asis atskirasis sraigtasparnių pulkas buvo pateikęs paraišką įvesti 90 žmonių (jam leidimas nebuvo duotas – G. S.) ir kt.

1993 m. vasario mėn. Ryšių ministerija buvo gavusi 18-osios transporto aviacijos divizijos vado prašymą išnuomoti telegrafo kanalus iš Panevėžio į Kėdainius ir Šiaulius. Leidimas nebuvo duotas.

Minėtų karinių dalinių vadovybė pakeitė elgesį su KAM atstovais, vykdančiais karinių objektų perėmimą ir patikrą. Su jais arba nebuvo leidžiamasi į kalbas, arba buvo bendraujama su pasityčiojimu ir ironija.

Oro desanto, karinės transporto aviacijos bei sraigtasparnių daliniai, Rusijoje vykdam ginkluotųjų pajėgų reformą, buvo jungiami į naują kariuomenės rūšį – grei-

tojo reagavimo pajėgas, todėl minėti šių dalinių veiksmai Lietuvoje kėlė Lietuvos vadovybės pagristą susirūpinimą⁴²⁵.

Per antrąjį laikotarpį buvo išvesti 24-i koviniai daliniai ir įstaigos, tarp jų 13 anksčiau, negu buvo numatyta pagal grafiką.

Lietuva perėmė šiuos stambiausius objektus:

18-osios transporto aviacijos divizijos štabo pastatus Panevėžyje,

909-osios atskiros radiolokacijos kuopos teritoriją ir pastatus Palangoje,

107-osios motošaulių divizijos atsarginį valdymo punktą Vilniuje,

466-osios zenitinės raketinės brigados diviziono pozicijas Vilniaus raj. Raudondvaryje,

600-ojo transporto aviacijos pulko ūkio teritoriją ir pastatus Kėdainių raj.,

3-osios pakrančių apsaugos divizijos atsarginę vadavietę Klaipėdos rajone Šernuose,

Šiaulių aerodromo techninės bazės štabą, kareivines, pagalbines patalpas ir sandėlius, radiolokacinės kuopos teritoriją ir pastatus Juodkrantėje,

95-osios žvalgybos eskadrilės Gagarino miestelį Šiauliuose,

Klaipėdos, Kauno karines girininkijas,

918-ojo reaktyvinės artilerijos pulko garažus, akumuliatorinę, KPP Telšių raj., Pagudonėje, Statybos kuopos kareivines Kaune, Juozapavičiaus gatvėje⁴²⁶.

Taigi, kaip matyti, ne visi numatyti daliniai buvo išvesti pagal grafiką ir laiku.

6.3. Trečiasis etapas (1993-04-01 – 1993-06-30)

Etapo pradžioje Lietuvoje buvo likę apie 12,6 tūkst. Rusijos karių⁴²⁷.

Šiame etape buvo tęsiamas 7-osios oro desanto, 242-ojo oro desanto mokymo centro bei 3-osios pakrančių apsaugos divizijų išvedimas.

Turėjo būti baigtas priešlėktuvinės gynybos pajėgų, karinių gamyklų bei karinių dalių ir dalinių, kurie privalėjo, bet nebuvo išvesti iki 1993 m. kovo 31 d., išvedimas.

⁴²⁵ Krašto apsaugos ministro A. Butkevičiaus 1993 m. kovo 19 d. raštas Lietuvos Respublikos Prezidentui Algirdui Brazauskui „Dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos“ // Ten pat, B. 64, L. 134–135.

⁴²⁶ 1993 kovo 26 d. informacija dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos // Ten pat, B. 34, L. 45.

⁴²⁷ Ten pat.

Trečiajame etape turėjo būti išvesti 89 kariniai daliniai, įskaitant ir 26 likusius neišvestus antrajame etape⁴²⁸.

Išvykti pasirengę. 1993 m. R. Bagdono nuotrauka

1993 m. balandžio 16 d. krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius kartu su Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotiniu Rusijos kariuomenės išvedimo klausimais plk. Stasiu Kneziu lankėsi Maskvoje. Rusijos gynybos ministerijoje susitiko su Rusijos gynybos ministru Pavelu Gračiovu. Buvo trys klausimų grupės, kurios buvo aptartos su Rusijos gynybos ministerijos vadovais. Tai karinių objektų perdavimo Lietuvai tvarka, t. y. patikslinta, kas sudaro kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą. Ginkluotės, technikos, šaudmenų perdavimas Lietuvai, nes Šateikiuose, Linkaičiuose esančiuose Rusijos kariuomenės sandėliuose buvo šaudmenų, sprogmenų, kurių dėl senaties jau nebebuvo įmanoma pervežti arba tai buvo susiję su labai pavojinga rizika. Be to, buvo daug nurašytų šaudmenų, kurie naudojimui nebetiko.

Trečia problema buvo Rusijos karo lėktuvų skraidymas ir oro erdvės kontrolė. Lietuva buvo parengusi laikinasias oro erdvės naudojimosi taisykles, tačiau rusų lakūnai nenorėjo jų pripažinti, nes jose buvo numatyta, kad paraiškos karinio lėktuvo skrydžiui turėjo būti paduotos prieš mėnesį. Rusų kariškiai prašė šią tvarką supaprastinti.

⁴²⁸ Šarkus T. „Skatertju doroga“ – išeidami nebegrižkite // Karys.– 1993, Nr. 8, P. 3.

Vizito metu buvo susitarta, kad minėtoms problemoms spręsti bus sudarytos trys ekspertų grupės.

Buvo aptarta ir Rusijos kariuomenės remonto gamyklų Lietuvoje, jose dirbančių žmonių likimas. Tačiau šio klausimo sprendimas jau buvo ne Krašto apsaugos ministerijos kompetencija. Taip pat buvo kalbama apie karininkų namų Vilniuje, Klaipėdoje perėmimo klausimus bei pateiktas sąrašas pavienių objektų, kurie buvo prašomi perduoti Lietuvai anksčiau, nei buvo planuota⁴²⁹.

Po įvykusio susitikimo ministras Audrius Butkevičius „BNS“ korespondentui pasakė, kad buvo aptarti techniniai Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos klausimai ir abiejų šalių gynybos žinybų ryšiai. Susitarta, kad artimiausiu metu Rusijos gynybos ministras su oficialiu vizitu apsilankys Lietuvoje. Taip pat nutarta, kad ministrai paragins savo šalių Užsienio reikalų ministerijas paskirti karinius atstovus Maskvoje ir Vilniuje. Pasak ministro Audriaus Butkevičiaus, šalys visiškai suderino kariuomenės išvedimo iš Lietuvos grafiką, terminus bei techninius išvedimo klausimus. Ministras taip pat išreiškė viltį, kad iki numatytos Rusijos kariuomenės išvedimo pabaigos abiejų valstybių vadovai pasirašys pagrindinę sutartį šiuo klausimu⁴³⁰.

Po ministro A. Butkevičiaus vizito, 1993 m. balandžio 27 d. į Lietuvą atvyko Rusijos gynybos ministerijos darbo grupė kartu su Krašto apsaugos ministerija koordinuoti Rusijos armijos išvedimo iš Lietuvos eigos. Grupę sudarė gen. Valerijus Profatilovas, plk. Genadijus Vorobjovas, plk. Borisas Lovkinas, plk. Vasilijus Litominas, plk. Vladimiras Potulovas, pplk. Nikolajus Ulanovas ir pplk. Vladimiras Fedinas.

Tokią grupę prašė atsiųsti Lietuvos atstovai, nes, išvedant Rusijos kariuomenę, buvo gana daug nesusipratimų. Rygoje esančiai Šiaurės Vakarų grupuotės vadovybei bei Rusijos kariuomenės išvedimo iš Baltijos šalių įgaliotiniui tiesiogiai buvo pavaldūs tik sausumos pajėgų daliniai. Pasienio kariuomenė, karinio jūrų laivyno daliniai, Linksmadvaryje esanti radijo žvalgybos bazė, oro desanto daliniai, oro pajėgos tiesiogiai nebuvo pavaldūs. Rygoje dislokuota vadovybė buvo atsakinga tik už minėtų dalinių aprūpinimą. Šiems daliniams vadovavo sava vadovybė, esanti Rusijoje. Todėl reikėjo turinčios aukštus įgaliojimus grupės, kuri galėtų koordinuoti visų kariuomenės rūšių dalinių išvedimo iš Lietuvos procesą.

Atvykusią grupę pirmiausia priėmė Jungtinio štabo viršininkas plk. S. Knezys, kuris interviu Lietuvos TV pažymėjo, jog bus bandoma sureguliuoti dar galutinai neaptartus kariuomenės išvedimo, objektų (karinių gamyklų, aerodromų) perdavimo klausimus ir kt.⁴³¹.

Grupė Lietuvoje dirbo nuo balandžio 27 iki gegužės 21 d. Reikia pažymėti, kad padedant šiai grupei buvo išspręsta labai daug problemų, susijusių su Rusijos karinių dalinių išvedimu, geležinkelio vagonų bei platformų teikimu, daug stambesnių ir smulkesnių techninių problemų ir kt.

Grupės nariai per minėtą laikotarpį du kartus buvo susitikę su krašto apsaugos ministru Audriumi Butkevičiumi bei Jungtinio štabo viršininku plk. Stasiu Kneziu. Susitikimų metu buvo aptariamasi kai kurios sutarties dėl Rusijos kariuomenės

⁴²⁹ Rusijos kariuomenė išeina, o rūpesčiai lieka... // Ten pat, Nr. 6, P. 2–3.

⁴³⁰ 1993 m. balandžio 17 d. Baltic News service pranešimas.

⁴³¹ 1993 m. balandžio 27 d. Lietuvos televizijos pranešimas.

išvedimo iš Lietuvos problemos, galimų bendrų Lietuvos Rusijos gamyklų klausimai. Tiesa, reikia pažymėti, kad rusai bandė tartis dėl Rusijos kariuomenės išvedimo grafiko pratęsimo, tačiau šiuo klausimu su jais diskutuoti buvo atsisakyta.

Grupė konstatavo, kad labai lėtai vyksta sprogmenų išvežimas iš 616-ojo artilerijos sandėlio. Priežastimi buvo įvardinta pakrovimo brigadų trūkumas. Sutarus su Krašto apsaugos ministerija, šiems darbams buvo įvežta papildomai kareivių.

Grupė ištyrė šaudmenų grobstymo atvejus Baltijos karinio jūrų laivyno arsenaile. Buvo konstatuota, kad pavogta, išmontuota ir gilzės parduotos net 14 623 artilerijos sviedinių. Dalinio vadovybė su antrojo rango kapitonu V. Bočkovskiu buvo nušalinti ir medžiaga perduota Baltijos karinio jūrų laivyno prokuratūrai.

Šios grupės pastangų dėka buvo išspręsta dar viena problema. Pavyko pasiekti, kad geležinkelio sąstatai bei platformos, išvežusios Rusijos kariuomenės turtą, būtų nedelsiant grąžinti atgal į Lietuvą ir panaudoti dar likusiam karinių dalinių turtui išvežti. Šiuo tikslu pavyko pasiekti, kad būtų pasirašytas bendras Rusijos Federacijos geležinkelių transporto ministro pavaduotojo ir Rusijos Federacijos gynybos ministerijos Centrinės geležinkelių susisiekimo valdybos viršininko įsakymas⁴³².

Apskritai šios grupės darbą reikia įvertinti teigiamai.

Rusijos gynybos ministro Paveło Gračiovo sutikimas Vilniaus oro uoste 1992 m. gegužės 18 d. (KAA)

1993 m. gegužės 18 d. į Lietuvą su oficialiu vizitu atvyko Rusijos Federacijos gynybos ministras Pavelas Gračiovas su delegacija: Generalinio štabo viršininko pavaduotojas gen. plk. Anatolijus Kleimionovas, Karinės statybos ir reformos valdybos viršininkas gen. ltn. Genadijus Ivanovas, gynybos ministro padėjėjas gen. mjr. Ivanas Kaziajevas ir spaudos sekretorė Jelena Agapova⁴³³. Vilniuje prie jų prisijungė kiti Rusijos pareigūnai.

P. Gračiovo vizito dieną Lietuvoje dar buvo likusi neišvesta 71 karinė dalis. Buvo likę 260 tankų, 1359 šarvuočiai, 280 artilerijos pabūklų, 9 lėktuvai, 21 sraigtašarvis, 41 075 vienetai specialiosios technikos ir automobilių. Taip pat neišvežta 127 393 tonų karinių krovinių, tarp jų 27 907 tonų šaudmenų⁴³⁴.

Gegužės 18 d. dieną P. Gračiovas susitiko su Lietuvos Prezidentu Algirdu Brazausku. Susitikime dalyvavo Rusijos Federacijos gynybos ministerijos generalinio štabo viršininko pavaduotojas gen. plk. Anatolijus Kleimionovas, Generalinio štabo karinės statybos reformos valdybos viršininkas gen. ltn. Genadijus Ivanovas, Rusijos Federacijos ambasadorius Lietuvoje Nikolajus Obertyševas, Baltijos karinio jūrų lai-

⁴³² 1993 m. gegužės mėn. V. Profotilovo raportas Rusijos Federacijos Generalinio štabo viršininko pavaduotojui A. Kleimionovui // KAA.– F. 2, Ap. 6 (nenumeruota).

⁴³³ Brazauskas A. Penkeri Prezidento metai.– V., 2000, P. 269.

⁴³⁴ 1993 m. gegužės mėn. V. Profotilovo raportas Rusijos Federacijos Generalinio štabo viršininko pavaduotojui A. Kleimionovui // KAA.– F. 2, Ap. 6 (nenumeruota).

Pavelas Gračiovas susitikimo su Algirdu Brazausku metu (Brazauskas A. Penkeri Prezidento metai. – P. 274)

vyno vadas Vladimiras Jegorovas, operatyvinės grupės armijos išvedimo iš Lietuvos problemoms spręsti nariai L. Majorovas, V. Semionovas ir V. Profatilovas, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius, Ginkluotųjų pajėgų štabo viršininkas plk. Stasys Knezys, Prezidento patarėjas nacionalinio saugumo klausimais Alvydas Sadeckas, Prezidento patarėjas užsienio politikos klausimais Justas Paleckis, kiti oficialūs asmenys.

Rusijos Federacijos gynybos ministras perdavė Lietuvos Respublikos Prezidentui Algirdui Brazauskui Rusijos Prezidento Boriso Jelcino sveikinimus ir linkėjimus. Beje, Rusijos Prezidentas per gynybos ministrą pareiškė pageidavimą, kad kariuomenės išvedimas vyktų taip, kaip nustatyta grafike, tačiau su tam tikromis išlygomis.

Prezidentas Algirdas Brazauskas informavo svečią apie Lietuvos Respublikos ekonominę padėtį, papasakojo apie rusakalbių gyventojų padėtį ir nuotaikas, pabrėždamas, kad didesnių problemų čia nėra, kad daugelis Lietuvoje gyvenančių rusų priėmė Lietuvos Respublikos pilietybę.

Rusijos gynybos ministras išdėstė savo vizito į Lietuvą tikslus ir klausimus, kuriuos tikisi aptarti jo metu. Plačiai buvo kalbama pagrindiniu – Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos – klausimu. Pažymėta, kad ir Rusija, ir Lietuva šia linkme daro labai daug, nors keblumų pasitaiko. P. Gračiovas pažymėjo, kad didžioji junginių dalis jau išvesta, liko mažiau kaip pusė, bet, išvedant kariuomenę, esama labai daug techninių sunkumų. Prezidentas A. Brazauskas pabrėžė, kad Rusijos kariuomenė turi būti išvesta pagal grafike nustatytus terminus.

Rusijos gynybos ministras atkreipė Lietuvos Respublikos Prezidento dėmesį į tai, kad iki šiol Rusija ir Lietuva nėra pasirašiusios pagrindinio politinio susitarimo, kuris būtų pagrindas Rusijos kariuomenei išvesti iš Lietuvos teritorijos, ir siūlė šį klausimą spręsti su Rusijos Prezidentu.

A. Brazauskas pasakė, kad spręsti šią problemą nėra lengva. Jis išsakė nuomonę, kad dėl politinio susitarimo teks dar gerokai padirbėti ir abiejų valstybių derybų delegacijoms.

Daug dėmesio pokalbyje buvo skirta buvusių Rusijos kariškių, dabar gyvenančių Lietuvoje, socialinės apsaugos, buvusių karinės technikos remonto gamyklų panaudojimo, pagalbos suteikimo Lietuvos statybininkams, dirbantiems Kaliningrado srityje, ir kitiems klausimams.

Prezidentas Algirdas Brazauskas pabrėžė, kad Lietuva stengsis geranoriškai atsižvelgti į Rusijos pageidavimus ir pasiūlymus, tačiau kai kuriuos nebus lengva

realizuoti. Bet jeigu Rusija eis kompromisų keliu, tai ir Lietuva darys viską, kad būtų pasiekti susitarimai, žinoma, griežtai laikantis Lietuvos Respublikos įstatymų⁴³⁵.

P. Gračiovas taip pat pareikalavo kompensacijos už paliekamą turtą, tačiau Prezidentui A. Brazauskui pradėjus kelti žalos atlyginimo klausimą, diskusijos buvo nutrauktos⁴³⁶.

Vėliau Pavelas Gračiovas Vilniuje susitiko su Latvijos ir Estijos gynybos ministrais Talavsu Jundziu ir Hainu Rebu. Rusijos gynybos ministro spaudos atstovė pranešė, kad buvo svarstomos kariuomenės išvedimo iš šių valstybių problemos.

Antroje dienos pusėje Pavelas Gračiovas išvyko į Kauną. Jis lankėsi tankų ir sraigtasparnių remonto gamyklose. Ministras susitiko su Šiaurės Vakarų karinės grupuotės vadovybe. Į šią grupuotę įėjo Rusijos kariuomenės daliniai, dislokuoti Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje bei Kaliningrado srityje. Anksčiau tai buvo Pabaltijo karinė apygarda.

Vakare įvyko pusantros valandos trukęs Pavelo Gračiovo ir Audriaus Butkevičiaus oficialus susitikimas⁴³⁷.

Pavelas Gračiovas Kaune 1992 m. gegužės 18 d.
J. Kernagio nuotrauka (LRSA)

Lietuvai. Susitarta, kad Rusija gali iš savo arsenalų Lietuvoje pagal pateiktus sąrašus parduoti reikiamą techniką bei ginklus;

3 klausimas. Dėl karinių gamyklų perdavimo ir tolimesnio jų naudojimo. Tariamasi dėl galimybių įkurti bendras karines įmones;

4 klausimas. Dėl kai kurių artilerijos sandėlių išgabenimo iš Plungės rajono tvarkos;

Rusijos kariuomenė iš Lietuvos bus išvesta iki 1993 m. rugpjūčio 31 d.,– tai užtikrino Rusijos gynybos ministras armijos gen. Pavelas Gračiovas gegužės 18 d. įvykusioje spaudos konferencijoje. Tai patvirtino ir Lietuvos krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius. Per dvi Pavelo Gračiovo oficialaus vizito į Lietuvą dienas ministrai dar kartą patikslino kariuomenės išvedimo grafiką, tarėsi dėl paliekamų karinių objektų ir technikos perdavimo arba pardavimo. Svarstyta ir suderinta aštuoniolika principinių pozicijų. Tai:

1 klausimas. Rusijos kariuomenės objektų perdavimas Lietuvai. Rusijos kariškiai pagal aktuose nustatytas kainas turi perduoti objektus;

2 klausimas. Dėl ginklų, karo technikos pardavimo ir perdavimo

⁴³⁵ 1993 m. gegužės 18 d. ELTA pranešimas.

⁴³⁶ Brazauskas A. Penkeri Prezidento metai.– P. 269.

⁴³⁷ 1993 m. gegužės 18 d. ELTA pranešimas.

5 klausimas. Ministrų lygiu susitarta, kad Rusijos kariškiai paliks reikiamą kiekį sprogmenų, reikalingų minoms ir sviediniams likviduoti, randamiems perimant poligonus bei šaudyklas;

6 klausimas. Dėl karinių aerodromų perdavimo tvarkos;

7 klausimas. Dėl galimybės perduoti Lietuvai kuro bazes. Susitarta;

8 klausimas. Dėl galimybės perduoti šaudmenų sandėlius;

9 klausimas. Dėl galimybės Lietuvos piliečiams baigti pradėtus mokslus Rusijos aukštosiose karo mokyklose bei akademijose;

10 klausimas. Dėl galimybės Rusijos kariuomenės išvedimo koordinacinei grupei toliau dirbti Lietuvoje;

11 klausimas. Dėl abiejų šalių pasikeitimo karo atašė;

12 klausimas. Dėl galimybės Lietuvai perduoti radionavigacinę aparatūrą, skirtą oro uostams;

13 klausimas. Dėl dokumentacijos perdavimo;

14 klausimas. Dėl Neringos išvalymo nuo kenksmingų medžiagų bei sprogmenų likvidavimo;

15 klausimas. Dėl mūsų šalies statybininkų dalyvavimo ne Lietuvoje statant Rusijos kariškiams namus, kurių statyba finansuojama iš JAV ir kitų Vakarų valstybių gautomis lėšomis;

16 klausimas. Dėl galimybės gražinti Lietuvai sportinius lėktuvus, kurie yra Rusijoje;

17 klausimas. Dėl galimybės gražinti Lietuvai techniką ir šaudmenis, pagrobtą 1991 m. sausio įvykių ir rugpjūčio pučo metu. Susitarta;

18 klausimas. Dėl visų šių klausimų įtraukimo į susitikimo protokolą⁴³⁸.

Ministrai taip pat susitarė, kad Lietuvos jaunuoliams bus ne tik sudarytos sąlygos baigti mokslus Rusijos karo mokyklose, bet ir ateityje Krašto apsaugos ministerija galės siųsti klausytojus į Riazanės oro desanto ir Kaliningrado karinę jūrų mokyklą.

P. Gračiovo vizito metu susitarta, kad Šiaulių ir Gaižiūnų aerodromai bus perduotos Lietuvai iki 1993 m. liepos 1 d., Panevėžio – iki 1993 m. liepos 15 d., Kėdainių – iki 1993 m. rugpjūčio 1 d., o Kazlų Rūdos – iki 1993 m. rugpjūčio 31 d.

Šalių susitarimu Vilniuje pasiliko grupė Rusijos karinių ekspertų, kurie kartu su Krašto apsaugos ministerijos pareigūnais detalizavo ministrų susitarimus, o pastarieji po kelių dienų juos oficialiai pasirašė.

Tomis pačiomis 1993 m. gegužės 18–19 d. Vilniuje įvyko Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos valstybinių derybų delegacijų susitikimas. Lietuvos delegacija jį vertino kaip svarbų žingsnį baigiamajame Rusijos armijos išvedimo iš Lietuvos etape.

Susitikimo metu Lietuvos delegacija išdėstė savo poziciją dėl žalos, nuo 1940 m. SSRS padarytos Lietuvai ir jos piliečiams, atlyginimo. Šiuo klausimu šalys pasikeitė nuomonėmis.

Lietuvos Respublikos delegacija pateikė informaciją apie lietuvių padėtį Karaliaučiaus krašte. Delegacijos pasikeitė nuomonėmis dėl šios problemos sprendimo.

⁴³⁸ Gračiovas: Rusijos kariuomenės išvedimas vyksta ir vyks pagal grafiką // Lietuvos aidas.– 1993, gegužės 20; Lietuva laisva nepriklausoma.– P. 49; Šarkus T. „Skatertju doroga“ – išeidami nebegrižkite // Karys. –1993, Nr. 8, P. 8.

Šalys konstatavo, kad Rusijos kariuomenė iš Lietuvos teritorijos bus išvesta pagal 1992 m. rugsėjo 8 d. pasirašytą grafiką, kuriuo abi šalys ir toliau vadovausis.

Susitikimo metu ekspertai suderino kai kuriuos rengiamo susitarimo projekto straipsnius, reglamentuojančius, kokia tvarka Rusija mokės pensijas Lietuvos gyventojams, buvusiems Rusijos armijos kariškiams.

Lietuvos ir Rusijos Federacijos delegacijos susitarė paspartinti derybas dėl sutarčių projektų šiose srityse:

– dėl Rusijos armijos, išvedamos iš Vokietijos, karinio tranzito per Lietuvą tvarkos ir sąlygų;

– dėl didžiausio palankumo prekyboje ir ekonominio bendradarbiavimo;

– dėl civilinio tranzito per Lietuvą ir Rusiją;

– dėl sienų delimitacijos, ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo Baltijos jūroje;

– dėl jūrų navigacinių įrenginių perdavimo Lietuvos Respublikos Susisiekimo ministerijai;

– dėl pensijų;

– dėl persikėlimo ir repatriacijos.

Šalys susitarė, kad kitas derybų delegacijų susitikimas vyks Maskvoje ne vėliau kaip birželio 15 d.⁴³⁹

Pakilią nuotaiką, susidariusią Lietuvoje po P. Gračiovo vizito, kiek sudrumstė opozicijos lyderis Vytautas Landsbergis. Jis spaudos konferencijoje atkreipė žurnalistų dėmesį į keletą susirūpinimą keliančių klausimų. Kai kurių dalinių išvedimas vėlavo (aviacijos net 5 mėnesius). Anot V. Landsbergio, stebino Rusijos aktyvumas bandant įstatymiškai įtvirtinti išvedimo sąlygas, nors Lietuvos pozicija visada buvo vienareikšmiška: armijos išvedimas – besąlygiškas. Rusija kelia dvigubos pilietybės klausimą. Rusijos Aukščiausiosios Tarybos gynybos komiteto pirmininkas S. Stepasinas, anot V. Landsbergio, net pasidžiaugęs, kad Lietuvos Prezidentas pažadėjęs dvigubos pilietybės klausimą išspręsti teigiamai.

Įžvelgdamas pavojus, V. Landsbergis manė, kad tris mėnesius Lietuvai ypač reikalingas tarptautinis dėmesys.

Kalbėdamas apie „18 klausimų“, dėl kurių susitarė Rusijos gynybos ir Lietuvos krašto apsaugos ministrai, V. Landsbergis pareiškė, kad kai kurie punktai jam kelia abejonių. Tai bendrų įmonių steigimas, „kilnojamojo“ turto išgabenimas ir kiti⁴⁴⁰.

Kiek vėliau į P. Gračiovo vizito rezultatus sureagavo Kauno miesto taryba. Ji 1993 m. birželio 17 d. kreipėsi į Lietuvos Respublikos Prezidentą ir Vyriausybę, kad, jų nuomone, Rusijos gynybos ministro vizito į Lietuvą metu A. Butkevičiaus ir P. Gračiovo svarstytas klausimas dėl galimų bendrų Rusijos ir Lietuvos įmonių, karinių remonto gamyklų pagrindu kūrimas įteisina Rusijos karinius interesus Lietuvoje ir prašė imtis visų priemonių, kad užkirstų kelią bendrų įmonių su Rusija steigimui⁴⁴¹ (Plačiau apie karines gamyklas žiūrėti skyriuje „Perimtas iš Rusijos kariuomenės turtas“ – G. S.).

Iš išdėstytos medžiagos gali susidaryti nuomonė, kad Rusijos kariuomenės išvedimas trečiajame etape vyko gana sklandžiai. Deja, taip nebuvo. 1993 m. birželio mėn.

⁴³⁹ Lietuvos Respublikos valstybinės delegacijos derybų su Rusija delegacijos pranešimas // AA.

⁴⁴⁰ Armijos išvedimo duobės // Lietuvos aidas.– 1993, gegužės 25 d.

⁴⁴¹ Kauno miesto tarybos pirmininko pavaduotojo 1993 m. birželio 17 d. raštas Prezidentui ir Vyriausybei // LRVKA.– F. 4, Ap. 3, B. 932, L. 124.

buvo susidariusi gana kritiška situacija ir atrodė, kad Rusijos kariuomenė nebus išves-ta pagal pasirašytą grafiką. Karinės oro pajėgos, kaip teisingai buvo pastebėjęs V. Landsbergis, vėlavo 5 mėnesiais, nesilaikė grafiko karinis jūrų laivynas. Be to, kari-niai objektai buvo perduodami Lietuvai perdavimo priėmimo aktuose neįvardijant ir nepažymint padarytos ekologinės žalos. Nebuvo atliekama ir paliekamų teritorijų eko-loginės būklės ekspertizė, o nesant ekspertų išvadų nebuvo įmanoma reikalauti, kad Rusija kompensuotų padarytą žalą gamtai. Vyriausybė taip ir nesugebėjo sudaryti bendros su Rusija ekspertų ekologų darbo grupės, nerado lėšų ekologinėms eksperti-zėms. Įdomiausia, jog Rusijos kariškiai iš principo sutiko, kad ekologinė žala būtų skaičiuojama pagal Vengrijos metodiką. Nieko prieš neturėjo ir Lietuva.

1993 m. birželio 2 d. Vyriausybė pagaliau priėmė nutarimą „Dėl Rusijos Fede-racijos karinių dalinių perduodamų teritorijų (objektų) ekologinės būklės įvertinimo ir neati-dėliotinių priemonių neįgyvendinimui ekologiniams padariniams jose likviduoti“.

Vyriausybė pasiūlė Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos departamentui su-daryti ekspertų komisiją Rusijos Federacijos karinių dalinių perduodamų teritorijų (objektų) ekologinės būklės preliminariam įvertinimui atlikti, tyrimų eilės tvarkai nu-statyti, tyrimų programai parengti bei nurodytųjų teritorijų (objektų) sutvarkymo darbams kontroliuoti, atlikti pagal ekspertų komisijos išvadas Rusijos Federacijos karinių dalinių perduodamų teritorijų (objektų) ekologinės būklės detalų įvertinimą. Tačiau čia buvo įrašas: „neviršijant skiriamų lėšų“. Lėšų, kaip jau buvo minėta, reikėjo nemažų, o jų skirta nebuvo. Tiesa, nutarime buvo išlyga, kad tie darbai „esant galimy-bei“ gali būti finansuojami iš kitų Lietuvos valstybės biudžeto pajamų.

Departamentas buvo įpareigotas iki 1993 m. rugsėjo 15 d. Lietuvos Respubli-kos Vyriausybei pateikti informaciją apie atliktus darbus ir pasiūlymus dėl tolesnių nurodytųjų teritorijų (objektų) ekologinių tyrimų, taip pat sutvarkymo projektų ren-gimo bei jų įgyvendinimo.

Žemės ūkio ministerija ir miestų valdybos buvo įpareigotos teikti Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos departamentui reikiamą kartografinę medžiagą⁴⁴².

Po kelių dienų nuo nutarimo priėmimo, t. y. birželio 11 d., Aplinkos apsaugos departamento generalinio direktoriaus pavaduotojas R. Liužinas parašė raštą Vy-riausybei, kad ekspertų komisijos darbe atsirado daug problemų. Anot jo, labai sunku patekti į perimtas karines teritorijas, stokojama kartografinės medžiagos (situacijos schemų), nepateikiami naudotų (ar sandėliuotų) cheminių medžiagų sąrašai ir kt.⁴⁴³.

Iš esmės tuo ir baigėsi Rusijos kariuomenės paliekamų teritorijų ekspertizė. (Rei-kia pažymėti, kad padaryta ekologinė žala apytiksliai buvo apskaičiuota tik 1995 m. birželio mėn. Aplinkos apsaugos ministerija pareiškė, kad ekologinė žala Lietuvos gamtai padaryta už 1 mlrd. 760 mln. JAV dolerių⁴⁴⁴.)

Be to, birželio 14 d. įvyko incidentas su Rusijos Federacijos įgaliotiniu gen. plk. L. Majorovu. Jo mašina 17 val. 20 min. automatais ginkluotų Lietuvos policininkų buvo sustabdyta Kuršėnuose. Buvo nuginkluotas generolo vairuotojas, mašina apieškota. Poli-

⁴⁴² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. birželio 2 d. nutarimas Nr. 389 // Valstybės žinios, 1993, Nr. 20–499.

⁴⁴³ KAA.– F. 2, Ap. 6, B. 26, L. 53.

⁴⁴⁴ Stankevičius Č. V. Derybos su Rusija dėl kariuomenės išvedimo iš Lietuvos.– P. 57.

cijos pareigūnai su Rusijos įgaliotiniu elgėsi labai nepagarbiai. Apie šį incidentą gen. plk. L. Majorovas 1993 m. balandžio 16 d. raštu pranešė A. Butkevičiui⁴⁴⁵. Šiuo atveju atlikus vidaus tyrimą buvo nustatyta, kad Lietuvos policininkai, švelniai tariant, persistengė, nes visus reikiamus leidimus L. Majorovas turėjo. Beliko įgaliotinio tik atsiprašyti.

Nors oficialiai buvo susitarta, kad Rusijos kariuomenė nepažeidinė Lietuvos įstatymų, Rusijos kariniai daliniai, deja, ir toliau elgėsi įprastai. Štai 1993 m. balandžio 19–22 d. Rusijos Šiaurės Vakarų karinės grupuotės vadas gen. plk. L. Majorovas surengė štabų pratybas, į kurias buvo įtraukti ir daliniai, dislokuoti visose trijose Baltijos valstybėse. Pratybų legenda – neutralizuoti Baltijos šalių nacionalines ginkluotas formuotes ir perimti svarbiausių objektų kontrolę⁴⁴⁶.

Deja, reikia pažymėti, kad Rusijos kariuomenės išvedimui neskyrė reikiamo dėmesio ir Lietuvos Respublikos vadovybė. Kaip jau buvo minėta, paliekamiems kariniams objektams perimti buvo skirta tik viena mašina ir vienas telefonas, o kartais tuo pačiu metu reikėdavo perimti kelis objektus. Pagal sutartį perduodami objektai turėjo būti tikrinami tris kartus, o to padaryti nebuvo įmanoma. Komisijai nebuvo skiriamas ir pakankamas finansavimas. Taupant lėšas buvo prarasta kur kas daugiau. Rusų kariškiai, nesulaukdami, kur ir kas perims turta, jį paprasčiausiai išplėšė, išsivežė arba pardavė apsuksiams lietuviams⁴⁴⁷.

Kaip jau buvo minėta, Rusijos pusė ne kartą prašė leisti padidinti kareivių skaičių, įvedant į Lietuvą komandas pakrovimo darbams, nes atskiros dalys po šaukminių demobilizacijos teturėjo tik pusę kareivių. Tai ypač buvo aktualu trečiajame

⁴⁴⁵ Gen. plk. L. Majorovo raštas A. Butkevičiui // KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 65, L. 11–12.

⁴⁴⁶ Č. V. Stankevičius. Derybos su Rusija dėl kariuomenės išvedimo iš Lietuvos.– P. 33–34.

⁴⁴⁷ Atsitraukimas be komplikacijų // Respublika.– 1993, birželio 8.

kariuomenės išvedimo etape. Tačiau tokio sutikimo nebuvo duota. Vadovaujantis Maskvoje pasirašytais susitarimais, gavus prašymą buvo įleidžiamos tik neginkluotos komandos karinio turto pakrovimo darbams, tačiau ir šiuo atveju ne visos paraiškos buvo patenkintos. Nuo 1992 m. rugpjūčio 8 d., pagal Krašto apsaugos archyve esančius dokumentus, įvairūs Rusijos Federacijos kariniai daliniai prašė leisti įvesti 2580 kareivių, leidimas buvo duotas įvesti tik 1442 kareiviams⁴⁴⁸.

Tokia griežta Lietuvos pozicija, deja, turėjo ir neigiamų pasekmių: tai lėtino išvedimo tempus, objektų perdavimas užsitęsė. Tuo nedelsdami ėmė piktnaudžiauti nesąžiningi pareigūnai ir vietos gyventojai bei atvykėliai – turtas buvo niokojamas ir grobstomas.

Labiausiai apiplėšti buvo:

Aviacijos karinis miestas Zokniuose (Šiauliai);

Gagarino karinis miestas (Šiauliai);

902-osios atskiros radiolokacijos kuopos pozicija (Lazdijų raj., Kapčiamiestis);

zenitinio raketinio diviziono (k. d. 49289) pozicija (Jonavos raj., Gaižiūnai);

119-ojo oro desanto pulko karinis miestas (Marijampolė);

k. d. 83301 ir 83464 objektai (Kauno raj., Karmėlava)⁴⁴⁹.

Iš planuotų trečiajame etape išvesti iš Lietuvos 89 karinių dalinių buvo išvesta 87.

Tai:

Sausumos pajėgų – 9;

Oro desanto pajėgų – 11;

Priešlėktuvinės gynybos pajėgų – 4;

Karinių oro pajėgų – 19;

Karinio jūrų laivyno – 9;

Užnugario ir specialiosios paskirties – 34;

Kitos dalys – 1⁴⁵⁰.

6.4. Ketvirtasis etapas (1993-07-01 – 1993-08-31)

1993 m. liepos 8 d. Seimo rūmuose sukviestoje spaudos konferencijoje krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius sakė esąs tikras, jog visa Rusijos kariuomenė iš Lietuvos bus išvesta iki rugpjūčio 31 d., kaip ir numatyta grafike. Galimas dalykas, pridūrė jis, paskutiniai kareiviai išeis net keliomis dienomis anksčiau, o per likusias dienas bus tvarkomi ir pasirašomi dokumentai⁴⁵¹.

Baigiamuoju Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos etapo metu vyko intensyvus Rusijos kariškių ir jų šeimų išvažiavimas į Rusiją ir kitas NVS respublikas, tačiau jie susidūrė su tam tikromis kliūtimis gaunant išvažiavimui reikia-

⁴⁴⁸ KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 26, 61, 67.

⁴⁴⁹ Šarkus T. „Skatertju doroga“ – išeidami nebegrižkite // Karys.– 1993, Nr. 8, P. 8.

⁴⁵⁰ Rusijos Federacijos ginkluotųjų jėgų išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos eiga. Trečiasis etapas // KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 36, L. 6–11.

⁴⁵¹ 1993 m. liepos 8 d. ELTA pranešimas.

mus dokumentus. Pavyzdžiui, Klaipėdoje Rusijos kariškiams nebuvo teikiami konteineriai, kol jų šeimų nariai nebus išregistruoti pasų skyriuose. Dėl išsiregistravimo iš kariškių buvo reikalaujama, kad jie pateiktų pažymą iš karinių dalinių dėl perkėlimo į kitą tarnybos vietą, be to, pažyma turėjo būti lietuvių kalba. Paruošus visus dokumentus, kariškių šeimų išregistravimas užtrukdavo mėnesį.

Dėl šio vilkinimo A. Butkevičius 1993 m. liepos 28 d. kreipėsi į Lietuvos Respublikos Vyriausybę, kad jei ir toliau taip dirbs Klaipėdos tarnybos, Rusijos kariškiai nespės laiku išvykti ir ne dėl jų kaltės. A. Butkevičius siūlė kariškius išregistruoti per 2–3 dienas⁴⁵².

Tačiau jau liepos pab. buvo aišku, kad iki oficialaus Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos termino visi kariškiai, o ypač jų šeimos, negalės išvykti, nes neturi galimybės apsigyventi naujojoje dalinio dislokacijos vietoje. Dėl šios priežasties krašto apsaugos ministras A. Butkevičius 1993 m. liepos 28 d. kreipėsi į Lietuvos Vyriausybę, išskeldamas šiuos klausimus:

1. Ar bus leidžiama pasilikti Rusijos Federacijos kariškių šeimoms po 1993 m. rugpjūčio 31 d., iki kol atsiras galimybės apsigyventi naujoje vietoje?

2. Ar bus išlaikyta esama geležinkelio konteinerių pateikimo ir išvežimo jais asmeninio turto tvarka, nepadidinant maito mokesčių po 1993 m. rugpjūčio 31 d.?

3. Ar bus leidžiama Rusijos kariškiams atvažiuoti į Lietuvos Respublikos teritoriją aplankyti šeimų arba šeimų pervežimo tikslu po 1993 m. rugpjūčio 31 d.?

Iškėlęs minėtas problemas A. Butkevičius Vyriausybei siūlė pratęsti Lietuvos Respublikos įgaliotinių Rusijos kariuomenės išvedimo klausimams įgaliojimus, iki nebus visiškai išspęsti visi Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos klausimai⁴⁵³. Deja, oficialaus Vyriausybės atsakymo į A. Butkevičiaus keliamus klausimus surasti nepavyko.

S. Ziganreko nuotrauka (KAA)

1993 m. rugpjūčio vid. Rusijos karinių dalinių Lietuvoje buvo likę visai nedaug, tačiau ne visi kariniai daliniai buvo atsiskaitę su Lietuvos įmonėmis ir įstaigomis už gautas paslaugas ir kitus patarnavimus. 1993 m. rugpjūčio 19 d. Rusijos kariniai daliniai buvo skolingi 342 371,98 Lt. Didžiausi skolininkai buvo k. d. Nr. 36976, skolingas Šiaulių dujų ūkiui net 179 998 Lt, k.d. Nr. 55367 tam pačiam Šiaulių dujų ūkiui buvo skolingas 11 537 Lt, k.d.

⁴⁵² A. Butkevičiaus 1993 m. liepos 28 d. raštas Lietuvos Respublikos Vyriausybei „Dėl Rusijos kariškių šeimų“ // KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 65, L. 70.

⁴⁵³ Ten pat.

Nr. 44870 – 7197 Lt, k.d. Nr. 65248 už pateiktą vandenį buvo skolingas 15 007,20 Lt ir kt.⁴⁵⁴ .

Nepaisant to, kad Rusijos kariuomenės išvedimas vyko palyginti sklandžiai, Rusijos pusė nuolat kėlė reikalavimą pasirašyti politinį susitarimą dėl Rusijos kariuomenės išvedimo. Dėl to 1993 m. liepos 15 d. Lietuvos Prezidentas Algirdas Brazauskas pasiuntė Borisui Jelcinui laišką. Jame, be kita ko, rašoma: „*Lieka tik pusanthro mėnesio iki Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos ir jis vyksta sklandžiai, pagal suderintą tvarkaraštį. Manau, kad šioje situacijoje susitarimo dėl kariuomenės išvedimo pasirašymas praranda prasmę. Ateičiai lieka spręsti tokie svarbūs klausimai, kaip žalos atlyginimas, kompensacija už Lietuvos kariuomenės turtą. Gerai suprantu ir tokių susitarimų, kaip socialinių garantijų buvusiems Rusijos kariškiams, iš Vokietijos išvedamos Rusijos kariuomenės tranzitą per Lietuvą ir kitų, svarbą...*“⁴⁵⁵ .

Tačiau 1993 m. liepos 26 d. Lietuvos derybų su Rusija delegacija gavo Rusijos jau parafuotą sutarties projektą. Neoficialiais duomenimis, gautas taip pat Rusijos Prezidento pasiūlymas Algirdui Brazauskui rugpjūčio 5 d. Maskvoje pasirašyti šią sutartį.

Lietuvoje sutartis dėl kariuomenės išvedimo buvo paruošta pasirašyti 1992 m. rugsėjo mėn., tačiau Rusijos siūlymu paskutiniu momentu atidėta.

1993 m. gegužės mėn. Algirdas Brazauskas nusiuntė Borisui Jelcinui pataisytą sutarties variantą. Rusijos derybų delegacija netrukus pateikė savąjį projektą, kuris Lietuvai buvo nepriimtinas. Ir šį variantą Rusija parafavo.

Dėl šio įvykio Lietuvos valstybinės derybų delegacijos vadovas Seimo narys Virgilijus Bulovas ELTOS korespondentui pažymėjo, kad Rusija, parafavusi sutartį, pasielgė nekorektiškai. Jos punktai, kuriuose kalbama apie žalos atlyginimą, Lietuvai tebėra nepriimtini. Pasak Virgilijaus Bulovo, Lietuva norėjo sutartyje užfiksuoti, kad Rusija pripažįsta SSRS kariuomenės padarytą žalą, o atlyginimas už ją turi būti tolesnių tarpvalstybinių derybų objektas⁴⁵⁶ .

Lietuvos derybų delegacija Rusijos parafuotam sutarties tekstui nusiuntė savo pastabas.

1993 m. rugpjūčio 5 d. Rusijos delegacijos vadovas derybose su Lietuva Viktoras Isakovas padarė pareiškimą. Lietuvos pateikti papildymai susitarimui, jo nuomone, nepriimtini Rusijai. V. Isakovas teigė, jog tai – Lietuvos opozicijos įtakos rezultatas, Vilniaus mėginimas sužlugdyti jau parengto dokumento pasirašymą. Lietuva ir anksčiau neskubėjo pasirašyti šio susitarimo, manydama, jog visiškai pakanka pasirašyto kariuomenės išvedimo grafiko, kurį Rusija vykdo. Tačiau, – pabrėžė V. Isakovas, – pasirašytas susitarimas juridškai įformintų išvedimo procesą. Be to, jame numatytas kai kurių Rusijai svarbių nuostatų realizavimo mechanizmas, pavyzdžiui, į pensiją išėjusių kariškių socialinė apsauga. V. Isakovas pareiškė, kad kai į Maskvą atvyks Lietuvos valstybinė delegacija, jie pasirengę su ja kalbėtis, bet neketina keisti ir daryti susitarimo teksto⁴⁵⁷ .

⁴⁵⁴ Plk. S. Knezio 1993 m. rugpjūčio 19 d. raštas Šiaurės Vakarų grupės vado pavaduotojui gen. mjr. N. Tailakovui // Ten pat.– B. 70, L. 53–55.

⁴⁵⁵ Lietuvos Respublikos Prezidento Algirdo Brazausko laiškas Rusijos Federacijos Prezidentui Borisui Jelcinui // LRPA fondas (nenumuota).

⁴⁵⁶ 1993 m. rugpjūčio 3 d. Lietuvos televizijos ir radijo pranešimas.

⁴⁵⁷ 1993 m. rugpjūčio 8 d. RIA–ELTOS pranešimas.

Kitą dieną buvo išspausdinti Lietuvos Respublikos (pasirašęs V. Bulovas) ir Rusijos Federacijos (pasirašęs V. Isakovas) derybų delegacijų pareiškimai. Lietuvos delegacijos pareiškimе pabrėžiamas SSRS ir esamas Rusijos kariuomenės bei jos neteisėto buvimo Lietuvos teritorijoje tęstinumas ir su tuo susijęs žalos Lietuvai už padarytus nuostolius nuo pat šios armijos Lietuvoje buvimo pradžios 1940 m. birželio 15 d. atlyginimo klausimas. Čia taip pat buvo pažymima, kad šį klausimą Lietuva kėlė nuo pat derybų pradžios ir kad jo niekad neišbraukė iš derybų dienotvarkės. Rusijos delegacijos pareiškimе daugiau buvo akcentuojamos ir išvardijamos pačios derybų eigos detalės, bandoma kaltinti Lietuvą tuo, kad ji atsisakanti jau sutartų pozicijų. Taip pat ir nuo to „projekto, kurį 1993 m. gegužės 23 d. į Maskvą nusiuntė LR Prezidentas A. Brazauskas“.

Rusijos Federacijos delegacijos derybose su Lietuvos Respublika pareiškimе buvo sakoma, kad Rusijai nepriimtinos principinio pobūdžio pataisos:

– į projekto 1 straipsnį įrašyta frazė „vykdydama savo tarptautinius įsipareigojimus“. Rusijos nuomone, ją reikėjo išbraukti, nes Rusijos tarptautiniai įsipareigojimai atsiras tik pasirašius atitinkamą susitarimą;

– projekto 6 straipsnyje – išbraukta „perdavimo sąlygas ir tvarką nustato atskiras protokolas“. Šiuos žodžius reikia vėl įrašyti;

– 12 straipsnio papildymas: 1 punktu dėl tolesnių derybų, kad būtų atlyginta žala nuo 1940 m.; Rusijos delegacijos nuomone, šį punktą reikia išbraukti, nes tai visiškai atskira problema, nesusijusi su susitarimu dėl kariuomenės išvedimo;

– Lietuva pašalino iš projekto visas nuostatas dėl Lietuvos Respublikos įsipareigojimų Rusijos ginkluotosioms pajėgoms, esančioms Lietuvos teritorijoje, todėl reikia atstatyti suderinto projekto 4 straipsnio 2 punktą, 7 ir 12 straipsnius;

– 5 straipsnyje reikia gražinti formuluotę dėl Rusijos dalyvavimo inspekcijose tose teritorijose ir objektuose, kuriuos palieka; taip pat reikia gražinti 11 straipsnio ankstesnę redakciją dėl hidrografijos įrengimų perdavimo ir savitarpio atsiskaitymų už juos sąlygų, taip pat dėl Lietuvos įsipareigojimų imtis navigacinių hidrografinių priemonių laivybos saugumui užtikrinti atitinkamose Baltijos jūros akvatorijose⁴⁵⁸.

Tuo tarpu 1993 m. rugpjūčio 12 d. A. Butkevičius spaudos konferencijoje patvirtino, kad Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos grafiko yra laikomasi, o tam išvedimui sustabdyti Rusijos derybų delegacijos vadovas V. Isakovas neturi galių⁴⁵⁹. Be to, A. Butkevičius patikino, kad paskutinis Rusijos kariuomenės dalinys iš Lietuvos bus išvestas rugpjūčio 28 d. Jis pranešė, kad Rusijos kariuomenės palydoms paruoštas specialus scenarijus, Lietuvos Vyriausybė tam skyrė lėšų⁴⁶⁰.

Rugpjūčio 17 d. Lietuvos derybų su Rusija delegacijos vadovas V. Bulovas gavo Rusijos delegacijos vadovo V. Isakovo laišką, kuriame abejojama dėl Lietuvos ir Rusijos sutarties varianto tarp valstybių, teigiama, kad Lietuvos siūlomi 1 ir 12 sutarties projekto straipsniai Rusijai nepriimtini⁴⁶¹.

⁴⁵⁸ Lietuvos ir Rusijos delegacijų derybos // Tiesa.– 1993, rugpjūčio 7.

⁴⁵⁹ 1993 m. rugpjūčio 12 d. BNS pranešimas.

⁴⁶⁰ Ten pat.

⁴⁶¹ Puota ant armijos statinės // Respublika.– 1993, rugpjūčio 17.

Audrius Butkevičius atsiveikina su desantininkais.
T. Dambrausko nuotrauka (KAA)

Rusijos derybų delegacijos pozicijos greitai buvo paremtos konkrečiais veiksmais. 1993 m. rugpjūčio 17 d. krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius, kalbėdamas per nacionalinę televiziją, pranešė, kad iš Rusijos Federacijos gynybos ministerijos gautas oficialus pranešimas, apie sustabdomą armijos išvedimą iš Lietuvos. Rusijos pusės motyvas – „nepasitenkinimas Lietuvos ir Rusijos derybų dėl Rusijos kariuomenės išvedimo eiga“.

„Kariuomenė galutinai neišeis, jei greitai nepavyks pasirašyti susitarimo, reglamentuojančio šį procesą“, – 1993 m. rugpjūčio 18 d. Interfax korespondentui pareiškė Rusijos užsienio reikalų ministras Andrejus Kozyrevas. Anot jo, Rusija neišves kariuomenės nepasiekusi „solidžių, visaapimančių susitarimų, kurie gin-

tytų kariškius ir garantuotų teisinius Rusijos bei valstybių, iš kurių ta kariuomenė išvedama, interesus“. Vis dėlto, pasak A. Kozyrevo, yra vilties, kad padėtis bus „ištaisyta“. Jis užsiminė, kad tam gali prireikti asmeniškų Prezidento Boriso Jelcino pastangų⁴⁶².

Lietuvos krašto apsaugos ministras A. Butkevičius sprendimą dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Respublikos pristabdymo įvertino kaip bandymą daryti spaudimą. Rugpjūčio 18 d. spaudos konferencijoje ministras pabrėžė, kad šis sprendimas yra politinis žingsnis, pažeidęs Rusijos tarptautinius įsipareigojimus, JTO generalinės asamblėjos rezoliuciją dėl kariuomenės išvedimo iš Baltijos valstybių ir kitus tarptautinius dokumentus. Ministras patikslino, kad apie kariuomenės išvedimo pristabdymą jam rugpjūčio 17 d. telefonu pranešęs Šiaurės Vakarų grupuotės vadas gen. plk. L. Majorovas. Oficialaus patvirtinimo Lietuvos vadovybė dar nebuvo gavusi.

A. Butkevičiaus žodžiais, likę Rusijos kariuomenės Lietuvos teritorijoje kariškiai gavo Rusijos ginkluotųjų pajėgų Generalinio štabo viršininko M. Kolesnikovo pasirašytą nurodymą dėl kariuomenės išvedimo pristabdymo. A. Butkevičius priminė, kad „praktiškai Rusijos kariuomenės Lietuvoje neliko“. Jo žodžiais, Respublikoje lieka apie 2500 kariškių, užsiimančių kariuomenės turto (80 % jau išvežta) krovimo darbais, bei 550 karininkų ir praporščikų šeimų.

Dalyvavęs spaudos konferencijoje Lietuvos Vyriausybės įgaliotinis Rusijos kariuomenės išvedimo klausimams, Lietuvos ginkluotųjų pajėgų štabo viršininkas plk. S. Knezys informavo, kad, jo duomenimis, pristabdytas yra karinės technikos, auto-transporto išvežimas, bet tęsiamas kito karinių dalinių turto krovimas, išvyksta Rusijos kariškių šeimos. S. Knezio žodžiais, taip pat pristabdytas aktų dėl Rusijos kariuomenės užimamų objektų perdavimo Lietuvai pasirašymas⁴⁶³.

⁴⁶² 1993 m. rugpjūčio 18 d. BNS pranešimas.

⁴⁶³ Ten pat.

Rugpjūčio 18 d. dėl šio įvykio Respublikos Prezidentas A. Brazauskas tarėsi su kai kuriais Seimo ir Vyriausybės nariais. Tą pačią dieną jis pareiškė, kad artimiausiomis dienomis susitiks su Rusijos Prezidentu B. Jelcinu. Tai pareiškdamas per Lietuvos radiją, A. Brazauskas pažymėjo, kad negali toliau taikstyti su aklaviete derybose tarp Lietuvos ir Rusijos.

Prezidento nuomone, kariuomenės išvedimo klausimas netaps vieninteliu ir baigiamuoju susitikimo klausimu. Reikia pasirašyti ir kitus susitarimus, svarbius Lietuvai ir Rusijai. Prezidentas pažymėjo, kad Rusijos kariuomenės išvedimas tęsiamas. A. Brazauskas buvo įsitikinęs, jog susitikime bus svarstomi klausimai dėl Rusijos žalos atlyginimo Lietuvai bei armijos išvedimo laiku problemos⁴⁶⁴.

Rugpjūčio 19 d. Lietuvos užsienio reikalų ministerija paskelbė pareiškimą dėl Rusijos kariuomenės išvedimo sustabdymo. Jame sakoma:

„1992 m. rugsėjo 8 d. Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos pasirašytas grafikas dėl Rusijos Federacijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos, užregistruotas Jungtinių Tautų organizacijoje, iki šiol buvo vykdomas. Tai didino abiejų šalių tarpusavio pasitikėjimą, sudarė geras prielaidas spręsti kitas tarpusavio santykių problemas.

1993 m. rugpjūčio 19 d. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija gavo Rusijos Federacijos gynybos ministerijos pranešimą, kad sustabdomas Rusijos Federacijos kariuomenės išvedimas iš Lietuvos Respublikos teritorijos.

Lietuvos Respublikos URM, reikšdama didelį susirūpinimą tokiu Rusijos Federacijos sprendimu, konstatuoja, kad Lietuva iki šiol nuosekliai vykde visus savo tarptautinius įsipareigojimus Rusijos atžvilgiu, todėl tokį vienašališką Rusijos Federacijos sprendimą vertina kaip politinio spaudimo priemonę Lietuvos ir Rusijos derybų procesui, siekiant pakeisti Lietuvos poziciją, pagrįstą 1992 m. birželio 14 d. referendume išreikšta Lietuvos žmonių valia Rusijos kariuomenės išvedimo ir žalos atlyginimo klausimu.

Lietuvos Respublikos URM atkreipia pasaulio visuomenės dėmesį į tai, kad pasiekti susitarimai turi būti vykdomi besąlygiškai, o jų nesilaikydama Rusija ignoruoja visuotinai pripažintus tarptautinės teisės principus.

Nepaisant to, Lietuvos Respublikos URM tikisi, kad Rusija išves savo paskutinius karinius dalinius iš Lietuvos iki grafike numatytos datos – 1993 m. rugpjūčio 31 d.– ir parodys, kad geri kaimynystės santykiai yra tęsiami tarptautinės teisės pagrindu.

Lietuva yra pasirengusi tęsti politinį dialogą su Rusija visais abi puses dominančiais klausimais“⁴⁶⁵.

Tą pačią dieną ELTOS kanalais pareiškimą išplatino ir Lietuvos Respublikos valstybinė derybų su Rusija delegacija. Pareiškime buvo rašoma:

„Apsvarsčiusi padėtį, kai Rusija daro spaudimą Lietuvai, grasindama nebaigti išvesti paskutinių karinių dalinių ir taip pakeisti Lietuvos principines pozicijas derybose su Rusija, Lietuvos valstybinė derybų su Rusija delegacija pareiškia visuomenei, jog tokia padėtis, kai tarpvalstybiniai susitarimai rengiami ir pasirašomi vienai valstybei grasinant kitai valstybei, savo derybų partnerei, yra visiškai nepriimtina. Rusija besąlygiškai privalo išvesti iš Lietuvos savo kariuomenę, o dėl Lietuvai ir jos žmonėms nuo 1940 m. padarytos žalos

⁴⁶⁴ Algirdas Brazauskas apie Rusijos kariuomenės išvedimą // LRPA fondas (nenumeruota).

⁴⁶⁵ 1993 m. rugpjūčio 19 d. ELTOS pranešimas.

atlyginimo tvarkos turi būti deramasi. Tokiomis sąlygomis visų derybas vykdančių Lietuvos atstovų veiksmai nebegali būti skuboti ir nekoordinuoti. Niekas negali leisti primesti Lietuvai nepriimtinių sąlygų ir dėl to sukelti įtampą Lietuvoje.

Lietuvos valstybinė derybų su Rusija delegacija dirba ir pasirengusi toliau dirbti, kad Lietuvos valstybės ir jos žmonių teisės būtų apsaugotos⁴⁶⁶.

Atsakydama į Lietuvos pareiškimus, 1993 m. rugpjūčio 20 d. Rusijos užsienio reikalų ministerija irgi paskelbė pareiškimą. Jame buvo rašoma:

„Reikšdama gerą valią ir siekdama iš esmės pagerinti Rusijos ir Lietuvos santykius, Rusijos Federacija iki šiol vykdė planingą savo kariuomenės išvedimą iš Lietuvos Respublikos teritorijos, nors susitarimas dėl kariuomenės išvedimo – pagrindinis visas šio proceso pusės reglamentuojąs dokumentas – liko nepasirašytas. Rusijos pusė atsižvelgė į objektyvius Lietuvos partnerių sunkumus rengiant susitarimo projektą – vyko parlamento ir prezidento rinkimai, keitėsi vyriausybės, buvo paskirta nauja delegacija.

Tačiau pastaruoju metu tapo vis labiau akivaizdu, kad esmę sudaro ne tik objektyvūs sunkumai. Lietuvoje atvirai, netgi aukščiausiu lygiu, imta kalbėti, kad netikslinga su Rusija pasirašyti susitarimą dėl Rusijos kariuomenės išvedimo, – išeis, girdi, ir be susitarimo.

Vis dėlto, kai mes sutikome su kai kuriais ginčytiniais klausimais po to, kai į B. Jelciną gegužės 21 d. kreipėsi Lietuvos Respublikos Prezidentas A. Brazauskas, susitarimo projektas buvo beveik parengtas. Tai patvirtino ir 1993 m. liepos 29 d. užsienio reikalų ministro P. Gylio darbo vizitas į Maskvą. Viso to rezultatas – Rusijos Federacijos Prezidentas pakvietė A. Brazauską aplankyti Maskvą rugpjūčio 5 d., kad būtų pasirašytas susitarimas dėl Rusijos kariuomenės išvedimo.

Tačiau Lietuvos pusė nelauktai pasiūlė papildomai į susitarimo tekstą įtraukti formuluotes, pavyzdžiui, numatančias žalos, kurią Lietuvai padarė TSRS ginkluotosios pajėgos iki 1940 m., atlyginimą.

Motyvuodamas susitarimo projekto „nebaigtumu“, Vilnius pasiūlė Lietuvos Prezidento vizitą į Maskvą atidėti.

Rugpjūčio 5 d. Maskvoje įvyko Rusijos ir Lietuvos valstybinių delegacijų susitikimas. Lietuvos atstovai atsisakė iš esmės parengto susitarimo projekto ir pateikė naują su iš anksto Rusijai nepriimtinais teiginiais. Iš esmės mums buvo pasiūlyta susitarimo dėl kariuomenės išvedimo aptarimo procesą pradėti iš naujo. Matyt, tikėtasi, kad likusiu iki anksčiau planuoto kariuomenės išvedimo laiku, t. y. iki rugpjūčio 31 d., derybos bus nerezultatyvios ir susitarimo būtinumo klausimas savaime atkris iš darbotvarkės. Su tokiu požiūriu Rusijos pusė, suprantama, sutikti negali.

Kartu Lietuvoje sustiprėjo vieša kampanija prieš susitarimo pasirašymą, joje dalyvauja ne tik opozicijos atstovai, bet ir Lietuvos derybų su Rusija delegacijos nariai.

Šioje situacijoje Rusijos pusė patvirtina savo principinį požiūrį: abipusio susitarimo jau suderintų formuluočių pagrindu pasirašymas būtinas, kad juridškai būtų sureguliuotas Rusijos kariuomenės iš Lietuvos teritorijos išvedimas ir tiksliai nužymėti šalių išpareigojimai dėl likusių neišspręstų klausimų. Organizuotas Rusijos kariuomenės išvedimas atitinkamų susitarimų pagrindu, kaip tai numatyta JT GA rezoliucijos, atitinka ilgalaikius Rusijos ir Lietuvos interesus, tai padėtų visiškai normalizuoti mūsų šalių santykius ir suteiktų postūmį kitais klausimais.

⁴⁶⁶ Ten pat.

Lietuvos pusės pozicija, kurios negalima kvalifikuoti kitaip kaip buvusių susitarimų ir tarptautinių įsipareigojimų atsisakymą, verčia mus priminti, kad nepasirašytas susitarimas dėl kariuomenės išvedimo atleidžia nuo jame įtvirtintų įsipareigojimų dėl nuostolių atlyginimo, ginkluotės perdavimo ir kt., taip pat dėl kariuomenės išvedimo grafiko, kuris, kaip žinome, be pagrindinio susitarimo teisiškai negalioja.

Todėl Rusijos pusė nusprendė sustabdyti Rusijos kariuomenės išvedimą iš Lietuvos teritorijos, kol bus sudarytas atitinkamas susitarimas, ir kviečia Lietuvos Respublikos vadovybę sutelkti pastangas, kad Rusijos kariuomenės išvedimas teisiškai būtų sutvarkytas. Dar ne vėlu šio proceso pabaigą padaryti faktoriumi ne skiriančiu, o jungiančiu Rusijos ir Lietuvos tautas.

Rusijos Federacijos URM reiškia viltį, kad šį nutarimą teisingai supras ir įvertins tarptautinė bendruomenė.

1993 m. rugpjūčio 20 d.⁴⁶⁷

1993 m. rugpjūčio 20 d. Rusijos užsienio reikalų ministerijai oficialiai paskelbus, kad Rusijos kariuomenės išvedimas iš Lietuvos yra sustabdomas, Rusija siūlė susitikti Lietuvos ir Rusijos prezidentams ir Lietuvos Prezidentą pakvietė atvykti į Maskvą rugpjūčio 23-ąją⁴⁶⁸. A. Brazauskas kvietimą priėmė.

A. Brazausko sprendimas vykti į Maskvą ir susitikti su B. Jelcinu sukėlė didžiulius opozicijos Lietuvoje protestus. Rugpjūčio 20 d. Lietuvos politinių partijų pareiškime dėl rugpjūčio 23 d. numatomo Lietuvos Prezidento vizito į Maskvą buvo sakoma, kad tokiu sprendimu Prezidentas faktiškai atmetė visų Vyriausybės nedaalyvaujančių partijų išsakytą poziciją dėl šio vizito netikslingumo iki okupacinės kariuomenės išvedimo pabaigos ir jo galimų žalingų pasekmių Lietuvai. „Šiuo sprendimu ignoruojama Lietuvai dabar intensyviai teikiama tarptautinės bendrijos politinė parama ir silpninamas Baltijos valstybių solidarumas“, – nurodoma dokumente.

Spaudos konferencijoje kalbėjęs Tėvynės sąjungos (Lietuvos konservatorių) valdybos pirmininkas Gediminas Vagnorius pažymėjo, kad visuomenei susidaro vaizdas, jog bandoma pasinaudojus grasinimu dėl galimo kariuomenės neišvedimo prašyti iš Maskvos ekonominės pagalbos priklausomybės jai didinimo kaina. Jo nuomone, keista stebėti Užsienio reikalų ministerijos ir Prezidento rodomą iniciatyvą sieti kariuomenės išvedimą su ekonominėmis sutartimis.

Susidariusioje situacijoje būtina siekti, kad Rusijos kariuomenė būtų išvesta pagal abiejų šalių patvirtintą grafiką išvedimo faktą fiksuojant šalių protokolu, o bet kokius susitarimus su Rusija pasirašyti tik priėmus tokį protokolą, pažymėjo Lietuvos liberalų sąjungos pirmininko pavaduotojas Viktoras Makoveckas.

Kalbėjusieji pabrėžė, kad visos Lietuvos politinės partijos pritaria oficialiam padėties vertinimui, kurį paskelbė valstybinė derybų su Rusija delegacija. Kai Rusija daro spaudimą derybų partnerei Lietuvai, jokie tarpvalstybiniai susitarimai tarp vals-

⁴⁶⁷ Brazauskas A. Penkeri Prezidento metai.– P. 273–274.

⁴⁶⁸ Stankevičius Č. V. Derybos su Rusija dėl kariuomenės išvedimo iš Lietuvos.– P. 44.

tybių neturi būti rengiami ir pasirašomi. Lietuvos politinės partijos reikalavo, kad iki paskutinio Rusijos kariuomenės išvedimo dienos Lietuvos Prezidentas nepasirašytų jokių valstybės sutarčių su Rusija⁴⁶⁹.

Panašius pareiškimus padarė ir kai kurių kitų partijų vadovai.

1993 m. rugpjūčio 22 d. vyko 8 politinių partijų, pasisakančių prieš 1993 m. rugpjūčio 23 d. numatomą Lietuvos ir Rusijos prezidentų susitikimą, mitingas. Jame kalbėjęs dešiniųjų opozicinių Seimo frakcijų koalicijos lyderis V. Landsbergis pareiškė, kad „Rusija negali nieko reikalauti – jos okupacinė kariuomenė Lietuvoje neturi jokių teisių, o tik pareigą tvarkingai ir numatytu laiku išeiti“.

V. Landsbergis apkaltino tuometinę Lietuvos vadovybę, jog ji, „siūlydamasi į pasimatymą Kremliuje“, tuo „atstovauja Rusijos interesams“. V. Landsbergis pasiūlė, kad Lietuvos ir Rusijos prezidentų susitikimas įvyktų po Rusijos kariuomenės išvedimo. V. Landsbergis pabrėžė, kad sutikti su Rusijos užsienio reikalų ministerijos spaudimu būtų „didelė klaida ir pažeminimas, kuris padidintų vidaus politines problemas Lietuvoje“⁴⁷⁰.

Mitinge dalyvavo daugiau kaip 2 tūkst. žmonių.

1993 m. rugpjūčio 21 d. Maskvoje įvyko Lietuvos ir Rusijos atstovų susitikimas. Susitikime, kuris įvyko Rusijos Užsienio reikalų ministerijos patalpose, Lietuvos pusei atstovavo Lietuvos Respublikos derybų su Rusija delegacijos vadovas V. Bulovas, Lietuvos Respublikos Prezidento patarėjas užsienio politikos klausimais J. V. Paleckis, Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos Politikos departamento direktorius A. Januška ir Lietuvos ambasados Maskvoje patarėjas R. Degutis. Rusijos pusei vadovavo Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministro pavaduotojas V. Čiurkinas. Susitikimas buvo sunkus. Derybos tęsėsi visą dieną, su pertrauka. Susitikimo metu Rusijos pusė vėl ėmė reikalauti, kad būtų pasirašytas politinis susitarimas dėl Rusijos kariuomenės išvedimo, tačiau, kadangi kariuomenė buvo jau beveik išvesta, Lietuvos pusė su tuo nenorėjo sutikti⁴⁷¹.

Rugpjūčio 22 d. dėl šio susitikimo Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerija viešai pareiškė oficialų pareiškimą

Pareiškime buvo rašoma, kad rugpjūčio 21 d. Maskvoje įvyko eilinės konsultacijos dėl susitarimo baigimo dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos projekto. Apgailestaujama, kad jos parodė Vilniaus nenorą baigti šį dokumentą, kuris juridškai įformintų Rusijos kariuomenės išvedimo pabaigą rugpjūčio 31 d. pasirašymu.

„Esant tokioms sąlygoms,– pažymima pareiškime,– Rusijos pusė nemato prasmės toliau vesti tarpvalstybinių derybų šiuo klausimu.“

Rusijos kariuomenės išvedimas iš Lietuvos, suprantama, bus baigtas pagal tarptautinės teisės normas, bet dabar Rusijos Federacijai patogiais terminais, apie kuriuos Lietuvos pusė bus informuota.“

⁴⁶⁹ 1993 m. rugpjūčio 20 d. ELTOS pranešimas.

⁴⁷⁰ Agentūros „BF“ pranešimas.

⁴⁷¹ URM kronika. 1993 08 16 – 08 20 // URMA.– F. 1, Ap. 1, B. 74, L. 101.

Susidariusioje padėtyje Rusijos pusė save laiko laisva nuo užfiksuotų minėto dokumento projekte išsipareigojimų kompensuoti žalą, padarytą Rusijos karių nuo 1992 m. Lietuvoje, bei dėl ginkluotės perdavimo Lietuvai“.

Pareiškimas baigiamas grasinimu: „*dėl paskutiniu metu Lietuvoje pasigirstančių grasinimų ten esantiems Rusijos kariškiams ir jų šeimų nariams, kitiems Rusijos Federacijos piliečiams su visa atsakomybe pareiškime, kad esant kokioms nors provokacijoms ar kitiems neprotingiems veiksams Rusijos Federacijos atsakas bus greitas, praktiškas ir ryžtingas*“⁴⁷².

„*Panašu, kad Rusija pradeda propagandinę kampaniją prieš Lietuvą, kurios tikslas – parodyti, kad Lietuvos Respublika yra nesukalbamoji pusė*“, – sakoma Lietuvos užsienio reikalų ministerijos pareiškime. Jis buvo išplatintas 1993 m. rugpjūčio 22 d., atsakant į minėtą Rusijos URM tos pačios dienos pareiškimą

Lietuvos pareiškime, kurį pasirašė užsienio reikalų ministras Povilas Gylys, teigiama, jog ypatingą susirūpinimą kelia teiginys, kad Rusijos Federacija nemato prasmės tęsti derybų tarp valstybių dėl kariuomenės išvedimo. Pažymima, kad kaip argumentą Rusija pateikia žalos, padarytos Lietuvai per visą tarybinį laikotarpį, apimtį – iki 146 mlrd. JAV dolerių, kuri neva yra įrašyta į Lietuvos pateikiamus projektus.

Tačiau iš tiesų „*visą laiką buvo kalbama tik apie patį žalos faktą ir jos atlyginimo principą*“, pažymėjo Lietuvos užsienio reikalų ministras. Taip pat pabrėžiama, kad atsakomybė už žalą, įskaitant ir padarytą po Sovietų Sąjungos iširimo, neišnyko, nes derybų procesas tuo klausimu yra nesibaigęs.

Pareiškime sakoma, kad oficiali Lietuvos pozicija – sudaryti ramią aplinką šalyje esantiems Rusijos kariškiams bei jų šeimoms ir sąlygas jiems be kliūčių pasitraukti iš Lietuvos Respublikos teritorijos. „*Ir ši aplinka bei sąlygos yra sudarytos*“.

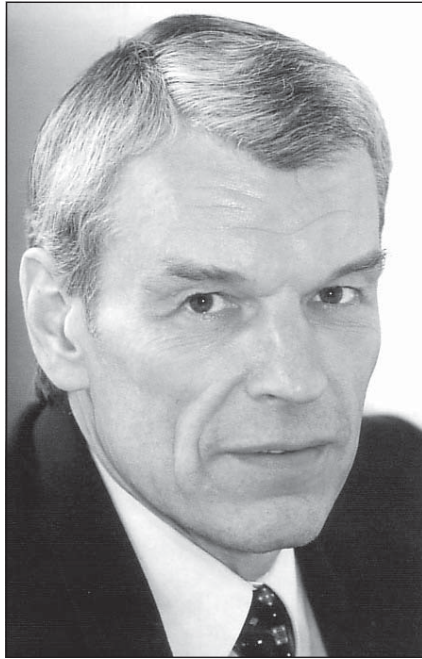
Lietuvos užsienio reikalų ministerija pažymėjo, kad Lietuvos pozicija nekinta, ir derybos laikomos vieninteliu civilizuotu problemų sprendimo būdu, todėl Lietuvai nepriimtinos kitos – politinio, karinio, ekonominio spaudimo priemonės. „*Mes, skirtingai nuo Rusijos URM, matome didelę prasmę tęsti derybas*“, – savo pareiškimą baigė Lietuvos užsienio reikalų ministerija⁴⁷³.

Susidariusia situacija iš karto susidomėjo pasaulio valstybės. Į Lietuvos ambasadą Maskvoje pasipylė kitų šalių diplomatų vizitai bei telefonų skambučiai. Štai keletas iš jų. Rugpjūčio 23 d. Lietuvos Respublikos ambasados Rusijos Federacijoje patarėjas R. Degutis priėmė JAV ambasados Maskvoje patarėją D. Sainzą. Ambasados antrasis sekretorius J. Stonys priėmė Nyderlandų ambasados II sekretorių p. Ruigroką. Rugpjūčio 24 d. R. Degutis priėmė Prancūzijos ambasados I sekretorių P. Pascal, Lenkijos ambasados I sekretorių M. Czudecį, Estijos ambasadorių A. Laastą. Rugpjūčio 25 d. R. Degutis susitiko su Norvegijos ambasados I sekretoriumi D. Halvarsonu, kalbėjosi su naujosios Zelandijos ambasadoriumi G. McGhie'u ir kt. Su kitų valstybių diplomatais intensyviai bendravo ir kiti Lietuvos ambasados darbuotojai. Visų šių susitikimų bei pokalbių tema buvo viena – Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos sustabdymas⁴⁷⁴.

⁴⁷² 1993 m. rugpjūčio 22 d. Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijos pareiškimas // AA.

⁴⁷³ 1993 m. rugpjūčio 23 d. BNS pranešimas.

⁴⁷⁴ URM kronika. 1993 83 23 – 08 27 // URMA.– F. 1, Ap. 1, B. 74, L. 112–114.

Justas Vincas Paleckis

Rugpjūčio 22 d. TASS dėl šio įvykio išplatinu interviu su Rusijos Federacijos įgaliotiniu Rusijos kariuomenės išvedimo iš Baltijos valstybių klausimams gen. plk. L. Majorovu. Jis, matyt, norėdamas sušvelninti Užsienio reikalų ministerijos pareiškimo toną, nurodė, kad iki 1994 m. pab. Rusija paprasčiausiai nespės iš Baltijos šalių išvesti savo kariuomenės. Be to, V. Majorovas stebėjosi, kad Lietuvos pusė siūlo į politinį susitarimą dėl Rusijos kariuomenės išvedimo įrašyti Rusijos kariuomenės padarytą 146 mlrd. JAV dolerių žalos sumą ir kad Lietuva nenori prisiimti jokių išipareigojimų Rusijos kariškiams, esantiems Lietuvos teritorijoje. V. Majorovas savo interviu baigė tuo, kad jie negali išvykti nepasirašę politinio susitarimo, kuriame abi pusės prisiimtų išipareigojimus⁴⁷⁵.

1993 m. rugpjūčio 22 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotinis Rusijos Federacijos kariuomenės išvedimo klausimams, krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius irgi padarė pareiškimą

dėl Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijos pareiškimo (žr. Priedą Nr. 10).

1993 m. rugpjūčio 23 d. Lietuvos Respublikos Seime įvyko spaudos konferencija, kurios pagrindinė tema – atšauktas A. Brazausko ir B. Jelcino susitikimas ir Lietuvos atstovų vizito į Maskvą rezultatai. Po spaudos konferencijos J. Paleckis, Prezidento patarėjas užsienio politikos klausimais, interviu Lietuvos radijo programai, be kita ko, pasakė, kad *„Lietuvos pozicija pasilieka ta pati. Mes neužtrenkiame durų ir nenorime, kad kita šalis taip darytų, nors kai kurie požymiai yra. Mes laikomės savo nuostatos, kad tarptautinė teisė reikalauja besąlygiško armijos išvedimo. Čia mus palaiko pasaulio bendruomenė <...>. Mūsų pozicija – tęsti dialogą, kontaktus, tęsti derybas. Kalbas apie Šaltojo karo pradžią ir apie 1940-ųjų m. situacijos pasikartojimą vertinu labai negatyviai ir nemanau, kad taip yra. Dabar ne 1940-ieji. Dabar visai kita padėtis, ir mums reikia su tuo taikstyti ir naudotis ta padėtimi“*⁴⁷⁶.

Į Rusijos sprendimą greitai sureagavo ir JAV. Rugpjūčio 23 d. JAV valstybės departamento atstovas spaudai M. Mekjuris padarė pareiškimą, kuriame sakoma, kad JAV apgailestauja dėl Rusijos Vyriausybės priimto sprendimo sustabdyti Lietuvoje likusios Rusijos kariuomenės išvedimo.

„Mes taip pat susirūpinę,– sakoma pareiškime,– kad atidėtas Lietuvos Prezidento vizitas į Maskvą. Tiesioginiai aukščiausio lygio Rusijos ir Lietuvos kontaktai yra svarbiausi sprendžiant šią problemą. Jungtinės valstijos nuolat rėmė besąlygišką ir visišką Rusijos pajėgų išvedimą iš visų trijų Baltijos respublikų <...>.

⁴⁷⁵ ITAR–TASS 1993 m. rugpjūčio 22 d. pranešimas „Dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Pabaltijo“ // KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 70, L. 57.

⁴⁷⁶ 1993 m. rugpjūčio 23 d. J. Paleckio interviu per Lietuvos radiją.

Mes tvirtai tikime, kad Rusijos ir Lietuvos vyriausybių vadovai suteiks aukščiausią prioritetą sprendimui likusių klausimų, susijusių su visišku Rusijos pajėgų, kurių skaičius siekia tarp 2 ir 3 tūkst., atitraukimu iš Lietuvos iki rugpjūčio 31 d., kaip susitarta.

*JAV vadovybė ragina Rusiją laikytis šio susitarimo išvesti visą savo kariuomenę iš Lietuvos iki 1993 m. rugpjūčio 31 d.*⁴⁷⁷.

Europos Bendrija, didžiausia pasaulyje politinė ir ekonominė sąjunga, tada vienijusi 12 šalių, diplomatiniais kanalais rugpjūčio 26 d. perdavė Lietuvai savo poziciją dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Baltijos valstybių ir dėl Rusijos veiksmų, sustabdant armijos išvedimą iš Lietuvos. Atsiųstame dokumente buvo rašoma, kad Bendrija ir jos valstybės

– pabrėžia svarbą, kurią jos skiria stabiliems Baltijos šalių ir Rusijos santykiams,

– visiškai palaiko Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos Helsinkio susitikimo Baigiamojo dokumento 15 paragrafo (dėl greito, tvarkingo ir visiško Rusijos armijos išvedimo iš Baltijos valstybių) įgyvendinimą. Jos sveikina tą faktą, kad armijos išvedimas iš Lietuvos iki šiol buvo vykdomas sutinkamai su Lietuvos ir Rusijos suderintu tvarkaraščiu,

– susirūpinusios dėl pranešimų apie kariuomenės išvedimo iš Lietuvos sustabdymą, taip pat dėl gana didelio Rusijos karinio kontingento buvimo Estijoje ir Latvijoje ir apgailestauja, kad Rusijai nepavyko pasiūlyti šioms valstybėms priimtinių išvedimo tvarkaraščių,

– susirūpinusios tuo neigiamu efektu, kurį bet koks kariuomenės išvedimo atidėliojimas iš Lietuvos, taip pat Latvijos ir Estijos turės visam Baltijos regionui, kreipiasi į Rusiją ir tris Baltijos valstybes, kad jos išspręstų likusias problemas šiuo klausimu konstruktyvaus ir lankstaus dialogo būdu ir nesusietų armijos išvedimo su jokiais kitais klausimais,

– ir toliau skirs ypatingą dėmesį neatidėliotinam ir visiškam Rusijos armijos išvedimui iš Lietuvos ir kaimyninių Baltijos valstybių,

– laikosi nuomonės, kad kelti reikalavimus, kurie, matyt, nepriimtini Rusijai dėl ekonominių ir politinių priežasčių, galų gale nebūtų naudinga ir Lietuvai. Nerealistiniai reikalavimai, susiję su kompensacija, tik sustiprintų kieto kurso Rusijoje šalininkų pozicijas,

– apgailestauja, kad susitikimas tarp B. Jelcino ir A. Brazausko buvo atšauktas,

– prašo laikytis santūrumo ir kviečia visuomenei viešai pademonstruoti dialogo siekimą,

– sveikina Prezidento A. Brazausko kalbą per televiziją ir jo pareiškimą šiuo klausimu⁴⁷⁸.

Nepasitenkinimas Rusijos sprendimu buvo demonstruojamas ir kitose šalyse. Pavyzdžiui, ne tik Švedijos Vyriausybė, bet ir žiniasklaida aktyviai reagavo į Rusijos sprendimą sustabdyti armijos išvedimą iš Lietuvos. Nuo rugpjūčio vid. Švedijos spaudoje pasirodė pranešimų apie pablogėjusius Rusijos ir Lietuvos santykius. Rugpjūčio 24 d. abu svarbiausieji Švedijos dienraščiai – „Svenska Dagbladet“ ir „Dagens Ny-

⁴⁷⁷ Rusijos kariuomenė privalo tęsti kariuomenės išvedimą // Lietuvos aidas.– 1993, rugpjūčio 25.

⁴⁷⁸ 1993 rugpjūčio 26 d. ELTOS pranešimas.

heter“ – išspaudino didelius redakcinius straipsnius, kuriuose komentuojami Rusijos ir Lietuvos santykiai.

Abi publikacijos palankios Lietuvai, tai rodo jų antraštės: „*Lauk Staliną iš Baltijos*“ ir „*Atėjo eilė Lietuvai*“. Antrame straipsnyje Lietuvos ir Rusijos santykių problematika lyginama su Estijos ir Latvijos problemomis. Daroma išvada, kad mūsų santykiai su Rusija mažiau sudėtingi, nes buvo pasirašytas išvedimo grafikas. „*Dagens Nyheter*“ prie Lietuvos „pranašumų“ priskyrė mažą rusakalbių procentą ir didesnę Maskvos „simpatiją“ A. Brazauskui su palyginti dažnai kritikuotu V. Landsbergiu. Abu dienraščiai darė išvadą, kad minėtų Lietuvos „pranašumų“ (palyginti su Latvija bei Estija) nepakako, kad išvedimo procesas būtų baigtas sklandžiai.

Analizuojant, kodėl vis dėlto „*atėjo Lietuvos eilė*“, primintas Rusijos aukštų pareigūnų kalbos apie Rusijos „strateginius interesus“ Baltijos šalyse. Akcentuojamas Rusijos politinis dėmesys pensijų rusakalbiams gyventojams ir netrukdomo tranzito išvedamai iš Vokietijos kariuomenei per Lietuvos teritoriją problemoms. Trečioje vietoje buvo nurodomas nepasitenkinimas Lietuvos žalos atlyginimo reikalavimais.

Pažymima, kad A. Brazauskas kreipėsi į trečiąsias šalis, prašydamas tarpininkauti. „*Dagens Nyheter*“ citavo socialdemokratų lyderį I. Karlsoną, kuris teigė, kad Švedija galėtų būti toks tarpininkas. Buvo kritikuojamas Premjero K. Bildto nenoras naudoti terminą „*tarpininkas*“ kalbant apie galimą Švedijos vaidmenį šioje krizėje. „*Negi vēl Maskva diktuos sąlygas?*“, – klausiamo „*Dagens Nyheter*“ įvardiniame straipsnyje. Abiejuose straipsniuose pripažįstama, kad B. Jelciną spaudžia vidaus reaktionieriai ir kitos problemos. Tačiau daroma išvada, kad Baltijos šalys labai išmintingai daro reikalaujamos greito armijos išvedimo, nes padėtis Rusijoje nestabili ir neaišku, kokie politikai valdys ateityje.

„*Švedija turi aiškiai kalbėti su B. Jelcino aplinka*“, – baigė įžanginį „*Dagens Nyheter*“, – *Stalino šešėlis turi išnykti. Tai, kad Rusija nepaiso Lietuvos interesų, kelia susirūpinimą*⁴⁷⁹.

Savotiškai į iškilusią problemą reagavo Rusijos spauda. Štai rugpjūčio 24 d. „*Segodnia*“ samprotavo, kad Rusijos gynybos ministro Pavlo Gračiovo įsakymu Klaipėdoje sudaryta galutinių dokumentų Rusijos objektų pagrindiniam perdavimui „*operatyvinė grupė*“ atrodo kaip bandymas kaip nors sulaikyti Rusijos karių pasitraukimą iš Lietuvos⁴⁸⁰. „*Izvestijose*“ Aleksandras Šalnevas, atpasakodamas savo susitikimą su aukštu Rusijos užsienio reikalų ministerijos pareigūnu, rašė, kad Užsienio reikalų ministerija dėl šio pareiškimo nurodė esą dėl to bus susilaukta griežtos JAV ir Europos valstybių reakcijos. Tačiau diplomatas drąsino, kad visų pirma Rusija turi žiūrėti savo interesų⁴⁸¹.

JAV reakcijos ilgai laukti neteko. Jau rugpjūčio 26 d. „*Izvestijose*“ pasirodė pranešimas, kad dėl tokio Rusijos žingsnio JAV sustabdo Rusijai paramą už 700 mln. dolerių⁴⁸².

⁴⁷⁹ Švedijos spauda apie Rusijos armijos išvedimo pristabdymą // Tiesa, 1993, rugpjūčio 27.

⁴⁸⁰ ей // е д .– 24 у 1993.

⁴⁸¹ е А. е е у ц , й ей ь ь //

⁴⁸² аде . е е ь 700 д , е е ед й 6 // е , 16 у 1993.

Apskritai nepaisant vieno kito kariuomenės išvedimo sustabdymą giriančio straipsnelio Rusijos spauda dėl tokio žingsnio nedžiūgavo, vyravo dalykiški samprotavimai, kokios bus tokio žingsnio pasekmės.

O kaip reagavo į Rusijos vadovybės sprendimą sustabdyti kariuomenės išvedimą iš Lietuvos Lietuvoje likę Rusijos kariai, domėjosi „Lietuvos ryto“ žurnalistai. Pasak jų, nurodymai iš Maskvos pristabdyti kariuomenės išvedimą 7-ąją oro desanto diviziją pasiekė, išlydėjus 44 ešelonus į naująją dislokacijos vietą – Novorosijską. Liko pakrauti dar porą.

Komendantūra, kaip ir divizijos štabas, jau perimti Lietuvos kariškių. Rusijos patruliai po Kauną nebevaikšto. Ryšys su pasauliu – Maskva ar Novorosijsku – palaikomas tik per palydovines antenas.

Vilniaus apylinkėse dislokuotoje zenitinėje – raketinėje brigadoje tebuvo likę 150 žmonių, iš jų 9 kareiviai. Aukštesnio rango kariškiams Kirtimuose patiems teko ruošti paskutinio ešelono galutinius vagonus, platformas į Smolenską, kur šis padalinys turės saugoti oro erdvę virš ten esančios elektrinės.

Brigados vado pavadootojas pplk. M. Samsonovas sakė nesuprantąs Maskvos pareiškimų prasmės. „*Nematau jokios logikos pasilikti mums čia: technika, kareiviai Rusijoje, mes čia nieko neveikiame,*“ – kalbėjo papulkininkis.

Pasak brigados vado pavadootojo, tik kelioms dienoms užsilikus ilgiau Lietuvoje, iškilis daug problemų: karininkai bus dirbtinai atskirti nuo šeimų, neišspręstos socialinės problemos – Rusijos kariuomenės lauko banko poskyris Lietuvoje išdavė avansu paskutinius atlyginimus už rugpjūtį ir savo veiklą tuoj pat turi baigti. „*Mes nenorime būti žaisliukais politikų rankose, nors ir kaip Rusijos Vyriausybė stengtųsi sukurti tokias sąlygas, kad į mus žiūrėtų kaip į okupacinę kariuomenę*“, – sakė papulkininkis⁴⁸³.

Rusijos Baltijos karinio laivyno 3-ojoje divizijoje buvo paskelbta papildoma parengtis, tačiau jau rugpjūčio 24 d. Baltijos laivyno štabas šią parengtį atšaukė ir skubos tvarka tęsė divizijos išformavimą. To priežastis – divizijos karininkų bruzdėjimas, nes didžioji dauguma karininkų jau buvo išsiuntę savo šeimas ir jos neturėjo galimybių išsikurti naujose vietose, o tai erzino Klaipėdoje pasilikusius karininkus. Be to, daugumos karininkų daiktai buvo išsiųsti geležinkelio konteineriais ir jų atsiimti kiti asmenys negalėjo, o už prastovas teko mokėti baudas, todėl dauguma karininkų Klaipėdą paliko skubos tvarka. Pasiliko tik Operatyvinė grupė. Karininkų nuomone, papildoma parengtis, kurią demonstravo Majorovas, buvo paprasčiausias absurdas, nes divizija teturėjo vieną kovinį komplektą 20-iai kareivių, budinčių postuose. Be to, jie jau neturėjo jokių ryšio priemonių tarpusavio veiksmams derinti⁴⁸⁴.

Pasibaigus Baltijos valstybių prezidentų susitikimui, kuris rugpjūčio 27 d. vyko Jūrmaloje, Estijos Respublikos Prezidentas Lenartas Meris, Latvijos Respublikos Prezidentas Guntis Ulmanis ir Lietuvos Respublikos Prezidentas Algirdas Brazauskas priėmė pareiškimą dėl situacijos, susidariusios Baltijos valstybių ir Rusijos Federacijos santykiuose. Jame sakoma:

⁴⁸³ Paskutiniai Rusijos kareiviai nenori tapti politinių intrigu įkaitais Lietuvos žemėje // Lietuvos rytas.– 1993, rugpjūčio 25.

⁴⁸⁴ Dėl Rusijos 3-iosios divizijos // LRPA fondas (nenumuruota).

„Jau daugiau kaip metai Baltijos valstybės veda derybas su Rusija, kad pasiektų susitarimą dėl greito, organizuoto ir visiško Rusijos kariuomenės išvedimo iš Baltijos valstybių, remiantis ESBK 1992 m. Helsinkio dokumentu.

Šių derybų metu Baltijos valstybės pateikė konstruktyvių pasiūlymų ir ne kartą ieškojo būdų, kaip išspręsti sunkius klausimus, susijusius su kariuomenės išvedimu iš Baltijos valstybių.

Tačiau mes pabrėžiame, jog visos trys valstybės niekuomet nesiejo kariuomenės išvedimo klausimo su jokiais kitais klausimais, ir tikimės, kad Rusijos Federacija to nedarys.

Mums kelia nerimą neseniai Rusijos Federacijos priimtas sprendimas sustabdyti kariuomenės išvedimą iš Lietuvos.

Būdami visi drauge atsakingi už saugumą ir stabilumą Baltijos jūros regione, mes, Baltijos valstybių prezidentai, sveikintume Rusijos pasirengimą sudaryti su Latvija ir Estija sutartis dėl kariuomenės išvedimo, įtraukiant į jas grafikus ir nurodant paskutinius terminus pagal JTO Generalinės Asamblėjos rezoliuciją Nr. 47/21 ir ESBK 1992 metų Helsinkio dokumentą⁴⁸⁵.

Rugpjūčio 30 d. ryte Respublikos Prezidentui Algirdui Brazauskui pavyko prisiskambinti Rusijos Federacijos Prezidentui Borisu Jelcinui ir jį įtikinti, kad Rusijos kariuomenės išvedimas būtų baigtas laiku. Kartu telefonu buvo suderintas ir iš anksto parengtas Lietuvos ir Rusijos deklaracijos tekstas, tačiau jis taip ir liko nepasirašytas⁴⁸⁶. Nors šis dokumentas ir nebuvo pasirašytas, tačiau įdomumo dėlei jį pateikiame visą:

„LIETUVOS IR RUSIJOS DEKLARACIJA

Lietuvos Respublika ir Rusijos Federacija pasisako už tolesnį dvišalių santykių plėtojimą, grindžiamą suvereniteto, lygybės, nesikišimo į viena kitos reikalus, abipusių interesų gerbimo principais. Abi šalys darys viską tarpusavio santykiams pagyventi, stiprins savitarpiskai naudingą bendradarbiavimą visose srityse, plėtos politinius kontaktus.

Lietuva ir Rusija apgailestauja, kad nepavyko laiku pasirašyti susitarimo dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos. Tačiau susiklosčiusi padėtis neturi pabloginti bendro Lietuvos ir Rusijos santykių klimato ir jiems pakenkti.

Susitarta artimiausiu metu atnaujinti ir baigti kariuomenės išvedimą. Iškilmingos Rusijos kariuomenės palydos ir ori jos buvimo Lietuvos Respublikos teritorijoje užbaigimo pabaiga atvers naują Lietuvos ir Rusijos santykių puslapį.

Naują impulsą savitarpiskai naudingo Lietuvos ir Rusijos prekybinio ir ekonominio bendradarbiavimo plėtojimui turi suteikti susitarimo dėl prekybos režimo rengimas ir pasirašymas.

Būtina stengtis palaikyti ir stiprinti susiklosčiusius plačius Lietuvos Respublikos ryšius su Rusijos Federacijos Kaliningrado sritimi. Šiam tikslui pasitarnaus derybos, kad kuo greičiau būtų sudaryti tarpvyriausybiniai Lietuvos ir Rusijos susitarimai normaliai srities gyvybinei veiklai užtikrinti ir keleivių bei krovinių tranzito per Lietuvos ir Rusijos teritorijas klausimams sureguliuoti.

⁴⁸⁵ 1993 m. rugpjūčio 27 d. LETA–ELTA pranešimas.

⁴⁸⁶ Brazauskas A. Penkeri Prezidento metai.– P. 276.

Artimiausiu metu bus baigtas rengti ir susitarimas dėl Rusijos kariškių pensininkų socialinės apsaugos. Kompensacijų klausimas bus tolesnių derybų objektas.

*Visas Lietuvos ir Rusijos santykių kompleksas bus išsamiai bei smulkiai aptartas Lietuvos Respublikos Prezidento Algirdo Brazausko ir Rusijos Federacijos Prezidento Boriso Jelcino susitikime*⁴⁸⁷.

Rugpjūčio 30 dieną 12 val. Lietuvos Respublikos Prezidentas Algirdas Brazauskas per Lietuvos radiją kreipėsi į žmones su pareiškimu, kuriame, be kita ko, pranešė, kad „ šį rytą įvykusiame pokalbyje su Rusijos Prezidentu Borisu Jelcinu susitarta, kad Rusijos armija bus išvesta iš Lietuvos iki šio mėnesio pabaigos“⁴⁸⁸. Be abejo, tai buvo žinia, kurios laukė ne tik Lietuva, bet ir visas pasaulis.

Paskutinio Rusijos kariuomenės dalinio išvedimo proga, rugpjūčio 29 dieną, Lietuvoje buvo suplanuota didžiulė iškilminga ceremonija. Buvo planuojama, kad dalyvaus aukščiausi Lietuvos valstybės pareigūnai, bus iškilmingai nuleista Rusijos vėliava, pasirašytas Rusijos kariuomenės išvedimo aktas, iškilmingi renginiai Vilniaus Nepriklausomybės aikštėje bei visuose Lietuvos miestuose ir rajonų centruose, Kenos stotyje⁴⁸⁹. Tačiau viskas vyko ne taip, kaip planavo Lietuvos pusė. Nors iš pradžių gen. plk. L. Majorovas iš esmės ceremonijos scenarijui pritarė, pasiūlęs tik išbraukti Rusijos vėliavos nuleidimą, Rusijos karinio dalinio vado raportą dėl objekto perdavimo, o Lietuvos atstovo dėl priėmimo bei Lietuvos ir Rusijos karių iškilmingą maršą⁴⁹⁰, tačiau net ir taip kaip buvo planuota, neįvyko, nes to nepanoro Rusijos pusė. Iškilmių ceremoniją teko skubiai koreguoti.

Pakeliama Lietuvos vėliava Rusijos kariuomenei palikus paskutinį dalinį. 1993 m. rugpjūčio 31 d.

Atėjo rugpjūčio 31-oji diena, kai Lietuvą turėjo palikti paskutinis Rusijos karinis dalinys – Kaune, Vaidoto gatvėje dislokuotas 108-asis oro desanto pulkas. Pagal naujai parengtą protokolą 15 val. 108-ojo oro desanto pulko kareivinėse turėjo būti pasirašytas teritorijos perdavimo protokolas, nuleista Rusijos valstybinė vėliava ir iškelta Lietuvos valstybinė vėliava. Numatytas atsisveikinimas, dalyvaujant krašto apsaugos ministrui A. Butkevičiui ir Rusijos kariuomenės Šiaurės Vakarų grupuotės vadui gen. plk. L. Majorovui. Tačiau ir šių iškilmių nebuvo, nes gen. plk. L. Majorovas neatvyko. Gerokai pavėlavęs atvyko tik Rusijos ambasadorius Lietuvoje N. Obertyšėvas. A. Butkevičius ir N. Obertyšėvas pasakė trumpas kalbas, po to įvyko trumpa atsisveikinimo ceremonija. Taigi išvažiavo taip pat paslaptin-
gai, kaip ir atvažiavo...⁴⁹¹

⁴⁸⁷ LRPA fondas (nenumuruota).

⁴⁸⁸ LRPA fondas, video kasetė Nr. 3.

⁴⁸⁹ KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 36, L. 36–41, 51.

⁴⁹⁰ L. Majorovo 1993 rugpjūčio 13 d. raštas A. Butkevičiui // Ten pat.– B. 70, L. 50.

⁴⁹¹ Šermukšnis T., Balsys A. Pagaliau jie išėjo // Karys.– 1993, Nr. 10, P. 1–3.

Paskutinis Rusijos kariuomenės traukinys Kauną paliko 18 val. 5 min. Buvo duotas nurodymas niekur jo nestabdyti.

19 val. prasidėjo iškilmingas Seimo posėdis.

Krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius 19 val. 22 minutės Prezidentūros salėje informavo Lietuvos Respublikos Prezidentą Algirdą Brazauską, čia susirinkusius Seimo ir Vyriausybės narius ir vadovus, akredituotus užsienio šalių diplomatus ir karinius atašė, šalies ir užsienio žurnalistus, kad paskutinis Rusijos karinis dalinys paliko savo dislokacijos vietą ir po kelių valandų išvyks iš Lietuvos teritorijos.

Rusija iš esmės įvykdė 1992 m. rugsėjo mėn. pasirašytą grafiką išvesti savo kariuomenę iš Lietuvos iki rugpjūčio 31 d., ir tai atveria gerų dvišalių santykių perspektyvą, teigė Prezidentas A. Brazauskas. Jis dar kartą padėkojo demokratinėms pasaulio valstybėms, parėmusioms Lietuvos siekius tarptautinėse organizacijose. Prezidentas pažymėjo, kad Lietuva, Latvija ir Estija, įsijungdamos į ekonomines ir politines Vakarų Europos struktūras, taip pat sieks palaikyti gerus santykius su artimiausiais kaimynais.

Apie kitos šalies kariuomenės išvedimą Lietuvos žmonės svajojo nuo pat 1940 m. Jie niekada nesitaikstė su okupacija, stengėsi tapti savo šalies šeimininkais, kalbėjo A. Brazauskas. „Armijos išvedimas suteikia ne tik platesnę suverenitetą, bet ir padidina kiekvieno piliečio atsakomybę už jo veiksmus Tėvynės labui“, – sakė Prezidentas A. Brazauskas.

Iškilmingame posėdyje kalba Lietuvos Respublikos Prezidentas Algirdas Brazauskas (KAA)

Rusijos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Lietuvoje Nikolajus Obertyševas pažymėjo, kad laiku išvesta kariuomenė rodo, jog Rusijos vadovybė eina demokratijos keliu. Jo nuomone, tai buvo vienintelis teisingas kelias, nors jame būta ir dirbtinių, ir objektyvių kliūčių. Tačiau didžiausias darbas plėtojant Lietuvos ir Rusijos santykius – dar ateityje, pažymėjo N. Obertyševas.

Apie tai, kad ateityje dar reikės spręsti daug dvišalių santykių problemų, kalbėjo ir Seimo Pirmininkas Česlovas Juršėnas po iškilmingo susirinkimo įvykusioje spaudos konferencijoje. „Dėl šito įvykio buvo daug padaryta, jis negalėjo neįvykti, nors buvo ginčų, diskusijų, nesusipratimų“, – sakė Seimo Pirmininkas. Jo nuomone, reikia sąžiningai pasverti, kas ir kaip buvo padaryta. Prezidentūra, Seimas, Vyriausybė,

Užsienio reikalų ministerija turi įvertinti klaidas. „Išvedus buvusią Sovietų Sąjungos kariuomenę nelikome be problemų – dabar tarpusavio supratimas mums reikalingas sprendžiant socialines bei ekonomines vidaus problemas“, – pažymėjo Č. Juršėnas.

Krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius spaudos konferencijoje pasakė, kad sudarytos galimybės toliau didinti saugumą regione, o Rusijos armijos išvedimas iš Latvijos ir Estijos yra mūsų tiesioginis interesas. Lietuvos tikslas yra mažinti Rusijos izoliaciją. „Lietuva – Rusijos langas į Vakarų, bet kiek šis langas bus atidarytas, dabar kontroliuosime mes patys“, – pasakė krašto apsaugos ministras.

Žurnalistams jis parodė žalia ir geltona spalva uždažytą Rusijos kariuomenės išvedimo grafiką. „Patyriau didelį džiaugsmą kasdien uždažyti bent po vieną išvestą dalinį“, – pasidžiaugė A. Butkevičius. Jis informavo, kad Lietuvos teritorijoje dar liko apie 150 Rusijos kariškių.

Lietuvos Respublikos Prezidento patarėjas užsienio politikos klausimais Justas Vincas Paleckis spaudos konferencijoje priminė, kad Lietuva tapo pirmąja tarp buvusių sovietinių respublikų, iš kurios išvesta kitos šalies kariuomenė⁴⁹².

⁴⁹² 1993 m. rugsėjo 1 d. ELTOS pranešimas.

1993 m. rugpjūčio 31 d. pareiškimą išplatino ir Lietuvos užsienio reikalų ministerija. Jame buvo sakoma:

„1993 m. rugpjūčio 31 d. Rusijos Federacija, įvykdydama savo tarptautinius įsipareigojimus, išvedė kariuomenę iš Lietuvos Respublikos teritorijos. Ta proga Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerija pareiškia:

Lietuvą ir Rusiją sieja ilgaamžė istorija, abipusiškai naudingi ekonominiai, kultūriniai ir žmogiški ryšiai, deja, kartais aptemdomi rimtų politinių nesutarimų. Esminio posūkio Lietuvos ir Rusijos istorijoje metu, kai Lietuva antrą kartą pasuko nepriklausomybės keliu, o Rusijos liaudis pasirinko demokratinės orientacijos vadovybę, šalių santykiai buvo paženklinėti 1991 m. liepos 29 d. sutartimi dėl tarpvalstybinių santykių pagrindų, kuri įtvirtino pagrindinius šalių bendradarbiavimo principus, paremtus visuotinai pripažintomis tarptautinės teisės normomis. Rusija šia sutartimi pripažino Lietuvą nepriklausoma valstybe ir patvirtino, kad pašalinus Lietuvos suverenitetą pažeidžiančius aneksijos padarinius bus sudarytos papildomos Lietuvos ir Rusijos bei jų tautų tarpusavio pasitikėjimo sąlygos. Tai įgalino šalis pasiekti 1992 m. rugsėjo 8 d. susitarimus dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos teritorijos, kurie šių metų rugpjūčio 31 d. ir buvo įvykdyti.

Tokia Lietuvos ir Rusijos bendradarbiavimo eiga atitinka demokratinės visuomenės plėtojimosi tradicijas, sudaro geras sąlygas vykdyti radikalias ekonomines reformas.

Politinio dialogo tąsa turėtų tapti Lietuvos ir Rusijos derybos sprendžiant opius ir neatidėliotinus klausimus, susijusius su žalos atlyginimu Lietuvai ir jos žmonėms, Rusijos kariškių pensininkų socialine apsauga, Rusijos Federacijos Kaliningrado srities ekonominio funkcionavimo užtikrinimu.

Lietuva sveikintų vaisingą derybų baigtį tarp Rusijos Federacijos bei Latvijos ir Estijos dėl greito, tvarkingo ir visiško Rusijos kariuomenės išvedimo. Tai sustiprintų Baltijos regiono saugumą ir stabilumą visoje Europoje.

Naujas Lietuvos ir Rusijos santykių puslapis įpareigoja plėsti abipusiškai naudingą bendradarbiavimą, siekti praktinio problemų sprendimo lygiavertės partnerystės pagrindu derybų procese, gerbiant demokratijos ir teisės principus, žmogaus ir tautų teises ir laisves. Iki šiol vykęs dialogas parodė, kad tarpvalstybiniai santykiai turi tik vieną civilizuotą sprendimų formą – politines derybas visais lygiais, nenaudojant spaudimo ar prievartos“⁴⁹³.

Paskutinis karinis ešelonas į Rytus atvyko į Kenos geležinkelio stotelę 23 val. 45 min. ir nesustojęs paliko Lietuvos teritoriją. Lietuvoje neliko svetimos kariuomenės.

Kaip jau buvo minėta, Rusijos kariuomenės išvedimas, nors ir vyko vadovaujantis 1992 m. rugsėjo 8 d. pasirašytu Rusijos kariuomenės dalinių išvedimo grafiku, nebuvo be trukdžių ir vėlavimų (smulkiau apie tai žiūrėkite Priede Nr. 9).

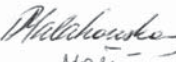

⁴⁹³ 1993 m. rugsėjo 2 d. ELTOS pranešimas.

Lietuvos Respublikos
Krašto apsaugos ministrui
A. Butkevičiui

RAPORTAS

Vilnius, 1993 rugsėjo 1 d.

1993 metų rugpjūčio 31 d. Krašto apsaugos ministerijos Ryšių ir specialiosios technikos tarnybos bei Lauko kariuomenės brigados "Geležinis vilkas" kariškiams buvo pavesta ties Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos siena stebėti, kaip paskutinis išvedamos Rusijos armijos karinis traukinys Nr. 3002 (ešelonai Nr 79712 ir Nr 79713) išvažiuoja iš Lietuvos teritorijos, ir informuoti apie tai Krašto apsaugos ministerijos vadovybę. Raportuojame, kad matėme, kaip paskutinis išvedamos Rusijos armijos karinis ešelonas rugpjūčio 31 d. 23 val. 36 min. nesustodamas pravažiavo Kenos geležinkelio stotį ir 23 val. 46 min. paskutinis šio ešlono vagonas paliko Lietuvos Respublikos teritoriją.

	Kpt. P. Malakauskas
	Kpt. R. Jonaitis
	Kpt. A. Kunigėlis
	Kpt. S. Šiaučiulis
	Ltn. A. Vaskela
	Psk. A. Maslauskas
	Vrš. N. Juodzevičius
	Grnd. G. Guobys
	Grnd. R. Karnišauskas
	Eil. R. Verbickas
	Eil. K. Petrauskas
	Eil. A. Valius

J.E. Bill Clinton
Jungtinių Amerikos Valstijų Prezidentui
Baltieji Rūmai, Vašingtonas

Jūsų Ekscelencija,

Lietuvos gyventojai prieš kelias dienas pažymėjo istorinį įvykį - iš Lietuvos išvyko paskutinis Rusijos kariuomenės ešelonas. Ta proga norėčiau padėkoti Jums už nepaprastai veiksmingą paramą, įgyvendinant teisėtus Lietuvos žmonių siekius. Aiški ir nedviprasmiška JAV pozicija leido mums tvirtai jaustis net ir sunkiausiais derybų su Rusija momentais.

Manau, kad Lietuvos laimėjimas sukuria gerą precedentą ir priartina tą laiką, kai Rusijos kariuomenė paliks Estiją ir Latviją. Džiugu pažymėti, kad pastaruoju laiku stiprėja Baltijos valstybių solidarumas. Visos trys šalys, kad ir susidurdamos su ekonominiais sunkumais, nuosekliai įgyvendina demokratines reformas, siekia integracijos su Europos Bendrija ir į kitas Europos politines, ekonomines bei saugumo struktūras.

Esu įsitikinęs, kad Rusijos kariuomenės išvedimas iš Lietuvos atveria geras Lietuvos ir Rusijos santykių perspektyvas. Būsimas mano susitikimas su Rusijos Prezidentu B. Jelcinu pažymės naują mūsų tarpusavio santykių etapą. Asmeniniai valstybių vadovų susitikimai visada turėjo ir turi lemiamą reikšmę tarpvalstybiniuose santykiuose. Dar kartą leiskite padėkoti, gerbiamas Prezidente, už Jūsų poziciją ir paramą, kurią mes nuolat jaučiame.

Nuoširdžiai Jūsų

Algirdas Brazauskas
Vilnius, 1993 metų rugsėjo 3 diena

6.5. Rusijos kariuomenės likučių išvedimas

S. Ziganreko nuotrauka (KAA)

1993 m. rugpjūčio 31 d. buvo oficialus Rusijos kariuomenės išvedimas.
Po oficialaus kariuomenės išvedimo Lietuvoje dar liko šie Rusijos kariniai daliniai:

Sausumos pajėgų:

616-asis artilerijos šaudmenų sandėlis Linkaičiuose, apie 130 karių;

Karinių oro pajėgų:

202-oji aviacijos remonto gamykla – 12 karių,

338-osios aviacijos remonto gamyklos operatyvinė grupė – 8 kariai;

Karinio jūrų laivyno:

3-osios pakrančių apsaugos divizijos operatyvinė grupė – 40 jūreivių;

Užnugario ir specialiosios paskirties dalinių:

3456-asis raketinio kuro sandėlis – 7 kariai,

123-osios karinių pervežimų komendantūros 5 kariai,

1819-osios karo ligoninės Vilniuje 19 karių,

Butų eksploatavimo tarnybos Vilniuje 2 kariai.

Taigi iš viso Lietuvoje dar buvo 226 Rusijos kariškiai⁴⁹⁴.
Taip pat dar buvo likę ir neperimtų karinių objektų:
Vilniaus Antakalnio karo ligoninė,
Gyvenamieji namai Visoriuose, Vilniuje,
Butų ir komunalinio ūkio eksploatacijos dalis Kaune,
Sraigtasparnių remonto gamykla Kaune,
Hidrografinės tarnybos Baltijos rajono jūros švyturio miestelis Klaipėdoje,
3456 raketinio kuro sandėliai Šilutės raj., Pagėgiuose,
Šiaulių aviacijos remonto gamykla,
Panevėžio aviacijos remonto gamykla ir 616 artilerijos šaudmenų sandėliai
Radviliškio raj., Linkaičiuose⁴⁹⁵.

Dar 1993 m. rugpjūčio 31 d. Rusijos Baltijos karo jūrų laivyno vadas adm. V. Jegorovas parašė laišką Lietuvos Respublikos Prezidentui Algirdui Brazauskui ir Ministrui Pirmininkui Adolfui Šleževičiui prašydamas leisti iki spalio 15 d. netrukdomai į Lietuvą atvykti ir išvykti 40 kariškių operatyvinei grupei karinio turto išvežimo darbams baigti. Taip pat prašė laikinai leisti pasilikti, iki bus aprūpinti gyvenamuoju plotu, 60 jūreivių šeimų, gyvenusių Klaipėdoje bei Telšiuose, prašė leisti be trukdymų kariškiams išsivežti asmeninį turtą į naujas tarnybos vietas. Vadas taip pat priminė, kad nėra išspręstas kariškių, kurių šeimos dar laikinai gyvena Lietuvoje, įvažiavimo ir išvažiavimo klausimas⁴⁹⁶. Šis V. Jegorovo prašymas buvo patenkinamas. Buvo nurodyta, kad Rusijos kariškiai pas savo šeimas, laikinai pasilikusias gyventi Lietuvoje, galės įvažiuoti pateikę Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytus dokumentus, o nuo lapkričio 1 d. – tik gavę Lietuvos Respublikos vizą⁴⁹⁷.

Šateikiuose (prie Linkaičių) buvo didžiuliai artilerijos sviedinių sandėliai, kuriais, kaip jau buvo minėta, rusai prekiaavo. Sviedinių sunkvežimiais kainavo apie 2 tūkst. JAV dolerių. Vėliau sviediniai buvo išrenkami, parakas išimamas, gilzės paroduojamos kaip spalvotasis metalas, o sviedinių galvutės išmetamos. Tai buvo viena iš priežasčių, kodėl rusai taip ilgai delsė palikti Šateikius.

Visais būdais taip pat buvo delsiama evakuoti karo ligoninę Vilniuje, Sapiegos gatvėje, jos karinį–medicininį personalą, nes čia buvo įsikūrusi Rusijos žvalgybos grupė, stebėjusi padėtį visoje Lietuvoje. Ligoninėje buvo įrengtos slaptos radijo, telefonų ryšio užkoduotos stotys, iš kurių buvo palaikomas tiesioginis ryšys su Maskva. Ligoninė buvo išvesta tik lapkričio pradžioje⁴⁹⁸.

⁴⁹⁴ Rusijos Federacijos kariuomenės dalių ir dalinių, dislokuojamų Lietuvos Respublikoje sąrašas 1993 m. rugsėjo 13 d. // KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 36, L. 67.

⁴⁹⁵ Neperimtų Rusijos Federacijos kariuomenės karinių dalinių (objektų) sąrašas 1993 09 13 // Ten pat, L. 68.

⁴⁹⁶ LRVKA.– F. 4, Ap. 3, B. 934, L. 52.

⁴⁹⁷ A. Butkevičiaus 1993 m. rugsėjo 29 d. raštas V. Jegorovui // Ten pat, L. 54.

⁴⁹⁸ Ypač svarbi Lietuvos kariuomenės operacija // Veidas.– 1998, balandžio 2.

Дважды Краснознамённый Балтийский флот

КОМАНДУЮЩИЙ БАЛТИЙСКИМ ФЛОТОМ
РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
236015 г. Калининград

ПРЕЗИДЕНТУ ЛИТОВСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
ГОСПОДИНУ АЛЫГИРДАСУ БРАЗАУСКАСУ

гор. Вильнюс

31 августа 1993 года

УВАЖАЕМЫЙ ГОСПОДИН ПРЕЗИДЕНТ !

В связи с окончанием вывода Российских войск с территории Литовской Республики возник ряд проблем, которые требуют Вашего решения.

1. Необходимо решить вопрос беспрепятственного въезда и выезда в Литовскую Республику сроком до 15 октября 1993 года военнослужащих оперативной группы З ДБО (40 человек) и автотранспорта (16 единиц), обеспечивающего их служебную деятельность (список прилагается), а также вышестоящим должностным лицам по списку для проверки и оказания помощи в работе оперативной группе. Указанные военнослужащие будут следовать по командировочным предписаниям, путевым листам или специально выданным пропускам.
2. Прошу продлить разрешение на временное проживание 60 семей бесквартирных военнослужащих З ДБО в оборудованных общежитиях военных городков и на бронированных квартирах в городах Тяльшай и Клайпеда до получения ими жилья по новому месту службы.
3. Разрешить военнослужащим З ДБО, выезжающим из Литовской Республики беспопынный вывоз личных вещей к новому месту службы.
4. Прошу ускорить оформление документов по выписке военнослужащих З ДБО и членов их семей из Литовской Республики.
5. Не решен вопрос с въездом и выездом на территорию Литовской Республики военнослужащих, чьи семьи временно будут проживать в городах Клайпеда и Тяльшай. Паспортов нет. На период проживания этих семей прошу выдать временные пропуска указанным военнослужащим.

АДМИРАЛ

В. ВГОРОВ

1993 12 01

Lietuvos Respublikos Prezidentui
Algirdui Brazauskui

Pranešu, kad Rusijos Federacijos kariuomenės išvedimas iš Lietuvos Respublikos teritorijos baigtas.

1993 m. lapkričio 26 d. perimti paskutinio Rusijos Federacijos karinio dalinio 37725, dislokuoto Linkaičiuose, objektai (616 artilerijos šaudmenų sandėlys). Likę šio dalinio 1 karininkas ir 6 kareiviai išvyks iš Lietuvos Respublikos iki š.m. gruodžio 6 dienos.

Pulkininkas

S.Knezys

(KAA. F.2, Ap.5, b. 36, L. 78)

1993 m. gruodžio 1 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotinis Rusijos kariuomenės išvedimo klausimams plk. Stasys Knezys informavo šalies vadovus, kad Rusijos Federacijos kariuomenės išvedimas iš Lietuvos Respublikos teritorijos baigtas. Lapkričio 26 d. perimti paskutinio Rusijos Federacijos karinio dalinio Nr. 37725, dislokuoto Linkaičiuose, objektai (616-asis artilerijos šaudmenų sandėlis)⁴⁹⁹.

Tačiau reikia pažymėti, kad ir po šios datos dar nebuvo baigti visi atsiskaitymai. Dar buvo likę kai kurių dalinių skolų už sunaudotą elektros energiją, dujas, suteiktas buitines paslaugas ir pan. klausimų. Jų sprendimas tęsėsi dar visą 1994 m. pirmąjį pusmetį. Dar tebeegzistavo ir pasilikusių Lietuvoje kariškių šeimų kai kurios problemos, tačiau, nebesant Lietuvoje svetimos kariuomenės, jos per laiką buvo išspręstos.

⁴⁹⁹ S. Knezio raštas Lietuvos Respublikos Prezidentui Algirdui Brazauskui // KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 36, L. 78.

7. Perimtas iš Rusijos kariuomenės turtas

Kaip jau buvo minėta, Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba dar 1990 m. kovo 14 d. priėmė nutarimą „Dėl TSRS Gynybos ministerijos karinių komisariatų, esančių Lietuvos Respublikos teritorijoje, veiklos nutraukimo“. Tačiau šis nutarimas buvo daugiau politinis, nei turintis realią praktinę reikšmę, nes Sovietų Sąjungos karinė vadovybė nė nemanė jo įgyvendinti. Iš tikrųjų šis nutarimas buvo pradėtas vykdyti tik po 1991 m. rugpjūčio pučo Maskvoje.

1991 m. rugpjūčio 24 d. Aukščiausioji Taryba, atsižvelgdama į savo 1990 m. kovo 14 d. nutarimą ir į prasidedantį SSRS represinių bei kai kurių karinių struktūrų išvedimą iš Lietuvos teritorijos, pavedė Lietuvos Respublikos Vyriausybei perimti Sovietų armijos dar iki šiol naudotų karinių komisariatų pastatus, juose esančias kartotekas ir inventorių⁵⁰⁰. Tą pačią dieną Aukščiausioji Taryba pavedė Vyriausybei perimti ir buvusių SSRS karinių komendantūrų pastatus ir kitą turtą⁵⁰¹.

Taip buvo pradėtas sovietinės kariuomenės turėto Lietuvoje nekilnojamojo turto perėmimas.

Vykdydama Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimus, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1991 m. rugpjūčio 26 d. sudarė vyriausybines SSRS karinių komisariatų veiklos nutraukimo (likvidacinę) komisiją: J. A. Paužolis (pirmininkas), P. Dulevičius, G. Naujikas, V. Povilionis, V. Vaicekaskas.

Komisija buvo įpareigota, spręsdama klausimus, kurie tiesiogiai lietė SSRS Ginkluotųjų pajėgų interesus, kviestis SSRS karinių komisariatų atstovus.

Vyriausybė nustatė, kad:

1. Vyriausybė komisija turi nedelsdama spręsti SSRS karinių komisariatų ir su jų veikla susijusių pastatų bei kito turto perėmimo Lietuvos Respublikos nuosavybės klausimus, taip pat prireikus nagrinėti ir teikti pasiūlymus Lietuvos Respublikos Vyriausybei dėl galimų SSRS gynybos ministerijos turtinių ir kitų pretenzijų. Vyriausybė nurodė, kad šis turtas paprastai perimamas neatlygintinai, tačiau turėti omenyje, kad derybų metu tarp valstybių atskirais atvejais gali būti susitarta dėl turto atlyginimo. SSRS ginkluotųjų pajėgų žinioje esanti karinė technika bei įranga, suderinus su vyriausybine komisija (pasirašius atitinkamą protokolą), gali būti išvežta iš Lietuvos Respublikos ar perduota SSRS kariniams daliniams;

2. Klausimams, nurodytiems šiame potvarkyje, spręsti miestuose ir rajonuose savivaldybės turėjo sudaryti darbo komisijas, kurių vadovais turėjo būti skiriami Krašto apsaugos departamento atstovai. Darbo komisijų veiklai turėjo vadovauti minėta vyriausybė komisija;

3. Materialinės vertybės ir dokumentai, susiję su SSRS karinių komisariatų veikla Lietuvoje, negalėjo būti išvežami ir naikinami be vyriausybės komisijos leidimo⁵⁰².

⁵⁰⁰ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. rugpjūčio 24 d. nutarimas „Dėl buvusių SSRS karinių komisariatų“ // Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios.– 1991, Nr. 25, P. 1148.

⁵⁰¹ Ten pat, P. 1150.

⁵⁰² Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1991 m. rugpjūčio 26 d. potvarkis Nr. 569p // <http://www3.lrs.lt>.

Pradėjus periminėti buvusių karinių komisariatų bei civilinės gynybos institucijų turta, sovietiniai kariškiai dalį turto bandė nuslėpti. Štai perimant Vilniaus miesto buvusio Tarybų rajono komisariato turta buvo delsiama pateikti inventorizavimo duomenis. Nustatyta, kad įteiktas ne visas jų sąrašas.

Didesnių ar mažesnių nesklandumų buvo perimant ir kitus karinius komisariatus.

1991 m. rugsėjo 26 d. Ministro Pirmininko pavaduotojas Zigmas Vaišvila telefonu informavo Pabaltijo karinės apygardos vadą V. Mironovą apie šiuos faktus ir pareikalavo, kad būtų atsiųsta komisija jiems tirti. Vicepremieras pažymėjo, kad kitu atveju šiuos klausimus spręs Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra.

Rugsėjo 27 d. atvykusi į Lietuvą Pabaltijo karinės apygardos komisija įsitikino, kad sovietų kariuomenės kariškiai savivaliauja. Ji komisariatams išsiuntė telegramą, nurodančią pateikti Lietuvos Respublikos Vyriausybės skirtai komisijai visus jų turto registravimo dokumentus. Telegramoje buvo perspėta, jog dėl dingusio turto buvusių komisariatų vadovai atsakys pagal Lietuvos Respublikos įstatymus⁵⁰³.

Tai buvo pirmoji patirtis perimant sovietinių kariškių turėtą turta, parodžiusi, kad sklандаus turto perėmimo tikėtis nereikėtų.

1991 m. spalio vid. be karinių komisariatų bei karinių komendantūrų patalpų, Krašto apsaugos ministerija dar perėmė SSRS karinių jūrų pajėgų prieplauką ir nebaigtų laivų remonto dirbtuvių pastatą⁵⁰⁴.

Pradėjus perimti SSRS kariškių valdytus pastatus, iškilo būtinybė šį procesą įforminti juridiskai. Labai svarbus buvo 1991 m. lapkričio 28 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos priimtas įstatymas „Dėl SSRS karinių dalinių bei kitų karinių struktūrų neteisėtai valdomo turto ir sandorių Lietuvos Respublikos teritorijoje“. Įstatymas skelbė, kad visi okupacijos ir aneksijos laikotarpiu Lietuvai primesti SSRS, Lietuvos SSR, vietinių LSSR valstybinės valdžios ir valdymo organų nutarimai, sprendimai, potvarkiai, taip pat sandoriai dėl Lietuvos valstybės, juridinių ir fizinių asmenų nuosavybės teise Lietuvoje turėto turto – žemės, miškų, vandens telkinių, pastatų, statinių ir įrenginių kartu su priklausiniais, įrengimais ir inventoriumi – perdavimo ar skyrimo SSRS kariniams daliniams, karinėms įmonėms bei su jų buvimu susijusioms SSRS organizacijoms ir kitoms struktūroms yra niekiniai, negaliojantys nuo jų priėmimo. Jie nesuteikia Lietuvai, jos valstybinės valdžios ir valdymo institucijoms, kitiems juridiniams ir fiziniams asmenims jokių pareigų.

Visi pastatai, statiniai, įrenginiai kartu su priklausiniais įrengimais ir inventoriumi, kitoks SSRS karinių dalinių, karinių įmonių ar su jų buvimu ir aptarnavimu susijusių SSRS organizacijų bei kitų struktūrų įgytas ar sukurtas turta Lietuvos Respublikos teritorijoje yra Lietuvos Respublikos nuosavybė.

Ankstesni sandoriai dėl nurodyto turto pardavimo, išnuomojimo, perdavimo ar perleidimo juridiniams ar fiziniams asmenims, išskyrus sandorius, kai turta įgy-

⁵⁰³ Teks paklusti Lietuvos įstatymams // Respublika.– 1991, spalio 1.

⁵⁰⁴ KAM 1991 m. spalio 18 d. įsakymas Nr. 233 „Dėl SSRS karinių jūrų pajėgų prieplaukos ir nebaigtų laivų remonto dirbtuvių perėmimo // Krašto apsaugos ministro įsakymai. T. 1., P. 9.

ja Lietuvos valstybė – jos įmonės, organizacijos ar valdymo institucijos, taip pat susitarimai ar sprendimai dėl SSRS karinių dalinių, karinių įmonių ar su jų buvimu ir aptarnavimu susijusių SSRS organizacijų bei kitų struktūrų dalyvavimo ūkiniuose ar komerciniuose susivienijimuose, bendrų įmonių steigimo, taip pat kiti sprendimai bei susitarimai, pakeičiantys nuosavybės santykius ar pažeidžiantys Lietuvos Respublikos nuosavybės teises, yra negaliojantys nuo jų sudarymo ar priėmimo.

Lietuvos Respublikos Vyriausybei, centrinės ir vietinės valstybinės valdžios ir valdymo institucijoms, taip pat įmonėms, įstaigoms bei organizacijoms buvo uždrausta sudaryti bet kokius sandorius ar kitaip išsipareigoti dėl Lietuvos Respublikai priklausančios žemės, miškų, vandens telkinių, pastatų, statinių ir įrenginių pardavimo, išnuomojimo, perdavimo ar perleidimo SSRS kariniams daliniams ar su jų buvimu bei aptarnavimu susijusioms SSRS organizacijoms bei kitoms struktūroms.

Jeigu tokie sandoriai būtų sudaryti, – numatė įstatymas, – jie laikomi negaliojančiais nuo jų sudarymo.

Visos prievolės SSRS karinių dalinių ar su jų buvimu bei aptarnavimu susijusių SSRS organizacijų bei kitų struktūrų poreikiams tenkinti, kaip prievarta primestos Lietuvos Respublikai, buvo pripažintos niekinėmis ir neturinčiomis teisinės galios.

Įstatymas numatė, kad paslaugų SSRS kariniams daliniams ir su jų buvimu susijusioms SSRS organizacijoms bei kitoms struktūroms teikimas, taip pat padarytos ar daromos žalos ir nuostolių atlyginimas teisėtam savininkui negali būti teisinė prielaida pateisinti šių struktūrų laikino buvimo ir šio įstatymo nurodyto turto valdymo Lietuvoje.

Žala, kurią padarė ir daro SSRS kariniai daliniai, karinės įmonės ir kitos SSRS karinės struktūros, neteisėtai valdydamos ir naudodamos Lietuvos Respublikos juridiniams ir fiziniams asmenims nuosavybės teise priklausantį turtą, užsiimdamos ūkine veikla, taip pat padaryti nuostoliai ir negauta nauda nustatoma remiantis Lietuvos Respublikos įstatymais bei ekspertų skaičiavimais, – buvo konstatuota įstatyme.

Įstatymas įpareigojo Lietuvos Respublikos Vyriausybę tuoj pat pradėti vykdyti šį įstatymą – nustatyti nurodyto turto perėmimo tvarką ir vykdyti jo perėmimą, imtis priemonių atstatyti ir apsaugoti Lietuvos Respublikos, taip pat Lietuvos Respublikos juridinių ir fizinių asmenų turtinius interesus, spręsti disponavimo minėtu turtu ar jo naudojimo klausimus.

Šio įstatymo nurodytas turtas, – teigė įstatymas, – Vyriausybės sprendimu gali būti panaudotas Lietuvos Respublikos įstatymuose numatytais visų rūšių įmonėms steigti, perleistas valdyti valstybinėms ir privačioms įmonėms; nustatyta tvarka gali būti panaudotos investicijoms, prireikus – nekeičiamas perimtų įmonių gamybos pobūdis.

SSRS kariniams daliniams, karinėms įmonėms, organizacijoms ir kitoms struktūroms priklausiusį butų fondą buvo pavesta perimti ir jį privatizuoti rajonų, miestų savivaldybėms Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka.

Įstatymas numatė, kad už trukdymą perimti įstatymo nurodytą turtą, jo su-

naikinimą, išvežimą, neteisėtą perleidimą, praradimą, sugadinimą ar kitokią turtui padarytą žalą, SSRS karinių dalinių, įmonių ir organizacijų bei kitų struktūrų pareigūnai ir kiti asmenys atsako pagal Lietuvos Respublikos įstatymus⁵⁰⁵.

Vykdydama minėtą įstatymą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1992 m. vasario 10 d. priėmė potvarkį „Dėl pavedimo Vilniaus miesto valdybai neatlygintinai perimti buvusios SSRS k/d 22238 („Šiaurės miestelio“) Vilniuje, Verkių g., pastatus, patalpas bei kitą turtą“⁵⁰⁶. Tai buvo savotiškas politinis žingsnis, akcentavęs, kad sovietinė kariuomenė pirmiausia turi būti išvesta iš sostinės Vilniaus.

Be abejo, šis žingsnis buvo logiškas ir suprantamas, tačiau, galima sakyti, dar net nepradėjus iš Lietuvos išvesti Rusijos karinių dalinių, jų dar nepaliktus objektus Ministro Pirmininko pavduotojai potvarkiais pradėjo perdavinėti įvairioms Lietuvos žinyboms. Štai 1992 m. vasario 10 d. Z. Vaišvilos potvarkiu Nr. 140p Susisiekimo ministerijai perduota sraigtasparnių remonto gamykla, Šiaulių karinis aerodromas ir kiti objektai. 1992 m. vasario 14 d. A. Dobrovolskio potvarkiu Nr. 167p Sveikatos apsaugos ministerijai perduotos Vilniaus igulos, Kauno, Klaipėdos karo ligoninės. Šie ir kiti sprendimai buvo nederinti nei su Krašto apsaugos ministerija, nei su kitomis suinteresuotomis žinybomis. Dėl to 1992 m. vasario 28 d. krašto apsaugos ministras A. Butkevičius kreipėsi į šalies Ministrą Pirmininką siūlydamas visus klausimus, susijusius su išvedamos Rusijos kariuomenės karinių objektų perdavimu Lietuvos Respublikos žinyboms, prieš priimant galutinius sprendimus, derinti su Krašto apsaugos ministerija⁵⁰⁷.

1992 m. birželio 29 d. Vyriausybė Krašto apsaugos ministeriją įpareigojo spręsti Rusijos turto perėmimo, jo tolesnės apsaugos ir kitus su tuo susijusius praktinius klausimus, jeigu jie Lietuvos Respublikos įstatymais ar Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais nėra priskirti tik Vyriausybės kompetencijai.

Krašto apsaugos ministerija buvo įpareigota nedelsdama inventorizuoti perimtus objektus ir, suderinusi su suinteresuotomis ministerijomis bei kitomis valstybinėmis tarnybomis, pateikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei pasiūlymus dėl šių objektų tolesnio panaudojimo, išskyrus tuos atvejus, kai perimtini objektai Lietuvos Respublikos Vyriausybės sprendimais iš anksto perduodami kitoms organizacijoms.

Krašto apsaugos ministrui buvo pavesta sudaryti reikiamus struktūrinius padalinius ir paskirti pareigūnus, užtikrinančius šių priemonių vykdymą.

Krašto apsaugos ministerijai ir Finansų ministerijai pasiūlyta pateikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei pasiūlymus dėl šios veiklos finansavimo.

Lietuvos Respublikos vykdomosios valdžios institucijos įpareigotos visokeriopai padėti Krašto apsaugos ministerijai spręsti Rusijos kariuomenės dalinių išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos klausimus⁵⁰⁸.

⁵⁰⁵ Dėl SSRS karinių dalinių bei kitų karinių struktūrų neteisėtai valdomo turto ir sandorių Lietuvos Respublikos teritorijoje // Valstybės žinios, 1991, Nr. 35–951.

⁵⁰⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. vasario 10 d. potvarkis Nr. 139P // <http://www3.lrs.lt>.

⁵⁰⁷ A. Butkevičiaus 1992 m. vasario 28 d. raštas Ministrui Pirmininkui G. Vagnoriui // LRVKA.– F. 4, Ap. 3, B. 692, L. 194.

⁵⁰⁸ Dėl Krašto apsaugos ministerijos įpareigojimo spręsti Rusijos kariuomenės dalinių išvedimo klausimus. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. birželio 29 d. potvarkis Nr. 631p // <http://www3.lrs.lt>.

Reikia pažymėti, kad Krašto apsaugos ministerija Rusijos kariuomenės užimtų objektų būsimuoju perėmimu pradėjo rūpintis kur kas anksčiau, nei buvo Vyriausybės oficialiai įpareigota. Vos tik prasidėjus oficialioms deryboms su Rusija dėl jos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos, krašto apsaugos ministras 1992 m. vasario 12 d. pasirašė įsakymą „Dėl SSRS karinių objektų“. Juo ministras SSRS karinių objektų būsimajam perėmimui paskyrė komisiją, kurią sudarė:

pirmininkai: Jonas Gečas, ministro pavaduotojas,

Jonas Paužolis, ministro pavaduotojas.

nariai: A. Griška, Remonto ir kapitalinės statybos tarnybos viršininkas,

V. Benediktavičius, SKAT štabo viršininko pavaduotojas;

G. Danielius, Pasienio apsaugos tarnybos viršininko pavaduotojas,

V. Šriubša, Materialinio aprūpinimo tarnybos maisto skyriaus viršininkas,

V. Brazauskas, Gelbėjimo ir civilinės saugos departamento inžinerinės apsaugos skyriaus viršininkas,

J. Juodka, Jungtinio štabo inžinerinio topografinio skyriaus viršininkas,

S. Butkus, Autotransporto tarnybos viršininkas,

J. Pivoriūnas, Technikos ir ryšių tarnybos viršininkas,

Č. Jezerskas, Lauko kariuomenės brigados vadas,

P. Ivoškis, II tarnybos viršininkas,

P. Marozienė, ministerijos Buhalterinės apskaitos poskyrio viršininkė,

H. Narščius, Karinės administracijos departamento Organizacinio skyriaus viršininkas⁵⁰⁹.

Tuo pačiu įsakymu buvo patvirtinta ir SSRS karinių objektų, esančių Lietuvos Respublikos teritorijoje, perėmimo tvarka (žr. Priedą Nr. 11).

Ministras apskričių komendantams įsakė išsiaiškinti, kokie SSRS kariniai objektai yra dislokuoti apskrities teritorijoje. Apskričių komendantus įpareigojo informuoti pasirašytinai karinių dalinių vadus apie Lietuvos Respublikos įstatymą „Dėl SSRS karinių dalinių bei struktūrų neteisėtai valdomo turto ir sandorių Lietuvos Respublikos teritorijoje“ bei Rusijos Federacijos ir Lietuvos Respublikos valstybinių delegacijų darbo susitikimo 1992 m. sausio 31 d. Komunikatą.

Komendantai buvo įpareigoti iki 1992 m. vasario 21 d. pateikti KAM patikslintus duomenis apie SSRS karinius objektus, nurodant:

- karinės dalies numerį, adresą, pagrindines objekte esančios ginkluotės ir technikos charakteristikas ir kiekį, trumpą pastatų charakteristiką,
- užimamą plotą,
- dirbančių žmonių skaičių, tarp jų Lietuvos piliečių skaičių,
- būtinosios tarnybos karių skaičių (pageidautina nurodyti jų pilietybę),
- gyvenančių objekte žmonių skaičių,
- vado, pavaduotojų, štabo viršininko pavardę, vardą, tėvavardį, darbo telefonus.

Priskirti prie kiekvieno karinio objekto stebėtoją, kuris palaikytų ryšį su šio dalinio vadovybe.

⁵⁰⁹ Krašto apsaugos ministerijos SSRS karinių objektų perėmimo komisija. // Krašto apsaugos ministro 1992 m. vasario 12 d. įsakymo Nr. 72 priedas. // Krašto apsaugos ministro įsakymai. T. 1., P. 146-147.

Sudaryti kiekvieno karinio objekto apsaugos operatyvinį planą, numatant reikalingą žmonių skaičių, ginkluotės ir technikos poreikį, finansinius išteklius ir pateikti KAM.

Gavus pranešimą, kad objektą palieka SSRS kariuomenė, nedelsiant perimti objektų apsaugą, panaudojant turimus resursus (lauko brigados, SKAT, Pasienio apsaugos tarnybos ar kitas KAM pavaldžias struktūras), ir apie tai informuoti KAM.

Iki vasario 15 d. pateikti siūlymus dėl karinius objektus inspektuojančių asmenų paskyrimo.

Nedelsiant pradėti derybas su karinių objektų vadais dėl objektų inventorizacijos atlikimo. Esant abipusiam susitarimui, skubiai atlikti objektų inventorizaciją, užfiksuojant teritorijas, pastatų, komunikacijų bei kitų materialinių vertybių (įskaitant ginkluotę) kiekį ir būklę. Apie inventorizacijos rezultatus pranešti KAM.

Operatyviai pateikti gaunamą patikslintą informaciją apie karinius objektus (apie materialines vertybes, kadrinius pasikeitimus, kariškių pareiškimus likti gyventi Lietuvos Respublikoje, jų norus priimti Lietuvos pilietybę ir t. t.)⁵¹⁰.

Šis ministro įsakymas leido gana operatyviai surinkti reikiamą medžiagą apie Rusijos kariuomenės valdomą turtą ir rengtis jo perėmimui.

1992 m. balandžio 3 d. krašto apsaugos ministras A. Butkevičius sudarė naują karinių objektų perėmimo komisiją:

komisijos pirmininkas – N. Vidrinskas, krašto apsaugos ministro pavaduotojas, generalinis inspektorius,

nariai: Jungtinio štabo atstovai – J. Naprys ir M. Inkėnas,

Lauko kariuomenės brigados – K. E. Žemaitis,

Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos – V. Bilinskas,

Karinės administracijos departamento – H. Narščius,

Civilinės saugos departamento – A. Kucharevas,

Pasienio apsaugos tarnybos – V. Gečiauskas,

Kapitalinės statybos ir remonto tarnybos – S. Šulskus,

Aviacijos tarnybos – A. Gasparas,

Medžiaginio aprūpinimo tarnybos – V. Aleksandravičius,

Autotransporto tarnybos – R. Lapinskas,

Ginkluotės skyriaus – V. Bukauskas,

Medicinos tarnybos – K. Mickevičius.

Komisija buvo įpareigota iki balandžio 15 d. sudaryti paliekamų Rusijos kariuomenės objektų sąrašą, nustatant jų vertę, reikalingumą, perėmimo prioritetus, konkretų panaudojimo tikslą krašto apsaugos sistemoje ir pateikti karšto apsaugos ministrui tvirtinti⁵¹¹.

Taigi iš esmės buvo sudaryta nauja komisija. Tačiau toks kardinalus komisijos pakeitimas kažkokių neigiamų pasekmių neturėjo, nes pirmoji komisija, kadangi Rusijos kariuomenės išvedimas vyko dar tik teoriškai, nieko svarbesnio, be kai kurių paruošiamųjų darbų, nebuvo nuveikusi.

⁵¹⁰ Dėl SSRS karinių objektų. KAM 1992 m. vasario 12 d. įsakymas Nr. 72 // Ten pat, P.145-146.

⁵¹¹ Dėl planingo Rusijos kariuomenės objektų perėmimo komisijos sudarymo. KAM 1992 m. balandžio 3 d. įsakymas Nr. 223 // Ten pat, P. 269-270.

Vykdamas krašto apsaugos ministro 1992 m. vasario 12 d. įsakymą „Dėl SSRS karinių objektų“, apskričių komendantai surinko palyginti detalias žinias apie jų teritorijoje dislokuotų Rusijos karinių dalinių valdomą turtą. Buvo numatyta, kurie objektai bus reikalingi kuriamos krašto apsaugos sistemos poreikiams. Todėl ministras siekdamas užtikrinti reikiamu laiku išvedamos Rusijos kariuomenės objektų perėmimą ir jų tolesnį panaudojimą Krašto apsaugos ministerijos struktūrose, 1992 m. birželio 4 d. paskyrė Krašto apsaugos ministerijos tarnybų darbuotojus, atsakingus už šių paliekamų Rusijos kariuomenės objektų perėmimą⁵¹² (žr. Priedą Nr. 12).

Paskirtiems atsakingiems už objektų perėmimą asmenims A. Butkevičius įsakė kontroliuoti objektų būklę, užkirsti kelią grobstymams bei perdavimui akcinėms bendrovėms, kooperatyvams ar kitoms organizacijoms.

Objektų, neįtrauktų į Krašto apsaugos ministerijos balansą, priėmimą ir jų perdavimą kitoms Lietuvos Respublikos ministerijoms ir žinyboms ministras pavedė organizuoti tarpžinybinei buvusios SSRS kariuomenės objektų perėmimo inspekcinei komisijai⁵¹³.

Pirmieji buvusios SSRS kariniai miesteliai buvo priimti 1991 m. gruodžio mėn. tuometiniame Sniečkuje. Vidaus reikalų pulkas (k.d. 3700) Sniečkuje paliko netvar-

R. Bagdono nuotrauka (KASPEA)

kingus, prišiukšlintus pastatus su nuplėšta apdaila, nuimta elektros instaliacija. Ne ką geresnės būklės buvo ir kiti pirmieji perimti kariniai miesteliai. Paneriuose geležinkelinių karinis miestelis buvo pradėtas griauti. Tik ryžtingai įvedus krašto apsaugos sargybą pavyko apsaugoti miestelį nuo visiško sugriovimo.

Paskutiniaisiais metais SSRS kariuomenės vadovybė neskyrė lėšų remonto darbams, todėl daugeliui pastatų buvo reikalingas kosmetinis ir

apie 40 % pastatų – kapitalinis remontas. Apie 10 % atiduodamų pastatų buvo būtina nugriauti, kai kurie perimami miesteliai buvo avarinės būklės. Tai Ukmergės raj., Kopūstėlių kaime, esanti raketinė bazė (perduota Ukmergės raj. savivaldybei), Tauragės raj., Sakalynės kaime, esanti raketinė bazė Nr. 2 ir kt. Kadangi visi perimtų pastatų trūkumai buvo fiksuojami dokumentuose ir videojuostose, 1992 m. vid. perduodamų karinių miestelių būklė jau buvo geresnė, pavyzdžiui, Vilniaus radioelektronikos aukštojoje karo mokykloje⁵¹⁴.

⁵¹² Dėl Rusijos kariuomenės objektų perėmimo. KAM 1992 m. birželio 4 d. įsakymo Nr. 378 priedas. // Ten pat, p. 402-412.

⁵¹³ Dėl Rusijos kariuomenės objektų perėmimo. KAM 1992 m. birželio 4 d. įsakymas Nr. 378 // Ten pat, P. 401.

⁵¹⁴ 1992-09-04 pažyma dėl karinių miestelių perėmimo // KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 28, L. 8.

R. Bagdono nuotrauka. KASP EA

Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 1992 m. birželio 29 d. atsakingu už Rusijos valdomų karinių objektų perėmimą paskyrusi Krašto apsaugos ministeriją, kuri laiką nepriiminėjo jokių sprendimų dėl išvedamos Rusijos kariuomenės paliekamų objektų būsimų šeiminių paskyrimo. Daugėjant paliekamų objektų, krašto apsaugos sistemos daliniai nebesugebėjo tinkamai apsaugoti paliekamo turto, dėl to nepasitenkinimą ėmė reikšti savivaldybės⁵¹⁵ bei kai kurios organizacijos, pretendavusios į paliekamus pastatus. Prasidėjo skundų ir pareiškimų srautas. 1992 m. spalio 13 d. į šią problemą atkreipė dėmesį Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Krašto apsaugos ir Vidaus reikalų komisija, pareikalavusi iš Vyriausybės kuo greičiau skirti iš Rusijos kariuomenės perimamų objektų savininkus⁵¹⁶.

Reaguodama į šį Aukščiausiosios Tarybos Krašto apsaugos ir Vidaus reikalų komisijos pareiškimą, 1992 m. spalio 23 d. Vyriausybė sudarė komisiją buvusių Rusijos kariuomenės objektų, esančių Lietuvos teritorijoje, paskirstymo ministerijoms, kitoms valstybinėms tarnyboms, savivaldybėms klausimams išnagrinėti:

- A. Nasvytis – statybos ir urbanistikos ministras (komisijos pirmininkas);
- A. Deveikis – Komunalinio ūkio ir paslaugų departamento prie Statybos ir urbanistikos ministerijos direktorius (komisijos pirmininko pavaduotojas);
- Č. Aksomitas – Finansų ministerijos vyriausiasis specialistas;
- D. Balandis – Susisiekimo ministerijos Aviacijos departamento direktorius;
- E. Jankūnas – Kultūros ir švietimo ministerijos reikalų valdytojas;

⁵¹⁵ 1992 m. rugsėjo 17 d. Šiaulių miesto savivaldybės kreipimasis į Aukščiausiąją Tarybą // LRVKA.– F. 4, Ap. 3, B. 691, L. 82.

⁵¹⁶ S. Pečeliūno 1992 m. spalio 13 d. raštas Vyriausybei // Ten pat, L. 81.

S. Krišpinovičius – Lietuvos Respublikos Vyriausybės aparato Savivaldybių skyriaus vedėjo pavaduotojas;

V. Leipus – Vilniaus miesto vyriausiasis policijos komisaras;

J. Matonis – vidaus reikalų ministro pirmasis pavaduotojas;

A. Paškauskas – Susisiekimo ministerijos Pramonės skyriaus viršininkas;

M. Rutkauskas – valstybinės įmonės „Lietuvos energetikos sistema“ tarnybos viršininkas;

V. Stukas – Sveikatos apsaugos ministerijos Medicinos įstaigų aptarnavimo skyriaus viršininkas;

V. Tutkus – Krašto apsaugos ministerijos Jungtinio štabo viršininkas;

M. Valkiūnas – Socialinės apsaugos ministerijos Kapitalinės statybos skyriaus viršininko pavaduotojas;

S. Žebrauskas – Miškų ūkio ministerijos Miško technologijos skyriaus viršininkas.

Komisija buvo įpareigota per 10 d. pateikti savo pasiūlymus ir kartu su Krašto apsaugos ministerija atitinkamo sprendimo projektą Lietuvos Respublikos Ministrui Pirmininkui⁵¹⁷.

Tačiau 1993 m. kovo 8 d. ši komisija Ministro Pirmininko Bronislovo Lubio buvo panaikinta ir sudaryta nauja komisija:

A. Kregždė – Lietuvos Respublikos Vyriausybės patarėjas komunalinio ir butų ūkio klausimais (komisijos pirmininkas);

A. Deveikis – Komunalinio ūkio ir paslaugų departamento prie Statybos ir urbanistikos ministerijos direktorius (komisijos pirmininko pavaduotojas);

Č. Aksamitas – Finansų ministerijos vyriausiasis specialistas;

D. Balandis – Susisiekimo ministerijos Aviacijos departamento direktorius;

E. Jankūnas – Kultūros ir švietimo ministerijos reikalų valdytojas;

D. Juozėnas – Paminklotvarkos departamento generalinio direktoriaus pavaduotojas;

A. Petrauskas – Lietuvos Respublikos Vyriausybės aparato Savivaldybių skyriaus referentas;

A. Paškauskas – Susisiekimo ministerijos Pramonės skyriaus viršininkas;

V. Stukas – Sveikatos apsaugos ministerijos Medicinos įstaigų aptarnavimo skyriaus viršininkas;

A. Svetulevičius – vidaus reikalų ministro pavaduotojas;

J. Sviderskis – teisingumo ministro pavaduotojas;

R. Tamošiūnas – energetikos ministro pavaduotojas;

V. Tutkus – Krašto apsaugos ministerijos Jungtinio štabo viršininkas;

M. Valkiūnas – Socialinės apsaugos ministerijos Kapitalinės statybos skyriaus viršininko pavaduotojas;

S. Žebrauskas – Miškų ūkio ministerijos Miško darbų skyriaus viršininkas.

Komisija buvo įpareigota, iki bus paskirstyti visi buvę Rusijos Federacijos kariuomenės objektai, nuolat teikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei savo pasiūlymus, o kartu su Krašto apsaugos ministerija – atitinkamų sprendimų projektus.

⁵¹⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. spalio 23 d. potvarkis Nr. 1029p // <http://www3.lrs.lt>.

Komisija, sprendama minėtų objektų paskirstymo klausimus, buvo įpareigota tai daryti kartu su atitinkamų miestų (rajonų) savivaldybių skirtais atstovais⁵¹⁸.

1993 m. kovo 22 d. buvo pakeistas komisijos pirmininkas. Juo buvo paskirtas Vyriausybės aparato Teisėsaugos skyriaus vedėjas V. Markevičius, o buvęs pirmininkas A. Kregždė – komisijos nariu⁵¹⁹.

Dėl minėtų organizacinių pertvarkymų Rusijos kariuomenės paliekamų objektų paskirstymas naujiems savininkams kuri laiką užsitęsė, tačiau po to vyko gana sklandžiai ir Vyriausybės potvarkiai bei nutarimai buvo pasirašomi ir priimami vienas po kito.

Perimant Rusijos kariuomenės valdomą turtą ne visada Lietuvos Vyriausybės veiksmai buvo derinami su Rusijos kariškių interesais. Tokiu pavyzdžiu galėtų būti 1992 m. sausio 3 d. Vyriausybės nutarimas likviduoti Lietuvos Respublikos teritorijoje esančių buvusios SSRS gynybos ir vidaus reikalų ministerijų butų ir komunalinio ūkio eksploatavimo dalies ir jų eksploatuojamo butų fondo, komunalinių, inžinerinių komunikacijų bei įrengimų, gamybinės bazės, transporto, mechanizmų ir kt. perdavimą miestų, rajonų, kurių teritorijose buvo šios dalys, savivaldybėms. Šis turtas turėjo būti perimtas iki sausio 20 d.⁵²⁰

Kadangi šis nutarimas nebuvo suderintas su Rusijos kariškiais, jie nė nesiruošė šio nutarimo vykdyti. 1992 m. kovo 6 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė gavo oficialų laišką, pasirašytą NVS kariuomenės Vilniaus įgulos viršininko V. Frolovo. Laiške buvo pranešama, kad NVS karinių pajėgų vyriausiojo vado pavaduotojas 1992 m. vasario 15 d. patvirtino Šiaurės Vakarų karinės grupuotės vadovybės sprendimą dėl buvusios SSRS gynybos ministerijos gyvenamojo fondo perdavimo. Sprendime nurodoma, jog šis fondas Lietuvos Respublikos miestų ir rajonų savivaldybėms bus perduotas tik tuo atveju, jei, gyventojams išsikėlus iš fondui priklausančių butų, prioritetinę teisę juose apsigyventi (iki iš Lietuvos bus išvesta buvusios SSRS kariuomenė) turės Šiaurės Vakarų karinės grupuotės kariškiai, darbininkai bei tarnautojai.

Laiške buvo reiškiamas priekaištas, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybei pavaldžios struktūros nesprensdžia šio klausimo NVS gynybos ministerijos siūlomu būdu.

Ministro Pirmininko pavaduotojas Z. Vaišvila šiuo klausimu nusiuntė laišką Rusijos Federacijos vicepremierui S. Šachrajui. Laiške pažymima, kad Rusijos Federacijos karinių pajėgų dalys, kurias ruošiamasi išvesti iš Lietuvos teritorijos, nesilaiko Lietuvos Respublikos įstatymų ir normatyvinių aktų, tarp jų – ir 1992 m. sausio 3 d. Vyriausybės priimto nutarimo Nr. 2. Šiuo nutarimu buvusios SSRS gynybos ministerijos butų eksploatavimo padaliniai likviduoti. Jų žinioje esantis turtas (gyvenamasis fondas, komunalinės inžinerinės komunikacijos bei statiniai, gamybos bazės, transportas, mechanizmai ir kt.), išskyrus karinės paskirties turtą, turėjo būti per-

⁵¹⁸ Dėl komisijos buvusių Rusijos Federacijos kariuomenės objektų paskirstymo klausimams išnagrinėti. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 8 d. potvarkis Nr. 175p // Ten pat.

⁵¹⁹ Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 8 d. potvarkio Nr. 175p dalinio pakeitimo. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 22 d. potvarkis Nr. 209p // Ten pat.

⁵²⁰ Dėl buvusios TSRS gynybos ministerijos ir TSRS vidaus reikalų ministerijos butų eksploatavimo organizacijų. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. sausio 3 d. nutarimas Nr. 2 // Ten pat.

duotas Lietuvos miestų ir rajonų savivaldybėms. Vicepremjeras konstatavo, kad Rusijos Federacijos kariuomenės Šiaurės–Vakarų grupės vadovybė ignoruoja šį Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą ir atsisako jį vykdyti.

Vicepremjero Z. Vaišvilos laiške taip pat buvo nurodoma, kad NVS karinių pajėgų vyriausiojo vado pavaduotojo N. Čekovo patvirtintas 1992 m. vasario 15 d. sprendimas akivaizdžiai prieštarauja Lietuvos Respublikos įstatymui „Dėl SSRS karinių dalinių bei kitų karinių struktūrų neteisėtai valdomo turto ir sandorių Lietuvos Respublikos teritorijoje“. Todėl Z. Vaišvila Lietuvos Respublikos Vyriausybės vardu prašė vicepremjera S. Šacharajų nedelsiant imtis priemonių atšaukti minėtą sprendimą bei nurodyti Rusijos Federacijos karinių pajėgų vadovybei laikytis visų Lietuvos Respublikos įstatymų ir normatyvinių aktų. Laiško pabaigoje pabrėžiama, kad esantis Lietuvoje ir priklausęs buvusios SSRS gynybos ministerijos butų eksploatavimo padaliniais gyvenamasis fondas, visos komunikacijos bei statiniai artimiausiu metu privalo būti perduoti Lietuvos Respublikos savivaldos organams⁵²¹.

Šis klausimas teigiamai buvo išspręstas tik 1992 m. pab. pasiekus susitarimus su Rusijos kariškiais ir tiems, kaip jau buvo minėta, kurie turi tam teisę, leidus butus privatizuoti⁵²².

Drauge reikia pažymėti, kad gyvenamojo ploto problema išliko aktuali visą Rusijos kariuomenės išvedimo laikotarpį. Ir, matyt, neatsitiktinai paskutinis objektas, 1993 m. gruodžio 15 d. perduotas Lietuvai, buvo gyvenamasis namas Vilniuje, Visoriuose⁵²³.

1992 m. vasario 28 d. Ministras Pirmininkas Gediminas Vagnorius įpareigojo miestų ir rajonų valdybas kartu su Krašto apsaugos ministerija nuo 1992 m. kovo 1 d. perimti buvusios SSRS karinės prekybos objektus kartu su struktūriniais padaliniais, priklausiniais įrengimais ir inventoriu. Vidaus reikalų ministerija buvo įpareigota miestų ir rajonų valdyboms teikti paramą perimant nurodytus objektus⁵²⁴.

Šis įpareigojimas buvo įvykdytas gana lengvai, nors iš čia nebuvo apsieita be protestų ir prieštaravimų.

Kitas gana aktualus klausimas buvo karinės gamyklos. 1992 m. vasario 10 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, įgyvendindama Lietuvos Respublikos įstatymą „Dėl SSRS karinių dalinių bei kitų karinių struktūrų neteisėtai valdomo turto ir sandorių Lietuvos Respublikos teritorijoje“ pavedė Susisiekimo ministerijai neatlygintinai perimti:

1. Sraigtasparnių remonto gamyklą (karinis dalinys 36859) Kaune, Suvalkiečių pl.;
2. Karo transporto aviacijos aerodromą (karinis dalinys 06937) Kėdainiuose;
3. Šiaulių karinį aerodromą Šiaulių raj., Zokniuose;
4. Aviacijos prietaisų remonto gamyklą Šiauliuose;
5. Aviacijos remonto gamyklą Panevėžyje;
6. Geležinkelio karinį dalinį 32238 Vilniuje, Paneriuose⁵²⁵.

⁵²¹ Vyriausybės informacijos biuro 1992 m. kovo 27 d. pranešimas // LRVKA.– F. 4, Ap. 3, B. 692, L. 214.

⁵²² 1993 m. gegužės mėn. V. Profotilovo raportas Rusijos Federacijos generalinio štabo viršininko pavaduotojui A. Kleimionovui // KAA.– F. 2, Ap. 6 (nenumeruota).

⁵²³ Priėmimo aktas Nr. 269 // Ten pat.– B. 24, L. 175.

⁵²⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. vasario 28 d. potvarkis Nr. 212p // <http://www3.lrs.lt>.

⁵²⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. vasario 10 d. potvarkis Nr. 140p // Ten pat.

Šiuo aktu patvirtinama
organams
Sis klasifikacija
su Rusijos kariuomenės
būtu privatizacijos
Tuo pat metu

TVIRTINU
Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotinis
pulkininkas
[Signature] Knezys
1993 m. *[Signature]* mėn. 15 d.

Rusijos kariuomenės PRIĖMIMO AKTAS Nr. 269
perdavimo Karinė dalis 22238
Vilniaus Dislokacijos vieta Visoriai, Vilnius
Priimamas objektas nebaigtas 108 bt.
gyv.namas ir dviejų namų pamatai

Mes, žemiau pasirašę Lietuvos Respublikos atstovai, objekto perdavimo komisijos pirmininkas, Karinių objektų inspekcijos vyriausias specialistas B. Šimoniūtis. Komisijos nariai: Teisingumo m-jos Finansų ir ūkio departamento vyriausias inžinierius A. Lisauskas, Užsienio reikalų m-jos pirmasis sekretorius V. Gudaitis, Saugumo tarnybos organizacinio skyriaus viršininkas A. Remsikis, Vidaus reikalų m-jos Kapitalinės statybos skyriaus v-kas V. Valiukas, UAB "Meduja" generalinis direktorius J. Gervickas, Vilniaus m. Statybos priežiūros inspekcijos vyresnis inžinierius J. Meižikas, KAM Kapitalinės statybos ir remonto tarnybos skyriaus viršininkas R. Lajauskas, Inžinierius topografas E. Petrauskas.

Vienašališku aktu konstatuojame, kad komisijos darbo eigoje apžiūrėti karinio objekto teritorija su nebaigta statyba ir inžineriniais tinklais.

Lietuvos Respublika priima Rusijos Federacijos karinį objektą, kurio kaina 1984 m kainomis įvertinama 538700 rub.

Įvertinama objekto ekologinė būklė.

Atsiskaitymo tarp Rusijos Federacijos ir Lietuvos Respublikos klausimai bus sprendžiami tarpvalstybinėje derybose.

- PRIEDAI. 1. Objekto pastatų sąrašas lentelė Nr.1
2. Objekto techninės būklės įvertinimo aktas lentelė Nr.2.
3. Objekto ekologinės ir sanitarinės epidemiologinės būklės įvertinimo aktas.

Priėmimo komisijos pirmininkas
Nariai:

B. Šimoniūtis
J. Gervickas
V. Gudaitis
R. Lajauskas
A. Lisauskas
J. Meižikas
E. Petrauskas
V. Valiukas

Pasirašytas apžiūros protokolas Kauno tankų remonto gamykloje. Dešinėje plk. Jonas Paužolis. 1992 m. R. Bagdono nuotrauka

1992 m. kovo 4–5 d. susisiekimo ministro pavaduotojas S. Dailydka Kėdaičiuose, Panevėžyje, Šiauliuose ir Kaune supažindino minėtų karinių objektų vadovus su šiuo Vyriausybės potvarkiu.

Kokios buvo tos minimos gamyklos?

202-oji sraigtasparnių remonto gamykla Kaune remontavo buvusios SSRS gamybos sraigtasparnius MI-8 ne tik SSRS kariuomenei, bet ir Indijai, Sirijai, Iranui, Egiptui ir kitoms Azijos ir Europos valstybėms, kuriose jie buvo eksploatuojami. Užsakymai jų remontui buvo teikiami per SSRS, vėliau Rusijos karinį kompleksą. Gamykloje dirbo apie 1400 darbuotojų, beveik visi buvo laisvai samdomi. Tarp jų buvo apie 40–50 kariškių, kurie dažniausiai atlikdavo sraigtasparnių įskraidymą po remonto. Gamyklai vadovavo plk. Aleksandras Sulženko.

256-oji aviacijos remonto gamykla Šiauliuose remontavo karinius SU-24 lėktuvus. Visa įranga gamykloje buvo pritaikyta tik šių lėktuvų remontui. Gamykloje dirbo apie 1200 darbuotojų, iš jų apie 70 % buvo iš Šiaulių miesto. Vėliau, kadangi Lietuvai buvo nepriimtina, kad šie lėktuvai po remonto skraidytų Lietuvos oro erdve, taip pat būtų atliekami bandymai, jų remontas buvo nutrauktas, o visa įranga išvežta. Gamyklos viršininkas pplk.

Sergejus Jerošenko.

338-oji aviacijos remonto gamykla Panevėžyje remontavo įvairių SSRS kariškių lėktuvų elektros ir elektronikos įrengimus ir kitą aviacinę techniką. Gamykloje

dirbo apie 500 darbuotojų, apie 71 % iš jų buvo laisvai samdomi. Apie 30 % gamyklos produkcijos buvo vartojimo prekės: suvirinimo aparatai, automobilių atsarginės dalys, medžio dirbiniai ir kt. Gamyklos viršininkas pplk. Aleksandras Macko⁵²⁶.

Tačiau reikia pažymėti, kad 1992 m. Lietuvos Vyriausybė jokių kitų konkrečių veiksmų gamykloms perimti nesiėmė, todėl tais metais daugiau šis klausimas ir neiškilo.

Kadangi pagal kariuomenės išvedimo grafiką 1993 m. karines gamyklas turėjo perimti Lietuva, 1993 m. sausio 25 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė paskyrė iki 1993 m. liepos 1 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės laikinuosius atstovus buvusiose Rusijos kariuomenės gamyklose:

Vytautą Pakarską – Kauno malūnsparnių remonto gamykloje;

Petrą Saunorių – Kauno tankų remonto gamykloje;

Medardą Kiškį – Panevėžio aviacijos remonto gamykloje;

Antaną Žemaitį – Šiaulių aviacijos remonto gamykloje.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės laikiniams atstovams gamyklose buvo suteikti įgaliojimai vykdyti valstybinio turto gamyklose priežiūrą. Jie buvo įpareigoti imtis visų priemonių, kad gamyklose esantys įrengimai ir inventoriūs nebūtų išvežami, perduodami ar naikinami, ir apie pažeidimus šioje srityje nedelsiant informuoti Lietuvos Respublikos Vyriausybę.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės laikiniams atstovams gamyklose buvo pavesta organizuoti šių gamyklų reorganizavimą, kad jų pagrindu būtų įkurtos bendros įmonės su Rusijos Federacijos ar kitų valstybių įmonėmis, ir baigti šį darbą iki 1993 m. gegužės 1 d.

Minimų gamyklų vadovai buvo įpareigoti sudaryti Lietuvos Respublikos Vyriausybės laikiniams atstovams gamyklose reikiamas darbo sąlygas ir vykdyti jų nurodymus, neviršijančius jiems suteiktų įgaliojimų⁵²⁷.

Dėl šio Vyriausybės nutarimo 1993 m. vasario mėn. Rusijos įgaliotinis kariuomenės išvedimui gen. plk. L. Majorovas pareiškė protestą Lietuvos Respublikos Ministrui Pirmininkui Bronislovui Lubiui bei krašto apsaugos ministrui Audriui Butkevičiui. Jo nuomone toks Lietuvos Vyriausybės nutarimas prieštarauja teisiniams principams ir gali būti sprendžiamas tik Lietuvos ir Rusijos vyriausybių lygmenyje. Jis priminė, kad minėtos gamyklos yra Rusijos ginkluotųjų pajėgų nuosavybė, todėl iki politinio klausimo sprendimo jie negali leisti šių gamyklų reikalus kišti Lietuvos Vyriausybės paskirtiems atstovams⁵²⁸.

Tačiau šio klausimo sprendimo pradžia, ko gero, buvo pavėluota. Jau 1993 m. sausio mėn. SKAT Kauno rinktinės vadas vyr. lt. J. Abromavičius informavo kraš-

⁵²⁶ Susisiekimo ministro pavaduotojo S. Dailydkos pažyma apie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. vasario 10 d. potvarkio Nr. 140p vykdymą // LRVKA.– F. 4, Ap. 3, B. 693, L. 92–95; Susisiekimo ministro J. Biržiškio 1993 m. balandžio 7 d. raštas Lietuvos Respublikos Vyriausybei // Ten pat.– B. 931, L. 154–155.

⁵²⁷ Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės laikinųjų atstovų gamyklose. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. sausio 25 d. potvarkis Nr. 55p // <http://www3.lrs.lt>.

⁵²⁸ 1993 m. vasario 11 d. gen. plk. L. Majorovo raštas Lietuvos Respublikos Ministrui Pirmininkui B. Lubiui // LRVKA.– F. 4, Ap. 3, B. 930, L. 77; 1993 m. vasario 19 d. L. Majorovo raštas A. Butkevičiui // KAA, F. 2, Ap. 1, B. 107, L. 51.

to apsaugos ministrą, kad į jį kreipėsi Kauno sraigtasparnių remonto gamyklos dirbantieji ir pranešė apie sausio 19 d. sprendimą – gamyklą uždaryti, o apie 2000 darbininkų atleisti. Sausio 18 d. prasidėjo gamyklos įrangos demontavimo darbai. Darbininkai prašė imtis priemonių, kad būtų apsaugotas gamyklos turtas⁵²⁹.

1993 m. vasario 10 d. į Ministrą Pirmininką Bronislovą Lubį karinių gamyklų klausimu kreipėsi Valstybinės derybų delegacijos su Rusija vadovas Česlovas Stankevičius. Jis atkreipė Ministro Pirmininko dėmesį į tai, kad nevykdomas Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl karinių dalinių bei kitų karinių struktūrų neteisėtai valdomo turto ir sandorių Lietuvos Respublikos teritorijoje“, nes karinės įmonės neperimtos, turtas grobstomas, nepaskirti atsakingi įmonių šeiminkai, o kaltieji netraukiami baudžiamajon atsakomybėn. Anot Č. Stankevičiaus, vien tik laikinųjų atstovų gamyklose paskyrimo nepakanka.

Č. Stankevičius kategoriškai pasisakė prieš bet kokių bendrų gamyklų su Rusija kūrimą. Jis siūlė skubiai perimti karines gamyklas, nesileisti į jokias derybas su Rusijos kariškiais, neleisti išvežti jokio turto bei įrengimų, o trukdančius perimti gamyklas ar grobstančius turtą Rusijos kariškius ir kitus asmenis traukti baudžiamajon atsakomybėn⁵³⁰.

Tačiau reikia pažymėti, kad Lietuvos Vyriausybė nebuvo atsisakiusi idėjos kurti bendras su Rusijos Federacija gamyklas. Tai matyti iš 1993 m. vasario 25 d. Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko Bronislovo Lubio ir Rusijos Federacijos ambasadoriaus Lietuvoje Nikolajaus Obertyševio susitikimo atmintinėje užfiksuoto fakto, kad Lietuvos Vyriausybės nuomone, tokios bendros gamyklos, nepaisant opozicijos prieštaravimo, galėtų būti įkurtos⁵³¹.

Reikia pažymėti, kad sumanymas įkurti bendras su Rusija gamyklas atsirado dar 1991 m. pabaigoje. Tai matyti iš Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko Gedimino Vagnoriaus 1991 m. gruodžio 11 d. rašto Rusijos Federacijos Vyriausybei. Jame Premjeras Rusijos Vyriausybę informuoja, kad Krašto apsaugos ministerija yra parengusi 7 buvusių SSRS gynybos ministerijos gamyklų konversijos projektą. Pagal jį šios gamyklos turėjo tapti akcinėmis bendrovėmis, kurių veikloje gali dalyvauti ir RTSFR. G. Vagnorius Rusijos Vyriausybę kvietė bendradarbiauti kuriant tokias gamyklas⁵³².

1992 m. gegužės 15 d. Lietuvos Vyriausybė ir Lietuvos Respublikos susiekimo ministerija gavo Rusijos aviacijos mokslinio pramoninio komplekso „OKB“ bei Šiaulių aviacijos remonto gamyklos kolektyvo atsakymą į minėtą G. Vagnoriaus pasiūlymą. Jame Šiaulių aviacijos remonto gamyklos viršininkas S. Jerošenko rašė, kad pritaria pasiūlymui. Jis siūlė bendroje įmonėje remontuoti bei techniškai aptarnauti karinius Rusijos, Lietuvos ir kitų šalių lėktuvus, gaminti nedidelius, daugiausia ūkinėms reikmėms skirtus lėktuvus ir kt. Jų skaičiavimais per metus gamyklos gamybinė apimtis turėjo siekti iki 73 mln. rublių. Su laišku buvo atsiųstas ir ketinimų proto-

⁵²⁹ J. Abromavičiaus 1993 m. sausio 19 raštas // LRVKA.– F. 4, Ap. 3, B. 930, L. 54.

⁵³⁰ Č. Stankevičiaus 1993 m. vasario 10 d. raštas Ministrui Pirmininkui B. Lubiui // Ten pat, L. 75–76.

⁵³¹ LR Ministro Pirmininko B. Lubio susitikimo, įvykusio 1993 m. vasario 25 d., su RF ambasadoriumi Lietuvoje N. Obertyševu atmintinė // LRPA fondas (nenumuruota).

⁵³² G. Vagnoriaus 1991 m. gruodžio 11 d. raštas Rusijos vyriausybei // LRVKA.– F. 4, Ap. 3, B. 693, L. 142.

⁵³³ Ten pat,– L. 138–141.

kolas⁵³³.

Šiai idėjai pritarė Krašto apsaugos ministerija. Jos nuomone, buvo tikslinga išsaugoti minėtą įmonę su visais esamais techniniais įrengimais. Įmonėje, anot ministro A. Butkevičiaus, būtų galima remontuoti įvairioms Lietuvos žinyboms priklausančius lėktuvus bei kitų valstybių lėktuvus. Tačiau A. Butkevičius išreiškė ir tam tikrą abejonę. Jo nuomone, bendros įmonės su Rusija kūrimas galimas, jeigu Rusijos Vyriausybė išsipareigotų tiekti Lietuvos Respublikai karinę aviacinę techniką ir atsargines dalis lengvatinėmis sąlygomis⁵³⁴.

Tačiau šiai idėjai nepritarė ekonomikos ministras A. Šimėnas. Jo nuomone Rusijos pastangos performuoti karines įmones į bendras įmones yra ne kas kita, kaip bandymas pasilikti Lietuvoje ir įteisinti juridiskai jų egzistavimą. Be to, tai yra mėginimas tų įmonių vadovaujantiems darbuotojams – buvusiems sovietinės armijos karininkams, likti Lietuvoje.

Tiesiogiai šiai idėjai nepritarė ir susisiekimo ministras J. Biržiškis. Pasak jo, pasiūlymą sudaryti aviacijos prietaisų gamyklos Šiauliuose bazėje bendrą įmonę su Rusijos moksliniu gamybiniu aviacijos kompleksu galima būtų nagrinėti tik po to, kai aviacijos prietaisų remonto gamykla Šiauliuose bus perduota Lietuvos Respublikos jurisdikcijon ir ši įmonė bus užregistruota Lietuvos Respublikos nustatyta tvarka⁵³⁵. Jis siūlė perimti Šiaulių aviacijos remonto gamyklą ir išlaikyti jos darbo profilį, nes ten dirbo daug laisvai samdomų Lietuvos piliečių⁵³⁶.

1993 m. kovo 12 d. buvo žengtas naujas žingsnis karinių gamyklų perėmimo istorijoje. Vyriausybė priėmė nutarimą „Dėl buvusių SSRS karinių remonto gamyklų, esančių Lietuvos Respublikoje, priskyrimo“. Šiuo nutarimu Kauno sraigtasparnių remonto gamykla, Šiaulių aviacijos remonto gamykla ir Panevėžio aviacijos remonto gamykla buvo priskirtos Susisiekimo ministerijos reguliavimo sferai, Kauno tankų remonto gamykla – Pramonės ir prekybos ministerijos reguliavimo sferai⁵³⁷.

Artėjant esamų Rusijos kariuomenės remonto gamyklų perdavimui Lietuvai Vyriausybė 1993 m. kovo 16 d. sudarė komisiją deryboms su Rusijos Federacija karinėms remonto įmonėms (Kauno malūnsparnių remonto gamyklai, Kauno tankų remonto gamyklai, Šiaulių aviacijos remonto gamyklai ir Panevėžio aviacijos remonto gamyklai) perimti Lietuvos Respublikos nuosavybėn ir tolesnio jų panaudojimo klausimams nagrinėti:

A. Butkevičius – krašto apsaugos ministras (komisijos pirmininkas);

J. Biržiškis – susisiekimo ministras;

R. Rudžionis – Lietuvos ginklų fondo valdytojas;

A. Sinevičius – pramonės ir prekybos ministras;

Č. Stankevičius – Valstybinės derybų su Rusija delegacijos vadovas⁵³⁸.

Vykdamas minėtus nutarimus, 1993 m. balandžio 16 d. krašto apsaugos minist-

⁵³⁴ A. Butkevičiaus 1992 m. birželio 17 d. raštas Lietuvos Respublikos Vyriausybei // Ten pat, L. 148.

⁵³⁵ J. Biržiškio 1992 m. gegužės 25 d. raštas Lietuvos Respublikos Vyriausybei // Ten pat, L. 144.

⁵³⁶ A. Šimėno 1992 m. gegužės 22 d. raštas Lietuvos Respublikos Vyriausybei // Ten pat, L. 143.

⁵³⁷ Ten pat, B. 932, L. 128.

⁵³⁸ Dėl komisijos deryboms su Rusijos Federacija karinėms remonto įmonėms perimti sudarymo. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 16 d. potvarkis Nr. 196p // <http://www3.lrs.lt>.

ras A. Butkevičius susitikimo su Rusijos Federacijos gynybos ministru P. Gračiovu Maskvoje metu aptarė ir gamyklų perėmimo klausimus. Susitikimo metu gamyklų perėmimui buvo sutarta sudaryti ekspertų grupę⁵³⁹. Tokią Lietuvos pusės ekspertų grupę A. Butkevičius sudarė 1993 m. balandžio 4 d. Į grupę buvo įtraukti:

A. Paškauskas – Susisiekimo ministerijos Pramonės skyriaus viršininkas (grupės vadovas);

V. Pakarskas, P. Saunorius, M. Kiškis, A. Žemaitis – Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotiniai karinėse gamyklose;

J. Martinionis – Pramonės ir prekybos ministerijos Mašinų gamybos pramonės plėtojimo departamento Žemės ūkio mašinų skyriaus viršininkas;

S. Šulskus – Krašto apsaugos ministerijos Karinių objektų inspekcijos vyresnysis specialistas.

Pagrindinis šiai grupei iškeltas uždavinys buvo paruošti dokumentus, nustatančius karinių remonto gamyklų perėmimo tvarką, bei kitų reikiamų dokumentų projektus⁵⁴⁰.

Balandžio 6 d. A. Butkevičius sudarė šių gamyklų tikrinimo ir perėmimo komisijas⁵⁴¹.

Galutinai šios gamyklos buvo perimtos pagal Rusijos kariuomenės išvedimo grafike numatytus terminus.

Iš viso iš Rusijos kariuomenės buvo perimti 272 kariniai miesteliai, teritorijos ir kiti atskiri objektai, kuriuose buvo 4092 pastatai. Perimti pastatai bei juose esantys įrengimai perimant buvo įkainoti 376,2 mln. rublių 1984 m. kainomis. Perimti 99 kariniai miesteliai ar atskiri objektai, kuriuose buvo 1298 pastatai, arba 36 visų perimtų objektų buvo perduota Krašto apsaugos ministerijai, likusieji 173 objektai, arba 2794 pastatai, arba 64 % kitoms ministerijoms ar savivaldybėms (žr. Priedą Nr. 13). Atitinkamai perduotų objektų, vertė buvo tokia: Krašto apsaugos ministerijai 83 mln. rb., kitoms ministerijoms ar savivaldybėms – 293,2 mln. rb. Iš sovietinių dalinių perimta 65545 ha žemės, kurios 8372 ha., arba 13 %, perduota Krašto apsaugos ministerijai, likusieji 57173 ha, arba 87 %, perduota kitoms ministerijos ar savivaldybėms⁵⁴².

⁵³⁹ Dėl ekspertų grupės sudarymo. Lietuvos Respublikos Vyriausybės Vyriausiojo įgaliotinio Rusijos kariuomenės išvedimo klausimais 1993 m. gegužės 4 d. įsakymas Nr. 379 // KAA.– F. 20, Ap. 1, B. 1, L. 26.

⁵⁴⁰ Ten pat.

⁵⁴¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės Vyriausiojo įgaliotinio Rusijos kariuomenės išvedimo klausimais 1993 m. gegužės 6 d. įsakymai Nr. 11–14 // Ten pat, L. 12–15.

⁵⁴² Lietuvoje buvusių Rusijos karinių objektų duomenys // Ten pat.– F. 2, Ap. 6, B. 29, L. 1.

IŠVADOS

1. 1939 m. SSRS ir Vokietijos suokalbiu, 1940 m. birželio mėn. Lietuva Sovietų Sąjungos buvo okupuota, Lietuvos kariuomenė sunaikinta, Lietuva pradėta sovietizuoti.

Prasidėjus Vokietijos – SSRS karui, sovietinė kariuomenė iš Lietuvos buvo išstumta, tačiau, triuškindama Vokietiją, ji 1944 m. Lietuvą okupavo iš naujo.

Lietuvos okupacija tęsėsi iki 1990 m. kovo 11 d., kai Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas vėl atkūrė nepriklausomą Lietuvos valstybę.

2. Nuo pat pirmųjų Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dienų Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba ir Vyriausybė ėmė reikalauti išvesti iš Lietuvos okupacinę Sovietų Sąjungos kariuomenę, kurios Lietuvoje buvo beveik 35 tūkst. karių. Todėl Lietuvos Respublikos vadovybė dėjo visas pastangas, kad Sovietų Sąjunga sėstų prie derybų stalo.

3. Kitas svarbus klausimas, kuriuo nuo pirmųjų Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dienų ėmė rūpintis Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba bei Vyriausybė, buvo Lietuvos jaunuolių, tarnaujančių sovietinėje kariuomenėje, sugražinimas į Lietuvą, apsauga pabėgusių iš sovietinės kariuomenės bei šaukiamojo amžiaus jaunuolių, pasiryžusių neiti tarnauti į sovietinę kariuomenę. Lietuvos Aukščiausioji Taryba pirmiausia sutvarkiusi juridinę jaunuolių apsaugą bei savo daugkartiniais kreipimaisi į pasaulio demokratines valstybes bei tarptautines organizacijas iš esmės apsaugojo absoliučią daugumą Lietuvos jaunuolių nuo prievartinio ėmimo į sovietinę kariuomenę. Galiausiai jaunuolių šaukimo į sovietinę kariuomenę problema buvo išspręsta 1991 m. pab., kada Maskvoje naujai paskirtas SSRS gynybos ministras E. Šapošnikovas paleido iš tarnybos sovietinėje kariuomenėje visus Lietuvos Respublikos piliečius.

4. 1990 m. antroje pusėje prasidėjusias derybas tarp Lietuvos ir SSRS pastaroji iš esmės naudojo tik kaip priedangą nuo pažangiosios pasaulio visuomenės, nepatenkintos SSRS veiksmais. Visokiais būdais buvo delsiama pradėti oficialių derybų procesą, joms prasidėjus, be paaiškinamos priežasties derybų delegacijų susitikimai buvo atidėliojami. Pagaliau 1991 m. sausio mėn. SSRS pabandė ginkluota jėga įvykdyti Lietuvoje valstybės perversmą. Tačiau Lietuvos žmonės, remiami demokratinių pasaulio jėgų, perversmui sugebėjo pasipriešinti.

5. 1991 m. balandžio mėn. Lietuvos pastangų dėka atsinaujinusios derybos tarp SSRS ir Lietuvos laukiamo rezultato neatnešė.

6. Didelis žingsnis normalizuojant santykius su kaimynais buvo 1991 m. liepos 29 d. pasirašyta Lietuvos ir Rusijos santykių sutartis tarp valstybių, kuria oficialiai buvo pripažinta SSRS 1940 m. įvykdyta Lietuvos aneksija ir pasisakyta už jos padarinių likvidavimą. Ši sutartis turėjo didelę reikšmę vėlesnėse derybose su Rusija dėl kariuomenės išvedimo.

7. Po rugpjūčio pučo Maskvoje, pasikeitus SSRS vidaus jėgų balansui, 1991 m. rugsėjo 6 d. SSRS Vyriausybė oficialiai pripažino Lietuvos Respubliką. Priėmus šį SSRS Valstybės Tarybos nutarimą iš esmės pasikeitė Lietuvos juridinis statusas. Lietuvą viena po kitos pradėjo pripažinti pasaulio valstybės.

8. 1991 m. pab. juridškai nustojus egzistuoti SSRS, 1992 m. sausio 31 d. prasidėjo oficialios derybos dėl jau į Rusijos jurisdikciją perėjusios buvusios SSRS okupacinės kariuomenės išvedimo iš Lietuvos. Derybos buvo įtemptos ir sudėtingos. Svarbią reikšmę šių derybų eigai turėjo 1992 m. vykusio referendumo rezultatai. 90,79 % dalyvavusių referendume Lietuvos Respublikos piliečių pasisakė, kad Rusijos kariuomenė būtų išvesta iš Lietuvos dar 1992 m.

Buvo pasiekta, kad Rusija išsipareigoja savo kariuomenę išvesti iki 1993 m. rugpjūčio 31 d. Tai buvo užfiksuota 1992 m. rugsėjo 8 d. Maskvoje pasirašytame Rusijos kariuomenės išvedimo grafike. Tačiau Rusijos vadovybė nusprendė atidėti visiškai parengtos ir parafuotos pagrindinės sutarties dėl Rusijos kariuomenės išvedimo pasirašymą bei dar tris parafuotus susitarimus, motyvuodama tuo, kad juose neapginti Rusijos interesai.

9. Nors Lietuva derybose su Rusija jautė didelę Vakarų valstybių paramą, tačiau pastarosios į derybų procesą tiesiogiai nesikišo. Derybos buvo dvišalės ir tai, kad Lietuvos derybininkams pavyko susitarti dėl Rusijos kariuomenės iš Lietuvos išvedimo metais anksčiau nei iš Vokietijos, buvo svarbi jaunos Lietuvos diplomatijos pergalė.

10. Rusijos kariuomenės išvedimas, prasidėjęs dar vykstant deryboms dėl kariuomenės išvedimo, vėliau iš esmės buvo vykdomas pagal grafike numatytus terminus. Tačiau išvedimo procesas buvo sudėtingas ir gana komplikotas, nes techninį Rusijos kariuomenės išvedimo procesą komplikavo politiniai Rusijos vadovybės sprendimai. Rusijos kariuomenės išvedimas iš Lietuvos kelis kartus buvo sustabdytas, ir dažnai tik spaudžiant demokratinėms valstybėms bei tarptautinėms organizacijoms, vėl atnaujinamas.

11. Nors buvusi SSRS kariuomenė, dislokuota Lietuvos teritorijoje, 1991 m. pab. perėjo į Rusijos jurisdikciją, tačiau jos okupacinė prigimtis nepasikeitė. Tiek karinė vadovybė, tiek kariniai daliniai nepaisė Lietuvos Respublikos teisės aktų, savivaliavo, buvo grobstomas ir nelegaliai pardavinėjamas karinis turtas, griaunami ir gadinami paliekami pastatai, nelegaliais būdais stengiamasi įvesti karinių dalinių papildymą naujai pašauktais kareiviais ir kt. Dėl šių priežasčių Lietuvos institucijos buvo priverstos imtis atsakomųjų veiksmų: karinių dalinių blokavimo, karinio transporto judėjimo Lietuvos keliais suvaržymo ir kt. Lietuvos vadovybei dėl Rusijos kariuomenės veiksmų ne kartą teko kreiptis pagalbos į kitas pasaulio valstybes bei autoritetingas tarptautines organizacijas.

12. Pirmajam Rusijos kariuomenės išvedimo laikotarpiui, kuris iš dalies tęsėsi iki 1992 m. rugsėjo 8 d. Rusijos kariuomenės išvedimo grafiko pasirašymo, buvo būdinga tai, kad Sovietų Sąjunga, vėliau Rusija, iš esmės išvedė pasibaigus Šaltajam karui bei žlugus Varšuvos paktui nebereikalingas karines dalis, dalis, kurias numatė dislokuoti kitose vietose, bei dėl Lietuvos valdžios institucijų sudarytų sunkesnių sąlygų funkcionavimo Lietuvoje (pvz., kariniai komisariatai ir kt.).

13. Pirmajame organizuoto Rusijos kariuomenės išvedimo etape (1992-09-08 – 1992-12-31) buvo akcentuojama pirmiausia Rusijos kariuomenės išvedimas iš Lietuvos Respublikos sostinės Vilniaus, išvedant 107 motošaulių diviziją, pilnas karinių oro pajėgų kovinių bei aptarnaujančios paskirties dalių išvedimas, kitų dalių išvedimo pradžia. Tačiau jau spalio 29 d. dėl Rusijos vidinių politinių problemų, Rusijos

Prezidento Boriso Jelcino įsaku kariuomenės išvedimas iš Lietuvos buvo pristabdytas. Ir nors demokratinių pasaulio valstybių bei JTO pastangų dėka išvedimas vėl buvo atnaujintas, tačiau pirmojo etapo Rusijos kariuomenės dalinių išvedimo planas buvo įvykdytas tik 78 %, t. y. liko neišvesta 12 planuotų išvesti dalinių.

14. Antrasis etapas (1993-01-01 – 1993-03-31) pasižymėjo įvairių Rusijos kariuomenės provokacijų ir politinių demaršų gausa. Tai nelegalus, nesuderintas su Lietuvos Respublikos Vyriausybe kareivių įvedimas į Lietuvą, kariuomenės išvedimo sustabdymas ir kt. Ėmė ryškėti tendencijos, kad Rusija siekia sustabdyti ir kaip galima ilgiau palikti Lietuvoje stipriausias ir ypač oro desanto dalis.

15. Trečiajame etape (1993-04-01 – 1993-06-30) buvo susidariusi situacija, kad dėl susikaupusių ir naujai iškylančių problemų galėjo sužlugti Rusijos karinių dalių išvedimo grafikas. Kai kurių dalinių išvedimas vėlavo net 5 mėn. Daug problemų pavyko išspręsti Rusijos gynybos ministro Pavelo Gračiovo vizito (gegužės 18–19 d.) metu bei kartu su Rusijos karinės vadovybės atsiūsta į Lietuvą gen. V. Profotilovo vadovaujama operatyvine grupe.

16. Ketvirtasis (1993-07-01 – 1993-08-31) etapas jau buvo tik Rusijos kariuomenės likučių išvedimo etapas. Tačiau Rusija dėl politinių motyvų vos nesužlugdė pasiektų susitarimų dėl kariuomenės išvedimo pabaigos iki rugpjūčio 31 d. Rusijai ultimatyviai reikalaujant pasirašyti jos vienareikšmiškai pakeistą ir Lietuvai nenaudingą pagrindinį susitarimą dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos, kariuomenės išvedimas buvo sustabdytas. Ir tik asmeniškai Lietuvos Prezidentui Algirdui Brazauskui pavykus įtikinti Rusijos Prezidentą Borisą Jelciną atšaukti nurodymą sustabdyti Rusijos kariuomenės likučių išvedimą, Rusijos kariuomenė buvo išvesta pagal numatytą grafiką, t. y. 1993 m. rugpjūčio 31 d.

17. Pasitraukus iš Lietuvos Rusijos kariuomenei buvo paliktas nekilnojamasis turtas, kuris 1984 m. kainomis buvo įkainotas 376,2 mln. rublių. Susigražinta daugiau kaip 65,5 tūkst. ha Lietuvos žemės, tačiau Lietuvos gamtai padaryta žala dėl Lietuvos institucijų kaltės nebuvo laiku apskaičiuota ir nepareikšta jos atlyginimo pretenzija, nors Rusijos pusė tam neprieštaravo.

18. Paskutinio Rusijos kariuomenės karinio dalinio išvedimas baigė svarbų Lietuvos Nepriklausomybės galutinio įtvirtinimo laikotarpį. Nuo šios dienos Lietuvą galima laikyti pasiekusią visišką Nepriklausomybę.

Pabaiga

Sovietinės kariuomenės, 1940 m. birželio mėn. okupavusios Lietuvą kelias namo buvo aplaistytas tūkstančių lietuvių krauju, sugriautais ir sužalotais gyvenimais, neišsipildžiusiomis svajonėmis bei viltimis.

Pasipriešinimas okupantams Lietuvoje prasidėjo nuo pirmųjų okupacijos dienų ir tęsėsi iki prievartinio šios kariuomenės išvedimo pabaigos. Ši kova turėjo keletą ryškių etapų. Tai 1941 m. birželio sukilimas, daugiau kaip dešimtmetį trukęs partizaninis karas, gerokai gausesnėms okupanto jėgoms nuslopinus partizaninį pasipriešinimą – disidentinis judėjimas, Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio veikla ir pagaliau pats okupacinės kariuomenės išvedimo procesas.

Didelį darbą išvedant Rusijos kariuomenę iš Lietuvos atliko daugybė žmonių. Tai pirmiausia Lietuvos politikai – Aukščiausiosios Tarybos vadovybė bei Tarybos nariai, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, valstybinės derybų dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos delegacijos nariai bei ekspertai, beveik visų ministerijų ir žinybų darbuotojai. Tačiau didžiausias techninio darbo krūvis teko Krašto apsaugos ministerijos bei krašto apsaugos sistemos kariams ir darbuotojams. Jiems teko organizuoti ir prižiūrėti išvedimo procesą, tikrinti karinius dalinius, perimti paliekamus karinius objektus, organizuoti jų apsaugą, pagaliau teko 1992 m. pavasarį blokuoti sovietinius karinius dalinius, kad į juos nebūtų įvežti naujokai, kad karinis transportas Lietuvos teritorija judėtų tik pagal Lietuvos nustatytą tvarką ir kt. Rizikuodami savo gyvybėmis, šie žmonės bandė priversti kur kas stipresnę jėgą paklusti Lietuvos įstatymams ir kitiems teisės aktams. Deja, šiame darbe nepavyko visų nuspelniusiųjų paminėti, tačiau visi jie verti didžiausios pagarbos ir dėkingumo. Didžiausią indėlį įdėję į sunkų Rusijos kariuomenės išvedimo procesą buvo apdovano-ti „Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos atminimo ženklai“ (žr. Priedą Nr. 14). Tegu šis sąrašas ir ši knyga bus atminimas jiems ir priminimas ateinančioms kartoms to, kas jau po truputį eina į užmarštį, – *Lietuva atgavo Nepriklausomybę ir visišką laisvę tik lietuvių tautos bei visų Lietuvoje gyvenusių ir parėmusių lietuvių siekius gyventi laisviems ir nepriklausomiems ryžto ir pastangų dėka.*

Le résumé

La sortie de l'armée de la Russie en 1990-1993

Gintautas Surgailis

Au milieu de la quatrième décennie, la situation dans l'Europe est devenue compliquée. A cause de la politique des dirigeants de l'Europe de l'Ouest, l'Allemagne hitlérienne a occupé l'Autriche, au mois de septembre 1938, à Munich, l'Angleterre et la France ont accepté que la région des Sudets serait détachée de la Tchécoslovaquie. Grâce à une entente de Munich, la Tchécoslovaquie a été liquidée le 15 mars 1939. Le 23 mars 1939, la région de Klaipėda a été détachée de la Lituanie. D'ailleurs, l'Angleterre et la France ont été les garants pour la région de Klaipėda. L'explication est que les politiciens de l'Europe essayaient de diriger le regard de l'Allemagne vers l'Est.

Le 17 juin 1939, l'U.R.S.S. a proposé le contrat de l'aide solidaire à l'Angleterre et à la France. En été, les négociations politiques et militaires ont eu lieu, mais sans résultats, et elles étaient tout à fait rompues car, en 1939, la direction de la politique étrangère de l'U.R.S.S. a commencé à changer. L'Allemagne cherchait des contacts avec l'Union Soviétique et J. Staline a donné l'ordre de rompre les négociations avec l'Angleterre et la France.

Les négociations de l'U.R.S.S. et de l'Allemagne ont fini le 23 août 1939 par le pacte signé de non-agression. Le pacte était ordinaire. Mais il y avait le procès – verbal secret concernant le partage des sphères d'influence de l'Allemagne et de l'U.R.S.S. dans l'Europe de l'Est. Conformément au procès-verbal, les pays Baltes, à l'exception de la Lituanie, appartenaient à l'Union Soviétique. La Lituanie était dans la zone de l'Allemagne.

La seconde guerre mondiale a commencé quand l'Allemagne a attaqué la Pologne le 1 septembre 1939. L'Angleterre et la France ont déclaré la guerre contre l'Allemagne, mais elles n'ont pas aidé la Pologne.

Le 17 septembre, l'Allemagne a commencé les actions militaires contre la Pologne, la résistance de l'armée polonaise a été brisée et la Pologne a été liquidée.

De nouveau pacte « de l'amitié et des frontières entre l'U.R.S.S. et l'Allemagne » et ses procès – verbaux secrets ont été signés entre l'U.R.S.S. et l'Allemagne le 28 septembre 1939. Conformément à ces procès verbaux, la Lituanie appartenait à l'Union Soviétique, à l'exception de Užnemunė (le territoire de la Lituanie sur le rive gauche du Niémen).

L'Union Soviétique commence à effectuer « les moyens spéciaux », prévus dans les procès – verbaux secrets. Le 10 octobre 1939, l'Union Soviétique a forcé la Lituanie de signer « le pacte de la remise de Vilnius et de la région de Vilnius à la Lituanie et de l'aide solidaire entre la Lituanie et l'Union Soviétique ».

Conformément à ce pacte, les divisions militaires soviétiques – le corps spécial No.16, 20 000 de soldats – ont été introduites en Lituanie le 15 novembre.

Le 14 juin 1940, l'Union Soviétique a présenté l'ultimatum à la Lituanie dans lequel elle a accusé la Lituanie de ne pas exécuter les conditions du pacte du 10 octobre et elle a exigé d'introduire les divisions militaires soviétiques « assez nombreuses » dans le territoire de la

Lituanie. Le gouvernement de la Lituanie a du accepter l'ultimatum. L'armée lituanienne a reçu l'ordre de ne pas résister.

L'armée soviétique d'occupation, comprenant plus que 150 000 de soldats, a franchi les frontières de la Lituanie le 15 juin. Le 16 juin, le territoire de la Lituanie a été occupé.

L'Union Soviétique a liquidé l'armée lituanienne, les restes étaient incorporés dans l'Armée Rouge comme le corps territorial des chasseurs No.29.

En 1941, quand la guerre de l'Allemagne et de L'U.R.S.S. a commencé, l'Armée Rouge a quitté le territoire de la Lituanie, mais en 1944, écrasant l'armée de l'Allemagne, elle est revenue. Elle n'essayait même pas de justifier sa présence sur le territoire occupé et elle faisait tout ce qu'elle était utile. Les fonctionnaires du Kremlin infiltrés dans le gouvernement de la République Soviétique Socialiste de la Lituanie ont légalisé par leurs décisions tous les territoires nécessaires pour les besoins de l'Armée dans la Lituanie ne prenant pas en considération des revendications des habitants, de l'économie et de la sécurité de la nature. L'Armée d'occupation faisait tout ce qu'elle voulait sur le territoire occupé.

Le Soviet Suprême, élu d'une manière démocratique, a rétabli l'Etat indépendant de la Lituanie le 11 mars 1990. La reconnaissance de l'Etat indépendant était le but le plus important, mais la présence de l'armée d'occupation sur le territoire causait des obstacles. Cette monographie essaye d'analyser le procès de faire sortir l'armée d'occupation du territoire lituanien.

Il y avait 34,6 milles de soldats soviétiques dans la Lituanie au moment du rétablissement de l'indépendance. Parmi eux, 7,3 milles d'officiers, 22,2 milles de soldats et de sergents, plus que 1,4 mille d'élèves officiers, 1000 de tanks, 180 d'avions, 1901 cuirassés. Ce sont cinq divisions, mais prenant en considération de différents types de l'armée, il y avait 295 formations militaires.

Le Gouvernement de l'Union Soviétique ne voulait pas accepter l'indépendance de la Lituanie. La Lituanie a incité les négociations, mais, en mois de janvier 1991, le gouvernement soviétique a essayé d'organiser un coup d'Etat armé en Lituanie. Mais les Litvaniens ont défendu la liberté et l'indépendance avec l'aide de la communauté mondiale. Les négociations ont commencé, mais l'Union Soviétique a échoué à la fin des années 1991.

L'armée soviétique est devenue l'armée de la Fédération de la Russie et les négociations continuaient avec la Russie. La fin des négociations a été la signature du document concernant le fait de faire sortir l'armée russe de la Lituanie le 8 septembre 1992. Le procès a été divisé en quatre étapes, la fin prévue le 31 août 1993.

L'armée russe quittait le territoire de la Lituanie selon les dates prévues, mais le procès a été compliqué à cause des décisions politiques du Gouvernement de la Russie. Quelques fois le procès a été arrêté et il a été renouvelé sous influence des pays démocratiques et des organisations internationales.

Quoique l'armée soviétique est devenue russe à la fin de 1991, mais la nature d'occupation n'a pas changé. Le commandement militaire et les divisions militaires ignoraient les lois de la République de la Lituanie, ils vendaient le bien militaire, ils démolissaient des bâtiments, ils essayaient d'agrandir le nombre des soldats (les nouveaux soldats) et etc. Les institutions de la Lituanie ont du entreprendre des actions : les blocs des divisions militaires, la limitation des mouvements du transport militaire sur le territoire de la Lituanie. Le gouvernement lituanien s'adressait souvent aux organisations internationales et aux pays démocratiques en demandant l'aide à cause des actions de l'armée russe.

Dans la première étape qui a duré jusqu'au 8 septembre 1992, l'Union Soviétique, puis la Russie a fait sortir ces divisions qui n'étaient plus utiles ou qui ne pouvaient plus fonctionner (p.ex. les commissariats).

L'accent de la première étape (08-09-1992 – 31-12-1992) était que tout d'abord l'armée a quitté Vilnius, la capitale de la Lituanie; c'étaient la division de 107 de moto chasseurs, les formations de l'aviation militaire et les formations de service, et d'autres formations militaires. Le procès a été arrêté le 29 octobre à cause des problèmes intérieurs politiques de la Russie, des décrets du Président Boris Jeltsin. Et même le procès a été renouvelé grâce aux pays démocratiques et de l'organisation des nations unies, le plan a été fait 78 %, c'est-à-dire 12 divisions n'ont pas quitté le territoire.

Pendant la période de la deuxième étape (01-01-1993 – 31-03-1993) il y avait beaucoup de provocations et de démarches politiques de la part de l'armée russe. C'est l'introduction illégale de nouveaux soldats dans la Lituanie, l'arrêt du procès de la sortie de l'armée et d'autres. Il était évident que la Russie poursuit le but d'arrêter le procès et de garder en Lituanie les divisions les plus puissantes, surtout la descente d'aviation.

La troisième étape (01-04-1993 – 30-16-1993) a subi la situation que les problèmes ont pu échouer le plan de la sortie de l'armée. La sortie de certaines divisions a été en retard 5 mois. Mais les problèmes ont été résolus avec l'aide du commandement militaire de la Russie.

La quatrième étape (01-07-1993 – 31-08-1993) était l'étape de la sortie des restes de l'armée russe. Mais la Russie a failli faire échouer les agréments concernant la sortie de l'armée russe jusqu'au 31 août à cause des motifs politiques; elle a exigé de signer l'accord changé et inutile à la Lituanie et la sortie de l'armée russe de la Lituanie a été arrêtée. Grâce aux efforts personnelles du Président de la Lituanie Algirdas Brazauskas qui a contacté avec le Boris Jeltzin l'armée russe a quitté le territoire de la Lituanie le 31 août 1993.

La sortie de dernière division de l'armée russe a fini la période d'affermissement de l'indépendance de la Lituanie. Depuis ce moment la Lituanie est tout à fait indépendante.

Summary

Withdrawal of the Russian Army from Lithuania *Gintautas Surgailis*

Political situation in Europe, complicated as it was, continued deteriorating in mid-forties. Inadvertent policy of the West left Hitler free hand to annex Austria. Further in Munich, September 1938, England and France yielded to Sudeten province annexation and thus paved the way for occupation of Czechoslovakia, 15 March 1939. A few days later, March 23, Klaipėda province, the guarantors for which again stood England and France, had been torn from Lithuania. The Munich plot and further development of events evidenced the policy of European politicians to direct Germany's attention eastward.

Under the circumstances the USSR Government on 17 June 1939, proposed England and France to sign agreements of mutual assistance. Political and military negotiations that followed the same summer in Moscow were not productive and failed primarily because of Moscow's movements in its foreign policy. At the time in question Germany in its turn explored the possibilities of rapprochement with Moscow, and by directions of Stalin negotiations with England and France had been broken off.

As a result the USSR and Germany had entered into and on 23 August 1939, concluded negotiations by signing non-aggression agreement. The agreement was a typical one, except for a secret protocol on spheres of influence in Eastern Europe. According to the protocol Baltic States, except Lithuania, had been ceded to the USSR.

On 1 September 1939, after Germany's attack on Poland, World War II broke out. England and France, in response declared war on Germany, but did not render any assistance to Poland, though. Immediately on September 17, the Soviet Union launched its attack on Poland, broke down the resistance of the Polish army and occupied the country.

As soon as September 28, the Soviet Union and Germany concluded another agreement on friendship and frontiers between the Soviet Union and Germany again supplemented by secret protocols. According to these protocols Lithuania, contrary to the protocol of August 23, except Užnemunė – the territory on the left bank of the river Nemunas, had fallen to the share of the Soviet Union.

Given free hand Moscow immediately set to implementing "special means" provided by secret protocols. Corned by aggressive pressure Lithuania signed the "Agreement of mutual assistance and on reinstatement of Vilnius and Vilnius district to Lithuania", 10 October 1939. Following the agreement as early as November 15, the 16th special corps, about 20,000 soviet soldiers, was stationed in Lithuania.

The arrival of troops succeeded an ultimatum presented to Lithuania on 14 June 1940. Mendaciously accusing Lithuania for the breach of the agreement the Soviet side demanded that Lithuania should admit "copious enough" contingent of the Soviet Army. The Government of Lithuania pressed by the big power submitted

to the ultimatum and ordered national forces against resistance. As soon as June 15, Soviet Army troops, well over 150,000 soldiers, crossed the borders of Lithuania and within 24 hours occupied the whole country.

Immediately after occupation, the national army had been destroyed except a few units that were incorporated into the Red Army under the 29th riflemen territorial corps.

On the onset of the USSR-Germany war, the Red Army retreated from Lithuania but in 1944, successfully advancing westward, marched in again. This time however, Soviet occupiers took no attempts to disguise their true plans like agreements or diplomacies. Through Kremlin henchmen in the Government of the Lithuanian SSR Soviet occupiers legalised appropriation of big areas for army needs with no respect to national concerns, economic demands, environmental or whatsoever requirements. Further on the Soviet army controlled and managed the country beyond any limits.

The democratically elected Supreme Council of Lithuania on March 11, 1990 re-established the independent state of Lithuania. Among major tasks of the new state was the issue of international recognition, and the presence of foreign army was the biggest hindrance on the way to recognition. The author of this work aims to look into and scrutinise the process of the withdrawal of the Soviet army from Lithuania.

At the time in question the staff of the Soviet Army on the territory of Lithuania numbered to 34,6 thousand. Of them: about 7,3 thousand officers; 3,6 thousand warrant officers; 22,2 thousand soldiers and sergeants; and over 1,4 thousand cadets. There were about 1000 tanks, 180 air-crafts, and 1901 armoured cars. That made up five divisions or, in terms of arms subordination, 295 separate combat and logistic units.

Moscow of course has been pursuing the policy of non-recognition, and Lithuania has been exerting every effort to draw Moscow into bilateral negotiations. Despite Lithuania's effort, Moscow in June 1991 attempted military coup d'état but Lithuania, supported by world democracies, stood firm and defended its freedom. Finally both sides had entered into negotiations but they were interrupted by the fall of the Soviet Union itself by the end of 1991.

After the fall Soviet Union forces had fallen under the jurisdiction of Russia and consequently negotiations were resumed and concluded, 8 September 1992, with the successor of rights by signing the schedule of the withdrawal of the Russian Army. The schedule was divided into four periods and was to be accomplished by 31 August 1993.

It should be mentioned that the process has started already in the course of negotiations and in general proceeded due the terms of the schedule, however not without hindrances and complications. Smooth accomplishment of the plan, and its technical part in particular, has more than once been jeopardised by political decisions and judgements of Russian leadership. And few attempts of Russia to discontinue the withdrawal of troops, encountered by strong disapproval of democratic states and international organisations, have ended in the resume of the engagement.

The new jurisdiction of the USSR Army did not altogether change its occupational nature. The whole military chain sabotaged Lithuania's acts of law plundering and selling out forces property, damaging and demolishing military infrastructure, also attempts had been made to secretly supplement units with new conscripts. Lithuania would in response take different retaliatory measures as for instance, blockades on military units and restriction on transport movements, etc., and under critical situations would resort to world democracies and international organisations.

Characteristic feature of the first withdrawal period that roughly lasted to 8 September 1992 was that subject to withdrawal military structures had been planned for disbanding or moving out from Lithuania, or/and the activities of which, as for example commissariats, had been aggravated by state institutions of Lithuania.

The initial phase of orderly Russian Army withdrawal (between September 8-December 31, 1992) was primarily focussed on the removal of forces out of Vilnius, the capital of the Republic. According to agenda first of all the 107th motorised rifle-men division, and complete air forces combat and their combat support units were to be evacuated from the area, followed by gradual evacuation of the rest of military structures. However on October 29, in the sequel of political events in Russia, President Boris Yelcen issued the order on the suspension of the withdrawal. Under world democracies and the UNO support the process was resumed, and the plan of the period was carried out 78 per cent leaving 12 units behind the schedule.

The second period (January 1-March 31, 1993) bore the character of political provocation that unmasked Russia's true purposes to fully suspend the process and to retain as long as possible the strongest troops in Lithuania, and air born forces in particular.

The third period (April 1-June 30, 1993) was to deal with and get over inveterate and newly emerged problems that dramatically threatened the schedule. Some troops, as it was, were well to five months behind the schedule, but Lithuania in co-operation with Russian Army Commanders succeeded in settling down the problem.

The fourth, closing period (July 1-August 31, 1993) was to organise and finish up evacuation of the rest of military staff. Unfortunately, the sides reached another deadlock after Russia, pursuing its political aims, unilaterally and unacceptably for Lithuania had altered the principal understanding of the agreement and suspended the last steps of withdrawal. Only for private dialogue of President Algirdas Brazauskas with President Boris Yelcen the order of suspension had been revoked and the withdrawal of the Russian Army was accomplished due to schedule by 31 August 1993.

The departure of the last Russian army unit from the territory of Lithuania marks the end of independence consolidation period and the beginning of full independence of Lithuania period.

Rusijos kariuomenės karių, pageidaujančių
persikelti į kitas buvusios SSRS respublikas,
S U V E S T I N Ė

(1992 m. lapkričio 1 d. duomenys)

Eil. Nr.	Respublika, sritis	Šeimų skaičius	Asmenų skaičius	Turimas Lietuvoje gyvenamasis plotas (kv. m)
1.	Rusijos Federacija (nesvarbu kur)	14	46	272
2.	Altajaus kraštas	3	10	85
3.	Krasnodaro kraštas	22	67	414
4.	Krasnojarsko kraštas	5	15	95
5.	Primorės kraštas	1	3	27
6.	Stavropolio kraštas	4	9	75
7.	Chabarovsko kraštas	1	2	0
8.	Amuro sritis	3	9	0
9.	Archangelsko sritis	2	5	28
10.	Astrachanės sritis	1	4	44
11.	Belgorodo sritis	6	22	47
12.	Briansko sritis	3	9	55
13.	Vladimiro sritis	6	17	190
14.	Volgogrado sritis	4	13	125
15.	Vologdos sritis	1	3	28
16.	Voronežo sritis	25	83	613
17.	Nižnij Novgorodo sritis	11	33	72
18.	Ivanovo sritis	4	14	111
19.	Irkutsko sritis	3	8	144
20.	Kaliningrado sritis	24	80	506
21.	Tverės sritis	7	26	291
22.	Kemerovo sritis	2	6	74
23.	Kostromos sritis	2	5	46
24.	Samaros sritis	5	16	133
25.	Kurgano sritis	1	1	0
26.	Kursko sritis	2	6	76
27.	Leningrado sritis	23	69	526
28.	Lipecko sritis	2	6	100
29.	Maskvos sritis	35	109	876
30.	Murmansko sritis	1	1	13

Eil. Nr.	Respublika, sritis	Šeimų skaičius	Asmenų skaičius	Turimas Lietuvoje gyvenamasis plotas (kv. m)
31.	Novgorodo sritis	2	7	94
32.	Novosibirsko sritis	3	7	60
33.	Omsko sritis	3	8	59
34.	Oriolo sritis	2	8	32
35.	Penzos sritis	5	14	101
36.	Permės sritis	1	5	42
37.	Pskovo sritis	5	18	197
38.	Rostovo sritis	8	30	251
39.	Riazanės sritis	12	42	392
40.	Saratovo sritis	9	32	232
41.	Sverdlovsko sritis	2	6	76
42.	Smolensko sritis	8	30	302
43.	Tambovo sritis	7	18	194
44.	Tomsko sritis	2	7	124
45.	Tulos sritis	7	20	195
46.	Uljanovsko sritis	13	42	255
47.	Čeliabinsko sritis	2	5	28
48.	Jaroslavlio sritis	15	55	417
49.	Baškirijos sritis	1	4	31
50.	Kabardino–Balkarijos AR	2	8	27
51.	Karelijos AR	1	4	0
52.	Mari AR	2	6	87
53.	Mordovijos AR	2	8	102
	Iš viso į Rusijos Federaciją	337	1081	8376
54.	Ukraina (nesvarbu kur)	16	48	521
55.	Vinicos sritis	6	17	168
56.	Volynės sritis	3	9	71
57.	Lugansko sritis	5	15	131
58.	Dniepropetrovsko sritis	4	12	131
59.	Donecko sritis	8	22	156
60.	Zaporožės sritis	5	14	62
61.	Ivano–Frankovsko sritis	1	4	46
62.	Kijevo sritis	17	52	381
63.	Krymo sritis	6	17	130
64.	Lvovo sritis	1	3	38
65.	Nikolajevo sritis	2	6	61
66.	Odesos sritis	5	16	95
67.	Poltavos sritis	9	29	227

Eil. Nr.	Respublika, sritis	Šeimų skaičius	Asmenų skaičius	Turimas Lietuvoje gyvenamasis plotas (kv. m)
68.	Rovno sritis	2	7	101
69.	Sumu sritis	2	7	0
70.	Charkovo sritis	5	12	78
71.	Chersono sritis	1	4	61
72.	Chmelnickio sritis	5	13	58
73.	Čerkasu sritis	4	15	137
74.	Černigovo sritis	2	7	36
75.	Černovcų sritis	1	2	18
	Iš viso į Ukrainą	110	331	2717
76	Baltarusija (nesvarbu kur)	2	7	39
77.	Bresto sritis	8	26	107
78.	Vitebsko sritis	10	33	302
79.	Gomelio sritis	1	4	38
80.	Gardino sritis	4	15	185
81.	Minsko sritis	21	55	449
82.	Mogiliovo sritis	1	5	0
	Iš viso į Baltarusiją	47	145	1122
83.	Uzbekija	2	6	44
84.	Kazachija	1	3	0
85.	Gruzija	1	3	0
86.	Azerbaidžanas	1	1	0
87.	Lietuva	98	333	2807
88.	Latvija	1	4	27
89.	Kirgizija	1	3	52
90.	Tadžikija	1	2	13
91.	Armėnija	1	3	0
92.	Izraelis	1	4	28
93.	Nesvarbu kur	31	86	913
	Iš viso:	633	2005	16103

Lentelė sudaryta pagal: KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 29 L. 48–49.

**RUSIJOS FEDERACIJOS GINKLUOTŲJŲ PAJĖGŲ IŠVEDIMO IŠ LIETUVOS
RESPUBLIKOS TERITORIJOS TECHNINIŲ IR ORGANIZACINIŲ
KLAUSIMŲ SPRENDIMO TVARKOS
PROTOKOLAS**

Remdamosi Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos Susitarimo „Dėl Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos“ 3 straipsniu, šalys

susitarė:

1 straipsnis

Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų dalys ir daliniai išvedami planingai pagal Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos Susitarimo „Dėl Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos“ 1, 2 ir 3 straipsnių nuostatas, taip pat pagal šalių patvirtintą išvedimo grafiką ir jo priedą.

2 straipsnis

Rusijos Federacijos Vyriausybės įgaliojimas paraišką dėl Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų dalių ir dalinių išvedimo Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliojimui įteikia ne vėliau kaip prieš mėnesį iki planuojamo išvedimo pradžios.

Šis terminas sutrumpinamas dalims ir daliniams, kurie išvedami anksčiau kaip per mėnesį nuo šio Protokolo pasirašymo.

3 straipsnis

Paraiškoje dėl dalių ir dalinių išvedimo nurodoma: išvedamos dalies ar dalinio numeris; buvimo vieta; planuojamas išvedimo terminas; pareigūnas, įgaliotas perduoti išvedamos dalies ar dalinio turtą, užimamus žemės sklypus ir objektus; kariškių (nurodant, kiek karininkų, praporščikų, mičmanų, kareivių, jūreivių), civilių asmenų ir jų šeimų narių skaičius; karinės technikos rūšių pagrindinių tipų kiekiai bei karinio turto pobūdis (įskaitant ir pavojingus krovinius); kariškiams, civiliams asmenims ir jų šeimų nariams priklausantis turtas; dalių ar dalinių pakrovimo vietos; transportavimo būdas; judėjimo iki Lietuvos Respublikos valstybės sienos maršrutas (maršrutai); Lietuvos Respublikos valstybės sienos perėjimo punktas (punktai).

4 straipsnis

Paraišką dėl dalies ar dalinio išvedimo nagrinėja Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliojimas. Leidimas, kuriame nurodomos būtinos išvedimo sąlygos, duodamas ne vėliau kaip prieš 10 dienų iki planuojamo dalies ar dalinio išvedimo pradžios. Tais atvejais Lietuvos šalis palankiai nagrinės paraiškas dėl jūros transporto laivų pasiuntimo iš Rusijos Federacijos.

Būtiniais atvejais suderinus su Lietuvos Respublikos Vyriausiuoju įgaliojimu ir pagal šalių nustatytas sąlygas Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų išvedamų dalių ir dalinių kilnojamajam turtui pakrauti gali būti komandiruotos neginkluotos darbo komandos.

5 straipsnis

Dar iki leidimo išvesti dalį ar dalinį Lietuvos Respublikos inspekcijos grupė inspektuoja išvedamą dalį ar dalinį, jų užimamus žemės sklypus ir objektus.

Inspekcijos tvarką ir apimtį nustato Protokolas dėl iš Lietuvos Respublikos teritorijos išvedamų Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų dalių ir dalinių inspektavimo, patvirtintas šalių Vyriausybių Įgaliotinių.

6 straipsnis

Rusijos Federacijos įgaliotinis ne vėliau kaip prieš 72 valandas praneša Lietuvos Respublikos Įgaliotiniui, kada turtas ir karinė technika pradeda krauti į konteinerius, vagonus ir transporto priemones.

Pakrautus konteinerius, vagonus ir transporto priemones tikrina ir plombuoja Lietuvos Respublikos muitinės ir geležinkelio atstovai. Šiais atvejais bus naudojamos paprastesnės formos muitų deklaracijos.

7 straipsnis

Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos Vyriausybių įgaliotiniai ne vėliau kaip prieš 7 dienas iki dalies ar dalinio išvedimo parengia išvedamos dalies ar dalinio paliekamų žemės sklypų, objektų, įrengimų, inventoriaus ir turto perdavimo Lietuvos Respublikai dokumentus.

Išvedamų dalių ar dalinių paliekamų žemės sklypų, objektų ir turto perdavimo Lietuvos Respublikai dokumentų formas ir tvarką derina ir tvirtina šalių Vyriausybių įgaliotiniai.

Rengiant ir įforminant nurodytus dokumentus, Lietuvos Respublikos Vyriausybės Įgaliotinio inspekcijos grupė visapusiškai patikrina žemės sklypus ir objektus.

8 straipsnis

Dalių ir dalinių išvedimo iki Lietuvos Respublikos valstybės sienos pagrindinės transporto magistralės yra šios:

- 1) automobilių transportui – Klaipėdos – Vilniaus plentas, pietinis Vilniaus aplinkkelis iki Minsko plento – Medininkų pasienio punktas;
- 2) geležinkelio transportui – visi Lietuvos Respublikos geležinkeliai;
- 3) oro transportui – iš Šiaulių, Kėdainių, Panevėžio aerodromų;
- 4) jūrų keliu – iš Klaipėdos uosto.

Judančias išvedamų dalių ir dalinių kolonas iki Lietuvos Respublikos valstybės sienos arba iki pakrovimo į geležinkelio, jūros ar oro transporto priemones vietas lydi Lietuvos Respublikos kelių policija ir kitų žinybų atstovai, karinė automobilių inspekcija.

9 straipsnis

Išvedant dalį ar dalinį, jų atsakingi pareigūnai Lietuvos Respublikos pasienio tarnybos ir muitinės atstovams pateikia kolonoje, sąstate, laive esančių asmenų vardinių sąrašą, išvežamo karinio turto deklaracijas, išvežamo asmeninio turto deklaracijas. Nurodyti dokumentai pateikiami:

gabenant geležinkeliu – pakrovimo stotyje arba paskutinėje geležinkelio stotyje Lietuvos Respublikos teritorijoje; gabenant automobilių transportu – sustojus nustatytoje vietoje prie Lietuvos Respublikos valstybės sienos; gabenant jūrų transportu – pakrovimo uoste; gabenant oro transportu – pakrovimo aerodrome.

10 straipsnis

Lietuvos Respublikos muitinės atstovai turi teisę patikrinti, ar yra ir ar nepažeistos konteinerių, vagonų ir transporto priemonių plombos. Jeigu plombos pažeistos, krovinys turi būti patikrintas, dalyvaujant išvedamų kariuomenės dalių ar dalinių atstovams.

Deklaracijoje nenurodyti kroviniai per Lietuvos Respublikos valstybės sieną nepraleidžiami.

11 straipsnis

Kariškių šeimų narių išvažiavimo tvarką nustato šalių Vyriausybių įgaliotiniai, o jų asmeninio turto išvežimo tvarką – Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos susitarimas „Dėl iš Lietuvos Respublikos teritorijos išvedamų Rusijos Federacijos ginkluotosioms pajėgoms priklausančių kariškių ir kitų asmenų turto ir butų klausimų reguliavimo tvarkos“.

12 straipsnis

Papildomus pasienio kontrolės punktus, be tų, kurie nurodyti šio Protokolo 8 straipsnyje, per kuriuos išvedamoms dalims ir daliniams leidžiama pereiti Lietuvos Respublikos valstybės sieną, nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotinis, derindamas su Rusijos Federacijos Vyriausybės įgaliotiniu.

13 straipsnis

Dalis ar dalinys laikomi išvesti iš Lietuvos Respublikos teritorijos tik tuomet, kai per Lietuvos Respublikos valstybės sieną pereina paskutinis šios dalies ar dalinio kariškis ir pergabenama visa išgabenti privaloma karinė technika bei turtas.

Dalies ar dalinio išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos faktas fiksuojamas akte, kurį pasirašo šalių Vyriausybių įgaliotiniai.

14 straipsnis

Šis Protokolas įsigalioja nuo jo pasirašymo dienos.

Sudarytas Maskvoje 1992 m. rugsėjo 8 d. dviem egzemplioriais, kiekvienas lietuvių ir rusų kalbomis. Abu tekstai turi vienodą galią.

Lietuvos Vyriausybės vardu

Rusijos Vyriausybės vardu

Priedas Nr. 3

LIETUVOS RESPUBLIKOS IR RUSIJOS FEDERACIJOS SUSITARIMAS DĖL IŠVEDAMŲ RUSIJOS FEDERACIJOS GINKLUOTŲJŲ PAJĖGŲ DALIŲ, DALINIŲ BEI KARIŠKIŲ ELGESIO IR FUNKCIONAVIMO TAISYKLIŲ

Lietuvos Respublika ir Rusijos Federacija, toliau vadinamos šalimis, susitarė:

1 straipsnis

Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų dalys ir daliniai iki jų visiško išvedimo turi būti kariniuose miesteliuose ir atskiruose kariniuose objektuose.

Už karinių miestelių ir atskirų karinių objektų ribų esančia teritorija, taip pat poligonais ir buvusiomis karinėmis girininkijomis Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų dalys ir daliniai nesinaudoja.

2 straipsnis

Karinės tarnybos atlikimo kariniuose miesteliuose ir kariniuose objektuose klausimai priklauso Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų dalių ir dalinių karinės vadovybės žiniai, tačiau nepažeidžiant Lietuvos Respublikos įstatymų, garantuojančių gyventojų saugumą, ekologinį saugumą, taip pat gamtos apsaugą.

3 straipsnis

Karinis transportas iš vieno karinio miestelio, aerodromo ir kitokio atskiro karinio objekto į kitą gali judėti tik po to, kai su Lietuvos Respublikos Vyriausybės Įgaliotiniu yra suderinti judėjimo tvarka, maršrutai ir laikas.

Karinio transporto judėjimo suderinimo tvarką nustato šalių Vyriausybių įgaliotiniai.

4 straipsnis

Ginkluotiems kariškiams neleidžiama būti ir judėti už karinių miestelių ir atskirų karinių objektų ribų, išskyrus atvejus, kai kariškiai vyksta atlikti sargybos, lydi pinigų ir materialines vertybes pagal su Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotiniu suderintą grafiką. Šalių Vyriausybių įgaliotiniai turi teisę derinti ir kitus Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų ginkluotų kariškių judėjimo iš vienos vietos į kitą atvejus.

Kai nesilaikoma šio straipsnio nuostatų, šiuos ginklus ir šaudmenis paima Lietuvos Respublikos policija Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka.

5 straipsnis

Lankyti kultūros ir kitas įstaigas, būti už karinių miestelių ir objektų ribų būtinios tarnybos kariškiai gali tik su karine uniforma ir grupėmis, kurias lydi karininkas arba praporščikas.

6 straipsnis

Joks karinis patruliavimas miestuose, gyvenamosiose vietovėse, keliuose ir kitoje Lietuvos Respublikos teritorijoje neleidžiamas.

Karinė automobilių inspekcija veikia tik su Lietuvos Respublikos Vyriausybės Įgaliotiniu suderintais atvejais ir tvarka.

7 straipsnis

Karinis automobilių transportas kirsti Lietuvos Respublikos valstybės sieną gali tik Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotiniui leidus per nustatytus valstybės sienos perėjimo punktus ir Lietuvos Respublikos muitinei pateikus gabenamų krovinių dokumentus ir deklaracijas.

8 straipsnis

Jokios Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų dalių ir dalinių kovinės parengties palaikymo ir patikrinimo priemonės už karinių miestelių ir karinių objektų ribų nevykdomos.

9 straipsnis

Joks, net trumpalaikis, Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų dalių, dalinių ir karinės technikos buvimo vietos Lietuvos Respublikos teritorijoje pakeitimas yra negalimas, jeigu tai nėra jų išvedimas.

Keisti ir papildyti Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų dalių ir dalinių asmeninę sudėtį yra neleidžiama.

Taip pat nekeičiama ir nedidinama ginkluotė, karinė technika ir šaudmenų kiekis.

10 straipsnis

Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų dalys, daliniai ir kariškiai Lietuvos Respublikos teritorijoje, oro erdvėje, teritoriniuose vandenyse, taip pat iš Lietuvos Respublikos teritorijos nevykdo žvalgybinės veiklos.

11 straipsnis

Mokyti karinio autotransporto vairuotojus galima tik karinių miestelių teritorijose ir tik dienos metu.

12 straipsnis

Vikšrinei karinei technikai už karinių miestelių ribų važinėti neleidžiama, išskyrus atvejus, kai ji važiuoja dalies ar dalinio išvedimo suderintu maršrutu. Vikšrinei karinei technikai gabenti paprastai turi būti naudojamos specialios platformos.

13 straipsnis

Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų dalių ir dalinių vadovybė užtikrina ir atsako už saugų ginkluotės, šaudmenų, nuodingųjų, radioaktyvių ir kitų pavojingų medžiagų laikymą ir išsaugojimą karinių miestelių ir objektų sandėliuose ir teritorijose.

14 straipsnis

Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų dalių ir dalinių vadovybė už užimamų kultūros paveldo objektų saugumą ir išsaugojimą atsako pagal Lietuvos Respublikos įstatymus.

15 straipsnis

Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų dalių ir dalinių naudojimosi radijo dažniais tvarka nustatomas šalių Vyriausybių įgaliotiniams tarpusavyje ją suderinus.

16 straipsnis

Skrydžiai Lietuvos Respublikos oro erdvėje, karinių laivų plaukiojimas Lietuvos Respublikos teritoriniuose ir vidaus vandenyse galimi tik pagal Lietuvos Respublikos įstatymus ir šalims suderinus.

17 straipsnis

Iki visiško Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų išvedimo Lietuvos Respublikos Vyriausybė išvedamoms dalims ir daliniams toliau tiek vandenį, šilumą ir elektros energiją, teiks ryšių, pašto, taip pat kitas paslaugas už mokesčių, atitinkantį normatyvus, nustatytus Lietuvos Respublikos valstybinėms įstaigoms, o maisto produktus – pagal sutartines kainas.

18 straipsnis

Šis Susitarimas įsigalioja nuo jo pasirašymo dienos.

Sudarytas Maskvoje 1992 m. rugsėjo 8 d. dviem egzemplioriais, kiekvienas lietuvių ir rusų kalbomis. Abu tekstai turi vienodą galią.

Lietuvos Vyriausybės vardu

Rusijos Vyriausybės vardu

RUSIJOS FEDERACIJOS GINKLUOTŲJŲ PAJĖGŲ IŠVEDIMO
IŠ LIETUVOS RESPUBLIKOS TERITORIJOS
G R A F I K A S

Parengtas remiantis 1992 m. rugsėjo 8 d. Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos

Susitarimo „Dėl Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos“ 3 straipsnio 1 dalimi

Eil. Nr.	Valdymo organai, junginiai, daliniai	Dislokacijos vieta	Išvedimo pobūdis	Išvedimo terminas			
				1992 III-IV kv.	1993 (iki 08 31) I kv.	II kv.	III kv.
Sausumos kariuomenė							
1.	107 motošaulių divizija	Vilnius	Išvedama	----->			
2.	918 reaktyvinės artilerijos pulkas	Telšiai	Išvedamas	----->			
3.	405 atskiras nepilotuojamų skraidymo aparatų pulkas	Tauragė	Išvedamas	----->			
4.	66 radiolokacijos brigada	Žagarė	Išvedama *)	----->			
5.	9 inžinerinis pulkas	Kaunas	Išvedamas *)	----->			
6.	27 atskiras radioelektroninės kovos batalionas	Plungė	Išvedama	----->			
7.	367 atskiras sraigtasparnių pulkas	Kaunas	Išvedamas	----->			
8.	384 didelio galingumo artilerijos brigada	Plungė	Išvedama *)	----->			
9.	434 atskiras pontoninių tiltų batalionas	Kaunas	Išvedamas *)	----->			
10.	477 mobili technikos remonto bazė	Kėdainiai	Išvedama *)	----->			
11.	1014 atskiras raketų parko divizionas	Kėdainiai	Išvedamas *)	----->			
12.	173 zenitinės artilerijos mokymo poligonas	Kretinga	Išvedamas	----->			
13.	5191 saugojimo bazė	Pabradė	Išvedama *)	----->			
Oro desanto pajėgos							
14.	7 oro desanto divizija	Kaunas	Išvedama	----->	----->	----->	----->
15.	242 oro desanto mokymo centras	Gaižiūnai	Išvedamas	----->	----->	----->	----->
16.	342 praporščikų mokykla	Gaižiūnai	Išvedama	----->	----->	----->	----->
Priešlėktuvinės gynybos pajėgos							
17.	257 aviacijos valdymo punktas	Kaunas	Išvedamas	----->			
18.	169 zenitinė raketinė brigada	Nemunas	Išvedama	----->			
19.	466 zenitinė raketinė brigada	Vilnius	Išvedama	----->			
20.	2305 atskiras radiolokacinis batalionas	Degučiai	Išvedamas	----->			
21.	2308 atskiras radiolokacinis batalionas	Vilnius	Išvedamas *)	----->			
22.	2307 atskiras radiolokacinis batalionas	Kaunas	Išvedamas *)	----->			
Karinės oro pajėgos							
23.	18 transporto aviacijos divizijos valdyba	Panevėžys	Išvedama	----->			
24.	128 transporto aviacijos pulkas	Panevėžys	Išvedamas	----->			
25.	600 transporto aviacijos pulkas	Kėdainiai	Išvedamas	----->			
26.	117 atskiras radioelektroninės kovos aviacijos pulkas	Šiauliai	Išvedamas	----->			
27.	53 naikintuvų-bombonešių pulkas	Šiauliai	Išvedamas	----->			
28.	81 atskira nepilotuojamų žvalgybos lėktuvų eskadrilė	Šiauliai	Išvedama	----->			
29.	96 atskiras remonto batalionas	Šiauliai	Išvedamas	----->			
30.	115 atskiras inžinerinis aerodromų batalionas	Vilnius	Išvedamas	----->			
31.	349 atskiras inžinerinis aerodromų batalionas	Kupiškis	Išvedamas	----->			
Karinis jūrų laivynas							
32.	3 krantų apsaugos divizija	Klaipėda	Išvedama	----->	----->	----->	----->
33.	5316 mobili torpedų bazė	Plungė	Išvedama	----->			
34.	61 aviacijos poligonas	Klaipėda	Išvedamas	----->			
35.	107 atskiras aviacijos inžinerinis batalionas	Plungė	Išvedamas	----->			
Užnugaris, specialios paskirties daliniai							
36.	867 degalų bazė	Valčiūnai	Išvedama *)	----->			
37.	758 degalų sandėlis	Kazių Rūda	Išvedamas *)	----->			

Eil. Nr.	Valdymo organai, junginiai, daliniai	Dislokacijos vieta	Išvedimo pobūdis	Išvedimo terminas			
				1992 III–IV kv.	1993 (iki 08 31) I kv.	II kv.	III kv.
38.	3456 raketinio kuro sandėlis	Pagėgiai	Išvedamas *)	----->			
39.	2509 maisto sandėlis	Kaunas	Išvedamas *)	----->			
40.	1350 aprangos sandėlis	Kaunas	Išvedamas	----->			
41.	6820 centrinė bazė	Klaipėda	Išvedama *)	----->			
42.	1145 karo ligoninė	Kaunas	Išvedama	----->			
43.	1319 karo ligoninė	Klaipėda	Išvedama	----->			
44.	1267 karo ligoninė	Šiauliai	Išvedama	----->			
45.	1819 karo ligoninė	Vilnius	Išvedama	----->			

- Pastabos:
1. Atskirų dalių ir padalinių, įeinančių į Grafike nurodytų junginių ir dalių sudėtį, taip pat neištrauktų į Grafiką likusių dalių, padalinių ir įstaigų sąrašas pateiktas ginkluotųjų pajėgų išvedimo grafiko Priede Nr. 1.
 2. Saugumo Ministerijos Valstybinės sienos apsaugos valdybos bei Federalinės vyriausybinių ryšių ir informacijos agentūros prie Rusijos Federacijos Prezidento išvedamų karinių dalių, padalinių ir įstaigų sąrašas pateiktas Priede Nr. 2.
 3. Grafike parodytas 7 odd, 242 oro desanto pajėgų mokymo centro ir 3 kad kovinių dalių eilės pakeitimas galimas šalims suderinus.
 4. Pagrindinės 107 mšd pajėgos išvedamos iki lapkričio pab., o visa divizija – iki 1992 m. pab.
 5. Dalys, grafoje „Išvedimo pobūdis pažymėtos ženklų *), išvedamos išformavimui.

Šis Grafikas įsigalioja nuo jo pasirašymo dienos.

Sudarytas Maskvoje 1992 m. rugsėjo 8 d. dviem egzemplioriais, kiekvienas lietuvių ir rusų kalbomis. Abu tekstai turi vienodą galią.

Už Lietuvos Respubliką

AUDRIUS BUTKEVIČIUS
Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministras

Už Rusijos Federaciją

PAVEL GRAČIOV
Rusijos Federacijos
gynybos ministras,
armijos generolas

P r i e d a s Nr. 1
prie Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų išvedimo
iš Lietuvos Respublikos teritorijos grafiko

ATSKIRŲ DALIŲ, DALINIŲ IR ĮSTAIGŲ, ĮEINANČIŲ Į JUNGINIŲ IR DALINIŲ
SUDĖTĮ, TAIP PAT NEIŠTRAUKTŲ Į IŠVEDIMO GRAFIKĄ,
S A R A Š A S

Eil. Nr.	Valdymo organai, junginiai, daliniai	Dislokacijos vieta	Išvedimo terminas
Sausumos kariuomenė			
1.	107 motošalių divizija	Vilnius	iki 92-12-31
	Divizijos valdyba	Vilnius	iki 92-12-31
	77 motošalių pulkas	Vilnius	iki 92-12-31
	660 motošalių pulkas	Ukmergė	iki 92-12-31

Eil. Nr.	Valdymo organai, junginiai, daliniai	Dislokacijos vieta	Išvedimo terminas
Sausumos kariuomenė			
	664 motošaulių pulkas	Vilnius	iki 92-12-31
	106 tankų pulkas	Vilnius	iki 92-12-31
	665 atskiras raketinis divizionas	Ukmergė	iki 92-12-31
	379 savaeigės artilerijos pulkas	Vilnius	iki 92-12-31
	980 atskiras prieštankinis artilerijos divizionas	Vilnius	iki 92-12-31
	384 zenitinis raketinis pulkas	Ukmergė	iki 92-12-31
	640 atskiras žvalgybos batalionas	Vilnius	iki 92-12-31
	1298 atskiras inžinerinis pionierių batalionas	Ukmergė	iki 92-12-31
	104 atskira cheminės apsaugos kuopa	Vilnius	iki 92-12-31
	1400 atskiras ryšių batalionas	Vilnius	iki 92-12-31
	304 atskiras remonto restauravimo batalionas	Vilnius	iki 92-12-31
	1020 atskiras materialinio aprūpinimo batalionas	Vilnius	iki 92-12-31
	401 atskiras medicinos batalionas	Ukmergė	iki 92-12-31
	50 atskira medicinos kuopa	Vilnius	iki 92-12-31
2.	1195 atskira vietinė šaulių kuopa	Telšiai	iki 93-06-30
3.	66 radiolokacinė brigada	Žagarė	iki 93-06-30
	Brigados valdyba	Žagarė	iki 93-06-30
	1833 atskiras radiotechninis batalionas	Žagarė	iki 93-06-30
	1834 atskiras radiotechninis batalionas	Žagarė	iki 93-06-30
	1835 atskiras radiotechninis batalionas	Žagarė	iki 93-06-30
4.	527 atskira ryšių ir radiotechninio aprūpinimo kuopa (367 asp)	Kaunas	iki 92-12-31
5.	428 atsk. aerodromų techninio aprūpinimo batalionas (367 asp)	Kaunas	iki 92-12-31
6.	1121 atskiras radiorelinis batalionas	Tauragė	iki 93-08-31
7.	1688 feldjėgerių pašto ryšių mazgas	Vilnius	iki 93-08-31
8.	1856 feldjėgerių pašto ryšio stotis	Tauragė	iki 93-08-31
9.	663 feldjėgerių pašto ryšio stotis	Plungė	iki 93-08-31
10.	1857 feldjėgerių pašto ryšio stotis	Ukmergė	iki 93-08-31
11.	105 vyriausiojo mechaniko skyrius	Kėdainiai	iki 93-08-31
12.	365 atskira vietinė šaulių kuopa	Kėdainiai	iki 93-08-31
13.	800 sarginių šunų vedlių skyrius	Kėdainiai	iki 93-08-31
14.	2805 apsaugos signalizacijos skyrius	Kėdainiai	iki 93-08-31
15.	616 artilerijos šaudmenų sandėlis	Linkaičiai	iki 93-08-31
16.	1014 priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo darbų karinė komanda	Linkaičiai	iki 93-08-31
17.	210 atskira vietinė šaulių kuopa	Linkaičiai	iki 93-08-31
18.	2194 sarginių šunų vedlių skyrius	Linkaičiai	iki 93-08-31
19.	757 apsaugos signalizacijos skyrius	Linkaičiai	iki 93-08-31
20.	6447 remonto restauravimo bazės valdyba	Kaunas	iki 93-08-31
21.	6460 remonto restauravimo bazės valdyba	Kaunas	iki 93-08-31
22.	118 mobili remonto gamykla	Kaunas	iki 93-08-31
23.	226 mobili remonto gamykla	Kaunas	iki 93-08-31
24.	143 šarvuočių remonto gamykla	Kaunas	iki 93-08-31
25.	Karinė komendantūra (įgulos)	Vilnius	iki 93-08-31
26.	Karinė komendantūra (įgulos)	Kaunas	iki 93-08-31
27.	Karinė komendantūra (įgulos)	Šiauliai	iki 93-08-31
28.	1406 priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo darbų karinė komanda	Pagėgiai	iki 93-08-31
29.	1652 priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo darbų karinė komanda	Kėdainiai	iki 93-08-31
30.	Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo darbų tarnyba	Klaipėda	iki 93-08-31
31.	Karinė prokuratūra (įgulos)	Vilnius	iki 93-08-31
32.	Karinė prokuratūra (įgulos)	Kaunas	iki 93-08-31
33.	Karinis tribunolas (įgulos)	Kaunas	iki 93-08-31
34.	Karininkų namai (įgulos)	Vilnius	iki 93-08-31
35.	Karininkų namai (įgulos)	Gaižiūnai	iki 93-08-31
36.	Karininkų namai (įgulos)	Kaunas	iki 93-08-31
37.	Karininkų namai (įgulos)	Panevėžys	iki 93-08-31

Eil. Nr.	Valdymo organai, junginiai, daliniai	Dislokacijos vieta	Išvedimo terminas
Oro desanto pajėgos			
38.	7 oro desanto divizija	Kaunas	iki 93-08-31
	Divizijos valdyba	Kaunas	iki 93-08-31
	97 parašiutinis desanto pulkas	Alytus	iki 93-08-31
	108 parašiutinis desanto pulkas	Kaunas	iki 93-08-31
	119 parašiutinis desanto pulkas	Marijampolė	iki 93-08-31
	1141 artilerijos pulkas	Kalvarija	iki 93-08-31
	744 atskiras zenitinis raketinis artilerijos divizionas	Kaunas	iki 93-08-31
	185 atskira karinė transporto aviacijos eskadrilė	Kaunas	iki 93-08-31
	72 atskira žvalgybos kuopa	Kaunas	iki 93-08-31
	743 atskiras ryšių batalionas	Kaunas	iki 93-08-31
	143 atskiras inžinerinis pionierių batalionas	Kazlų Rūda	iki 93-08-31
	286 feldjėgerių pašto ryšių stotis	Kaunas	iki 93-08-31
	6 atskiras remonto restauravimo batalionas	Kaunas	iki 93-08-31
	1692 atskiras desanto aprūpinimo batalionas	Kaunas	iki 93-08-31
	1681 atskiras materialinio aprūpinimo batalionas	Kaunas	iki 93-08-31
	Valstybinio banko lauko įstaiga (k/d 51502)	Kaunas	iki 93-08-31
	215 poligonas	Kazlų Rūda	iki 93-08-31
39.	242 oro desanto pajėgų mokymo centras	Gaižiūnai	iki 93-08-31
	Mokymo centro valdyba	Gaižiūnai	iki 93-08-31
	226 mokomasis parašiutinis desanto pulkas	Gaižiūnai	iki 93-08-31
	301 mokomasis parašiutinis desanto pulkas	Gaižiūnai	iki 93-08-31
	285 mokomasis parašiutinis desanto pulkas	Gaižiūnai	iki 93-08-31
	743 atskiras mokomasis parašiutinis desanto batalionas	Karmėlava	iki 93-08-31
	1120 mokomasis savaeigis artilerijos pulkas	Prienai	iki 93-08-31
	367 atskiras mokomasis zenitinis raketinis artilerijos divizionas	Gaižiūnai	iki 93-08-31
	113 atskiras mokomasis inžinerinis šaulių batalionas	Gaižiūnai	iki 93-08-31
	300 atskiras mokomasis ryšių batalionas	Kaunas	iki 93-08-31
	340 atskira karinė transporto aviacijos eskadrilė	Pociūnai	iki 93-08-31
	148 atskiras mokomasis sunkiosios technikos oro desanto batalionas	Gaižiūnai	iki 93-08-31
	45 atskiras mokomasis remonto restauravimo batalionas	Gaižiūnai	iki 93-08-31
	184 atskiras mokomasis medicinos batalionas	Gaižiūnai	iki 93-08-31
	373 atskiras mokomasis automobilių batalionas	Gaižiūnai	iki 93-08-31
	214 poligonas	Gaižiūnai	iki 93-08-31
	2945 jungtinis sandėlis	Gaižiūnai	iki 93-08-31
	Valstybinio banko lauko įstaiga (k/d 51518)	Gaižiūnai	iki 93-08-31
Priešlėktuvinės gynybos pajėgos			
40.	1265 atskira radiolokacijos kuopa	Juodkrantė	iki 93-08-31
41.	902 atskira radiolokacijos kuopa	Kapčiamiestis	iki 93-08-31
42.	909 atskira radiolokacijos kuopa	Palanga	iki 93-08-31
43.	4744 materialinio ir techninio aprūpinimo bazė	Kaunas	iki 93-08-31
44.	687 automobilių remonto dirbtuvės	Kaunas	iki 93-08-31
45.	5222 automobilių sandėlis	Kaunas	iki 93-08-31
46.	5880 cheminis sandėlis (PLG korpuso)	Kaunas	iki 93-08-31
Karinės oro pajėgos			
47.	18 karinė transporto aviacijos divizija	Panevėžys	iki 93-08-31
	1361 atskiras ryšių batalionas	Panevėžys	iki 93-08-31
	14 aviacijos remonto dirbtuvės	Panevėžys	iki 93-08-31
	735 automobilių remonto dirbtuvės	Kėdainiai	iki 93-08-31
	1867 feldjėgerių pašto ryšių stotis	Panevėžys	iki 93-08-31
	788 apsaugos skyrius	Panevėžys	iki 93-08-31
	562 atskiras ryšių ir radiotechninio aprūpinimo batalionas	Panevėžys	iki 93-08-31
	654 atskiras aerodromų techninio aprūpinimo batalionas	Panevėžys	iki 93-08-31
	1229 skrydžių valdymo centras aerodrome	Panevėžys	iki 93-08-31
	481 atskiras ryšių ir radiotechninio aprūpinimo batalionas	Kėdainiai	iki 93-08-31

Eil. Nr.	Valdymo organai, junginiai, daliniai	Dislokacijos vieta	Išvedimo terminas
	840 atskiras aerodromų techninio aprūpinimo batalionas	Kėdainiai	iki 93-08-31
	1228 skrydžių valdymo centras aerodrome	Kėdainiai	iki 93-08-31
48.	661 atskira ryšių ir radiotechninio aprūpinimo kuopa (117 aap)	Šiauliai	iki 93-08-31
49.	301 atsk. aerodromų techninio aprūpinimo batalionas (117 aap)	Šiauliai	iki 93-08-31
50.	5405 aviacijos technikos bazė (53-io nbp)	Šiauliai	iki 93-08-31
51.	1699 automatinio valdymo mazgas (53-io nbp)	Šiauliai	iki 93-08-31
52.	1129 skrydžių valdymo centras aerodrome	Šiauliai	iki 92-12-31
53.	Lauko valstybinė banko įstaiga (k/d 45153)	Šiauliai	iki 93-05-10
54.	1865 feldjėgerių pašto ryšių stotis	Šiauliai	iki 92-12-31
55.	256 aviacijos remonto gamykla	Šiauliai	iki 93-05-10
	879 atskiras apsaugos būrys	Šiauliai	iki 93-05-10
	837 gaisrininkų komanda	Šiauliai	iki 93-05-10
	608 skrydžių bandymo stotis	Šiauliai	iki 93-05-10
56.	163 karininkų klubas	Šiauliai	iki 92-12-31
57.	401 apsaugos skyrius	Šiauliai	iki 92-12-31
58.	202 aviacijos remonto gamykla	Kaunas	iki 93-05-10
	878 atskiras apsaugos būrys	Kaunas	iki 93-05-10
	824 gaisrininkų komanda	Kaunas	iki 93-05-10
	607 skrydžių bandymo stotis	Kaunas	iki 93-05-10
59.	131 matavimo technikos laboratorija (KOP)	Kaunas	iki 92-12-31
60.	338 aviacijos remonto gamykla	Panevėžys	iki 93-05-10
	881 atskiras apsaugos būrys	Panevėžys	iki 93-05-10
	839 gaisrininkų komanda	Panevėžys	iki 93-05-10
	609 skrydžių bandymo stotis	Panevėžys	iki 93-05-10
61.	225 jaunesniųjų aviacijos specialistų karo mokykla	Radviliškis	iki 92-12-31
Karinis jūrų laivynas			
62.	3 krantų apsaugos divizija	Klaipėda	iki 93-08-31
	Divizijos valdyba	Klaipėda	iki 93-08-31
	9 krantų apsaugos pulkas	Klaipėda	iki 93-08-31
	22 artilerijos pulkas	Klaipėda	iki 93-08-31
	277 tankų pulkas	Klaipėda	iki 93-08-31
	1063 zenitinis raketinis pulkas	Klaipėda	iki 93-08-31
	273 krantų apsaugos pulkas	Telšiai	iki 93-08-31
	287 krantų apsaugos pulkas	Telšiai	iki 92-12-31
	966 atskiras raketinis divizionas	Klaipėda	iki 93-08-31
	126 atskiras tankų batalionas	Klaipėda	iki 93-08-31
	1871 atskiras prieštankinis artilerijos divizionas	Klaipėda	iki 93-08-31
	494 atskiras ryšių batalionas	Klaipėda	iki 93-08-31
	187 atskiras inžinerinis šaulių batalionas	Klaipėda	iki 93-08-31
	1026 atskiras materialinio aprūpinimo batalionas	Klaipėda	iki 93-08-31
	299 atskiras remonto batalionas	Klaipėda	iki 93-08-31
	32 atskira medicinos kuopa	Klaipėda	iki 93-08-31
	102 atskira cheminės saugos kuopa	Klaipėda	iki 93-08-31
	86 atskiras žvalgybos batalionas	Klaipėda	iki 93-08-31
	1905 sukarintos apsaugos komanda	Klaipėda	iki 93-08-31
	Klaipėdos karininkų namai	Klaipėda	iki 93-08-31
	Karinė komendantūra (įgulos)	Klaipėda	iki 93-08-31
63.	63 aviacijos technikos komendantūra	Arigala	iki 92-12-31
64.	72 stebėjimo rajono valdymas	Klaipėda	iki 93-08-31
	1359 radiotechnikos kuopa	Klaipėda	iki 93-08-31
	1844 radiotechnikos būrys	Nida	iki 93-08-31
	1839 radiotechnikos būrys	Palanga	iki 93-08-31
65.	217 ryšių mazgas	Klaipėda	iki 93-08-31
	873 stiprintuvų punktas	Klaipėda	iki 93-08-31
66.	993 stiprintuvų punktas	Palanga	iki 93-08-31
67.	Kabelinis atskiro ryšių pulko padalinys	Nida	iki 93-08-31

Eil. Nr.	Valdymo organai, junginiai, daliniai	Dislokacijos vieta	Išvedimo terminas
68.	1981 jungtinis laivyno ginkluotės ir material. vertybių sandėlis	Plungė	iki 93-08-31
	309 gaisrininkų komanda	Plungė	iki 93-08-31
69.	1642 atskira aptarnavimo kuopa	Plungė	iki 93-08-31
70.	2566 ginekologinis skyrius (1319-tos karo ligoninės)	Klaipėda	iki 93-08-31
71.	2572 vaikų skyrius (1319-tos karo ligoninės)	Klaipėda	iki 93-08-31
72.	1070 bendras sandėlis	Klaipėda	iki 93-08-31
73.	194 hidrografijos tarnybos padalinys	Klaipėda	iki 93-08-31
74.	1039 feldjėgėrių pašto ryšių stotis	Klaipėda	iki 93-08-31
75.	Valstybinio banko lauko įstaiga (k/d 49335)	Klaipėda	iki 93-08-31
Užnugaris, specialios paskirties daliniai			
76.	1801 apsaugos sargybos grupė (5-to kelių depo)	Vilnius	iki 92-12-31
77.	1034 gaisrininkų komanda (759-to degalų sandėlio)	Kazlų Rūda	iki 93-08-31
78.	1490 atsk. vietinės gynybos šaulių būrys (758-to degalų sandėlio)	Kazlų Rūda	iki 93-08-31
79.	941 sarginių šunų vedlių skyrius (758-to degalų sandėlio)	Kazlų Rūda	iki 93-08-31
80.	327 degalų saugojimo skyrius	Kazlų Rūda	iki 93-08-31
81.	3542 produktų sandėlis	Šiauliai	iki 93-08-31
82.	2321 gaisrininkų komanda (867-tos degalų bazės)	Valčiūnai	iki 93-08-31
83.	43 atsk. vietinės gynybos šaulių būrys (867-tos degalų bazės)	Valčiūnai	iki 93-08-31
84.	1426 sarginių šunų vedlių skyrius (867-tos degalų bazės)	Valčiūnai	iki 93-08-31
85.	276 gaisrininkų komanda (3456-to RK sandėlio)	Pagėgiai	iki 93-08-31
86.	601 sukarinta apsaugos komanda (3456-to RK sandėlio)	Pagėgiai	iki 93-08-31
87.	1429 sukarintas apsaugos būrys (3456-to RK sandėlio)	Pagėgiai	iki 93-08-31
88.	353 degalų ir tepalų laboratorija	Pagėgiai	iki 93-08-31
89.	25 transporto ir degalų paskirstymo punktas	Pagėgiai	iki 93-08-31
90.	3334 karinė vyriausiosios vadovybės atstovybė	Mažeikiai	iki 93-08-31
91.	1598 gaisrininkų komanda (2509-to produktų sandėlio)	Kaunas	iki 93-08-31
92.	1468 sukarinta apsaugos komanda (2509-to produktų sandėlio)	Kaunas	iki 93-08-31
93.	1599 gaisrininkų komanda (3542-to produktų sandėlio)	Šiauliai	iki 93-08-31
94.	1470 sukarinta apsaugos komanda (3542-to produktų sandėlio)	Šiauliai	iki 93-08-31
95.	905 gaisrininkų komanda (1350-to daiktų sandėlio)	Kaunas	iki 93-08-31
96.	1472 sukarinta apsaugos komanda (1350-to daiktų sandėlio)	Kaunas	iki 93-08-31
97.	2902 karinė atstovybė (GK CDB)	Kaunas	iki 93-08-31
98.	121 karinių pervežimų komendantūra (k/d 54915)	Vilnius	iki 93-08-31
99.	122 karinių pervežimų komendantūra (k/d 64265)	Šiauliai	iki 93-08-31
100.	120 karinė jūros pervežimo valdyba	Klaipėda	iki 93-08-31
101.	123 karinių pervežimų komendantūra	Klaipėda	iki 93-08-31
102.	2853 sukarintos apsaugos skyrius (1145-tos karo ligoninės)	Kaunas	iki 93-08-31
103.	170 medicininis depas	Kaunas	iki 92-12-31
104.	171 medicininis depas	Šiauliai	iki 92-12-31
105.	199 medicininis depas	Vilnius	iki 92-12-31
106.	14 sanitarinis epidemiologijos būrys	Kaunas	iki 93-08-31
107.	109 poliklinika	Kaunas	iki 93-08-31
108.	106 poliklinika	Vilnius	iki 93-08-31
109.	2522 ginekologinis skyrius	Vilnius	iki 93-08-31
110.	2565 ginekologinis skyrius	Kaunas	iki 93-08-31
111.	2527 vaikų skyrius	Vilnius	iki 93-08-31
112.	151 kilnojamas rentgeno kabinetas	Kaunas	iki 93-08-31
113.	502 kilnojamas stomatologinis kabinetas	Kaunas	iki 93-08-31
114.	473 karinė prekyba	Šiauliai	iki 93-08-31
115.	203 karinė prekyba	Vilnius	iki 93-08-31
116.	209 karinė prekyba	Kaunas	iki 93-08-31
117.	485 karinė prekyba	Panevėžys	iki 93-08-31
118.	2192 statybos ir montavimo padalinys	Šiauliai	iki 93-08-31
119.	4049 statybos ir montavimo padalinys	Panevėžys	iki 93-08-31
120.	Butų eksploatavimo tarnyba	Kaunas	iki 93-08-31
121.	Butų eksploatavimo tarnyba	Vilnius	iki 93-08-31

Eil. Nr.	Valdymo organai, junginiai, daliniai	Dislokacijos vieta	Išvedimo terminas
122.	Butų eksploatavimo tarnyba	Jonava	iki 93-08-31
123.	Butų eksploatavimo tarnyba	Šiauliai	iki 93-08-31
124.	Butų eksploatavimo tarnyba	Klaipėda	iki 93-08-31
125.	Socialinio aprūpinimo skyrius	Vilnius	iki 93-08-31
Kitos dalys, padaliniai ir įstaigos			
126.	Gaisrinė priežiūra	Kaunas	iki 93-08-31
127.	5373 karinė atstovybė	Kaunas	iki 93-08-31
128.	232 finansinė dalis	Vilnius	iki 93-08-31
129.	1884 feldjėgerių pašto ryšių stotis	Alytus	iki 93-08-31
130.	1883 feldjėgerių pašto ryšių stotis	Marijampolė	iki 93-08-31
131.	1882 feldjėgerių pašto ryšių stotis	Kalvarija	iki 93-08-31
132.	1881 feldjėgerių pašto ryšių stotis	Gaižiūnai	iki 93-08-31
133.	700 apsaugos sargybos komanda	Gaižiūnai	iki 93-08-31
134.	5222 automobilių sandėlis	Kaunas	iki 93-08-31
135.	1252 karinė atstovybė	Vilnius	iki 93-08-31
136.	1360 rajoninis valdymo centras	Vilnius	iki 93-08-31
137.	1754 karinė atstovybė	Klaipėda	iki 93-08-31
138.	2518 karinė atstovybė	Kaunas	iki 93-08-31
139.	37 savaeigis minų plaustelis	Klaipėda	iki 93-08-31
140.	602 reido kateris	Klaipėda	iki 93-08-31
141.	67 jūrų narų laivas	Klaipėda	iki 93-08-31
142.	337 karinė atstovybė	Vilnius	iki 93-08-31
143.	2148 karinė atstovybė	Kaunas	iki 93-08-31
144.	1974 karinė atstovybė	Vilnius	iki 93-08-31
145.	2318 karinė atstovybė	Vilnius	iki 93-08-31
146.	1355 centrinė autobazė	Vilnius	iki 93-08-31
147.	1899 apsaugos sargybos komanda	Vilnius	iki 93-08-31
148.	2518 karinė atstovybė	Panevėžys	iki 93-08-31
149.	2518 karinė atstovybė	Vilnius	iki 93-08-31
150.	2518 karinė atstovybė	Vilnius	iki 93-08-31
151.	2518 karinė atstovybė	Panevėžys	iki 93-08-31
152.	3542 maisto produktų sandėlis	Šiauliai	iki 93-08-31
153.	88 operatyvinė grupė	Kretinga	iki 93-08-31

Už Lietuvos Respubliką

AUDRIUS BUTKEVIČIUS
Lietuvos Respublikos
krašto apsaugos ministras

Už Rusijos Federaciją

PAVEL GRAČIOV
Rusijos Federacijos gynybos ministras,
armijos generolas

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos krašto apsaugos
ir vidaus reikalų ministrų 1992 m.
gegužės 14 d. įsakymu Nr. 313/311

**Lietuvos Respublikoje dislokuotų ir Rusijos
jurisdikcijoje esančių karinių dalinių
autotransporto priemonių judėjimo**

LAIKINOSIOS TAISYKLĖS

1. Šios laikinosios taisyklės nustato Lietuvos Respublikoje dislokuotų ir Rusijos jurisdikcijoje esančių kairinių dalinių autotransporto priemonių judėjimo keliais tvarką, teisinę atsakomybę, policijos ir krašto apsaugos pareigūnų veiksmus, kontroliuojant, kaip laikomasi nustatytų laikinųjų taisyklių reikalavimų.

2. Rusijos kariuomenės dalinių autotransporto priemonių judėjimas Lietuvos Respublikos keliais leidžiamas tik turint apskričių komendantų išduotą specialų leidimą (1 priedas).

Leidimai autotransportui judėti išduodami vienkartiniai, laikini (iki 7 dienų) ir pastovūs.

3. Leidimus išduoda Krašto apsaugos ministerijos apskričių komendantai pagal Rusijos kariuomenės karinių dalinių vadų paraiškas.

Paraiškos dėl leidimų gavimo pateikiamos: pavieniui autotransportui – ne vėliau kaip prieš tris dienas iki judėjimo pradžios; kolonomams (trys ir daugiau automašinių) – ne vėliau kaip prieš 10 dienų iki judėjimo pradžios.

Kolonos judėjimo maršruto ir tvarkos suderinimui paraiškoje turi būti nurodyta: kolonos viršininkas (vyresnysis), judėjimo tikslas (mokymas, perdislokavimas, maršas ir t. t.), judėjimo data ir laikas, transporto priemonių kiekis, jų markės ir kariniai numeriai, vežamo krovinio pavadinimas ir kiekis, judėjimo maršrutas.

4. Apskričių komendantai apie išduotus leidimus karinių kolonų judėjimui savalaikiai informuoja Vidaus reikalų ministerijos Kelių policijos valdybą, kuri apie karinių kolonų judėjimo laiką, maršrutą, autotransporto priemonių kiekį ir kitus duomenis praneša visiems policijos komisariatams, per kurių aptarnaujamą teritoriją numatomas kolonų judėjimas.

5. Policijos pareigūnams arba krašto apsaugos patruliams pareikalavus, karinis autotransportas privalo sustoti, o vairuotojai ir vykstantieji juo kariškiai pateikti asmens, autotransporto priemonės ir pervežamo krovinio dokumentus. Kolonos viršininkas (vyresnysis) turi pateikti leidimą kolonos judėjimui (2 priedas).

6. Autotransporto priemonės, eksploatuojamos be nurodytų leidimų, turi būti sulaikytos iki visiško aplinkybių išsiaiškinimo.

Apie pažeidimus policijos pareigūnai raportu praneša tiesioginiam savo va-

dovui. Raportas perduodamas Kelių policijos valdybai, o po to Krašto apsaugos ministerijos Jungtiniam štabui.

7. Krašto apsaugos pareigūnai apie pažeidimus raportu praneša apskričių komendantams, kurie gautą informaciją perduoda Krašto apsaugos ministerijos Jungtiniam štabui.

8. Karinio autotransporto priemonės turi atitikti kelių eismo taisyklių reikalavimus, o jų neatitikus policijos pareigūnai privalo taikyti visas įstatymais numatytas sankcijas iki autotransporto priemonių eksploatacijos uždraudimo, nenuimant nuo jų karinių numerių.

9. Kariškiai už administracinius nusižengimus ir nusikaltimus, padarytus karinio autotransporto priemonių judėjimo Lietuvos teritorijoje metu, atsako pagal Lietuvos Respublikos įstatymus.

10. Rusijos kariuomenės kariškus, nepaklususius policijos pareigūnų reikalavimams, privalu bausti Policijos įstatymo nustatyta tvarka.

11. Rusijos kariuomenės dalinių vadai privalo užtikrinti šių laikinųjų taisyklių reikalavimų vykdymą.

Lietuvos Respublikos
Krašto apsaugos ministerija
1992 m. gegužės d.

Lietuvos Respublikos
Vidaus reikalų ministerija
1992 m. gegužės d.

1 Priedas

LEIDIMAS Nr. _____

Išduotas Rusijos kariuomenės karinio dalinio Nr. _____,
dislokuoto _____,
automašini Nr. _____
Lietuvos Respublikos _____ apskrities ribose,
naudojami _____.

Leidimas galioja pateikus asmens ir automobilio dokumentus:

nuo 1992 m. _____ mėn. _____ d.

iki 1992 m. _____ mėn. _____ d.

A.V.

_____ apskrities komendantas

(karinis laipsnis, vardas, pavardė, parašas)

199 __ m. _____ mėn. _____ d.

LEIDIMAS Nr. _____

Išduotas Rusijos kariuomenės kariniam daliniui Nr. _____,
dislokuotam _____,
ir leidžiantis autotransporto priemonių kolonai iš automobilių

_____ (kiekvieno automobilio markė,

_____ karinis numeris)

judėti maršrutu _____

Judėjimo tikslas _____

_____ Pervežamų krovinių pavadinimas ir kiekis

Kolonos vyresnysis _____

_____ (karinis laipsnis, pavardė, inicialai)

A.V. _____ apskrities komendantas

_____ (karinis laipsnis, vardas, pavardė, parašas)

199 ____ m. _____ mėn. ____ d.

Priedas Nr. 6

**1992 m. rugsėjo 21 d. Rusijos AT Užsienio reikalų ir tarptautinių ekonomi-
nių ryšių komiteto nutarimas dėl susitarimų, reguliuojančių Rusijos karinių pajė-
gų išvedimą iš Lietuvos Respublikos teritorijos.**

Apsvarstęs klausimus dėl sutarčių, reguliuojančių Rusijos armijos išvedimą iš Lietuvos teritorijos, projektus ir susiklosčiusią situaciją, komitetas konstatuoja būtinybę pasiekti atitinkamų susitarimų su Lietuva. Tokie susitarimai turėtų remtis teisingu abipusiu interesų balansu, nesukeliant neteisėtos žalos nė vienai pusei.

Tačiau komitetas mano, kad sutartys dėl Rusijos armijos išvedimo iš Lietuvos turi rimtų trūkumų. Komiteto nariai vieningai mano, kad šios sutartys rimtai pažeidžia

Rusijos Federacijos politinius ir turtinius interesus ir iš esmės žeidžia Rusijos kariškių ir jų šeimų narių žmogaus teises.

Iš septynių sutarčių projektų dėl Rusijos armijos išvedimo iš Lietuvos iki 1993 m. rugpjūčio 31 d. Rusijos gynybos ministras pasirašė tris, o pagrindinis susitarimas tarp Lietuvos ir Rusijos Federacijos iki šiol nepasirašytas. Todėl trys pasirašytieji dokumentai juridškai negalioja iki pagrindinės tarpvalstybinės sutarties pasirašymo.

Be to, toks dvišališkų sutarčių pasirašymo principas neatitinka Rusijos Federacijos AT nutarimo „Dėl tarptautinių santykių tarp RTFSR ir Lietuvos Respublikos ratifikavimo“, priimto 1992 m. sausio 17 d., kuriame Rusijos Vyriausybė įpareigojama didžiausią dėmesį skirti žmogaus teisių ir nacionalinių mažumų, gyvenančių Rusijos Federacijos ir Lietuvos Respublikos teritorijose, apsaugai.

Todėl Komitetas nutaria:

1. 1992 m. rugsėjo 8 d pasirašytų susitarimų dėl Rusijos armijos išvedimo iš Lietuvos procedūra pažeidžia patvirtintą panašių dokumentų rengimo tvarką. Šios sutartys nėra galiojančios, nes nepasirašyta svarbiausia sutartis.

2. Prašyti Rusijos Federacijos Prezidentą atidėti spalio pr. numatytą Rusijos ir Lietuvos susitarimų pasirašymą iki jų reikiamo parengimo atsižvelgiant į RF ir jos piliečių Lietuvos teritorijoje interesus ir teises.

3. Atsižvelgiant į veikiančiosios Rusijos Konstitucijos 10 straipsnio 15 punktą („Tarptautinių sutarčių ratifikacija ir denonsavimas“) prašyti RF Prezidentą pateikti visą susitarimų dėl Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos paketą kaip nedalomą visumą RF Aukščiausiosios Tarybos ratifikavimui.

4 Komitetas mano, kad minėtų problemų suregulavimas skatins kaimyniškų santykių tarp Rusijos ir Lietuvos kūrimą ir įtvirtinimą, atitinkantį abiejų šalių interesus.

Komiteto pirmininkas E. Ambarcumovas⁵⁴³

Priedas Nr. 7

Rusijos Federacijos Prezidento Boriso Jelcino 1992 m. spalio 29 d.
įsakas

Apie derybų su Latvijos Respublika, Lietuvos Respublika ir Estijos Respublika proceso koordinavimą ir sutvarkymą

1. Pristabdyti Rusijos armijos išvedimą iš Pabaltijo valstybių, kol bus pasirašytos Rusijos Federacijos ir Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos valstybinės sutartys, kuriomis reglamentuojama Rusijos armijos išvedimo procedūra, tvarka, sąlygos, terminai ir numatomos kariškių bei jų šeimų socialinės apsaugos priemonės, griežtai laikantis tarptautinių teisės normų.

2. Rusijos Federacijos vyriausybei per 3 dienas įforminti laikinas sutartis su Latvijos Respublika, Lietuvos Respublika ir Estijos Respublika, kuriomis užtik-

⁵⁴³ Krašto apsauga. – 1992, rugsėjo 24.

rinamos Rusijos armijos kariškių ir jų šeimų socialinės garantijos šių valstybių teritorijoje, įtraukiant aprūpinimą pinigais ir maistu.

Laikyti, kad būtina Rusijos Federacijos ekonominių sutarčių su Latvijos Respublika, Lietuvos Respublika ir Estijos Respublika įgyvendinimą sieti su šio klausimo sprendimu.

3. Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijai per savaitę paruošti ir pateikti Rusijos Federacijos saugumo tarnybai svarstyti:

- su Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos ir Estijos Respublikos vadovybėmis paruoštus valstybinių sutarčių dėl laikino Rusijos armijos statuso šių valstybių teritorijoje projektus;

- Rusijos Federacijos Prezidento kreipimosi į Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos ir Estijos Respublikos vadovus Rusijos Federacijos užsienio politikos šių valstybių atžvilgiu klausimais, pirmiausia dėl Rusijos armijos išvedimo ir rusakalbių gyventojų, įtraukiant buvusius kariškius, teisių garantijų, projektą;

- Rusijos Federacijos Prezidento kreipimosi į JTO dėl Rusijos armijos išvedimo iš Pabaltijo valstybių problemų, išdėstant Rusijos santykių su Latvijos Respublika, Lietuvos Respublika ir Estijos Respublika poziciją ir prašant pasaulio bendriją apsvarstyti žmogaus teisių laikymosi šiose valstybėse klausimą, projektą.

4. Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijai informuoti pagrindinių Vakarų valstybių, tarp jų įeinančių į ESBK, vadovus dėl Rusijos pozicijos, derantis su Latvija, Lietuva ir Estija, kad Rusija siekia garantuoti armijos išvedimą iš Pabaltijo per trumpą ir realiai įmanomą laiką, remdamasi būtinybe užtikrinti žmogaus teises ir griežtai laikydamiesi tarptautinės teisės normų.

5. Rusijos Federacijos gynybos ministrui įpareigoti vienam iš savo pavaduotojų būti asmeniškai atsakingam, garantuojant suderintą ministerijos atstovų poziciją, ir įeiti į Rusijos Federacijos valstybinių delegacijų deryboms su Latvijos Respublika ir Estijos Respublika dėl Rusijos armijos išvedimo sudėti.

6. Rusijos Federacijos Vyriausybei per 10 dienų parengti ir patvirtinti Rusijos armijos, dislokuotos Latvijos Respublikoje, Lietuvos Respublikoje ir Estijos Respublikoje, išvedimo valstybinę programą, parengti ir pateikti Rusijos Federacijos saugumo tarybai suderintą dalinių, išvedamų iš Baltijos valstybių, išdėstymą Rusijos Federacijoje.

Iš 1992–1996 m. gynybos išlaidų numatyti lėšas valstybinei Rusijos armijos išvedimo iš Baltijos valstybių programai garantuoti įtraukiant lėšas, gaunamas realizuojant Šiaurės Vakarų karinių dalių grupės nuosavybę.

7. Į Rusijos Federaciją įeinančių respublikų, kraštų, sričių, Maskvos ir Sankt Peterburgo autonominių vienetų vykdomosios valdžios organams:

- skirti žemės, reikalingos vykdyti Rusijos armijos valstybinę išvedimo iš Baltijos valstybių programą, per 3 mėnesius nuo to laiko, kai Rusijos Federacijos gynybos ministerija pateikia paraiškas;

- skirti 5 % perduodamo eksploatuoti gyvenamojo ploto Rusijos Federacijos karinių pajėgų ir pasienio pulkų, išvedamų iš Baltijos valstybių teritorijų, kariškiams ir jų šeimoms apgyvendinti, vėliau grąžinant iš valstybinės armijos išvedimo programos.

8. Patvirtinti Rusijos Federacijos sausumos armijos bei laivyno buvimo ir išvedimo ir Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos ir Estijos Respublikos teritorijų įgaliojimo Nuostatus.

9. Pritarti Rusijos ir Amerikos investicinio banko steigėjų siūlymui būti įgaliojimo banku sprendžiant finansines problemas, susijusias su Rusijos armijos išvedimu iš Pabaltijo.

10. Įpareigoti Rusijos Federacijos saugumo tarybos sekretorių J. Skokovą kontroliuoti ir koordinuoti Rusijos Federacijos valstybinių delegacijų deryboms su Latvijos, Lietuvos ir Estijos Respublikomis veiklą.

Rusijos Federacijos Prezidentas B. JELCINAS⁵⁴⁴

Priedas Nr. 8
Patvirtinta
1993 m. sausio mėn. 30 d.
Krašto apsaugos ministro
įsakymu Nr. 77

IŠVEDAMŲ RUSIJOS FEDERACIJOS GINKLUOTŲJŲ PAJĖGŲ UŽIMAMŲ TERITORIJŲ, PASTATŲ IR ĮRENGIMŲ PERĖMIMO TVARKA

1. Užimamos Rusijos Federacijos karinės dalies ar dalinio teritorijos, karinių miestelių, pastatų ir įrengimų (toliau – objektų) perdavimas ir priėmimas prasideda ne vėliau kaip prieš mėnesį iki karinės dalies ar dalinio (toliau – dalies) išvedimo pabaigos ir vyksta 3 etapais.

Pirmame etape patikslinama perėmimo komisijos sudėtis, atsižvelgiant į perimamų objektų ypatybes, parengiami išvedamos dalies paliekamų objektų dokumentai (schemos, įrengimų eksploatavimo instrukcijos ir t. t.), suderinami objektų perdavimo terminai.

Trečiame etape įforminami objekto perdavimo ir priėmimo dokumentai bei organizuojama jo apsauga.

2. Objektų perdavimą ir priėmimą vykdo abiejų šalių sudaromos komisijos, į kurių sudėtį įeina perduodančios objektus karinės dalies ir perimančios objektus organizacijos bei vietinės komendantūros ir valdžios atstovai, architektūros ir statybos, aplinkos apsaugos, ekologijos, sanitarinės epidemiologinės, miškų ūkio, paminklų apsaugos, topografijos, komunalinių paslaugų ir kiti specialistai. Konkretaus objekto perėmimui komisiją skiria Lietuvos Vyriausybės įgaliojimo (įsakymo forma pridedama). Komisiją sudaro tokios grupės:

objektų apskaitos ir ekonominio įvertinimo;

objektų techninės būklės įvertinimo;

objektų ekologinės bei sanitarinės epidemiologinės būklės įvertinimo;

topografinė.

⁵⁴⁴ Krašto apsauga. 1992, lapkričio 11.

3. Atvykus Lietuvos Respublikos įgaliotinio paskirtai objektų inspektavimo ir perėmimo komisijai į Rusijos Federacijos karinį dalinį, jos pirmininkas įteikia dalinio vadui ar atsakingam už objektų perdavimą atstovui Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotinio pasirašytą pažymėjimą, suteikiantį komisijai teisę inspektuoti bei perimti karinio dalinio objektus (pažymėjimo forma pridedama).

4. Komisijos pirmininkui pareikalavus, Rusijos Federacijos karinės dalies vadas (atstovas) turi pateikti: teritorijų, pastatų, įrengimų ir kt. sąrašą, kurie turi būti perduodami Lietuvos Respublikai; užimamų teritorijų schemas su pastatų, įrengimų ir kt. išsidėstymu; techninę pastatų, įrengimų, tiekimo tinklų dokumentaciją; dokumentus apie karinės dalies atsiskaitymą už teikiamas jai Lietuvos Respublikos įmonių komunalines paslaugas (aprūpinimą kuru, elektros energija, dujomis, vandeniu, maisto produktais, ryšiais ir t. t.) bei dokumentus apie gyvenamųjų karinės dalies namų su ūkiniais pastatais ir įrengimais, elektros energijos, vandens, dujų ir šilumos tiekimo tinklais perdavimą į Lietuvos Respublikos miestų, rajonų savivaldybių balansą. Jeigu gyvenamieji namai su priklausiniais iki objekto perdavimo pradžios neperimti į savivaldybių balansą, su savivaldybių atstovais suderinama jų perdavimo terminai ir tvarka.

5. Objektų inspektavimas ir perėmimas vykdomas, patikrinus perimamo objekto teritorijoje radiacijos lygį, cheminį bei kitokį užterštumą, galintį sukelti pavojų žmonių gyvybei ir sveikatai.

Nustačius, kad radiacijos lygis, cheminis ar kitas užteršimas viršija nustatytas normas, komisijos darbas nutraukiamas, pareikalavus, kad Rusijos Federacijos karinio dalinio vadas (atstovas) imtųsi priemonių užteršimo priežastims likviduoti.

6. Objektų perėmimas pradedamas, patikslinant karinės dalies pateiktas išdėstymo schemas su faktiškai esančiais jos teritorijoje pastatais, įrengimais, aikštelėmis, keliais (takais), tiekimo tinklų (vandeniu, šiluma, dujomis, elektros energija ir t.t.) ir ryšių schemas.

Priėmimas vykdomas, apžiūrint užimamą teritoriją iš išorės bei vidaus pastatus ir įrengimus, darant išmatavimus ir laboratorinius tyrimus, kuriais įvertinama pastatų ir įrengimų tinkamumas tolimesniam eksploatavimui, jų liekamoji vertė, techninė pastatų, priklausinių bei įrengimų, tarp jų elektros energijos, šiluminių, vandens, dujų tiekimo tinklų būklė, ekologinė bei sanitarinė ir epidemiologinė būklė, padaryta žala gamtai ir ekologijai. Nustatoma bendra objekto kaina, įskaitant gamtos apsaugos ir ekologinės žalos įvertinimą bei išaiškėjusius nuostolius, padarytus teritorijai, pastatams ir įrengimams.

Darbo rezultatai objektų perėmimo metu sutikrinami su ankstesniais karinės dalies užimamų objektų inspektavimo rezultatais. Išaiškėjus naujai padarytiems nuostoliams teritorijai, pastatams ir įrengimams, tai fiksuojama atskirame perdavimo-priėmimo akto priede.

7. Priimant teritoriją, patikslinamas jos plotas, kelių dangos pobūdis bei kokybė, sąvartynai, šiukšliavietės bei jų būklė, teritorijos aptvaros tipas ir jos būklė.

8. Pastatai su priklausiniais ir įrengimai priimami, tikslinant fizinius jų duomenis (statybos metus, paskirtį, dydį, technologines charakteristikas ir t. t.) bei technologines-ekonomines charakteristikas.

Pastatų ir įrengimų kainos nustatomos naudojant tokius koeficientus:

- pastatytiems iki 1991 metų – K-25;
- pastatytiems 1991 m. – K-12;
- pastatytiems 1992 m. – K-1.

Liekamoji pastatų ir įrengimų vertė apskaičiuojama, naudojant nusidėvėjimo koeficientą, kurį nustato abipusės komisijos. Esant skirtingai komisijų nuomonei, nurodoma abiejų pusių apskaičiuota liekamoji vertė.

Pastatų ir statinių, statytų iki 1940 m., kaina į likutinę karinio objekto vertę neįtraukiama.

9. Ekologinė, sanitarinė–epidemiologinė būklė vertinama:

- vizualiai nustatant užteršimą;
- pažymint žemėlapyje–schemoje užterštą teritoriją (vanduo, dirvožemis);
- pažymint žemėlapyje–schemoje vietas, kuriose imami medžiagų pavyzdžiai laboratoriniams tyrimams (vanduo, dirvožemis), nurodant gręžinių gyli, diametrą;
- nustatant geriamojo vandens kokybę, vandens panaudojimo galimybes;
- nustatant pagal laboratorinių tyrimų rezultatus užterštumo rūšį ir pasklidimo plotą;
- nustatant iškirstų medžių kiekį.

Užterštais naftos produktais laikyti:

- dirvožemį, jei naftos produktų koncentracija viršija 100 mg/kg;
- vandenį, jei naftos produktų koncentracija viršija 2 mg/l.

Bendra žalos suma nustatoma, naudojantis laboratorinių tyrimų rezultatais, pagal kuriuos sprendžiama, ar yra užterštumas. Esant užterštumui, žala įvertinama, apskaičiuojant darbų užterštumui likviduoti kainą.

10. Perduodama teritorija turi būti tvarkinga, o pastatai, įrengimai bei kitas karinės ar nekarinės paskirties turtas neiškomplektuoti, tinkami eksploatuoti. Įrengimai (elektros ir ryšių tinklai, vandens ir dujų tiekimo bei kitos sistemos) turi būti veikiantys.

Aerodromai, poligonai, saugojimo bazės, sandėliai perduodami su visais įrengimais ir įranga, būtinais tolimesniam eksploatuoti. Lėktuvų pakilimo takai aerodromuose su aikštelėmis ir angarais neiškomplektuojami ir perduodami su atsarginėmis medžiagomis, skirtomis jų remontui.

Jūros navigaciniai įrengimai, techninės priemonės ir jų įranga perduodami pagal etatinius sąrašus, nenutraukiant darbo eigos, užtikrinančios laivų saugumą jūroje.

Objektų būklė fiksuojama, juos fotografuojant, fotografijos pridedamos prie perdavimo–priėmimo akto.

11. Nustačius, kad karinės dalies teritorijoje buvo ginkluotės, šaudmenų sandėliai ar saugyklos, objektų inspektavimo ir perėmimo komisijos pirmininkas iškviečia išminavimo grupę, pateikiant tam paraišką Lauko kariuomenės brigados vadui. Patikrinus objektą, išminavimo grupė surašo aktą, kuriame pažymimi jos darbo rezultatai bei išvada apie objekto pavojingumą ir galimybes tolimesniam eksploatavimui.

12. Perdavimo ir priėmimo rezultatai įforminami aktu. Prie perdavimo ir priėmimo akto pridedami tokie priedai:

- perduodamų pastatų ir statinių sąrašas;

- perduodamų komunalinių įrengimų, įrangos ir aprūpinimo tinklų sąrašas;
- objektų techninės būklės įvertinimo aktas;
- objektų ekologinės ir sanitarinės epidemiologinės būklės įvertinimo aktas;
- objektų topografinio įvertinimo aktas;
- perduodamų materialinių vertybių (pagrindinių priemonių, inventoriaus ir kito turto) bei ginkluotės ir technikos priėmimo aktas;
- karinių objektų, pastatų, aprūpinimo tinklų ir įrengimų techninės dokumentacijos sąrašas.

13. Perdavimo ir priėmimo aktas surašomas septyniais egzemplioriais. Jį pasirašo šalių komisijų pirmininkai bei karinės dalies ir priimančios objektą organizacijos atstovai, patvirtina šalių įgaliotiniai. Lietuvos Respublikos įgaliotiniui aktai pateikiami tvirtinti per 3 dienas po jų pasirašymo, po to per 5 dienas pateikiami tvirtinti Rusijos Federacijos įgaliotiniui. Juos patvirtinus, 3 akto egzemplioriai per 5 dienas pateikiami Krašto apsaugos ministerijai (Karinių objektų inspekcijai).

14. Patvirtinti aktai perduodami:

- pirmas egzempliorius – paliekamas Karinių objektų inspekcijoje apibendrinimui ir duomenų Lietuvos Respublikos Vyriausybei paruošimui;
- antras ir trečias egzemplioriai – perėmusiai objektą ministerijai, savivaldybei ar kitai žinybai;
- jeigu objektą perėmė Krašto apsaugos ministerijos padalinys, antras ir trečias akto egzemplioriai perduodami tarnybai, kuri vieną egzempliorių pasilieka apskaitai, o kitą išsiunčia objektą priėmusiam padaliniui.

15. Iškilus ginčytiniams klausimams dėl objektų ar atskirų pastatų, įrengimų, įrangos kainos, nuostolio pastatams įrengimams, įrangai bei gamtai ir ekologijai įvertinimo, perduodamų materialinių vertybių, ginkluotės ir technikos, atsiskaitymo už komandiruotes ir kitas paslaugas ir pan., juos sprendžia šalių įgaliotiniai. Neišsprendus šalių įgaliotiniams, ginčytini klausimai perduodami spręsti Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos mišriajai komisijai (kol ji nesudaryta – Vyriausiems šalių įgaliotiniams).

16. Perėmimo metu Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotinio Rusijos kariuomenės išvedimo klausimams paskirta objektų inspektavimo ir perėmimo komisija perduoda objektą paskirtiems atsakingiems už tolimesnį objektų eksploatavimą ir apsaugą asmenims, apie tai, ką akte daromas įrašas.

Rusijos kariuomenės atskirų dalinių, padalinių ir įstaigų išvedimas iš Lietuvos

Eil. Nr.	Junginiai, daliniai	Karinio dalinio Nr.	Dislokacijos vieta	Buvo planuota išvesti (iki)	Išvestas
	Sausumos kariuomenė				
1.	107 motošaulių divizija	22238	Vilnius	92-12-31	1992 gruodis
	Divizijos valdyba	22238	Vilnius	92-12-31	1992 gruodis
	77 motošaulių pulkas	73890	Vilnius	92-12-31	1992 gruodis
	660 motošaulių pulkas	96408	Ukmergė	92-12-31	1992 gruodis
	664 motošaulių pulkas	71464	Vilnius	92-12-31	1992 gruodis
	106 tankų pulkas	78018	Vilnius	92-12-31	1992 gruodis
	695 atskiras raketinis divizionas	75041	Ukmergė	92-12-31	1992 gruodis
	379 savaeigės artilerijos pulkas	97760	Vilnius	92-12-31	1992 gruodis
	980 atskiras prieštankinis artilerijos divizionas	96415	Vilnius	92-12-31	1992 gruodis
	384 zenitinis raketinis pulkas	28379	Ukmergė	92-12-31	1992 gruodis
	640 atskiras žvalgybos batalionas	93755	Vilnius	92-12-31	1992 gruodis
	1298 atskiras inžinerinis pionierių batalionas	78717	Ukmergė	92-12-31	1992 gruodis
	104 atskira cheminės apsaugos kuopa	-	Vilnius	92-12-31	1992 gruodis
	1400 atskiras ryšių batalionas	71491	Vilnius	92-12-31	1992 gruodis
	304 atskiras remonto restauravimo batalionas	34472	Vilnius	92-12-31	1992 gruodis
	1029 materialinio aprūpinimo batalionas	31644	Vilnius	92-12-31	1992 gruodis
	401 atskiras medicinos batalionas	31788	Ukmergė	92-12-31	1992 gruodis
	50 atskira medicinos kuopa	31788	Vilnius	92-12-31	1992 gruodis
2.	1195 atskira vietinė šaulių kuopa	54365	Telšiai	93-06-30	1993 balandis

Eil. Nr.	Junginiai, daliniai	Karinio dalinio Nr.	Dislokacijos vieta	Buvo planuota išvesti (iki)	Išvestas
3.	66 radiotechninė brigada	31791	Žagarė	93-06-30	Dislokuota Latvijos Respublikos teritorijoje
	Brigados valdyba	31791	Žagarė	93-06-30	Dislokuota Latvijos Respublikos teritorijoje
	1833 atskiras radiotechninis batalionas	62208	Žagarė	93-06-30	Dislokuota Latvijos Respublikos teritorijoje
	1834 atskiras radiotechninis batalionas	52972	Žagarė	93-06-30	Dislokuota Latvijos Respublikos teritorijoje
	1835 atskiras radiotechninis batalionas	56666	Žagarė	93-06-30	Dislokuota Latvijos Respublikos teritorijoje
4.	527 atskira ryšių ir radiotechninio aprūpinimo kuopa	22783	Kaunas	92-12-31	1993 liepa
5.	428 atsk. aerodromų techninio aprūpinimo batalionas	20023	Kaunas	92-12-31	1993 liepa
6.	1121 atskiras radiorelinis batalionas	02977	Tauragė	93-08-31	1992 lapkritis
7.	1688 feldjėgerių pašto ryšių mazgas	41670	Vilnius	93-08-31	1993 balandis
8.	1856 feldjėgerių pašto ryšių stotis	41592	Tauragė	93-08-31	1993 gegužė
9.	663 feldjėgerių pašto ryšių stotis	49578	Plungė	93-08-31	1993 balandis
10.	1857 feldjėgerių pašto ryšių stotis	41596	Ukmergė	93-08-31	1993 liepa
11.	105 vyriausiojo mechaniko skyrius	-	Kėdainiai	93-08-31	1993 liepa
12.	365 atskira vietinė šaulių kuopa	-	Kėdainiai	93-08-31	1993 liepa

Eil. Nr.	Junginiai, daliniai	Karinio dalinio Nr.	Dislokacijos vieta	Buvo planuota išvesti (iki)	Išvestas
13.	800 sarginių šunų vedlių skyrius	-	Kėdainiai	93-08-31	1993 liepa
14.	2805 apsaugos signalizacijos skyrius	-	Kėdainiai	93-08-31	1993 liepa
15.	616 artilerijos šaudmenų sandėlis	37725	Linkaičiai	93-08-31	1993 lapkritis
16.	1014 priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo darbų karinė komanda	-	Linkaičiai	93-08-31	1993 lapkritis
17.	210 atskira vietinė šaulių kuopa	-	Linkaičiai	93-08-31	1993 lapkritis
18.	2194 sarginių šunų vedlių skyrius	-	Linkaičiai	93-08-31	1993 lapkritis
19.	757 apsaugos signalizacijos skyrius	-	Linkaičiai	93-08-31	1993 lapkritis
20.	6447 remonto restauravimo bazės valdyba	59838	Kaunas	93-08-31	1992 liepa
21.	6460 remonto restauravimo bazės valdyba	03738	Kaunas	93-08-31	1992 liepa
22.	118 mobili remonto gamykla	16761	Kaunas	93-08-31	1993 gegužė
23.	226 mobili remonto gamykla	43051	Kaunas	93-08-31	1993 gegužė
24.	143 šarvuočių remonto gamykla	65426	Kaunas	93-08-31	1993 rugsėjis
25.	Karinė komendantūra (įgulos)	-	Vilnius	93-08-31	1993 sausis
26.	Karinė komendantūra (įgulos)	-	Kaunas	93-08-31	1993 birželis
27.	Karinė komendantūra (įgulos)	-	Šiauliai	93-08-31	1993 birželis
28.	1406 priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo darbų karinė komanda	-	Pagėgiai	93-08-31	1993 rugsėjis
29.	1652 priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo darbų karinė komanda	-	Kėdainiai	93-08-31	1993 liepa
30.	Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo darbų komanda	-	Klaipėda	93-08-31	1993 rugpjūtis

Eil. Nr.	Junginiai, daliniai	Karinio dalinio Nr.	Dislokacijos vieta	Buvo planuota išvesti (iki)	Išvestas
31.	Karinė prokuratūra (įgulos)	-	Vilnius	93-08-31	1993 sausis
32.	Karinė prokuratūra (įgulos)	-	Kaunas	93-08-31	1993 rugpjūtis
33.	Karinis tribunolas (įgulos)	-	Kaunas	93-08-31	1993 birželis
34.	Karininkų namai (įgulos)	-	Vilnius	93-08-31	1993 gegužė
35.	Karininkų namai (įgulos)	-	Gaižiūnai	93-08-31	1993 liepa
36.	Karininkų namai (įgulos)	-	Kaunas	93-08-31	1992 birželis
37.	Karininkų namai (įgulos)	-	Panevėžys	93-08-31	1993 vasaris
	Oro desanto pajėgos				
38.	7 oro desanto divizija	93613	Kaunas	93-08-31	1993 rugpjūtis
	Divizijos valdyba	93613	Kaunas	93-08-31	1993 liepa
	97 parašiutinis desanto pulkas	10999	Alytus	93-08-31	1993 gegužė
	108 parašiutinis desanto pulkas	02291	Kaunas	93-08-31	1993 gegužė
	119 parašiutinis desanto pulkas	10075	Marijampolė	93-08-31	1992 gruodis
	1141 artilerijos pulkas	02207	Kalvarija	93-08-31	1993 balandis
	744 atskiras zenitinis raketinis artilerijos divizionas	01896	Kaunas	93-08-31	1993 balandis
	185 atskira karinė transporto aviacijos eskadrilė	06762	Kaunas	93-08-31	1993 gegužė
	72 atskira žvalgybos kuopa	86788	Kaunas	93-08-31	1993 gegužė
	743 atskiras ryšių batalionas	02050	Kaunas	93-08-31	1993 gegužė
	143 atskiras inžinerinis pionierių batalionas	32553	Kazlų Rūda	93-08-31	1993 birželis
	286 feldjėgerių pašto ryšių skyrius	31477	Kaunas	93-08-31	1993 balandis
	6 atskiras remonto	21012	Kaunas	93-08-31	1993 birželis

Eil. Nr.	Junginiai, daliniai	Karinio dalinio Nr.	Dislokacijos vieta	Buvo planuota išvesti (iki)	Išvestas
	1692 atskiras desanto aprūpinimo batalionas	47073	Kaunas	93-08-31	1993 balandis
	1681 atskiras materialinio aprūpinimo batalionas	42688	Kaunas	93-08-31	1993 liepa
	313 atskiras medicinos batalionas	02342	Kaunas	93-08-31	1993 liepa
	Valstybinio banko lauko įstaiga	51502	Kaunas	93-08-31	1993 rugpjūtis
	215 poligonas	63319	Kazlų Rūda	93-08-31	1993 birželis
39.	242 oro desanto pajėgų mokymo centras	20192	Gaižiūnai	93-08-31	1993 rugpjūtis
	Mokymo centro valdyba	20192	Gaižiūnai	93-08-31	1993 rugpjūtis
	226 mokomasis parašiutinis desanto pulkas	11929	Gaižiūnai	93-08-31	1993 liepa
	301 mokomasis parašiutinis desanto pulkas	42227	Gaižiūnai	93-08-31	1993 kovas
	285 mokomasis parašiutinis desanto pulkas	74995	Gaižiūnai	93-08-31	1993 birželis
	743 atskiras mokomasis parašiutinis desanto batalionas	74163	Karmėlava	93-08-31	1993 liepa
	1120 mokomasis savaeigis artilerijos pulkas	63291	Prienai	93-08-31	1993 balandis
	367 atskiras mokomasis zenitinis raketinis artilerijos divizionas	33817	Gaižiūnai	93-08-31	1993 birželis
	113 atskiras mokomasis inžinerinis šaulių batalionas	11932	Gaižiūnai	93-08-31	1993 kovas
	300 atskiras mokomasis ryšių batalionas	01660	Kaunas	93-08-31	1993 kovas
	340 atskira karinė transporto aviacijos eskadrilė	73434	Pociūnai	93-08-31	1993 kovas
	148 atsk. mokomasis sunkiosios technikos	42232	Gaižiūnai	93-08-31	1993 kovas

Eil. Nr.	Junginiai, daliniai	Karinio dalinio Nr.	Dislokacijos vieta	Buvo planuota išvesti (iki)	Išvestas
	45 atskiras mokomasis remonto restauravimo batalionas	59356	Gaižiūnai	93-08-31	1993 birželis
	184 atskiras mokomasis medicinos batalionas	42235	Gaižiūnai	93-08-31	1993 liepa
	373 atskiras mokomasis automobilių batalionas	73439	Gaižiūnai	93-08-31	1993 liepa
	214 poligonas	73461	Gaižiūnai	93-08-31	1993 rugpjūtis
	2945 jungtinis sandėlis	80192	Gaižiūnai	93-08-31	1993 liepa
	Valstybinio banko lauko įstaiga	51518	Gaižiūnai	93-08-31	1993 rugpjūtis
	Priešlėktuvinės gynybos pajėgos				
40.	1265 atskira radiolokacijos kuopa	20154	Juodkrantė	92-12-31	1993 vasaris
41.	902 atskira radiolokacijos kuopa	28284	Kapčiamiestis	92-12-31	1993 vasaris
42.	909 atskira radiolokacijos kuopa	87128	Palanga	92-12-31	1993 vasaris
43.	4744 materialinio ir techninio aprūpinimo bazė	11403	Kaunas	92-12-31	1993 gegužė
44.	687 automobilių remonto dirbtuvės	-	Kaunas	92-12-31	1993 kovas
45.	5222 automobilių sandėlis	-	Kaunas	93-08-31	1993 gegužė
46.	5880 cheminis sandėlis	-	Kaunas	92-12-31	1992 spalio
	Karinės oro pajėgos				
47.	18 karinė transporto aviacijos divizija	06937	Panevėžys	92-12-31	1993 rugpjūtis
	1361 atskiras ryšių batalionas	93470	Panevėžys	92-12-31	1993 gegužė
	14 aviacijos remonto dirbtuvės	-	Panevėžys	92-12-31	1993 kovas
	735 automobilių remonto dirbtuvės	-	Kėdainiai	92-12-31	1993 kovas
	1867 feldjėgerių pašto ryšių stotis	89546	Panevėžys	92-12-31	1993 birželis
	788 apsaugos skyrius	-	Panevėžys	92-12-31	1993 birželis

Eil. Nr.	Junginiai, daliniai	Karinio dalinio Nr.	Dislokacijos vieta	Buvo planuota išvesti (iki)	Išvestas
	562 atskiras ryšių ir radiotechninio aprūpinimo batalionas	26235	Panevėžys	92-12-31	1993 gegužė
	654 atskiras aerodromų techninio aprūpinimo batalionas	18380	Panevėžys	92-12-31	1993 gegužė
	1229 skrydžių valdymo centras aerodrome	-	Panevėžys	92-12-31	1993 gegužė
	481 atskiras ryšių ir radiotechninio aprūpinimo batalionas	22711	Kėdainiai	92-12-31	1993 birželis
	840 atskiras aerodromų techninio aprūpinimo batalionas	32833	Kėdainiai	92-12-31	1993 birželis
	1228 skrydžių valdymo centras aerodrome	-	Kėdainiai	92-12-31	1993 birželis
48.	661 atskira ryšių ir radiotechninio aprūpinimo kuopa	13760	Šiauliai	92-12-31	1993 gegužė
49.	301 atsk. aerodromų techninio aprūpinimo batalionas	55367		92-12-31	1993 gegužė
50	5405 aviacijos technikos bazė	62414	Šiauliai	92-12-31	1993 birželis
51.	1699 automatinio valdymo mazgas	-	Šiauliai	92-12-31	1993 birželis
52,	1129 skrydžių valdymo centras aerodrome	-	Šiauliai	92-12-31	1993 kovas
53.	Lauko valstybinė banko įstaiga	45153	Šiauliai	93-05-10	1993 kovas
54.	1865 feldjėgierių pašto ryšių stotis	89541	Šiauliai	92-12-31	1993 birželis
55.	256 aviacijos remonto gamykla	36976	Šiauliai	93-05-10	1993 liepa
	879 atskiras apsaugos būrys	-	Šiauliai	93-05-10	1993 kovas
	837 gaisrininkų komanda	-	Šiauliai	93-05-10	1993 birželis
	608 skrydžių bandymo stotis	-	Šiauliai	93-05-10	1993 birželis

Eil. Nr.	Junginiai, daliniai	Karinio dalinio Nr.	Dislokacijos vieta	Buvo planuota išvesti (iki)	Išvestas
56.	163 karininkų klubas	-	Šiauliai	92-12-31	1993 kovas
57.	401 apsaugos skyrius	-	Šiauliai	92-12-31	1993 kovas
58.	202 aviacijos remonto gamykla	36859	Kaunas	93-05-10	1993 spalio
	878 atskiras apsaugos būrys	-	Kaunas	93-05-10	1993 spalio
	824 gaisrininkų komanda	-	Kaunas	93-05-10	1993 spalio
	607 skrydžių bandymų stotis	-	Kaunas	93-05-10	1993 rugpjūtis
59.	131 matavimo technikos laboratorija	-	Kaunas	92-12-31	1993 rugpjūtis
60.	338 aviacijos remonto gamykla	36860	Panevėžys	93-05-10	1993 spalio
	881 atskiras apsaugos būrys	-	Panevėžys	93-05-10	1993 rugpjūtis
	839 gaisrininkų komanda	-	Panevėžys	93-05-10	1993 rugpjūtis
	609 skrydžių bandymo stotis	-	Panevėžys	93-05-10	1993 liepa
61.	225 jaunesniųjų aviacijos specialistų karo mokykla	13763	Radviliškis	92-12-31	1993 vasaris
	Karinis jūrų laivynas				
62.	3 krantų apsaugos divizija	61415	Klaipėda	93-08-31	1993 rugpjūtis
	Divizijos valdyba	61415	Klaipėda	93-08-31	1993 rugpjūtis
	9 krantų apsaugos pulkas	41610	Klaipėda	93-08-31	1993 rugpjūtis
	22 artilerijos pulkas	41786	Klaipėda	93-08-31	1993 rugpjūtis
	277 tankų pulkas	61655	Klaipėda	93-08-31	1993 rugpjūtis
	1063 zenitinis raketinis pulkas	51877	Klaipėda	93-08-31	1993 rugpjūtis
	273 krantų apsaugos pulkas	11866	Telšiai	93-08-31	1993 liepa
	287 krantų apsaugos pulkas	01837	Telšiai	92-12-31	1993 liepa
	966 atskiras raketinis divizionas	01677	Klaipėda	93-08-31	1993 rugpjūtis

Eil. Nr.	Junginiai, daliniai	Karinio dalinio Nr.	Dislokacijos vieta	Buvo planuota išvesti (iki)	Išvestas
	126 atskiras tankų batalionas	25053	Klaipėda	93-08-31	1993 rugpjūtis
	1271 atskiras prieštankinis artilerijos divizionas	44936	Klaipėda	93-08-31	1993 rugpjūtis
	494 atskiras ryšių batalionas	04162	Klaipėda	93-08-31	1993 rugpjūtis
	187 atskiras inžinerinis šaulių batalionas	41647	Klaipėda	93-08-31	1993 rugpjūtis
	1026 atskiras materialinio aprūpinimo batalionas	11261	Klaipėda	93-08-31	1993 rugpjūtis
	299 atskiras remonto batalionas	25933	Klaipėda	93-08-31	1993 rugpjūtis
	32 atskira medicinos kuopa	31776	Klaipėda	93-08-31	1993 rugpjūtis
	102 atskira cheminės apsaugos kuopa	-	Klaipėda	93-08-31	1993 rugpjūtis
	86 atskiras žvalgybos batalionas	12335	Klaipėda	93-08-31	1993 rugpjūtis
	1905 sukarintos apsaugos komanda	-	Klaipėda	93-08-31	1993 birželis
	Klaipėdos karininkų namai	-	Klaipėda	93-08-31	1993 gegužė
	Karinė komendantūra (įgulos)	-	Klaipėda	93-08-31	1993 rugpjūtis
63.	63 aviacijos technikos komendantūra	95317	Ariogala	92-12-31	1992 spalio
64.	72 stebėjimo rajono valdymas	10527	Klaipėda	93-08-31	1993 birželis
	1359 radiotechnikos kuopa	20307	Klaipėda	93-08-31	1993 birželis
	1844 radiotechnikos būrys	-	Nida	93-08-31	1993 birželis
	1839 radiotechnikos būrys	-	Palanga	93-08-31	1993 birželis
65.	217 ryšių mazgas	-	Klaipėda	93-08-31	1993 liepa
	873 stiprintuvų punktas	-	Klaipėda	93-08-31	1993 liepa
66.	993 stiprintuvų punktas	-	Palanga	93-08-31	1993 balandis

Eil. Nr.	Junginiai, daliniai	Karinio dalinio Nr.	Dislokacijos vieta	Buvo planuota išvesti (iki)	Išvestas
67.	Kabelinis atskiro ryšių pulko padalinys	-	Nida	93-08-31	1993 birželis
68.	1981 jungtinis laivyno ginkluotės ir materialinių vertybių sandėlis	49265	Plungė	93-08-31	1993 rugpjūtis
	309 gaisrininkų komanda	-	Plungė	93-08-31	1993 liepa
69.	1642 atskira aptarnavimo kuopa	-	Plungė	93-08-31	1993 balandis
70.	2566 ginekologinis skyrius (1319-tos karo ligoninės)	-	Klaipėda	93-08-31	1993 liepa
71.	2572 vaikų skyrius (1319-tos karo ligoninės)	-	Klaipėda	93-08-31	1993 liepa
72.	2070 bendras sandėlis	90744	Klaipėda	92-12-31	1993 vasaris
73.	194 hidrografijos tarnybos padalinys	-	Klaipėda	93-08-31	1993 birželis
74.	1039 feldjėgerių pašto ryšių stotis	60102	Klaipėda	93-08-31	1993 rugpjūtis
75.	Valstybinio banko lauko įstaiga	49335	Klaipėda	93-08-31	1993 rugpjūtis
	Užnugario, specialiosios paskirties daliniai				
76.	1801 apsaugos sargybos grupė (5-to kelių depo)	-	Vilnius	92-12-31	1993 rugpjūtis
77.	1034 gaisrininkų komanda (759-to degalų sandėlio)	-	Kazlų Rūda	93-08-31	1993 balandis
78.	1490 atsk.vietinės gynybos šaulių būrys (758-to degalų sandėlio)	-	Kazlų Rūda	93-08-31	1993 balandis
79.	941 sarginių šunų vedlių skyrius (758-to degalų sandėlio)	-	Kazlų Rūda	93-08-31	1993 balandis

Eil. Nr.	Junginiai, daliniai	Karinio dalinio Nr.	Dislokacijos vieta	Buvo planuota išvesti (iki)	Išvestas
80.	327 degalų saugojimo skyrius	-	Kazlų Rūda	93-08-31	1993 balandis
81.	3542 produktų sandėlis	-	Šiauliai	93-08-31	1993 rugpjūtis
82.	2321 gaisrininkų komanda (867-tos degalų bazės)	-	Valčiūnai	93-08-31	1993 rugpjūtis
83.	43 atsk.vietinės gynybos šaulių būrys (867-tos degalų bazės)	-	Valčiūnai	93-08-31	1993 birželis
84.	1426 sarginių šunų vedlių skyrius (867-tos degalų bazės)	-	Valčiūnai	93-08-31	1993 birželis
85.	276 gaisrininkų komanda (3456-to RK sandėlio)	-	Pagėgiai	93-08-31	1993 liepa
86.	601 sukarinta apsaugos komanda (3456-to RK sandėlio)	-	Pagėgiai	93-08-31	1993 rugpjūtis
87.	1429 sukarintas apsaugos būrys (3456-to RK sandėlio)	-	Pagėgiai	93-08-31	1993 rugpjūtis
88.	353 degalų ir tepalų laboratorija	-	Pagėgiai	93-08-31	1993 balandis
89.	25 transporto ir degalų paskirstymo punktas	-	Pagėgiai	93-08-31	1993 balandis
90.	3334 karinė vyriausiosios vadovybės atstovybė	-	Mažeikiai	93-08-31	1993 birželis
91.	1598 gaisrininkų komanda (2509-to produktų sandėlio)	-	Kaunas	93-08-31	1993 rugpjūtis
92.	1468 sukarinta apsaugos komanda (2509-to produktų sandėlio)	-	Kaunas	93-08-31	1993 rugpjūtis
93.	1599 gaisrininkų komanda (3542-o produktų sandėlio)	-	Šiauliai	93-08-31	1993 rugpjūtis

Eil. Nr.	Junginiai, daliniai	Karinio dalinio Nr.	Dislokacijos vieta	Buvo planuota išvesti (iki)	Išvestas
94.	1470 sukarinta apsaugos komanda (3542-o produktų sandėlio)	-	Šiauliai	93-08-31	1993 rugpjūtis
95.	905 gaisrininkų komanda (1350-to daiktų sandėlio)	-	Kaunas	93-08-31	1993 rugpjūtis
96.	1472 sukarinta apsaugos komanda (1350-to daiktų sandėlio)	-	Kaunas	93-08-31	1993 rugpjūtis
97.	2902 karinė atstovybė		Kaunas	93-08-31	1993 birželis
98.	121 karinių pervežimų komendantūra	54915	Vilnius	93-08-31	1993 rugpjūtis
99.	122 karinių pervežimų komendantūra	64265	Šiauliai	93-08-31	1993 liepa
100.	120 karinė jūrų pervežimo valdyba	-	Klaipėda	93-08-31	1993 rugsėjis
101.	123 karinių pervežimų komendantūra	-	Klaipėda	93-08-31	1993 rugsėjis
102.	2853 sukarintos apsaugos skyrius (1145-tos karo ligoninės)	-	Kaunas	93-08-31	1993 rugpjūtis
103.	170 medicinos depas	02058	Kaunas	92-12-31	1992 spalio
104.	171 medicinos depas	68629	Šiauliai	92-12-31	1992 rugpjūtis
105.	199 medicinos depas	08383	Vilnius	92-12-31	1992 rugpjūtis
106.	14 sanitarinis epidemiologinis būrys	55439	Kaunas	93-08-31	1993 gegužė
107.	109 poliklinika	-	Kaunas	93-08-31	1993 rugpjūtis
108.	106 poliklinika	-	Vilnius	93-08-31	1993 rugpjūtis
109.	2522 ginekologinis skyrius	-	Vilnius	93-08-31	1993 birželis
110.	2565 ginekologinis skyrius	-	Kaunas	93-08-31	1993 birželis
111.	2527 vaikų ligų skyrius	-	Vilnius	93-08-31	1993 birželis
112.	151 kilnojamo rentgeno kabinetas	-	Kaunas	93-08-31	1993 liepa
113.	502 kilnojamas stomatologinis kabinetas	-	Kaunas	93-08-31	1993 liepa
114.	473 karinė prekyba	-	Šiauliai	93-08-31	1993 liepa

Eil. Nr.	Junginiai, daliniai	Karinio dalinio Nr.	Dislokacijos vieta	Buvo planuota išvesti (iki)	Išvestas
115.	203 karinė prekyba	-	Vilnius	93-08-31	1993 sausis
116.	209 karinė prekyba	-	Kaunas	93-08-31	1993 birželis
117.	485 karinė prekyba	-	Panevėžys	93-08-31	1993 birželis
118.	2192 statybos ir montavimo padalinys	-	Šiauliai	93-08-31	1992 spalio
119.	4049 statybos ir montavimo padalinys	-	Panevėžys	93-08-31	1993 gegužė
120.	Butų eksploatavimo tarnyba	-	Kaunas	93-08-31	1993 spalio
121.	Butų eksploatavimo tarnyba	-	Vilnius	93-08-31	1993 rugsėjis
122.	Butų eksploatavimo tarnyba	-	Jonava	93-08-31	1993 rugsėjis
	Kitos dalys, padaliniai ir įstaigos				
123.	Butų eksploatavimo tarnyba	-	Šiauliai	93-08-31	1993 rugpjūtis
124.	Butų eksploatavimo tarnyba	-	Klaipėda	93-08-31	1993 rugpjūtis
125.	Gaisrinė priežiūra	-	Kaunas	93-08-31	1993 birželis
126.	5373 karinė atstovybė	-	Kaunas	93-08-31	1993 birželis
127.	232 finansinė dalis	-	Vilnius	93-08-31	1993 gegužė
128.	1884 feldjėgierių pašto ryšių stotis	18462	Alytus	93-08-31	1993 liepa
129.	1883 feldjėgierių pašto ryšių stotis	11709	Marijampolė	93-08-31	1993 balandis
130.	1882 feldjėgierių pašto ryšių stotis	21956	Kalvarija	93-08-31	1993 balandis
131.	1881 feldjėgierių pašto ryšių stotis	23302	Gaižiūnai	93-08-31	1993 rugpjūtis
132.	700 apsaugos sargybos komanda	-	Gaižiūnai	93-08-31	1993 rugpjūtis
133.	5222 automobilių sandėlis	-	Kaunas	93-08-31	1993 gegužė
134.	1252 karinė atstovybė	-	Vilnius	93-08-31	1993 gegužė
135.	1360 rajoninis valdymo centras	61670	Vilnius	93-08-31	1993 gegužė
136.	1754 karinė atstovybė	-	Klaipėda	93-08-31	1993 gegužė
137.	2518 karinė atstovybė	-	Kaunas	93-08-31	1993 birželis
138.	37 savaeigis minų plaustelis	-	Klaipėda	93-08-31	1992 spalio

Eil. Nr.	Junginiai, daliniai	Karinio dalinio Nr.	Dislokacijos vieta	Buvo planuota išvesti (iki)	Išvestas
139.	602 reido kateris	-	Klaipėda	93-08-31	1992 spalio
140.	67 jūrų narų laivas	-	Klaipėda	93-08-31	1992 spalio
141.	337 karinė atstovybė	-	Vilnius	93-08-31	1993 gegužė
142.	2148 karinė atstovybė	-	Kaunas	93-08-31	1993 birželis
143.	1974 karinė atstovybė	-	Vilnius	93-08-31	1992 gruodis
144.	2318 karinė atstovybė	-	Vilnius	93-08-31	1992 gruodis
145.	1355 centrinė autobazė	42794	Vilnius	93-08-31	1993 liepa
146.	1899 apsaugos sargybos komanda	-	Vilnius	93-08-31	1993 liepa
147.	3910 karinė atstovybė	-	Panevėžys	93-08-31	1993 birželis
148.	2294 karinė atstovybė	-	Vilnius	93-08-31	1993 gegužė
149.	4152 karinė atstovybė	-	Vilnius	93-08-31	1993 gegužė
150.	5393 karinė atstovybė	-	Panevėžys	93-08-31	1993 birželis
151.	3542 maisto produktų sandėlis	-	Šiauliai	93-08-31	1993 rugpjūtis
152.	88 operatyvinė grupė	-	Kretinga	93-08-31	1992 lapkritis

Lentelė sudaryta pagal: KAA.– F. 2, Ap. 5, B. 36, L. 69–77.

**Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro Audriaus
Butkevičiaus 1993 m. rugpjūčio 22 d. pareiškimas „Dėl Rusijos Federacijos
užsienio reikalų ministerijos pareiškimo“**

Rusijos Federacijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos sustabdymas yra Rusijos politinis žingsnis, sąmoningai laužantis JT Generalinės asamblėjos 1992 m. lapkričio 25 d. priimtą Rezoliuciją Nr. 47/21 „Dėl pilno užsienio šalių karinių pajėgų išvedimo iš Baltijos šalių teritorijos“, ESBK Aukščiausiojo lygio Helsinkio 1992 m. liepos 9 d. Baigiamojo dokumento 15 paragrafo, Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo tarybos daugelio pareiškimų nuostatas ir šių dokumentų pagrindu 1992 m. rugsėjo 8 d. Maskvoje Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos gynybos ministrų abiejų valstybių Vadovų akivaizdoje pasirašytą Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos grafiką. Šiuo žingsniu Rusija ignoruoja didžiausių pasaulio valstybių ir įtakingų tarptautinių organizacijų nuostatas kariuomenės išvedimo klausimais ir taiko akivaizdų spaudimą Lietuvai iš jėgos pozicijų, atsisako derėtis, taip pat siekia priversti Lietuvą atsisakyti 1992 m. birželio 14 d. referendumu priimtų nuostatų.

Visa atsakomybė pareiškiau, kad Rusijos kariuomenės Šiaurės Vakarų kariuomenės grupės vado gen. L. Majorovo pareiškime, kurį 1993 m. rugpjūčio 22 d. perdavė informacinė agentūra ITAR – TASS, išsakytas argumentas, kad kariuomenės išvedimas iš Lietuvos buvo ir yra nereguluotas, neatitinka tikrovės. Maskvoje 1992 m. rugsėjo 8 d. pasirašius minėtą išvedimo grafiką, buvo numatyti realūs Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos terminai ir galimybės. Reikia pažymėti, kad 1992 m. rugsėjo 8 d. Lietuvoje buvo 34,6 tūkst. Rusijos kariškių, karinės pajėgos buvo sukoncentruotos penkiose divizionuose, iš viso esant 295-iems kariniams daliniams ir dalims. Šiuo metu, iki Rusijos kariuomenės išvedimo pabaigos likus vienai savaitei, Lietuvos Respublikos teritorijoje iš viso yra apytikriai likę 2,5 tūkst. Rusijos kariškių, iš jų 1,5 tūkst. Klaipėdoje, 300 – Kaune, 300 – Gaižiūnuose, 130 – Vilniuje, 120 Šiauliuose, 80 – Linkaičiuose, 10 – Panevėžyje.

Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, vykdydama Lietuvos Respublikos Vyriausybės nurodymus ir atsižvelgdama į Rusijos išpareigojimą įvykdyti išvedimo grafiką, taip pat prisidėjo ir prisideda prie techninio išvedimo proceso užtikrinimo. Visuose išvedimui skirtuose objektuose dirba Krašto apsaugos ministerijos objektų perėmimo grupės, užtikrinama šių objektų apsauga, atliekami karinės technikos pakrovimo darbai. Reikia pažymėti, kad visuose išvedimui skirtuose kariniuose objektuose stovi Lietuvos karinės pajėgos ir apsauga vykdoma bendromis Lietuvos ir Rusijos karinių struktūrų pajėgomis, o Lietuvos ir Rusijos kariškių tarpusavio santykiai buvo ir išlieka geri. Šiuo metu jokių techninių kliūčių išvedimo pabaigai nėra. Iš Lietuvos Respublikos teritorijos jau išvesta daugiau kaip 85 % karinės technikos, visi kiti likę kariniai objektai visiškai paruošti perdavimui Lietuvos Respublikai.

Iki šiol Rusijos pusė jokių kliūčių išvedimui nematė ir jų neišsakė, todėl kelia

nuostabą Rusijos kariuomenės Šiaurės Vakarų kariuomenės grupės vado gen. L. Majorovo pareiškimas, kad „sutarčių su Baltijos valstybėmis pasirašymo uždelsimas gali lemti, kad kariuomenės išvedimas nebus baigtas iki 1994 m. pab. – mes (Rusijos Federacija – A. B.) paprasčiausiai fiziškai nesuspėsime tai padaryti“. Taip pat reikėtų pažymėti, kad gen. L. Majorovo argumentai dėl Lietuvos pusės reikalavimo įrašyti į planuojamą pasirašyti sutartį 146 mlrd. dol. sumą (kaip kompensaciją už žalą) neatitinka tikrovės.

Visą laiką Lietuvos Respublikos pozicija buvo tokia: visus Rusijos Federacijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos Respublikos teritorijos ir su tuo susijusius klausimus spręsti tik derybų keliu. Todėl naujoji Rusijos pozicija – atsisakymas tęsti tarpvalstybines derybas, pereinant nuo visuotinai pripažintų tarptautinės teisės normų prie ultimatumų ir spaudimo taktikos, – kelia rimtą susirūpinimą. Šios pozicijos pasekmės akivaizdžiai pablogintų tarptautinį klimatą Europoje ir ši pozicija turi būti vertinama kaip nestabilumą ir įtampą keliantis veiksnys. Akivaizdaus spaudimo pavyzdžiu gali būti Rusijos užsienio reikalų ministerijos pareiškimas dėl „kylančios“ grėsmės Rusijos Federacijos kariškiams ir jų šeimų nariams Lietuvos Respublikos teritorijoje. Šis teiginys akivaizdžiai dezinformuoja Rusijos Federacijos kariškius, didina įtampą ir nepadaeda tarpusavio supratimo ir pasitikėjimo santykių sukūrimui ir plėtotei, turint omenyje tai, kad Rusijos Federacijos oficialūs asmenys iki šiol nė karto nepareiškė apie bet kokią grėsmę savo kariškiams ir jų šeimų nariams Lietuvoje. Todėl apgailestauju, kad Rusijos politikai šia nauja pozicija paverčia savo kariškius politiniu įrankiu, tuo diskredituodami juos ir akivaizdžiai ignoruodami jų interesus.

Tiesioginis Rusijos Federacijos užsienio reikalų ministerijos pareiškimas, kad „esant kokioms nors provokacijoms ar kitiems neatsakingiems veiksams, Rusijos pusės atsakymas bus greitas, praktiškas ir neatidėliotinas“, gali būti vertinamas ne kitaip kaip Jungtinių Tautų Chartijos, Helsinkio proceso dokumentų ir kitų tarptautinės teisės pripažintų aktų ignoravimas, kaip atsisakymas nuo jėgos nevarojimo tarptautiniuose santykiuose principo ir kaip atviras grasinimas.

Su visu atsakingumu pareiškiu, kad, nepaisant netikėtai naujos Rusijos pozicijos, visi iškilę nesutarimai gali ir turi būti sureguliuoti derybomis artimiausiu metu. Mūsų tikslas siekti tarpusavio saugumo ir stabilumo, gerų kaimyninių santykių su visais kaimynais, tarp jų ir su Rusijos Federacija. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, nepaisant situacijos sudėtingumo, dės visas pastangas, kad būtų išvengta galimų provokacijų ar įtampos didinimo, toliau stengsis užtikrinti pagalbą išvedant Rusijos Federacijos kariuomenę iš Lietuvos Respublikos teritorijos, palaikyti gerus santykius su Rusijos kariškiais⁵⁴⁵.

⁵⁴⁵ Lietuva laisva ir nepriklausoma.– V., 1993, P. 60–62.

1992
Vilnius

SSRS karinių objektų, esančių
Lietuvos Respublikos teritorijoje,
perėmimo tvarka

1. Karinių objektų perėmimą organizuoja komisija, kuri atlikdama šį darbą vadovaujasi galiojančiais įstatymais, Vyriausybės nutarimais ir potvarkiais, krašto apsaugos ministro ir vyriausybės komisijos nurodymais.

2. Apskričių komendantūros pateikia komisijai SSRS karinių objektų, esančių Lietuvos Respublikos teritorijoje, sąrašą.

3. Komisijos sudaro karinių objektų perėmimo planą.

4. Apskričių komendantūros ne vėliau kaip prieš dešimt dienų iki objekto perėmimo pradžios pateikia komisijai visą turimą informaciją apie perimamą objektą.

5. Komisija parenka ministro įsakymu tvirtinamą objekto perėmimo darbo grupę ir materialiai atsakingą asmenį, kuriam bus perduotas objektas.

6. Darbo grupė, išanalizavusi informaciją apie perimamą objektą, sudaro objekto perėmimo planą, nustato žmonių poreikį objekto apsaugai organizuoti ir skubiems darbams atlikti.

7. Komisija, iš apskrities komendantūros gavusi pranešimą, kad objektą palieka SSRS kariuomenė, siunčia į objektą darbo grupę ir žmones objekto apsaugai bei skubiems darbams atlikti.

8. Grupės vadovas su SSRS kariuomenės atstovu derybų metu aptaria objekto perėmimo tvarką, santykius tarp Lietuvos Respublikos ir SSRS karių. Jei SSRS kariškiai atsisako derybų, grupė pradeda darbą, kai paskutinis SSRS kariškis palieka objektą.

9. Pirmame etape – išžvalgomas objektas ir jo teritorija, patikrinama, ar nėra grėsmės žmonių gyvybei (užminavimas, atviras dujotiekis, sprogimo pavojų keliantys indai, atviros elektros tiekimo linijos ir t. t.). Užtikrinamas saugus objekto perėmimas.

10. Antrame etape – patikrinamos komunikacijos, pastatų būklė, atliekami skubių remonto darbai, užtikrinant, kad artimiausiu metu netektų patirti didelių materialinių nuostolių (likviduojamas kanalizacijos nutekėjimas, užtaisomos stogų skylės, vandentiekio įtrūkimai, neapšildomose patalpose iš radiatorių išleidžiamas vanduo ir t. t.).

11. Trečiame etape – sudaromas objekte esančių pastatų, įrengimų, inventoriaus sąrašas, kuriame nurodomi rasti akivaizdūs trūkumai.

12. Ketvirtame etape – organizuojamas gyvybiškai svarbus objekto energetinis ir materialinis aprūpinimas (sudaromos sutartys dėl elektros energijos, vandens tiekimo, kanalizacijos priežiūros, aprūpinimo kuru, karių maitinimo ir t. t.), inventorizacijos biuras pagal sutartį sudaro pastatų inventorinę dokumentaciją, įvertina pastatų kainą.

13. Darbo grupė sudaro objekto perėmimo aktą (jei objektas formaliai priklauso kuriai nors Lietuvos Respublikos įstaigai, – perdavimo ir priėmimo aktą).

14. Darbo grupė baigia darbą, kai materialiai atsakingas už objektą asmuo pasirašo priėmimo dokumentus.

Ministro pavaduotojas

J. Gečas

PERIMAMŲ RUSIJOS KARIUOMENĖS OBJEKTŲ IR ATSAKINGŲ UŽ JŲ PERĖMIMĄ SĄRAŠAS

VILNIAUS APSKRITIS

Eil. Nr.	Objekto (karinio miestelio) dislokacijos vieta	Dislokuojami kariniai daliniai	Asmenys, atsakingi už objektų perėmimą	P A S T A B A
1	2	3	4	5
1.	Vilnius, Šiaurės miestelis	107 m š d (k/d 22238)	LK brigados vado pavad. ginkl. ir technikai K.Žemaitaitis; Jung. štabop ryšių poskyrio viršin. K.Jonikas; Autotr. tarn. virš. pavad. R.Lapinskas; Med. tarn. mat. aprūp. sk. viršin. puskarininkis A.Šleževičius	
2.	Vilnius, Visoriai	466 zrbr (štabas) (k/d 36839)	KAM ginkl. skyriaus virš. V.Drupas; Vilniaus atsk. aps. bat. vad. pav. P.Leonas	
3.	Vilnius, Valčiūnai	Gel. kariuom. sand. (k/d 42794) Naftos bazė (k/d 29231)	Autotr. tar. virš. pavad. R.Lapinskas; Medžiag. apr. tar. vyr. spec. A.Aleksa; PAT užnugario tar. virš. L.Žilėnas; SKAT štabo ūkio sk. vyr. spec. V.Bilinskas	
4.	Vilnius, Antakalnio g-vė 17	Karo ligoninė	A.Šleževičius	
5.	Vilnius, Minsko plentas	PLG rtb (k/d 75285)	Aviac. tarn. radiolok. sk. virš. plk.ltn. V.Pacevičius	
6.	Vilnius, Mindaugo g-vė	Gel. pervež. komen. (k/d 54915)	Jungt. št. oper. sk. karin. V.Kozlov	
7.	Vilnius, Radvilaitės g-vė 72	Butų ekspl. dalis	L.Žilėnas, Kap. stat. ir rem. tar. virš. A.Griška	
8.	Vilnius, Lydos plentas	Lėktuv. rem. dalin. (k/d 45130)	A.Aleksa	
9.	Vilnius, Olandų g-vės 21	Sandėliai	V.Bilinskas, A.Aleksa, L.Žilėnas	
10.	Vilnius, Burbiškęs	techn. batarėja (k/d 36839)	V.Pacevičius	
11.	Vilnius, Santariškės	zrdn (k/d 36839)	V.Bilinskas	
12.	Vilnius, Kosciuškos 1	Įgulos kar. komen.	V.Bilinskas	
13.	Vilnius, Savanorių pr. 8	Karinės prek. san.	A.Aleksa	
14.	Vilnius, Trakų 8	Siuvimo ateljė	A.Aleksa	
15.	Trakų raj., Lentvaris	zrdn (k/d 36839)	V.Pacevičius	
16.	Vilnius, Pylimo 36	Universalinė parduotuvė	A.Aleksa	
17.	Trakų raj. Lentvaris Vilniaus 7	Gel. kariuom. (k/d 01348)	V.Bilinskas	
18.	Ukmergė, Kapustelio miškas	60 mšp (k/d 96408)	V.Drupas, K.Žemaitaitis	
19.	Ukmergė	384 zrp (k/d 28379)	V.Bilinskas	
20.	Ukmergė	368 mšp (k/d 14239) 695 zen. dn (k/d 96408) 1298 aipnb (k/d 78717)	V.Bilinskas	

Eil. Nr.	Objekto (karinio miestelio) dislokacijos vieta	Dislokuojami kariniai daliniai	Asmenys, atsakingi už objektų perėmimą	P A S T A B A
1	2	3	4	5
1.	Kaunas, Gedimino 25	7 odd štabas (k/d 93613)	Aviac. tarn. inžin. sk. viršininkas A.Chaladauskas	
2.	Kaunas, Vaidoto 121a, 47	744 zradn (k/d 01660)	K.Žemaitaitis	
3.	Kaunas, Vaidoto 181, 209	108 odp (k/d 02291)	K.Žemaitaitis	
4.	Kaunas, Juozapavičiaus 15	ryš b (k/d 02058)	K.Žemaitaitis	
5.	Kaunas, Juozapavičiaus 19, 21	743 aryšb (k/d 64006) k/d 42232)	K.Žemaitaitis	
6.	Kaunas	313 amedsanb (k/d 22783)	A.Šleževičius	
7.	Kaunas	1681 amataprb (k/d 29455)	A.Aleksa	
8.	Kaunas	1692 adesaprb (k/d 55439)	K.Žemaitaitis	
9.	Kaunas, Juozapavičiaus	atskir. žv. kuopa k/d 86788)	K.Žemaitaitis	
10.	Kaunas, Juozapavičiaus 27	autorem. b. (k/d 21012)	R.Lapinskas	
11.	Kaunas, Višinskio 5, 9, 9a Krasausko g-vė Drobės Audėjų g-vė Turžėnai, Plento 29c Maironio g-vė	inžin. kar. dalinys (k/d 89452) Statybos valdyba	R.Lapinskas	
12.	Kaunas-17, Perlojos g-vė	Autorem. dirbt. k/d 687 ARM	R.Lapinskas	
13.	Kaunas, Vaidoto 121	ponton. bat. (k/d 96060)	K.Žemaitaitis	
14.	Kaunas, Vytauto pr. 49	Karo ligoninė (k/d 33181) 109 poliklinika	A.Šleževičius	
	Ašmenos–Medvėgalio g-vė	Med. sandėliai		
15.	Kaunas, Raudondvaris	zrdn (k/d 36839)	V.Pacevičius	
16.	Kaunas, Perlojos 62	r/techn. bat. (k/d 48780) Bataliono kavinė pozicija	V.Pacevičius V.Pacevičius	
17.	Kaunas–2, Drobės 29	Aprangos sandėliai (k/d 1350)	A.Aleksa	
18.	Kaunas	(k/d 150 A)	A.Aleksa	
19.	Kaunas, Sandėlių g-vė	(k/d 1550)	A.Aleksa	

1	2	3	4	5
20.	Kaunas, Gedimino 27	NVS komendantūra	Kauno apskr. komend. pav. ltn. G.Brazaitis	
21.	Kaunas	Karinė prekyba Nr. 203	A.Aleksa	
22.	Kaunas–17 Perlojos g-vė Raudondvario apyl.	PLG aprūp. bat. (k/d 21574)	A.Chaladauskas A.Chaladauskas	
23.	Kaunas, K.Petrausko 15	KGB karo ligoninė (k/d 2915)	A.Chaladauskas	
24.	Kaunas, Vytauto pr. 49	San. epid. dalinys (k/d 55439)	A.Šleževičius	
25.	Kaunas, Puškino 12	Lauko bankas Karinė prokuratūra (k/d 51502) Matav. tech. labor. Nr. 131 LIT	Kauno AKPP virš. pav. užnugariui M.Pilkasuskas	
26.	Kaunas, Juozapavičiaus 17b	(k/d 42688)	K.Žemaitaitis	
27.	Kaunas, Suvalkiečių 29	Malūnsp. rem. g-la (k/d 36859)	V.Drupas	
28.	Kaunas	aplgn (k/d 01896)	V.Pacevičius	
29.	Kaunas, Juozapavičiaus 7	tank. rem. g-la (k/d 65426)	V.Drupas	
30.	Kaunas, Karmėlava	(k/d 73525) (k/d 75417) (k/d 78408) (k/d 83301) (k/d 83468) (k/d 44907)	K.Žemaitaitis	
31.	Kaunas, Perlojos 1, 17 Perlojos 17 Kauno raj., Biliūno kol.	PLG aprūp. bat. (k/d 11403) Bataliono pozic.	V.Bilinskas	
32.	Kaunas, Aleksotas	367 a malūnsp. p. (k/d 06922)	A.Chaladauskas	
33.	Kaunas, Minkovskio 122	maisto sandėliai (k/d 2509)	A.Aleksa	
34.	Kaunas–2	434 a pont. tl. b. (k/d 87965)	K.Žemaitaitis	
35.	Kaunas, Kapsuko pr. Šaldytuvų g-vė Kampiškės Vaidoto g-vė Kauno raj. Biliūno kol. Kauno raj., Vytėnai Kauno raj. Pajiesis Kauno raj. Rokai Kauno raj., MEMTI eksper. ūkis Kėdainių raj. girininkija Raseinių raj.	PLG dalinys (k/d 65248)	V.Pacevičius	

1	2	3	4	5
36.	Prienai	(k/d 47103)	V.Bilinskas	
37.	Prienų raj.	1120 amsap (k/d 63291)	K.Žemaitaitis	
38.	Prienų raj., Pociūnai	aatre (k/d 73434)	K.Žemaitaitis	
39.	Kėdainių raj., Basanavičiaus Kėdainių miškų ūkis	PLG dalinys (k/d 11807) (k/d 54369)	V.Pacevičius	
40.	Kėdainiai	tr. aviac. pulkas (k/d 78684)	A.Chaladauskas	
41.	Kėdainiai, Ažuoloto gir-ja	rak. dalinys (k/d 01807)	K.Žemaitaitis	
42.	Kėdainių raj.	ryšių dn. (k/d 22711)	K.Žemaitaitis	
43.	Kėdainių raj.	av. aptar. b. (k/d 32833)	A.Chaladauskas	
44.	Jonava, Gaižiūnai–Rukla	242 modd štabas (k/d 20192) 367 aplgradn (k/d 59365) 45 amremb (k/d 11932) 184 ammedb (k/d 74495) 31 modp (k/d 42227) 226 modp (k/d 11929) 301 modp (k/d 01655) 285 modp (k/d 74995) 340 aate (k/d 55562) 743 amdb (k/d 42235) 113 amipnb (k/d 63295) 300 amryšb (k/d 71363) 373 amautob (k/d 73438) rak. dn (k/d 01635)	A.Chaladauskas K.Žemaitaitis A.Šleževičius	

Eil. Nr.	Objekto (karinio miestelio) dislokacijos vieta	Dislokuojami kariniai daliniai	Asmenys, atsakingi už objektų perėmimą	P A S T A B A
1	2	3	4	5
1.	Klaipėda, H.Manto 24	3 kad (štabas) (k/d 61415)	Pakr. aps. rinkt. vado pavad. J.Pozarskas	
2.	Klaipėda, H.Manto 64	3 kad (9 kap, 22 ap, k/d 01677, amataprb, a ryš b, medpunktas)	V.Bilinskas; Klaipėdos atsk. aps. bat. vadas A.Jaronis	
3.	Klaipėd ^a N.Uosto 24	3 kad (aipnb, ažvb, a rem) BJL polig. aptarn. daliny (k/d39378) Karinių susisiekimų komendantūra BJL r/tech. steb. batalionas (k/d 10527)	J.Pozarskas Klaipėdos paskr. aps. rin. vadas A.Leišys	
4.	Nida	R/techn. steb. post.	J.Pozarskas	
5.	Melnragė	R/techn. steb. post.	J.Pozarskas	
6.	Palanga	R/techn. steb. post.	J.Pozarskas	
7.	Klaipėda, Artojų g-vė Šilutės raj.	Poligono aptarn. dalinio sandėliai	J.Pozarskas	
8.	Klaipėda, Birutės 23	3 kad (tp, atb, rakdn)	K.Žemaitaitis	
9.	Klaipėda, Bokštų 6	Karo ligoinė	A.Šlezevičius	
10.	Klaipėda, Sportininkų 15 Janonio g-vė	Garniz. komendant.	Klaipėdos apskr. komend. plk.ltn. C.Norkus	
11.	Klaipėda, Melnragė	žen. rak. pulkas (k/d 51877)	V.Pacevičius	
12.	Klaipėda, Bedančiai	žen. rak. dn. (k/d 25006)	V.Pacevičius	
13.	Klaipėdos raj., Kairių km.	žen. rak. dn. (k/d 25006 „F“)	V.Pacevičius	
14.	Klaipėdos raj., Kalotės km.	žen. rak. dn. (k/d 25006 „U“)	V.Pacevičius	
15.	Klaipėda, Liepojos 58	Pasienio būrys (k/d 2114)	J.Pozarskas	
16.	Šilutės raj., Pagėgiai	KT sandėliai (k/d 63603)	J.Pozarskas, A.Aleksa	
17.	Tauragė	adesštb (k/d 52988) arrelryšb (k/d 02977)	K.Žemaitaitis	
18.	Palanga, Nemirseta	173 MC (k/d)	J.Pozarskas	

1	2	3	4	5
19.	Plungė	384 did. gal. art. br (k/d 83288)	V.Drupas	
20.	Šilutės raj. Ž.Naumiestis, Degučiai	PLG rtb (k/d 02442) Kovinė pozicija	V.Pacevičius	
21.	Palanga	atsk. r/lokacinė kuopa	V.Pacevičius	
22.	Juodkrantė	atsk. r/lokacinė kuopa (k/d 20154)	V.Pacevičius	
23.	Tauragė	atsk. r/lokacinė kuopa (k/d 28286)	V.Pacevičius	
24.	Nida	Pasienio užkarda (k/d 2114)	J.Pozarskas	
25.	Juodkrantė	Pasienio užkarda (k/d 2114)	J.Pozarskas	
26.	Palanga	Pasienio užkarda (k/d 2114)	J.Pozarskas	
27.	Giruliai	Pasienio užkarda (k/d 2114)	J.Pozarskas	
28.	Klaipėda, Gintaro 1	OKPP „Klaipėda“	J.Pozarskas	
29.	Klaipėdos raj., Šaipiai	Pasienio užkarda (k/d 2114)	J.Pozarskas	
30.	Palanga, Liepojos pl.	PLG divizionas (k/d 90450)	J.Pozarskas	
31.	Šilutės raj., Tarvydai	zrdn (k/d 25006)	V.Pacevičius	
32.	Šilutės raj., Vilkyčiai	zrdn (k/d 25003 „K“)	V.Pacevičius	
33.	Šilutės raj., Užliekniai	zrdn (k/d 25006 „E“)	J.Pozarskas	
34.	Klaipėda, prekybos uostas	Jūros ekvatorijos ir uosto karinių susisiekimų kom.	A.Leišys	

1	2	3	4	5
15.	Telšiai, Pergalės 1 Gadūnavas	287 k a p (k/d 01837) 918 r e a p (k/d 54365) Ginklų sand. amun.	V.Bilinskas K.Žemaitaitis V.Drupas, A.Aleksa	
16.	Radviliškio raj., Linkaičių km.	Raketų apt. bazė (k/d 83400) Ginklų sand. (k/d 37725)	V.Drupas V.Drupas	
17.	Radviliškio raj., Durpynas	Avia. jaun. spec. m. ŠMAS (k/d 13763)	V.Drupas, V.Bilinskas, K.Žemaitaitis	
18.	Telšių raj., Kęstaičių km. Pagudonių km.	tankodromas šaudykla	K.Žemaitaitis K.Žemaitaitis	

Eil. Nr.	Objekto (karinio miestelio) dislokacijos vieta	Dislokuojami kariniai daliniai	Asmenys, atsakingi už objektų perėmimą	P A S T A B A
1	2	3	4	5
1.	Marijampolė, Vytauto g-vė	119 odp (k/d 10075)	K.Žemaitaitis, V.Bilinskas, L.e. CSD Marijampol. sk. virš. pareig. M.Krevenš	
2.	Kalvarija	1141 ap (k/d 02207)	Marijampolės pasienio aps. rinkt. vadas majoras V.Geležinis	
3.	Marijampolė, Babruliškės Kazlų-Rūdės girininkija	Naftos bazė (k/d 30117)	A.Aleksa	
4.	Marijampolė, Vytauto 48 a	Pasienio komend. (k/d 2297)	V.Geležinis	
5.	Marijampolės raj., Reketija	Pasienio užkarda (k/d 2297A)	V.Geležinis	
	Trumpaliai	Pasienio užkarda (k/d 2297B)	V.Geležinis	
7.	Vilkaviškio raj., Varteliai	Pasienio užkarda (k/d 2297C)	V.Geležinis	
8.	Marijampolės raj., Padovinio kol.	arlk (k/d 48770)	V.Pacevičius	

PANEVĖŽIO APSKRITIS

1	2	3	4	5
1.	Panevėžys, Ramygalos 18	tad štabas (k/d 06937)	V.Bilinskas	
2.	Panevėžys, Pajuostė	tap (k/d 06965) batalionas (k/d 18380) ryšių batalionas (k/d 26235) ryšių batalionas (k/d 93470)	A.Chaladauskas, K.Žemaitaitis Panevėžio apskr. komend. pavad. vyr. ltn. R.Damanskas	
3.	Panevėžys	avio rem. g-la (k/d 36860)	V.Drupas	
4.	Panevėžys	karinė komendant. (k/d 93470)	R.Damanskas	
5.	Kupiškis, Gedimino g-vė	aerodr. stat. bat. (k/d 23206)	V.Bilinskas, K.Žemaitaitis	
6.	Panevėžys	arlk (k/d 39892)	V.Pacevičius	

ALYTAUS APSKRITIS

Eil. Nr.	Objekto (karinio miestelio) dislokacijos vieta	Dislokuojami kariniai daliniai	Asmenys, atsakingi už objektų perėmimą	P A S T A B A
1	2	3	4	5
1.	Alytus, Ulonų g-vė	97 odp (k/d 10999)	K.Žemaitaitis V.Bilinskas	
2.	Lazdijų raj. Kapčiamiestis	arlk (k/d 28284)	V.Pacevičius	
3.	Lazdijų raj. Meteliai	skridimų kontr. p.	V.Pacevičius	
4.	Lazdijų r., Galiniai	pasienio užkarda (k/d 2297D) Nr. 21	V.Geležinis	
5.	Lazdijų raj., Akmeniai	pasienio užkarda (k/d 2297E) Nr. 20	V.Geležinis	
6.	Lazdijų raj., Pazapsiai (Kučionai)	pasienio užkarda (k/d 2297F)	V.Geležinis	
7.	Lazdijų raj., Sapiegiškių km.	pasienio užkarda Nr. 19	V.Geležinis	

UTENOS APSKRITIS

1	2	3	4	5
1.	Utena, Klovinių km.	916 arlk (k/d 52401)	L.e. CSD Utenos sk. virš. pareigas J.Samarskis	
2.	Pabradė	Malūnsp. pol. ap. d. (k/d 20657)	K.Žemaitaitis	
3.	Pabradė	Saug. bazė (k/d 12283)	V.Drupas PAT inž.-techn. sk. virš. vyr.ltn. V.Gečiauskas	

**Perduodamų buvusių Rusijos Federacijos kariuomenės objektų, esančių
Lietuvos Respublikos teritorijoje, paskirstymas
ministerijoms ir savivaldybėms**

Objekto adresas	Objekto pavadinimas	Ministerijos ir savivaldybės, kurioms perduodamas objektas, pavadinimas
Vilnius		
Sapiegos g-vė 3	Aukštosios karinės oro apsaugos vadų radioelektronikos mokykla	Krašto apsaugos ministerija
Paneriai	Geležinkelio karinis daliny 32238	Susisiekimo ministerija
Verkių g-vė Kapsų g-vė 44	Šiaurės miestelis Vilniaus miesto Tarybų rajono karinio komisariato patalpos	Vilniaus miesto valdyba Krašto apsaugos departamentas
Mindaugo g-vė 26	Vilniaus miesto Spalio rajono komisariatopatalpos	“
Šiaurės miestelis, Apkasų g-vė	107-oji motorizuota šaulių divizija, karinė dalis 22238	Vilniaus miesto savivaldybė
Santariškės Pamėnkalnio g-vė 17 Rūdninkų g-vė 8	Karinė dalis 22238 Karininkų namai Kanceliarinių prekių parduotuvė	Sveikatos apsaugos ministerija Krašto apsaugos ministerija Teisingumo ministerija
Pylimo g-vė 36 Trakų g-vė 8 Savanorių pr. 2	Universalinė parduo­tu­vė Siuvimo ateljė Geležinkelio kariuomenės brigados štabas, karinė dalis 33149	Vilniaus miesto savivaldybė Krašto apsaugos ministerija “
Sapiegos g-vė 3 Minsko pl.	Skalbykla Priešlėktuvinės gynybos radiolokacinė karinė dalis 75285	Sveikatos apsaugos ministerija Krašto apsaugos ministerija
Olandų g-vė 21	Karinės dalies 73487 sandėliai	Krašto apsaugos ministerija (perduodami lai kinai)
T. Kosciuškos g-vė	Igulos komendantūra	Kultūros ir švietimo ministerija (suteikiant teisę laikinai (3 metus) pastatais ir patalpomis naudotis Vidaus reikalė
Savanorių pr.	8 karinės prekybos sandėliai	Krašto apsaugos ministerija

Vismaliukų g-vė	Karo mokyklos poligonas Medicinos depas, karinė dalis 08383	“ Kultūros ir švietimo ministerija
Antakalnio g-vė 17	Karo ligoninė, karinė dalis 67664	Sveikatos apsaugos ministerija
B.Radvilaitės g-vė 7/2	Butų eksploatavimo dalis	Socialinės apsaugos ministerija
Visoriai	Karinės dalies 36839 štabas	Krašto apsaugos ministerija
“	Sandėliai, arkos, 466-oji zenitinė raketinė brigada, karinė dalis 36839	Vilniaus miesto savivaldybė
“	Valdymo centras, raketinė brigada, karinė dalis 36839	Krašto apsaugos ministerija
Burbiškės	Karinės dalies 36839 techninė ba terija, butų eks sandėliai	“
Visoriai	Gyvenamieji namai (masyvas Nr. 1105), įskaitant ir pradė tuosius statyti	KAM, VRM, TM, URM
Santariškės	Karinė dalis 22238	Vidaus reikalų ministerija, Vilniaus miesto valdyba
Savanorių pr. 2	Geležinkelio kariuomenės dalinio 32238 pastatus	Krašto apsaugos ministerija

Kaunas

Mickevičiaus g-vė 19	Karininkų ramovė	Krašto apsaugos departamentas
Laisvės a.l 39	Senasis karininkų ramovės pastatas	Politinių kalinių ir tremtinių sąjunga
Suvalkiečių pl.	Sraigtasparnių remonto gamykla (k.d. 36559)	Susisiekimo ministerija
Gedimino g-vė 19	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos ministerija
Jonavos g-vė 64	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos ministerija
Čiurlionio g-vė 23	Panemunės raj. karinis komisariatas	Muitinės departamentas
Panemunės kari- nis miestelis, Vaidoto g-vė	Oro desanto divizijos daliniai, karinė dalis 93613	Krašto apsaugos ministerija
Vaidoto g-vė 121	Pontoninis batalionas karinė dalis 96060	Krašto apsaugos ministerija
Vaidoto g-vė 47- 121a	744-asis zenitinis raketinis divizionas, karinė dalis 01660	Kauno miesto savivaldybė

A. Juozapavičiaus g-vė 176	Materialinio aprūpinimo batalionas, karinė dalis 42688	“
A. Juozapavičiaus g-vė 19–21	7-osios oro desanto divizijos daliniai, karinės dalys 64006, 42232, 22783, 29455, 55439	“
A. Juozapavičiaus g-vė 25	Mobili remonto gamykla, karinė dalis 16761	“
A. Juozapavičiaus g-vė 25	Desanto aprūpinimo batalionas, karinė dalis 47073	“
A. Juozapavičiaus g-vė 27	Autoremontu batalionas, karinė dalis 21012	“
A. Juozapavičiaus g-vė 31	Remonto bazės valdyba, karinė dalis 03738	“
Perlojos g-vė 17	Autoremontu dirbtuvės, karinė dalis 21	“
S. Krasausko g-vė	Inžinerinis karinis dalinys, karinė dalis 89452	“
Maironio g-vė 28	Karinė prekyba Nr. 209	“
H. ir O. Minkovskių g-vė 59–122	Maisto sandėliai, karinė dalis 2509	“
Drobės g-vė 29	Aprangos sandėliai Nr. 1350	“
A. Juozapavičiaus g-vė 19	Zenitinės raketinės artilerijos divizionas, karinė dalis 01896	“
Žemieji Šančiai	7-osios oro desanto divizijos daliniai, karinės dalys 33476, 78454, 87688	“
Gedimino g-vė 25	7-osios oro desanto divizijos štabas, karinė dalis 93613	Krašto apsaugos ministerija
Gedimino g-vė 27	Garnizono komendantūra, karinis tribunolas	Teisingumo ministerija
A. Juozapavičiaus g-vė 31	Transporto aviacijos eskadrilė, karinė dalis 06762	Sveikatos apsaugos ministerija
Perlojos g-vė 62	Radiotechninio bataliono štabas, karinė dalis 48780	Krašto apsaugos ministerija
Miško g-vė 12	Lauko bankas, karinė dalis 51502, karinė prokuratūra	Vidaus reikalų ministerija
P. Višinskio g-vė 5, 9, 9a	Inžinerinis karinis dalinys, karinė dalis 89452	Sveikatos apsaugos ministerija
Maironio g-vė 28	Statybos valdyba	Kauno miesto savivaldybė
Suvalkiečių pl. 27	Aviacijos dalinys, karinė dalis 20023	Vidaus reikalų ministerija
Suvalkiečių pl. 19	Sraigatasparnių pulkas, karinė dalis 06922	Sveikatos apsaugos ministerija
Radvilėnų pl. 1	Inžinerinis pulkas, karinė dalis 89580	Krašto apsaugos ministerija

Laisvės al. 80	Karinės įgulos par- duotuvė	Socialinės apsaugos ministerija
A. Juozapavi- čiaus g-vė 15	Ryšių bataliono teritorija, karinė dalis 02058	Krašto apsaugos ministerija
Laisvės al. 29a	Butų eksploatavimo dalis	Kauno miesto savivaldybė
Plento g-vė 29c	Karinės dalies 89452 statybos bazė	“
Veiverių g-vė 35	Parduotuvė	“
Plento g-vė	Nebaigtas prekybos centras	“
A. Juozapavi- čiaus g-vė 31a	Karinės dalies 77074	Kauno miesto valdyba
A. Juozapavi- čiaus g-vė (tarp sunkiosios technikos pastatų Nr. 21 ir Nr. 23)	karo statybininkų kareivinės 148-ojo mokomojo oro desanto bataliono (karinė dalis 42232)	“
Perlojos ir Vaidoto gatvių kampas	teritorija ir pastatai Karinės dalies 687	“
Zuikynė	autoremonto dirbtuvės	“
	Zenitinio raketinio dalinio (karinė dalis 36839)	Krašto apsaugos ministerija
	teritorija ir pastatai	
Karo ligoni- nės g-vė 6	Buitinio aptarnavimo kombinatą	Kauno miesto valdyba
A. Juozapavi- čiaus g-vė 34	Karinė ligoninė (karinė dalis 02342)	Sveikatos apsaugos ministerija
Suvalkiečių pl. 27	Aviacijos dalinys, karinė dalis 20023	Kauno miesto valdyba
Radvilėnų pl. 1	Inžinerinis pulkas, Karinio dalinio 89580	Vidaus reikalų ministerija, Vidaus reikalų ministerija
Radvilėnų pl. 1	pastatai	
Vytauto pr. 49	Karo ligoninės ir poliklinikos (k.d. 33181) bei sanitarinio-epidemiologinio dalinio (k. d.55439) patalpos	Krašto apsaugos ministerija
Ašmenos ir Medvėgalio g-vė	Medicininės mantos sandėliai	Krašto apsaugos ministerija
K. Petrausko 15	KGB pasienio tarnybos apygardos centrinės ligoninės (k.d. 2915) patalpos	Krašto apsaugos ministerija
Gedimino g-vė 27	Komendantūros pastatas	Krašto apsaugos ministerija
Miško g-vė 21	Butų ir komunalinio ūkio eksploatavimo dalies pastatas	Aukščiausios tarybos Apsaugos skyrius
	Malūnsparnių remonto gamykla	Susiekimo ministerija
	Tankų remonto gamykla	Pramonės ir prekybos ministerija

Klaipėda

Vytauto g-vė 5 H. Manto g-vė 51	Karinis komisariatas Universalinė par duotuvė	Krašto apsaugos ministerija Klaipėdos miesto savivaldybė
H. Manto g-vė 64	3-iosios krantų ap- saugos divizijos daliniai	Krašto apsaugos ministerija
Melnragė, Artojų g-vė	Poligono aptarnavi- mo sandėliai	“
M. Mažvydo al. 19	Parduotuvė „Karinė Prekyba“	Socialinės apsaugos mi- nisterija
Liepojos g-vė 58 Gintaro g-vė 1	Karinė dalis 2114 Pasienio kontrolės punktas „Klaipėda“	Krašto apsaugos ministerija “
Prekybos uostas	Jūros akvatorijos ir uosto karinio susisieki- mo koman- dantūra	“
H. Manto g-vė 49 Sportininkų g-vė 15 Birutės g-vė 23 Bokštų g-vė 6	Valgykla Įgulos komendantūra Tankų pulkas, karinės Karo ligoninė, karinė dalis 63634	Kultūros ir švietimo ministerija Vidaus reikalų ministerija Klaipėdos miesto savivaldybė “
Kuosų g-vė 1	Ryšių inžinerinis korpusas, karinė dalis 61655	Priešgaisrinės apsaugos departamentas
Melnragė	Zenitinis raketinis pulkas, karinė dalis 51877	Krašto apsaugos ministerija
H. Manto g-vė 45	3-iosios krantų ap- saugos divizijos štabas	Klaipėdos miesto savivaldybė
N. Uosto g-vė 24	3-iosios krantų apsaugos divizijos daliniai	Krašto apsaugos ministerija
Būrų g-vė 9	Hidrografinės tarnybos Baltijos rajono jūros švyturio miestelis	“
Mažasis kaimelis	Karinės dalies 2114 miestelis	“
H. Manto g-vė 24	karinės dalies 61415 pastatai	“
Uostas	Karo jūrų laivyno 3-oji prieplauka Baltijos karinio laivyno Hidrografinės tarnybos visuose teritoriniuose vandenyse esančias navigacijos sistemas	“ Susisieki- mo ministerija
H. Manto g-vė 84	3-os krantų apsaugos divizijos teritorija ir pastatai	Klaipėdos universitetas

Šiauliai

Dvaro g-vė 76	Karinis komisariatas Aviacijos prietaisų remonto gamykla	Krašto apsaugos departamentas Susisiekimo ministerija
Vilniaus g-vė 25	Biblioteka, karinė parduotuvė	Socialinės apsaugos ministerija
Vilniaus g-vė 74	Karo ligoninė, karinė dalis 11870, medicinos depas, karinė dalis 68629	Šiaulių miesto savivaldybė
Vasario 16-osios g-vė 51 - 437	Karinė prekyba	“
Radviliškio g-vė 151	Centriniai sandėliai	“
Vilniaus g-vė 96	Įgulos komendantūra	Vidaus reikalų ministerija
Vilniaus g-vė 247	Įgulos karininkų namai	Teisingumo ministerija
Šiauliai-4, Zokniai	Aviacijos bazės ap- tarnavimo daliniai, karinės dalys 21382, 13760, 63164, 62414, 95846, 55317, 55513, 06935	Susisiekimo ministerija (dalį pastatų skiriant KAM)
“	Karinė dalis 48220 (garažai ir remonto dirbtuvės)	Šiaulių miesto priešgaisrinė dalis
Ežero g-vė 17	Statybos valdyba, karinė dalis 01424	Socialinės apsaugos ministerija
Gagarino mies- telis	95-oji žvalgybos eskadrilė, karinė dalys 68505	Krašto apsaugos ministerija
J. Basanavi- čiaus g-vė 92	Maisto sandėliai Nr. 3642	Šiaulių miesto savivaldybė
J. Basanavi- čiaus g-vė 144a	Butų eksploatavimo dalies dirbtuvės	“
Žemaitės g-vė 66	Butų eksploatavimo dalies štabas	“
Rėkyvos g-vė 30	Karinės dalies sandėliai	Šiaulių miesto savivaldybė
Malūnininkų g-vė 13	Butų eksploatavimo dalies sandėliai,	Klaipėdos miesto valdyba
H. Manto g-vė 77 107a	Vaikų darželis ir butų eksploatavimo- jimo rajono valdybos (karinė dalis 10527) karinės technikos sandėlių teritorija ir pastatai prie Klaipėdos	Klaipėdos miesto valdyba
Šiaulių g. 36	Karininkų namai	“

J. K. Zembrickio g-vė 8	Karininkų viešbutis	“
Įgulos ir	187-asis atskirasis	“
L. Giros gatvių	inžinerinis šaulių	
kampas	batalionas (karinė dalis 41647)	
Šlaito g-vė 1	3-iosios krantų	“
arba	apsaugos divizijos	
Turistų g-vė 1a	karininkų poilsio bazė	
A. Mickevičiaus g-vė 9	Karinės dalies 36976	Šiaulių miesto valdyba
Kudirkos g-vė 30	vaikų lopšelis-darželis karinės dalies 30139	Respublikinė Šiaulių ligoninė
	patalpos	Energetikos ministerijai
	Karinio dalinio 33813	
	degalų bazė	
Vaidoto g-vė	Karinio dalinio 15512	Šiaulių miesto valdyba
	pastatai ir teritorija	
Rėkyvos g-vė 28	Karinio dalinio 2837	Šiaulių valstybinis autobusų parkas
	pastatai ir teritorija	Susisiekimo ministerija
	Aviacijos remonto gamykla	

Panevėžys

Respublikos g-vė 44	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos ministerija
Ramygalos g-vė 18	Įgulos komendantūra, karinė dalis 06937	Krašto apsaugos ministerija
Pajuostė	18-osios transporto aviacijos divizijos daliniai, karinės dalys 06965, 18380, 26235, 93470, 93470, 39892	“
Ramygalos g-vė 18	Karinės transporto aviacijos divizijos valdybos (karinė dalis 06937) pastatas	Panevėžio miesto valdyba
	Aviacijos remonto gamykla	Susisiekimo ministerija
Respublikos g-vė 14, 16	Karininkų namai	Panevėžio miesto valdyba
	Aviacijos remonto gamykla	Susisiekimo ministerija

Alytus

Vilniaus g-vė 35	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos departamentas
Ulonų g.-vė 14	97-asis oro desanto pulkas, karinė dalis 10999	Krašto apsaugos ministerija skiriant pastatus ir patalpas Alytaus miesto savivaldybei ir VRM

Marijampolė

Lietuvninkų g-vė 18 Vytauto g-vė 48a	Karinis komisariatas Pasienio komendan tūra, karinė dalis 2297	Krašto apsaugos ministerija Krašto apsaugos ministerija
Vytauto g-vė 48	119-asis oro desan- to pulkas, karinė dalis 10075	Krašto apsaugos ministerija kartu su Marijampolės miesto savivaldybe

Palanga

Plytų g-vė 54	Radiotechninio ste- bėjimo postas	Krašto apsaugos ministerija
Vytauto g-vė 152	Pasienio užkarda, karinė dalis 2114	“
Kunigiškės Liepojos pl.	Pasienio stovykla Priešlėktuvinės gy- nybos divizionas, karinė dalis 90450B	Palangos miesto savivaldybė Palangos miesto savivaldybė
Nemirseta	173-iasis mokymo centras, karinė da- lis 42283	“
Nemirseta	Radiolokacinė kuo- pa, karinė dalis 87128	Krašto apsaugos ministerija
Plytų g-vė 54	Radiotechninio stebėjimo postas	Palangos miesto valdyba

Neringa

Nida	Radiotechninio ste- bėjimo postas karinė dalis 2114	Krašto apsaugos ministerija “
Juodkrantė	Pasienio užkarda, karinė dalis 2114	“
Juodkrantė	Radiolokacinė kuo- pa, karinė dalis 20154	“

Anykščių rajonas

Anykščiai, Pergalės g-vė 1	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos ministerija
-------------------------------	----------------------	-----------------------------

Ignalinos rajonas

Visaginas	Karinių statybos dalinių 05369, 54051, 05384,05316, 46934, vidaus kariuomenės dalinio 3700 ir karo ligoninės karinio dalinio 3690 pastatus	Krašto apsaugos ministerija
-----------	---	-----------------------------

Visaginas	Kariniai daliniai 05369,	Krašto apsaugos ministerija
Visaginas	Karinė dalis 05369	Krašto apsaugos ministerija
"	Karinė dalis 05384	Ignalinos rajono savivaldybė
Ignalina	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos
Ateities g-vė 7		departamentas

Jonavos rajonas

Jonava	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos ministerija
Klaipėdos g-vė 15		
Pasraučiai	Karinė dalis 62541	Jonavos rajono savivaldybė
Bukonių apylinkė	Karinė dalis 89486	Jonavos rajono savivaldybė
Kalnėnai	Inžinerinio karinio dalinio 89452 kro vimo aikštelė	Jonavos rajono savivaldybė
Gaižiūnai–Rukla	242-ojo oro desanto mokymo centro teritorija	Krašto apsaugos ministerija
Gaižiūnai	Gyvenamieji namai Zenitinio raketinio diviziono pozicijos (karinė dalis 49289) teritorija ir pastatai	Jonavos rajono savivaldybė Krašto apsaugos ministerija
Šveicarija	113-ojo inžinerinio mokomojo bataliono (karinė dalis 11932) teritorija ir pastatai	Jonavos rajono valdyba
Dumsiai	Ryšių bataliono (karinė dalis 75417) teritorija ir pastatai	"
Užusalis g-ja	Karinio dalinio 89580 šaudykla	Vidaus reikalų ministerija
Turžėnų km.	Karinio dalinio 89452 pastatai ir teritorija	Jonavos rajono valdyba
Rukla	Buvusio 301 pulko teritorija ir pastatai	Krašto apsaugos ministerija
"	Buvusio 226 pulko teritorija ir pastatai	"
"	Aerodromas	"
"	Poligonas	"
"	Arsenalas ir sandėliai	"
"	Karininkų viešbutis ir poilsio bazė	"
Rukla	Neperduoti Krašto apsaugos ministerijai pastatai	Jonavos rajono valdyba
Gaižiūnai	Gyvenamasis namas su kontora girininkijai ir ūkiniais pastatais	Miškų ūkio ministerija
"	Girininkijos gamybinės patalpos	"
"	Nebaigti statyti garažai	"
Konstantinavos km.	Eiguvos gyvenamasis namas su kontora	"

Joniškio rajonas

Joniškis Livonijos g-vė 26	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos departamentas
-------------------------------	----------------------	-------------------------------

Jurbarko rajonas

Jurbarkas Ugniagesių g-vė 1 Viešvilė	Karinis komisariatas Raketinės bazės Nr. 3, Nr. 4, ka- rinė dalis 12008	Krašto apsaugos ministerija urbarko rajono savivaldybė
--	--	---

Kaišiadorių rajonas

Kaišiadorys Didžioji g-vė 6	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos ministerija
--------------------------------	----------------------	-----------------------------

Kauno rajonas

Raudondvaris	Zenitinis raketinis divizionas, karinė dalis 36839	Krašto apsaugos ministerija
Raudondvario apylinkė Garliava	Karinė dalis 21574 Radiotechninio ba- taliono pozicija	Kauno rajono savivaldybė Krašto apsaugos ministerija
Karmėlava 1 Karmėlava 2	Karinė dalis 83301 Karinė dalis 73525, 75417, 78408, 83468	Susisiekimo ministerija “
Netoniai	2-ojo raketinio di- viziono pozicija, karinė dalis 36839	Krašto apsaugos ministerija
Biliūnai	Karinės dalies 65248 pozicija	“
Rokai	Karinės dalies 65248 pozicija	“
Pilėnai	Karinės dalies 89540 objektai ir teritorija	Miškų ūkio ministerija
Piliuona	KGB ryšių bazės „Nemunas“ teritorija	Kauno rajono savivaldybė
Garliava, Rinkūnai	Priešlėktuvinio zenitinio raketinio diviziono (karinė dalis 36839) terito- rija ir pastatai	Kauno rajono valdyba
Garliava	108-ojo parašiutinio desantinio pulko (karinė dalis 02291) poligono teritorija ir statiniai	Krašto apsaugos ministerija

Karmėlava	Karinės dalies 83463 valdymo punkto teritorija ir pastatas Kauno karinė girininkija	Susisiekimo ministerija (dalis teritorijos ir valdymo punkto pastatas – KAM) Miškų ūkio ministerija
Gilainių km.	K.d. 89580 mokymo centras	Vidaus reikalų ministerija

Kėdainių rajonas

Kėdainiai, Josvainių g-vė 4 Kėdainiai	Karinis komisariatas Karo transporto aerodromas (k.d. 06937)	Krašto apsaugos departamentas Susisiekimo ministerija
Kėdainiai, Birutės g-vė	Transporto aviacijos pulkas, karinė dalis 78684	Kėdainių rajono savivaldybė
Kėdainiai, Birutės g-vė	Aerodromų techninio aprūpinimo batalionas, karinė dalis 32833	“
Kėdainiai, J. Basanavičiaus g-vė, Didžioji g-vė 66 Kėdainių miškų urėdija, Babėnų parkas Kėdainiai (Dotnuvos apylinkė) Daškoniai	60 butų namas, mobili technikos remonto bazė, karinė dalis 11807 Raketų parko divizionas, karinė dalis 54369 Aerodromas, karinė dalis 06937 840-ojo atskirojo aerodromų techninio aprūpinimo bataliono (karinė dalis 32833) ūkiniai pastatai	“ Kėdainių rajono savivaldybė Kėdainių rajono savivaldybė Kėdainių rajono valdyba

Kelmės rajonas

Dariaus ir Girėno g-vė 12 Klaipėdos rajonas	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos departamentas
Gargždai, Klaipėdos g-vė 74 Šaipiai	Karinis komisariatas Pasienio užkarda, karinė dalis 2114	Krašto apsaugos ministerija Krašto apsaugos ministerija
Melnragė	Radiotechninio stebėjimo postas	“
Giruliai	Pasienio užkarda, karinė dalis 2114	“

Kairiai	Zenitinis raketinis divizionas, karinė dalis 25006F	Krašto apsaugos ministerija
“	3-osios krantų apsaugos divizijos poligonas ir sandėliai	Miškų ūkio ministerija
	Klaipėdos karinė girininkija	Miškų ūkio ministerija

Kretingos rajonas

Kretinga, Mėguvos g-vė 8	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos ministerija
--------------------------	----------------------	-----------------------------

Kupiškio rajonas

Kupiškis Gedimino g.	Karinis dalinys 23206	Krašto apsaugos ministerija
Kupiškis, Gedimino g-vė	Aerodromų statybos batalionas, karinė dalis 23206	Kupiškio rajono savivaldybė (dalį teritorijos ir pastatų skiriant KAM)

Lazdijų rajonas

Lazdijai Seinų g-vė 3	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos departamentas
Kapčiamiestis	Radiolokacinė kuopa, karinė dalis 28284	Krašto apsaugos ministerija
Galinia	Pasienio užkarda Nr. 20, karinė dalis 2297D	“
Akmeniai	Pasienio užkarda Nr. 21, karinė dalis 2297E	“
Pazapsiai	Pasienio užkarda Nr. 22, karinė dalis 2297F	“
Sapiegiškiai	Pasienio užkarda Nr. 19, karinė dalis 2297Č	“
Meteliai	Skrydžių kontrolės punktas	Susisiekimo ministerija

Marijampolės rajonas

Kalvarija	1141-asis artilerijos pulkas, karinė dalis 02207	Krašto apsaugos ministerija
Reketija	Pasienio užkarda, karinė dalis 2297A	“
Trumpaliai	Pasienio užkarda, karinė dalis 2297B	“

Padovinys	Radiolokacinė kuopa, karinė dalis 48770	Krašto apsaugos ministerija
Liubavas	Pasienio užkarda Nr. 18, karinė dalis 2297	“
Liepiniai	Priešlėktuvinės gynybos daliny, karinė dalis 96615	Marijampolės rajono savi- valdybė
6 km nuo Kazlų Rūdos	Oro desanto kariuo menės mokymo cent ras, karinė dalis 63319, Kazlų Rūdos aerodromas	Krašto apsaugos ministerija
Bebruliškė	Naftos bazė, karinė dalis 30117	Energetikos ministerija (dalį saugyklų skiriant KAM)
Liudvinavo apylinkė, Tarašiškiai	Priešlėktuvinio zenitinio raketinio diviziono (karinė dalis 65248) kovinės pozicijos teritorija ir pastatai	Marijampolės rajono valdyba
Sasnavos apylinkė, Vinčiai	Karinės dalies 59108 rezervinio aerodromo teritorija	Energetikos ministerija
Kalvarija	Nemuno karinė girininkija 1141-ojo artilerijos pulko (karinė dalis 02207) teritorija ir pastatai	Miškų ūkio ministerija Marijampolės rajono valdyba (dalis teritorijos ir pastatų KAM)

Mažeikių rajonas

Mažeikiai Stoties g-vė 18	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos ministerija
------------------------------	----------------------	-----------------------------

Molėtų rajonas

Šeikiškė	466-osios zenitinės raketinės brigados (karinė dalis 36839) pozicijos teritorija ir pastatai	Molėtų rajono valdyba
----------	--	-----------------------

Panevėžio rajonas

Naujamiestis	Radiolokacinė kuopa, karinė dalis 39592	Krašto apsaugos ministerija
--------------	--	-----------------------------

Pasvalio rajonas

Pasvalys Biržų g-vė 20	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos departamentas
---------------------------	----------------------	-------------------------------

Plungės rajonas

Plungė, Telšių g-vė 47	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos ministerija
Plungė, Dariaus ir Girėno g-vė 44	Didelio galingumo artilėrijos brigada, karinė dalis 83288	Krašto apsaugos ministerija
Šateikiai	Laivyno artilėrijos sandėliai, karinė dalis 11894	“
Šateikiai	Inžinerinis batalionas, karinė dalis 71055	Plungės rajono savivaldybė
“	Sandėliai, karinė dalis 83288	Krašto apsaugos ministerija
Plungė, Dariaus ir Girėno g-vė 44	Didelio galingumo artilėrijos brigada, karinė dalis 83288	Plungės rajono valdyba
Plungės raj.	Karinio dalinio 71055 pastatai	Plungės valstybinė melioracijos įmonė

Prienuų rajonas

Prienai, Kęstu- čio g-vė 67	Karinė dalis 47103	Krašto apsaugos ministerija
Prienuų rajonas	Karinė dalis 63291	Krašto apsaugos ministerija (skiriant teritorijos ir pastatų Miškų ūkio ministerijai)
Pociūnai	Transporto aviacijos jos eskadrilė, karinė dalis 73434	Kūno kultūros ir sporto departamentas
Vangai	242-ojo oro desanto mokymo centro (kari- nė dalis 20192) po- ligono teritorija ir pastatai	Krašto apsaugos ministerija
Prienai (karinis miestelis 35)	1120-ojo mokomojo savaeigės artilėri- jos pulko (karinė dalis 63291) terito- rija ir pastatai	Prienuų rajono valdyba (dalis teritorijos ir pastatų KAM)
Prienai, Kęstučio g-vė 67	Karinė dalis 47103	Prienuų rajono valdyba, (dalis teritorijos ir pastatų – KAM)
Piliuona	KGB ryšių bazės „Nemunas“ teritorija ir statiniai	Prienuų rajono valdyba

Radviliškio rajonas

Durpynas	Aviacijos jaunesniųjų specialistų mokykla, karinė dalis 13763	Krašto apsaugos ministerija
----------	---	-----------------------------

Raseinių rajonas

Raseiniai Daugirdo g-vė 7 Bedančiai	Karinis komisariatas 169-oji zenitinė raketinė brigada, karinė dalis 25006	Krašto apsaugos departamentas Raseinių rajono savivaldybė
Paliepieiai	Tolimosios aviacijos atsarginis aerodromas, karinė dalis 95317	Susisiekimo ministerija

Rokiškio rajonas

Rokiškis Nepriklausomybės g-vė 19	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos ministerija
--------------------------------------	----------------------	-----------------------------

Skuodo rajonas

Skuodas, Birutės g-vė 8	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos ministerija
----------------------------	----------------------	-----------------------------

Šakių rajonas

Šakiai, Šiaulių g-vė 18	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos departamentas
----------------------------	----------------------	-------------------------------

Šiaulių rajonas

Zokniai Ginkūnai	Karinis aerodromas Ryšių kuopa, karinė dalis 27974	Susisiekimo ministerija Šiaulių rajono savivaldybė
Aukštelkė	2-oji zenitinio raketinio diviziono pozicija, karinė dalis 25006S	
Strazdų km.	Karinio dalinio 5204 pastatai	Krašto apsaugos ministerija
Smilgių km.	Karinio dalinio 15312 teritorija ir pastatai	Krašto apsaugos ministerija
Kairiai	Karinio dalinio 89486 teritorija ir pastatai	Krašto apsaugos ministerija

Ginkūnai	Karinio dalinio 25006 pastatai ir teritorija	Krašto apsaugos ministerija
----------	--	-----------------------------

Šalčininkų rajonas

Šalčininkai, Architektų g-vė 5	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos departamentas
Rūdninkai	Karo aviacijos poligonas, karinė dalis 32851	Miškų ūkio ministerija
	Rūdninkų karinė girininkija	Miškų ūkio ministerija
	Rūdninkų karinis pramoninis miškų ūkis	“

Šilalės rajonas

Šilalė, Basanavičiaus g-vė 5	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos ministerija
------------------------------	----------------------	-----------------------------

Šilutės rajonas

Šilutė, Jankaus g-vė 10	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos departamentas
Pagėgiai	Karinės dalies 63603 sandėliai, 353 laboratorija	Krašto apsaugos ministerija
Užliekniai	Zenitinis raketinis divizionas, karinė dalis 25006E	Šilutės rajono savivaldybė
Pagėgiai	3456-osios raketinio kuro ir naftos produktų bazės (karinė dalis 63603) teritorija, pastatai ir įrenginiai	Energetikos ministerija
Degučiai	2305-ojo atskirojo radiolokacinio bataliono pozicijos (karinė dalis 02442) teritorija ir pastatai	Krašto apsaugos ministerija
Tarvydai	169-osios zenitinės raketinės brigados techninio diviziono (karinė dalis 25006) teritorija ir pastatai	Šilutės rajono valdyba
Pagėgiai	169-osios zenitinės raketinės Brigados techninio diviziono (karinė dalis 25006) teritorija ir pastatai	“
Žemaičių Naumiestis	2305-ojo atskirojo radiolokacinio bataliono (karinė dalis 02442) štabo teritorija ir pastatai	Krašto apsaugos ministerija

Švenčionių rajonas

Švenčionys, Gegimino g-vė 6 Pabradė	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos departamentas
“	Poligonas, karinė dalis 20657	Krašto apsaugos ministerija*
“	Saugojimo bazė, ka- rinė dalis 12283	Krašto apsaugos ministerija
Pabradė	Saugojimo bazė, karinė dalis 12283	Krašto apsaugos ministerija ir kiti

Tauragės rajonas

Tauragė, Kudirkos g-vė 11a Norkaičiai	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos ministerija
“	Radiolokacinė kuopa, karinė dalis 28286	Krašto apsaugos ministerija
Tauragė, Vytau- to g-vė 11 karinė dalis 52988	Desantinis batalionas,	“
Taurai	Radiorelinio ryšio batalionas, karinė dalis 02977	Krašto apsaugos ministerija
Sakalinė	Raketinės bazės Nr. 1, Nr. 2, karinė dalis 22238	“

Telšių rajonas

Telšiai, Pergalės g-vė 6	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos departamentas
Telšiai, Pergalės g-vė 6918	asis reaktyvi- nės artilerijos pulkas, karinė dalis 54365	Krašto apsaugos ministerija
Kęstaičiai Pagudonė	Tankodromas Šaudykla	Miškų ūkio ministerija “
Telšiai, Perga- lės g-vė 1	287-asis kranto apsaugos pulkas, karinės dalys 01837, 11866	Krašto apsaugos ministerija (dalį pastatų perd. Telšių mies- priešgaisrinei apsaugai)
Gadūnavas	918-ojo reaktyvinės artilėrijos pulko (karinė dalis 54365) autoparko teritorija ir pastatai	Telšių rajono valdyba

Trakų rajonas

Trakai, Vytauto g-vė 47 Raudondvaris	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos departamentas
“	Zenitinio raketinio diviziono pozicija, karinė dalis 36839	Krašto apsaugos ministerija

Lentvaris	Geležinkelio brigados bazė, karinė dalis 01348	Susisiekimo ministerija (skiriant pastatą KAM)
“	466-oji zenitinė raketinė brigada, karinė dalis 36839	Pramonės ir prekybos ministerija
Lentvaris	Geležinkelio brigados bazė, Karinė dalis 01348 dalis 01348	Susisiekimo ir Krašto apsaugos ministerijos, Trakų ra. valdyba

Ukmergės rajonas

Ukmergė, Kauno g-vė 40 ir 46	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos departamentas
Ukmergė, Liepų g-vė 6	107-osios motošaulių divizijos daliniai, karinė dalis 28379	Krašto apsaugos ministerija
Kopūstėliai	Raketinė bazė B-2, karinė dalis 96408	Ukmergės rajono savivaldybė
Ukmergė Kauno g-vė 29	Patalpos	Krašto apsaugos ministerija

Utenos rajonas

Utena, Maironio g-vė 9	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos departamentas
Kloviniai	916-oji atskiroji radiolokacinė kuopa, karinė dalis 52401	Krašto apsaugos ministerija
Klovainių km.	Karinio dalinio 52401 teritorija	Krašto apsaugos ministerija

Varėnos rajonas

Varėna, J. Basanavičiaus g-vė 40	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos departamentas
----------------------------------	----------------------	-------------------------------

Vilkaviškio rajonas

Vilkaviškis, Basanavičiaus g-vė 3	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos departamentas
Varteliai	Pasienio užkarda, karinė dalis 2297C	Krašto apsaugos ministerija

Vilniaus rajonas

Mickūnai	Zenitinio raketinio diviziono pozicija, karinė dalis 36839	Krašto apsaugos ministerija
Valčiūnai	1355-oji centrinė autobazė, karinė dalis 42794	Susisiekimo ministerija (dalį pastatų ir teritorijos skiriant KAM)

Raudondvaris	107-osios motorizuotųjų šaulių divizijos (karinė dalis 22238) valdymo punkto teritorija ir pastatas	Krašto apsaugos ministerija
	Vilniaus karinė girininkija	Miškų ūkio ministerija
Mickūnai	Karinio dalinio 36839 pastatai	Krašto apsaugos ministerija
	Karinio dalinio 29231 degalų bazė	Energetikos ministerija

Zarasų rajonas

Zarasai, Šiaulių g-vė 32/61	Karinis komisariatas	Krašto apsaugos departamentas
--------------------------------	----------------------	-------------------------------

* Dalis teritorijos perduodama Miškų ūkio ministerijai.

Patalpos ir teritorijos, skirtos Krašto apsaugos departamentui, jį likvidavus iš karto perėjo Krašto apsaugos ministerijos žinion.

Lentelė sudaryta remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. lapkričio 27 d. nutarimu Nr. 906 „Dėl buvusių Rusijos Federacijos kariuomenės objektų, esančių Lietuvos Respublikos teritorijoje, paskirstymo ministerijoms ir savivaldybėms“; 1992 m. gruodžio 17 d. nutarimu „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. lapkričio 27 d. nutarimo Nr. 906 papildymo“; 1993 m. birželio 11 d. nutarimu Nr. 412 „Dėl buvusių Rusijos Federacijos kariuomenės objektų, esančių Lietuvos Respublikos teritorijoje, paskirstymo ministerijoms, kitoms valstybinėms tarnyboms ir savivaldybėms“; 1993 m. vasario 23 d. nutarimu Nr. 100 „Dėl navigacijos sistemų perėmimo iš Rusijos Federacijos gynybos ministerijos ir jų tolesnio panaudojimo tvarkos“; 1993 m. kovo 12 d. nutarimu Nr. 162 „Dėl buvusių SSRS karinių remonto gamyklų, esančių Lietuvos Respublikoje, priskyrimo“; 1993 m. kovo 29 d. nutarimu Nr. 212 „Dėl buvusio Rusijos Federacijos kariuomenės Gaižiūnų – Ruklos karinio mokymo centro objektų tolesnio panaudojimo“; 1993 m. rugsėjo 17 d. nutarimu Nr. 709 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. lapkričio 27 d. nutarimo Nr. 906 ir 1993 m. birželio 11 d. nutarimo Nr. 412 dalinio pakeitimo“; Lietuvos Respublikos Vyriausybės potvarkiais: 1991 m. rugsėjo 16 d. Nr. 641P; 1991 m. rugsėjo 27 d. Nr. 678P; 1991 m. spalio 23 d. Nr. 760P; 1991 m. spalio 26 d. Nr. 794P; 1991 m. spalio 26 d. Nr. 795P; 1991 m. lapkričio 9 d. Nr. 839p; 1991 m. gruodžio 18 d. Nr. 1016p; 1992 m. sausio 14 d. Nr. 40p; 1992 m. sausio 31 d. Nr. 96p; 1992 m. vasario 10 d. Nr. 139p; 1992 m. vasario 10 d. Nr. 140p; 1992 m. vasario 10 d. Nr. 141p; 1992 m. vasario 21 d. Nr. 188p; 1992 m. vasario 28 d. Nr. 207p; 1992 m. kovo 12 d. Nr. 246p; 1992 m. kovo 25 d. Nr. 293p; 1992 m. balandžio 23 d. Nr. 399p; 1992 m. balandžio 30 d. Nr. 432p; 1992 m. gegužės 7 d. Nr. 448p; 1992 m. gegužės 18 d. Nr. 486p; 1992 m. gegužės 20 d. Nr. 498p; 1992 m. gegužės 29 d. Nr. 542p; 1992 m. gegužės 29 d. Nr. 544p; 1992 m. birželio 1 d. Nr. 551p; 1992 m. liepos 14 d. Nr. 687p; 1992 m. liepos 16 d. Nr. 708p; 1992 m. liepos 16 d. Nr. 709p; 1992 m. liepos 20 d. Nr. 735p; 1992 m. rugpjūčio 7 d. Nr. 789p; 1992 m. rugsėjo 14 d. Nr. 902p; 1992 m. rugsėjo 18 d. Nr. 923p; 1992 m. spalio 26 d. Nr. 1040p; 1992 m. lapkričio 6 d. Nr. 1073p.

**„Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos atminimo ženklų“
apdovanotieji už nuopelnus išvedant Rusijos Federacijos kariuomenę iš Lietuvos
Respublikos teritorijos**

1. Vrš. Vladimiras ACHALAJA – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Kauno rinktinės ginkluotės poskyrio specialistas;
2. Mjr. Stanislovas ADAMONIS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Kauno rinktinės vado pavaduotojas;
3. Kpt. Antanas AKUČKA – Karinių oro pajėgų Oro erdvės kontrolės antrosios radiolokacinės kuopos vadas;
4. Algimantas ALEKNA – Arsenalo vyriausiasis specialistas;
5. Vyr. ltn. Irena Teresė ALEKNAVIČIENĖ – Krašto apsaugos ministerijos Personalo departamento Personalo skyriaus viršininkė;
6. Kpt. Viktoras ALEKSANDRAVIČIUS – Krašto apsaugos ministerijos Medžiaginio aprūpinimo tarnybos viršininko pavaduotojas;
7. Ltn. Gintaras ALIŠAUSKAS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ juristas;
8. Kmd. ltn. Juozas ALŠAUSKAS – Karinių jūrų pajėgų flotilės Jūros tarnybos vyr. specialistas;
9. Martynas AMBRASAS – laikraščio „Respublika“ fotoreporteris;
10. Plk. Jonas ANDRIŠKEVIČIUS – kariuomenės vadas;
11. Dalia ANDRIUŠIŪNIENĖ – Lietuvos televizijos visuomeninių programų redakcijos atsakingoji sekretorė;
12. Mjr. Juozas ANTANAITIS – Atskirojo Ignalinos atominės elektrinės apsaugos bataliono vado pavaduotojas intendantas;
13. Kpt. Arvydas ANUŽIS – Valstybinės sienos apsaugos tarnybos Palangos užkardos viršininkas;
14. Kpt. Algis ARLAUSKAS – Karinių oro pajėgų Antrosios aviacijos bazės vado pavaduotojas;
15. Dainius ASADAUSKAS – Varėnos muitinės inspektorius įgaliotinis;
16. Kpt. Vidas ASTRAUSKAS – Civilinės saugos departamento Šiaulių apskrities Civilinės saugos departamento skyriaus viršininkas;
17. Šarūnas AUGUSTAITIS – Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato NOPS policininkas;
18. Jaun. ltn. Gintaras AŽUOLAITIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ bataliono štabo viršininko padėjėjas;
19. Vyr. ltn. Eitvydas BAJARŪNAS – Krašto apsaugos ministerijos Tarptautinių ir vidaus ryšių departamento Tarptautinių sutarčių skyriaus viršininkas;
20. Plk. Alfonsas BAJORAS – Vyriausiosios inspekcijos vyresnysis inspektorius;
21. Jaun. ltn. Romualdas BALCERIS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Kauno rinktinės Žandarmerijos poskyrio viršininkas;
22. Ltn. Sigitas BALČAITIS – Karinių oro pajėgų Pastatų ir inžinerinės priežiūros skyriaus viršininkas;

23. Mjr. Vaclovas BALČIŪNAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Šiaulių rinktinės Prievolės skyriaus viršininkas;
24. Mjr. Rimantas BALTUŠIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ bataliono vadas;
25. Kmdr. Raimundas BALTUŠKA – Karinių jūrų pajėgų flotilės vadas;
26. Plk. Kazys Dainotas BALZARIS – Vidaus reikalų ministerijos Alytaus griežtojo režimo pataisos darbų kolonijos viršininkas;
27. Vaclovas BANIULIS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Marijampolės rinktinės Ryšių grupės vyresnysis specialistas;
28. Vyr. ltn. Darius BARANAUSKAS – krašto apsaugos ministro adjutantas;
29. Mjr. Alfonsas BARAVYKAS – Valstybės sienos apsaugos tarnybos Operatyvinio skyriaus viršininkas;
30. Plk. Algimantas BAREIŠIS – Vidaus reikalų ministerijos Pravieniškių gydymo – pataisos darbų kolonijos viršininkas;
31. Vytautas BARONAS – Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato štabo vyr. inspektorius;
32. Jaun. ltn. Zenonas BARTUSEVIČIUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Klaipėdos rinktinės RTG vadas;
33. Vyr. ltn. Juozas BARŠKIETIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ tarnybos viršininkas;
34. Ričardas BAUBINAS – Geografijos instituto direktoriaus pavaduotjas;
35. Jaun. ltn. Algimantas BAUBLYS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Klaipėdos rinktinės RTG vadas;
36. Plk. ltn. Audronis BEIŠYS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ štabo viršininkas;
37. Plk. Vytautas BENEDIKTAVIČIUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos štabo viršininko pavaduotojas;
38. Mjr. Antanas BERNOTAS – Krašto apsaugos ministerijos Personalo departamento direktorius;
39. Mjr. Vladas BERŽANSKAS – Valstybinės sienos apsaugos tarnybos Visagino užkardos viršininkas;
40. Kpt. ltn. Romualdas BILYS – Karinių jūrų pajėgų flotilės laivo „Vėtra“ vadas;
41. Šarūnas BĖČIUS – Miškų ūkio ministerijos Miško turtų ir miškotvarkos skyriaus vyr. inžinierius;
42. Vytautas BLAŽYS – Vilniaus muitinės pamainos viršininkas;
43. Mjr. Algis BOLYS – Civilinės saugos departamento Ryšių ir išpėjimo skyriaus viršininkas;
44. Plk. ltn. Viktoras BRAZAUSKAS – Civilinės saugos departamento specialistas;
45. Vyr. ltn. Sigitas BRAZDŽIUS – Valstybinės sienos apsaugos tarnybos Ryšių skyriaus viršininkas;
46. Plk. Česlovas BRAZIULIS – Karinių oro pajėgų štabo viršininkas;
47. Ltn. Antanas BRAŽINSKAS – Valstybės sienos apsaugos departamento užkardos viršininkas;

48. Juozas BRUZGULIS – Muitinės departamento muitinių darbo organizavimo skyriaus viršininko pavaduotojas;
49. Vidmantas BRUZGYS – Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos teisės saugos skyriaus vedėjo pavaduotojas;
50. Plk. ltn. Viktoras BUIKO – Pataisos reikalų departamento prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus pavaduotojas;
51. Jaun. ltn. Albinas BUIKUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Alytaus rinktinės kuopos vadas;
52. Mjr. Virginijus BUKAUSKAS – Valstybinės sienos apsaugos tarnybos Višagino SMC viršininkas;
53. Kpt. Arvydas BUTAUTAS – Vilniaus karininkų ramovės viršininko pavaduotojas;
54. Kpt. Sigitas BUTKUS – Krašto apsaugos ministerijos Autotransporto tarnybos viršininkas;
55. Birutė BUTKUTĖ – Vilniaus miesto mero pavaduotoja;
56. Plk. Algirdas CHALADAUSKAS – Karinių oro pajėgų vado pavaduotojas;
57. Vrš. Arvydas CICĖNAS – Krašto apsaugos ministerijos Žvalgybos ir kontržvalgybos departamento vyresnysis specialistas;
58. Kastytis ČEHAVIČIUS – Aplinkos apsaugos departamento Šiaulių regiono aplinkos apsaugos agentūros direktoriaus pavaduotojas;
59. Mjr. Bronius ČEKANAUSKAS – „Kario“ vyr. redaktorius;
60. Vy. ltn. Vidmantas ČEPULIS – Krašto apsaugos ministerijos Ryšių ir specialiosios technikos skyriaus viršininkas;
61. Kpt. Sigitas ČERNECKIS – Valstybinės sienos apsaugos tarnybos Pagėgių APKPP viršininkas;
62. Kpt. Vytautas ČERNIAUSKAS – Valstybinės sienos apsaugos tarnybos Personalo poskyrio viršininkas;
63. Eugenijus ČERŠKUS – Vilniaus miesto valdybos Reikalų skyriaus vedėjas;
64. Kpt. Vytas DAMULIS – Krašto apsaugos ministerijos Žvalgybos ir kontržvalgybos departamento direktoriaus pavaduotojas;
65. Kpt. Remigijus DAUJOTIS – Karinių oro pajėgų Pirmosios aviacijos bazės inžinerinio aprūpinimo komandos viršininkas;
66. Kpt. Arvydas DAUKANTAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Klaipėdos rinktinės vadas;
67. Jaun. ltn. Vytautas DAUNORAVIČIUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Alytaus rinktinės bataliono vadas;
68. Ltn. Patras DEDŪRA – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Klaipėdos rinktinės Tauragės RTG vadas;
69. Jaun. ltn. Andrius DEMENIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ būrio vadas;
70. Valentinas DRAGAŠIUS – Klaipėdos miesto valdybos Gamybinės infrastruktūros skyriaus viršininkas;
71. Plk. Pranas DRAGŪNAITIS – Valstybės sienos apsaugos tarnybos štabo viršininkas;

72. Mjr. Justinas DRAKŠAS – Krašto apsaugos ministerijos Medžiaginio ap-
rūpinimo tarnybos skyriaus viršininko pavaduotojas;
73. Kpt. Vladas DRUPAS – Karinių jūrų pajėgų flotilės l.e. Arsenalo viršinin-
ko pareigas;
74. Mjr. Arūnas DUDAVIČIUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos
Alytaus rinktinės vadas;
75. Plk. Antanas DULEVIČIUS – Vyriausiosios inspekcijos generalinis ins-
pektorius;
76. Lt. Jonas DUSEVIČIUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Kauno
rinktinės Informacijos poskyrio vyriaus. specialistas;
77. Jokūbas FURMANAS – Klaipėdos miesto Higienos centro gydytojas;
78. Lt. Janina GARUOLYTĖ – Krašto apsaugos ministerijos Ekonomikos ir
finansų departamento vyr. specialistė;
79. Plk. lt. Antanas GASPARIUS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis
vilkas“ kuopos vadas;
80. Kpt. Rimantas GASPARAVIČIUS – Krašto apsaugos ministerijos Perso-
nalo departamento Socialinės saugos ir pensijų skyriaus viršininkas;
81. Plk. Jonas GEČAS – ministro pavaduotojas;
82. Lt. Česlovas GERMANAVIČIUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tar-
nybos Vilniaus rinktinės mokymo centro viršininkas;
83. Vyr. lt. Vytautas GILYS – Krašto apsaugos ministerijos Ginkluotųjų pajė-
gų štabo skyriaus vyriausiasis specialistas;
84. Povilas GIRDŽIUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Alytaus
rinktinės 112 kuopos savanoris;
85. Linas GLOTNYS – Klaipėdos muitinės pamainos viršininkas;
86. Vyr. lt. Vitalijus GOTOVECKIS – Savanoriškosios krašto apsaugos tar-
nybos Alytaus rinktinės Operatyvinio skyriaus viršininko pavaduotojas;
87. Mjr. Arūnas GRABAZIS – Atskirojo Ignalinos apsaugos bataliono vadas;
88. Kęstutis GRAŽINIS – Klaipėdos muitinės skyriaus viršininkas;
89. Vyr. lt. Mindaugas GRIGALIŪNAS – Lauko kariuomenės brigados „Ge-
ležinis vilkas“ vado pavaduotojas;
90. Plk. lt. Antanas GRIŠKA – Krašto apsaugos ministerijos Kapitalinės sta-
tybos ir remonto tarnybos viršininkas;
91. Vrš. Povilas GOERKIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“
kuopininkas;
92. Vrš. Sigitas GOLUBKEVIČIUS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis
vilkas“ kuopininkas;
93. Mjr. Kuzma GOROVNIOVAS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis
vilkas“ štabo viršininkas;
94. Jaun. lt. Arūnas GRIŠKEVIČIUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tar-
nybos Kauno rinktinės bataliono vadas;
95. Kpt. Linas GUDELEVIČIUS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis
vilkas“ bataliono parašutinio paruošimo skyriaus viršininkas;
96. Vyr. lt. Algirdas GUOBIS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos
Vilniaus rinktinės bataliono vadas;

97. Vrš. Juozas GUOBIS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Utenos rinktinės būrio vadas;
98. Aleksandras GURSKIS – Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato štabo komisaras;
99. Kpt. Rimantas IMBRUS – Krašto apsaugos ministerijos karinių objektų inspekcijos vyresnysis specialistas;
100. Jaun. ltn. Romualdas IVANAUSKAS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ vado pavaduotojas;
101. Plk. Petras JAKUBĖNAS – Vyriausiosios inspekcijos vyresnysis inspektorius;
102. Gintautas JAKUTIS – Vilniaus muitinės vyr. inspektorius;
103. Romas JANKAUSKAS – Lietuvos televizijos programų direktorius;
104. Plk. ltn. Jonas JANULYNAS – Krašto apsaugos ministerijos Ginkluotųjų pajėgų štabo vyriausiasis specialistas;
105. Vyr. ltn. Stanislovas JANUŠKA – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ bataliono štabo viršininkas;
106. Ričardas JARMALAVIČIUS – laikraščio „Respublika“ reporteris;
107. Vyr.ltn. Gintaras JASAITIS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos l. e. p. Marijampolės ATG vadas;
108. Kpt. Algirdas JASIULIONIS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Utenos rinktinės Švenčionių RTG vadas;
109. Vytautas JAŠKEVIČIUS – Aplinkos apsaugos departamento Marijampolės regiono agentūros direktorius;
110. Ats. mjr. Vaclovas JAZERSKAS;
111. Plk. Česlovas JEZERSKAS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ vadas;
112. Kpt. Rimantas JONAITIS – Krašto apsaugos ministerijos Ryšių ir specialiosios technikos skyriaus viršininkas;
113. Mjr. Alfredas JONAUSKAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Klaipėdos rinktinės vado pavaduotojas;
114. Mjr. Kazys JONIKA – Krašto apsaugos ministerijos Ginkluotųjų pajėgų štabo poskyrio viršininkas;
115. Vyr. ltn. Gediminas JUCAITIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ tarnybos viršininkas;
116. Tomas JUKNEVIČIUS – laikraščio „Lietuvos rytas“ korespondentas;
117. Mjr. Juozas JUOCEVIČIUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Organizacinio karinės inspekcijos skyriaus viršininkas;
118. Kpt. Sigitas JUODIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ intendanto padėjėjas;
119. Kpt. Jonas JUODKA – Valstybinės sienos apsaugos tarnybos budinčios dalies viršininkas;
120. Plk. ltn. Jonas JUODKA – Krašto apsaugos mokyklos Mokymo skyriaus viršininkas;
121. Mjr. Bronislovas JUOZAITIS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Panevėžio rinktinės vadas;

122. Mjr. Gediminas JURČIUKONIS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos štabo viršininko pavaduotojas;
123. Plk. Vytautas JUREVIČIUS – Generalinio štabo Slaptojo režimo poskyrio viršininkas;
124. Ana JURIENĖ – valstybinės įmonės „Lietuvos geležinkeliai“ keleivių aptarnavimo tarnybos skyriaus viršininkė;
125. Plk. ltn. Algirdas JURKEVIČIUS – Civilinės saugos departamento direktoriaus pavaduotojas;
126. Psk. Antanas JURKONIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ objekto viršininkas;
127. Plk. ltn. Antanas JURGAITIS – Krašto apsaugos ministerijos Ginkluotųjų pajėgų štabo poskyrio viršininkas;
128. Jaun. ltn. Rimas JURGAITIS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Šiaulių rinktinės Žandarmerijos poskyrio viršininkas;
129. Ltn. Kastytis JURGELIONIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ kuopos vadas;
130. Plk. ltn. Valentinas JURGILAS – Vidaus reikalų ministerijos II pulko Auklėjamojo darbo tarnybos viršininkas;
131. Vrš. Daina JUŠKIENĖ – Krašto apsaugos ministerijos karinių objektų inspekcijos inspektoriė;
132. Kpt. Darius KALIBATAS – Krašto apsaugos ministerijos Personalo departamento Personalo tarnybos skyriaus viršininkas;
133. Vyr. ltn. Marija KALVAITIENĖ – Atskirojo Ignalinos atominės elektrinės apsaugos bataliono Medicinos tarnybos viršininkė;
134. Mjr. Pranas KASTECKAS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ bataliono vadas;
135. Mjr. Romualdas KATINAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Vilniaus rinktinės vadas;
136. Kpt. Liutauras KAVALIŪNAS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ kuopos vadas;
137. Pusk. Andrius KAVECKAS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ būrio vadas;
138. Ats. mjr. Romanas KEČIORIS – buvęs Panevėžio apskrities komendantas;
139. Mjr. Algimantas Jonas KERUTIS – Karinių oro pajėgų Užnugario tarnybos viršininkas;
140. Kpt. Virginijus KIRVAITIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ tarnybos viršininkas;
141. Mjr. Romaldas KISELIŪNAS – Civilinės saugos departamento Panevėžio apskrities Civilinės saugos skyriaus viršininkas;
142. Kpt. Juozas KLEZYS – Civilinės saugos departamento Daugiaprofilinės gelbėjimo rinktinės Gelbėjimo komandos vadas;
143. Plk. Stasys KNEZYS – Ginkluotųjų pajėgų štabo viršininkas;
144. Jaun. ltn. Darius KONDRATAVIČIUS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ būrio vadas;

145. Mjr. Gintautas KOPALINSKAS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ bataliono vado pavaduotojas;
146. Tadas KORSAKAS – Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato NOPS policininkas;
147. Plk. ltn. Valerijus KOVALIOVAS – Pataisos reikalų departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Režimo ir priežiūros skyriaus viršininkas;
148. Andrius KRASAUSKAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Kauno rinktinės savanoris;
149. Plk. ltn. Jonas KRIUKAS – Vidaus reikalų ministerijos Vilniaus griežtojo režimo pataisos darbų kolonijos viršininkas;
150. Jaun. psk. Rimantas KRIVICKAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Kauno rinktinės technikas;
151. Vrš. Viktoras KRUTKIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ būrio vadas;
152. plk. Kęstutis KUCKAILIS – Krašto apsaugos ministerijos Tarptautinių ir vidaus ryšių departamento vyriausias specialistas;
153. Plk. Zenonas KULYS – Krašto apsaugos mokyklos viršininko pavaduotojas;
154. Kpt. Alvydas KUNIGĖLIS – Krašto apsaugos ministerijos Ryšių ir specialiosios technikos skyriaus viršininkas;
155. Algimantas KUTANOVAS – Krašto apsaugos ministerijos karinių objektų inspekcijos vyresnysis specialistas;
156. Večislavas KUZNECOVAS – laikraščio „Echo Litvy“ korespondentas;
157. Stasys LABUTIS – Susisiekimo ministerijos Geležinkelių transporto departamento direktorius;
158. Mjr. Loreta LAŠINYTĖ – Krašto apsaugos ministerijos Žvalgybos ir kontržvalgybos departamento vyr. specialistė;
159. Psk. Vytautas LAUKAITIS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Marijampolės rinktinės kuopos vadas;
160. Alvydas LAURINAVIČIUS – Lietuvos televizijos operatorius;
161. Vladas LAURINAVIČIUS – Statybinės asociacijos „Selma“ prezidentas;
162. Dim. kmd. Juozapas Algis LEIŠYS;
163. Plk. Arvydas LEKAVIČIUS – Krašto apsaugos mokyklos viršininko pavaduotojas;
164. Ltn. Algimantas LETENAUSKAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Vilniaus rinktinės vado pavaduotojas;
165. Plk. ltn. Stasys LEVULIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ bataliono vadas;
166. Kpt. Viktoras LIEPINŠ – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ bataliono vado pavaduotojas;
167. Vyr. ltn. Arvydas LINKUS – Valstybinės sienos apsaugos tarnybos Autotransporto skyriaus viršininkas;
168. Rapolas LIUŽINAS – Aplinkos apsaugos departamento generalinio direktoriaus pavaduotojas;

169. Jonas LUKAUSKAS – buvęs Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos teisėsaugos skyriaus konsultantas;
170. Jonas LUKAUSKAS – Krašto apsaugos ministerijos Ginkluotųjų pajėgų štabo skyriaus viršininkas;
171. Plk. ltn. Vytautas LUKAVIČIUS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ bataliono vadas;
172. Psk. Kostas LUKOŠIŪNAS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ sandėlininkas;
173. Mjr. Genadijus MACHNENKO – Vidaus reikalų ministerijos Vidaus tarnybos I pulko vado pavaduotojas ūkio reikalams;
174. Plk. Sergejus MADALOVAS – Vidaus reikalų ministerijos Vidaus tarnybos I pulko vadas;
175. Kpt. Povilas MALAKAUSKAS – Krašto apsaugos ministerijos Ryšių ir specialiosios technikos viršininko pavaduotojas;
176. Jaun. ltn. Kęstutis MALAŠAUSKAS – Valstybinės sienos apsaugos tarnybos Mickūnų užkardos viršininkas;
177. Ltn. Jonas MALDAIKIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ būrio vadas;
178. Ltn. Anatolijus MALYŠKINAS – Krašto apsaugos ministerijos Karinių objektų inspekcijos vyriausiasis specialistas;
179. Kpt. Jonas MARCINKUS – Karinių oro pajėgų Pirmosios aviacijos bazės vadas;
180. Plk. ltn. Viktoras MARINSKIS – Karinių oro pajėgų Oro erdvės kontrolės tarnybos Kovinės parengties skyriaus viršininkas;
181. Vytautas MARKEVIČIUS – buvęs Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos teisėsaugos skyriaus vedėjas;
182. Algis MARLENCA – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ tarnybos viršininkas;
183. Jaun. ltn. Antanas MASKELIŪNAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Vilniaus rinktinės kuopos vadas;
184. Plk. ltn. Petras MAŠTAVIČIUS – Krašto apsaugos ministerijos Personalo departamento Personalo tarnybos skyriaus viršininkas;
185. Kpt. Algis MATEIKA – Motorizuotosios pėstininkų brigados „Geležinis vilkas“ Topografijos tarnybos viršininkas;
186. Kpt. Juozas MATULIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ štabo viršininko padėjėjas;
187. Vyr. ltn. Vidmantas MAŽEIKA – Krašto apsaugos ministerijos Ekonomikos ir finansų departamento Kontrolės skyriaus viršininko pavaduotojas;
188. Olegas MAŽUIKA – Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato Kriminalinės policijos vyr. komisaras;
189. Vyr. ltn. Virginijus MAŽUIKA – Karinių oro pajėgų Antrosios aviacijos bazės Aptarnavimo komandos viršininkas;
190. Henrikas MAŽULIS – laikraščio „Kurjer Wilenski“ skyriaus vedėjas;
191. Plk. Juozas MEIDUS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ vado pavaduotojas;

192. Jonas MEIŽIKAS – Vilniaus miesto valdybos Urbanistikos ir architektūros skyriaus Statybos priežiūros inspekcijos vyr. inžinierius;
193. Česlovas MICKEVIČIUS – valstybinės įmonės „Lietuvos geležinkeliai“ Vilniaus keleivių aptarnavimo direkcijos techninio aptarnavimo punkto viršininkas;
194. Mjr. Kazimieras MICKEVIČIUS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ Medicinos tarnybos viršininkas;
195. Ona MICKEVIČIŪTĖ – laikraščio „Tiesa“ reporterė;
196. Vyr. ltn. Alvydas MIKUTIS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Klaipėdos rinktinės Operatyvinio skyriaus viršininkas;
197. Mjr. Alfonsas MILAŠAUSKAS – Civilinės saugos departamento Vilniaus apskrities Civilinės saugos skyriaus viršininkas;
198. Šarūnas MILIAUSKAS – Alytaus miesto policijos komisariato KP OTS komisaras inspektorius;
199. Virgilijus MILIULIS – Lietuvos radijo diktorius;
200. Ltn. Petras MILKINAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Šiaulių rinktinės Telšių RTG vado pavaduotojas;
201. Gintaras MIKŠIŪNAS – Laikraščio „Lietuvos aidas“ korespondentas;
202. Vrš. Mindaugas MIŠKINIS – Krašto apsaugos ministerijos Žvalgybos ir kontržvalgybos departamento specialistas;
203. Kmd. ltn. Vilimas MOCKUS – Karinių jūrų pajėgų flotilės Jūros tarnybos skyriaus vyr. specialistas;
204. Vrš. Vaidas MUČINIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ būrio vadas;
205. Jaun. ltn. Mindaugas MURAŠKA – Valstybinės sienos apsaugos tarnybos Struktūros vystymo ir šauktinių apskaitos poskyrio viršininkas;
206. Vrš. Juozas MURAUSKIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ būrio vadas;
207. Plk. Stasys MURZA – Karinių oro pajėgų vado pavaduotojas;
208. Ltn. Rimas NAGROCKIS – Krašto apsaugos ministerijos karinių objektų inspekcijos inspektorius;
209. Plk. Jeronimas NAPRYS – Ginkluotųjų pajėgų štabo viršininko pavaduotojas;
210. Mjr. Algimantas NARAKAS – Atskiras Ignalinos atominės elektrinės apsaugos batalionas;
211. Vaclovas NARMONTAS – Klaipėdos miesto vyriausiojo policijos komisariato vyriausiasis komisaras;
212. Mjr. Henrikas NARŠČIUS – Vilniaus karininkų ramovės viršininkas;
213. Vytautas NAVICKAS – Vidaus reikalų ministerijos VPV vyresnysis komisaras;
214. Kmdr. Eugenijus NAZELSKIS – krašto apsaugos ministro pirmasis pavaduotojas;
215. Ltn. Vytautas NIČAJUS – Krašto apsaugos ministerijos Ginkluotųjų pajėgų štabo vyriausiasis specialistas;
216. Plk. ltn. Jurgis NORGĖLA – Krašto apsaugos ministerijos Ginkluotųjų pajėgų štabo skyriaus viršininkas;

217. Kpt. Algirdas NORKUS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ bataliono štabo viršininkas;
218. Algimantas NORVILAS – Prezidentūros referentas nacionalinio saugumo klausimams;
219. G. NOVOGROCKIS – derybų su Rusija delegacijos atstovas;
220. Vyr. ltn. Alfredas OLEINIKAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Klaipėdos rinktinės Mobilizacinio skyriaus viršininkas;
221. Plk. Zigfridas ORENTAS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ vado pavaduotojas;
222. Mjr. Edvardas ORIEŠKA – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ vado pavaduotojas užnugariui;
223. Povilas OSTASEVIČIUS – Statybinės organizacijos „Selma“ viceprezidentas;
224. Mjr. Vladas OŽECHAUSKAS – Civilinės saugos departamento Karinių ir pavojingų krovinių pervežimo Šiaulių skyriaus inspektorius;
225. Plk. ltn. Vytautas PACEVIČIUS – Karinių oro pajėgų Oro erdvės kontrolės tarnybos viršininkas;
226. Mjr. M. PALIONIS – Krašto apsaugos ministerijos Žvalgybos ir kontržvalgybos departamento skyriaus viršininkas;
227. Ltn. Saulius PALIULIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ tarnybos viršininkas;
228. Albinas PAPEČKYŠ – Marijampolės miesto ir rajono policijos komisariato komisaras;
229. Stasys PASKAČIUS – Vidaus reikalų ministerijos VPV komisaras;
230. Jaun. ltn. Žydrūnas PAUKŠTĖ – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Utenos rinktinės kuopos vadas;
231. Gerardas PAUKŠTYS – Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato Kelių policijos vyr. policininkas;
232. Alvydas PAULEVIČIUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Marijampolės rinktinės vairuotojas;
233. Plk. ltn. Antanas PAULIKAS – Civilinės saugos departamento direktoriaus pavaduotojas – štabo viršininkas;
234. Plk. Jonas Algimantas PAUŽOLIS – Vyriausiojo pasienio policijos komisaro pavaduotojas kadru ir socialiniams klausimams;
235. Kpt. Vladas PETKEVIČIUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Panevėžio rinktinės Operatyvinio skyriaus viršininkas;
236. Mjr. Algirdas PETRAUSKAS – Atskirojo Ignalinos atominės elektrinės apsaugos bataliono štabo viršininkas;
237. Vyr. ltn. Edgaras PETRAUSKAS – Krašto apsaugos ministerijos Ginkluotųjų pajėgų štabo topografinės grupės viršininkas;
238. Mildoras PETRAUSKAS – Šilutės rajono valdybos Statybos skyriaus vyresnysis inžinierius;
239. Kpt. Rosita PETRAUSKIENĖ – Krašto apsaugos ministerijos Norminių aktų skyriaus viršininkė;
240. Mjr. Linas PETRONIS – Krašto apsaugos ministerijos Žvalgybos ir kontržvalgybos departamento skyriaus viršininkas;

241. Mjr. Rimantas PIKA – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ Atskirojo komendantinio bataliono vadas;
242. Saulius PIKŠRYS – Aplinkos apsaugos departamento Kauno regiono aplinkos apsaugos agentūros direktoriaus pavaduotojas;
243. Vyr. ltn. Edmundas PILECKIS – Valstybinės sienos apsaugos tarnybos Marijampolės rinktinės Inžinerinio techninio skyriaus viršininkas;
244. Plk. ltn. Jurijus PIVORIŪNAS – Krašto apsaugos ministerijos Ryšių ir specialiosios technikos viršininkas;
245. Mjr. Vilmantas PLIATERIS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Šiaulių rinktinės Bendrojo skyriaus viršininkas;
246. Kpt. Antanas PLIESKIS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Kėdainių RTG vadas;
247. Plk. ltn. Arvydas POCIUS – l. e. Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos štabo viršininko pareigas;
248. Jaun. ltn. Ričardas POCIUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Informacijos skyriaus viršininkas;
249. Mjr. Zigmas POLINAUSKAS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ Spec. paruošimo tarnybos viršininkas;
250. Jaun. ltn. Nikolajus POLOVCEVAS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ būrio vadas;
251. Gražina Ona POVILIONIENĖ – Kauno miesto tarybos 64 apygardos deputatė;
252. Mjr. Antanas PRANCKŪNAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Panevėžio rinktinės štabo viršininkas;
253. Algirdas PRAŠMATNAS – Kauno valstybinės įmonės „Panemunės butų ūkis“ direktorius;
254. Helmutas PRECAS – Pagėgių muitinės pamainos viršininkas;
255. Algirdas PREMENECKAS – Aplinkos apsaugos departamento Klaipėdos agentūros valstybinis inspektorius;
256. Plk. Gediminas PULOKAS – Civilinės saugos departamento direktorius – Krašto apsaugos ministro pavaduotojas;
257. Kpt. Jonas PURLYS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Klaipėdos rinktinės RTG vadas;
258. Kpt. Antanas PUSVAŠKIS – Karinių objektų inspekcijos viršininkas;
259. Rolandas RAČIUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Alytaus rinktinės 111 kuopos savanoris;
260. Vrš. Benas RAČKAUSKAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Marijampolės rinktinės bataliono vadas;
261. Mjr. Klemensas RADZEVIČIUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Kauno rinktinės savanoris;
262. Psk. Klaidas RAMONAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Marijampolės rinktinės 443 kuopos kuopininkas;
263. Plk. ltn. Stanislovas RAMOŠKA – Krašto apsaugos ministerijos Medžiaginio aprūpinimo tarnybos viršininkas;

264. Plk. ltn. Mindaugas RAVINSKAS – Krašto apsaugos ministerijos Žvalgybos ir kontržvalgybos departamento direktorius;
265. Stanislovas REINARTAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Klaipėdos rinktinės savanoris;
266. Kpt. Antanas REIPONAS – Valstybinės sienos apsaugos tarnybos Klaipėdos APKPP viršininkas;
267. Plk. Jonas RĖKUS – Vidaus reikalų ministerijos Vidaus tarnybos 2-ojo pulko vadas;
268. Jaun. ltn. Romas REUTAS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ bataliono vado pavaduotojas;
269. Zenonas RIMŠA – Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato Organizuoto nusikalstamumo tyrimo tarnybos komisaras;
270. Plk. ltn. Antanas RIMŠELIS – Karinių oro pajėgų Oro erdvės kontrolės tarnybos viršininko pavaduotojas;
271. Kpt. Leiba RITVAS – Krašto apsaugos ministerijos kultūros ir sporto poskyrio viršininkas;
272. Kpt. Petras ROČIUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Šiaulių rinktinės Telšių RTG vadas – bataliono vadas;
273. Kazimieras RUIKIS – Klaipėdos miesto valdybos Urbanistikos ir architektūros skyriaus vyr. inžinierius;
274. Jaun. ltn. Valdemaras RUPŠYS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ kuopos vadas;
275. Povilas RUS – valstybinės įmonės „Lietuvos geležinkeliai“ Vilniaus keleivių aptarnavimo direkcijos viršininkas;
276. Antanas RUZGAS – Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato Viešosios policijos vyr. komisaras;
277. Mjr. Stasys SABALIUS – Vadovybės apsaugos departamento asmenų apsaugos valdybos viršininkas;
278. Sigitas SABATAITIS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Marijampolės rinktinės 441 kuopos savanoris;
279. Plk. ltn. Jonas SALICKAS – Civilinės saugos departamento Daugiaprofilinės gelbėjimo rinktinės vadas;
280. Plk. ltn. Algis SAMAJAUSKAS – Krašto apsaugos ministerijos Ekonomikos ir finansų departamento direktorius;
281. Mjr. Juozas SILEVIČIUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Kauno rinktinės savanoris;
282. Ltn. Rimantas SIMONAVIČIUS – Valstybinės sienos apsaugos tarnybos Medininkų užkardos viršininkas;
283. Vrš. Vytautas SINKEVIČIUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Kauno rinktinės štabo viršininkas;
284. Kmd. ltn. Vytautas SIREVIČIUS – Karinių jūrų pajėgų flotilės Rikiuotės ir personalo skyriaus viršininkas;
285. Kpt. Antanas SIRTAUSTAS – Lauko kariuomenės brigados štabo komendantas;

286. Vyr. ltn. Leonidas SIVUCHAS – Vidaus reikalų ministerijos Vidaus tarnybos I pulko štabo viršininkas;
287. Ltn. Dainius SKĖRAITIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ treneris;
288. Laimutis SKRIDAILA – Aplinkos apsaugos departamento Klaipėdos regiono aplinkos apsaugos agentūros vyriausiasis inspektorius;
289. Plk. ltn. Kęstutis SLANČIAUSKAS – Vidaus reikalų ministerijos Panevėžio bendrojo režimo pataisos darbų kolonijos viršininkas;
290. Plk. ltn. Juozas SLAVINSKAS – Ginkluotųjų pajėgų štabo skyriaus viršininkas;
291. Saulius SONDECKIS – Lietuvos televizijos direktorius;
292. Plk. Stanislovas STANČIKAS – Vidaus reikalų ministerijos II pulko vadas;
293. Ltn. Nijolė STANKEVIČIŪTĖ – Ginkluotųjų pajėgų štabo skyriaus vyr. specialistė;
294. Plk. Ignas STANKOVIČIUS – Tarptautinių ir vidaus ryšių departamento direktorius;
295. Mjr. Jonas STANKUS – Karinių oro pajėgų Oro erdvės kontrolės tarnybos vyr. specialistas;
296. Vyr. ltn. Evaldas STAKAITIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ bataliono štabo viršininkas;
297. Vyr. ltn. Arūnas STAŠAITIS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Kauno rinktinės Mokymo centro viršininkas;
298. Aloyzas STEPULIONIS – Vilniaus miesto valdybos Vietinio ūkio skyriaus vedėjo pavaduotojas butų ūkio klausimams;
299. Pranas STOKĖ – Aplinkos apsaugos departamento Vandenių valdybos vyr. inžinierius;
300. Jūrų ltn. Rimas STONYS – Karinių jūrų pajėgų flotilės ryšių mazgo viršininkas;
301. Kpt. Andrius STONKUS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ kuopos vadas;
302. Vyr. ltn. Leonas STONKUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Klaipėdos rinktinės štabo viršininkas;
303. Psk. Algis STUČKA – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Alytaus rinktinės kuopos vadas;
304. Vyr. ltn. Bronius STUKAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Utenos rinktinės vado pavaduotojas;
305. Žydrūnas SUBAČIUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Marijampolės rinktinės Operatyvinio poskyrio specialistas;
306. Ltn. Artūras SURGAILIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ kuopos vadas;
307. Kpt. Gintautas SURGAILIS – Krašto apsaugos ministerijos Bendrojo skyriaus Slaptosios raštvedybos grupės vedėjas;
308. Psk. Gediminas SUTKUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Marijampolės rinktinės kuopininkas;

309. Gen. Arvydas SVETULEVIČIUS Vidaus reikalų ministerijos sekretorius;
310. Remigijus ŠARKAUSKAS – Kauno muitinės posto viršininkas;
311. Jaun. ltn. Sigitas ŠARKUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Kauno rinktinės vado pavaduotojas;
312. Vladas ŠČEVINSKAS – laikraščio „Lietuvos rytas“ fotokorespondentas;
313. Kpt. Saulius ŠIAUČIULIS – Krašto apsaugos ministerijos Ryšių ir specialiosios technikos skyriaus viršininką
314. Jaun. ltn. Arvydas ŠIDLAUSKAS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ kuopos vadas;
315. Plk. ltn. Vytautas ŠIDLAUSKAS – Valstybinės sienos apsaugos tarnybos Žvalgybos tarnybos viršininkas;
316. Josifas ŠILOBRITAS – valstybinės įmonės „Lietuvos geležinkeliai“ Eismo tarnybos budėtojas;
317. Ltn. Bronius ŠIMONIŪTIS – Krašto apsaugos ministerijos karinių objektų inspekcijos vyriausias specialistas;
318. Mjr. Vytautas ŠLAUSTAS – Valstybinės sienos apsaugos tarnybos Visagino SMC štabo viršininkas;
319. Kpt. Česlovas ŠLEGAITIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ štabo viršininkas;
320. Julija ŠLEŽIENĖ – LTV „Panoramos“ žurnalistė;
321. Kpt. Petras ŠLIVINSKAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Marijampolės rinktinės vadas;
322. Jaun. ltn. Arūnas ŠLIOGERIS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Klaipėdos rinktinės bataliono vadas;
323. Jaun. psk. Gediminas ŠNIOLIS – Krašto apsaugos ministerijos Autotransporto tarnybos vairuotojas;
324. Kpt. Zigfridas ŠTRĖKIS – Karinių jūrų pajėgų flotilės Jūrų stebėjimo kuopos vadas;
325. Vrš. Vytautas ŠUKEVIČIUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Marijampolės rinktinės vado pavaduotojas;
326. Jaun. ltn. Robertas ŠUKYS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ būrio vadas;
327. Kpt. Stasys ŠULSKUS – Krašto apsaugos ministerijos Karinių objektų inspekcijos skyriaus viršininkas;
328. Psk. Natalija ŠUTINIENĖ – Krašto apsaugos ministerijos Ginkluotųjų pajėgų štabo kanceliarijos vedėja;
329. Psk. Petras TADARAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Klaipėdos rinktinės 31 bataliono vairuotojas mechanikas;
330. Algirdas TAMOŠIŪNAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Operatyvinio skyriaus viršininkas;
331. Vyr. ltn. Albinas TAMULAITIS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Užnugario skyriaus viršininkas;
332. Plk. Gintaras TAMULAITIS – Krašto apsaugos ministerijos Ginkluotųjų pajėgų štabo viršininko pirmasis pavaduotojas;

333. Alvydas TAMULEVIČIUS – Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato Kelių policijos inspektorius;
334. Eugenijus TAUKLYS – valstybinės įmonės „Lietuvos geležinkeliai“ Kauno vagonų depo viršininko pavaduotojas;
335. Vyr. ltn. Apolonas TIMOFEJEVAS – Krašto apsaugos ministerijos Ginkluotųjų pajėgų štabo topografinės grupės vyr. specialistas;
336. Vyr. ltn. Kęstutis TRAKIMAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Klaipėdos rinktinės kuopos vadas;
337. Olegas TRAVKINAS – Radviliškio raj. Policijos komisariato Kriminalinės policijos komisaras inspektorius;
338. Polina TUBINIENĖ – valstybinės įmonės „Lietuvos geležinkeliai“ Vilniaus keleivių aptarnavimo direkcijos palydovų rezervo viršininkė;
339. Kęstutis TURONIS – Vilniaus miesto valdybos aplinkos apsaugos skyriaus vedėjas;
340. Plk. ltn. Valdas TUTKUS – Generalinio štabo viršininkas – kariuomenės vado pirmasis pavaduotojas;
341. Jaun. ltn. Alfredas ULČINAS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ vado padėjėjas;
342. Mjr. Stasys ULKĖ – Ryšių ir informacinių sistemų tarnybos viršininko pavaduotojas;
343. Kpt. Pranas URBANAVIČIUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Kauno rinktinės vadas;
344. Kmd. ltn. Vytautas URBAS – Karinių jūrų pajėgų flotilės štabo viršininkas;
345. Česlovas ŪSELIS – Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato Savivaldybės policijos vyresnysis komisaras;
346. Ltn. Darius UŽKURAITIS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Vilniaus rinktinės štabo viršininkas;
347. Mjr. Algis VAIČELIŪNAS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ bataliono vadas;
348. Kpt. Mindaugas VAIDILA – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Šiaulių rinktinės vado pavaduotojas;
349. Kpt. A.VAINAUSKAS – Krašto apsaugos ministerijos Žvalgybos ir kontržvalgybos departamento skyriaus viršininkas;
350. Ltn. Raimondas VAIKŠNORAS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ kuopos vadas;
351. Mjr. Vitalijus VAIKŠNORAS – Krašto apsaugos ministerijos Ginkluotųjų pajėgų štabo skyriaus vyriausiasis specialistas;
352. Plk. Algimantas VAITKAITIS – Krašto apsaugos mokyklos viršininko pavaduotojas;
353. Plk. Feliksas VAITKAITIS – Valstybinės sienos apsaugos tarnybos Personalo skyriaus viršininkas;
354. Kpt. Kęstutis VAITONIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ tarnybos viršininkas;

355. Mjr. Romualdas VAITULEVIČIUS – Krašto apsaugos ministerijos Tarp-tautinių ryšių departamento Išvykų ir vizų skyriaus vyr. specialistas;
356. Vyr. ltn. Zigmas VALILIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ intendantas;
357. Mjr. Aleksandras VALINČIUS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ bataliono štabo viršininkas;
358. Rimvydas VALYS – valstybinės įmonės „Lietuvos geležinkeliai“ Kauno geležinkelio stoties viršininkas;
359. Anicetas VARNAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Marijampolės rinktinės Ryšių ir ginkluotės grupės vyresnysis specialistas;
360. Plk. ltn. Šarūnas VASILIAUSKAS – krašto apsaugos ministro pavaduotojas;
361. Plk. Zenonas VEGELEVIČIUS – Karinių oro pajėgų vadas;
362. Jonas VENGAITIS – Kauno miesto mero pavaduotojas;
363. Mjr. Saulius VEPRAUSKAS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ bataliono vadas;
364. Arvydas VERKAUSKAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Kau-no rinktinės Transporto skyriaus vyr. specialistas;
365. Mjr. Gintaras VEROMEJUS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ žvalgybos viršininkas;
366. Mjr. Arūnas VERPETINSKAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarny-bos Šiaulių rinktinės Radviliškio RTG vadas;
367. Mjr. Zigmas VIČYS – Valstybinės sienos apsaugos tarnybos Inžinerinio techninio skyriaus viršininkas;
368. Plk. Norbertas VIDRINSKAS – Vidaus reikalų ministerijos Vidaus tarny-bos 2-ojo pulko vado pavaduotojas;
369. Vaidutis VIELYS – valstybinės įmonės „Lietuvos geležinkeliai“ Eismo tar-nybos tvarkdarys;
370. Mjr. Virginijus VILKELIS – II departamento skyriaus viršininkas;
371. Vyr. ltn. Arūnas VIRBILA – Karinių oro pajėgų Užnugario tarnybos vir-šininko pavaduotojas;
372. Alfredas VILBIKAS – Šiaulių miesto policijos komisariato Savivaldybės policijos komisaras;
373. Vyr. ltn. Valdas VITAS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Vil-niaus rinktinės vyr. specialistas;
374. Plk. Bronius VIZBARAS – Kauno puskarininkių mokyklos viršininkas;
375. Plk. Jonas VOLUNGIS – Krašto apsaugos mokyklos viršininko pavaduotojas;
376. Jaun. ltn. Juozas VOVERIS – Valstybinės sienos apsaugos tarnybos leidy-bos vyr. technikas;
377. Plk. Algimantas ZABULIONIS – Krašto apsaugos ministerijos Ginkluotų-jų pajėgų štabo viršininko pavaduotojas;
378. Ričardas ZABULIS – Aplinkos apsaugos departamento vyresnysis hidrologas;
379. Plk. Igoris ZARECKIS – Vidaus reikalų ministerijos Pravieniškių sustip-rintojo režimo pataisos darbų kolonijos viršininkas;
380. Kpt. Broniskovas ZARONSKIS – Karinių oro pajėgų Antrosios aviacijos bazės štabo viršininkas;

381. Mjr. Jonas ZATURSKIS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Šiaulių rinktinės vadas;
382. Ltn. Gintautas ZAURA – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Panevėžio rinktinės vado pavaduotojas;
383. Eduardas ZAVISTAUSKAS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ kuopos vado pavaduotojas;
384. Ltn. Lolita ZEGERIENĖ – Laikraščio „Krašto apsauga“ redaktorė;
385. Kpt. Rimantas ZINKEVIČIUS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ bataliono vadas;
386. Mjr. Vaclovas ŽAGARAS – Krašto apsaugos mokyklos Ryšių poskyrio viršininkas;
387. Gintarė ŽAKIENĖ – Klaipėdos muitinės pamainos viršininkė;
388. Gediminas ŽEMAITIS – Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato Kelių policijos komisaras;
389. Plk. ltn. Kęstutis ŽEMAITAITIS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ vado pavaduotojas;
390. Psk. Bronius ŽEKAS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ skyrininkas;
391. Plk. ltn. Romas ŽIBAS – Krašto apsaugos ministerijos Ginkluotųjų pajėgų štabo skyriaus viršininkas;
392. Kpt. Franciška ŽINIENĖ – Krašto apsaugos ministerijos Ekonomikos ir finansų departamento Finansų skyriaus viršininkė;
393. Kpt. Balys ŽILANAS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ vyr. treneris;
394. Plk. ltn. Jonas ŽYLĖ – Krašto apsaugos ministerijos Ginkluotųjų pajėgų štabo skyriaus viršininkas;
395. Jaun. ltn. Vytautas ŽYMANČIUS – Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos Kauno operatyvinio poskyrio viršininkas;
396. Vrš. Arūnas ŽITKUS – Lauko kariuomenės brigados „Geležinis vilkas“ parašiutinio paruošimo viršininkas;
397. Antanas ŽUKAUSKAS – valstybinės įmonės „Lietuvos geležinkeliai“ Gaižiūnų geležinkelio stoties viršininkas;
398. Vyr. ltn. Arnoldas ŽUKAUSKAS – krašto apsaugos ministro adjutantas;
399. Ltn. Zbignevas ŽULONAS – Krašto apsaugos ministerijos Žvalgybos ir kontržvalgybos departamento skyriaus viršininkas;

Sąrašas parengtas pagal Krašto apsaugos ministro įsakymus: 1993 m. spalio 22 d. Nr. 1032; 1993 m. lapkričio 15 d. Nr. 1128; 1994 m. rugpjūčio 31 d. Nr. 671; 1994 m. rugsėjo 26 d. Nr. 786, 787, 791; 1994 m. rugsėjo 30 d. Nr. 807; 1994 spalio 11 Nr. 833; 1994 m. spalio 20 d. Nr. 879; 1994 m. lapkričio 22 d. Nr. 1017.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

ŠALTINIAI:

1. Lietuvos Respublikos Seimo archyvas.– F. 2.
2. Lietuvos Respublikos Prezidentūros archyvo fondas.
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos archyvas.– F. 4.
4. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos archyvas.– F. 1.
5. Krašto apsaugos archyvas prie Krašto apsaugos ministerijos.– F. 1, 2, 7, 20
6. Krašto apsaugos savanorių pajėgų einamasis archyvas.

LITERATŪRA:

1. Anušauskas A. Lietuvos okupavimas 1940 m. birželio 15–18 d. // Karo archyvas.– T. 14, V., 1997, P. 177–181.
2. Baltijos kraštų kelias į Nepriklausomybę 1990–1991 metai. Įvykių kronika.– V., 1997.
3. Brazauskas A. Penkeri Prezidento metai.– V., Vilniaus pradai, 2000.
4. Knezys S. Išėję negrižkite // Karys.– 1997, Nr. 9, 10,
5. Kšanytė R. Okupacinė kariuomenė Lietuvoje 1990–1991 m.: problemos ir sprendimai // Genocidas ir rezistencija.– 2003, Nr. 2(14), P. 51–68.
6. Landsbergis V. Laisvės byla.– K., 1992.
7. Landsbergis V. Nauji dokumentai apie Sausio 13-ąją, V., 2003.
8. Landsbergis V. Sunki laisvė, I–III knygos.– V., 2000.
9. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos stenogramos (1990 m. kovo 11 – 1993 m. rugsėjo 1).
10. Lietuva laisva ir nepriklausoma.– V., Krašto apsaugos ministerija, 1993.
11. Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo akto signatarai 1990.– V., 2000.
12. Okupacinės kariuomenės kelias atgal // Karys.– 1999, Nr. 17.
13. Surgailis G. Lietuvos ir TSRS santykiai 1939–1940 m.– V., 1989.
14. Stankevičius Č. V. Derybos su Rusija dėl kariuomenės išvedimo iš Lietuvos.– V., 2002.
15. Šarkus T. „Skatertju doroga“ – išeidami nebegrižkite // Karys.– 1993, Nr. 8.

Pavardžių rodyklė

A

ACHALAJA Vladimiras – 309
ABIŠALA Aleksandras – 26, 31, 38, 39, 41, 42, 52, 55, 56, 57, 58, 60, 64, 65, 76
ABROMAVIČIUS Juras – 222, 223
ABUOJA Ričardas – 92
ADAMONIS Stanislovas – 309
ADOMAVIČIUS J. – 152
AGAPOVA Elena – 177
AKSOMITAS Č. – 216, 217
AKUČKA Antanas – 309
ALEKNA Algimantas – 309
ALEKNAVIČIENĖ Irena Teresė – 309
ALEKSANDRAVIČIUS Viktoras – 214, 309
ALEKSA A. – 277, 278, 278, 280, 281, 284, 286, 287
ALEKSAS A. – 136
ALEKSANDROVAS Michailas – 52
ALEKSEJEVAS Rudolfas – 56
ALIŠAUSKAS Gintaras – 309
ALKSNIS G. – 105
ALŠAUSKAS Juozas – 309
AMBARCUMOVAS E. – 254
MBRASAS Martynas – 309
ANDRIŠKEVIČIUS Jonas – 309
ANDRIUŠIŪNIENĖ Dalia – 309
ANTANAITIS Juozas – 96, 97, 309
ANUŠAUSKAS Arvydas – 13, 326
ANUŽIS Arvydas – 309
ARLAUSKAS Algis – 309
ARLAUSKAS L. – 152
ARTEMJEVAS A. – 100
ASADAUSKAS Dainius – 309
ASTACHOVAS – 35
ASTACHOVAS A. – 147
ASTRAUSKAS Rimantas – 106
ASTRAUSKAS Vidas – 286, 309
AŠIKINAS A. – 127
AŠMANTAS L. – 22
AUGUSTAITIS Šarūnas – 309
AVDEJEVAS Viktoras – 52, 56, 60
AŽUBALIS A. – 141, 143
AŽUOLAITIS Gintaras – 309

B

BAJARŪNAS Eitvydas –59, 309
BAJORAS Alfonsas –309
BAJUS Nikolajus – 52
BAGDONAS R. – 68, 98, 106, 151, 168, 171, 173, 215, 216, 221
BAKŠYS Gintaras –97
BALANDIS D. – 216, 217
BALCERIS Romualdas – 309
BALČAITIS Sigitas – 310
BALČIŪNAS Vaclovas – 310
BALIKOVAS Nikolajus – 56
BALSYS A. – 199
BALTUŠIS Rimantas – 310
BALTUŠKA Raimundas – 310
BALZARIS Kazys Dainotas – 310
BANIULIS Vaclovas – 310
BARANAUSKAS Darius – 310
BARAVYKAS Alfonsas – 310
BAREIŠIS Algimantas – 310
BARONAS Vytautas – 310
BARTUSEVIČIUS Zenonas – 310
BARŠKIETIS Juozas – 310
BAUBINAS Ričardas – 310
BAUBLYS Algimantas – 310
BEIŠYS Audronis – 310
BELIAJEVAS Vytautas – 113
BELOZIOROVAS Artūras – 92
BENEDIKTAVIČIUS V. – 102, 213, 310
BERDAS – 143
BEREVERENCEVAS D. – 152
BERNACKIS S. – 84
BERNOTAS Antanas – 310
BERŽANSKAS Vladas – 310
BIČKAUSKAS Egidijus – 20, 38, 39, 43, 71, 76, 145
BILDTAS K. – 196
BILEVIČIUS Eduardas – 27
BILINSKAS V. – 214, 277, 278, 281, 283, 286, 287, 288, 289
BILYS Romualdas – 310
BIRŽIŠKIS J. – 169, 222, 224
BĖČIUS Šarūnas – 310
BLAŽYS Vytautas – 310
BOČKOVSKIS V. – 177
BOGDANOVAS Viktoras – 52
BOLYS Algis – 310

BORDNIKOVAS Sergejus – 61
BOROVCEVAS A. – 89, 90
BOUNAS A. – 127
BRAZAITIS G. – 280
BRAZAUSKAS ALGIRDAS – 91, 147, 149, 164, 165, 167, 169, 174, 177, 178,
179, 186, 187, 189, 190, 191, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 204, 206,
207, 208, 228, 326
BRAZAUSKAS Viktoras –102, 213, 310
BRAZDŽIUS Sigitas – 310,
BRAZIULIS Česlovas – 310
BRAŽINSKAS Antanas – 311
BRUZGULIS Juozas – 311
BRUZGYS Vidmantas – 311
BUBUOLIS R. – 92
BUDIONAS S. – 13
BUIKO Viktoras – 311
BUIKUS Albinas – 311
BUKAUSKAS Virginijus – 116, 214, 311
BULOVAS Virgilijus – 186, 187, 192
BURLAKOVAS Anatolijus – 162
BUŠAS Džordžas – 146
BUTAUTAS Arvydas – 311
BUTIŠKIS A. – 118
BUTKEVIČIUS Audrius – 16, 22, 27, 28, 31, 37, 38, 39, 42, 47, 50, 52, 55, 63,
64, 65, 67, 70, 74, 75, 76, 77, 83, 97, 101, 104, 105, 109, 112, 115, 116, 117, 125,
128, 130, 133, 134, 135, 136, 147, 149, 150, 152, 153, 154, 157, 158, 163, 164,
165, 166, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 178, 179, 181, 183, 184,
185, 187, 188, 194, 199, 200, 201, 206, 212, 215, 222, 224, 225, 245, 250, 274
BUTKUS Sigitas – 213, 311
BUTKUTĖ Birutė – 311
BUTOVAS G. – 60

C

CHALADAUSKAS Algirdas – 279, 280, 281, 282, 286, 288, 311
CHODAKOVAS Aleksandras – 52
CHUSMUIDINOVAS R. – 152
CICĖNAS Arvydas – 311
CIRTAUTAS ANTANAS – 97
CZUDEC M. – 193

Č

ČECHAVIČIUS Kastytis – 311

ČEKANAUSKAS Bronius – 311
ČEKOVAS N. – 311
ČEMBERLENAS V. – 219
ČEPULIS A. – 10
ČEPULIS Vidmantas – 102, 311
ČERNECKIS Sigitas – 311
ČERNIAUSKAS Edgaras – 92
ČERNIAUSKAS Vytautas – 311
ČERNICHAS Ivanas – 108, 109
ČERŠKUS Eugenijus – 311
ČINDAROVAS Aleksandras – 52
ČIURKINAS Vitalijus – 75, 141, 147, 192
ČIURLIONIS M. K. – 18

D

DAILYDKA S. – 118, 221, 222
DAMBRAUSKAS T. – 148, 154
DAMBRAUSKIENĖ Inga – 2
DAMULIS Vytas – 311
DANIELIUS G. – 213
DAUJOTIS Remigijus – 311
DAUKANTAS Arvydas – 311
DAUNORAVIČIUS Vytautas – 311
DEDŪRA Petras – 311
DEGUTIS Arūnas – 83
DEGUTIS R. – 192, 193
DEGTERIOVAS A. – 126
DELORS Jacques – 144
DEMENIS Andrius – 311
DEVEIKIS A. – 216, 217
DINEVIČIUS J. – 58
DIRDINAS – 173
DIRENKOVAS A. – 100
DOBROVOLSKIS – 92
DOBROVOLSKIS A. – 212
DOBUŽINSKAS E. – 136
DRAGAŠIUS Valentinas – 311
DRAGŪNAITIS Pranas – 102, 312
DOGUŽIJEVAS Vitalijus – 27, 28, 32, 36, 38, 39, 41, 42, 43
DRAKŠAS Justinas – 312
DRUPAS Vladas – 277, 278, 280, 281, 284, 287, 288, 289, 312
DUBININAS V. – 114
DUDAVIČIUS Arūnas – 312
DUKAUSKAS V. – 92

DULEVIČIUS Antanas – 117, 207, 312
DULEVIČIUS P. – 209
DUSEVIČIUS Jonas – 312

E

ERAŠENKO Sergejus – 92

F

FEDINAS Vladimiras – 176
FEDOROVAS Andrejus – 92
FIODOROVAS – 35
FROLOVAS Valerijus – 111, 128, 129, 142, 147, 218
FURMANAS Jokūbas – 312

G

GAJAUSKAS – 97
GALIS Butrosas – 144
GALGINAITIS Juozas – 60
GAPONENKO Valentinas – 52
GARKUŠA A. – 35, 125
GARUOLYTĖ Janina – 312
GASPARAS Antanas – 214, 312
GASPARAVIČIUS Rimantas – 312
GEČAS Jonas – 31, 47, 48, 102, 118, 119, 173, 213, 277, 312
GEČIAUSKAS V. – 214, 289
GEDMINTAS Mindaugas – 92
GELEŽINIS V. – 287, 288, 289
GENYS A. – 288
GENTVILAS Eugenijus – 18, 43
GERMAN Vladimir – 92
GERMANAVIČIUS Česlovas – 312
GERVICKAS J. – 220
GILYS Vytautas – 116, 312
GYLYS Povilas – 162, 164, 190, 193
GIRDŽIUS Povilas – 312
GLADIŠEVAS – 130
GLAVECKAS Kęstutis – 37, 39, 43
GLOTNYS Linas – 312
GORBAČIOVAS Michailas – 6, 20, 21, 23, 25, 33, 36, 41, 48, 49, 91, 92
GOERKIS Povilas – 312
GOLIKAS V. – 28

GOLOVAČ Evgenijus – 92
GOLUBKEVIČIUS Sigitas – 312
GORBUNOVAS Anatolijus – 42, 48, 69
GOROVNIOVAS Kuzma – 312
GOTOVECKIS Vitalijus – 312, 332
GRABAŽIS Arūnas – 312
GRAČIOVAS Pavelas – 58, 63, 65, 73, 74, 75, 77, 108, 114, 128, 133, 138, 147,
149, 150, 152, 153, 157, 164, 166, 167, 171, 175, 177, 178, 179, 180, 181, 196,
224, 228, 245, 250
GRAŽINIS Kęstutis – 312
GRIGALIŪNAS Mindaugas – 312
GRIGĖNAS Ričardas – 92
GRIGORJEVAS B. – 154
GRIGORUKAS Nikolajus – 52
GRINIUS Kęstutis – 106
GRIŠKA Antanas – 102, 213, 277, 312
GRIŠKEVIČIUS Arūnas – 312
GRIŽAS L. – 22
GROMOVAS Borisas – 141, 147
GRUODIS J. – 18
GRUŠKO Viktoras – 37
GRIŠKEVIČIUS Arūnas – 312
GUDAITIS Romualdas – 20
GUDAITIS V. – 220
GUDELEVIČIUS Linas – 312
GUOBIS Algirdas – 312
GUOBIS Juozas – 313
GUOBYS G. – 203
GUODMANIS Ivaras – 47, 146
GURSKIS Aleksandras – 313

H

HALVARSON D. – 183
HITLERIS Adolfas – 8, 10

I

IJEVLEVAS P. – 151
IMBRUS Rimantas – 313
INKĖNAS M. – 214
INTA Klemensas – 106
ISAKOVAS Viktoras – 56, 57, 59, 60, 61, 64, 71, 72, 73, 75, 186, 187
IVANAUSKAS Romualdas – 52, 313
IVANOVAS Genadijus – 117

IVANOVAS Nikolajus – 56, 60
IVANOVAS Romanas – 52
IVANOV V. – 85
IVOŠKIS P. – 105, 213

J

JAKAVONIS G. – 130
JAKIMENKO Nelli – 61
JAKOVLEVAS Aleksandras – 20
JAKUBĖNAS Petras – 313
JAKUTIS Gintautas – 313
JANKAUSKAS Romas – 313
JANKEVIČIUS Leonas – 106
JANKŪNAS E. – 216, 217
JANULYNAS Jonas – 313
JANUŠKA Albinas – 192
JANUŠKA Stanislovas – 313
JANUŠKEVIČIUS Z. – 22
JARASIŪNAS Egidijus – 52, 55, 60, 74, 76, 146
JARMAKOVAS – 88
JARMALAVIČIUS Ričardas – 313
JARMOLENKA Vladimiras – 55, 74, 76, 146
JARONIS A. – 283
JASAITIS Gintaras – 313
JASIULIONIS Algirdas – 313
JASTRŽEMBSKIS S. – 65
JASUKAITYTĖ Vidmantė – 83
JAŠKEVIČIUS Vytautas – 313
JAZERSKAS Vaclovas – 313
JAZOVAS Dmitrijus – 30, 88, 92, 94
JEGOROVAS A. – 60
JEGOROVAS Vladimiras – 178, 206, 207
JEGUPOVAS Anatolijus – 52
JENSENAS H. E. – 143
JELCINAS Borysas – 44, 51, 53, 59, 62, 64, 65, 66, 68, 77, 78, 79, 110, 125, 130, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 147, 148, 153, 168, 178, 186, 188, 189, 190, 191, 194, 195, 199, 228, 254, 256
JERMILOVAS Michailas – 52
JEROŠENKO Sergejus – 221, 223
JEVSTIGNEJEVAS Aleksandras – 73
JEVTUCHOVIČIUS V. – 113
JEZERSKAS Česlovas – 117, 119, 213, 313
JONAITIS Rimantas – 203, 313
JONAUSKAS Alfredas – 313

JONIKA Kazys – 277, 313
JONUŠAS K. – 76
JUCAITIS Gediminas – 313
JUKNEVIČIUS Tomas – 313
JUKNEVIČIUS Zenonas – 111
JUNDZIS Talavs – 179
JUOCEVIČIUS Juozas – 119, 127, 313
JUODIS Sigitas – 313
JUODKA Jonas (plk. ltn.) – 102, 213, 313
JUODKA Jonas (kpt.) – 313
JUOZAITIS Bronislovas – 314
JUOŽENAS D. – 217
JUODZEVIČIUS N. – 203
JURČIUKONIS Gediminas – 314
JUREVIČIUS Vytautas – 94, 97, 314
JURIENĖ Ana – 314
JURKEVIČIUS Algirdas – 314
JURKONIS Antanas – 314
JURGAITIS Antanas – 314
JURGAITIS Rimas – 2, 314
JURGELIONIS Kastytis – 314
JURGILAS Valentinas – 314
JURKŪNAS Juozas – 12
JURŠENAS Česlovas – 201
JUŠKIENĖ Daina – 314

K

KACKEVIČIUS V. – 101
KADŽYS V. – 126
KAIRYS Algirdas – 27
KALIBATAS Darius – 314
KALMIKOVAS Jurijus – 36
KALVAITIENĖ Marija – 314
KAPITANCEVAS Ivanas – 52
KARLSONAS J. – 196
KARNIŠAUSKAS R. – 203
KASPERAVIČIUS Andrius – 92
KASPERAVIČIUS Robertas – 92
KASTECKAS Pranas – 314
KATINAS Romualdas – 314
KATINIENĖ L. – 92
KATKUS Valdemaras – 37, 38, 74, 76, 94
KATUSEVAS A. – 88
KAURINKOSKI Jaako – 94

KAVALIŪNAS Liutauras – 314
KAVECKAS Andrius – 314
KEČIORIS Romanas – 314
KERNAGIS J. – 179
KERUTIS Algimantas Jonas – 314
KETURAKIS Reimondas – 92
KIRDAITĖ M. – 97
KIRILOVAS Nikolajus – 56
KIRVAITIS Virginijus – 314
KISELIŪNAS Romaldas – 314
KIŠKIS Medardas – 222, 225
KLEIMIONOVAS Anatolijus – 52, 117, 219
KLEPSKAS Egonas – 144
KLEZYS Juozas – 314
KLINTONAS Bilas – 204
KLUMBYS Egidijus – 106
KNEZYS Stasys – 2, 28, 31, 51, 60, 61, 76, 115, 116, 130, 132, 135, 136, 139,
147, 152, 153, 154, 157, 158, 161, 163, 167, 170, 175, 176, 178, 186, 188, 208,
220, 314, 326
KNIUBA Vitalijus – 92
KOČEGAROVAS Eugenijus – 52
KOLESNIKOVAS – 83
KOLESNIKOVAS M. – 188
KOLOBUCHOVAS G. – 140
KOLODKINAS Romanas – 152, 61
KOLOMIJCEVAS A. – 128
KONDRATAVIČIUS Darius – 315
KONENKOVAS Aleksandras – 52
KONOPLIOVAS Viačeslavas – 56
KONTEIKIS A. – 136
KOPALINSKAS Gintautas – 315
KOPTELCEVAS Valentinas – 61
KORNIJENKO A. – 85
KORSAKAS Tadas – 315
KOSTENKO Valentinas – 52
KOVALIOVAS Valerijus – 315
KOZYREVAS Andrejus – 72, 73, 79, 143, 160, 164, 165, 188
KOZYROVIČIUS Romualdas – 22
KOZLOVAS V. – 112, 277
KOŽOKINAS Eugenijus – 52
KRASAUSKAS Andrius – 315
KREGŽDĖ A. – 217, 218
KREVENŠ M. – 287
KRISANOV F. – 104
KRIŠČIŪNAS Edvardas – 87

KRIŠPINOVIČIUS S. – 217
KRIŠTOPONIS V. – 92
KRIUKAS Jonas – 315
KRIVICKAS Rimantas – 315
KRIVOŠEJEVAS G. – 31
KRUKAUSKAS R. – 38, 39
KRUTKIS Viktoras – 315
KŠANYTĖ Raminta – 6, 21, 94, 326
KUCHAREVAS Aleksandras – 214
KUCKAILIS Kęstutis – 105, 160, 315
KUČEROVAS J. – 105
KUČINSKAS Linas – 109
KUKUŠINAS Aurelijus – 65
KULAKOVAS V – 100
KULEŠOVAS B. – 105
KULYS Zenonas – 315
KUMŽA Algirdas – 88
KUNIGĖLIS Alvydas – 203, 315
KURIČEVAS V. – 105
KUTANOVAS Algimantas – 315
KUZIAJAVAS Ivanas – 177
KUZMICKAS B. – 24, 25
KUZMINAS Fiodoras – 84, 94, 98, 100
KUZNECOVAS Večislavas – 315
KŪRIS Pranas – 22, 24, 26, 36, 39
KVIETKAUSKAS Vytautas – 106

L

LAAST A. – 193
LABUTIS Stasys – 315
LAJAUSKAS R. – 220
LALUMIERE Catherine – 144
LANDSBERGIS Vytautas – 5, 6, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 27, 30, 31, 32, 33, 34, 37, 38, 41, 42, 43, 44, 46, 48, 50, 51, 53, 63, 65, 66, 69, 70, 72, 75, 78, 79, 82, 83, 84, 85, 87, 91, 94, 95, 97, 98, 100, 108, 109, 110, 114, 125, 128, 130, 137, 141, 143, 145, 153, 162, 181, 182, 192, 196, 326
LAPINSKAS K. – 24
LAPINSKAS R. – 102, 214, 277, 279
LAPKŪNAITĖ Laura – 2
LAŠINYTĖ Loreta – 315
LAUKAITIS Vytautas – 315
LAURINAVIČIUS Alvydas – 315
LAURINAVIČIUS Vladas – 315
LAURINKUS Mečys – 18, 20, 22, 52, 65, 83

LAZEREVAS Jurijus – 52
LAZEREVAS V. – 105
LEIPUS V. – 216
LEIPUS Tadas – 92
LEIŠYS Juozapas Algis – 283, 285, 315
LEKAVIČIUS Arvydas –
LEONAS P. – 277
LETENAUSKAS Algimantas – 315
LEVULIS Stasys – 315
LIAUČIUS Jonas – 28, 31, 94
LIEPINŠ Viktoras – 315
LINKUS Arvydas – 316
LISAUSKAS A7 – 220
LISOVAS Pavelas – 61
LITOMINAS Vasilijus – 176
LIUŽINAS Rapolas – 60, 182, 315
LOBOVAS Vladimiras – 96
LOMAKAS – 150
LOVKINAS Borysas – 176
LUBYS Bronislovas – 87, 135, 139, 217, 222, 223
LUIKAS Juris – 167
LUKAUSKAS Jonas – 316
LUKAUSKAS Jonas – 316
LUKAVIČIUS Vytautas – 316
LUKJANOVAS A. – 19
LUKOŠIŪNAS Kostas – 316
LUKŠTIENĖ Ramunė – 2
LUŠČIKOVAS Sergejus – 37

M

MACHNENKO Genadijus – 316
MACKO Aleksandras – 222
MADALOVAS Sergejus – 316
MAJOROVAS Leonidas – 147, 149, 150, 152, 157, 163, 164, 172, 178, 182,
183, 188, 194, 197, 199, 222, 274, 275
MAKAROVAS Nikolajus – 109
MAKOVECKAS Viktoras – 191
MALAKAUSKAS Povilas – 203, 316
MALAŠAUSKAS Kęstutis – 316
MALDAIKIS Jonas – 316
MALYŠKINAS Anatolijus – 316
MARCINKUS Jonas – 152, 316
MARINSKIS Viktoras – 316
MARKEVIČIUS Vytautas – 218, 316

MARKOVAS Valentinas – 52, 60
MARLENCA Algis – 316
MAROZIENĖ P. – 102, 213
MARTINIONIS J. – 225
MASKELIŪNAS Antanas – 316
MASLAUSKAS A. – 203
MASLIUKOVAS Jurijus – 36
MAŠICAS Vladimiras – 52
MAŠTAVIČIUS Petras – 316
MATEIKA Algis – 316
MATEROVAS – 147
MATOČKINAS J. – 165
MATONIS J. – 118, 217
MATULENEC Zenonas – 92
MATULIS Juozas – 316
MAŽEIKA Vidmantas – 316
MAŽUIKA Olegas – 316
MAŽUIKA Virginijus – 316
MAŽULIS Henrikas – 316
Mc GHIE G. – 193
MEIDUS Jonas – 317
MEIŽIKAS Jonas – 220, 317
MEKJURIS M. – 194
MELKOVAS Genadijus – 73
MELNIČIUKAS Fiodoras – 56, 60, 113, 129, 130
MENŠIKOVAS Piotras – 61
MERČAITIS A. – 22
MERIS Lenartas – 197
MICKEVIČIUS Česlovas – 317
MICKEVIČIUS Kazimieras – 214, 317
MICKEVIČIŪTĖ Ona – 317
MIKUTIS Alvydas – 317
MILAŠAUSKAS Alfonsas – 317
MILIAUSKAS Šarūnas – 317
MILIULIS Virgilijus – 317
MILKINAS Petras – 317
MIMAUSKAS – 92
MIKŠIŪNAS Gintaras – 317
MIRONOVAS Valerijus – 51, 61, 101, 104, 107, 108, 109, 110, 125, 210
MIŠKINIS Mindaugas – 317
MIZINAS V. – 60
MOCKUS Vilimas – 317
MOISEJEVAS Michailas – 30, 31, 37, 43, 91, 95
MOISICKIS I. – 10
MOLOTOVAS Viačeslavas – 8, 10

MOTIEJŪNAS V. – 136
MOTIEKA Kazimieras – 24, 36, 88, 89
MUČINIS Vaidas – 317
MURAVJOVAS Jurijus – 52
MURAŠKA Mindaugas – 317
MURAUSKIS Juozas – 317
MURZA Stasys – 317

N

NADEINAS V. – 196
NAGROCKIS Rimas – 317
NAPRYS Jeronimas – 214, 317
NARAKAS Algimantas – 317
NARMONTAS Vaclovas – 317
NARŠČIUS Henrikas – 102, 213, 214, 317
NASVYTIS A. – 216
NAUJIKAS G. – 209
NAUSĖDA E. – 92
NAVAŠINSKAS P. – 94
NAVICKAS Vytas – 74, 76
NAVICKAS Vytautas – 317
NAZELSKIS Eugenijus – 74, 129, 317
NIČAJUS Vytautas – 116, 317
NIKITINAS V. – 28
NIZAMOVAS A. – 100
NORDSHLETENAS O. – 94
NORGĖLA Jurgis – 318
NORKUS Algirdas – 318
NORKUS Cirilis – 169, 283
NORVILAS Algimantas – 94, 318
NOSOVECAS Sergejus – 61
NOVOGROCKIS G. – 318

O

OBERTYŠEVAS Nikolajus – 148, 164, 166, 167, 177, 198, 201, 223
OLEINIKAS Alfredas – 318
OLEKAS Juozas – 36
ONIŠČIUKAS Dmitrijus – 52
ORENTAS Zigfridas – 285, 318
ORIEŠKA Edvardas – 318
ORLOVAS V. – 89, 90, 126, 127
OSTASEVIČIUS Povilas – 318
OVČEROVAS V. – 46

OZOLAS Romualdas – 20, 24, 26, 27, 28, 31, 38, 39, 55, 60, 65, 74, 76
OŽECHAUSKAS Vladas – 112, 113, 286, 318

P

PACEVIČIUS Vytautas – 277, 278, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 288, 289
318
PACEVIČIUS Z. – 102
PAKALKA Antanas – 27
PAKARSKAS Vytautas – 222, 225
PALECKIS Justas Vincas – 178, 192, 194, 201
PALIONIS M. – 318
PALIULIS Saulius – 318
PAPEČKYŠ Albinas – 318
PAPIRTIS V. – 164
PASCAL P. – 193
PASKAČIUS Stasys – 318
PAŠKAUSKAS A. – 217, 225
PATACKAS Rolandas – 92
PATULOVAS Vladimiras –
AUKŠTĖ Žydrūnas – 318
PAUKŠTYS Gerardas – 318
PAULAUSKAS Artūras – 36
PAULEVIČIUS Alvydas – 318
PAULIKAS Antanas – 318
PAUŽOLIS Jonas Algimantas – 27, 60, 68, 101, 102, 103, 104, 115, 116, 173,
207, 213, 221, 318
PAVLOVAS D. – 12
PEČELIŪNAS Saulius – 52, 55, 60, 74, 76, 216
PETKEVIČIUS Vladas – 318
PETRAUSKAS A. – 217
PETRAUSKAS Algirdas – 318
PETRAUSKAS Edgaras – 136, 220, 318
PETRAUSKAS K. – 203
PETRAUSKAS Mildoras – 318
PETRAUSKIENĖ Rosita – 318
PETRONIS Linas – 319
PETROVAS Sergejus – 147, 154, 155
PIKA Rimantas – 319
PIKAUSKAS O. – 46, 173
PIKŠRYS Saulius – 319
PIKTURNA Virginijus – 83
PILECKIS Edmundas – 319
PILKAUSKAS M. – 280
PIVORIŪNAS Jurijus – 213, 319

PLIATERIS Vilmantas – 319
PLIESKIS Antanas – 319
POCIUS Arvydas – 319
POCIUS Ričardas – 319
PODKOLZINAS E. – 114
POLINAUSKAS Zigmās – 319
POLOVCEVAS Nikolajus – 319
POTAPOVAS Vladislovas – 52, 61, 176
POTULOVAS V. – 60
POVILAITIS B. – 22
POVILIONIENĖ Gražina Ona – 319
POVILIONIS V. – 209
POZARSKAS V. – 283, 284, 285
PRANCKŪNAS Antanas – 319
PRAPIESTIS Jonas – 36
PRAŠMATNAS Algirdas – 319
PRECAS Helmutas – 319
PREMENECKAS Algirdas – 319
PROFATILOVAS Valerijus – 176, 177, 178, 219, 228
PRUDNIKOVAS Viktoras – 52
PRUNSKIENĖ Kazimiera – 19, 21, 22, 24, 25, 26, 37, 84, 87, 88, 91, 97
PUGO B. – 41
PULOKAS Gediminas – 319
PURLYS Jonas – 319
PURTULIS R. – 22
PUSTOUTOVAS Aleksandras – 169
PUSVAŠKIS Antanas – 136, 140, 319
PUZAKOVAS V. – 28

R

RAČAS A. – 146
RAČIUS Rolandas – 319
RAČKAUSKAS Benas – 319
RADZEVIČIUS Klemensas – 319
RAIBIKIS Kostas – 12
RAMANAUSKAS Gintas – 92
RAMELIENĖ R. – 116
RAMONAS Klaidas – 319
RAMOŠKA Stanislovas – 320
RASIMAVIČIUS Liudvikas Narcizas – 106
RAVINSKAS Mindaugas – 320
REBAS Hainas – 179
REINARTAS Stanislovas – 320
REIPONAS Antanas – 320

REMEIKIS A. – 220
REPINAS J. – 107, 108
REUTAS Romas – 320
RĖKUS Jonas – 320
RIBENTROPAS Joachim – 8, 9
RIMKUS A. – 102
RIMŠA Zenonas – 320
RIMŠELIS Antanas – 320
RINKEVIČIUS Z. – 47
RIMTELIS Arnoldas – 42, 69
RITVAS Leiba – 320
RYŽKOVAS Nikolajus – 21, 23, 24, 25, 27, 30, 31, 32, 33, 38, 92
ROČIUS Petras – 320
ROGAČIOVAS Ilja – 56
ROLF Baltzensen – 161
ROSE Charlie – 144
RUCKOJUS A. – 108, 141
RUDAKOVAS V. – 60
RUDYS A. – 24, 146
RUDENIA Anatolijus – 52
RUDOKAS Vytas – 92
RUDŽIONIS R. – 224
RUIGROK – 193
RUIKIS Kazimieras – 320
RUPEIKA Benediktas – 87, 106
RUPŠYS Valdemaras – 320
RUS Povilas – 320
RUTKAUSKAS M. – 217
RUZGAS Antanas – 320
RUZVELTAS Franklinas – 10

S

SABALIUS Stasys – 320
SABATAITIS Sigitas – 320
SADECKAS Alvydas – 178
SAINZAS D. – 193
SAJA Kazys – 18
SAKALAIŠKAS Aldas – 92
SAKALAS Aloyzas – 24
SALICKAS Jonas – 320
SAMAJAUSKAS Algis – 320
SAMARSKIS J. – 289
SAMSONOVAS M. – 197
SASUNORIUS Petras – 222, 225

SAUDARGAS Algirdas – 24, 37, 39, 55, 76, 109
SAVISAARAS Edgaras – 48
SEMIONOVAS Vladimiras – 52, 60, 178
SENOVAITIS Kazys – 92
SERGEJEVAS Eugenijus – 61
SILEVIČIUS Juozas – 136, 320
SIKORSKIS R. – 22
SIMONAVIČIUS Rimantas – 320
SINEVIČIUS A. – 22, 224
SINKEVIČ Andžei – 92
SINKEVIČIUS Vytautas – 60, 74, 76
Vrš. SINKEVIČIUS Vytautas – 320
SIREVIČIUS Vytautas – 320
SIRTAUTAS Antanas – 321
SIVUCHAS Leonidas – 321
SKAISGIRYS Pranas – 60
SKĖRAITIS Dainius – 320
SKOKOVAS J. – 256
SKORULIS Juozas – 12
SKRIDAILA Laimutis – 321
SLANČIAUSKAS Kęstutis – 321
SLAVINSKAS Juozas – 116, 321
SMOLINAS Viktoras – 49
SNIEGERIOVAS I. – 35
SNYDERIS Dž. – 142
SONDECKIS Saulius – 321
STAČIOKAS Stasys – 74, 76
STAKAITIS Evaldas – 321
STALINAS Josifas – 8, 9, 10
STANČIKAS Stanislovas – 35, 60, 119, 321
STANIULIS Jonas – 92
STANEVIČIUS Z. – 102
STANKEVIČIUS Česlovas Vytautas – 6, 26, 38, 39, 41, 43, 51, 52, 53, 54, 55,
57, 58, 59, 72, 73, 74, 76, 145, 159, 160, 182, 183, 191, 223, 224, 326
STANKEVIČIŪTĖ Nijolė – 321
STANKOVIČIUS Ignas – 321
STANKOVSKY Andrej – 97
STANKUS Jonas – 321
STASKOVAS – 35
STAŠAITIS Arūnas – 321
STATKEVIČIUS Balys – 60
STEPAŠINAS Sergejus – 169, 181
STEPULIONIS Aloyzas – 321
STOKĖ Pranas – 102, 321
STONYS Rimas – 193, 321

STONKUS Andrius – 321
STONKUS Leonas – 321
STUČKA Algis – 321
STUKAS Bronius – 321
STUVAS V. – 217
SUBAČIUS Žydrūnas – 321
SUBOČ Valentina – 106
SULŽENKO Aleksandras – 221
SURGAILIS Artūras – 321
SURGAILIS Gintautas – 2, 60, 321, 326
SUTKUS Gediminas – 322
SŪDŽIUS V. – 102
SVETULEVIČIUS Arvydas – 217, 322
SVIDERSKIS J. – 217
SVIDERSKIS V. – 94
SVITOUJUS G. – 153

Š

ŠACHRAJUS Sergejus – 52, 53, 55, 57, 64, 218, 219
ŠADREIKA Valerijus – 18
ŠALNEVAS Aleksandras – 196
ŠALTENIS Saulius – 87, 106
ŠAPOŠNIKOVAS Eugenijus – 46, 47, 48, 50, 51, 95, 100, 125, 226
ŠARKAUSKAS Remigijus – 322
ŠARKUS Sigitas – 322
ŠARKUS T. – 175, 180, 184, 326
ŠČEBETINAS P. – 105
ŠČEVINSKAS Vladas – 322
ŠELOVAS-KOVEDIAJEVAS Fiodoras – 52, 61
ŠEPUTIS K. – 22
ŠERKŠNYS Gediminas – 24, 38, 39, 52, 55, 58, 60, 62, 74, 76, 163, 164
ŠERMUKŠNIS T. – 188
ŠEŠTAKAUSKAS A. – 102
ŠEVARNADZĖ Eduardas – 49
ŠIAUČIULIS Saulius – 322
ŠICHIJEVAS A. – 100
ŠIDLAUSKAS Arvydas – 322
ŠIDLAUSKAS Vytautas – 322
ŠIDLAUSKAS Rimantas – 109
ŠILOBRITAS Josifas – 322
ŠIMĖNAS Albertas – 21, 65, 224
ŠIMĖNAS Jonas – 83
ŠIMKUS Arūnas – 92
ŠIMONIŪTIS Bronius – 220, 322

ŠLAUSTAS Vytautas – 322
ŠLEGAITIS Česlovas – 322
ŠLEŽEVIČIUS A. – 277, 279, 280, 282, 283, 286
ŠLEŽEVIČIUS Adolfas – 206
ŠLEŽIENĖ Julija – 322
ŠLIČYTĖ Zita – 97
ŠLIVINSKAS Petras – 322
ŠLIOGERIS Arūnas – 322
ŠNIOLIS Gediminas – 322
ŠRIUBŠA V. – 102, 213
ŠTRĖKIS Zigfridas – 322
ŠUKEVIČIUS Vytautas – 322
ŠUKYS Robertas – 322
ŠULENBURGAS Verneris – 8, 10
ŠULSKUS Stasys – 136, 214, 225, 322
ŠUMEIKO V. – 147
ŠUTINIENĖ Natalija – 322
ŠUVALOVAS Sergejus – 37

T

TADARAS Petras – 322
TAILAKOVAS N. – 186
TAMOŠIŪNAS Algirdas – 322
TAMOŠIŪNAS R. – 217
TAMULAITIS Albinas – 322
TAMULAITIS Gintaras – 323
TAMULEVIČIUS Alvydas – 323
TARAILIENĖ D, – 94, 97
TAUKLYS Eugenijus – 323
TIMOFEJEVAS Apolonas – 323
TIMOŠEVSKY Slavomir – 92
TYMKO Aleksandras – 77
TOPORKOVAS I. – 160
TRAKIMAS Kęstutis – 323
TRAVKINAS Olegas – 323
TUBINIENĖ Polina – 323
TURONIS Kęstutis – 323
TULININAS Olegas – 52
TUTKUS Valdas – 115, 217, 323

U

UGINTAS Albertas – 92
ULČINAS Alfredas – 323

ULJANOVAS Nikolajus – 176
ULKĖ Stasys – 323
ULMANIS Guntis – 197
URBANAVIČIUS Pranas – 323
URBAS Vytautas – 323
URBŠYS Juozas – 12
USCHOPČIKAS V. – 98
ŪSELIS Česlovas – 323
UŽKURAITIS Darius – 323
UŽURKA Jonas – 92, 97, 120

V

VADAPALAS Vilemas – 74, 76
VAICEKAUSKAS V. – 209
VAIČELIŪNAS Algis – 323
VAIDILA Mindaugas – 323
VAINAUSKAS A. – 323
VAIKŠNORAS Raimondas – 323
VAIKŠNORAS Vitalijus – 323
VAIŠVILA Zigmās – 18, 36, 46, 47, 52, 55, 65, 94, 101, 113, 114, 210, 212, 218, 219
VAITIEKŪNAS Petras – 106
VAITIEKŪNAS Laimis – 92
VAITKAITIS Algimantas – 27, 28, 31, 94, 323
VAITKAITIS Feliksas – 97, 323
VAITONIS Kęstutis – 324
VAITULEVIČIUS Romualdas – 324
VAGNORIUS Gediminas – 24, 36, 37, 41, 42, 43, 48, 70, 87, 101, 107, 111, 125, 191, 212, 219, 223
VALICKAS Stanislovas – 60
VALICKAS V. – 118
VALILIS Zigmās – 324
VALINČIUS Aleksandras – 324
VALIUKAS P. – 108
VALIUKAS V. – 220
VALIUS A. – 203
VALYS Rimvydas – 324
VALKIŪNAS M. – 217
VARE – 47
VARNAS – 92
VARNAS Anicetas – 324
VASILIAUSKAS Erikas – 97
VASILIAUSKAS Šarūnas – 71, 324
VASKELA A. – 203

VCERINGAS U. – 58
VEGELEVIČIUS Zenonas – 60, 102, 324
VENCKUS Adolfas – 74
VENGAITIS Jonas – 324
VEPRAUSKAS Saulius – 324
VERBICKAS R. – 203
VERKAUSKAS Arvydas – 324
VEROMĖJUS Gintaras – 324
VERPETINSKAS Arūnas – 324
VIČYS Zigmās – 324
VIDRINSKAS Norbertas – 47, 60, 96, 101, 109, 116, 117, 118, 214, 324
VIELYS Vaidutis – 324
VIKŪNAS – 92
VILKELIS Virginijus – 139, 324
VINKELIS Peteris – 167
VIRBILA Arūnas – 324
VILBIKAS Alfredas – 324
VIORNERIS Manfredas – 144
VITAS Valdas – 324
VITKAUSKAS Vincas – 12
VIZBARAS Bronius – 324
VOLUNGEVIČIŪTĒ O. – 38, 39
VOLUNGIS Jonas – 324
VOROBJOVAS – 151
VOROBJOVAS Andrejus – 56
VOROBJOVAS Genadijus – 176
VOROŠILOVAS V. – 13
VOVERIS Juozas – 324

Z

ZABARAUSKAS V. – 65, 94
ZABULIONIS Algimantas – 324
ZABULIS Ričardas – 324
ZAICEVAS Jurijus – 52
ZAIKAUSKAS B. – 22
ZALYS K. – 64, 138
ZARECKIS Igoris – 324
ZARONSKIS Bronislovas – 325
ZATURSKIS Jonas – 325
ZAURA Gintautas – 325
ZAVISTAUSKAS Eduardas – 325
ZEGERIENĒ Lolita – 325
ZIGANRENKA – 150, 185, 205
ZINGERIS Emanuelis – 26, 39

ZINKEVIČIUS Rimantas – 325
ZIZAS Rimantas – 2
ZIOMANOVAS Leonidas – 52
ZUTNIKOVAS A. V. – 35
ZVEDRĖ Eugenijus – 52

Ž

ŽADANAS Sergejus – 56, 60
ŽAGARAS Vaclovas – 325
ŽAKIENĖ Gintarė – 325
ŽEBRAUSKAS S. – 217
ŽEMAITIS Antanas – 222, 225
ŽEMAITIS Gediminas – 325
ŽEMAITAITIS Kęstutis – 214, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285,
286, 287, 288, 289, 325
ŽĖKAS Bronius – 325
ŽIBŪNA Arūnas – 92
ŽILĖNAS L. – 277
ŽIBAS Romas – 325
ŽINIENĖ Franciška – 325
ŽILANAS Balys – 325
ŽYGAITIS E. – 164
ŽYLĖ Jonas – 325
ŽYMANČIUS Vytautas – 325
ŽITKUS Arūnas – 325
ŽIŽNEVSKIS V. – 105
ŽUKAUSKAS Antanas – 325
ŽUKAUSKAS Arnoldas – 325
ŽULONAS Zbignevas – 325

Serijos „Lietuvos kariuomenės istorija“ išleista:

1. Krašto apsaugos departamento generalinio direktoriaus įsakymai 1990–1991. – V., 2003. – 222 p.
2. Surgailis Gintautas. Lietuvos karinis laivynas. 1935–1940. – V., 2003. – 208 p.
3. Kazakevičius Vytautas. Geležies amžiaus strėlės Lietuvoje (II–XII–XIII amžius). – V., 2004. – 136 p.
4. Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose. 1918–1920. – V., 2004. – 498 p.
5. Aničas Jonas. Karininkas Antanas Juozapavičius. 1894 02 13–1919 02 13. – V., 2004. – 125 p.
6. Krašto apsaugos ministro įsakymai. T. 1. 1991 Nr. 222–355. 1992 Nr. 01–479. – V., 2004. – 511 p.
7. Juodagalvis Jonas. Švenčionių krašto savanoriai. 1918–1920 m. – V., – 2005. – 236 p.

GINTAUTAS SURGAILIS

Rusijos kariuomenės išvedimas: 1990 – 1993-ieji

Monografija

Atsakingasis redaktorius *plk. Jurgis Norgėla*

Stilistė *Laura Lapkūnaitė*

2005 04 12. Tiražas 500 egz. Užsakymas GL–582.

Išleido Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija,

Šilo g. 5A, LT-2055 Vilnius

Maketavo ir spausdino Krašto apsaugos ministerijos

Leidybos ir informacinio aprūpinimo tarnyba,

Totorių g. 25/3, LT-2001 Vilnius